

Етимолошки речник српског језика
Свеска 2: БА–БД

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
CLASSE DE LANGUE ET DE LITTERATURE
COMMISSION POUR LE DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE L'ACADEMIE
SECTION D'ETYMOLOGIE

DICTIONNAIRE
ETYMOLOGIQUE
DE LA LANGUE SERBE

Fondé par
†PAVLE IVIĆ, membre de l'Académie

Dirigé par
ALEKSANDAR LOMA, membre correspondant de l'Académie

Fascicule 2: BA–BD

par
Marta Bjeletić, Maja Đokić,
Aleksandar Loma, Snežana Petrović,
Jasna Vlajić-Popović et Marija Vučković

Rédacteur
ALEKSANDAR LOMA

Belgrade
2006

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ОДБОР ЗА ЕТИМОЛОШКИ РЕЧНИК
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ
ЕТИМОЛОШКИ ОДСЕК

ЕТИМОЛОШКИ РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Оснивач
академик †ПАВЛЕ ИВИЋ

Уредник
дописни члан АЛЕКСАНДАР ЛОМА

Свеска 2: БА–БД

Израдили
Марта Бјелетић, Јасна Влајић-Поповић,
Марија Вучковић, Маја Ђокић,
Александар Лома и Снежана Петровић

уредио
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

Београд
2006

YU ISBN 86-82873-11-7; 86-82873-03-6
УДК 808

Уредник свеске:
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

Аутори:
Марта Бјелетић (М. Б.)
Јасна Влајић-Поповић (Ј. В.-П.)
Марија Вучковић (М. В.)
Маја Ђокић (М. Ђ.)
Александар Лома (А. Л.)
Снежана Петровић (С. П.)

У изради Друге свеске ЕРСЈ сарађивали су:
доцент др Вања Станишић, као консултант за албанолошка
питања
Јелена Јанковић, на сређивању картотеке и коректорским
словима

Рецензенти:
проф. др Александар Лома, дописни члан САНУ
проф. др Мато Пижурица

Тираж: 1000 примерака

Издавање ове књиге финансијски је помогло Министарство за науку и
заштиту животне средине Републике Србије

Издају:
Српска академија наука и уметности
Институт за српски језик САНУ

Компјутерски прелом: Давор Палчић
Ликовно решење корица: Растко Ћирић
Штампа: Чигоја штампа, Београд

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

(ДОПУНЕ)

Часописи

- Братство** — *Брајтство*, Београд.
ГлСНД — *Гласник Скопског научног друштва*, Скопље.
ИИБЕз — *Известия на Института за български език*, София.
ПГл — *Полицјски гласник*, Београд.
СЕ — *Съпоставително езикознание*, София.
СОЕ — *Студиј з ономастики та етимологиј*, Київ.

*

- Filologija** — *Filologija*, Zagreb.
GJA — *Gjurmime Albanologjike. Albanološka istraživanja*, Priština.
Godišnjak CBI — *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, Sarajevo.
KZ — *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanschen Sprachen*, доцније *Historische Sprachforschung*, Göttingen.
OJ — *Onomastica Jugoslavica*, Zagreb.
Romani Studies — *Romani Studies*.
SEB — *Studia etymologica Brunensia*, Praha.
SOF — *Südostforschungen*, München.
Studia Slavica — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapest.

Извори

- Андрић** = Д. Андрић: *Речник жаргона. Двосмерни речник српског жаргона*, Београд 2005² (в. ЕРСЈ 1:13).
Гаговић — С. Гаговић: Из лексике Пиве (село Безује), СДЗб 51/2004, 1–313.
Далмација — С. Далмација: *Рјечник говора Пошкочарја*, Бања Лука 2004.
Жугић — Р. Жугић: *Речник говора јабланичког краја*, Београд 2005. (СДЗб 52).
Златковић IV — Д. Златковић: *Гладно грне. Анегдојска и друга казивања из ип-ројског краја*, Пирот 2003. (речник 279–306).
Златковић V — Д. Златковић: *Дума*, Пирот 2004². (речник 99–118).
Јовановић В. — В. Јовановић: *Речник села Каменице код Ниша*, СДЗб 51/2004, 313–688.
Јовичић — М. Јовичић: *Крајишки рјечник, особенице уначке (уз стогодишњицу итрајања имена Дрвара)*, Београд 2003.

- Јоцић** — Д. Јоцић: *Сѣочарска лексика села Лозана*, Сврљиг 2005. (Културна историја Сврљига 3).
- Крел 2005** — А. Крел: *Дечије игре. Традиционалне српске ѿакмичарске дечије игре у Товаришеву (Бачка)*, Београд.
- Миљковић, Е.** — др Ема Миљковић, виши научни сарадник Историјског института САНУ.
- Рајковић** — Љ. Рајковић Кожељац: *Тимочке ѿсловице, изреке и загоњѿке*, Ниш 1989.
- РГСС** — *Речник географѿско-сѿаѿиѿсѿични Србије*, саставио Ј. Гавриловић, Београд 1846, 1994², прир. М. Радевић.
- Ристић/Кангрѿа 1928** — С. Ристић, Ј. Кангрѿа: *Речник српскохрватског и немачког језика*. Други део: српскохрватско-немачки, Београд.
- СН** — *Српске новине, службени лист ѿ Кнежевине/Краљевине Србије*, Београд.

*

- Finka/Šojat** = Finka/Šojat 1973 (уп. ЕРСЈ 1:18).
- Geić/Slade-Šilović I–IV** — D. Geić, M. Slade-Šilović: Građa za diferencijalni rječnik trogirskoga čakavskog govora od polovice XIX do polovice XX stoljeća, I ČR 1988/2, 91–101, II ČR 1989/1, 89–114, III ČR 1990/1, 91–105, IV ČR 1990/2, 149–175 (уп. ЕРСЈ 1:18).
- Hadžić** — I. Hadžić: *Rožajski rječnik (Građa za diferencijalni rječnik narodnog govora rožajskog kraja)*, Rožaje 2003.
- Kalsbeek** — J. Kalsbeek: *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Amsterdam/Atlanta 1998. (Studies in Slavic and General Linguistics 25).
- Koschat** — H. Koschat: *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland*, Wien 1978.
- Langer** — J. Langer: *Serbien unter kaiserlichen Regierung*, Wien 1889. (у прилогу карта Србије О. F. von Öbschelwiz-а из 1718).
- Lipovac-Radulović II** — V. Lipovac-Radulović: *Romanizmi u Crnoj Gori: Budva i Paštrovići*, Novi Sad 1997.
- Mažuranić** — V. Mažuranić: *Prinosi za hrvatski pravno-povijestni rječnik*, Zagreb 1908–1922, репринт 1975.
- Öbschelwiz** в. Langer.
- Petrović V.** — V. Petrović: *Essekerish. Das Osijeker Deutsch*, Wien 2001.
- Pichler** — A. Pichler: Prilozi poznavanju narodnih imena biljaka u Hercegovini, *Jedanaesti godišnji izvještaj Velike gimnazije u Mostaru 1904/5 god.*, Mostar 1905.
- Piškorac** — V. Piškorac: *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, Frankfurt am Main, etc. 1997. (Schriften zur deutschen Sprache in Österreich 22).
- Radišić** — T. Radišić: *Ričnik spliskog govora*, Split 2003.
- Šimunković/Kezić** — Lj. Šimunković, M. Kezić: *Glosar kuhinjske i kulinarske terminologije romanskog podrijetla u splitskome dijalektu*, Split 2004.

Литература, приручници

- Аникин 2000** — А. Е. Аникин: *Этимологический словарь русских диалектов Сибири. Заимствования из уральских, алтайских и палеоазиатских языков*, 2-е издание исправленное и дополненное, Москва/Новосибирск.
- Аникин 2005** — А. Е. Аникин: *Опыт словаря лексических балтизмов в русском языке*, Новосибирск.
- Бјелетић 2006** — М. Бјелетић: *Исковрнути глаголи. Тийови експресивних иревербалних форманајта (на српском и хрватском језичком материјалу)*, Београд.
- Бојанић 1975** — Д. Боянич-Лукач: *Видин и видинският санджак през 15–16. век*, София.
- Бојанић 1986** — Д. Бојанић: Крупањ и Рађевина у XVI и XVII веку, *Рађевина у прошлости*, Крупањ, 131–184.
- Бренеселовић 2006** — Л. Бренеселовић: *Бараба* — од надимка до европског дијалектизма, НЈ 37 (у штампани).
- Видоески 1962** — Б. Видоески: *Кумановскиот говор*, Скопје.
- Влајић-Поповић 1993** — Ј. Влајић-Поповић: Један семантички помак код ономотопејских и експресивних глагола: „ударати“ → „јести“, НССУВД 21/2, 125–132.
- Влајић-Поповић 2005** — Ј. Влајић-Поповић: Лексичка породица *бајтајти / бојтајти / буйтајти* „ударати и сл.“ — деривација, семантика, етимологија, ЈФ 61, 57–93.
- Вучковић 2006** — М. Вучковић: Из лексике тајних говора. Лексика тајних језика у Етимолошком речнику српског језика, НССУВД 35/1, 461–472.
- ДХ** — П. Ивић, М. Грковић: *Дечанске хрисовуље*, Нови Сад 1976.
- Ердџановић 1926** — Ј. Ердџановић: *Стара Црна Гора. Етничка прошлост и формирање црногорских племена*, СЕЗБ 39, репринт Београд 1978.
- ЭСТЯ** = Севортян (в. ЕРСЈ 1:23).
- Зиројевић 1974** — О. Зиројевић: *Турско војно уређење у Србији (1459–1683)*, Београд.
- Иванов/Топоров 1974** — В. В. Иванов, В. Н. Топоров: *Исследования в области славянских древностей*, Москва.
- Ивић 1982** — П. Ивић: Књижевни и народни језик у Срба, у: *Историја српскога народа II*, Београд.
- Јаћимовић/Петровић 2003** — М. Јаћимовић, Д. Петровић: *Ономасијика Качера*, Београд.
- Клепикова 1974** — Г. П. Клепикова: *Славянская пастушеская терминология*, Москва.
- Клепикова 1982** — Г. П. Клепикова: К проблеме стратификации романских заимствований в лексике языков балканской (resp. балкано-карпатской) зоны, ОЛА 1980, 56–86.
- Лома 1997** — А. Лома: Српскохрватска географска имена на *-ина*, мн. *-ине* — преглед типова и проблеми класификације, ОП 13, 1–26.
- Лома 2003** — А. Лома: Старосрпско *всь* „село“ и његови трагови у топонимији, ОП 16, 1–16.

- МББР** — *Материали за български ботаничен речник*, събрани от Б. Давидов и А. Явашев, допълнени и редактирани от Б. Ахтаров, София 1939.
- Меркулова 1967** — В. А. Меркулова: *Очерки по русской народной номенклатуре растений*, Москва.
- Милорадовић 2005** — С. Милорадовић: Скица за етнодијалектолошка истраживања подјухорских поморавских села — Трешњевица, *Бањаши на Балкану — идентитет и етничке заједнице*, Београд, 107–120.
- Милутиновић/Васильевић** — С. Милутиновић, М. Васильевић: Топографско-историјски речник Подриња, *Годишњак Међуоштинског историјског архива 22*, Шабац 1988, 101–181.
- Михајловић 1982-1984** — В. Михајловић: *Посрбице од Орфелина до Вука* 1–2, Нови Сад.
- Петровић 1996** — С. Петровић: Етимолошке белешке (сх. *бага*, *баглама*, *баге*, *багла*), НЈ 31/1–5, 137–140.
- Петровић 1998** — С. Петровић: Сх. *бага* „обољење зглобова код коња и људи“ и сродне речи, ЈФ 54, 175–185.
- Пешикан 1986** — М. Пешикан: Стара имена из Доњег Подримља, ОП 7, 1–119.
- Пешикан ЗХРИ** — М. Пешикан: Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба, ОП 3/1982, 1–120; 4/1983, 1–135 (121–255), 5/1984, 1–182 (257–438).
- Поповић 1952** — И. Поповић: О словенским коренима **bqb-* и **qqr-* и неким њиховим дериватима, ЈФ 19/1951–1952, 159–171.
- Раденковић 1996** — Љ. Раденковић: *Народна бајања код јужних Словена*, Београд.
- Радлов** — В. В. Радлов: *Опыт словаря тюркских наречий I–IV*, Санктпетербург 1893.
- Расторгуева/Эдельман** — В. С. Расторгуева, Д. И. Эдельман: *Этимологический словарь иранских языков*, Москва 2000–.
- СГРС** — *Словарь говоров Русского Севера*, Екатеринбург 2001–.
- Скок 1939** — П. Скок: Топономастика Војводине, *Војводина 1*, Нови Сад 1939, 108–127.
- СлДрев** — *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*, под редакцией Н. И. Толстого, Москва 1995–.
- Топоров 1985** — В. И. Топоров: Хорв.-сербск. *bátriti*, словен. *batriti* и под. в славянской перспективе, *Zbornik u čast Petru Skoku o stotoj obljetnici rođenja*, Zagreb, 497–504.
- Халими 1954** — К. Халими: Арбанашке речи у нашим тајним језицима, ГЛЕМ 17, 75–90.
- Шабановић 1964** — Х. Шабановић: *Турски извори за историју Београда*, књ. I, св. 1 — *Каџасџарски џојиси Београда и околине 1476–1566*, Београд.
- Шипка** — Д. Шипка: *Ојсцене речи у српском језику*, Београд / Нови Сад 1999.
- Шкриванић 1959** — Г. Шкриванић: *Именик географских назива средњовековне Зетје*, Титоград.
- Шульгач 1996** — В. П. Шульгач: Псл. **bъlvanъ* / **Въlvanъ* (етимологічний аспект), *Ономастика східних слов'ян — Тези доп. наук. семінару*, Київ, 92–93.

*

- Bezljaj PZ** — F. Bezljaj: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Poskusni zvezek, Ljubljana 1963.
- Bloch/Wartburg** — O. Bloch, W. von Wartburg: *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris 1950.
- Boretzky 1976** — N. Boretzky: *Der türkische Einfluss auf das Albanische*, Teil II: *Wörterbuch der albanischen Turzismen*, Wiesbaden.
- Boryś** — W. Boryś: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Boryś 1989** — W. Boryś: Dijalektološki rječnici kao izvor za proučavanje najstarijeg sloja domaćega hrvatskoga ili srpskoga leksika, HDZb 8, 15–31.
- Budziszewska 1983** — W. Budziszewska: *Słownik balkanizmów w dialektach Macedonii Egejskiej*, Warszawa.
- Clauson** — G. Clauson: *An etymological Dictionary of pre-thirteenth century Turkish*, Oxford 1972.
- Coromines** — J. Coromines: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana I–IX*, Barcelona 1980–1991.
- Delamarre** — X. Delamarre: *Dictionnaire de la langue gauloise. Une approche linguistique du vieux-celtique continental*, Paris 2001.
- Demiraj 1997** — B. Demiraj: *Albanische Etymologien. Untersuchungen zum albanischen Erbwortschatz*, Amsterdam/Atlanta (Leiden Studies in Indo-European 7).
- DESF** — *Dizionario etimologico storico friulano I (A–Ca)*, Udine 1984.
- Detelić 2004** — M. Detelić: *Gradovi u hrišćanskoj i muslimanskoj epici*, CD, Balkanološki institut SANU, Beograd.
- Detschew 1957** — D. Detschew: *Die thrakischen Sprachreste*, Wien.
- Dukova 1983** — U. Dukova: *Die Bezeichnungen der Dämonen im Bulgarischen*, LB 26/4, 5–46.
- Dukova 1984** — U. Dukova: *Die Bezeichnungen der Dämonen im Bulgarischen*, LB 27/2, 5–50.
- EWU** — *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen I–II*, Hrg. L. Benkő, Budapest 1993–1994.
- Gjinari/Shkurtaj** — J. Gjinari, Gj. Shkurtaj: *Dialektologija*, Tiranë 2003.
- Horn** — P. Horn: *Grundriss der neupersischen Etymologie*, Strassburg 1893.
- Jireček 1904** — C. Jireček: *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*, Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Classe, Bd. XLVIII, XLIX, Wien 1901, 1903, 1904, навођено по срп. преводу, *Зборник Констјанићина Јуречека II*, Београд 1962. (Посебна издања САНУ CCCLVI, Одељење друштвених наука н.с. књ. 42).
- Kiparský 1934** — V. Kiparský: *Die gemeinlavischen Lehnwörter aus dem Germanischen*, Helsinki.
- Kiss** — L. Kiss: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest 1980.
- Lehmann** — W. P. Lehmann: *A Gothic etymological dictionary*. Based on the third edition of *Vergleichendes Wörterbuch der Gotischen Sprache* by S. Feist, Leiden 1986.

- LIV** — *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstambbildungen*, unter Leitung von H. Rix, Wiesbaden 2001².
- Loma 1994** — A. Loma: Osamnaest vekova u tri slova — toponim Niš kao živi spomenik prošlosti, *У свейілу царских градова*, прир. Н. Богдановић, Ниш, 7–26.
- Machek 1954** — V. Machek: *Česká a slovenská jména rostlin*, Praha.
- Maretić 1893** — T. Maretić: Imena rijeka i potoka u hrvatskim i srpskim zemljama, NVJ 1, 1–24.
- Maretić 1924** — T. Maretić: *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb.
- Masson** — E. Masson: *Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec*, Paris 1967.
- Mayrhofer, KEWA** — M. Mayrhofer: *Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen I–IV*, Heidelberg 1956–1978.
- Mihăilă-Scărlătoiu 1972** — E. Mihăilă-Scărlătoiu: Emprunts roumains dans le lexique serbo-croate, RESEE 10/1, 95–113.
- Picoche** — J. Picoche: *Dictionnaire étymologique du français*, Paris 1990.
- Polák 1979** — V. Polák: Considérations sur la toponymie balkanique IV, OJ 8, 25–32.
- Popović 1957** — I. Popović: Prilozi ispitivanju balkanske leksike u srpskohrvatskom. O nekim našim nazivima posuđa, Godišnjak CBI 1, 55–104.
- Popović 1958** — I. Popović: Slaven und Albaner in Albanien und Montenegro, ZSPH 26, 301–324.
- Profous** — A. Profous: *Místní jména v Čechach I–V*, Praha 1947–1960.
- Puşcariu 1943** — S. Puşcariu: *Die rumänische Sprache*, Leipzig.
- Reiter** — N. Reiter: *Der Dialekt von Titov-Veles*, Berlin 1964.
- Romano-Balcanica** — *Romano-Balcanica* (Вопросы адаптации латинского языкового элемента в балканском ареале — сборник научных трудов), отв. ред. А. В. Десницкая, Ленинград 1987.
- Rospond 1976** — S. Rospond: *Stratygrafia słowiańskich nazw miejscowych (Próbny atlas toponomastyczny)*, Wrocław etc.
- Schramm 1981** — G. Schramm: *Eroberer und Eingesessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südosteuropas im ersten Jahrtausend n. Chr.*, Stuttgart.
- Schramm 1997** — G. Schramm: *Ein Damm bricht. Die römische Donaugrenze und die Invasionen des 5.–7. Jahrhunderts im Lichte von Namen und Wörtern*, München.
- Sędzik 1977** — W. Sędzik: *Prasłowiańska terminologia rolnicza. Rośliny uprawne. Użytki rolne*, Wrocław, etc. (Prace Slawistyczne 3).
- Skok 1923** — P. Skok: Studije iz ilirske toponomastike, AACJE 1, 1–26.
- Skok 1931** — P. Skok: Les origines de Raguse, *Slavia* 10, 449–498.
- Smailović 1967** — I. Smailović: Značajan prilog našoj leksikografiji, Abdulah Škaljić — Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Izd. poduzeće „Svjetlost“, Sarajevo, 1965, *Jezik* 14/2, 1966–1967, 38–55.
- Snoj** = M. Snoj: *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana 2003² (в. EPCJ 1:28).
- Stanislav** — J. Stanislav: *Slovanský juh v stredoveku I–II*, Martin 1948, репринт Bratislava 2004.

- Tietze** — A. Tietze: *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati I*, A–E, İstanbul/Wien 2002.
- Uhlik** — R. Uhlik: *Srpskohrvatsko–romsko–engleski rečnik*, Sarajevo 1983.
- Velkova 1986** — Ž. Velkova: *The Thracian Glosses. Contribution to the Study of the Thracian Vocabulary*, Amsterdam.
- Vyкупěl 2004** — B. Vyкупěl: *Studie k šlechtickým titulům v germánských, slovanských a baltských jazycích*, Brno.
- Witczak 2003** — K. T. Witczak: *Indoeuropejskie nazwy zbóż*, Łódź.
- Zett** — R. Zett: *Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen*, Köln/Wien 1970.

СКРАЋЕНИЦЕ

(ДОПУНЕ)

Језици и дијалекти

бав.	баварски	согд.	согдијски
баск.	баскијски	срлат.	средњелатински
дигор.	дигорски	срперс.	средњеперсијски
ирон.	иронски	ст.-	старо-
истрором.	истроромански	ствнем.	старовисоконемачки
крим.-гат.	кримскотатарски	стиран.	староирански
нвнем.	нововисоконемачки	стперс.	староперсијски
нперс.	новоперсијски	стфр.	старофранцуски
парћ.	парћански	стхрв.	старохрватски
пом.	поморски (померански)	тршћ.	тршћански

Остале скраћенице

анат.	анатомски	неол.	неологизам
вет.	ветеринарски	подруг.	подругљиво
вој.	војни	рег.	регионално
вулг.	вулгарно		

Б

ба¹ *bā* part. „да, зацело, како не“: Ба! — по Грахову и онуда — употребљава се као одобравање и потврђивање да је нешто истинито, *bā*: Хоћемо ли скоро уз Ђаково, Марко? — Хоћемо ба! Вл. Ђорђевић (РСА), Оћеш ли мусафѝре? — Оћу *bā*! Косово (Елезовић I), Радимња (Томић II), *bā* уз негацију „како да не!“: То је све његово ма́сло. — Ба́ није Црна Река (Марковић I).

- Од псл. (и пие.) потврдне честице **ba*; уп. буг. дијал. *ба* „да“, пол., слч., чеш. *ba* „одиста, бесумње“, укр. *ба* „да, наравно“, даље сродно са **бо**, лит. *bà* „наравно, али“, гр. φή „као, попут“, авест. *bā* „заиста“, осет. *ba* „а, пак, но“.

Уп. SP 1:169; ЭССЯ 1:105; Расторгуева/Едельман 2:40; Абаев 1:229 (подвлачи сличност употребе осет. *ba* и цсл. *bo*); Lehmann 55. SP, ЭССЯ I.с.с. и Skok 1:82–83 поистовећују потврдну честицу са хомонимним узвиком *ba!* (в. **ба²**), друкчије Фасмер 1:99 и ESSJ 2:85–87 s.v. *ba!*; у српско-хрватском запажа се интонациона и функционална разлика између *bā!* и *bā*, уп. Елезовићеве примере. Није јасно спада ли овамо *bā* у обраћању типа *Бѐ с' бā?* карактеристично за босанске муслимане, или је можда скраћено од вокатива *брайѝе!*, уп. **бре**.

ба² *bā* interj. за изазивање гађења (код деце): Кад се хоће нешто дјетету да огади, каже се ба! Ужице, за плашење (РСА), Поткозарје (Далмација); у прилошкој служби, за исказивање неслагања, одбијања, одрицања „а не, никако; хајде, остави, којешта, таман посла“: „Сунце као да се закачило на небу“. — „Ба! миче се, харамбаша!“ рече смијешећи се Јоксим М. Ђ. Милићевић (РСА); Да л' је дошао? — Бā ... заборавио је, видећеш Косово (Елезовић I); као израз изненађења „гле, нуто, шта рече“: „Ко има жив од Колнара?“ — „Па жива су оба, шјор-Иво и шјор-Карло!“ — „Ба!“ рече путник изразом, који је могао значити и чуђење и немарност, али никако радост Матавуљ (РСА).

- Од псл. узвика чуђења **ba*; уп. мак., буг., рус., блр., укр. *ба*, пол., длуж. *ba* „о!, гле! зар?!“, глуж. *ba* „фуј!“ (у обраћању деци), даље лет. *bā* за изражавање чуђења, радости, можда истог порекла као и потврдна честица **ba* / **bo*, в. **ба¹**.

Skok 1:82; SP 1:169; ЭССЯ 1:105 стављају **ба**¹ и **ба**² заједно, Verneker 36 и за њим Фасмер 1:99 узвик одвајају налазећи му елементарне паралеле у нем. *ba*, фр. *bah*, тур. *ba*, слично и ESSJ 2:87 s.v. *ba*². Као узвик за плашење *ба!* може бити од *бах!*, в. **бах**¹; у пословичном изразу *заокуйиџи / заоџуцаџи / заинџачиџи као Влах ба* „говорити једно те једно“ (РСА) — од **бах**². Овамо не спада ни поновљено *ба* као ономотопеја цвокотања зуба: ба-ба-ба, све му зуб о зуб цвокоће Матавуљ (РСА), као ни *ба̀ка-ба̀ка* за подражавање звука који се чује кад удари један предмет о други у примеру: Тамбура му: чала-чала, | А бркови: вара-вара, | А пенцери: бака-бака и у заго-неци за подражавање гласа жабе (РСА), уп. **баба**¹⁵.

Ба *Ба̀*, *Ба̀а* т. село у Колубари, заст. *Ба̀х*, *Ба̀ху* лос., етник *Ба̀шанин*, *Ба̀шан-ка*, ктетик *ба̀шкџ* (РСА). — Од XVI в. у тур. пописима „(село, рудник) Бах“ (Зиројевић 1974:210, 227), 1719: *Vaa* (Споменик 96:25), *Pah* (СЕЗБ 8:478); 1735: *Ба(х)* (Споменик 42:202); 1788: *оу Баоу црква* (ЗН 2:3601°).

• Вероватно од нем. *Bach* „поток“ (РСА 1:218).

Име по свој прилици потиче од саских рудара, на чије присуство, поред чињенице да је ту у XVI–XVII в. посведочен рудник, упућује и усмена традиција (СЕЗБ 8:529), а на село се пренело са горњег тока Љига, који у њему извире и кроз њега протиче, уп. опаску Љ. Павловића: „Бах је село особеног типа, каквога нема на Балканском полуострву ... речног типа. Чим Љиг сиђе од извора у раван, одмах испод водопада, с једне и друге стране, поређане су куће ... уз реку“ (id. 527).

баба¹ *ба̀ба* f. „старица; мати оца или матере; старија сродница“ (Вук 1818; РСА), рег. и „ташта, свекрва“ Слав. Посавина, Хомоље, Фрушка гора (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реіс/Ваџлија), Ченеј (Марић), Радимња (Томић II), Мрче (Радић), Колубара (Николић Б.), Горобиле (Николић), Златибор (Миловановић), Банија и Кордун (Петровић Д.), Поткозарје (Далмација), Лика (Ајџановић), шаљ. „супруга, жена уопште“ (Вук; РСА), Војв. (РСГВ), Слав., Хрв. (РСА), Поткозарје (Далмација), Лика (Ајџановић), фиг. „плашљивац“ (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реіс/Ваџлија), „дојкиња, дадиља“ Дубр. (Вук; РСА), „играч у дечјој игри“ Војна Крајина, Слав., „стара пчела“ Бос. Градишка, „стара кошница“ Срем (РСА), *ба̀ба* Црна Река (Марковић I), Лесковац (Митровић), Лужница (Ћирић), Тимок (Динић I), Пирот (Живковић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *Ба̀бе* pl. село у Шумадији ⇒ *Ба̀бљанин*, *Ба̀бљанка*, *ба̀бљанскџ*, *ба̀бе* f. нур. (РСА); деминутиви *ба̀бица*, рег. и „дојкиња, дадиља“ НПр Вук (Вук; РСА), „стара, онижа жена“ Чумић (Грковић), *ба̀бика* „бака“ Војв., *ба̀биџак* т. ib. (РСГВ), *ба̀биџка* f. Црна Река (Марковић II), Лужница (Ћирић), Тимок (Динић I), Пирот (Живковић; Златковић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̀биџка* Лесковац, *ба̀йка* ib. (Митровић), Пирот (Живковић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̀йче* п. Врање (РСА), *ба̀йче*

Црна Река (Марковић II), Лесковац (Митровић), Каменица код Ниша, *ба̀йчица* f. ib. (Јовановић В.), *ба̀борче* n. Лесковац (Митровић), *ба̀беџка* f. Врање (Златановић), *ба̀бушка* Ускоци (Станић), „кочоперна баба“ Дрвар (Јовичић); аугментативи *ба̀беџина* (РСА), Ускоци (Станић), Поткозарје (Далмација), *ба̀беџина* Загарач (Ћупићи), *ба̀бурда* (РСА), *ба̀бура* бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија), Ускоци (Станић), такође „стара овца“ Пива, *ба̀бурача* ib. (Гаговић), *ба̀бурина* (РСА), Ускоци, *ба̀бурџина* ib. (Станић), *ба̀бу̀скара*, *ба̀бу̀скера*, *ба̀буша* (РСА), *ба̀буша* „особа која личи на своју бабу“ Пирот (Живковић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), такође *ба̀бѐскара* бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија), *ба̀бешкара* Прошћење (Вујичић), *ба̀бишиџе* Врање (Златановић), *ба̀башља̀к / ба̀бешља̀к* Тимок (Динић III), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̀бушља̀к* Црна Река, *ба̀бушиџара* ib. (Марковић II), *ба̀бешџер* Врање (Златановић), *ба̀бешџер* Пирот (Златковић I); друге изведенице: презиме *Ба̀бић*, *ба̀бац*, *-џца* m. шаљ. „држећа старија жена“, „опака стара жена“ ЦГ (РСА), Поткозарје (Далмација), *ба̀ба̀ц* „крупна мушкобањаста баба“ Загарач (Ћупићи), *ба̀ба̀ц* „бабетина“ Црна Река (Марковић I), *ба̀бџ* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̀бџ* „бака“ Лесковац (Митровић), *ба̀йсџиво* n. (*ба̀сџиво*, *ба̀сџо*) „посао дојкиње“, *ба̀бња̀к* m. шаљ. „место у цркви где стоје жене“ Хрв. Крајина, *ба̀бовина* f. „наслеђе од бабе“ (РСА), *ба̀барџја* „измишљене приче“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *ба̀барџје* pl. „празноверице, предрасуде“ (РСА), Војв. (РСГВ), *ба̀боња* m. „стар човек (који је изгубио мушкост)“ Студеница; придеви *ба̀бав* Зајечар, *ба̀бастџ*, *ба̀бџн* ⇒ *ба̀биња̀ци*, *-а̀ка* m. pl. „бабино лето, filamenta Mariae“, *ба̀бински*, *ба̀б(и)џи*, *ба̀бљи* (РСА), *ба̀бљес*, *-џа*, *-џо* Тимок (Динић I) ⇒ *ба̀бљача* f. „уседелица“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̀йсџи* (РСА), *ба̀бачки* бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија); деноминали **ба̀бити**¹, *ба̀бовати* impf. „бити баба; бити дадиља, дојкиња“ (Вук; РСА), Војв. (РСГВ), *ба̀буња̀ти* „старети“, *зба̀бати се* pf. „добити изглед бабе“, *зба̀биџи се* „id.“ (РСА), Војв. (РСГВ), *ба̀бати се* (se), *зба̀бља̀ти се* Врање (РСА), *зба̀бошем се* Пирот (Живковић), *зба̀боше се* 3. sg. „остарити пре времена“ Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *зба̀боња̀ти се*, *зба̀буња̀ти се* (se) Параћин, Зајечар, *зба̀буља̀ти се* Бачка, *зба̀бура̀ти се*, *зба̀буриџи се* (РСА); (полу)сложенице *ба̀бџик* adj., *ба̀бџичан*, *-чна*, *-чно* (Вук), ЦГ (РСА), *ба̀ба-дѐвојка* „уседелица“; хипокористици од скраћене основе: *ба̀ка* f. Слав., Херц. (РСА), Војв. (РСГВ), Златибор (Миловановић), Поткозарје (Далмација), „дечја игра; играч у њој“ Алексинац, *ба̀кица*, *ба̀чица* (РСА), *ба̀каша* Поткозарје (Далмација), *ба̀кушиџа* Косово (Елезовић I), *ба̀кеџина* augm., реј., *ба̀кац*, *-кца* m. „деда“ Лика, *ба̀коња* „слабић, млакоња“ Банат, *ба̀куџан*, *-а̀на* Гружа; *ба̀ја* f. (РСА), Поткозарје

(Далмација), *бајка*, *бајкана* (РСА), *бајкара* Поткозарје (Далмација), *бајун* т. Лица, *бајундер* ив. (РСА), *бајче* п. Црна Река (Марковић II); *баља* f. Подгорица (РСА). — Од XV в. *баба*, од 1272. *бабица* „nutrix“ Дубр. (РЈА).

• Од псл. **baba*; уп. стсл. **БАБА** „баба; бабица; дадиља“, мак. *баба* „id.“, такође „старица; ташта“, буг. *баба* „id.“; баба“, слн. *baba* „баба; бабица; одрасла жена“, чеш. *bába* „баба; старица; бабица; удата жена“, слч. *baba* „id.“, глуж., длуж., пољ. *baba*, рус., укр., блр. *баба* (Skok 1:82–83; SP 1:169–171; ЭССЯ 1:105–108).

Редупликација својствена дејем језику, која се у истом значењу среће и у балтским језицима: лит. *boba* „старица, баба; старија удата жена“, лет. *bāba* „стара жена; врачара“ (SP 1:171; ЭССЯ 1:107), а из слов. језика прешла је у рум. *babă*, мађ. *bába*, алб. *babë*, нгр. βαβιά (Skok 1:83). Слични гласовни склопови срећу се у терминологији сродства многих језика, уп. нпр. тур. *baba* (в. **бабо**). За топониме типа *Бабина Глава / Гора / Грџа, Бабин Врх / Дрџ / Дџб / Зџб / Нџс, Бабино Језеро / Пџље, Бабљак* планина у ЦГ уп. **баба², Баба**. За *бабњак* уп. блр. *бабінец* „црквена порта“, укр. *бабінець* „место где се окупљају старе жене“ (ЭСБМ 1:252). Овамо можда и *збабуљати* „згужвати“ Нови Сад, *збабуљати* „id.“ Равно Село (РСГВ), тј. „наборати се попут бабе“, за семантику уп. блр. *бабець, бабица* „борати се, гужвати се“, укр. *бабіти* „id.“, чеш. *babčeti* „борати се (о јабукама)“ (ЭСБМ 1:248). Значење *бабарје* „празноверице“ објашњава се религијским конзервативизмом типичним за старе жене, уп. изразе као *байска йосла, байске йриче*, рег. и *бабине девџине* „тричарије, празне приче“ Црна Река (Марковић I), Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), „врацбине, празноверице“ Пирот (Златковић II), буг. дијал. *бабини дивитини* „празне приче“ Тројан (БД 4:189). Уп. **прабаба**.

баба² *баба* f. „вештица“ (РЈА), *бабе* pl. „касни (пролећни) снег“ Радимња (Томић II), *бабе* „период променљивог времена у марту“ Врање, *бабица* т. „гајдаш који увесељава коледаре“ ив. (Златановић), *бабице* f. pl. „зли дуси који море малу децу“ Сврљиг, Бољевац, „породиљска грозница“ Пирот, Хомоље, „задушнице које падају на недељу дана пред беле покладе великог поста“ Кучи (РСА), *бабице* „зли дуси који море новорођенчад и породиље“ Тимок (Динић I), *бајке* „зли духови који муче породиљу“ Лесковац, „ране на устима (код породиља)“ (РСА), *бајке* „ранице на уснама мале деце“ Врање (Златановић), „тетанус“, „украши против урока на бебиној капи“ Лесковац (Митровић), *баба-марџа* f. „променљиво време у месецу марту“ (РСА), Војв. (РСГВ), рег. и „маслачак, *Taraxacum officinale*“ Пирот, *баба-марџини дни* „време од Великог четвртка до Спасовдана“ Црна Река (РСА); *баба коризма* „седам недеља Великог поста“ (СлДрев 1:122), „момак преобучен у женске хаљине који представља часни пост и којим жене на Чисти понедељак плаше децу да не једу масно“; изрази: *дједова (ћедова) баба* „маска у покладној игри“ Рисан (Вук; РСА),

бабин луб „дуга“, *бабин кућ* (*буџак*) „северозападни угао неба из којег често долази непогода“ (СлДрев 1:123), *бабин буџак*: Кад се наоблачи из бабина буџака, тако су говорили, онда ће бит кише Војв. (РСГВ), *бабина греда* „id.“ (СлДрев 1.с.), *бабина недеља* „последња недеља у марту“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бабје леџо* „период јесени са краткотрајним топлим данима“ Војв. (РСГВ), *бабље леџо* „id.“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бабачко леџо* бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), *Бабини руби* „дан уочи Бадње вечери“, *бабини дни* (*јарци, козлићи, њојајменци, укови*) „снежни дани у марту“ (СлДрев 1:122), *бабини козлићи* „снег који пада око Благовести“ Војв. (РСГВ), *бабини јарићи* „касни (пролећни) снег“ Црна Река (Марковић II), *бабини јарци* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *Бабини шпиаји* „Орион“ (СлДрев 1:123), *бабине љке* „невреме крајем фебруара и у марту, последњи трзаји зиме“ Поткозарје (Далмација), *Бабине њојаје* „звезде“ Врање (Златановић), синтагма *џера баба козлиће* „снег који пада око Благовести“ Војв. (РСГВ 4:110).

• Иста реч као **баба**¹ у различитим фолклорним специјализацијама, које су делом општесловенске и прасловенске, уп. нпр. буг. *баба* „врачара, чаробница“, пољ. *baba* „id.“, чеш. *bába*, струс., стукр. *баба*, укр. *ба́ба*; каш. *babica*; чеш. дијал., пољ. *babka*, рус. и укр. дијал., заст. *ба́бка* (SP 1:169–171; ЭССЯ 1:105–108); изван слов. ареала лет. *bāba* „старица, вештица“, за поједине изразе уп. мак. *баба Марџа* „месец март“, буг. *баба марта* „id.“ (БЕР 1:22); пољ. *babje lato* „кратак период сунчаних дана на почетку јесени“, чеш. *babí léto* „id.“, слч. *babie leto*, рус. *ба́бье ле́то* (SP 1:172), и лит. *bóbų vāsara*; чеш. *babí kout* „облаци са северозапада који доносе непогоду“ (Machek 39–40) итд.

Реч *баба* се у народној култури користи за означавање женских митолошких ликова и духова, болести (уп. и мак. *бајка* „заушке“, буг. *бабици* pl. „црвене глисте код деце, *Oxyurus vermicularis*“, укр. *бабици* „болови, колике у трбуху“), атмосферских појава (уп. и мак. *баби* pl. „последња три дана марта“, пољ. *babín mróz* „октобарски мраз“), астрономских објеката (уп. пољ. дијал., длуж., чеш. дијал. *babu* pl. „сазвежђе Плејаде“, рус. дијал. *ба́бы* „id.“, укр. *ба́би*), календарских датума (уп. нпр. буг. *бабинден* „дан после зимског Св. Јована, посвећен заштити од бабица“), ритуалних предмета (уп. мак. дијал. *ба́бка* „пужева кућица на дететовој глави против урока“ Велес [Геров], буг. дијал. *бапчинки* pl. „пужева кућице као украс на плетеницама (косе)“ Родопи [БД 2:125], в. и **баба**³) и сл. (СлДрев 1:122). Уп. и СлМит 11–12 s.vv. *баба јага, баба марџа, баба њодорица*; СлДрев 1:122–127 s.vv. *баба, баба јага, бабин день, бабочка, бабье лето*; Dukova 1984:5–7. (*Баба*) *Марџа* могло би бити преосмишљено од *Мара, Марена* или сл., имена женског лика словенских пролећних обреда који персонификује зиму и смрт, уп. СлМит 344–345; Dukova 1983:30–36. В. и **бабарога, жежибаба**. Овамо

вероватно и *бабура* „град, лед“ Карашевци (РСГВ), *бабура* „тмурно време са ситном кишом“ *ib.* (грађа ЕРСЈ). За *бабуна* „жена злих очију“ Студеница, *бабуља* „*id.*“ *ib.* (РСА) в. **бабун**. РСА s.v. *бајке* погрешно ставља пример: Дум Антун је знао заклету пругове, бапке, гусјенице и сваку пасју вјеру, где *бајке* није акузатив множине од *бајка*, него од **бабак**¹. За *бајке* „ране на устима; тетанус“ уп. ипак и *бајке* „богиње“ Лужница и Нишава (РСА), в. **боба**¹. Уп. још **баба**⁸, **баба**¹⁶, **Баба**.

баба³ *баба* f. „славски колач“ Сврљиг (РСА), *баба* „омањи хлебац, стоји на славском столу за све време славе, на њега се стави мало соли, а онда део славског колача звани љубовник“ Бучум и Бели Поток (Богдановић I), Алексиначко Поморавље (Богдановић II), *бабица* „колач у облику хлечића који се меси о задушницама“ Крагујевац (РСА), Чумић (Грковић), Радимња (Томић II), „округао колач који се меси и пече за извесне празнике; хлебни колачић за Божић“ Ускоци (Станић), *бајка* „погачица; обредни колачић“ Пирот (Златковић I), *бабурица* / *бабурица* „врста пшеничног колачића који се дели на гробу покојника за његову душу“ Гружа (РСА).

• Метафора од *баба* „старица“ (в. **баба**¹), можда и у значењу митолошког лика (в. **баба**²), вероватно још прасловенска; уп. чеш. *bába* „врста пецива“, слч., пољ., глуж. *baba* „обредно пециво“, длуж. *baba* „округао колач или хлечић“, рус. *баба* „врста слатког пецива“, дијал. „ускршњи колач цилиндричног облика“, укр. *баба* „обредно пециво“; пољ. дијал. *babica* „врста обредног пецива“; чеш., пољ. *babka* „врста пецива“, укр., блр. *бабка* „*id.*“ (SP 1:169–171; ЭССЯ 1:105–108; уп. и Machek 40 s.v. *bába*; ЕСУМ 1:103 s.v. *баба*³; ЭСБМ 1:255 s.v. *бабка*₁₂).

У неким случајевима можда је веза са *баба* „старица“ секундарна, а изворно би се назив пецива односио на његов облик (за евентуално постојање корена **bab-* „надимати се“ в. **бабушка**²), уп. с.-х. облике из загонетака *бабулица* „јаје“ и *бабурица* / *бабурица* „нафора“ (РСА).

баба⁴ *баба* f. „наковањ за откивање косе“ Војна Крајина, *бабица* „*id.*“ (Вук 1818), Фрушка гора (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Reić/Vačlija), Радимња (Томић II), Банија и Кордун (Петровић Д.), Лика (Ајцановић), Поткозарје (Далмација), Доњи Рамићи (Malbaša), Карловац (Finka/Šojat 1973), Дуга Реса и Карловац (Perušić II 104), Михаљевићи крај Оштарја (Perušić IV 74), Вирје (Herman), Озаљ (Težak), Бузет у Истри (Skok 1:82), *бајка* „мали наковањ за откивање косе“ Крагујевац, Крагујевачка Јасеница (РСА), Ливно и Дувно (Рамић), *бајчић* m. „*id.*“ Бингула (РСА), *бабац* „дрво у које се забије бабица и на њој откива коса“ Поткозарје (Далмација); такође *баква* f. „низак, покретан наковањ за откивање косе“ Таково, *баквица* dem. „*id.*“ Ужице (РСА), Златибор (Миловановић); овамо веро-

ватно и *ба̀бица* „жељезо у косца, на којем је тањи брид косе“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić). — Од XVIII в. *баба*: Што трибује косцу? Водир, баба, брус Ј. С. Релковић (RJA).

• Метафора од **баба**¹, вероватно још прасловенска; уп. мак. *баба* „id.“ Сухо и Висока код Солуна (К. Пеев, МЈ 28:80), слн. *bábica*, пољ. дијал., чеш. дијал., слч. *babka*, рус. дијал., укр. дијал., блр. *ба́бка*.

Уп. SP 1:169, 170, 171; ЭССЯ 1:109, 116, без тумачења семантичког прелаза; могуће објашњење пружа пример из Поткозарја, где се прибор састоји из два дела, *ба̀йца* и *ба̀бице*, уп. **баба**⁷ (али је „мушки“ део овде онај у који се женски умеће!). Треба ипак имати у виду и могућност постојања посебног **baba* „камен“, уп. **баба**⁸. **Баба**: за наковње су првобитно служили каменови, уп. гр. ἄκμων „наковањ“ = стинд. *asman-* „камен“ итд. Облик *баква* преко **бавка* од *ба̀йка*, в. **баба**¹².

баба⁵ *ба̀ба* f. „округао, пљоснат камен за бацање по површини воде“ (Вук; РСА), *ба̀ба* „дечја игра с каменчићима“ Врање (Златановић), „игра пиљака; игра школице“ Лесковац (Митровић), *ба̀бице* pl. „одскоци камене плочице бачене уз површину мора“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *ба̀йка* dem. „старински новац“ БиХ (РСА), Прокупље, „новац мале вредности“: Нима ни бапке НП угарски Хрвати (RJA), *ба̀йка* „старински новац“ Имотски (Вук), *ба̀йка* „округао и углачан каменчић у дечјој игри *ба̀йше* (f. pl.)“ Пирот (Живковић), Лужница (Ћирић), „дечја игра пиљци [игра се са пет камичака]“ Лужница (Манић); неологизам (?) *ба̀йчар* m. „нумизматичар“ (РСА); такође *ба̀бушка* f. „старински новац“; овамо и *ба̀ква* „сваки старински новац који није у оптицају“ Херц. (РСА; RJA).

• Од псл. **baba*; уп. буг. дијал. *ба̀бъ* „одскок бачене плочице по површини воде“ Казанлик (БД 5:108), *ба̀бица* „мали талас који се том приликом образује“ Враца (БД 9:225), *ба̀бка* „стари новчић, златник“, слч. *babka* „стари новчић (мађарски)“, чеш. *babka* „id.“; пљоснат камен који деца бацају на површину воде да одскаче, жабица“, пољ. дијал. *babka* „новчић“, рус. *ба̀бки* „новац“, из словенског мађ. *babka*, *барка*, данас *batka* „хелер“, одатле даље рум. *batcă* „мала мера злата“, ромски „новац мале вредности“ Трансилванија (EWU 86).

Уп. SP 1:171. Првобитно значење је „жабица, камен који бачен на воду одскаче“, које је још балтословенско, уп. лит. *bobq daryti* „правити жабице“; оно се тешко тумачи метафором старице (**баба**¹), пре ће бити у вези са синонимним **жаба**, *жабица* < **gūēb(h)ā* (уп. стенгл. *swab* „жаба“, нем. *Quappe* „пуноглавац“ итд.) као стара варијанта **gūōb(h)ā* > **bōb(h)ā* са асимилацијом почетног звучног лабиовелара звучном лабијалу, која се објашњава ономотопејским карактером речи; уп. називе за жабу *ба̀ба* и сл. s.v. **баба**¹⁵. Пренос на округао пљоснат каменчић који одскакује попут жабе, са њега на новац по сличности облика. Уп. у ТЈ *каменчики*

„паре“ Крива Паланка (Б. Марков, МЈ 5/2:227), камен „id.“ Скопље (Х. Поленаковиќ, МЈ 2/3–4:54). Друкчије БЕР 1:23, где се назив ситног старог новца објашњава обичајем да га бабе дарују против урока. За Кишову претпоставку (L. Kiss, *Studia Slavica* 10/1964:465) да се значење „новац“ развило на чешком тлу па оданде мађарским посредством распространило на словенски југ в. ЭССЯ 1:117, слично Hadvovics 131, који за с.-х. варијанту *баква* упућује на мађ. дијал. *бакта*; уп. још Brückner 9 (најпре назив чешког новца у доба Лудвига II); Machek 40a, EWU I.c. Није јасно спада ли овамо и *бабак* „огрлица од ситних стаклених перли“ ЦГ (Ровинскиј 641); уп. и укр. дијал. *ба́бка* „коцкица за игру од кости из животињског стопала“, псл. **babьka* и у значењу „животињски зглоб над копитом; кост из тог зглоба“ (ЭССЯ 1:116; SP 1:169). За облик *ба́ква* уп. Даничић, РЈА 1:161, где помишља да је од *бајка*, и в. **баба**¹².

***баба**⁶ чак. *ба́ба* f. „стог снопова сирка и кукуруза“: „секих 40, 50 сирак, а ако је слама дебела, још и мање“, вежу у снопове, од којих се, по „трајсетек до педесетек снопи ... делају *баби*“ Врбник на Крку (Влајинац II), *бабура* „стог снопова“: Дознао сам да се код њих [близу Суње] жито деђе ... у бабуре и кладње. У једне бабуре има до 100 снопова (РСА), „купа, крстина жита“ Банија и Кордун (Петровић Д.), *бабура* „кукурузовина сложена усправно“ Михаљевићи крај Оштарија (Регушић IV 74); овамо можда и *бабичићи* impf. „правити снопове пшенице, руководити“ Вршац (РСГВ).

• Метафора од **баба**¹, можда још прасловенска; уп. каш., чеш. *baba* „последњи сноп (довезен са поља)“, длуж. *baby* pl. „руковети, снопови лана на пољу“, слн. дијал. *bábica* „стог снопова на пољу“, рус. дијал. *ба́бка* „стог снопова, сноп“ (SP 1:168–171), блр. *ба́бка* „стог од 5, 10 или 15 снопова“ (ЭСБМ 1:255).

Као називи првих и последњих снопова **baba* и **dědъ* имају своју митолошку мотивацију (Т. Б. Лукинова, *Этимология* 1984:122–123 објашњава их култом предака). Са друге стране, назив за стог могао би бити мотивисан обликом, уп. **баба**⁸. В. и **бапка**¹. Премда је основни облик потврђен само на чак. терену, глагол *бабичићи* имплицира некадашње постојање *баба*, *бабица* у овом значењу и у шток. говорима.

баба⁷ *ба́ба* f. „главна уздужна греда у кући на коју се ослањају попречне“ Слав., „греда која држи под“ Дубица на Уни, „греда на предњем или задњем крају сплава“ Подриње, „камени стуб на којем почива мост“, „греда која држи вретено горњег воденичног камена“ Приштина (РСА), „назив за разне предмете који служе као ослонац“: Торањ стоји на оним бабама Лица (Ајџановић), „воденични уређај за подизање или спуштање ‘горњака’, горњег воденичног камена“ Васојевићи (Стијовић), „примитивна дрвена дизалица која се користи при грађењу“ Дучаловићи, „дрво од којег се прави главина за кола“, „облучје на самару“ (РСА), Васојевићи (Бори-

чић), „дрвени поклопац који се ставља на грожђе у преси“, „женска копча“ Карловац (РСА), „троугласти дрвени држач на коме се вози плуг“ бачки Буњевци (Reić/Vačlija), „дебели зид (део зида на кући као потпорањ“ Бакарац и Шкрљево (Tugina/Šerić), *ба̀бица* dem. „камени подупирач моста“ (РСА), „део копче за спајање крајева на одећи“ Поткозарје (Далмација), „женска копча“ В. Блашко (Савићеве), *ба̀йка* „подупирач“ Хрв. (Вук; РСА), „пречага у колским лотрама“ Поцерина, „попречна пречага на вратницама“, „греда за везивање шипова“ Лика, Босна (РСА), „пречага на мердевинама“ Вршац (РСГВ), Радимња (Томић II), „облучје на самару“: „Самар“ ... се дијели на „стелу“ и „дрвеницу“. Дрвеницу чине: прва и задња „бапка“ са шест „патарица“ Кучи (РСА), такође *ба̀вка* „стопа на мердевинама“ Петловача (грађа ЕРСЈ), *бабу̀ља* „греда у воденици са два крака“ Врање (Златановић), *ба̀бура* „дрво на вратима кроз које пролази дрвени шип који се отвара нарочитим кључем“ (РЈА; РСА); *ба̀бак*, *-йка* m. „греда код ветрењаче на којој лежи мати и на овој доњи камен“, „шарка на вратима или прозору, баглама“ (РСА), *ба̀бац* „мушка копча“ В. Блашко (Савићеве); овамо вероватно и *ба̀ква* f. „место на огњишту где стоји лонац док се кува јело“ Сврљиг (РСА).

• Метафора од **баба**¹, можда још прасловенска; уп. мак. дијал. *баба* „део воденице“ (К. Пеев, МЈ 28:80), Егејска Македонија (Пеев), буг. дијал. *ба̀ба* „id.“ Тустендил (БД 6:139), *ба̀ба* „удубљење у којем се врти вретено воденичног камена“ Странца (БД 1:65), *ба̀ба* „витло за подизање и спуштање горњег воденичног камена“ Родопи (БД 2:125), слн. *bábica* „поклопац; женска копча“, рус. дијал. *ба̀бка* „стуб који служи као подупирач нечега“, блр. дијал. *ба̀бка* „клада, брвно које се подмеће под угао куће“, стукр. *ба̀бка* „подупирач, стубић“ (SP 1:169, уп. id. 171; ЭССЯ 1:109, 116), можда укруптена са тур. *baba* у сличним значењима.

Предмети се у пару називају бабом и дедом када се један, „мушки“, умеће у други, „женски“, ставља на њега одозго, и сл.: *ба̀ба* „женска копча“ : *дѐда* (или *ба̀бац*) „мушка копча“; *баба* „поклопац“ : *деда* „притискивач на поклопцу“, такође о деловима воденице поточаре који се увлаче један у други, о предњем и задњем делу самара у које се умећу штице, уп. укр. дијал. *ба̀ба* „задњи део саоница“ Полесје (ЭССЯ 1:107), итд., в. **дед**². Са друге стране, уп. тур. *baba* „кровна греда“, такође и *baba direği* „средишња дебела греда висока око два метра која учвршћује потпорне кровне греде; кичмени стуб; дебео, кратак пањ, камен или гвоздени цилиндар који служи за везивање ланаца и ужади мотора, скела или чамаца; притка која придржава млада стабла воћака; почетак ограде“ (TSS; DS 446–447); и тур. реч се тумачи као метафора од термина сродства *baba* „отац, деда“ (ЭСТЯ 2:10–13, в. **бабо**; друкције Tietze 1:253; непознатог порекла). У гагауском забележено је и значење „осовина на којој је учвршћен воденични жрвањ“ (ЭСТЯ I.c.),

но оно се ту можда развило под слов. утицајем; пада у очи да за евентуални турцизам нема паралела у несловенским балканским језицима. Могуће је и да је посредни семантичка универзалија. Сврљишко *баква* вероватно од **байка* са основним значењем „постоље“, уп. за семантику **баба**⁴, **баба**¹¹, за фонетику **баба**¹².

баба⁸ *ба̀ба* f. „камен међаш“ Мостар, „камени стуб на ивици пута ради сигурности саобраћаја“ Лика; „мотка за обележавање пловног пута“; „гомила истуцаног камена за насипање путева“, *ба̀бица* „id.“ Лика (РСА), Жумберак (Skok 1:82), *ба̀йка* Лика (РСА).

- Нејасно; уп. можда чеш. дијал. *baba* „камени крст“, рус. *каменная ба́ба* назив за камене идоле у јужној Русији.

Све наведене речи могле би се подвести под семантику земљишног знака, обележја, уп. семантички распон речи **белег** „надгробни споменик, крајпуташ; међаш; знак уопште“; уп. **баба**¹². Рус. реч је Фридрих тумачио као позајмљеницу из тур. *babà* „кип“, изворно „отац“, одатле рус. дијал. *баба́(й)* „дед, старац“ и с.-х. *ба̀ба*, **бабо**, но Фасмер 1:100 примећује да нагласак пре говори за порекло од **баба**¹, под које Skok l.c. ставља жумберачко *ба̀бица*. Рус. *снежная ба́ба* „Снешко Белић“ указује да се **baba* „(стара) жена“ могло употребити да означи човеколики објекат од сваког материјала; уп. и препознавање окамењене „бабе“ (често у друштву животиња: коза, оваца, паса ...) у природним геолошким формацијама (СлМит 12), повезано са митолошким значењем речи (в. **баба**²). Друкчије Polák 1979:27, који чешку реч заједно са чеш. дијал. *babina* „растворени базалт“, слч. *babulica* „округао камен“, с.-х. **бабуљ** „шљунак“ своди на супстратно **baba* „камен“, уп. **Баба**. Значење ситног камења и у *бабурача* „шљака“ Босна (РСА), уп. **баба**⁵.

баба⁹ *ба̀ба* f. „стари назив за желудац овце; јело од желуца пуњено надевом“ Лозан (Јоцић), *ба̀ба* „сириште“ Тимок, Врање, „јагњећа сарма завијена у сириште“ Тимок (РСА; акц.?), „врста крвавице“ Радимња (Томић II).

- Свакако у вези са мак. дијал. *ба̀ба* „бураг“ Кукуш (Пеев 1988), Егејска Македонија, „врста кобасице“ ib. (Пеев), буг. дијал. *ба̀ба* „желудац животиње“, „свињски мехур напуњен месом и зачинима“ Враца (БД 9:225), „други желудац код животиње“ Родопи (БД 2:125), „крвавица“ Странца (БД 1:65), *ба̀бица* „свињски желудац; свињски мехур напуњен месом“, *ба̀бјак* m. „стомак, желудац“ (ПРОДД); даље нејасно.

ЭССЯ 1:105, 108, 109 своди буг. речи на **баба**¹, али семантички развој није јасан. Можда најпре преко значења потврђеног у буг. *ба̀ба* „опна у којој се дете рађа, кошулица“, уп. и *ба̀бино* n. „плацента“ Родопи (БД 2:125), *ба̀бину* (*дите*) „id.“ Севлијево (БД 5:8), у том случају највероватније поствербал од **бабити**. Подале стоје, ареално и семантички, *ба̀ба* „пита од бундева, млека и кајмака“ Зеница (РСА), „пржена смеса од јаја, хлебних мрвица и мало брашна“ Дубр. (Бојанић/Тривунац).

баба¹⁰ *ба̀ба* f. „кукурузни клип са ретким зрнима“ Тимок, *ба̀бица* „id.“ Д. Топоница (РСА), Гораждевац (Букумирић I), „закржљао клип кукуруза“ Дуга Реса и Карловац (Регушић II 104), *ба̀бица* „id.“ Лужница (Ћирић), Тимок (Динић I), Бучум и Бели Поток, *ба̀бичка* „id.“ ib. (Богдановић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̀борка* Тимок (Динић I), *ба̀кица* Хрв. Крајина (РСА), *ба̀бић* m. „id.“ Дуга Реса и Карловац (Регушић I.c.).

- Вероватно метафора од **баба¹**; уп. слн. *bábica* „празан клип кукуруза; празна љуска хељде“ (SP 1:170), „празна љуска кестена“ (Pleteršnik; Поповић 1952:160).

Или метафора старице као нечег слабог, увелог, или конкретније старачких уста са ретким зубима, уп. назив *ба̀бин(и)* (*ба̀бји*) *зуб(и)* за биљке *Dentaria* и *Tribulus terrestris* (в. **баба¹⁶**), који имају паралеле у другим слов. језицима (SP 1:172); ова друга могла је бити тако названа најпре по два трна на својим плодовима, ако се на њу име није пренело са прве. Тимочко *ба̀борка* можда под утицајем буг. дијал. *ба̀берка* „закржљао клип кукуруза са ретким зрнима“ (ПРОДД), *ба̀барка* „id.“ Враца (БД 9:225), за етимологију в. БЕР 1:23 s.v. *ба̀берки*.

баба¹¹ *ба̀ба* f. „пећ од блата“ Јагодина (РСА), *ба̀бура* „сељачка земљана пећ без каљева“ (Вук 1818; РСА), „врста зидане пећи“ Војв. (РСГВ); овамо можда и *ба̀бура* / *ба̀бура* „свод од ћерпића који се гради у циглани“: И када су просушен (sic!) у онијем бабурама покривеним, да не могу киснети, онда послје мајсторе нађемо па тамо направимо једну велику пећ В. Блашко (Савићеве).

- Нејасно.

Skok 1:82 сматра метафором од **баба¹**. Уп. називе за делове пећи полъ. дијал. *baba* „отвор за угаљ на испусту пећи“, *babica*, *babka* „део пећи између саме пећи и димњака“, рус. *ба̀бка*, *ба̀бурка* „део испуста пећи одакле се вади пепео, угљевље“, блр. *ба̀бка* „id.“ (ЭСБМ 1:255; SP 1:170); са друге стране, значење *ба̀бица* „стуб који држи кућу и земљану пећ без пећњака“ Бузет, Истра (Skok I.c.) упућује на **баба⁷** „потпорањ“. С обзиром на материјал, уп. и укр. дијал. *ба̀ба* „велики лоптаст комад лончарске глине, начињен ради превоза са места вађења у лончарску радионицу“ (ЭССЯ 1:107). Даничић изводи *ба̀бура* од **Бабур** „ако су каки људи из Баварске најприје почели градити таке пећи ондје гдје се тако зову“ (RJA 1:136). Уп. још можда значење „бубњати (о пећи)“ s.v. ***ба̀бњати**.

баба¹² *ба̀ба* f. „јама од које се камен баца у игри камена с рамена“, „водоравно положена палица уз колац у игри клиса; одстојање од 5–10 машини“ Тимок (РСА), „палица за одбијање клиса, произвољне дужине“ Алексиначко и Нишко Поморавље, Власотинце, Ниш (Влајинац II), „црта у дечијој игри ‘школа’ (скакање у нацртан омеђени простор)“ Туропоље (Џојат), *ба̀ба* „мера растојања набаченог клиса“ Лесковац (Митровић), *ба̀йка* det. „дрво са којег се бије ‘попић’ у чобанској игри истог имена“ Пореч, Лепе-

ница (РСА), такође *ба̀вка* „стартна линија“: Ако пресреш про бавке, не рачуна ти се бацање камена с рамена Пива (Гаговић), *ба̀вка* „рупица направљена у земљи која служи за дечју игру“ Брасина код М. Зворника (грађа ЕРСЈ), *ба̀ква* „оно мјесто, ђе се стаје ногом, кад се баца камен с рамена“ (Вук 1818), „обележено место (обично црта, рупа, камен и др.) као полазна тачка у разним играма, такмичењу или двобоју“ (РСА), „id.“ Ускоци, *ба̀квица* det. ib., *ба̀квица* m./ f. „онај који се строго држи бакве и не допушта да се преступа“ ib. (Станић).

- Нејасно.

Изворно *,„белег“ (уп. **баба**⁸) или можда *,„јама“ (уп. **бапка**²). Пример из Пиве пружа досад недостајућу карику фонетског развоја *бајка* > *бавка* > *баква*, који се јавља и у низу других значења (**баба**⁴, **баба**⁵, **баба**⁷), уп. у Шумадији *шивка* > *шивка*, *јувка* > *јувка* (С. Реметић, СДЗБ 31/1985:192, 215). Друкчије облик *баква* објашњавају Skok 1:85 (од корена **bak*- у *бачићи*, **бацити**, уп. **бака**¹), РСА 1:257 (од тур. *baki* „постојан“).

баба¹³ *ба̀ба* f. „котва“: Лако је баба зањорила, али неће тако лако изаћи из воде (РСА).

- Нејасно.

Можда у вези са **бова**, али иначе није потврђено као поморски термин; хапаксна потврда (Б. Ђаја, *Наши њоморци I — Мали*, Бгд. 1903, 150) у датом контексту вероватно само шалјива метафора од **баба**¹, или можда **баба**² „вештица“, уп. обичај да се бабе бацају у воду ради провере да ли су вештице (Вук 1818:74–75).

баба¹⁴ *баба* f. „најкрупнији лист на дуванској стабљивици“ (РСА).

- Нејасно.

Хапаксна потврда без акцента оставља могућност да је посредни метафора од тур. *baba* (в. **бабо**), за семантику уп. **бабан**, **бабачко**, **бабаџан**.

баба¹⁵ *ба̀ба* f. зоол. назив за разне врсте риба, такође „врста морског рака“ Ластово, „пуж вретенар, *Murex brandaris*“ Бакар, „жаба (кад се о њој говори пред малим дететом)“ Мостар (РСА), Дјеца која имаду матер нека никад не говоре жаба, него баба, јер им може мати прије времена умријети БиХ (Т. Р. Ђорђевић, СЕЗБ 72:195), *ба̀бица* „риба бркаш, *Nemachilus barbatulus*“, „врста морског рака“, *ба̀бура* „id.“ Дубр., *бабура* pl. „стоноге; ситнији рачићи“ (РСА), *бабурина* „обична краставица, *Bufo vulgaris*“, *бабурача* „id.“ (Вук; РСА), *бабурача* „крупна жаба“ Вршац, *ба̀буша* „врста рибе, *Sarassius auratus gibelio*“ Војв., *ба̀бушка* „id.“ ib. (РСГВ), *бабушка* „риба *Blennius*“ Вис (Hirtz III; Vinja 1986/1:127), *ба̀йка* „приљепњак, *Lepadogaster Guoani*“, „мокрица клупчара, *Armadillidium vulgare*“, „врста паразита у шкргама неких риба“ Брач; *ба̀кица* „риба гаовица, *Rhodeus amarus*“ (РСА).

• Делом вероватно метафоре од **баба**¹ (Skok 1:82–83), неке од њих још прасловенске; уп. рус. дијал., укр. *ба́ба* „риба *Cottus gobio*“, слн. *bábica* „риба *Cobitis barbatula*“, мак. *бабура* „врста ситне рибе у реци Брегалници“, слн. *babûra* „црв *Oniscus*“, рус. дијал. *бабу́ра* „риба“ (ЭССЯ 1:107, 109, 113–114), блр. *бабура* „стонога“ (ЭСБМ 1:257), пољ. *babka* „риба *Gobius*“, рус., укр. *ба́бка* „id.“ (SP 1:171) итд.

Неки називи могу бити другог порекла, тек секундарно наслоњени на **баба**¹, уп. нпр. Bezlaj PZ 8, Трубачов у ЭССЯ 1:114 (у вези са називима за рибу *Cottus gobio* помишља на варијантност **pap-* / **bob-* / **bob-* / **pqr-*, уп. већ Поповић 1952) и Vinja 1986/1:126–127, који за *ба̀бица* f. „општи назив за неколико врста морских риба из рода *Blennius*“, *ба̀бичица* „слингурица“ мисли да би могле бити далматског порекла, од влат. **baba* „слина“ (в. и Vinja 1:31). Овамо би стога спадали и *ба̀бињка* „слингурица“, *бабука* „слингура“ Сплит, *ба́бак*, *-ика* m. „id.“, *ба̀баи* „главати ципал, *Mugil cephalus*“, *ба́шак*, *-ика* „слингура“ Дубр. (РСА). Слизавост, међутим, карактерише и рибу *Gobio*, уп. њен пољски назив *śliz* у вези са **слуз** (Borys 616–617). Риба *Carassius auratus* и *бабуи(к)а* као назив за њу су у извору (Mihajlović/Vuković s.v.) означени као скорашњи импорт из Русије, али уп. мак. *бабушка* „врста мале трбушасте рибе у реци Брегалници“, буг. *бабушка* „врста рибе, *Gobio*“ (ЭССЯ 1:115), рум. *babușcă* „риба црвенперка“. *Ба̀ба* би могла бити стара варијанта од **жаба**, уп. **баба**⁵ и ономатопеју *ба̀ка ба̀ка* у загонечи за глас жабе, у Лици *бабака* „глас жабе“ (Skok 1:83), но називи *бабурина*, *бабурача* за краставу жабу могу се односити специфичније на њену кожу, уп. називе за богиње и красте од њих попут рус. дијал. *бабу́шка* (ЭССЯ 1.с.), или на веровање да се у жабу крастачу претвара вештица (Т. Р. Ђорђевић, СЕЗБ 72:198). Подударност с.-х. *бабура* : блр. *бабура* „стонога“ не подразумева нужно псл. **babura* (тако и ЭСБМ 1.с.); могућа је и реконструкција **bъbura*, у вези са **буба**.

баба¹⁶ *сѣара баба* f. бот. „ковиље, *Stipa pennata*“ Истра (Šulek; Симоновић; РСА), *бабица* „красуљак, *Bellis perennis*“ (Симоновић), „љутић, *Ranunculus acronitifolius*“ (Šulek; Симоновић), *ба̀йка* „висисаба, *Galanthus nivalis*“ Ниш (РСА), Пирот (Златковић I), *ба̀йке* pl. „id.“ Лесковац (Митровић), *бабковина* „*Salvia*“ (Šulek; Симоновић), *бабурина* „сјеруша, *Salvia verticillata*“, *велика бабурина* „кадуља, *Salvia pratensis*“, *мала бабурина* „*Salvia verbenaca*“ (Šulek; Симоновић; РСА), такође *бабика* „боквица, *Plantago*“; овамо и двосложни називи за разне врсте биљака: *бабин зуб* „*Ranunculus arvensis*; *Tribulus terrestris*“, *бабји зуб* „брадавичак, *Dentaria*“, „*Tribulus terrestris*“, *бабини зуби* „id.“, *бабин кесеџ* / *ѡездеџ* „пухара, *Lycoperdon bovista*“, *бабин најрсѣак* „напрстак, *Digitalis purpurea*“, *бабин / бабји шоболаџ* „бобовњак, *Sedum telephium*“, *бабина дубчица* „вранилова трава, *Origanum vulgare*“, *бабина / бабја / бабља душа / душица* „мајчина душица, *Thymus serpyllum*“, *бабина жила / жилица*, *бабине жилице* „Ге-

ranium molle“; *бабина коса* „ковиље, *Stipa capillata*“, *бабина лулица* „врста гљиве, *Peziza aurantia*, *P. vesiculosa*“, *бабина рубейина* „разгон, *Veronica agrestis*“, *бабина свила* „*Armeria vulgaris*“, *бабина љрава* „жабља трава, *Anthemis cotula*“, *бабине гњиде* „русомача, *Capsella bursa pastoris*“, *бабино драчје* „кострика, *Ruscus aculeatus*“, *бабино зеље* „блажени чкаљ, *Spicus benedictus*“, *бабино ситио* „вртовиле, *Tordylium arulum*“, *бабино уво / увце / ухо* „*Auricularia auricula Judae*; *Peziza aurantia*, *P. vesiculosa*; *Sarcoscypha coccinea*; паламида, *Ciriscium*“, *бабије уво* „врста гљиве, *Peziza aurantia*, *P. vesiculosa*“, *бабји климџач* „висибабa, *Galanthus nivalis*“, *бабји љрдец* „пухара, *Lycoperdon bovista*“, *бабји шџаји* „иђирот, *Acorus calamus*“ итд., сложенице *бабосвилка* „*Armeria vulgaris*“, *бабоџрсовина* „*Berberis vulgaris*“ (Симоновић), поименичења *бабјак / бабјек / бобјак* т. „*Salvia*“ (Šulek; Симоновић), *бабљак* „дивизма, *Verbascum*“ (Симоновић), *бабљача* f. „*Urospermum*“ (Šulek; Симоновић).

• Назвања разних биљака различито (а у неким случајевима секундарно) мотивисана псл. **baba* (в. **баба**¹); уп. чеш. *babka*, *babyka*, *babika* „клен, *Acer campestre*“, стпољ. *babica* „врба, *Salix* sp.“ (Machek 1954:144), чеш. *babka*, *babik* „копитац, *Caltha*“ (id. 41), пољ. *babka* „*Plantago*“, укр. *бабка* „id.“ (id. 218), чеш. *babku* „чичак, *Lappa*“ (id. 255), буг. дијал. *бабка* „*Salvia*“ (id. 199); такође мак. *бабина душица* „*Thymus serpyllum*“, длуж. *babina duška* „*Thymus chamaerdis*“, *babine zele* „*Succisa*“, мак. *бабин заб* „*Tribulus terrestris*“, буг. *бабини зџби* „id.“, чеш. *babí zub* „*Lathraea*, *Lepidium*“, пољ. *babie zęby* „*Dentaria*“, рус. дијал. *бабий зуб* „*Claviceps purpurea*“, чеш. *babí ucho* „*Plantago*“, итд.

Уп. SP 1:172; ЭССЯ 1:117 s.v. **babyka*; ЭСБМ 1:246 s.v. *баба*⁷, 253 s.v. *бабка*³, 256 s.v. *бабки*¹ итд.; ЕСУМ 1:102 s.v. *баба*², 103 s.v. *баба*⁴, 104–105 s.vv. *бабичка*, *бабка*¹, *бабка*², *бабка*³, 106 s.v. *бабка*⁸. Деноминација је могла бити мотивисана коришћењем биљака у народној медицини (*Plantago*, *Salvia*), уп. псл. **baba* „врачара, гатара“ (в. **баба**²), или, као у случају разних врста гљива, њиховом сличношћу са изгледом старе жене (тако SP 1:167; другачије ЭССЯ 1:107–108). Код двосложних назива основни семантизам садржан је у другом члану (*уво*, *жила*, *коса*), па семантичка вредност присвојног придева (*бабин*, *бабји*) често није битна. Упркос томе, неки од наведених фитонима имају псл. старину, уп. нпр. **babiny zrbъ*, **babъjъ zrbъ* (SP 1:172). Постоје и називи за чији је постанак везана нека легенда или народно веровање, нпр. *мајчина* (> *бабина*) *душица*. У већини пак случајева вероватно се ради о паретимолошком, секундарном наслањању на реч *баба* након губљења свести о првобитној мотивацији назива, нпр. *бабица* < **bobica* (?), *бајка* < **bob-ъk-a* (?) (деталније в. М. Бјелетић, КСК 1/1996:89–97). Уп. још *баба* „посађени кромпир који се одржао нераспадут иако је из њега никла биљка, односно родио плод“ Васојевићи (Стијовић). В. **бабад**, **бабаје**, **бабац**, **бабура**, **бабушка**², **боква**, **висибабa**.

Баба *Ба̀ба* f. име планинама: у ист. Србији код Параћина; у Херцеговини јз. од Гацка: бјежи чета уз Бабу планину НП Вук (РСА; РЈА). — Стрп. **Баба** негде између Пећи и Плава: **Планина баба и гозьбаба** 1316. (Споменик 4:5), у Херцеговини близу Таре: **Богваць з Бабѣ влахъ** (Даничић; РЈА).

- Нејасно; уп. мак. *Ба̀ба* планина између Преспанског језера и Битољске котлине (РСА) итд.

Можда метафора од **баба**¹, уп. тамо орониме са атрибутом *бабин*, *-а*, *-о*, као и *Ба̀бља̀к* ЦГ, назив стене изнад села Бање у Метохији *Бабисѿ̀рац* (М. Пешикан, ОП 2:59), *ба̀ба и дѐд* „два камена за привез на ‘мулићу’ у лучици Воз“ Крк, „две високе, оштре стене при излазу из Бакарског залива“ (Turina/Šerić), бројне камене „бабе са јарићима“ и сл. (уп. **баба**², **баба**⁸). Profous 1:18 *Baba* као чест назив брда и планина у слов. земљама објашњава метафором мрака пренетом на брдо одакле се смрачује. Уп. и у Мађарској ороним *Baba*, *Babál* на више места (Stanislav 1:13), за могућу митолошку подлогу Н. Богдановић, *Бдење* 1, Сврљиг 2002, 95–100. Друкчије Polák 1979:27, који сматра да ороними као чеш. *Babina gora*, слч. *Babina*, мак. *Бабунa* (али в. s.v. **бабун**), алб. *Babonje*, *Babova* немају везе са речју „старица“, већ да се ради о предсловенској (илирској?) основи **baba* „камен, стена, литица“ > ит. *bova* „каменита рушевина“, стављајући ту и део слов. материјала сврстаног овде под **баба**⁵. Сазвучних оронима има и другде, нпр. тур. *Babadag* (уп. доле **Бабакај**).

бабад *ба̀бад* m. „иђирот, *Asogus salamis*“ Далм., *ба̀бан* „id.“ Дубр. (РСА), такође *ба̀лад* (РЈА).

- Нејасно; можда од **баба**¹ с обзиром на синоним *ба̀бји ии́аји* (Šulek), уп. **баба**¹⁶.

При таквом тумачењу необјашњен остаје облик са *-л-*, уп. Skok 1:98 s.v. *balad*, без решења. Како су све три потврде из Шулека, без акцента и убикације, можда је посредни грешка у преписивању из неког хербарија.

баба–земан *ба̀ба-зѐман* (*ба̀базѐман*), *-ана* m. „давнашње, старо време“, израз од *баба-земана* „одвајкада, од старине“: Од бабаземана и од цара Шћепана НПосл Вук (РСА), од *ба̀бам базь̀ма* „id.“: Поче да ми казује што је било од бабам базь̀ма Призрен (Чемерикић).

- Сложеница од два турцизма: *баба* „отац, деда“, в. **бабо** и **земан** (Škaljić 109).

Како турски речници не бележе експлицитно ову сложеницу, може се помишљати и на домаћу творбу.

бабаје *ба̀баје* f. pl. „врста тврдих трешања“ Мостар (Вук; РСА).

- Нејасно.

Skok 1:83 схвата као изведеницу од *баба* суфиксом *-аја*, уп. *бабљача* „врста киселе јабуке“ (Skok l.c.), можда и чеш. дијал. *babice* „врста крушака“ (SP 1:170). Или у вези са турцизмима **бабан**, **бабачко**? Ова врста трешања зове се још *рскавице*, *рушишеви* (Skok l.c.; уп. **хрскасти**). Уп. можда и буг. дијал. *ба̀ба* „једра, крупна дивља јагода“ Странца (БД 1:65), хипотетични корен **bab-* „надути се“ s.v. **бабушка**².

бабак¹ *ба̀бак*, *-ѝка* т. „бубамара, *Coccinella*“ (РСА), *ба̀бе* f. нур.: Дјевојке је узму на прст, па говоре: „вјери ме, бабе!“ Дубр. (Вук; РСА), *ба̀бура* „бубица, најчешће бубамара“ id. (Бојанић/Тривунац), *ба̀бурица* id. (ib.; РСА), *ба̀бурица* „бубамара“, *ба̀кица* „id.“; овамо вероватно и *зелени бабак* т. „инсект тврдокрилац, *Lytta vesicatoria*“, *ба̀бац*, *-ѝца* „id.“ (РСА). — Од XVII в. *бабак* „инсект попић, *Cantharis*“ Микаља, Бела, Белостенец, Стулић (РЈА).

- Вероватно изведеница суфиксом *-ѝкѝ* од **баба**¹ (Skok 1:82; ЭССЯ 1:117), уп. пољ. дијал. *babka* „бубамара“ (SP 1:171), стукр. *ба̀бка* „id.“ (ЭССЯ 1:116), буг. дијал. *ба̀бичка* Родопи (БД 5:154).

Облик *ба̀бурица* смештен је у ЭССЯ 1:114 s.v. **babura*. Међу многобројним називима за бубамару издваја се и група назива образованих од именице *baba* и њених изведеница. Они се јављају спорадично, углавном код јужних и источних Словена (в. С. Утешены, ОЛА 1975:27). О митолошкој симболици бубамаре в. СлМит 56–58, СлДрев 1:221–222; тамо и о могућности да део словенских назива за њу садржи име митолошког лика *Маре*, *Марене* и сл., замишљане и представљане у виду старице (уп. **бубамара**). Уп. и **баба**².

бабак² *ба̀бак*, *-ѝка* т. „држак на косишту, руцељ“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), „попречни држак на веслу“ Бос. Грахово (РСА), „горњи део весла“ Војв. (РСГВ; Мihaljlović/Vuković), *ба̀бак* „држак на косишту“ Васојевићи (Стијовић), *ба̀ба̀к* „id.“ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач, *ба̀ба̀ц* ib. (Ћупићи), *ба̀бица* f. „id.“, *ба̀йка* „попречни држак на веслу“ Смедерево (РСА).

- Нејасно; уп. укр. дијал., рус. дијал. *баба́йка* „велико весло; рашља за весло“, блр. *бабайкі* „весла“, даље можда укр. дијал. *бабо́й* „дрвени испуст на чуну“, рус. *баба́шка* „пловак на удици“.

Према ЭСБМ 1:247 посреди је дњестровско-дунавско-црноморски речни термин поникао у румунско-украјинском средишту, одакле је позајмљен у руски и белоруски; ЕСУМ 1:103 полази од псл. **baba*, уп. горе **баба**⁷, ЭССЯ 1:117 од псл. **babъкѝ* заједно са с.-х. *бабак* у значењима „врста инсекта“, в. **бабак**¹ и „огрлица“, в. **баба**⁵. Рус. *баба́шка* Фасмер 1:100 изводи од *баба* „пањ“. Занимљиво је да се реч *ба̀бак* јавља и у значењу „држак на веслу“ и „шарка на вратима“ (уп. **баба**⁷) исто као турцизам **баглама**.

бабака *бабака* f. „старинска женска кошуља везена свилом и златном жицом по рукавима и по скутима“ Косово, *бакака* „id.“ ib. (РСА).

- Нејасно.

Недовољно потврђено. Обе потврде су из картотеке Етнографског музеја у Београду; једна би могла бити погрешно прочитана.

Бабакај *Бабакај*, *-аја* m. стена у кориту Дунава код Голупца: *Бабакај* се види и при највећој води М. Ђ. Милићевић (Вук; РЈА; РСА).

- Можда од тур. *baba kaya* „очева стена“ (Даничић, РЈА 1:130).

Или просто „велика стена“, уп. за то значење **баба**¹⁴ и **бабан**.

баба-марта „месец март“ в. **баба**².

бабан *бабан* adj. indecl. „крупан, угледан“: бабан човек Лесковац, „ваљан, успешан“: Направимо бабан работу ib. (Митровић).

- Вероватно домаће образовање од тур. *baba* „отац“, в. **бабо**; уп. **бабачко**, **бабаџан**.

Уп. буг. разг. *бабанка*, *бабанко* m. „јуначина, људина, грмаљ“ (РРОДД), дијал. *бабанка* „крупан, здрав човек“ Самоков (БД 3:201) итд.

бабарога *бабарога* f. „страшило, наказа којом плаше децу“ књиж., Драгачево (РСА), бачки Буњевци (Рејс/Ваџлија), Прошћење (Вујичић), Поткозарје (Далмација), *бабарога* Призрен (Чемерицић), *бабарогџ*, *-џ* Загарач (Ћупићи), *бабарогача* augm. ЦГ (РСА), Војв. (РСГВ); такође *бабаруга* (Вук), *бабаруга* Загарач (Ћупићи), „персонификација великог поста“ Пољница (РСА).

- Полусложеница са првим делом *баба* у фолклорном значењу (в. **баба**²); други део нејасан.

ЭССЯ 1:108 s.v. **baba roga* доноси само с.-х. дијал. *баба руга* без извора, изводећи други део од **rogati* „ругати (се)“, уз напомену да је псл. старина проблематична (можда је у питању персонификација *бабе* као карневалског лика који се изругује, тј. измотава, или коме се ругају). У случају да је ипак изворна варијанта *-roga*, пре него на **рог** могло би се помишљати на везу са лит. *gāgana* „вештица, чаробница“, које се изводи од *regėti* „видети“ са сличном семасиологијом као псл. **vedьta* (Fraenkel 684), уп. с.-х. *вештица*, **вешт**.

бабац *бабац*, *-ица* m. (обично у мн.) „оболели плод шљиве, рогач“ (РСА), *бајка* f. „id.“ Врање (Златановић; РСА), *бајке* pl. (Симоновић), *бајке* Лесковац (Митровић), *бабурак* m. (РСА).

- Вероватно од **баба**¹, као метафора за облик оболелог плода; уп. *бабе* pl.t. „плод шљиве настао срастањем два плода“ Јабланица (Жугић), буг. *баби-*

ца „неразвијена, оболела шљива“, *бабушка* „деформисани плод шљиве“ (ЭССЯ 1:109, 115), дијал. *бабичкџ* „id.“ Карлово (БД 8:103).

Уп. у РСА s.v. *бабурак* навод из књиге *Болесџи воћака* Мл. Јосифовића (Београд, 1941), стр. 68: Убрзо после прецветавања шљиве, могу се видети поред плодова природног облика и плодови чудноватог изгледа, извијени у виду рога или пасуља, због чега су у разним крајевима добили посебне називе, као: рогачи, пасуљаре, бабурци, бапке и томе слично. Симоновић бележи и друге синониме: *криваје*, *криваћи*, *кривке*, *кривошљиве*, *џајуче*, *рошчићи*. У односу на здраве плодове, који су овални и глатки, плодови погођени гљивичном болешћу *Taphrina pruni* подсећају на остарело, збабљено лице. Како су, међутим, ти оболели плодови и крупнији од обичних, не може се, узимајући у обзир ареал, искључити веза са тур. *baba*, уп. на истом терену *бабаџанка* „крупна шљива“ s.v. **бабаџан**. Није јасно спада ли овамо *бабаџ* „крупан орах“ Срем (Вук; РСА), што Skok 1:82 ставља под *baba*, ЭССЯ 1:117 под **babьсь*, заједно са слн. *babec*, *-bca* „дивизма, *Verbascum nigrum*“, где је крајњи етимон можда исти али непосредна мотивација свакако друкчија, уп. **баба**¹⁶. Нема разлога да се помишља на корен **bab-* „надути се, напети се“ (тако Даничић, РЈА 1:129–130), чије је постојање неизвесно, уп. **бабушка**². Уп. и **бабаје**, **бабура**.

бабачко *бабџчко*, *-а* т., adj. indecl. „крупан, крепак, снажан“: Сџн му је бабачко Косово (Елезовић I), *бабџчко* „id.“ Пирот (Живковић), „лепо развијено, напредно мушко дете“ Јабланица (Жугић), *бабџчко* „здрав, јак, добродређећи човек“ Тимок (Динић I), и као прилог *бабџчко* „сасвим довољно, како ваља“: Бабачко си напунија чаше Лесковац (Митровић), Каменица код Ниша (Јовановић В.).

• Свакако у вези са тур. (и дијал.) *babaџко* „id.“ (DS 452), *babaџ* „храбар, крупан, огроман; дете које у сваком погледу личи на оца“ (Redhouse; DS 448); уп. мак. *бабачко* т. разг. „људина“, дијал. *бабџчко* adj. „снажан, јунак“, *бабџчка* „крупна, снажна (о жени)“ Костур (БД 8:207), Егејска Македонија (Пеев), буг. разг. *бабџчко* „јуначина“ (ПРОДД), дијал. *бабџч* „здрав човек“ Ихтиман, *бабџчко* „id.“ ib. (БД 3:36), Самоков (БД 3:201) итд., даље и алб. *babaџкџ* „татица“ (Budziszewska 1983:22).

Тур. *babaџ* тумачи се као изведеница од *baba* „отац“ (Tietze 1:253, уп. **бабо**). Облик на *-ачко*, тур. *-аџко* вероватно је слов. образовање на основу буг. турцизма *бабџч*, повратно позајмљено у турски (Tietze l.c.). Skok 1:83 тумачи као домаће образовање од тур. *baba* композитним суфиксом *-ачко*. Јашар-Настева 53 изводи мак. реч из турског. Уп. тур. *анаџко* поред *анџко* од *ана*, *анне* „мајка“, где за *-ко* Tietze 1:171 такође допушта слов. порекло. Уп. и **бабан**, **бабаџан**.

бабаџан *бабаџан* т. „снажан и јак човек“ Врање (Златановић), и adj. indecl. Призрен (Чемерикић), „крупан бео црв са жутом главом“ Врање, *бабаџанка* f. „она која је крупна“: Гледај што сам крупну сливу откинаја, ба-

баџанка! *ib.* (Златановић), Призрен (Чемерикић), *бабаџанче* n. dem. „црвић“ Врање (Златановић).

- Од тур. дијал. *babacan* „id.“ (DS:447–448). Балкански турцизам, уп. мак. *бабаџан* (Јашар-Настева 53), буг. *бабаџан* (БЕР 1:23 s.v. *баба*), арум. *babaḡeán*, алб. *babaxhan*, *babagjan* (Boretzky 1976:19; 173; 198). Уп. и Budziszewska 1983:22. Тур. реч је хибридна турско-персијска сложеница (Tietze 1:253), за први део в. **бабо**. Уп. још **бабан**, **бабачко**.

бабер *бабер* m. „ђурђевак, *Convallaria majalis*“ (РСА).

- Нејасно.

Једина потврда речи у РСА је из: А. Вуковић, *Народна ветеринарска терминологија*, Београд 1939, а бележи је и Симоновић, коме је извор L. Glück, *Medicinske Volksterminologie in Bosnien und Hercegovina*, Сарајево 1898. Реалност облика *бабер* ипак посредно потврђује сложеница *албабер* m. „лепи човек, *Impatiens balsamina*“ Херц., НП (РСА), где је први део турцизам *ал* „црвен“, в. **ал**². Сам ђурђевак се на турском зове *inci çiçeği*, а реч *бабер* постоји као варијанта од *bebr* „леопард“, и као ЛИ (Redhouse), док дијал. *babir* / *rapir* значи „врста трске која расте на обалама језера“ од нгр. *παπύρι* (Tietze 1:254). У РСА 1:221 упућује се, уз знак питања, на тур. *bebürge* (sic!).

бабинац *бабинац*, *-иња* m. заст. „усукан, исплетен гајтан“ Крагујевачка Јасеница (РСА).

- Нејасно; уп. укр. дијал. *бабинка* „уска разнобојна трака (за опшивање топлих марама, кецеља)“.

Укр. реч ЕСУМ 1:104 просуђује као нејасну, допуштајући извођење од *баба* (в. **баба**¹). Номинација можда и по сличности са пупчаном вршцом, уп. **бабити**¹. Или изобличено од **обаვენец < *обвџен-ьсь* „оно што се обавија, увија“, уп. ОС 62 s.v. *овењача*. Није искључено ни постање по неком топониму *Бабино*, *Бабине* или сл.

бабине „први дани после порођаја“ в. **бабити**¹.

бабити¹ *бабити*, *-им* impf. „помагати породиљи при порођају“ (Вук; РСА), *бабити* „id.“ Чумић (Грковић), *бабити се* „порађати се“ (РСА), Истра (Ribarić), *обабити* pf. „родити дете“, „помоћи породиљи при порођају“, „прихватити дете при рађању“, *обабити се* „породити се“ Лика (РСА), *обабити се* „id.“ Чумић (Грковић), *баби* 3. sg. фиг. „умиљавати се око (своје) жене“ Пирот (Златковић II), поствербали *бабиња* f. „породиља“ Војв. (РСГВ), *бабине* f. pl. „први дани после порођаја које породиља проведе у постељи; понуде породиљи и дарови новорођенчету који се доносе док је жена у бабинама“ (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Reić/Ваџлија), Ченеј (Марић), Прошћење (Вујичић), Васојевићи (Боричић),

Рожаје (Hadžić), Загарач (Ђупићи), Поткозарје (Далмација), Лика (Ајџановић), Дрвар (Јовичић), рег. и „вечера радницима кад сврше неки већи пољски посао“ Сарајево (РСА), „рођење; породилиште“ Ускоци (Станић), „чување новорођенчета (три дана и три ноћи по рођењу)“ бачки Буњевци, „свечани ручак који тазбина приређује зету прве недеље после венчања“ *ib.* (Reić/Vašljija), „излежавање, ленчарење, пландовање“ Дрвар (Јовичић) ⇒ *ба̀бињѝ / ба̀бинскѝ* адј., *ба̀бињар*, *-ára* т. „човек који иде на ба̀биње“ Качер, *ба̀бињара* ф. „жена док је у ба̀бињама, породила“ Фрушка гора (РСА), Војв. (РСГВ), Поткозарје (Далмација), „жена која носи дарове новорођенчету“ Качер (РСА), *ба̀бињара* „породила“, такође „риба с икром“ Војв. (РСГВ), *ба̀бињаре* рл. „првих четрдесет дана породиле“ Лесковац (Митровић), *ба̀бињача* „жена док је у ба̀бињама“; такође *ба̀биње* Качер, Слав., Доситеј (РСА), Војв., *ба̀биње* *ib.*, *ба̀биње* Сомбор (РСГВ), *ба̀било* п. „завршни обред на свадби (пошто млада проведе прву брачну ноћ, окупе се жене, гледају њену кошуљу, шале се и забављају)“ Врање (Златановић); *зба̀бна* адј. ф. „трудна, бременита“ ЦГ, Жепче, Попово поље (РСА), Ливно и Дивно (Ра̀мић) ⇒ *зба̀бница* ф. „породила“, *зба̀бина* адј. ф. „трудна“ Заострог; радне именице *ба̀биња* ф. „примаља“ (РСА), *ба̀биња* „id.“ Војв. (РСГВ), *ба̀биња* „породила“ Дрвар (Јовичић), *ба̀бац* т. „онај који помаже при тељењу крава“; такође *ба̀ба* ф. „примаља“ Лужница, Нишава (РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), „жена која породилѝ донесе прву повојницу“ (РСА), *ба̀ба* „примаља“ Карашевци (РСГВ); поствербал *ба̀бовати* *impf.* „ба̀бити (в.)“: Од како бабујем, ја си лупнем жену одовуд, лупнем одонуд ... исфрли си дете чак по за врата ји. Србија (РСА), *ба̀бовати* „неговати дете или стару немоћну особу“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *да̀бабовати* рл. „престати дојити дете; однеговати, подићи дете“ Далм., Херц., Дубр.; *ба̀бица* ф. „акушерка“ (РСА), Чумић (Грковић), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Reić/Vašljija), Ченеј (Марић), Радимња (Томић II), Ускоци (Станић), Поткозарје (Далмација), Лика (Ајџановић), Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *ба̀бица* „id.“ Лужница (Ђирић), придеви *ба̀бичин*, *ба̀бички*, презиме *Ба̀бичић*, *ба̀бичлук* т. „акушерство“, деноминал *ба̀бичићи* *impf.* „обављати акушерски посао“ (РСА), *ба̀бичи* 3. *sg.* „бавити се много око нечега; угађати некоме“ Црна Река (Марковић I), *ба̀бичар* т. „акушер“ (РСА), *ба̀бишковаји* *impf.* „неговати, тетовити“ бачки Буњевци (Reić/Vašljija). — Од XVII в. *ба̀бити* зап. лексикографи (RJA).

• Од псл. **babiti* „помагати породилѝ“; уп. цсл. **БАБИТИ**, мак. *ба̀би*, буг. *ба̀ба*, слн. *babiti*, слч. *babit'*, чеш. *babiti*, глуж. *babić*, струс. *ба̀бити*, рус. *ба̀бить*, укр. *ба̀бити*, блр. *ба̀биць*; уп. лит. *bobyti* „id.“.

Псл. глагол је каузативно образовање од **baba* у значењу „одрасла, зрела жена која је рађала, искусила материнство“, дакле изворно „чинити *бабом*“, што се јасно види из рефлексивног облика *бабиџи се*, већ срп.-цсл. **вабити сѧ** „рађати“, тј. „постајати *бабом*“; следи да се значење *баба*, *бабица* „помоћница при порођају“ повратно развило од глагола, а не лежи му у основи, како се то претпоставља у ЭССЯ 1:110 и SP 1:172–173 s.v. **babiti*. О осталим словенским називима за бабицу в. I. Janyšková, *Slavia* 74/2–3/2005:279–284.

бабити² *ба̀биџи*, *ба̀бѣм* impf. „вабити, дозивати, мамити животиње“ Дубр., *доба̀биџи* pf. „довабити“: Кад ће видјет лијепе дјевојке, | А да тебе добабит не могу, | На звишке ће тебе баш бабити НП ib., *заба̀биџи* „завабити“ НП Хрв., *наба̀биџи* „навабити“ (РСА), *ба̀бица* f. „дрво о које деца вешају кавез кад хватају птице“ Срем (Вук; РСА).

- Од псл. дијал. **babiti*; уп. блр. дијал. *ба̀биць* „вабити“, *ба̀бѣк* „вабило за јаребице; кућица за чворке“ (ЭСБМ 1:250), длуж. заст. *pschibabich* „довабити“; у крајњој линији варијанта од **vabiti* (в. **вабити**).

Почетно *б-* објашњава се асимилацијом *в-б > б-б* (Skok 3:557), или декомпозицијом од **obvabiti* (Лома 2000:604).

бабица „акушерка“ в. **бабити¹**.

бабице „зли дуси“ в. **баба²**.

бабљача *ба̀бљача* f. „чиода, мала игла за прибадање“ Далм. (?); овамо можда и *ба̀бара* „игла са великим ушицама (да и баба може уденути конач)“ Сврљиг, Гружа, Надибар (РСА), *бабња̀јка* „id.“ Пирот (Живковић), *бу̀бља̀рка* „велика игла за шивење“ Лесковац (Митровић). — Од XVI в. *ба̀бјача* Ветранић, М. Држић (РЈА).

- Нејасно; уп. мак. *бабура* „велика игла“, *бабушка* „id.“ (ЭССЯ 1:113, 115), дијал. *ба̀бица* „игла са великим ушима“ Костур (БД 8:207), буг. дијал. *ба̀бичка игла* „дугачка, дебела игла, понекад са завијеним врхом, са великим ушицама“ (БЕР 1:23), *бабјачка игла* „id.“ (Геров).

Наизглед од **баба¹**, као поименичење на *-ача* придева *ба̀би* > *ба̀бѣ*, тј. „бабља игла“ (Skok 1:83), уп. објашњење дато за *ба̀бара*, које, међутим, не мора бити више од народне етимологије јер и не одговара денотату речи *ба̀бљача*, а ова уз то има варијанту **бумбача** која упућује на **вѣвја́са*. Са друге стране, *ба̀бљача* као назив за врсту осе Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.) указује на семантику бодења и могућ изворни лик **ба̀дљача*, уп. **бадаљ**; за асимилацију уп. *ба̀брѣица* s.v. **бадрљ**. В. и **баченка**.

***бабњати** *ба̀бњи* 3. sg. impf. „бубњати (о пећи)“ Лесковац (Митровић), *ба̀бњѣм* „id.“; трештати (о музици)“ Власотинце (грађа ЕРСЈ), *ба̀бњѣм*

„крупно говорити, бубњати“ Лесковац (Митровић), „ходати брзим, а чврстим и честим кораком“ Јабланица (Жугић), *бѣбње* 3. sg. „бубњати, тутњати, грувати“: Къд накладеш кубе със сува дрѣва, оно само бѣбње и пошипкѣ — Чуеш ли како бѣбњу топови од към Видин? Тимок (Динић III); *бѣбне* pf. „ударити јако, лупнути; пасти са висине при чему се чује потмули звук“ *ib.* (Динић I).

• Вероватно у вези са *бубњати*, в. **бубањ**.

Вокализам првог слога објашњава се дисимилацијом **bqbn-* > **bьbn-*, или варијантом истог ономотопејског корена без назала **bьb-*, која је посведочена само у значењу „неразговорно говорити“, уп. срп.-цсл. **бѣвати**, **бѣвљж** „мрмљати, замуцкивати, врскати у говору“ итд. (SP 1:455 s.v. **bьbati*), уп. виши превој **bub-* у **бубати**. Овамо можда, са дисимилацијом *б-б* > *б-д*, *бѣдњи* 3. sg. „тутњати“: У сред ноћ поче некто да бѣдњи по обѣр, кѣко штрѣкал кѣд увати говѣду Тимок (Динић I), али уп. и **бадан**¹.

бабо *бабо* m. „отац“ (Вук 1818), ЦГ, БиХ, НП Вук (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), Прошћење (Вујичић), Васојевићи (Боричић), Ускоци (Станић), Рожаје, „деда“ *ib.* (Надџић), „поочим“, „свекар; таст“ Левач, Темнић, „назив за старијег мушкарца у породици“, *бабов* / *бабѣв* adj. (РСА), *бабовић* m. „бабов син“ Ускоци (Станић), „онај који личи на оца“ Бока (Вук; РСА), презиме *Бабовић*, *бабовина* f. „наслеђе, очевина; постојбина, завичај“ (РСА), Војв. (РСГВ), Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), *бабѣвина* „id.“ Васојевићи (Стијовић); такође *баба* m. „бабо (в.)“ (РСА), Војв. (РСГВ), *баба* „деда; отац“ Косово (Елезовић II 496), „отац“ Радимња (Томић II), *баба* „отац; деда; таст; дервиш, чешће њихов старешина“ Призрен, *бабалари* m. pl. „дервиши“ *ib.* (Чемерићи), *бабин* adj. (РСА), бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), презиме *Бабић*, *бабалук* m. „гаст“ БиХ, „газбина“ Срби Граничари (РСА), Поткозарје (Далмација), „очевина“ (РСА), *бабалѣк* „id.“ Призрен (Чемерићи); хипокористици *бабан* m. БиХ, *бабука* *ib.*, *бабуша* (РСА), *бајко* (Вук), *бајче* n. Косово (Елезовић I), *бабаја* m. НП Заглавак (РСА), *бабајин* adj. (Вук; РСА), *Бабајић* село на реци Љигу, *бабајко* m. (РСА), Прошћење (Вујичић), *бабајка* (РСА), такође *бабајко*, *бабајло* Војв. (РСГВ); изведенице од скраћене основе: *баја* / *баја* m. нур. Слав., Левач, Темнић, такође „старији човек уопште, чика“ (РСА), *баја* „id.“ Пирот (Златковић III), *бајко*, *бајка* Лепеница, Сврљиг, *бајкан*; *бако*, *бака* Ресава (РСА), Банат (РСГВ). — Од 1770. *бабо* (Михајловић).

• Од тур. *baba* „id.“, *babalik* „очинство; таст, свекар“ (Skok 1:83, уп. и 1:85 s.v. *bača*; Škaljić 109; в. и М. Vjeletić, ЈФ 51/1995:206). Балкански турцизам, уп. мак. заст. *баба*, *бабалок* „газбина; очевина; лоша наследна особи-

на“ (Јашар-Настева 88), буг. *баба*, *боба*, *бабалџк* „таст“, рум. *baba* (Scurtu 1966:20), *babacǎ* (преко нгр. *μπαμπάκος*), *babalic* „старији човек“, алб. *baba*, *babë*, *baballarë*, и дијал. *baballëk*, *baballak* (Boretzky 1976:19, 148, 173), нгр. *μπαμπός*.

За етимологију тур. речи в. ЭСТЯ 2:10–13; Tietze 1: 252. Облик *бабалари* према тур. pl. *babalar*. Семантички помак „очинство“ → „очевина“ само у српском и македонском. Облик *баја* т. „име одмила за старије људе: деда, чика“ Банат (РСА), Бачка (РСГВ) можда укрштањем са *апа*¹.

бабосук *бабосук* т. подруг. „онај који се ожени удовицом и живи на њеном имању“ Хрв. (РСА).

- Сложеница од *баба*¹ са нејасним другим делом.

Од *сувати* (тако Skok 1:83), или можда од *сук* < **сукъ* „грana“ у (непосведоченом) значењу породичног огранка, (женске) линије.

бабрати *бабрајти*, *-ам* impf. „петљати, чачкати; бактати се око ситница“ (РСА), „дирати нешто недозвољено; бавити се ситним, неважним пословима“ Војв. (РСГВ), *бабрај* „id.“ бачки Буњевци (Peić/Vačlija), *забабрајти* pf. „почети пипати брзо, дрхтаво“ В. Петровић (РСА), *избабрајти* „ишчачкати, ишчепрати“ Каћ, можда и *збабрајти* „згужвати“ ib. (РСГВ), *бабрање* п.: Јутром је врло добра закуска семе (од бундеве), што га човек раствара надвоје, и пре му се досади бабрање него јело — Радио је полако, достојанствено прикривајући старачко бабрање (РСА).

- Вероватно од мађ. *babrál* „id.“ (Hadrovics 124).

Није искључено ни извођење од псл. **babrati*, уп. чеш. *babrat* (*se*), слч. *babrat* (*sa*), пол. *babrac* (*się*), укр. *бабрати*(*ся*) све „прљати (се), брљати (се), мазати (се); радити нешто лоше, неуредно“ (тако ЭССЯ 1:112–113; SP 1:173), али за извођење из мађарског говоре ареал и семантика с.-х. глагола, а такође његова интранзитивна употреба. Уп. и **брбати**.

бабрљати *бабрљати* impf. „мицати се, покретати се (о риби)“ Војв. (РСГВ), *набабрљати* pf. „случајно наићи, набасати на некога“: Како ти мене набабрља? (РСА).

- Вероватно асимиловано од **баврљати**.

Другог порекла биће *бабрљати* „брбљати“ ист.-бос. Ере, *бабрљив* adj. „брбљив“ ib. (Реметић), в. **брбљати**.

бабун *бабун*, *-уна* т. истор. „богумил“, *бабунски* adj., *бабунија* f. погрд. „неверија, ниједна вера“: Иди, проклета бабунијо! Невесиње, такође *бабушићине* pl. „празноверице“: Фратри и попови напунили су ти главу с тијем бабуштинам’ И. Војновић (РСА).

• Од стерп. **БАВОУЊЪ** „богумил, патарен“, спорног порекла; уп. слч. нар. *babona / bobona* „празноверица“, дијал. *babuŋstvo* „причање о чудесима и вера у њих“, чеш. *baboňek, -ňki* „привиђење“, струс. *babuňny* „чаролије, враџбине“, укр. дијал. *babóny* „празноверице“, даље пољ. *zabobon* „id.“, укр. *zabobóny*, блр. *zababóny*; из словенског мађ. *babona* „id.“, рум. *bobo-ane* „чаролије“.

Стерп. споменици означавају босанске патарене као **БЕЗБОЖНЫЕ И ПОГАНЫЕ БАВОУЊ-НЫ (?)**, **Ѡ БЕЗБОЖНЫХЪ И БЕДИВЫХЪ ПРОКЛЕТЫХЪ БАВОУЊЪ** 1329. (ЗН 55°), у Душановом законику долази и придев **БАВОУЊСКИИ: КТО РЕЧЕ БАВОУЊСКОУ РЕЧЬ ... ДА ПЛАТИТЬ ...**; у другом препису **ЗАѠ И БЕЗЧАСТНѠ РЕЧЬ** (Даничић). У савременом језику речи *бабун, бабунски* су застареле и учене, тако да су једине потврде из живог говора *бабунија* и, можда, *бабушине* < **бабуничине* „бабунске речи“, којима се могу придодати неки топоними: *Бабун* име извора код Мостара за који је везан извештај култ о Ивању дне (Вл. Ћоровић у: *Гласник Југословенског професорског друштва* књ. XVII, св. 11–12, Београд 1937, 878), **Бабушница**. Овамо можда и *бабуњайи* imrf. „причати без смисла, трабуњати“ бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), *бабуњайи* „приговарати, пребацивати; гуњати, негодовати“ Дрвар (Јовичић), ако није „бапски говорити“ од **баба¹** или обична ономатопеја. По Бернекеру од **baboniti / babuniti*, између осталог „врачати“ (Berneker 36–37, в. **бобоњити**), док ЭССЯ 1:111–112 изводи глагол од именице, коју реконструираше као **babonъ / *babunъ / *babona* и своди на редуликован корен **bhā(n)*- (уп. **бајати, бахорити¹**), просуђујући везу са **baba* „старица“, која се огледа у мак. *бабун* „човек смежурана лица“, с.-х. *бабоња* „мушкарац налик на бабу“ (в. **баба¹**), *бабуна* „жена са злим очима“ као секундарну; треба, међутим, узети у обзир и да је ћосавост, „баболикост“ стандардна црта шамана. SP 1:288 s.v. **babonъ* не уврштаје стерп. речи. Мање је вероватно „историцистичко“ тумачење, по којем би приврженици богомилске јереси били названи по планини *Бабун* између Прилепа и Велеса, у којој је било село *Богомили*, данас *Богомила*, а да су чеш., рум., мађ. и пољ. значење изведени из старосрпског (Skok 1:84). Против овог извођења говори и то што се име ове планине помиње у стерп. повељама XIV в. у варијантама **в Бавоуѡѡѡ** и **оу Боувоуѡѡѡ** (Даничић 1:21), при чему друга неће бити погрешна, како мисли Даничић, него српски фонетски лик од **Bobuna* према македонском са -а- < ѡ. Није јасно спадају ли овамо *бабун* „измишљено живо страшило“ Сумартин (Novaković), *забаунаји* pf. „забезочити, смело порећи“ Дубр., „забавити, заварати нечим“, *забавунаји* „забашурити, заташкати“ Карловац (РСА), *заба(в)унаји* „забрљати, зачарати“ Лика (S. Ivšić, NVj 21/1912–1913:447), за које Ившић I.c. претпоставља да је могло настати дисимилацијом од **забабунаји* и бити у вези са *бабун* „јеретик“.

Бабур *Бабур* m. заст. „Баварац“, *Бабурскā* f. „Баварска“, *бабурскѡ* adj. НП (Вук; РСА); *Баварац*, -рца m., *Баварскā* f., *баварскѡ* adj. (РСА), *баварац*, -рца m. „врста кромпира пореклом из Баварске“ Хрв. (Вук; РСА), *баѡрац*

„id.“ *ib.*; *Bājērskā* f. „Баварска“ НП БиХ, *bājērskī* adj., овамо можда и *bā-jer* m. „врста грожђа“ Подравина (РСА). — XVII–XIX в. *Бавијера* Микаља, Бела, Кашић, НП (РЈА).

- Од срлат. назива земље *Bavaria*, по племену *Bajuvarii*, савр. нем. *Bayern* (Skok 1:124).

Облик *Бабур*, који Скок не наводи, асимилацијом *б-в > б-б* (уп. **бабити**²); *Бавијера*, *бавѐрац* преко ит. *Baviera*, вен. *Bavera*; ит. *Baivera* (Skok 1.c.).

бабура *бабура* f. „врста крупне меснате паприке“ (РСА), бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), Ускоци (Станић), Поткозарје (Далмација), „id.“, Војв., фиг. „велики нос“ *ib.* (РСГВ), „шишарка“ (РЈА), *бабу̀ра* „врста крупне паприке“ Гораждевац (Букумирић I), Загарач (Ћупићи), Стара ЦГ (Пешикан), *бабу̀ра* „id.“ Црна Река (Марковић I), јуж. Поморавље (Марковић J.), *бабурица / бабу̀рица* dem., *бабураси́* adj. „који је као бабура, надувен, буав“ (РСА), Војв., *бабураси́* *ib.* (РСГВ), *бабу̀рас*, *-сиа*, *-сио* Ускоци (Станић), *бамбу̀ра* f. Каменица код Ниша, *бамбу̀рас*, *-џа*, *-џо* adj. *ib.* (Јовановић В.), *бабу̀рача* f. „бабура“ Врање, Бачка (РСА), *бабу̀рача* „id.“ Вршац (РСГВ), *бабу̀рача* јуж. Поморавље (Марковић J.).

- Нејасно; уп. мак. *бабура* „зелена слатка паприка округлог облика“.

Антоним *шиља* „паприка издуженог, зашиљеног облика“. С обзиром на варијанту *бау̀рача* Левач, Темнић (РСА), можда од **бавура < *бахура* од **бах-* „надимати се“, уп. **бахор**, за асимилацију **Бабур**, **бабити**². Или **бабухара* поред *бабушара* „нешто надувено“, од редуликованог корена **ба-вих-* / **бъ-вих-*, уп., без редуликације, *буарача* s.v. **бухнути**, дефиницију значења *бабураси́* „бу(х)ав“. На ту семантику упућује и упадљив паралелизам синонима *бабушара*, *бабџара*, *бобџара* Србија, *бобџарка* Јасеница, *бџошка* Србија, *бџошкав* adj. *ib.*, *бџушка* Сврљиг (РСА) са називима за храстову шишарку (в. **бабушка**¹). Уп. и лат. назив паприке *Capsicum*, од *capsa* „чахура“. Већ и с обзиром на варијантност облика, неће бити метафора од **баба**¹, како то узимају Skok 1:82 и ЭССЯ 1:113–114.

бабушати *бабушаџи*, *бабушџм* impf. „врети, кључати, кркљати, пенити се“ Васојевићи, *бабушка* f. „пена“: Удари му бабушка на уста *ib.* (Боричић).

- Вероватно редуликација псл. корена **вих-* „надимати се“, в. **бухнути**.

Уп. тамо на-*ба-буш-иџи* поред на-*буш-иџи*, на истом терену фитоним *бабушка* (в. **бабушка**²).

бабушка¹ *бабушка* f. „округла израслина на листу коју прави ларва инсекта лисног бабушкара“, „израслина на дрвету или на животињском телу“ Банија (РСА), *бабушка* „неуспели плод храста“ Дрвар (Јовичић), *бабушчица* dem., *бабушкџр* m. „назив за више врста инсеката који на листу изазивају стварање шишарке“, *бабушкаси́* adj. „који је округле главе и

пуна лица“ Морача (РСА), *бабушкās*, *-сїа*, *-сїо* „id.“ Ускоци (Станић), такође *бòбушка* „бабушка (в.)“ ЦГ, *бòбошка* „id.“; чаура дивљег мака“, *бубушка* „храстова шишарка“ Рашка, *бòборошка* „id.“ Трешњево, *буболошка* Купиновац, *брòбошка* ЦГ, *брòборошка* ів., *брòбошан* т. ів., *бұлoшка* f. Мачва, Штитар (РСА); *бабура* f. (RJA).

• Вероватно изведеница суфиксом *-ка* од редуликованог глаг. корена **bux-*, в. **бухнути** (**ba-buš-iti* или **bъ-buš-iti **, „надуту се“), накнадно подвргнута експресивизацији и разним укрштањима.

Изворно значење било би ***„нешто надувено; израштај“. Уп. још **бабура**, за редупликацију **бабушати**, **бубушати**, за вокализам првог слога **бабушка²**. За значење „макова чаура“ уп. можда буг. *бабушка* „чаура, лутка“ (ЭССЯ 1:115, али уп. кајк. *бајка*, слн. *bābka*, слч. *bābka* „лутка“). Облик *бубāч*, *-āча* т. „шишарица, *strobilus*“ Хрв. (РСА) можда изворно **бувач* < **бухач*, од нередуликованог корена **bux-* „надуту се“, са даљим фонетским развојем као у варијанти назива за „грашковог жишка“ *бубач* < **бухач¹**. Варијанте на *боб-* можда укрштене са *боба* f. „(храстова) шишарка“: Шишарке у нашем крају зову боба Дучаловићи, Боба ... шишарка ... расте на лужњаку, а постаје од убода једног инсекта Ужице, у мн. „струпник, *Scrophularia nodosa*“ Лика (РСА), в. **боба¹**. Варијанта *бу(бо)лошка* може се поредити са истел. породицом укр. дијал. *бóлбашок*, *бұл'башка*, *бұлбашка* „пупољак, окце; заметак листа, цвета или изданка“, полес. *балабушка* „пупољак“, рус. дијал. *балбука*, *валбука* „поткожни израштај на телу, чворуга; опна на дрвету“, блр. *балбука* „израштај под кожом, на кори дрвета“, уп. **балабушина**.

бабушка² *бабушка* f. „врста гљиве, *Phallus impudicus*“: Да би краве водиле, даје им се трава „воловодац“, као и врста „бабушке“ (гљиве), која расте у трулини дрвета ... а зове се „царица“ (РСА), Ускоци (Станић), *баббушка* „печурка“ Васојевићи (Стијовић; Боричић), *бабушина* „пухара, *Lycoperdon bovista*“ (РСА), Ускоци (Станић), „врста гљиве која расте по дрвећу и влажном земљишту“ Прошћење (Вујичић).

• Вероватно истог крајњег порекла као **бабушка¹**.

На реконструкцију **bъbux-* упућује облик из Васојевића, на **babux-* лит. назив за сличну гљиву *bobāusis* „смрчак“ (*Phallus impudicus* спада у породицу смрчкова), који се (секундарно?) тумачи као сложеница од „баба“ и „ухо“, уп. псл. фитоним **babino* / **babje uxo* „врста гљиве“ (в. **баба¹⁶**). Анализи **bъ/ba-bux-* треба дати предност у односу на **bab-ux-*, с обзиром на проблематичност псл. глаголског корена **bab-* „надимати се“ (тако Даничић, RJA 1:136; Поповић 1952:160), али уп. ипак рус. *обáбок* „врста печурке“ (Фасмер 3:97, који полази од именске основе *баба* „пањ“). Уп. ОС 5–6, тамо и о употреби биљке у народној медицини.

Бабушница *Бабушница* f. варошица у Лужници (РСА; IM), *Бабушница* (Манић), етници *Бабушничанин* т., *Бабушничанка* f. (id.).

- Вероватно **Бабунийица*, од **Бабунска* (*рѣка / вьсь* „село“ или сл.), в. **бабун**.

Завршетак *-ниийица* регуларно се развијао у *-иница*, уп. *Радованиийица* > *Радованиница*, *Кайиуниийица* > *Кайиуиница*, *Поломиийица* > *Полоиница* итд., уп. најскорије А. Лома, ОП 18/2005:465.

баван в. балван.

баведати *бавѣдаѣи*, *-ām* impf. „причати којешта, баљезгати“, *за-/из-бавѣдаѣи* pf. ЦГ (РСА), *баведѣѣи* impf. „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бавѣдѣѣи* „лутати, ићи бесциљно“ Загарач (Ђупићи), *бавѣдаѣи* „причати, казивати“ ЦГ, такође *бавѣѣѣи* „причати којешта, баљезгати“ ib. (РСА), *бавѣѣѣи* „id.“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II); овамо вероватно и *бавѣгаѣи* „id.“, *бавѣзгаѣи*, *бавѣљаѣи* све ЦГ (РСА).

- Недовољно јасно.

Могућа се чини анализа *ба-ведѣѣи*, где би други део био у вези са **поведати**, а први експресивни префикс, можда, у овом значењу, идентичан узвику **ба²** или честици **ба¹**, но буни доследно екавски рефлекс јата који је, у глаголу, углавном дуг: јекавски *ѣовијѣдаѣи* (на терену зетско-сјеничког дијалекта спорадично се кратки јат рефлектује са *e*, уп. Ивић 1985:159). Слично Лома 2000:612, који допушта да је *ба-* и овде декомпоновано од **обь-*. Друкчије (о бокелском облику) Vinja 1:31 s.v. *babarīn*: од вен. *bava* „слина“ (уп. *бавѣљаѣи се* „прљати се“ ЦГ [РСА] и **баверин**), али при том *-едѣѣи* остаје необјашњено; у варијанти *-ѣѣѣи* могло би се радити о експресивном суфиксу (уп. *лупѣѣѣи* од **лупати**, са пејоризацијом значења), но она ће бити секундарна, можда наслоњена на *авѣѣѣи* (в. **авет**) или **зановетати**. Облици *бавѣгаѣи*, *бавѣзгаѣи* можда укрштени са *балегаѣи*, *балезгаѣи*, в. **балега**.

бавела *бавѣла* f. „свилена тканина“ Конавли (РСА), *бавела* „врста тканине“: Бавела ти је простије тката роба и од ње смо чињели котуле и травијерсе Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *бавѣла* „врста од памука“ Сушак (Hamm/Hraste/Guberina), *бавѣла* „врста свиле“ Трогир (Vinja 1:51).

- Од вен. *bavela* (*filada*) „предиво од грубе свиле“ (Vinja l.c. s.v. *bavôža*).

баверин *бавѣрѣн*, *-ina* m. „портикла, оковратник који се ставља детету да се не испрља док једе“ ЦГ (РСА), *бавѣрин* „id.“ сз. Бока (Musić), *бавѣрѣн* ЦГ (РСА), Дубр. (РСА; Бојанић/Тривунац), *баварѣнић* dem. ib. (Бојанић/Тривунац), *баварѣн* Корчула (Skok 1:124).

- Од вен. тршћ. *bavarin* „id.“ поред *bavalin* (Vinja 1:31 s.v. *babarīn*).

Skok l.c. s.v. *bâva* наводи само вен. облик са *-l-*. Уп. још *бавѣјѣл*, *бавѣјѣо* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), вероватно **баварѣјѣл*, од вен. деминутива *bavariol*, *бавар* „извезена бела крпа“ Пољица < вен. *bàvaro* „оковратник на огртачу“ (Vinja l.c.).

бавити (се) *б̀авиѝти, -ѝм* impf. „проводити“, „боравити, живети“: Он у Си-ровцу бави већ двадесет година ЦГ, „задржавати“ Сврљиг, Пирот (РСА), Немô ме б̀авит Косово (Елезовић I; РСА), „набављати, добављати“: Већ ти бави орахову лађу, | и набави тридесет мајстора НП (РСА), tr. „позивати“: Б̀авили ме у ЋДБУ — Њèга су б̀авили свàкè èвтè ÿ-Олово ист.-бос. Ере (Реметић), ~ се „налазити се, боравити, задржавати се“ (Вук; РСА), Војв. (РСГВ), Косово (Елезовић I), Поткозарје (Далмација), Дрвар (Јовичић), „занимати се, радити (нечим, о нечему, око нечега)“ (РСА), Војв. (РСГВ), Поткозарје (Далмација), Дрвар (Јовичић), *б̀ави (се)* 3. sg. „задржавати се, каснити“ Радимња (Томић II), *б̀ави се* „id.“ Тимок (Динић III), Пирот (Златковић I), *б̀аји се* Тимок (Динић I), *б̀а(ј)и се* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *б̀авиѝти* n. „боравиште“ (РСА), *б̀авно* adv. „споро, с напором“ Лесковац (Митровић); *з̀абавиѝти* pf. „одвући, скренути пажњу (некоме), запослити нечим; задржати, зауставити; разонодити“, заст. „наћи ману, замерити, приговорити“, ~ се „занети се, бити обузет нечим, посветити пажњу нечему; разонодити се; задржати се, замајати се; заостати, закаснити“ (РСА), *з̀абавиѝти (се)* „задржати (се); утишати (дете)“ Прошћење (Вујичић), *з̀абавиѝ* „разонодити; наћи ману, приговорити; привући нечију пажњу“, ~ се „задржати се; запослити се нечим“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија), *за̀бавим се* „закаснити“ Лесковац (Митровић), Врање (Златановић), Лужница (Ћирић), Пирот (Живковић), *за̀бави се* 3. sg. Црна Река (Марковић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), Тимок, *за̀бав(ј)и се* ib. (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *з̀абављаѝти (се)* impf. (РСА), Војв. (РСГВ), *з̀абављаѝ (се)* бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија), *за̀бављаѝти (се)* Војв. (РСГВ), Златибор (Миловановић), *за̀бављаѝ се* Косово (Елезовић I), *за̀бавља (се)* 3. sg. Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), поствербали *за̀бавав* f. „забављање, разонода, провод“ (РСА), Војв. (РСГВ), заст. „заузетост, бављење нечим, посао; приговор, замерка“ (РСА), *за̀бавав* „рад, занимање; погрешка, мана; разонода“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија), Ченеј (Марић), *за̀бавав* m. „id.“, *за̀бав̀авка* f. заст., *за̀бав̀авља*, *за̀бав̀авиља* / *за̀бавиља* „васпитачица, неговатељица“ (РСА), Војв. (РСГВ), заст. „пратиља, дворкиња“, *за̀бав̀ав̀арка* „дадиља“ Банат, „играчка“ Бачка, „избирачица“ Банат, *за̀бав̀ав̀ач* m., *за̀бав̀ав̀ачица* f., *за̀баван* / *за̀баван* adj., *за̀бавни́к* / *за̀бавни́к* m. „публикација забавног карактера; забављач“, *за̀бав(ил)иѝти* n. (РСА), *за̀бав̀а̀анка* f. „занимација“ Ченеј (РСГВ; Марић), *за̀бав̀а̀а* „забава“ Тимок (Динић I); *ѝоз̀абавиѝти (се)* pf. „забавити (се)“ (РМС), *ѝз̀абавиѝти (се)* „извући (се) из какве невоље, спасти (се), ослободити (се)“ (РСА), *ѝз̀абављаѝти* impf. Златибор (Миловановић), Деска (РСГВ), *ѝз̀абави* pf. 3. sg. Тимок (Динић I), *ѝз̀абави се* Каменица код Ниша (Јовановић В.); *òбавиѝти*

„свршити, урадити, извести“, „послужити, понудити, угостити“, ~ се „задржати се, замајати се, закаснити“ Заглавак, Књажевац (РСА), *обавим се* „id.“ Пирот (Живковић), *обави се* 3. sg. Црна Река (Марковић I), *обаји се* Тимок (Динић I), *обављати* impf., *обава* f. заст. „вршење неке радње“; *одбавити* pf. заст. и дијал. „избавити, спасти; обавити (послове, обавезе); отарасити се некога“; *одбављати* impf. заст. и рег. „id.; отпремати; отклањати (препреке, сметње)“ (РСА); *иребавити* pf. „преживети, надживети; проборавити“; *ирёбавити* „id; задржати се негде; сварити храну“, *ирёбављати* impf. (РМС), *ирёбављати* „обављати неки обред, обичај“: Једно село данас пробаља приславу, друго други дан Драгачево (Ђукановић II), *ирёбава* f. „варење хране у желуцу“; *добавити* pf. „снабдети (се) нечим“, *добављати* impf. (РСА), *добављати* Златибор (Миловановић), Српска Црња (РСГВ), *иридобавити* pf. (РМС), *задобавити*, ~ се (нечега) „добити, навући (болест и сл.); запасти у неко неповољно стање“; *збавити* „набавити; избавити, спасти“, „сварити, пробавити храну“, *збављати* impf.; *набавити* pf., *набављати* impf. (РСА), *набављати* Златибор (Миловановић), *ирибавити* pf. „добити, стећи, добавити, набавити“, *ирибављати* impf. (РМС). — Стрп. **забавити, забављати** „задржа(ва)ти, сметати“, **забава** „сметња“: *ето смо чѣли да је нашѣмъ тѣговцемъ забава вѣдъ тѣсчина*, срп.-цсл. **пфобавити** „подарити“ Доментијан (Даничић), од почетка XVIII в. *бавити* „проводити“: Ки свој житак трудом бави Витезовић, неумрли гди баве се Кавањин (РЈА).

- Од псл. **baviti (se)*; уп. мак. *бави (се)*, буг. *бавя (се)*, слн. *báviti (se)*, чеш. *baviti (se)*, слч. *bavit' sa*, пољ. *bawić (się)*, рус. дијал. *бавитъ(ся)*, укр. *бавити(ся)*, блр. *бавіць, бавіцца* (ЭССЯ 1:168–170; SP 1:197–198; Skok 1:124).

По пореклу каузатив од **byti* (в. **бити**¹) у значењу „чинити да нешто бива, траје, задржавати“, одатле „занимати нечим, занимати нечим пријатним, развеселавати“ (тако SP l.c., уп. и S. Ivšić, NVj 21/1912–1913:443–451). И за с.-х. префиксалне сложенице постоје паралеле у другим слов. језицима; оне се семантички везују за сложенице од **byti* са истим префиксима: **dobaviti*, **nabaviti*, **pribaviti* < **dobyti*, **nabyti*, **pribyti*; **jъzbaviti* < **jъzbyti*. Облик *бавити* у значењу „набављати“ је песничка слобода *metri causa*; ово значење је иначе ограничено на префиксалне сложенице са *до-*, *на-*, *ири-*, стрп. и *и ро-*. Именица *бавилиштие* је индивидуална Сарајлијина креација.

бавлица *бавлица* f. „шљива крупних, жутих плодова која доспева крајем јула“: Бавлице су много благе за једење, а и убава ракија искача од њи Јабланица (Жугић).

- Нејасно.

Можда од псл. **bъхlica* < **bъхлѣti* „бујати, бубрити“, уп. чеш. дијал. *bechnat* „id.“ s.v. **банути**.

баврк *баврѣк* m. „дечачић, шипарац“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ).

- Вероватно у вези са *одвркнѣи* „одрасти, ојачати“, в. **вркнути**.

Неодвојиво од *ѣвѣрѣк* „id.“ (ib.), в. **фркун**; уп. тамо и *одѣфркнѣи* „порастити, одрастити“ Прошћење, „брзо израсти, постати зрео, осамосталити се“ Васојевићи, *офркнѣи* „убрзати развитак, одвркнути“ Косово (в. Бјелетић 2006:215–216). Уп. и псл. **хврѣк-* (ЭССЯ 8:135 s.v. **хврѣкати*) где се од с.-х. материјала наводи само хапак из XVII в. *hvrcati* нејасног значења (RJA). Skok 1:139 претпоставља исто порекло са **берекин** < сев.-ит. *birichino* „мангун“ што је у формалном погледу тешко прихватљиво, док 1:530 пореди са шпан. *fregon* „кухињски момак“, што стоји далеко како у арeалном, тако и семантичком погледу, будући да се шп. реч изводи од лат. *fricare* „рибати“.

баврљати *баврљати*, *-ам* impf. „тумарити, скитати се“ (Вук 1818), Буковица (РСА), Пива (Гаговић), Војв. (РСГВ), „несигурно ићи, тетурати се“ Лика (РСА), Ускоци (Станић), „брбљати, причати којешта“ (РСА), Пива (Гаговић), *баврљати* „несигурно ходати (о малом детету); ићи без циља, лутати“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ; БОРЧИЋ), *добаврљати* pf. „доћи баврљајући“ (Вук; РСА), *збаврљати* „промрмљати“ Книн, *зававрљати* „залутати“ Катунска нахија, *набаврљати* „награисати, настрадати“ Сисак, „набасати, натрапати“ српско Подриње (РСА), кајк. *набаврљати* „id.“ Гола (Већенај/Лонџарић), *набаврљати се* „налутати се тражећи пут“ Лика, *обаврљати* „површно урадити какав посао“ Бачка, Банија, „неуредно омотати (шал, мараму око главе)“ БиХ, *одбаврљати* „отићи несигурним ходом; одлутати, отумарати“ Буковица; *баврљаси* adj. „који се пуже, вијугав“ (РСА), *баврља* f. „мало дете које још није сигурно проходило; детињаста особа“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *баврљак*, *-ака* m. вет. „живац луталац, плућно-желудачни живац, *pervus vagus*“, *баврљача* f. „мала преслица на којој се деца уче прести“ Слав. (РСА).

- Вероватно од **врљати**² „id.“ са експресивним префиксом *ба-* (Бјелетић 2006:232; уп. и И. П. Петлева, *Этимология* 1978:67).

Слично Лома 2000:612, који међутим објашњава *ба-* декомпозицијом префигураног облика **объхврл'ати*. Другачије Skok 1:124, где претпоставља варијанту итератива *бављати* од **бавити** ономатопејизовану уметањем *-р-*. Именица *баврљак* m. „дебело, дежмекасто дете; каменица која се може завитлати, бацити“, поред *ѣаврљак*, *ѣоврљак* „id.“ Ускоци (Станић), изведена је истим префиксом, али од **врљати**¹ „бацати“, уп. са истог терена *врљак* „каменица која се може бацити из руке; поодрасло дете“ (в. **аврљ**). Напротив, прилог **аврљ-баврљ**, насупрот ономе што је речено у ЕРСЈ 1:56 s.v., не спада тамо, него овамо. У мери у којој уопште

има смисла тумачити паремиолошке хапаксе, то је вероватно и за *баврљуга* у децјој бројаници: Цуцу, цуцу, цуцане, | Седлај коња, Асане! | Мачак је, шврачак је, | Шаврљуга, баврљуга (РСА), будући да је за птицу шаврљугу, тј. шеву, карактеристично да се креће скакућући по земљи, *баврља*, уп. **бахуљача**.

баг¹ *ба̋г* m., *ба̋зи* nom. pl., *ба̋га̋* gen. pl. „ланац, ланчић“: А од твога бага од саата НП Босна, У њедрима златан сахат с базима НП Вук (РСА).

• Од тур. *bag* поред *bağ* „верижица“ (Skok 1:88; Škaljić 111).

С.-х. потврде су само из НП, значење искључиво „ланчић од часовника“. Без паралела у другим балк. језицима. За етимологију тур. речи в. ЭСТЯ 2:13–17; Tietze 1:259; Eren 32–33.

баг² *ба̋г* m. „виноград; врт, башта“ мусл. НП БиХ (РСА).

• Од тур. *bağ* „id.“ (РСА 1:227).

Слабо потврђен турцизам без балканских паралела, али уп. укр. дијал. *баг* „башта“, *ба́га* „виноград“, можда из крим.-тат. *baγ* „id.“ (ЕСУМ 1:108). Тур. реч је од нперс. *bāg* (Tietze 1:259 s.v. *bağ* III; Stachowski 1998:32–33; Eren 33), истог крајњег порекла као етимон много распрострањенијег синонима **башта**¹.

бага¹ *ба̋га* f. „хронично обољење зглобова код коња са стварањем квргастих изралина“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), „жуљ код човека“ БиХ (РСА), *ба́га* „обољење зглобова код коња“ Војв. (РСГВ), *ба̋га* „id.“ Ускоци (Станић), *ба̋ге* pl. Војв. (РСГВ), „натекле вратне жлезде код људи и коња“ ЦГ Приморје (РСА); *ба̋гав* adj. „који болује од бага“ Барања (Вук; РСА), Бачка (РСГВ), „који има неки недостатак на рукама или ногама (о човеку)“ Поткозарје (Далмација), „неспретан, спетљан“ Дуга Реса и Карловац (Регушић I 39) ⇒ *ба̋гавац* m. „коњ који болује од баге; онај који је багав“ Хрв., БиХ (РСА), Поткозарје (Далмација), *ба̋гавче* n. dem., *оба̋гавићи* / *оба̋гавићи* pf. „постати багав, хром“ Лика, „добити баге“ Ц. Луг, Бос. Грахово, Оток (РСА), „нагрдити, покварити“ (РЈА), „зарасти (о рани)“ Имотски (РЈА; РСА); такође *ба̋гавив* adj. „ћопав, сакат; чворноват и крив (о стаблу)“ Власотинце (грађа РСА), *ба̋гавив* „који има натечене ноге, који храма“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), Лозан (Јоцић), „сметен, брљив“ Лесковац (Митровић), *ба̋гавивац* m. „онај који се сасушио, свенуо“ (РСА); *ба̋гајлија* „багав коњ“ Ускоци (Станић), *ба̋глав* / *ба̋глав* adj. „багав“ Трешњево, *ба̋глав* / *ба̋глав* „id.“ БиХ, ЦГ (РСА), „који има неки телесни недостатак; неспособан за било какав посао“ Чумић (Грковић), *ба̋глав* ист.-бос. Ере ⇒ *ба̋гла*, *ба̋гло* hup. ib. (Реметић), *ба̋глав* „шепав“ Загарач (Ћупићи), *ба̋глав* „багав“ Левач, Дучаловићи (РСА), *ба̋глав* „id.“ Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:508), *ба̋глив* (Вук 1818; РСА), Ускоци (Станић), *ба̋глив* Васојевићи (Стијовић), *ба̋глив* „багав (о коњу); неспособан (о човеку)“ Рожаје

(Hadžić) ⇒ *багљивѡс*, *-стии* f. „болест у ногама“ Прошћење (Вујичић), *бажљив* adj. „багав“ (Вук; РСА); деноминали *багљатии* impf. „несигурно ићи“ Хрв. (РСА), *багљайи* „кривати, шепати“ Загарач (Ђупићи), *ѡбагљатии* / *ѡбагљайи* pf. „добити баге“ БиХ, „постати хром“ Дучаловићи, *ѡбагљави-тии* / *ѡбагљавијати* „id.“ БиХ, Тршић, *ѡбагљиватии* impf. „поста(ја)ти багав; онемоћати“ ЦГ, Дучаловићи, Обади (РСА), ист.-бос. Ере (Реметић), *ѡба-гањатии* pf. „постати хром“ Лика (РСА), *багѡлатии* impf. „једва ићи, пре-плитати корак“ Ускоци (Станић), *багѡрајати* „храмати“ Прошћење (Вујичић), Пива (Гаговић), Ускоци; *багѡраћ* m. „багајлија (в.)“ ib. (Станић). — Од XVIII в. *багав* Стулић (РЈА).

• Од тур. дијал. *бага* поред *бага* „израслина на коњском зглобу; болест на грлу у облику отеклине; неравнине на стаблу“; *багали* „човек коме су избиле баге (отоци) на грлу“. Балкански турцизам, уп. буг. *багаив* „хром, сакат“, алб. *багѡ* „коњска болест бага“ (Петровић 1998; ОС 6–7 s.v. *бага*¹).

Уп. Miklosich 1:253; Škaljić 111, 112 (с.-х. *бага*, *багав*, *багљив* < тур. *бага*; слично, али мање прецизно Štrekelj 1908:47); М. Москов, БЕ 44/4/1995; Skok 1:88 s.v. *бага* нема етимолошког решења, а s.v. *багав* (id. 89) преузима Миклошичево тумачење за реч **бангав** < ромски *pango* (Miklosich 7), док облике без *-н-* тумачи као секундарне. Уп. још F. Bezljaj, JIS 19/1–2/1973–74; другачије Даничић (РЈА 1:150) и Кнежевић 42; уп. и Џабег 2:128. Облици *багајлија*, *багаљив* и сл. могли би се заносити и на тур. дијал. (зап.-румел.) **bagali* (савр. *багали*). Потврда *баг* m. из РСА није поуздана, јер се ради о реконструкцији на основу хапакса из НП, само као први део сложенице: Узвали се на бага кулаша БиХ. Пре ће бити да се ради о аглутивативној сложеници *бага кулаш* типа: *самур калѡак*, *ђул башии* и сл. Ова реч иде у ред најшире распрострањених с.-х. турцизама (цела Србија, ЦГ, БиХ и Хрв.). Ускочки глагол *багѡлати* погрд. „јести“ могао би бити звучна варијанта синонима са истог терена **бакелати**, за детаљније тумачење в. Петровић 1998:179. Овамо вероватно спада и контаминат *ѡбагламијати* „оболети од баге (за коња)“, уп. ead. 183. Буг. *багаив* БЕР 1:24 одређује као нејасно, иако га пореди са с.-х. *бага*, док Менгес ову реч исправно тумачи као турцизам и повезује је са с.-х. *бага*, претпостављајући као њен етимон тур. **baqa* (К. Н. Menges, ZB/1–2/1969/70:66). За етимологију тур. речи в. ЭСТЯ 2:40–42. Није јасно спадају ли овамо *багула*, *багуља* f. „који је телесно и душевно неразвијен“ Книн, БиХ (РСА), *багѡл* m. „човечуљак, кепец“ Бела (РЈА); ову последњу реч Skok 1:89 изводи од вен. *baghelo*, деминутива од *бага* „мех“ у значењу „прекомерно дебео човек“; могло би се помишљати и на **бага²** „буба“. Усамљена семантика именица *бага* f. „убијање заражене стокѡ“ из Новог Милошева у Банату, *багљаш* m. „место на коме се оно врши“ (РСГВ) можда стоји у вези са тамошњим глаголом *забагљати*, в. **багљати**. Уп. и **бага⁵**.

бага² *бага* f. „буба“ Градиште, *багуда* „инсект; ларва, црв“ Слав. Брод, *багудица* dem.: У житу и трави: скакавци, црвићи, гљистице, ал нема ниједно свога

имена, него кажемо: скакавци, багудице Слав. (РСА), *ба̀гудина* „кукац који се увлачи у сваку рупу“ Шибеник (Vinja 1:34 s.v. *bakik*), *багудни* adj. (Skok 1:91); изрази: *црна бага* „бубашваба“ Градиште, *злајна бага* „свитац, *Lampris noctiluca*“, *злајна / сјајна багуда* „id.“, *свилена багуда* „свилена буба, *Bombyx mori*“ (РСА); такође *магуда* „врста бубе штеточине (гундеља, хрушта) која уништава лишће воћака“: Магуда [је] кебра чаранбуља буба летећа леже се у земљи, пред ноћ обично лети, има кљун ... па прождере лишће највише шљивово (Ђ. Магарашевић, ЛМС 190:96); овамо можда презимена *Магуд* m., *Магуди* pl. Бока (С. Накићеновић, СЕЗБ 39:452), *Магудовић* Тамнава, *Магодић* (РСА). — Од XVII в. *багуда*, *багудни*: багудно симе Ј. С. Рељковић, Ђ. Рапић, М. А. Рељковић (RJA).

- Нејасно.

Даничић (RJA 1:151) пореди са ит. *baco* „свилена буба“, чему Skok l.c. приговара да значење и „sufiksni *c > g*“ (sic!) остају необјашњени; но ит. реч значи и „црв, глиста“, а с.-х. -*z*- да се објаснити позајмицом из венетског (тако Vinja l.c., позивајући се на тршћ. *bagola < bacula*); свеједно -*uda* остаје необјашњено. Уколико се пође од облика на *м-*, могућа би била веза са псл. **mbg-* / **mig-* у значењу „оно што се мрда по земљи“ (уп. *магнути*, *мигати*); за презимена *Магуд* и сл. уп. можда и ЛИ *Мигуд* ЦГ (РСА), *мргуд* s.v. *мргода*. Облик презимена *Магуда* у РСА је погрешан; код Накићеновића стоји и на наведеном месту (стр. 452) и у регистру *Магуди*.

бага³ *ба̀га* f. „попречни држак на горњем делу весла“ ист. Србија, Бачка, Хрв., „подбочница, подупирач полице“ Хрв. (РСА), *ба̀га* „попречни држак на веслу“ Посавина и Подунавље (Mihajlović/Vuković), Војв., *ба̀ге* pl. „део на чуну, оплетен од рибарских конопаца, где се учвршћује чунарско весло“ ib. (РСГВ).

- Вероватно турцизам у вези са **баг¹**, **баглама** (Петровић 1996:137–139; ОС 8 s.v. *бага³*).

Уп. *баглама* „попречни држак на веслу“ Посавина и Подунавље. Непосредни етимон био би тур. *bag*, при чему женски род с.-х. речи остаје нејасан; или је, с обзиром на нагласак *ба̀га*, посредни домаћи хипокористик од *баглама*. Значење *ба̀ге* „део на чуну“ могло се развити из претходног по закону синегдохе, али другачији акценат него у *ба̀га* допушта могућност да је посредни асс. pl. од *баг* m., који је реинтерпретиран као номинатив плурала женског рода. Уп. ипак **бага⁴**.

бага⁴ *ба̀га* f. „један део на колима“ Косово (Елезовић I), *ба̀га* „коларска алатка“ Бачка, Хрв. (РСА).

- Нејасно; уп. мак. дијал. *ба̀га* „део кола“ Куманово (Видоески 1962).

Можда истог порекла као **вага**, *ваг* у значењу „јармац, полуга на осовини запрежних кола“ < нем. *Wage* „id.“, одакле и рус. *вага* „id.“, *ваг* „справа за подизање ко-

ла при подмазивању точкова“ (уп. Фасмер 1:263); *b-* < нем. (бав.) *w-* као у *бакмајстџор* поред **вакмајстор** итд. Неће бити у вези са псл. **bagrъ* / **bagro* „чакља; савијен дрвени део точка, гобела, наплатак итд.“ како се помишља у SP 1:179 (уп. већ Sadnik/Aitzetmüller 108–109 § 118). Уп. још **бага**³.

†**бага**⁵ *бага* f. заст. „корњачин оклоп“: чешаљ од баге — инструменти од баге за зубе — футрола [за сат] од баге (РСА).

- Од тур. дијал. *бaга* поред *баџа* „корњача, корњачин оклоп; предмет направљен од корњачиног оклопа или сличног материјала“. Балкански турцизам, уп. рум. *bagă*, нгр. *μπαγᾶς* (ОС 7 s.v. *бага*²).

Једине потврде потичу из пописа предмета у власништву митрополита Вићентија Јовановића (†Београд, 1737). Уп. Miklosich 1:253 и Miklosich 4:79, без с.-х. потврда. За порекло турске речи в. ЭСТЯ 2:40–42; она је сродна са етимомом с.-х. **бага**¹.

багаж *багџ* m. „пртљаг, ствари које се носе приликом путовања“, погрд. „олош, фукара, жгадија“ (РСА), *багџи* „пртљаг“ Тимок (Динић I), *багџа* f. „id.“; олош“ (РСА), *багажа* „направа у виду кашике која служи за избацивање воде из чамца, исполац“ Јовац (Михајловић/Vuković), *багажни* adj. „пртљажни“ (Михајловић), *багажија* f. заст. „пртљаг, војни иметак“, *багџ* m. заст. „пртљаг“, *багџија* f. заст. „id.“, „одећа и рубље“ Барања, Градиште, *багажња* заст. „пртљаг“ Србија (РСА). — Од 1790. *багаж* (Михајловић).

- Од фр. *bagage* „id.“ (Skok 1:89).

Фр. реч своди се на ром. изведеницу **bagaticum* од *бага* „мех“, уп. **багаш**. Облици на *-ија* од мађ. *bagásia* „(војнички) пртљаг“ (Hadrovics 125). За тимочко *багџи* уп. мак. дијал. *багџи* Егејска Македонија (Пеев). Значење „олош“ јавља се код писаца (Андрић, Крлежа, Колар), за семантички помак уп. слч. *bagáz* заст. „пртљаг“ → реј. „олош, шљам“. Уп. **багаљ**.

багаљ *багаљ* m. „пртљаг“ сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *багџаљ* „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *багаљ* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *багај* Дубр. (Бојанић/Тривунац), М. Кухачевић (RJA).

- Од ит. *bagaglio* „id.“ (Skok 1:89).

Истог крајњег порекла као **багаж**.

баган *баган* m. „млада јагњећа или јарећа кожа“ (РСА), *баган* „јагњећа шубара“ Лесковац (Митровић), *баганац*, *-ница* „баган (в.)“ јуж. Србија, *баганче* n. dem. „јагњешце, јаренце“ Врање, фиг. „балавче“: Што да има право једно баганче, а у мене коса оседела Ј. Веселиновић (РСА), Васојевићи (Стијовић), *баганче* „ситно јагње; мало дете“ Ускоци (Станић); *багана* f. „баган (в.)“ (Вук 1818; РСА), *багана* „id.“ Криви Вир (Ракић), *багана* Лозан

(Јоцић), *багана* Бачка (РСГВ), „шубара од јагњеће коже“ Књажевац, Колубара, *баганица* „id.“ Шумадија, det. „баган (в.)“ Банат; *багане*, -еџа п. „кожица мртворођеног или сасвим младог црног јагњета, ређе јарета“ Ресава „сасвим младо јагње или јаре“ Књажевац, Пирот, фиг. „дете, момче“ Србија, Ћут! ... багане! ... Шта ти знаш? С. Ранковић (РСА), *багане* „сасвим младо јагње или јаре“ Пирот (Живковић), *багәне* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:508), *баганећи* adj. Расина; такође *бегане*, -еџа п. „баган (в.)“ Млава (РСА).

• Од тур. *bağan*, *bağana*, заст., дијал. *bagana* „id.“ (Skok 1:88–89; Škaljić 111).

Тур. реч је нејасног порекла (Tietze 1:260; ЭСТЯ 2:42). С.-х. облик *багане* према домаћим називима за младунце *јагње*, -еџа, *јаре*, -еџа, уп. и **бјагњити**.

баганак „папак“ в. **баканак**.

багар *багар*, -гра т. „црвена боја која се добија од борове коре, пурпур“, *багра* f. „id.“ Дубр. (РСА), „маст којом се масте мреже да не пуцају од суше“ *ib.*, Далм. (Skok 1:90), *багра* бот. „пламењача, *Ruscina graminis*“, *багрена* т. „врста црвеног грожђа“ Тимок, *багрена* f. „id.“ *ib.*, Д. Милановац, Црна Река, *багринина*, *багрѣмка*, *багрѣнка* „шкољка од које се добија пурпурна боја“, *багрѣнац* т. „пуцалица, *Solutea arborescens*“, *багрѣница* f. заст. књиж. „пурпурни плашт средњовековних владалаца“, *багрѣнило* п. „пурпурна, гримизна боја“, *багрѣн* / *багрѣн* adj. „пурпуран, гримизан“, *багрѣнасти* „који је помало багрѣн“; деноминал *багрѣићи* / *багрѣићи* impf. заст. „бојити пурпурном бојом“, *обагрѣићи* pf. заст. „id.“; умрљати крвљу“, „испећи клип младог кукуруза тако да добије црвенкасту боју“ Обади, „заруменети се“, *обагрѣићи се* „умрљати се крвљу“ (РСА). — Стсрп. **багѣѣ**, **багѣѣница**, **обагѣѣти**, **обагѣѣти** „обојити пурпуром“ (Даничић).

• Од псл. **bag(ъ)ръ* / **bagra*; уп. стсл. **багѣѣѣ** „пурпуран“, **багѣѣѣти**, буг. *багѣѣ* adj. „пурпуран“, т. „багреница“, мак. *багра* „боја“, буг. *багра* „id.“, слн. *báger*, -gra „пурпур“, блр. дијал. *багра* (ЭССЯ 1:130–132; SP 1:178–179; уп. и Skok 1:90; Sadnik/Aitzetmüller 107–108 § 117; ESJS 1:55–56).

Део с.-х. потврда су цел. порекла, као и рус., укр. *багор* „пурпур“, уп., са руско-словенском фонетиком, *багрѣнасти* adj., *багрѣница* f. (РСА). Псл. **bagръ* спорног је порекла; тумачи се као изведеница на -ro- типа **dobръ* (в. **добар**, уп. **доба**) од **bag-* „горети“, дакле изворно „пламене боје“, или, полазећи од реконструкције **bagръ*, као позајмљеница истога крајњег порекла као **бакар** „црвени метал“ (в. ЭССЯ, SP, ESJS l.сс.). Уп. **багра**¹, **багра**², **багрѣм**.

багатела *багаџѐла* f. „безначајна ствар, маленкост, ситница“ Доситеј, Његош, Шапчанин (РСА), Војв. (РСГВ), „сасвим ниска цена“ (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), Поткозарје (Далмација), презиме *Багаџѐла* Далм. (РСА), *багаџѐла* „ситница“ Војв. (Вук 1818), *багаџѐла* „сасвим ниска цена“ Рожаје (Надџић), ји. Бока (Лировас-Radulović I), *багаџѐла* Црна Река (Марковић II), Лесковац (Митровић), *багаџѐле* „маленкост, ситница“ Будва и Паштровићи (Лировас-Radulović II), *ба̀гаџѐлан* adj. „сасвим мали, ништаван (обично о ценама)“, *ба̀гаџѐлно* adv., *багаџѐлѝсаџѝ* impf. „омаловажавати, ниподаштавати, потцењивати“ (РСА), *багаџѐлѝсаџѝ* „id.“ Рожаје (Надџић), *багаџѐлѝшем* Лесковац (Митровић), *багаџѐлизоваџѝ*, *багаџѐлизираџѝ* (РСА); такође *багаџѐља* f. „ситница, безначајна ствар“ Косово (Елезовић I), „јефтиноћа; неприлика“ Васојевићи (Боричић), *багаџѐла* „застарела, бескорисна, безвредна ствар; згубидан, бескористан човек“ Златибор (Миловановић), *багаџѐла* „багатела“ Ускоци (Станић). — Од XVI–XVII в. *багаџѐла* Пољички статут (РЈА), 1735. *багаџѐлни* (Михајловић).

- Од ит. *bagattella* „id.“ (Skok 1:89).

У Приморју директно из италијанског, односно млетачког (Vinja 1:32 изводи пољички облик од вен. *bagatela* „предмет мале вредности“). По Скоку преко аустријско-немачког (Skok I.c.), а по Михајловићу s.v. — преко француског *bagatelle*. Глагол *багаџѐлизираџѝ* од нем. *bagatellisieren* (РСА 1:228). За етимологију ит. речи в. DELI 103.

багаш *ба̀гаџ*, *-аџа* / *ба̀гаџ*, *-а* т. заст. „запреминска мера; суд који мери један багаш“: По величини је багаш различит: зетски од 15 кг, барски од 20–22,5 кг, дубровачки или цавтатски округло 7 л. Багаш маслина у Црногорском Приморју рачунат је 18 кг, а багаш рибе око Скадарског Језера 20 кг (Влајинац II; РСА), Багаш — житна мјера од десет ока (Вук; РСА), Потегоше паре од Турака | Три багаша жутијех дуката НП Вук (РСА), *ба̀гаџ* „житна мера од 10 ока“ Васојевићи (Боричић), Стара ЦГ, *багаџ*, *-а* „id.“ ib. (Пешикан), „мера за тежину, 15 кг“: два багаџа кртџлѐ Загарац (Ђупићи), *багаџ* „житна мера“ Будва и Паштровићи (Лировас-Radulović II), *багаџџић* dem. и „запреминска мера од 1,5 кг; суд који толико мери“ Бар, ЦГ (РСА; Влајинац II). — Око 1600. *багаџ џиенице* Цетињски поменик (РЈА).

- Вероватно у вези са ит. *baga* „кожна врећа; мех“ (Skok 1:89).

Можда домаћа изведеница на *-аџ*, уз промену рода. Другачије Skok I.c. (*-аџ* < лат. *-usius*), док 3:559 s.v. *vagàn* (в. **ваган**) говори о замени завршетка *-ан* суфиксом *-аџ*; уп. **багашорити се**. Даничић помишља на средњовек. лат. *basus* „врста мере за жито“ (РЈА 1:149). За прву потврду термина и његов ареал (ЦГ и суседно

Приморје) в. Влајинац II 137. Ако спада овамо, име потока у Јадру *Багашевац* (Вук) указивало би на некадашњу ширу распрострањеност речи.

багашорити се *багашóриџи се, -áшóрџм се* impf. „правити се важан, шепурити се“: Багашори се, брате, као да је Мурата распорио ЦГ (РСА).

- Нејасно.

Можда у вези са **багаш**, у значењу *„надимати се попут меха“, уп. *вагáниџи се* „шепирити се, ширити се, банити се“ (РЈА) од другог (сродног) назива за житну меру **ваган**. Образовање остаје нејасно (као да полази од изведенице на *-шор* < рум. *-şor*, уп. Skok 3:407–408).

Багдат *Багдāџи, -áџа* заст. град у Месопотамији на обалама Тигра, престоница данашњег Ирака НП, НПосл. (Вук; РСА), *Багдād* књиж. (РСА), такође НП (Detelić 2004 s.v.). — Од 1638: **и вџзет в'кликњи Вавилон, еже ис(тџ) Багдате** (ЗН 1314^о), 1639: **ходи царџ Моуфате на Багдате** (Даничић).

- Од тур. *Bağdat, -di* „Багдад“.

Тур. реч је позајмљеница од арап. *Bağdād*, вероватно иран. порекла, од парћ. *bağdād* < стيران. **bagā-dāta*- „богооснован“ пре него „богодан“ (у староиранском су се формално слили у *dā-* ие. глаголи *dō-* „дати“ и *dhē-* „поставити, основати“, уп. **дети**; за први део уп. **бог**), такође често ЛИ. На том месту постојало је мање насеље већ у доба персијске власти, да би 726. постало престоница арапског калифата. Преко ратова турског доба ово име је ушло не само у образоване кругове, него и у народ; потпун преглед помена у народној епизи даје Detelić l.c. Облик са финалним *-џи* преузет је преко турског, док ће варијанта на *-д* бити новија позајмљеница из неког од европских језика.

багеџати *багеџаџи, -āм* impf. „удварати се“: Воли да багеџа, *багеџаџи се* „кицошити се; љубакати се“ ЦГ (РСА).

- Од ит. *vagheggiare* „id.“; уп. **вагиџати се**.

За *б-* < ит. *v-* уп. **барули**.

баглаисати *баглаисаџи, -шиџм* (im)pf. „подесити, подешавати; спремити, спремати“: Баглаисао је бритву и почео да се брије — Баглаисао је коња и пошао на пут, *забаглаисаџи* pf. „забашурити“: Малаш прича ово, да оно прво заблаише, „заварати, преварити“: Продадох данас једно прасе на пазар, па приликом плаћања заблаиша ме некако онај човјек и мање ми даде све ЦГ, *збаглаисаџи* „урадити на брзину, немарно, збрзати, спетљати“: Збаглаисала ручак тако да га ни пас неће Босна (РСА).

- Вероватно од тур. *bağlamak*, дијал. **bağlamak* „уредити; средити“ поред „повезати, спојити и сл.“, уп. **баглама**.

Тур. реч је изведеница од *bāg* (ЭСТЯ 2:13–17; Tietze 1:261), уп. **баг**¹. Префигирани глаголи имају умерено значење, вероватно под утицајем фонетски и семантички блиских *збаглайти*, *збагљайти* (в. **багља**); за значење „заварати, преварити“ уп. и *забагљияйти* „id.“ Бос. Петровац (РСА). Усамљено *збаглайти* „свезати“ било би од основе тур. глагола *bağla-* (Škaljić 649), ако није исто што и *збаглайти* од **багља**.

баглама *багљама* f. (обично pl.) „шарка која везује врата са довратником или прозор са оквиром“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ; Вуковић Г.), Поткозарје (Далмација), Лика (Ајџановић), Бјелопавлићи (Ђупић), Прошћење (Вујичић), Васојевићи (Боричић), Ускоци, „копча на панталонама“ *ib.* (Станић), „гвожђе у довратку у облику пијавице на које пада скакавица од браве“ Бачка (РСА), „засун на штали, свињцу, дворишним вратима“ Војв. (РСГВ; Вуковић Г.), „тамбурица са три жице“ (Вук 1818; РСА), „попречни држак на веслу“ Посавина и Подунавље (Михајловић/Вуковић), Војв., „метални оквир на лотрама кола у који улази глава левче“ Вршац (РСГВ), *багљама* / *багљама* „шарка“ Косово (Елезовић I), *багљама* „id.“ Рожаје (Надџић), Загарач (Ђупић), Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:508), *багљама* Врање (Златановић), Лесковац (Митровић), Тимок (Динић I), Свеница (Томић I), *багљамица* dem. ⇒ *багљамичица* Бос. Грахово (РСА), *багљамар* m. „човек који прави багламе“ Врање (Златановић); такође *бокљама*, у мн. *бакљаме* Свеница (Томић I), *багљова* Ускоци (Станић); *забагламити* / *забагљамити* pf. „углавити, наместити у шарке (врата); утврдити, причврстити“, „измамити, присвојити преваром“ БиХ (РСА). — Од XVIII в. *баглама* (RJA; Михајловић).

• Од тур. *bağlama*, дијал. **bağlama* „спајање, везивање; шарка; врста тамбуре“ (Skok 1:90; Škaljić 112). Балкански турцизам, уп. мак. *баглама* „шарка; врста тамбуре“ (Јашар-Настева 100, 190), буг. *баглама*, *байлама*, рум. *balamă*, алб. *baglamë*, *bagllame*, *bakllama* (Boretzky 1976:20).

Тур. реч је глаголска именица од *bağlamak* „везати“, уп. **баглаисати**, **баг**¹. За значење „измамити, присвојити преваром“ уп. *забаглаисаити*, *забагљияйти*, в. **баглаисати**.

багља *багља* f. „навиљак, свежањ, мали пласт“ Војв., Хрв., „китица, ћуба“ Лика (РСА), *багља* „навиљак, мали пласт“ Војв. (РСГВ), *багља* „камара сена или сламе“ Вирје (Нерман), *багљица* dem. (РСА), *багљица* Винковац (Влајинац II), *багаљ*, *-гља* m. „навиљак, свежањ, мали пласт“ Срем (Вук; РСА), *багљџ(в)* „id.“ бачки Буњевци (Реић/Вацлија), „гомила од 17 навиљака“ Војв. (РСГВ), *багљић* dem., *багљић* (РСА), Слав. (Влајинац II); деноминали *багљайти* impf. „правити багље од сена и сламе“ (Вук; РСА), Фугот (РСГВ), *збагљайти* pf. „прикупити, свезати у багље, направити багље“

(Вук; РСА), „немарно, на брзину саденути“: Збагљај то мало расуте сламе да сасвим у ђубре не оде Бачка (РСА), „згужвати“ Бегеч (РСГВ), *збаглайтии* „скупити, ставити, стрпати на гомилу, на једно место“: Растури сено по ја-слама, да га кобила не збагла Левач, Збаглати ... значи стрпати штогод у какав сѹд *ib.*, „натерати, приморати, присилити“: Оћаше да повуче ријеч, али ја га, богме, збаглах: нећеш ми, мајчин сине, врдати ЦГ, *обаглайтии* „вилама скупити, сабити (сено, сламу) у багљу; алкаво урадити какав посао“ Бачка (РСА). — Од XVIII в. *багљић, баглић* (РЈА; Влајинац II).

• Од мађ. дијал. *baglya* поред *boglya* „навиљак сена“, *bogolya, buglya* „птичја ћуба“ (Адамовић 1969:287–288; Hadrovics 125; Skok 1:88; ОС 8–9).

Мађарска реч је вероватно турског порекла, в. Адамовић I.c. и ЭСТЯ 2:17, где се за с.-х. *багља* превеија мађарско посредство. Skok I.c. ставља овамо и *вакъл, ген. вѡкла* „откос“, што је неизвесно; уп. и Skok 1:229 s.v. *bugljар*. Глагол *бага* 3. sg „стављати снопље у вршалицу“ и именице *багайѡр* т. „особа која ставља снопље у вршалицу“ Тимок (Динић I), *багаџиџа* „id.“ Каменица код Ниша (Јовановић В.) вероватно су локалне позајмљенице из рум. *a бага* „ставити“. Од истог турског етимона, само посредством османског језика, в. **баг¹, баглама**. Детаљније Петровић 1996. Нејасан је облик *баоља* „навиљак сена, траве“ (РСА, где се пореди са *багља*). Ако је реалан, указивао би на варијанту **бахоља* / **бахуља*, уп. **бахуљача**. Уп. и **-багљати**.

-багљати *забаглайтии, -ѡм* рф. „завући, забити у нешто (прсте, руке); увалити“ (РСА), „увући шаку у косу“ Н. Милошево (РСГВ), „загазити, задрети“: Слабији беше избачени на стене, па забаглаше кроз врес и вињагу књиж. (РСА), *забаглайтии* *impf.* „id.“, *забаглайтии* рф. „завући, забити у нешто (прсте, руке)“ (Вук; РСА), „упиљити, упрети (поглед)“, *набаглайтии* „гурнути, притиснути њушком при ровању (о свињи)“: Змије ... ни да сикну, ни да шину, кад их набагла свињска њушка (РСА).

• Вероватно фонетска варијанта од *бадљатии* „забадати“, в. **бадаљ**.

За *гљ* < *дљ* уп. *глейѡ* < *длето*, са истим развојем у косим падежима *багаль, -гља* т. „трупца који вири из земље“ ЦГ (РСА) s.v. **бадаљ**. Уп. и **багља**.

багов *багѡв, -ѡва* т. „дуван што остане на дну луле кад се испуши“ Бачка, „зифт, смола која се нахвата у муштики или камишу приликом пушења“ *ib.*, „дуван рђавог квалитета“ (РСА), *багѡ(в)* „id.“ Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реић/Вацлија), *багов* Ченеј (Марић), *багѡвчина* реј. Футог, *баговчан* „човек који жваће дуван“ Сомбор (РСГВ), *багов* „биљка *Nicotiana rustica*, мацарски / сељачки духан“ (Симоновић), такође *багош* „дуван лошег квалитета“ (РСА; РСГВ), *багѡш* / *багуш* „id.“ Хрв., Слав., Кос. (РСА), *багуш* „*Nicotiana rustica*“ (Симоновић), *багѡшѡр* „онај који жваће багуш“ Слав.,

багушлија m. / f. „id.; лула у којој остаје много багуша“ Дубица на Уни (РСА).

• Од мађ. *bagó*, *bagós* „id.“ (Skok 1:90; Hadrovics 125–126); уп. слн. *bága* „дувански талог“, чеш. *bago* / *bako* „лоптица ижваканог дувана“, *bagovat* „жвакати дуван“, слч. дијал. *bága*, пољ. *baga* / *bago*, укр. дијал. *бага*, аустр.-нем. *Bāga* / *Bāgo*, нем. *Bakh*, рум. *băgău*.

Уп. Bezljaj 1:8; Sadnik/Aitzetmüller 105–106 § 114; ЕСУМ 1:108. У крајњој линији од енгл. *tobacco* „дуван“, индијанског порекла, које је ушло у разне језике, при чему путеви позајмљивања нису сасвим јасни. По једном тумачењу (Bezljaj l.c.), нем. *Tobacco* је дало у чешком *bako*, одатле нем. *Bāgo* поново преузето у слов. језике као и у мађарски. Друкчије Hadrovics l.c.: мађ. *bagó* непознатог порекла, можда од ит. дијал. *bago*, *bagu* „дуван за жвакање“; одбацује везу са мађ. *bagoly* „сова“ од које полази Machek 42; одатле *багџов* m. „сова плачка, Surnium aluco“ Бачка (РСА), *багџ* „сова“ Ловра, вероватно и *багџв* „врста рибе, кесега“, која се зове још и *багове* / *багове* *очи* [можда „совине очи“, пошто се риба сија као сребро] Падеј (РСГВ). За *-ов* < мађ. *-ó* уп. **аков**, **ашов**.

багоча *багџо* f. „доња вилица, чељуст“: Забољела ме *багџо* од зијехџа Дубр. (Бојанић/Тривунац), *багџе* pl. „грчење виличних нерава“: пале му багоче ib. (РСА; RJA).

• Нејасно.

Skok 1:90 s.v. *bagoče* без решења, уз резерву према народном карактеру речи (који се сада чини потврђен Бојанићевим записом) и оцену да није зрела за етимолошко испитивање. Помен у РСА је из Решетара; Skok l.c. има плурал у том значењу из Стулића, а из Деановића „вилице“. Како вилице служе за жвакање, можда у некој вези са хунгаризмом **багов** „дуван за жвакање“, уп. тамо нарочито ит. дијал. *bago* „id.“, чеш. *bagovat* „жвакати дуван“.

багра¹ *багра* / *ба̀гра* / *ба̀гра* f. (обично реј.) „група људи који чине неку посебну целину, странка, секта, врста“: Ја се поносим што си припадао нашој ... умјетничкој багри Матавуљ, „сој, пасмина“: Од какве су багре твоје овце? Лика, погрд. „људи који заслужују презрење, олош“ (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), Вasoјевићи (Боричић), Загарач (Ћупићи), *багра* „врста, пасмина“ Михаљевићи крај Оштарија (Perušić IV 74), Сумаргин (Novaković), *ба̀гра* „покварен човек“ Златибор (Миловановић), „олош“ Ускоци (Станић), Поткозарје (Далмација), *ба̀гра* „id.“ Лесковац (Митровић). — Од XVII в.: Гријеше ако у вијећу уздижу багре али им се приближају И. Држић (RJA).

• Вероватно истог порекла као *багра* „(тамноцрвена) боја“, в. **багар**.

Развој значења „боја“ → „врста, друштвена класа“ посведочен је и у другим ие. језицима (стинд. *varṇa-*, авест. *pištra-*). Друкчије Skok 1:90 s.v. *bàgra*, где одваја

од *багра* = **багар** и полази од сточарског термина *ба̀гра* „младо стадо што се оставља за кућу“ код Ј. С. Релковића, и *Bezlaј 1:14 s.v. báža I*, који претпоставља псл. **bōgja / *bōgra* < ие. **bheugh-* „савијати“. Погрдно значење вероватно преко **багра²** „талог“.

багра² *ба̀гра* f. „талог кречњака, бигар“ Београд, Драгачево (РСА), *ба̀гра* „прљавштина, нечистоћа“ Златибор (Миловановић), Чумић (Грковић), *ба̀грав* adj. „таман, потамнео“ Пирот (Живковић), *ба̀грѝи* impf. tr. „лоше кувати, пећи (нпр. хлеб)“, *за-/з-/о-ба̀грѝи* pf. Пива (Гаговић), *заба̀грѝи* intr. „огрезнути у прљавштину, пијанство“ Златибор (Миловановић), „загорети“, „прекрити се слојем гара, рђе, нечистоће (о суду)“ Војв. (РСА), *заба̀грѝи* „id.“ Чумић (Грковић), Косово (Елезовић I), *заба̀грѝи* 3. sg. „запустити се, постати прљав“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *оба̀грѝи* „поцрвенети, зарђати“ Косово (Елезовић II), *ѝоба̀гравѐје* 3. sg. „потамнити, почађавити“ Пирот (Живковић), „запустити се, постати прљав“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), такође *заба̀грѝи* „огрезнути у прљавштину, пијанство“ Златибор (Миловановић); овамо можда и *ба̀гра* f. „слаб, употребом истрошен суд“ Ускоци (Станић).

• Вероватно истог порекла као и *багра* „(тамноцрвена) боја“, в. **багар**.

У основи би био семантички развој код глагола *заба̀грѝи* *, „обојити се“ → „потамнети (о посуди)“, уп. горе значење придева и глагола из Пирота; за именицу треба претпоставити наслањање на **бигар** (прекривање унутрашњости посуде каменцем), али претпоставка о сродству са овом речју преко **bьgra* (ОС 10–11) не налази потврду у дијалекатском материјалу. Пада у очи да употребе глагола (*за-/о-/ѝо-/ба̀грѝи* имају додира са деноминалом од **бакар** (*за-/о-/ѝо-/ба̀крѝи*), само што им је семантички распон шири и без непосредног додира са називом за метал, што би говорило у прилог претпоставци о његовој вези са **багар** (в. тамо) и изворној семантици превлачења бакарних и бронзаних предмета патином.

багра³ *ба̀гра* f. „врста морске рибе“ Дубр. (Вук; РСА).

• Вероватно исто што и **пагар** (Skok 1:90; Vinja 1986/1:420).

багрдак *ба̀грдак* m. „двострука или трострука тканина ширине око 20 цм, дужине око 2 м која служи за обавијање колевке да дете не би испало“ Призрен (Чемерићи).

• Од тур. дијал. *bağrdak*, *bagırdak* „id.“ (DS:478–479).

Вероватно исто што и савр. тур. *bağıldak* „id.“, сродно са етимомом **баг¹**. За порекло тур. *bağrdak*, *bagırdak* в. Tietze 1:261.

Багрдан *Ба̀грдан*, -ана m. варошица у Србији између Јагодине и Баточине (Вук 1818), Багрдан или Деве-Багрдан на Осавници Вук (Даница 1827:48). — 1718. *Devibakerdan* (Öbschelwiz).

• У изворном двочланом облику *Деве-Багрдан* вероватно од тур. *deve* „камила“ и *bağirtan* „који тера на викање, рикање“.

У другом делу био би партицип каузатива *bağirtmak* од *bağirtmak* (заст., дијал. *bagirtmak*) „викати, рикати“ (за порекло тур. речи в. Tietze 1:261). Већ Милићевић 1876:228, нап. 1 тумачи као турски назив у значењу „место где камиле ричу или сипљу“ (због успона кроз Багрданску клисуру на старом цариградском друму). За семантику уп. орографски термин **измидух**. Мање је вероватно да је *багрдан* дисимиловано од тур. *bağrgan* „онај који виче, риче“ или у вези са тур. дијал. *bağır* „брег, узвишење“ (DS 478), аблатив *bağırdan*, в. **баир**. За *багрдан* „млин, воденица“ у ТЈ осањанских зидара в. **дагрман**.

багрем *ба̀грем* / *ба̇грем* т. „дрво *Robinia pseudacacia*“ (РСА), Војв. (РСГВ), *ба̇грем* „,id.“ Радимња (Томић II), Гораждевац (Букумирић I), Поткозарје (Далмација), *багрѐмак*, -мка дет. ⇒ *багрѐмчић*, *багрѐмак*, -а̀ка „багремова шумица“, *багрѐма̇р* „,id.“ (РСА), Каћ, *багрѐма̇р* Вршац (РСГВ), Гораждевац (Букумирић I), Загарач (Ћупићи), *багрѐма̇р* Радимња (Томић II), *багрѐмара* f. Каћ (РСГВ), *багрѐмѝк* т., *ба̀грѐмина* f. „багремово дрво (као гориво и грађа)“ Војв., *багрѐмина* т. augт., *ба̀грѐмица* f. „украшни шиб *Amorpha fruticosa*“, *ба̀грѐмље* п. coll., *ба̀грѐмов* adj., *ба̀грѐмовац* т. „багремов мед“ (РСА), Војв., *ба̀грѐмовац* ib. (РСГВ), *ба̀грѐмовина* f. „багремово дрво“, *ба̀грѐмски* adj. (РСА), и f. *ба̀грѐма* „багрем“ Банат (РСА), хипокористик *ба̀гра* „,id.“ Бачка (РСА; РСГВ); такође *ба̀грѐн* т. „багрем“ (Вук; РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реи́/Ва̀члија), Ченеј (Марић), *ба̇грѐн* / *ба̀грѐн* Вршац (РСГВ), Радимња (Томић II), Поткозарје (Далмација), *ба̇грѐн* Гружа (Стевовић), Колубара (Николић Б.), *ба̀грѐн* Црна Река (Марковић I), *багрѐнак* дет., хур. и „ајчица, *Coronilla varia*“, *багрѐнић* дет. Бачка, *багрѐнац* „,багрѐмица (в.)“ (РСА), „багремов цвет; багремов мед“ Војв. (РСГВ), *багрѐнчић* дет. Војв. (РСА; РСГВ), *багрѐнић* „багремова шума“ Поткозарје (Далмација), *ба̀грѐна* f. „багрем“ (Вук 1818; РСА), *ба̀грѐница* „,id.“ (РСА), *багрѐнара* „багремова шума“ Футог (РСГВ), *ба̀грѐни* adj., *ба̀грѐнов* (РСА), бачки Буњевци (Реи́/Ва̀члија), *ба̀грѐноу* Свиница (Томић I), *ба̀грѐновац* т. „багремов мед“ (РСА), Војв., „чај од багремовог цвета“ Футог (РСГВ), „багремова шумица“ Бачка, *ба̀грѐновина* f. „багремово дрво“ Србија, Војв. (РСА), *ба̇грѐновина* / *багрѐновина* Гружа (Стевовић), *ба̀грѐновина* Црна Река (Марковић I), *ба̀грѐње* п. coll., *ба̀грѐња̀к* т. „багремова шумица“ (РСА), Војв. (РСГВ), Гружа (Стевовић), „багремов мед“ Војв. (РСА), *ба̀грѐња̀к* „багремова шума“ Чумић (Грковић), *ба̀грѐња̀к* „,id.; посечено багремово дрвеће на гомили“ Тимок, *ба̀грѐња̀чић* дет. ib. (Динић II), *ба̀грѐња̇р* „,id.“ (РСА), Војв. (РСГВ), *ба̀грѐња̇р* Црна Река (Марковић I), *ба̀грѐња̀ра* f. Футог, *ба̀грѐња̀ча* „предмет израђен од

багременовог дрвета“ *ib.* (PCГВ), рег. и *бѣгрен* т. „багрем“, *бѣгрѣн* адј. „багременов“, *бѣгрѣновина* ф., *бѣгрѣњаџ* т., *бѣгрѣњаџар* / *бѣгрѣмаџар* све Каменица код Ниша (Јовановић В.). — Од 1801. *багрѣн* (Михајловић).

- Нејасно; уп. мак. *багрѣм*, буг. *ба̀грѣн*, *ба̀грѣм*.

Ограничен на јсл. простор, овај дендроним чини се домаћим назвањем нове врсте увезене око 1600. у Европу из сев. Америке. Skok 1:90 s.v. *bàgra* види у њему поименичење придева *багрѣн*, објашњавајући облик на -м асимилацијом *и њрема б-*, уп. и *бедем* < *беден*; ЭССЯ 1:130 ставља s.v. **bag(ъ)рѣнь(ъ)*; слично Sadnik/Aitzetmüller 107–108 § 117; БЕР 1:24–24 s.v. *багра*. Поставља се питање мотивације, која се тешко да видети у изворном значењу *багрѣн* „црвен“ (в. *багар*), будући да је багременов цвет бео, а дрво жућкастозелено; пре би се могло радити о пасивном партиципу од *багрѣи* „(по)тамнети“ (в. *багра*²), с обзиром на црнкасту боју багременове коре.

багрљати *багрљати* импф. „ићи несигурно, посрћући“: Разумије се, да тај што иде жмирећ, багрља. Дјеца му кажу да „шеба“ или „шљепата“, што значи исто, као и багрљати и посртати Лика (грађа РСА); *багрљавац* т. „човек неспособан за рад, болешљив“ Ћопић (РСА).

- Вероватно експресивна варијанта од *багрљати* „шепати“, *багелати*, в. *бага*¹.

Паразитско -р- се могло развити најпре преко **багдљати*. Уп. и *багузати*, *багурав*.

багузати *багузати*, -ам импф. „ићи ситним корачајима, вући се“: Није кадар брже ићи, но багуза и стење, *до-/за-/из-/на-багузати* рф., *багуз* т. подруг. „човек мали растом“, *багузан* „id.“ све Пива (Гаговић).

- Вероватно изведеница префиксом *ба-* од *гузати* „ићи мичући гузовима тамо-амо, неспретно ићи, трчкати мичући гузовима“, *гузати* „тромо, тешко корачати (обично због дебљине)“ (Бјелетић 2006:95), в. *гуз*.

Уп. ипак облике *вагуз* т. шаљ. „кривогуз“ Лика, *вагуза* ф. „патуљаста или кржљав жена“ Парчић, *вагузаст* адј. „патуљаст“ id. (РЈА), *багурав* поред *вагурав*.

багулин *багулин*, -ина т. „штап, прут“ Трешњево, Бос. Грахово (РСА), *багулин* „штап са кривом дршком“ Стара ЦГ (Пешикан), *багулин* „штап, прут“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *багулина* ф. „id.“ сз. Бока (Musić), „штап без ручке, обично од бамбуса“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *багулина* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *багулиница* dem. Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бакулин*, -ина „палица, штап“ ЦГ (РСА); овамо и *багулаји* импф. „поштапати се“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I).

- Од вен. *bagolina* „id.“ (Vinja 1:32)

Нешто друкчије Skok 1:91 (од ит. *bacolo* „штап“ + *-ino*). У основи је лат. *baculum* „id.“ (уп. **бакља**¹, **бакалар**). Глагол *багула̑и̑* је домаћа творба према позајмљеници (Vinja l.c.). Неће бити одатле облик *ба̑гун*, *-уна* „багулин (в.)“ ЦГ (РСА), јер је при хапологији тешко замислити испадање наглашеног слога; пре треба претпоставити други предлогак, уп. можда ит. *baccone* „штап за подупирање биљака и винове лозе“.

багун *ба̑гун*, *-уна* т. „свиња са коврцавом чекињом“, *ба̑гунац*, *-нца* „id.“ све Хрв. (Вук; РСА), „ован са коврцавом длаком“ Лика, *ба̑гуна* ф. „коза са коврцавом длаком“ Слав., *ба̑гуница* „багун (в.)“, *ба̑гунача* „id.“, *ба̑гунаси̑* адј. „који је коврцаве длаке“ (РСА).

- Од ит. *baccon* „бураг димљене свиње“ < срлат. *baco*, *-onis*; уп. чеш. *bagoun* „мађарски вепар“, слч. *bagún*, *bagun'* „id.“ (Skok 1:91; Machek 42; Sadnik/Aitzetmüller 113–114 § 121).

Лат. реч је герм. порекла, уп. енгл. *bacon* (Skok, Machek, Sadnik/Aitzetmüller l.c.). Семантички развитак није сасвим јасан, уп. Sadnik/Aitzetmüller l.c.

багурав *ба̑гурав*, *-а*, *-о* адј. „закржљао“: Раније кои су се излегли, они раније и одлете, ћа̑ић [птиче које се последње излеже] ш њима не може, него онако сам и багурав остане у гњезду Буковица, *ба̑гуравац* т. „багурав човек“ НП, *ба̑гуравица* ф. „багурава жена“, *ба̑нгурав* адј. „који је неправилног облика“: За лопту на куглани кад није сасвим правилно округла, него дугуљаста или ћошкаста, каже се да је бангурава Банат, *ба̑нгура̑и̑ се impf.* „тетурати се“ *ib.*; овамо вероватно и *ва̑гурав*, *-а*, *-о* „ситан, мали (о стоци)“ (РСА).

- Недовољно јасно.

Сазвучност са *гурав* „грбав, крив, нераван; јадан, бедан“ (в. **гура**) не мора бити случајна, али ни та реч нема поуздане етимологије; ако се пође од **bъgura* „грба“ (од **bъgati* „кривити“), *багурав* би могла бити варијанта основе са озвучењем слабог полугласника ради разбијања почетне консонантске групе. Друкчије Л. В. Куркина, *Этимология* 1970:92–94; ead. *Этимология* 1971:66 (експресивно *ба-*), Лома 2000:612 (допушта и укрштање са **бангав**); за значење неправилног, неравног облика може се поредити и **бага**¹. Но при свему томе варијанта на *в-* остаје необјашњена, уп. *вагуз* поред *багуз* s.v. **багузати**.

бад¹ *ба̑д* т. „прут зашиљен или са додатим шиљком на врху, за терање волова, остан“ Ресава, Сврљиг, Врање, „гвоздени шиљак на врху остана“ Крагујевац, Лесковац, Пирот (РСА), „штап са шиљком за отискивање при клизању или санкању“ Косово (Елезовић I; РСА), „гвоздени врх (шиљак) воденичног вретена који улази у нарочито за то удешено издубљење“ Врање, Крагујевац, „гвоздена шипка с обе стране табачког долапа која чини осовину око које се долап окреће“ Пирот, „језичак на кантару“ *ib.*,

„свако место где се провуче конач при прошивању душека“ (РСА), такође *б̂д* „метални шиљак на остану“ Врање (Златановић), Каменица код Ниша (Јовановић В.); овамо вероватно и *бад̂ь* „штап са шиљком на врху за терање волова“ Јабланица (Жугић), *б̂д̂ь* „id.“ Лесковац (Митровић). — Од XVII в. *бад* „punctus“ Мрнавић, у значењу „остан“ од XIX в. (РЈА).

- Свакако у вези са **бости**, или од основе итератива **бадати**¹ или од нулске базе **bьd-* (в. **бацати**); уп. буг. дијал. (сз.) *бад* „шиљак на остану; гвоздени клин додат на вршалицу приликом ситњења рујевине“ (БЕР 1:62), *б̂т* „мали гвоздени шиљак прикован на врх остана за подбадање стоке“ Софија (БД 1:243), „гвоздена осовина воденичног точка са оштрим доњим крајем“ Радомир (БЕР 1:105), „језичак на ваги“ (Геров).

На прву реконструкцију указује *д̂бад* „остан“ (в. **бадати**¹) ако се схвати као пост-вербал од *обадаџи* (теоретски, *о-* би ту могло бити и протетски вокал: **б̂д* > *бад*, генитив *о-бада*, уп. *обзова* и сл. s.v. **баз**); на другу, облици из Врања и Каменице, а такође, са финалним обезвучењем, буг. дијал. *б̂т* (али уп. **бат**¹), будући да се редукција *а* > *ь* под нагласком у једносложној речи не чини вероватна, а буг. дијал. *бад* у северозападним говорима могло би имати српско *а* < *ь*. Уп. и **бад**², **бад**³.

бад² *ба̂д* т. „плићак уз морску обалу“: Велика дубина зове се канал: ’ди је плитко уз крај, плићавина, мило, бад, миладура Пољница, Неретванска Крајина (РСА), „стена у мору, гребен, хридина“ (Skok 1933:84; РСА), „гребен“, *бадив* adj. „гребенит“ (РЈА). — Од XVI в. *бад* „гребен“ П. Хекторовић, Бела, Стулић (РЈА).

- Нејасно.

Ако се пође од изворне семантике „хрид“, онда исто што и **бад**¹ од **бости** (тако Skok 1:192), уп. *бод* „id.“ (Vidović); ако је у основи значење „плићак“ (гребени су у мору где је вода плитка), можда рефлекс од лат. *vadum* „брод, газ“, са *v-* > *b-* као у *Бол* < *vallum*, **барули** (уп. REW 760–761), уп., без те промене, топоним *Ва̂да* место на ушћу Бојане < лат. *vada* pl. (Skok 3:557). Бела и Стулић напомињу да је реч туђа (в. РЈА s.v.).

бад³ *ба̂д* т. „сува врежа од краставца или бундеве“ Заглавак (РСА; акц.?).

- Нејасно.

Можда од **бости**, **бадати**¹, уп. **бадељ** и тамо наведени слов. материјал, нарочито значење „усахла стабљика без лишћа“. Или можда **бат**² у значењу „батво“, са неутрализацијом звучности у ауслауту, уп. **бад**¹.

бада *ба̂да* т. заст. „име којим млада зове млађе мушко чељаде у кући“ (РСА).

• Од рум. *bade* „учтиво обраћање старијем мушкарцу“ (Gărnulescu 71–72); уп. укр. дијал. *бадя* „муж старије сестре; старији брат; старији човек“ (ЕСУМ 1:112).

За рум. реч в. Tiktin 1:266. Једина с.-х. потврда је из 1844, у часопису *Пешићанско-будимскиј Скороти́еча*, стр. 248, без убикације.

бадава *бада̀ва̄* adv. „бесплатно“ (Вук 1818), *бада̀ва̄* / *бада̀ва* „id.“; јефтино; узалуд, доконо; без разлога“ (РСА), Војв. (РСГВ), *бада̀ва* „id.“ Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Боричић), Ускоци (Станић), *бада̀ва* Прошћење (Вујичић), Поткозарје (Далмација), *бада̀ва* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:508), Загарач (Ћупићи), Радимња (Томић II), *бада̀в*, *бада̀вѐ* / *бада̀ве* (РСА), *бада̀вѐ* Ускоци (Станић), *ба̀дава̀вѐ* Поткозарје (Далмација), заст. *ба̀да̀ван* adj. „бесплатан“, *ба̀да̀виса̀тии* impf. „беспосличити“ (РСА), Војв. (РСГВ), *бада̀ва̀иса̀тии* „id.“ (РСА), *бада̀ва̀иш* т. бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀с̀ли́ја), **бада̀ва̀ција**; такође *бада̀вија* / *бада̀вије* adv. ЦГ (РСА), *бада̀ва̀д* (Вук 1818), НПосл Вук, Слав. (РСА), бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀с̀ли́ја), заст. и *бада̀ва̀де* (Вук 1818; РСА), *ба̀дава̀дан* adj. Банат, *ба̀дава̀дѝтии* impf., *бада̀ва̀диса̀тии* (РСА), Војв. (РСГВ), *бада̀вльк* / *ба̀двѐльк* т. Лесковац (Митровић); *бади́ха̀ва* Рожаје (Надџи́с), *бади́јав* / *бади́ја̀ва* / *бади́ја̀вѐ* adv. ЦГ (РСА), *бади́ја̀ва* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Ускоци (Станић), *бади́ја̀ва* Призрен (Чемери́кић), *бади́ја̀ва* / *бади́ја̀вѐ* Загарач, *бади́ја̀вѝтии* impf. ib. (Ћупићи), *бади́ја̀в* adv. Црна Река (Марковић I), *ба̀ди́ја̀ван* adj., *бади́ја̀виса̀тии* impf. ЦГ; *бади́ја̀ва̄* adv. (Вук 1818; РСА), *бади́ја̀ва* и као adj. Косово (Елезовић I), *бади́ја̀ва̀д* adv. Босна, *бади́ја̀ва̀де* (Вук 1818; РСА); *ба̀ђа̀ва̄* Црна Река (Марковић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), Јабланица (Жугић), *ба̀ђа̀ва* Врање (Златановић), Свиница (Томић I), *ба̀ђа̀ва̄* Лесковац (Митровић), Јабланица (Жугић), *ба̀ђа̀виса̀тии* (се) impf. Врање (РСА), *ба̀ђа̀ва̀шница* f. „ленствовање“ Тимок (Динић III), сложеница *ба̀ђа̀всѐда* f. „нерадник“ Црна Река (Марковић II); *ба̀ђевá* adv. Лужница (Ћирић), Пирот, *ба̀ђевцѝльк* т. ib., *ба̀ђевису́јем* / *-и́шем* impf. ib. (Живковић), *ба̀ђа̀в* / *ба̀ђа̀ва̄* adv. Тимок, *ба̀ђа̀всѐдник* т. „ленштина“ ib. (Динић I); *бади́да̀ва* adv. Дучаловићи; *ба̀јдалѐ*, *ба̀јдали́јѐ* Мостар, *ба̀јдал(и)а* f. „оно што се добија бадава“ БиХ, *ба̀јдалáш* т. „беспосличар“ ib., *ба̀јдали́ја̀ш* „id.“; *ба̀дѐвиса̀тии* impf. (РСА), *ба̀ђевá* adv. Лужница (Ћирић), *бади́ја̀ва* / *бади́ја̀ва* Косово (Елезовић I); и са предлогом *за-*: *забада̀ва̄* / *забада̀ва* (РСА), Војв. (РСГВ), *забада̀ва* Ченеј (Марић), Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *забада̀ва* Прошћење (Вујичић), *забада̀ва* Радимња (Томић II), *забада̀ва* Свиница (Томић I), *заба̀да̀в*, *забада̀вѐ*, заст. *забада̀ва̀д* Слав. (РСА), бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀с̀ли́ја), *забада̀ва̀тии*, *забада̀ван* adj., *забади́ја̀ва* adv. ЦГ (РСА), *забади́ја̀ва* Косово (Елезовић I), *забади́ја̀ва* Призрен (Чемери́кић), *забади́ја̀вѐ*, *заба-*

ħāv / забаħāvā Тимок (РСА), *забаħāv* Црна Река (Марковић I), Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *забаħáva* Врање (Златановић), *забаħавá* Лесковац (Митровић), Тимок (Динић I), *забаħеvá* Пирот (Живковић). — Од 1720. *баħаvа*, од 1780. *бадаvа* (Михајловић).

• Од тур. *bedava, badıhava* „id.“, дијал. *badıyava* Призрен (Jusuf 161), перс. порекла (уп. Skok 1:87; Škaljić 110). Балкански турцизам, уп. мак. *бадијаvа* (Јашар-Настева 72), *бадијала*, дијал. *бадива* (Пеев), буг. *бадеvа, бади(x)авà*, слн. *bādava*, алб. (и дијал.) *badiháva, badjavá, bajdava* и сл. (Voretzky 1976:19, 148, 173).

Уп. још Sadnik/Aitzetmüller 104–105 § 112; Bezljaj 1:7. Тур. реч је од нперс. *bād-havā*, сложенице од *bād* „ветар“ (в. **баца**¹) и ар. *hava* „време“ (Tietze 1:257). Метафора типа *говорићу у ваздух*, уп. срп. *говорићу у вештар*, буг. *на вятъра, за тоя цо духа*, нем. *aus der Luft greifen* „измислити“ (Skok I.c.; БЕР 1:25). Облик *бадаvād* f. coll. „дечурлија“ очито је у вези са *бадаvāдан* „беспослен“ Банат; можда укрштено са **балаvад*, в. **балаvадија**. Усамљен облик *багдаvа* код Стулића (РЈА) можда је погрешно записан или прочитан. В. **бамбадаvа**.

бадаvаџија *бадаvаџија* т. „беспосличар, нерадник; готован“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реіс/Ваšлија), Ченеј (Марић), Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), *бадаvаџија* Вршац (РСГВ), Загарач (Ћупићи), *бадаvаџика* f. (РСА), *бадаvаџи(j)ка* Вршац (РСГВ), *бадаvаџи(j)ски* adj., *бадаvаџилук* т. „беспосличење“ Босна, „оно што се добије бесплатно или јефтино“; деноминали *бадаvаџићи* impf. „беспосличити“, *бадаvаџијаћи* „id.“, *бадаvаџираћи, бадаvаџоваћи, бадаvаџисаћи* (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић); такође *бадаvџија* т. Радимња (Томић II), *бадаvџија / бџџџија* Лесковац (Митровић), *бадаvеħија, бадаvачица* f. (РСА), *бадјавџија* т. Косово (Елезовић I), *бадијаvџија* т. / *бадијаvџика* f. Призрен (Чемерићи), *баħавџија* т. (РСА), Лужница (Ћирић), *баħавџија* Пирот, Ниш, Врање, Црна Трава, Левач (РСА), *баħавџија* Лесковац (Митровић), Врање (Златановић), Црна Река (Марковић I), Јабланица (Жугић), *баħавџика* f. Врање, Лесковац (РСА; акц.?), *баħавџика* Црна Река (Марковић I), Јабланица (Жугић), *баħавџилук* т. Пирот, Ниш, *баħавџи(j)ски* adj. ib. (РСА), *баħавџишем* impf. Врање (Златановић), Јабланица (Жугић), *баħавџише* 3. sg. Тимок (Динић II), Црна Река (Марковић I), *баħавџисујем* Јабланица (Жугић), *баħеvџија* т. / *баħеvџика* f. Пирот (Живковић), *бџавџија / бџавџика* Тимок (Динић I), Каменица код Ниша, *бџавџише* 3. sg. ib. (Јовановић В.). — Од 1787. *бадаvаџија* (Михајловић).

• Од тур. *bedavacı* „id.“ (Skok 1:87; Škaljić 110); уп. мак. *бадијаџија* (Јашар-Настева 72), буг. *бадиvаvадџија / бадихавадџија*.

Тур. реч изведена је од *bedava* (в. **бадаvа**) суфиксом *-ci*.

бадавица *ба̀давица* f. „јечам“ Мљет (РСА), *бадавац* „нека биљка“ (Skok 1:192), *бадавец* „стричак, *Carduus aurosicus*“ (Šulek).

- Вероватно у вези са **бадати**¹, **бости**.

У називима јечма иначе је присутна семантика „оштрине, бодљивости“, због дугог и бодљикавог осја (в. Witczak 2003:54–63), уп. и *осаџка* „врста јечма, *Hordeum secalinum*“ s.v. **осат** (од истог корена као и **оштар** и **стричак**). Образовање *бад-авица*, *бад-авац* указује на стару *ǵ*-основу, уп. **бодва**. Уп. и *бадрљица* „јечмено осје“ s.v. **бадрљ**.

бадаљ *ба̀даљ*, *-дља* m. „бодља“, „очна болест, посувраћеност трепавица проузрокована хроничним запаљењем рубова очних капака“ Слав., „сточна болест, игличасте израсли на непцима“ Крагујевац, „перце које остане на кожи кад се гуска или патка очупа“ Слав., „гвоздени шиљак на врху остана“ Костајница (РСА), Ливно и Дувно (Рамић), „штап за скијање и санкање“ Рожаје (Надџић), „биљка стричак, *Carduus*“ Хрв. (РСА), „инсект обад“ ЦГ (Вук; РСА), *ба̀даљ* „id.“ Вршац (РСГВ), „бодљикава трава“ Дуга Реса и Карловац (Реџић I 39), *ба̀даљ* „обад“ Карашевци (грађа ЕРСЈ), *ба̀даљ* „гвоздени шиљак на врху остана“ ЦГ (Вук; РСА), *ба̀дол* „id.“ Зета и Љешкопоље (РСА); множина *ба̀дљеви* „очна болест“ Крагујевац, *ба̀дљи* „id.“ ЦГ (Вук 1818; РСА), Дуга Реса и Карловац (Реџић III 110), *ба̀дљеви* „израслине у устима бравчета“ Лозан (Јоцић), такође *ба̀дља* f. „бодља“ Вршац (РСГВ), *ба̀дља* „бодља на биљкама“, „очна болест“ Божурња (РСА), *ба̀дља* „id.“ бачки Буњевци (Реић/Вацлија), *ба̀дље* pl. (Вук; РСА), *ба̀дље* Бегеч (РСГВ), *ба̀дљан* m. „стричак“ Краљевица; придеви *ба̀дљив* „бодљив“ Војв., *ба̀дљасџи* „који има шиљке“, *ба̀дљав* „који има бодље“, „који пати од бадаља“, *ба̀дљаив* „id.“ Крагујевац; деноминали *оба̀дљаивџи* pf. „добити бадљеве“ ib., *ба̀дљаџи* impf. „играти се ножем тако да се он преврће и врхом забада у земљу“ Босна; и без *-д-*: *ба̀љ* m. (обично у мн.) „очна болест“ Дробњаци, Пољица (РСА), Прошћење (Вујичић), *ба̀ља* f. „id.“ Херц., *ба̀љавица* „жена која вешто вади баље из трепавица“ ib. (РСА).

- Од псл. **badъь* < **badati*, или пак од **bodъь* (в. **бодља**) преобликованог под утицајем вокализма глагола **badati*; уп. слн. *bádelj*, *-dlja* „висока трновита биљка, *Silybum marianum*“ (ЭССЯ 1:122–123), буг. дијал. *ба̀дље* „сточна болест, игличасте израсли на непцима“ (БЕР 1:62).

Уп. Skok 1:192; Sadnik/Aitzetmüller 372 § 282a. За *ба̀даљ* „сточна болест“ уп. **бадрга**, за *ба̀дљаџи* **бадати**¹, за значење „шиљати врх остана“ **бад**¹, за образовање *ба̀дљи* поред **бадељ** (вокалска алтернација у суфиксу *-ъь* поред *-y'ь* < **-ǵlio-?*).

бадана *бада̀на* f. „кречење“ Косово (Елезовић II 496–497), *бада̀на* „четка на дужем држаљу или од крпа импровизирана направа за кречење“; деноминали *баданише* (im)pf. „кречити“, *баданисујем*, *избаданишем* pf., *йребаданишем*, *йребаданисујем* impf. „поново кречити“ Призрен (Чемерикић).

- Од тур. *badana* „id.“, ар. порекла (Skok 1:86); уп. мак. *бадана* (Јашар-Настева 56), буг. *бадана*.

За порекло тур. речи в. Tietze 1:256; другачије Skok l.c. (од ит. *patina*); БЕР 1:25 без српских потврда, уп. Menges 1969–70:66.

бадањ¹ *бадањ*, *-дања* (ређе *-дања*) m. „(код воденице кашикаре) велика шупља клада кроз коју тече вода која окреће точак“ (Вук 1818; РСА), Васојевићи (Боричић), Ускоци (Станић), Поткозарје (Далмација), Доњи Рамићи (Malbaša), Дрвар (Јовичић); рег. и „дрвена каца, чабар“ ЦГ (РСА), Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), „део млина“ Банија и Кордун (Петровић Д.), „дрвени суд без горњег дна и с ширим отвором који служи за врење маста [згњеченог грожђа], претакање вина, довоз грожђа“ Братишковци (Urkalò), и као мера: Товар меса, бадањ јухе — Бадањ меса, а кашика јухе (Влајинац II), „дубока и даскама обложена јама у којој се коже стављају у креч“ БиХ (РСА), „место где је сено пропустило воду у себе“ Ускоци, фиг. „крупна, дебела, ненасита особа“ ib. (Станић), *ба̀дањ* / *ба̀дањ* / *ба̀дањ* „велико буре за грожђе“ Војв. (РСГВ), *ба̀дањ* / *ба̀дањ* „корито кроз које пада вода на кашике млинског точка“ Ливно и Дувно (Рамић), *ба̀дањ* „каца“ Михаљевићи крај Оштарија (Perušić IV 74), *ба̀дањ* „део млина у облику цеви од издубеног стабла у који се углављује ципун“ Златибор (Миловановић), *бада̀њ* „велика отворена бачва“ Загарач (Ћупићи), Дуга Реса и Карловац (Perušić I 39), *бадњњ* „велика каца“ Врање (Златановић), „дрвени суд за мешење хлеба“ Пирот (Златковић I), „шупља клада кроз коју тече вода“ Лесковац, *бадњњ* „id.“ ib. (Митровић), *бадњњ* „шупље дрво; дрвени суд за мешење хлеба; тежак предмет који смета, лењ човек кога сви обилазе а он се не помера“ Пирот (Златковић I, II), *бадњњић* dem. НПр (РСА), Братишковци (Urkalò) ⇒ *бадњњић* Лика, *бадњњина* augm. Дучаловићи (РСА), Братишковци (Urkalò), презиме *Бадњњина* (РСА), *бадњњило* n. „каца“ ЦГ, *бадњњак* m. „воденица поточара на бадањ“ Зеница (РСА), *бадњњара* f. „id.“ Срем (Вук; РСА), Драгачево (Ђукановић II), *бадњњача* Дучаловићи, „попречна клада на огњишту“ Црмница, *бадњњев* adj. (РСА), *бадњњевѝ*, *-а*, *-о* „који је кисељен у бадњу (о купусу)“ Загарач (Ћупићи) ⇒ *бадњњевѝ зѝље* „кисео купус“ Стара ЦГ (Пешикан), *бадњњити* impf. „одјекивати као из бадња“ (РСА), *бадњњити* „киселити (о купусу)“ Стара ЦГ (Пешикан); такође *бадан*, *-дна* m. „клада код воденице“ Оток у Слав., „каца“

(РСА), *баданџа* f. „суд од издубљеног дебла, сличан великој ступи“ Црна Река (Марковић I), *ба́ден* m., *бадењ*, *ба́дем*, *ба́де*, *-еџа* n. „бадањ“ све Војв. (РСГВ), кајк. *бедењ* „id.“ (РНККЈ), ретко *ба́дња* f. „дрвени суд за мешање хлеба“ Пирот (Златковић I), *ба́дњица* / *ба́дњица* „бачва у којој се за време бербе превози грозђе“ (РСА), Војв. (РСГВ), „каца за хлађење ракије при печењу“ Оток у Слав. (РСА). — Стрп. мтоп. **БѢДЪНЬ**, **БѢДЪНЕВИ ДОЛИ** 1316. (Споменик 4:3, 4).

• Од јсл. **bъdъnъ*, **bъdъnъ* „бадањ; када; буре, суд“; уп. слн. *bedenj* / *bèdenj*, *beden*, буг. дијал. *бѣдѣн*, *бѣдѣн*, *бѣднѣ*, из јужнословенског мађ. *bö-dön*, поред сев.-слов. **bъdn'a* / **bъdna* у истим значењима: слч. *bedňa*, чеш. *bedna*, пољ. дијал. *bednia*, рус., укр. *бодня* (SP 1:461–462; ЭССЯ 3:113–114).

Уп. и Skok 1:86–87; Sadnik/Aitzetmüller 105 § 113, 476 § 370; Bezljaj 1:15; БЕР 1:97 s.v. *бѣднѣ*. Стара позајмљеница, чији је непосредан извор ствнем. реч *budin*, *butin* поред *butinna* „каца, буре, чабар“ која се сама преко лат. *butina* своди на гр. βυτίνη „боца; ноћни суд“, неизвесног крајњег порекла (уп. **батар**¹). За *бадњиџи* уп. израз *говорџиџи* као из *бадња* (РСА), но можда је посреди дисимилована форма од **бабњати* „бубњати“, в. тамо. За значење „крупан, дебео човек“ уп. буг. дијал. *бадѣн* „id.“ Враца (БД 9:225), **бандоглав**. Уп. и **бањина**, за *бадња бања².*

бадањ² *ба́дањ*, *-дња* m. „пласт, гомила, хрпа“: Ту ноћ сам продримала у комшијској авлији, шћућурена од зиме под бадањ кукурузње М. Малагурска-Ђорђевић, Кад се трапи и сади, па се стијене на једно место стрпају, та је хрпа бадањ Макарска (РСА), „куп кукурузовине“: А кад се садене у дворишту, то је бадањ, кукурузње, бадањ смо звали Суботица (РСГВ), Свезли смо сву кукурузну и садили је у бадњове око сламе бачки Буњевци (Реић/Ваџлија).

• Недовољно јасно; свакако различито од **бадањ**¹.

Најпре *nomen resultativum* од *(на-/џри-)бадаџи*, в. **бадати**¹ и тамо нарочито називе за оруђе којима се ради око сена *на́бад*, *на́бадањ*, *набадина*, *наба́дња*, *обадак*, уп. опис уз овај последњи: Снопови се [жита] слажу у крстачје. Крстак има седамнајст или дваест и један сноп. Одозгор се крстак обатком прибоде. Обадак је штап, ко прст дебели, по фати дугачак и заоштрит Варош у Слав. (РСА).

бадар *ба́дар*, *-дра*, *-дро* adj. заст. „жив(ахан), ватрен (нпр. о коњу)“ (Вук; РСА), рег. „осетљив“: Ала си ти бадра на врућину Банат (РСА), „id. (о коњу)“: Риђа му је бадар на камцију Срем, Бачка, Банат (РСГВ), *бадрѣји* comp. Бакарац и Шкрљево (Turina/Šepić); *бадрџина* f. abstr. „крепкост, будност“, *ба́дрџи* „id.“ (РСА), деноминал *ба́дриџи* impf. „бдети“ Истра (Skok 1:128), *ба́дриџи* „id.“ Дуга Реса и Карловац (Perušić I 39), *бадрџиџи* „id.“; будити“ Бакарац и Шкрљево, *бадрџив* adj. „будан“ ib. (Turina/Šepić), *бадрив* Лика; *оба́дриџи* (се) pf. књиж. „ободрити се“, *обадрџаџи* се impf., оба-

дриваџи (се); такође *бодар* adj. књиж. „крепак, чио, живахан; опрезан, будан“, *бодрина* f., *бодрост*, *бодриџи* impf., *ободриџи* pf., *ободраваџи* impf. (РСА). — Стрп. **БЪДЪРЪ** поред **БЪДЪРЪНЬ** „alacer“ (Даничић).

• Од псл. **bъdrъ*, **bъdriti*; уп. стсл. **БЪДЪРЪ** „будан, чио“, струс. **БѢДЪРИ**, **БѢДЪРИТИ**, рус. *бодрый* „снажан, здрав“, заст. и „смео, одважан“, *бодритъ* (ся), укр. *бодрий*, *бодрити*, блр. *бадзёры* (SP 1:460–461; ЭССЯ 3:111–112; уп. и Skok l.c.; Sadnik/Aitzetmüller 352 § 276c).

Још пие. придев **bhudhro-* од глаголског корена **bheudh-* „бити будан“, уп. стлит. *budras* „будан“, ав. *-bidra-* „будан, ревностан“, в. **бдети**, **будити**. С.-х. (а такође мак., чеш., слч., буг.) облици са *-o-* из руског; и с.-х. облик са *-a-* се, бар у делу књиж. примера из РСА, може схватити као посрбљени русизам, али у примени на коња и значењу „осетљив (на нешто)“ свакако народна реч и архаизам који чува значење глаголског корена пие. **bheudh-* „осећати, опажати“, иначе посведочено у индоиранском (уп. **бућ**) и грчком, уп. најскорије LIV 82–83.

бадати¹ *бадаџи*, *бадџам* impf. „боцкати“ (Вук 1818), „бости“; „дирати, мешати се у што“ Лика (РСА); *бадаџи* „неспретно, невешто шити“ Стара ЦГ (Пешикан), са превербима *за-/џро-/у-/џри-/на-/бадаџи* (РСА; РМС), фиг. *набадаџи* „изазивати, провоцирати“ Дуга Реса и Карловац (Perušić III 122), *џодбадаџи* „id.“, *обадаџи* „подстицати коња мамузама“, *разбадаџи* „id.“, *избадаџи* „бодући вадити“, *одбадаџи* „гурати (брод мотком уз воду)“, *збадаџи* „денути сено; ловити рибу остима“ (РСА; РМС), поствербали *џбад* m. „убод“ (РЈА; РМС), *набад* (поред *набод*) „дугачке двороге виле за подизање снопља“ Косово (Елезовић I), *џрџбади* pl. „болест протисли“ Србија (Вук), *џбад* „жаока, жалац“, „дугачак штап са иглом на врху, којим се гони стока“ Краље, *џбадак*, *-џка* „зашиљен штап којим се снопови жита прибадају у крстину да се не би расипали“ Слав., *бадало* n. „гвоздени шилак на врху остана“ НПосл Вук, „човек који воли да задиркује“ Лика, неол. „сонда“ (РСА), „оно место где ударају деца крајем штапа кад се банају“ (Вук 1818), „шаљив назив за Бадњи дан“ Мостар (РСА), *бадало* „оно на шта је неко најосетљивији, слаба тачка“: Нека, само се ти ругај, пронаћи ћу и ја теби бадало Војв. (РСГВ), *набадало* „алатка за бушење рупа на опанцима“, *бадаљка* f. „виле“ Барања, *бадаљница* „остатак тањег дугуљастог предмета (дрвета, пера)“, *бадањ*, *-дња* m. „садиљка за купус“ Херц., *набадањ* „врста дрвених вила, дугачка мотка са рачвастим врхом односно зашиљена на оба краја, која служи за рад око сена, снопља жита и сл.“ Расина, *набадња* f. „id.“, *набадина*: Набадина је осредња мотка, с оба краја заошиљаста, којом се набадају снопови Књажевац, Тимок, Зајечар, Пирот, такође **лабадина**, *бадоша* „назив за козу са усправним роговима“ Заглавак; и на *-џиџи бадиџи*, *-џм* impf. „избијати из земље, ницати, помаљати врхове“ Дубица на Уни, ЦГ,

ба̀дина f. „шилјати планински врх“; *ба̀дну̀ши*, -нѐм pf. „убости; гурнути“ Сврљиг; *ба̀йика̀ши*, -а̄м impf. dem. (РСА), *ба̀йика̀ло* n. „чачкалица“ (РЈА), *ба̀йика̀вица* f. неол. „ланцета, справа за отварање вена“ (РСА). — Стсрп. **пфo-**, **oу-**БАДАТИ, БАДАЛЪКА „виљушка“ (Даничић).

• Од псл. **badati*; уп. буг. дијал. *изба̀дам*, слн. *zab̀adati*, слч. *bádat'*, чеш. *na-/po-bádati*, пољ. *zbadac'*, *obadac'*, каш. *badac*, рус.-псл. **БАДАТИ** (SP 1:175; ЭССЯ 1:121–122).

Псл. итератив од **bod-ti* > **бости**; варијанта **bodati* (са секундарним -o- према основном глаголу) у слн. *b̀odati*, *b̀udati*, слч. *b̀odat'*, чеш. *bodati*, рус. *bodát'*, блр. *ба̀дџь*, можда и с.-х. заст. *ба̀да̀ши* око 1700. Кавањин: Валом прити њека, а њека батком бода (РЈА), или чак. *o* < *ā*. За деминутив на -*ка̀ши* уп. буг. *ба̀дкам*, *ба̀дакам*, слч. *badkat'*; за значење „невешто шити“ буг. *ба̀дакам* „id.“ (ЭССЯ I.c.). За могуће поствербале **бад¹**, **бад²**, **бад³** в. тамо. Орографски термин *ба̀дина* пре поствербал од *ба̀диши* него аугментатив од **бад¹**. За *ба̀да̀љица* уп. **бадрљ**. Уп. и **бацати**. У значењу „виле“ уп. буг. дијал. *наба̀дина*, *наба̀дна*, *наба̀дљя* сев.-зап. говори, у значењу „виљушка“ мак. *на̀бно* Охрид, буг. *(на-)ба̀дка* (БЕР 1:62). Уп. и **гузобад**, **ослобад**.

бадати² *ба̀да̀ши*, -а̄м impf. „ићи полако, опрезно, *наба̀да̀ши* (в.)“ (Вук 1818; РСА), *ба̀да̀ши* / *ба̀да̀ши* „несигурно ићи (о коњу)“ Вршац (РСГВ), *ба̀да̀ши* „скитати, лутати, дангубити“ Загарац (Ћупићи), *наба̀да̀ши* „ходати са тешкоћом; храмати; ићи поштапајући се“ ⇒ *наба̀дало* n. „особа која споро корача, храмље“ Банија, *о̀дба̀да̀ши* pf. „отићи опрезно или неспретно корачајући“, *ба̀до̀љиши* „наба̀да̀ши (в.)“, *бадрљаши* „id.“ (РСА); *ба̀да* / *ба̀да* f. „хрома старица“: Ба̀да зове се стара жена, која набада на једну ногу Пољица (РСА 13:383–384); овамо вероватно и *ба̀да* погрд. „слаба, неугледна девојка“ Ускоци (Станић).

• Вероватно од **бадати¹**, као метафора за поштапање; уп. рус. дијал. *ба̀дџься* „скитати“, блр. *ба̀дзџьца* „id.“ (ЭССЯ 1:121; SP 1:175 s.v. **badati* 1; Sadnik/Aitzetmüller 370 § 282).

У дефиницији ићи „опрезно“ може се наслутити утицај ит. *badare* „пазити, чувати се“, уп. **абадати**. *Vinja* 1:32 везује (Вуково) *ба̀да̀ши* са чак. *ба̀да̀ши* „брзо ићи, трчати“ Вели Рат, *ба̀да̀ши* „брзо корачати ситним корацима“ Корчула, и даље са гр. (визант.) *βαδίζω* „ходати“, *βάδην* „корак по корак“, што је фонетски проблематично (очекивало би се *в-*, уп. Ј. Влајић-Поповић, ЈФ 51/1995:200). Уп. међутим *ва̀диши*, *ва̀дџь* „ићи полагао и помњиво“ Сплит (Вук), вероватно од ит. *vado* 1. sg. praes. „идем“, инфинитив *andare* (Skok 3:557–558). Образовање *ба̀до̀љиши* као *мѝго̀љиши* од **мигати**. За варијанту *бадрљаши* уп. **бадрљ**.

бадати се¹ *ба̀да̀ши се*, -а̄м *се* impf. „свађати се“: Не бадајте се, жалост вас не задесила! Макарска (РСА).

- Вероватно декомпоновано од **обадаџи се* < **obvadati (se)*, од корена **vad-* који је у *завадиџи (се)*, *свађаџи се* итд. (Лома 2000:605), в. **вадити се**

Уп. заст. *обадаџи* „обеђивати, окривљавати“ Дубр., Далм. XVII–XVIII в. поред *обадаџи* „id.“ XVI в. Вранчић (РЈА). У РЈА 8:298 *обадаџи се* тумачи као итератив од *обиједиџи*, в. **беда**. Могућност поистовећења са **бадати**¹ као итеративом од *босџи* чини се мање вероватном, ипак уп. тамо значења *йод-/на-бадаџи* „провоцирати“, као и семантички распон (*о-*)*косиџи се*, *кошкаџи се* „свађати се, бости се роговима“, рус. *кошаты* „бости“ итд. (Влајић-Поповић 2002:89). Могућа је и декомпозиција деноминала *обадаџи се* од **обад** у пренесеном значењу „љутити се, издирати се“, уп. пример: Не обадај се на ме Далм. (РСА). Овамо вероватно *баџаџи се*, *-ам* „тужакати се, пањкати се“ Пољица (РСА), од **ob-vad-jati se*, а можда, са ретким суфиксом *-ла* (уп. *жвала* од **жвати**, *свирала* од **свирати**) и *бадала* f. „зађевица, кавга“: Лопову не буде то доста, но тражећи бадале, окреше из пушке на Србина Јединство 1873 (РСА).

бадати се² *бадаџи се*, *-ам се* impf. „преметати се с ногу на руке као то чак“: Не могу више да се бадам, заврте ми се у глави, *баднуџи се* pf. „id.“, *бад* m. „при бадању, размак од ноге до места где је бадач ударио дланом кад се баднуо“, *бадач* „онај који се бада“: У бадању бадач може и подскочити, чиме ће и већи бад имати све Сврљиг (РСА).

- Вероватно у вези са **бадати**¹.

Уп. *одбадаџи* у значењима „одмеравати, одређивати“: Зар ћеш ти мени одбадати мој дио Лика, *одбадаџи се* „померати се, кретати се одбацујући се помоћу нечега“: Хроми одбада се штупом Далм. (РСА).

бадељ *бадељ* / *бадељ* m. бот. „стричак, *Carduus*“, „гујина трава, *Silybum marianum*“ (РСА), *бадељ* / *бадеј* „врста бодљикаве биљке која високо израсте, а на врху има овећу главу“, израз: главо од бадеља! „луда главо“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бадељка* f. „*Silybum marianum*“ Далм. (РСА), *бадељка* „стричак“ (Симоновић), *бадељчић* m. „жабља трава, *Senecio vulgaris*“, *бадељчац* „id.“, *бадиљ* „паламида, *Cirsium arvense*“, *бадељшиће* n. „место где има бадеља, где је растао бадељ“ Далм., Херц. (РСА), овамо можда и *бадељ* m. зоол. „легбаба, *Cobitistaenia*“ Срем (Вук; РСА).

- Од псл. **badyl'ь* (поред **badel'ь?*); уп. слч. *badil'*, пољ. *badył*, застарело *badel*, рус. дијал. *бадыль*, укр. *бади́лля*, *бади́лина*, блр. *бадыль*, све у значењу „стабљика без лишћа (најчешће усахла)“.

Nomen agentis од **badati* (в. **бадати**¹), са првобитним значењем „онај који боде“, одатле „усахла стабљика без лишћа, која боде“ → „бодљикава биљка“ (ЭССЯ 1:123; SP 1:176; уп. и Sędzik 1977:34; ЭСБМ 1:272; Фасмер 1:103; Sławski 1:25; Воруј 19; Machek 41; ЕСУМ 1:112). ЭССЯ и SP l.сс. реконструишу само први праоблик, на који би се непосредно сводио с.-х. облик на *-иљ*; пољ. заст. *badel* (XVII в.)

објашњава се из *badyl* са нормалним снижењем артикулације пред *l*; није искључено да је и с.-х. *-eľ* секундарно у односу на *-иљ < *-yl'ь*. Ихтионим овамо припада вероватно због бодљикаве крљушти, уп. Вуков опис: „нека риба у које је глава као у змије; тешко се струже и не пори се, него јој се пријева извлече на уши“. Осим овог архаичног образовања, постоје и други називи за стричак изведени од **bod-* / **bad-* продуктивнијим суфиксима: **бадаљ**, *бодаль*, *бадљан*, *бодљача*, *бодљика* (Симоновић), уп. и с.в. **бадавица**. Овамо не спада **бадиљ** „лопата“, упркос ЭССЯ I с.

бадем¹ *бадем* т. бот. „дрво *Prunus amygdalus*“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), „плод тог дрвета“, анат. „крајник“ В. Пелагић (РСА), *бадем* „бадемово дрво и плод“ Призрен (Чемерикић), *бадемич* dem., *бадемчић* / *бадемчић*; придеви *бадемачић* „који има облик бадема“, *бадемичи* indecl. „id.; који садржи бадема, који се меси са бадемом“ ⇒ презиме *Бадемичић*, *бадемски* „бадемов; бадемаст“, *бадемов*, одатле *бадемовача* f. „торта са бадемом“, *бадемовина* „бадемово дрво (као грађа)“, *бадемовица* „бадемово млеко“ (РСА), такође *бадећ*, *бадећче* dem. Каменица код Ниша (Јовановић В.); сложеница *бадем јагу* т. indecl. „лек против болова у стомаку“ Призрен (Чемерикић). — Од 1774. *бадем* (Михајловић).

- Од тур. *badem* „id.“, перс. порекла (Skok 1:87; Škaljić 110). Балкански турцизам, уп. мак. *бадем* (Јашар-Настева 43), буг. *бадем*, рум. *badim*, алб. *badem*, *badam* (Boretzky 1976:19).

За порекло тур. речи в. Tietze 1:256. Спој *бадем јагу* < тур. *badem yağı* (дијал. **badem yağı*) „бадемово уље“, неодређени изафет од *badem* и *yağ* „уље“, в. **јаг**. Значење „крајник“ присутно је код назива за плод бадема и у другим језицима, уп. нпр. нем. (*Rachen*)*mandeln*, пољ. *migdały* итд.; објашњава се као калк лат. *amygdalae*, вероватно према ар. предлошку (Kluge 595). Уп. **бајам**.

бадем² *бадем* т. „кожа с лисичјег бута“ Босна (РСА).

- Нејасно.

Уп. можда *мадем* ЦГ поред *мада* Сарајево (исти извор, Игњат Димић, у РСА као горе!) „легура цинка, бакра и никла; ново сребро, алпака“, с обзиром на то да је ова легура, која се почела производити у Немачкој у XIX веку, названа *Alpaca* / *Alpaka* по крзну једне врсте јужноамеричке ламе.

Бадивук *Бадивуќ*, *-а* т. презиме муслиманске породице у Вучитрну (Елезовић I).

- Императивна сложеница где је други члан **вук**, док се први може различито тумачити.

По традицији коју преноси Елезовић с.в., у основи је надимак који је породица понела пошто је некад њена биволица *вука* који ју је напао *набола* на рогове и тако га донела кући: у том случају ваљало би претпоставити у првом слогу редуко-

вану базу *бѣд-*, која је могла најпре настати управо у императиву, као стсл. **пѣци** „пеци!“, **рѣци** „реци!“, уп. **бад¹**, **бацати** и ЛИ сличне структуре са истог, метохијског терена забележено у XIV в. **Трѣсивлькѣ**, где је први члан такође вишесмислен: *тѣрсѣиѣи* (*ce*) у значењу „старати се, бринути, пазити“, или „ослободити се“, или „сећи“ (уп. А. Лома, ЗБМСФЛ 45/2002:93). Или је у првом делу императив **bъdi* од **бдети**, са озвучењем слабог полугласника ради разбијања почетне сугласничке групе, уп. стчеш. *Bedi-host* поред *Bdi-host* (Svoboda 94, где се наводи и стпољ. варијанта *Bedgost*, која би указивала на још старији, тзв. Caland-ов тип сложенице **Bъdъ-gostъ* са композиционом варијантом **budhi-* од придева **budhro-* > **bъdrъ* > **бадар**). За везе између старосрпске антропонимије косовско-метохијске области и старочешког ономастикона уп. ОС 73 s.v. *Тућкрај*.

бадија *бадија* f. „дрвени суд, качица, чабрица“: Вучко ... истеже шамаром, и Јешица лупи главом о бадију са зејтином Л. Лазаревић (РСА).

- Вероватно од тур. *badya* „велики бакарни суд широког грла“, перс. порекла; уп. буг. *бадија* (Sadnik/Aitzetmüller 105 § 113).

Тур. етимологија већ у РСА 1:235. Уп. даље струс. *бадија* крај XV в., рус. *бадѣя*, укр. *бадѣя*, блр. *бадзѣйка* dem. У српском и бугарском османски турцизам (уп. БЕР 1:25), у руском из татарског (Фасмер 1:104; ЕСУМ 1:112; ЭСБМ 1:269). Тур. реч је од нперс. *badye* „суд за вино“ (Tietze 1:258).

бадиљ *бадиљ*, *-иља* m. „врста ашова“ Далм. (РСА; RJA), *бадиљ* „мотка с попречним клипићем на врху, којом се меша вапно“ Вргада, „лопата за вађење песка из мора“ Шепурина; *бадиљ* „лопата којом се преврћу маслине“ Вис, „лопата“ Брусје, *бадиљ* „id.“ Орлец; овамо вероватно и *бадиљ* „велика ража, *Raja macrorhynchus*“ Лепетане (Vinja 1:32). — Од XVI в. *бадил* Ханибал Луцић (RJA).

- Од ит. *badile* „id.“ < познолат. *batillum* (Skok 1:87).

Vinja l.c. полази од вен. *ba(d)il*, тршћ. *badil* „лопата“ и лат. предлошка **batile*, тумачећи назив за ражу као метафору облика. Погрешно ЭССЯ 1:123, в. **бадељ**.

бадић „риба безмек“ в. **батоглав**.

бадиџан *бадиџан*, *-џана* m. бот. „модри патлиџан, *Solanum melongena*“ Далм., *баиџиџан* „id.“ Дубица на Уни (РСА).

- Вероватно од тур. *badincan* „id.“, истог крајњег порекла као **баланчана**, **патлиџан**.

Уп. рус. *бадиџан*, укр. дијал. *бадиџан* (Sadnik/Aitzetmüller 230 § 181; ЕСУМ 1:120). Насловни облик без проблема се изводи из горенаведеног тур. предлошка, у другом *-иџ-* представља проблем. Тур. реч долази и у другим варијантама на *b-*: тур. дијал. *badilcan*, *badimcan*, *baldircan* (DS 466–467), а изводи се од нперс. *bādincān* / *bādilcān* (Tietze 1:258).

бадљекати се „обадати се“ в. **обад**.

бадња *ба̀дња* f. „кирицијско ноћно стражарење на смену, бдење“: Кад кириције падају на ноћиште, пуште коње у пашу, али редом стражаре ... То стражарење зове се бадњом Херц., ове промћнљиве страже [код кириција] сви уопште зову баднџ 1866. Српско-далматински магацин, деноминал *ба̀дњиџи* impf. „стражарити на смену“ Херц. (РСА).

- Од стсрп. **ба̀дња*, глаголске именице од **бдети** (уп. *џажња* од **пазити**).

За творбени тип в. Vaillant 4:611. Коренско њ > а у јаком положају, уп. **бадар**, чак. *ба̀дан* „будан“ Водице у Истри (Skok 1:128; з- можда укрштањем са ит. *svoglio* „id.“). Уп. још **бадњи**, **банити**².

бадњак в. **бадњи**.

бадњачити се *ба̀дњачиџи се* impf. „прсити се, шепурити се, силити се“, *заба̀дњачиџи (се)* pf. „поставити / доспети на важан положај, заглаварити (се)“: Пошто се заба̀дњачио, не бегенише ни „помага Бог“; овамо вероватно и *ба̀дња̀коша* f. „врло висока жена“: Чудне бадњакоше! — рече се за жену која је тако висока да јој не пристоји све ЦГ (РСА).

- Изведеница од *ба̀дњак*, в. **бадњи**.

За образовање *ба̀дња̀коша* уп. *ба̀дња̀куша* „црвендаћ“ Пољица (РСА).

бадњи *ба̀дњи*, *-а*, *-е* adj. „предбожићни“: ~ *вече(р)*, ~ *дан*, ~ *дрвце*, *ба̀дња̀к* m. „сирова церова, храстова или друга главња (или грана) која се уочи Божића ложи на ватру“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), Прошћење (Вујичић), Васојевићи (Боричић), Загарач (Ћупићи), Поткозарје (Далмација), Лика (Ајџановић), рег. и „погача која се пече и једе на Бадњи дан“ Каменица (РСА), „специјално плетени колач који се пече за Божић“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀сљија), „прутић којим се замеси чесница“, pl. „јасенови прUTOVI којима пастир, држећи их унакрст, гони браве од Божића до Нове године“ Херц., *Ба̀дња̀к* m. „Бадњи дан“ (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀сљија), и персонификован: На чем ћемо Бога молит' | За старога за Бадњака, | За младога за Божића НП Вук, такође презиме; *ба̀дња̀ков* adj., *ба̀дња̀че* n. dem. ји. Србија, *ба̀дња̀чић* m. dem., „омањи, споредни бадњак“ ЦГ, Босна, *ба̀дња̀ча* f. „id.“ ЦГ, „ба̀дњак“ Буњевци (РСА; Реи́с/Ва̀сљија), „погача која се пече и једе на Бадњи дан“ ЦГ, Слав. Посавина (РСА), Војв. (РСГВ), (обично у атрибутској служби) „свећа која се пали на Бадњи дан“ Слав. Посавина, Банат ⇒ *ба̀дња̀чица* „омањи, споредни бадњак“ (Вук; РСА), Подибар, Србија, Левач и Темнић, ЦГ (РСА), „погача која се меси на Бадњи дан, чесница“ Драгачево, такође *ба̀дња̀чица* „id.“ ib. (Ђукановић II), *ба̀дња̀куша*, *ба̀дња̀чџ* m. „онај који иде по бадњак“ Жупа, *ба̀дња̀кчија* „id.“ Косово; *ба̀д-*

њик „грana која се уочи Божића ложи на ватру“ Далм. (РСА), бадњик „id.“ Радимња (Томић II) ⇒ бадњичар „онај који иде по бадњак“ (РСА), бадњичар Вршац (РСГВ), бадњек Радимња (Томић II), бадњар „онај који иде по бадњак“, презиме Бадњар, бадњара f. „штука коју католици једу на Бадњи дан“, бадњарица „омањи, споредни бадњак“ ЦГ, „омањи бадњак који се ставља на ватру о Новој години“ Кучи ⇒ бадњаричица dem. ЦГ; бадњевскиј adj. „бадњи“, бадњиданскиј „id.“, бадњеданскиј; бадњоносац m. „онај који иде по бадњак“; деноминал бадњачити се, забадњацити pf. „одсећи косо, правећи нарочити засек“: [Бадњарице] се не сијеку као обично дрво, него се „забадњаче“. Да би се забадњачило, треба дрво сјећи косо ЦГ (РСА); такође Бадњи дњи Пирот (Живковић), Сваница (Томић I), бадњак Каменица код Ниша (Јовановић В.), бадњак „бадњак“ Лужница (Ђирић); бадњиј adj., бадњијак m. Паштровићи, бадњача f. „погача која се пече и једе на Бадњи дан“ ib. (РСА), бадњи adj. Избиште (РСГВ), бадњијак m. Косово (РСА), ист.-бос. Ере (Реметић), бадњичар Вршац (РСГВ). — Од XVII в. бадњак зап. лексикографи (RJA).

• Од јсл. *badъnъjъ „који се односи на бдење“, придева од *baděti > бдети као калк лат. *vigiliae* „бдење (уочи празника Христовог рођења)“; уп. мак. бадник, бадникар, бадниковина, буг. бадни вечер, бадник, бадњак, слн. дијал. *bádnji*, *bádnik*, *bádňak* (Skok 1:128; ЭССЯ 3:112–113; SP 1:459; Sadnik/Aitzetmüller 351 § 276b).

Палатално *ń* > њ указује да је придев непосредно изведен од глаг. именице *badna „бдење“ > бадња, и то вероватно на подручју јадранског залеђа где је она посведочена (потоња Херцеговина), одакле се даље ширио (слн. речи сматрају се сербокроатизмама, в. Sadnik/Aitzetmüller l.c.; уп. ипак слн. *bednác* „дебела цепаница“, *beden*, *bedenj* „дебело стабло, пањ“; БЕР 1:97 има бадник из Прилепа). Сам обичај уношења бадњака први пут је забележен 1272. у Дубровнику: In uigilia Natalis Domini post uesperum nauclerii et marinarii de Ragusio ueniunt ad dominum comitem in castellum et secum deferunt ceronem unum de ligno et ponunt eum in igne gaudento (С. Јиреček, ASPH 15/1893:457). С обзиром на ограничен ареал овог култног термина мање су вероватни покушаји да се изнађу његови претхришћански, прасловенски или још праиндоевропски корени. Трубачов у ЭССЯ l.c. помишља на везу са струс. *бдынъ* „надгробни стуб“, *дышити*. Иванов/Топоров 1974:37–38 везују *badn- са вед. *áhi- budhna-* „змија дубина“, где се други део своди, заједно са лат. *fundus*, гр. *πυθίην*, нем. *Voden* итд., на пие. реч за „дно, основу“; семантички оквир пружао би „основни“ мит о богу-громовнику који убија змаја као подлога новогодишњег ритуала.

бадра бадра f. „врста маховине на влажним местима, *Marchantia polymorpha*“ Ниш, „земљиште обрасло маховином“ (?): синор свилаеначки ... стоји из Базевца покрај бунара, од бунара на кућиште ... од липе у дојни оре-

пак бадре у Мораву XIX в. Ћуприја (РСА); *Бадра* мтоп. земљиште под њивама код Ћуприје: њива у Бадри — ораћа земља у кључу Бадри (RJA).

• Нејасно.

Уп. можда рус. дијал. фитониме *бадрјанка*, *бадрјанка*, *бадрџанка*, *бадровъ* „*Angelica archangelica*“, *бадреник* „*Artemisia abrotanum*“, *бадрџа* „*Anychia*“, *бадрџец* „*Pimpinella magna*“ које Меркулова 1967:66, посебно с обзиром на то да се ова последња биљка у белоруском зове *бадринец*, доводи у везу са псл. **bedrenьсь* (и сл.) „*Pimpinella saxifraga*“, в. **бадринац**, уп. Sadnik/Aitzetmüller 261 § 220а који допуштају да ту спада и *бадрјан*, *бадрјан* „*Heracleum*“ (по Фасмеру 1:184 тур. порекла) и претпостављају укрштање **bedr-* са **bьdrь* > **бадар**, *бадар*, уп. ЭССЯ 1:178. Биљци *Marchantia polymorpha* је са *Pimpinella saxifraga* заједничка употреба у традиционалној медицини, уп. друге с.-х. називе за ову врсту маховине *водени цигиричњак*, *јетрица* (због облика листова налик на јетру?), *џлућница*, *џлућница од воде* (Симоновић). У другом примеру из РСА тешко да се ради о апелативу у датом значењу, већ је посредни топоним, који би могао бити и поименичен женски род придева **бадар**: име речној отоци где вода тече, која је *бадра*, жива, насупрот *мртваји*. Уп. и **бадрга**.

бадрга *бадрга* f. „сточна болест, игличасте израсли на непцима, arptae epizooticae“ (РСА), *бадрња* „id.“: Бадрња ... Лече њом говеда, кад ухвате бадрњу, некакву болест у устима Ниш (РСА s.v. *бадрга* 3.), *бадрња* (обично pl.) Сврљиг, Куманово (РСА).

• Нејасно.

За могућу везу са **бости** уп. **бадаљ**, за творбу *бајирга* „бадрљак“ s.v. **бадргати**?, мада овде варијантност облика указује на **бадрха*.

бадрљ *бадрљ* m. „поздер, дрвенасти отпаци од лана или конопље“, *бадрљак*, *-љка* dem. „патрљак, остатак тањег дугуљастог предмета (дрвета, пера, руке, ноге)“ Србија (РСА), Бачка (РСГВ), *бадрљика* f. „кратка, крута длака“ (РСА), *бадрљица* „стабљика код биљке“ (Вук; РСА), „део дршка птичјег пера око кога су чије; кратка, крута длака; патрљак“ (РСА), Војв. (РСГВ), „јечмено осје“ Банија и Кордун (Петровић Д.), презиме *Бадрљица* ⇒ *бадрљичица* dem.; такође *баждрљак* m. „патрљак“ (РСА), *баздрљика* / *баздрљица* f. „стабљика код биљке“ Барања (Вук), *баздрљичица* dem. Бос. Грахово, *баздрљичав* adj. „који је пун баздрљика“: Не ваља ово сијено, баздрљичаво је ib.; деноминал *забадрљити* pf. „немарно, како било посадити“: Иде му, брате, од руке, он забадрљи ма како сваки пријесад па му се сви примили и расту зап. Србија (РСА); овамо вероватно и *бабрљица* f. „патрљак“ Војв. (РСГВ).

• Вероватно у вези са **бадати**¹, **бадаљ** „оно што боде“, укрштено са **бадрљ**, **патрљ** (Skok 1:192; Sadnik/Aitzetmüller 372 § 282a).

Уп. паралелизам облика и значења *забадрљийи* / *забаџрљийи* / *зайаџрљийи* „за-/по-бости“. Уметнуто неорганско *-p-* можда према **патрљ**, где би било етимолошко (**po-tyrti*), или развијено у **badyl'ькь, -ька* > **бадлььк, бадльька* > *бадрљка*, слично као код **батрљ**, уп. тамо наведене примере; у том случају *бадрљ* би била повратна изведеница од *бадрљак*. За значење „поздер“ уп. рус. *náздер* „дрвенести отпаци лана или конопље“ али и „стабљике, слама житарица“ (Фасмер 3:185–186); укрштање са **поздер** можда објашњава и основу *баздрљ-* / *баждрљ-*; друкчије Skok 1:87–88 (пејоративизирањем према **баздети**). Уп. и буг. дијал. *бадърње* „парчићи крупно самлевоног жита“, протумачено у БЕР 1:26 као спој префикса *ба-* (< *па-*) и корена глагола *дърня, дърля* „мрвити, ситнити“, уз позивање на *паберки, баберки* „пабирци“; уп. **баба**¹⁰, **бандркољ**. Овамо вероватно (као метафора **„отпаци“*) и *бадрље* п. погрд. „безвредна особа, никоговић, ништарија“: *Бадрље* едно, ни има службу, ни оће земљу работи! *Јабланица* (Жугић), придев *бадрљасџи* / *бадрљасџи* „бодљикав; осоран, пргав“, глагол *бадрљайи се* impf. „срдити се на маленкости“ (РСА), али уп. и **бадати се**¹. За *бабрљица* < *бадрљица* уп. **бабљача**.

бадрњак *бадрњџак, -џка* т. „горњи крај укрштених рогова на крову“ *Слуњ* (РСА).

- Варијанта од *бадрњџак* рл. „бочне греде на забату крова“ *Банија*, в. **бедро**.

бадрцати *бадрџаџи, бадрџџам* impf. „боцкати речима, задиркивати, пецкати“ (РСА), Војв. (РСГВ), *бадрџнуџи* рф. (РСА), Војв. (РСГВ), *бадрџкаџи* impf. (РСА), *бадрџкаџи* Футог (РСГВ), *бадрџало* п. „задиркивало, пецкало“ Војв. (РСА; РСГВ), *бадрџкало* „id.“ (РСА), *бадрџкало* Футог (РСГВ); овамо можда и *џадрџаџи* „id.“ (РЈА).

- Вероватно експресивно образовање од **бадати**¹.

Најпре исти глагол као **бацати** < **бадџаџи*, али са очувањем морфолошке границе између *д* и *џ* и њеном фонологизацијом у виду *џ* > *р* **бадџџаџи* > **бадрџаџи*, уп. **бадрљ**. Формално је могућа и анализа *ба-/џа-дрџаџи*, али међу разним значењима глагола **дрцати** („грести, чупати, трзати, драти, трти итд.“) нема семантике убадања, подбадања.

бадуле *бадуле* f. рл. заст. „обрве“: *Кад се неко намргоди, каже му се: „Што си саставио бадуле?“* *Мостар* (РСА).

- Нејасно.

Можда од **бости**, **бадати**¹: „длаке које боду, штрче“, уп. **бадаљ**, *бадља*, али образовање пре указује на страно (романско?) порекло. Уп. ит. *bandolo* „крџ повезма“ (*бадуле* би могао бити и асс. т. рл. од *бадули*). Уп. још *набанђориџи, -џнђорџи се* рф. „намргодити се, намрштити се; наљутити се“ *Мостар* (РСА).

Бажали *Бѣжѣли, -ѣлѣ* m. pl. село у зап. Србији код Студенице (RJA), *Бажали* (Милићевић 1876:688), *Бажале* 1846. (РГСС), презиме *Бажалац* (РСА).

- Нејасно.

У недостатку ранијих помена топонима, свака претпоставка о његовом пореклу је високо хипотетична. Можда породични надимак са суфиксом *-*alъ* за *nomina agentis* (тип чеш. *běhal*, уп. **Бегалица**) од (иначе на словенском југу непотврђеног) глагола **bažiti* / **bažati* „желети“. Или романски остатак, уп. у средњовековном Дубровнику презиме *Bausella* (*Bauxella, Baugella, Bauchella*), срп. **Бављељикъ, Бажеликъ, Бажѣликъ, Бавчиликъ** (Даничић; Jireček 1904:244; за рефлексом ром. дифтонга у слов. облицима овог имена в. V. Putanes, *Filologija* 6/1970:161).

баждар *баждѣр, -ѣра* m. заст. „мерач, кантарџија; онај који наплаћује баждарину; градски, општински кантар; жиг на судовима чија је мера проверена; црта која на суду за течност означава меру“ Босна, Подриње, Врање, Кучи, Дучаловићи, Београд, Шабац (РСА), „справа за мерење јачине алкохола“ Голубинци (РСГВ), презиме *Баждѣр* (РСА), „кантар; крчаг“ Ускоци, *баждѣр* „id.“ *ib.* (Станић), *баждѣр* „општински, трошарински кантар“ Косово (Елезовић I), *баждѣрац* „градски кантар“ Левач, *набаждѣрац* „краћи ваљкасти колац; мушки уд“ *ib.*, *баждарина* f. „такса за проверу мера“ (РСА), Бачка (РСГВ), „такса за мерење на општинском или државном кантару“ Вишеград (РСА), „наплата за пролаз или превоз преко граничне воде или границе“: На водици вила баждарица, | Те узима тешку баждарину: | Од јунака оба црна ока, | А од коња ноге све четири НП (Вук 1818; РСА), *баждарија* / *баждарија* „баждарина (в.)“ (РСА), *баждарица* „она која узима баждарину“ (само уз реч *вила*) НП (Вук 1818; РСА), *баждѣркиња* „id.“ НП Хрв., *баждѣрница* заст. „зграда где се баждари роба и наплаћује баждарина“ Врање (РСА), Футог (РСГВ), *баждарѣна* „трошаринска станица (и део града)“ Призрен (Чемериџић), *баждѣрѣиво* п. „баждарска струка“ (РСА), *баждѣрџија* m. Футог (РСГВ); придеви *баждѣрѣв, баждѣров, баждѣрѣкѣ*, глагол *баждѣрѣити* *imprf.* „проверавати меру и жигосати“ Хрв. (РСА), Војв. (РСГВ), Ченеј, „(из)мерити на јавном кантару“ *ib.* (Марић), Ускоци, *баждѣрѣити* *ib.* (Станић); такође *баџѣр, -ѣра* m. „цариник“ Сарајево (РСА).

- Од тур. *bajdar* поред *bacdar* „сакупљач пореза, цариник“, перс. порекла. Балкански турџизам, уп. мак. *баждар, баждарина* (Јашар-Настева 85), буг. *баждѣр, баждѣрѣски, баждѣрѣница, баждѣрѣина*, алб. *bazhdar, baxhdar* (Boretzky 1976:23).

Skok 1:126 и Škaljić 127 наводе као етимон само тур. *bacdar* на које се своди с.-х. усамљени облик *баџѣр*, док би остали с.-х. облици рефлектовали тур. варијанту *bajdar* (Redhouse); додуше, до дисимилације *џд* [džd] > *жд* могло је доћи и на до-

маћем терену. За порекло тур. речи в. Stachowski 1998:32; Tietze 1:255. Облик *баждарана* може бити домаћа творба суфиксом тур. порекла *-(х)ана*. Облици *бардари́на* f. „наплата за превоз преко воде“ и *бардари́ца* „(вила) која живи у мори-ма, рекама, језерима, бунарима, чувајући их“, оба у истој НП из БиХ пре су плод укрштања са синонимнима *бродари́на*, *бродари́ца* (РСА) него фонетског развоја (уп. *морда* < *можда*).

баз *bâz* m. бот. називи за биљке из рода *Sambucus* „зова, *S. nigra*; апта, *S. ebulus*“ ји. Србија (РСА), *бáза* f. „зова“ (Вук 1818), Слав., *ба̀зár*, *-ára* m., „id.“ ист. Србија (РСА), *ба̀зár* Црна Река (Марковић I) ⇒ *базаровина* f. „зовино дрво“ Бољевац (РСА), *базаровина* „материја од зове“ Црна Река (Марковић I), *ба̀зāк*, *-áка* m. „земљиште обрасло зовом“ Тупижница (РСА), *ба̀зје* n. coll. „id.“ ⇒ *базја́р* m. „зовина шума“ Врање (Златановић); придеви *ба̀зин*, *ба̀зов*; *базо́ва* f. „зова“ Параћин, Хрв., *ба̀зовика* „id.“ *ib.*, *ба̀зoвka*, *ба̀зовина* *ib.*, „зовино дрво“ Сврљиг, *ба̀зoвље* n. coll. Далм., *ба̀зови́ише* „базак (в.)“; такође *бзо́ва* f. „зова“ ји. Србија, *бзо́вка* „id.“ Ниш, *бзо́вина*, *бзо́вик*, *-íка* m. „базак (в.)“, *бзо́лика* f. „кукута, *Conium maculatum*“ Пирот (РСА); и без б-: *зо́ва*, *зо́вка*, *зо́вица* dem., *зо́вика*, *зо́вик*, *-íка* m., *зо́викāр*, *зо́вљика* f. ⇒ *зо́вљикав* adj. „цеваст“, *зо́вина* f., *зо́ви́ише* n.; придеви *зо́вин*, *зо́вов* ⇒ *зо́вовина* f. (РСА); дијал. и *бъз* m. „зова, зовин цвет“ Тимок (Динић I), Пирот (Живковић), Врање (Златановић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), „зовино дрво“ Лесковац (Митровић), *бъзо́вина* f. „id.“ Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бъзовина* „зова, зовин чај“ Лесковац (Митровић), *бъзо́вка* „зова, зовин цвет“ Пирот (Живковић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), „зова; пуцаљка од зовиног дрвета; зовин чај“, *бъзовика* „зова, зовино дрво“ Лесковац (Митровић), *бъзја́р* m. „базја́р (в.)“ Врање (Златановић); и са -о-: *бôз* m. „зова“, *бôза* f. Босна, Хрв., *бôзовина* „id.“; апта“ (РСА), *бозови́нка* „зова“ Призрен (Чемерићи), *бôзоика* „апта“; са -у-: *бузика* „зова“ Далм. (РСА), *бузо́в* m., *бузо́ва* f. Војв. (РСГВ), *бузо́вка* Гњилане (РСА), *бузо́вина* (Skok 1:125); дијал. и *бусо́ва*, *бусо́вица* dem. Банат (РСГВ); и на о-: *обзо́ва* Левач и Темнић, Крагујевац, Петровац, Банат, Параћин, *обзо́вка* Прокупље, Сталаћ, Тићевац, *обзо́вина* Ријечка нахија, Цетиње, Крагујевац, такође „зовино дрво“ Кучи, *обзо́вик* „зовик“ (РСА). — Од XV в. *баз* (RJA), 1316. мтоп. **Бъзовикъ** Полимље (Споменик 4:4).

• Од псл. **bъzъ* / **bъza* „id.“; уп. мак. *боз*, буг. *бъз*, *бъза*, слн. *bèz*, *bèza*, слч. *baза*, дијал. *beza*, стчеш. *bez*, чеш. *bez*, *beza*, поль. *bez*, словинь. *bäs*, полаб. *bâz*, длуж. *baz*, такође дијал. *bez*, глуж. *bôz*, рус. дијал. *боз*, *ба́за*, укр. дијал. *боз*, блр. (< поль.) *бэз* (SP 1:468–470; ЭССЯ 3:143–146).

Паралеле у другим слов. језицима имају и изведенице *баз-је* (< **bъzъje*), *баз-ов*, (*б*)*з-ова* итд. (придев поименичен у ж. роду), (*б*)*зов-ина* итд., *буз-ика* (SP, ЭССЯ

l.сс.). Рус., укр. дијал. *буз*, рус. књиж. *бузина* тумачи се као пун превој псл. **buz-* < пие. **bhūg-* према нулској бази **bhūg-* > **bъz-* (SP 1:470; ЭССЯ 3:104), но с.-х. варијанте на *буз-* / *боз-* поред *баз-* и (регуларног) *бз-* > *з-* пре ће бити резултат лабијализације, под утицајем претходног *б-*, сварабхактичког вокала убаченог у почетни слог по испадању слабог полугласника, уп. **батур**. Овамо вероватно и *базјан* т. бот. „седмолист, *Aegorodium podagraria*“ (РСА), Дучаловићи (Ђукановић П), уп. *ајшовка* „,id.“ (Šulek), в. Skok 1:126 (без решења). Није јасно спада ли овамо *базва* f. „врста дугуљастих летњих крушака“ Левач, Темнић (РСА), Косово (Елезовић П): посредни би могао бити рефлекс (иначе непосредчене) *ѵ*-основе **бъзу*, *бъзъве*, али можда пре од **базъва*, уп. у истом значењу **базга**. Облици са *о*-могу се довести у везу са **абзов**, али се ту пре ради о протетском вокалу који олакшава изговор почетне сугласничке групе, в. А. Лома, ОП 18/2005:478.

базакати *базакати*, *-ām* impf. „зачикавати“ Заглавак (РСА).

- Вероватно деминутивно образовање од псл. **бъзати* „зујати; обадати се“ (в. **базати**); уп. мак. *базика* (*се*) „дирати (*се*), зачикавати (*се*)“, буг. *бъзвам* „подбадати“, *бъзикам* „задиркивати цинично; додиривати, пипати“, слн. *bezāti*, *-zām* „дражити“.

SP 1:466–468 s.vv. **бъзати*, **бъзикати*, без с.-х. примера; Тодоров 1994:44–50, где даје богат буг. материјал и указује на формалну и семантичку блискост са рум. *bîzîi* „зујати; галамити; брбљати; дражити, љутити; плакати, јадиковати“, енгл. *to buzz* „зујати, узбуђено говорити, брбљати итд.“. Уп. и блр. *базикаць* „говорити којешта, лупетати“, које се у ЭСБМ 1:276 тумачи као оноματοпеја, укр. *базікати* „,id.“, које се у ЕСУМ 1:114 изводи од псл. **ба-* „говорити“ (в. **бајати**). Друкчије БЕР 1:98, где се буг. реч изводи из тур. *bazıklamak*, дијал. *bızıklamak* „дирати прстом“ Варна, које је, међутим, вероватно из бугарског (Тодоров 1994:50). Формално би срп. облику одговарало буг. дијал. *базъка*, *базъка*, *бъзъка* „зујати“, које наводи Тодоров l.с.

базар *базар*, *-āra* т. „покривена источњачка тржница, пијаца; трговачка радња; павиљон са сваковрсном робом“, *базарскі* adj. (РСА). — Од 1720. *базар* (Михајловић).

- У крајњој линији од тур. (заст., дијал.) *bazar* „,id.“, перс. порекла, уп. **пазар**.

Уп. Škaljić 126. Европски турцизам, уп. и нем. *Basar*, *Bazar*, фр. *basar*, енгл. *baazaar*, слн. *bazâr*, буг. *базар*, пољ., чеш. *bazar*, рус., укр., блр. *базар*, итд. У српском можда непосредно из немачког. За порекло тур. речи в. Tietze 1:298. Уп. **базрђан**.

базати *базати*, *базām* impf. „ићи тамо-амо без циља, шврљати, тумарати“, (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), Лика (Ајџановић), Дрвар (Јовичић), *до-/за-/на-/од-/и́ро-базати* pf. (РСА; РМС), *базати* impf. „,id.“ бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), *базати* Дуга Реса и Карловац (Perušić III 110), *базати* Загарач (Ђупићи), *зобазати* pf. „олењити се, навићи се на ленствова-

ње“: Забазео као бик (који се не вата у јарам) Злакуса, „задржати се, замајати се“ (РСА), „ући у посао са много енергије и воље; осилити, ојачати“ Г. Цапарде (Ђукановић I), *набазати се* „дуго, много носити, преносити нешто, наносити се нечег“: Јанко се данас набаза дрва у јапненицу Лика; изведенице *базало* т. „онај који база“, *базалица* ф. „id.“, *база*, *базуја* „рад ван завичаја, печалба“ Горња Крајина, Хрв., Кос., С оцем и с матером одбазала била у базију, у равну Славонију (РСА); такође *басика* 3. sg. impf. „скитати“ Црна Река (Марковић I), *базинаћи* „базати“ Лика, *базинаћи* „id.“ Дивосело, *базинаћи* „беспосличити“ ⇒ *базинало* т. „беспосличар“, *базиналица* ф. Хрв. Крајина (РСА), *баздркаћи*, *баздрчѐм* „базати“ (Вук), *баздрчићи*, *баздрчѐм* „id.“ Лика, *баздрликаћи* Слав., *баздарликаћи* „беспосличити“, *бадаликаћи*, *бадаличѐм* „id.“; базати“ XIX в. ib. (РСА), *пробаздаликаћи* „провести време базајући“ (РМС); *базулаћи*, *-ам* „id.“ НПр Војна Крајина, *базжакаћи* / *базжакаћи* / *базжакаћи* „id.“; беспосличити“ ЦГ (РСА).

- Недовољно јасно.

Највероватније од псл. ономатопејске основе **bъz(g)-* „зујати (о инсектима); обадати се (о стоци)“ (SP 1:466–467; ЭССЯ 3:143; Sadnik/Aitzetmüller 479 § 372a), уп. *зујати* у значењу „лутати“; елементарну паралелу пружа енгл. *to buzz* „зујати; журно ићи с једног на друго место“, *buzz off* „удаљити се“, где је присутна метафора пчеле која лети тамо-амо. На коренско *ъ указивали би црногорски облици *бе(ж)жакаћи* поред *базжакаћи* < **bъzd-jakati*. Уп. (са секундарном назализацијом?) *банзати*. За варијантност *баз-* / *базг-* / *базд-* / *базжд-* уп. (вероватно од истог етимона) *базга* и ономатопеју *звизгаћи*, *звиздаћи*, *звиздати*, уп. *базвиздати*; и неки други облици показују појаве лексичке контаминације и накнадне ономатопејизације карактеристичне за експресивне глаголе. Варијанта *базд-* могла је настати фонетским путем, преко палатализоване варијанте **bъzati* (тип **lěgati* > **lězati*), са накнадном дисимилацијом *здз* > *зд* (за *з уп. *s* у облику из Црне Реке), или укрштањем са *баздети* (Skok 1:125–126, који одатле „рекомпозицијом“ изводи и само *базати*; Sadnik/Aitzetmüller 485 § 376). За друге мање вероватне претпоставке в. Skok 1:115–116 (*базати* ~ *басати*); Škaljić 126; Лома 2000:613. Подробније Бјелетић 2006:124.

базвиздати *базвиздаћи*, *-ам* impf. „базати“ Кордун, *одбазвиздаћи* pf. „одскитати, одбазати“: Морам отићи да свежем онога мога зељова. Бојим се да не одбазвизда куда у поље ib. (РСА).

- Највероватније укрштено од *базати* и *звиздаћи*, в. *звиздати*.

Контаминацији је допринела семантичка блискост **bъzati* „зујати“, *звјукаћи*, *зврндаћи* „звиздати; лутати, тумарати“. Бјелетић 2006:96–97 допушта изведеницу префиксом *ба-* од *звиздаћи*, Лома 2000:613 декомпозицију од **обазвиздаћи* „зујати унаоколо“.

базврцати *базврџаџи*, -ām impf. „досађивати говором, узнемиравати причањем“: Немој ми базврцати више главе Бос. Грахово, *базврџања* f. „базврцање“: Додија ми та твоја базврцања ib. (РСА).

- Можда изведеница префиксом *ба-* од *зврџаџи* „говорити којешта, наклапати“ (Бјелетић 2006:96).

Уп. **звочати**.

базга *бáзга* f. бот. „зова, *Sambucus nigra*“, „врста дугуљстих летњих крушака“ Морача, *бáзгин* adj., *бáзг* m. „зова“ Паг, *бáзгаг*, -зга, *бáзак*, -ска „id.“, *бáзгов* adj., *бáзговина* f. „зова; посечено зовино дрво“ (РСА), *бáзгòвина* / *бáзговина* Загарач (Тупићи), *бáзговица* „чај од зовиног цвета“, зоол. „птица обична грмуша, *Sylvia communis*“, *бáзгòвка* „id.“; пуцаљка од зове“, *бáзгòвишиџе* n. „земљиште обрасло зовом“, *бòзговина* f. „зова“ Хрв., деноминал *бáзгаџи*, -ām impf. „вадити срж из базга да се начини цев за пуцаљку или штрцаљку“ Хрв. Крајина; такође са -д-: *бáзд* m. Корчула, *бáзда* f. Подримље, *бáздика* „апта, *Sambucus ebulus*“ ји. Србија, *бáздovina* „зова“; овамо и *бòздика* „зелеста коровна биљка, *Myarum perfoliatum*“ (РСА).

- Свакако у вези са псл. **bъzъ* > **баз**; уп. мак. дијал. *бозгел*, слн. *bezèg*, *bèzg*, *bezgón* adj., *bezgovec* (поред *bezón*, *bezovec*), *bezgovina*, *bezgòvje*, стчеш. *bezh*, пољ. дијал. *besk*, а са друге стране пољ. дијал. *best*, *bestu* / *bezdu*, укр. дијал. *бест* (SP 1:469–470; ЭССЯ 3:144–145).

Облик са -g- објашњава се укрштањем са ономотопејском основом **bъzg-* поред *bъz-* „звиждати“, уп. буг. дијал. *бъзун* поред *бòзгун* „мајска буба“, можда и слн. *bèzгати* поред *bezati*, слч. *bedzgat* „терати се (о стоци)“ (ЭССЯ 3:143; ако није експресивно од *bègати?*); за семантику уп. струс. *пицальникъ* = *бозъ* (ЭССЯ 3:145, уз напомену да се од зове праве свирале). За варијанту са -d- претпоставља се укрштање са **баздети** < **pъzdèti*, уз позивање на оштар мирис зове и на лит. *bèzdas* „зова“ поред *bezdèti* „пуштати гасове“ (ЭССЯ 1.с.), но лит. фитоним сматра се позајмљеним из пољског (SP 1:470); за **bъzg-* балтску паралелу представљало би лет. *buzga* „штап“ (id. ib., где се указује на варирање *z* / *zd* / *zg* у случајевима као **drozdъ* / **drozгъ*, **loza* : лит. *lasdà* и сл.). Обе варијанте су могле настати на словенском плану уопштавањем појединих падешких основа добивених асимилаторно-дисимилаторним развојима: **bъzъkъ* > **bъzъk*, ген. **bъzga* (уп. *mozак*, *mozга*), према косим падежима номинатив / акузатив *bъzъg*, одатле **bъzъd-* дисимилацијом у падежима са *g* > *z* [dz] по другој палатализацији (loc. sg., pl.; nom. pl.). За облик *бòздика* уп. *бу(д)зова* s.v. **баз** (опис биљке у РСА s.v. „метласто разграната, с плодом у облику буздована, растрљана базди“ одражава наслањање истовремено на **буздован** и **баздети**). За значење врсте крушака уп. *базва* s.v. **баз**. Уп. и **абзов**.

баздати *баздаџи*, -*ам* impf. „привремено прошивати, фирцати“ (РСА), *збаздаџи* pf. Божава (Skok 1:716), *баждаџи*, -*ам* impf. „id.“ Лика (РСА), *џрибаждаџи* pf. Лика катол. (Skok l.c.), *бажда* f. „конац којим се нешто привремено прошива; привремено прошивање“ ib. (РСА).

- Од вен. *invasdir / imbastir* „прошити, прошивати; привремено спојити концем“ (Skok 1:716–717 s.v. *imbazdät*; Vinja 1:51–52), са одбацивањем *in-* и његовом заменом домаћим превербима.

Непосредније је вен. предлогак одражен у *имбаздаџи* и сл., в. **ингваздати**.

баздети *баздеџи*, -*им* impf. „смрдети, заударати“ (РСА), *баздеџи* „id.“ (Вук; Skok 1:125), *баздеџи* и фиг. „излежавати се, дуго спавати“ Рожаје (Надџић), *баздеџи* „смрдети“ Косово (Елезовић I), *баздим* „id.“ Лесковац (Митровић), *баздим / бџдим* Врање (Златановић), *бџди* 3. sg. Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бажеџи*, -*зди* ЦГ (РСА), Прошћење (Вујичић), *бажеџи (се)* Загарач (Ћупићи), *баздиџи*, -*им*; и са префиксима *из-/за-/у-базд(ј)еџи* pf.; поствербали *базд* m. „смрад; ствар или особа непријатног мириса“, *базда / базда* f. „id.“, *баздица* ЦГ, *баздџв*, -*џва* m. ib., Херц., Гружа, *баздавац*, *баздавица* f., *баздача*, *баздоња* m., *баздоњица* dem., *баздоџина* m./f.; *баздуља* f. бот. „татула, *Datura stramonium*“, „смрдљива жена“ (РСА), *баздуља* „id.“ Заграч (Ћупићи), *баздуљица*, *баздуљавица*, *баздура*, *баздурица*, *баздурача*, *баздуша*, *баздушиан*, -*ана* m. „смрдљив човек“, *баздеж / баздијеж / бажејеж* „смрад“, *баздиж*, -*џжа* „id.“; смрдљивац“, *баздеж* „id.“, *баздеи*, *баздиџи*, -*џиша*, *баздијел*, *баздеља*; придеви *баздљив* „смрдљив“, *баздељив* „id.“, *баздељав*, одатле *баздељавац* m., *баздељавица* f., *баздељавање* n. све ЦГ, Херц. (РСА).

- Од псл. **pezdēti*; уп. мак. *базди*, буг. *бџдџа*, *пџдџа*, слн. *pezdēti*, слч. *bzdiet'*, чеш. *bzdíti*, пољ. *bździeć*, глуж. *bzda*, длуж. *bžeś*, рус. *бздеть*, укр. *бздіти*.

Уп. Skok 1:125–126. Пие. **pesd-* у лат. *pēdere* „прдети“, нвн. *Fist* „прдеж“ јавља се у балтском са звучним анлаутом, уп. лит. *bezdėti*, лет. *bezdēt*, који је вероватно пренесен из нулске базе, уп. гр. βδέω „смрдети“ (< **psde-*); у словенским језицима до озвучења *p-* > *b-* долазило је асимилацијом по звучности након испадања слабог полугласника.

баздеч *баздџч*, -*џча* m. зоол. „врста морског рака“ Прчањ (РСА).

- Нејасно.

Можда од **баздети**. Или тек секундарно наслоњено на овај глагол, уп. **баизица**.

баздркати *баздркаџи*, *баздрџчџ* impf. „испуштати цревни гас“ (РСА), *баздрк* m. „звук који се при томе чује“ Рисан (Вук; РСА).

- Вероватно ономатопејизација глагола **баздети**.

Уп. Sadnik/Aitzetmüller 485 § 376; Skok 1:125–126 има *баздркаји* само у значењу „скитати“ (в. **базати**), које ставља s.v. *bàzdjeti*.

базер¹ *бáзер* м. бот. „чапљан, *Asphodelus albus*“ Врање (РСА; акц.?).

- Нејасно; уп. мак. *базер* „id.“.

РСА наводи Симоновићеву потврду из Врања, али се не може прецизно утврдити из ког извора, док је у Симоновићевом *Бошаничком речнику* ова реч наведена као македонска. Можда у вези са **баз**, *базар* „зова“. Уп. синонимно **брден**.

базер² *базêр* м. „јавни, улични бунар“: Идём на базêр за водê Банат (РСГВ).

- Нејасно.

базилика бот. „*Ocimum basilicum*“ в. **босиљак**.

базјалук *базј`алук* м. „моћ, величина“: Не бојим се цара ни ћесара, | нит’ царева сићана фермана, | нит’ царева силна базјалука, | базјалука, силне царевине НП (РЈА; РСА).

- Нејасно.

Даничић (РЈА 1:214) изводи од тур. *bisyarlık* „силно мноштво“; уздржано Skok 1:126, који наглашава хапаксни карактер потврде; РСА 1:244 даје тур. етимон у (погрешном?) облику *besiyarlık*. Тур. реч у основи има *bisyar* „мноштво, велики број; веома“ (Redhouse; новији речници не бележе). Овом извођењу смета пре свега с.-х. *a* према тур. *i* у првом слогу (можда наслоњено на **пасјалук**).

базјан „поганица, седмолист“ в. **баз**.

Базјаш *Базјаш* м. варошица и пристаниште на Дунаву, у румунском делу Баната (РСА), мали православни манастир у близини истоимене варошице (Вук 1818). — 1581. *Baziach* (Kiss 96; уп. Зиројевић 1984:47).

- У крајњој линији од **баз** „зова“ (Skok 1:125), образовање нејасно.

Kiss l.c., преузимајући Скоково објашњење, пореди топ. рум. *Buzias*, мађ. *Buziás-fürdő* у рум. Банату, од ст.-мађ. *buzjàs* „зовик“ (id. 135), у вези са мађ. *bodza* „зова“, од слов. **bъzъje*, уп. *bâzje* s.v. **баз**. У *Базјаш* вокализам коренског слога указује на српско, суфикс на мађ. порекло (уп. Skok 1:67–68); рум. *Buzias* по Кишу свакако од мађ. *Báziás* (Kiss l.c.).

базламача *базл`амача* f. „врста пите од јаја, сира и брашна“ Кос., Хрв., Слав. (РСА), *б`азламача* „врста колача од кукурузног брашна“ Михаљевићи крај Оштарија (Perušić IV 74), *базлам`ача* „врста колача“ Карловац (Finka/Šojat), *басл`амача* „базл`амача (в.)“, *балз`амача* „id.“ Слав. (РСА).

- Од тур. *bazlamaç* „id.“ (Skok 1:126; Škaljić 126).

Тур. реч тумачи се на два начина: као изведеница суфиксом *-maç* од *baz* „основа, темељ“, фр. порекла (Tietze 1:299) или, заједно са тур. *bazlama* „врста хлеба ис-

под сача; врста слатког округлог уштипка“, као изведеница суфиксом *-lata* од **bazi, pazi* „врста хлебног теста; танко развијено тесто, јуфка“, позајмљеног од нгр. μάζα, μάζι (Egen 45, 327).

базрђан *базрђан*, *-ана* т. заст. „трговац, продавац“ НП, презиме *Базрђан*, такође *базрђан* „id.“ НП Хрв. (РСА), *базарђан* „јеврејски трговац“ Косово (Елезовић II 497), *базерђан* (Вук 1818; РСА), НП Вук, *базирђан* НП БиХ, *базрџан* НП, *баздрђан* НП Вук, *безрђан* НП мусл., *безерђан* НП Вук (РСА), *безърђан* / *безърђанин* Лесковац (Митровић), *бездрђан* НП Вук; *базрђанка* f. „жена базрђан; базрђанова жена“ НП, *базрђанче* n. dem. и хур., „млад трговац“ НП мусл., *базрђански* adj. НП, Сарајево; деноминал *базрђанини* impf. „трговати“; сложеница *базрђан-* / *базарђан-* / *базерђан-* *баица* т. заст. „старешина трговца; старешина царинарнице“, *базрђан-* / *базерђан-* *баишлук* abstr. (РСА).

- Од тур. (заст.) *bazırgan* „id.“ поред *bazargân*, *bazırgan*, *bazergân*, *bazerd'an*, перс. порекла (Stachowski 1998:34–35; уп. Skok 1:126; Škaljić 126). Балкански турцизам, уп. мак. *базирџан*, *баздриџан* (Јашар-Настева 35, 70), *базирјан*, буг. *базирџан*, алб. *bazergjan*, *bezergjan* (Boretzky 1976:23), рум. *bazarghian-başa*.

За порекло тур. речи в. Tietze 1:299; Stachowski l.c., уп. **базар**, **пазар**. Сложенице са *баица* преузете из турског, уп. *bazerdar başı* (Stachowski l.c.). Tiktin 1:289 s.v. *bazarghidean* тумачи као тур. *pazara-giden* досл. „који иде на пазар“ (?). Дијал. *базрђан* „ован са усуканим роговима, вештачки удешеним да расту право“ Тимок (РСА) друга је реч, уп. **ардаган**.

базумент *базументи* т. „амајлија, троугласта, метална, сребрна или златна кутијица у којој се налази запис, са више привезака, а која се веже на мишицу; украс за косу и амајлија коју жене заплету у плетенице“, такође *базуvementи* „id.“, *безументи*, *базументија* f., *базуvementија* (Škaljić), *базулети* т. „амајлија“: Па извади базулмет од злата | И на њему хиљаду дуката НП мусл. (РСА).

- Од тур. *bazubent* „id.“; наруквица“, перс. порекла (Škaljić 126–127); уп. алб. *bazyben* (Boretzky 1976:23).

За порекло тур. речи в. Tietze 1:299.

баицица *баицица* f. зоол. „јастог, *Homarus vulgaris*“ (РСА).

- Нејасан хапакс.

РЈА има исти облик из истог извора (L. Zore, O ribanju u dubrovačkoj okolicі, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* 10, Zagreb 1869, 342), али са дефиницијом значења „неки мали рак морски“, што свакако више одговара значењу датом у извору: „врста рачића у Рабу“. Vinja 1986/2:141, 110 ипак упозорава да су Зореве идентификације по правилу нетачне услед недовољног познавања морских реалија и на-

помиње (id. 102) да су називи за мале ракове кратког века, брзо се мењају а њихове варијанте се даље модификују. Сам Виња не говори о овој речи, али помиње (id. 110) назив за ситног рачића *бризица* (поред *брзица*, од **брз**), од којег је *баузица* могло настати штампарском грешком. Уп. ипак **баздеч**.

баило *баило* т. истор. „дипломатски представник (обично Млетачке Републике)“, *баил* „id.“, *баиле*, *бајло*, *баилѧћ* „зграда млетачког посланства“ (РСА). — Од XVI в. *баило* (RJA).

- Од ит. *bailo* „млетачки посланик на византијском двору“ < лат. *bajulus* „византијски административни чиновник“ (Skok 1:92–93).

В. и Маџураић 13 s.v. *baiulus*, 19 s.v. *bajulus*.

баин *баин* т., *баина* f. зоол. „буцов, *Aspius garax*“ Србија, *бајн* „id.“ (РСА), *бајин* т., *бајини* pl. / *бајина* f. „нека риба у Србији“ Панчић (RJA).

- Од мађ. *bajin* (1833), дијал. *baing* поред *balin* „id.“.

За мађ. реч и њене варијанте в. EWU 74; она је сама слов. порекла, в. **болен**.

баир *баир* т. „обала“ (Вук 1818), „id.; земљиште поред обале“ (РСА; Миајловић/Vuković), „брег, брежуљак“ (РСА), Поткозарје (Далмација), *Баир* део Шапца (РСА), *баир* „брег“ Косово (Елезовић II 497), *бајир* „id.“ Поткозарје (Далмација), *бајр* Левач (Р. Симић, СДЗб 19:508), *бајр* Врање (Златановић), Тимок (Динић I), „отворен, широк простор“ Јабланица (Жугић), *бајрче* п. дем. Врање (Златановић), *баирчѧк* Тимок (Динић I), *бајрац* т. „човек који живи на баиру“ Слав., *бајркиња* f. ib., *баирски* adj. (РСА); такође *бајир* т. „обала; празан простор, ширина“ Лесковац (Митровић), *баер* „обала; брег“ Варош (РСА), Срем (Вук; РСА), *бајер* „id.“ (РСА; Миајловић/Vuković), „бедем поред рова“ (РСА), „стрма обала реке“ Банија и Кордун (Петровић Д.), *бајерчић* дем., *бајерѧш* „обалски радник, носач“ (РСА), *бајр* „обала“ (Миајловић/Vuković). — Од 1799. *баир* (Миајловић).

- Од тур. *bayır* „стрмен; падина; брег“, дијал. „пустолина, равница, пашњак“ (DS 580), уп. Škaljić 113; Skok 1:93; Sadnik/Aitzetmüller 226–227 § 173. Балкански турцизам, уп. мак. *баир*, буг. *бајр*, рум. *bair*, *bajur* (ЭСТЯ 2:37–38), алб. *bair* (Boretzky 1976:20).

Тур. *bayır* пре домаћа реч (ЭСТЯ l.c.; Tietze 1:297) него позајмљеница из арапског (тако Skok l.c.). Из турског и рус. *баерак*, *бајрак*, *бојрак*, *буерак* „јаруга“, укр. *бајрак* „долина“, пољ. *bajór* „бара“ (Фасмер 1:104, 231).

баират *бајраѧи*, *-ѧиѧа* т. заст. „новац који се плаћа за пашу коња, испашу; попаша“ (РСА).

- Вероватно у вези са тур. дијал. *bayır* „пашњак“ поред „падина, брег“ (в. **баир**).

РСА 1:245 као етимон ове речи наводи тур. *bayırat* за које се није нашла потврда у тур. лексикографским изворима; формално, то би могао бити ар. облик множине од *bayır*, премда ова реч неће бити позајмљеница из арапског (в. **баир**).

бај *bâj* м. „бајање, врачање“: Кому бај, тому вај, бајалици био кравај НПосл. Даничић, израз *биџи бајем* „обмањивати лепим речима“ Темнић (РСА).

- Од псл. **bajъ*; уп. истсл. *бай* м., рус. дијал. „речитост; причалица“, ст.-укр. „врач“, укр., блр. „приповедач“ (ЭССЯ 1:140; SP 1:183).

По пореклу поствербал од **bajati* > **бајати**.

баја¹ *bâja* ф. „оно што мили, гмиже (буба, црв, глиста, змија итд.)“: Безброј крјештавих баја у трави цичи М. Беговић, Не иди у траву, ујешће те баја ЦГ (РСА), Ў-семену бџло тије-бајџа ист.-бос. Ере (Реметић), „свитац, *Lamprugis postilusa*“ Ливно и Дувно (Рамић), *велика* ~ „јејина“ БиХ, *бајџица* дем. „бубица“, *бајџурина* аугм. Херц., Да не би змија (бајџурина, баја) уједала овце, треба добро пазити, да се њезино име не спомиње, него кад се о њој говори, треба рећи „она из траве“ Хирц; *бајџк* м. „вук“ Ужице, Босна (РСА).

- Нејасно.

Skok 1:123 просуђује као хипокористик од **баук**, позивајући се и на нагласак (уп. 631 s.v. *gúja*); moglo bi se na taj način izvoditi i od **барек**. Тешко да је исто што и *баја* „урок, чини“, в. **бајати**. Семантички је знатно привлачније извођење од **бојати се** (реч за плашење деце), али од тог корена нису посведочени облици са дужењем *o > a*.

баја² „чохани покривач који се ставља преко седла“ в. **абајија**.

бајага *baĵaga* м. „свађалица, инација; силеција“ Лика, *бојага* „id.“ ib. (РСА).

- Нејасно.

Можда „убојица“, од **бити**, **бој**, са пејоративним *-ага* као у *муџџага* „смутљивац“, в. **мутити**; у том случају првобитан би био облик *бојага*, онај на *ба-* могуће према *бајага* „тобож“ Лика, в. **бајаги**.

бајаги *baĵagi* / *baĵāgi* adv. „тобоже, као, као да“ (РСА), *бајаџи* „id.“ Војв. (РСГВ), *бајаџи* / *бајаџи* „прилично, доста“ и adj. indecl. „обичан“ Косово (Елезовић I), *бајаџи* „id.“ Призрен, adv. ib. (Чемерићи), *бајаџи* Лесковац (Митровић), *бајаџи* Кладањ Бошњаци (Реметић), *бајаџи* Врање (РСА), *бајаџи* (Вук 1818), *бајаџи* Војв. (РСГВ), *бајаџи* Тимок (Динић III), *бејаџи* М. Миљанов, *бајага* Лика, *бајаге* НПр (РСА), *бајаге* бачки Буњевци (Рејс/Ваџлија), *бајагим* Пирот (РСА), *бајагим* Врање (Златановић), *бајаџим* Сремац (РСА), *бајаџи(м)* Пирот (Златковић IV); *бајагли* Загарач (Ћупић), *бајагли* М. Миљанов, *бајагли* ЦГ (РСА); и контраховано *бајџи* Камени-

ца код Ниша (Јовановић В.), *бајџи*, *бајџим* Лесковац (Митровић), *баџи* Крагујевац (РСА), *баџим* Црна Река (Марковић I), *бађи* Тимок (Динић I), *бађи* Пирот (Златковић III), *бађим* средњи Тимок (РСА), *бађим(ка)* Пирот (Златковић III), *бађим*, *бађимџи* Тимок (Динић I); у и изразима *к(а)о бајаџи*: Упреподобно се, па се к'о бајаџи он чуди Сремац (РСА), срасло *кобајаџи* (Škaljić).

- Од тур. дијал. *bayagi* „id.“, поред *bayagi* (уп. Skok 1:93; Škaljić 113). Балкански турцизам, уп. буг. *баеџи*, алб. *bajagi*, *bajegi* (Boretzky 1976:20).

Тур. облик са -g- посведочен је у Призрену (Jusuf 161). За Вуков облик *бојаџи* Skok l.c. предлаже два тумачења: фонетска промена *a > o* као у *ливода* после лабијала, или укрштање са слов. **бо**; у Војв. можда под утицајем мађ. изговора ненаглашеног *a*. Могуће је и укрштање са *бојсе* и сл. „ваљда, можда“, в. **бојати се**. За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:30–32; Tietze 1:295. За *кобајаџи* уп. *кобаксем* s.v. **баксем**.

бајадер *бајадѐр*, -*ѐра* т. „свилена украсна широка трака на некадашњој женској ношњи“ Стерија (РСА), *бајадѐр* „женски украсни свилени појас“ Лесковац (Митровић), Јабланица (Жугић), *бајадѐра* f. (РСА), *бајадѐра* „мушки шал за врат“ Лесковац, *бајадѐрче* п. dem. „id.“ ib. (Митровић); такође *бејадѐр* т. „женски украсни свилени појас“, *бојадѐр* „свилени пешкир који се опасивао око појаса“ Качер, *бујадѐр* „бајадер (в.)“ ЦГ (РСА).

- Од фр. *tissu bayadere* „тканина са разнобојним пругама“; уп. ит. *baiadèra* „id.“, мађ. *bajadér* „врста вела“, рум. дијал. (молд.) *baidér*, *baidir*, *baider* „вунени или памучни шал који сељаци зими носе око врата“.

Уп. EWU 69 (допушта нем. посредство); Tiktin 1:268; DELI 104. Француска реч је од порт. *bailadeira* „(индијска) плесачица, бајадера“. Овамо вероватно и *бајадѐра* f. „врста колача; врста цвећа“ Лесковац (Митровић).

бајалук *бајалук* т. „обојено платно“ Г. Цапарде (Ђукановић I).

- Недовољно јасно.

Вероватно у вези са *бојалук*, в. **боја**; уп. и **балук**².

бајам *бајам* т. „бадем“ ЦГ (Вук; РСА), НП, Буковица, *бајама* f. „id.“ Пољица, „врста крупне брескве“ ib., *бајамак*, -*мка* т. dem. „бадем“ Книн, *бајамина* f. augm. ib., *бајамовина* „бајамово дрво“ ib., *бајамача* „врста кошуље са извезеним шарама у облику бадема“, *бајамџик*, -*ика* т. „бадемов воћњак“, презиме *Бајамић* Пољица, *бајамов* adj., такође *бајан* Далм. (РСА). — Од 1770. *бајам* (Михајловић).

- Од тур. дијал. *bayat*, *bayap* поред *paumat* „id.“ (DS 577–578; TBAS); уп. алб. *baját*.

Тур. реч је истог порекла као *badem* „id.“ > **бадем**¹, с тим што се облик са *-d-* непосредно изводи из нперс. *bādām*, а овај са *-y-* из курд. *peyat* (Tietze 1:295). Škaljić 110 и Skok 1:87 полазе од тур. *badem* остављајући с.-х. и алб. *j* неразјашњеним.

бајан *bājan*, *-јна*, *-јно* adj. „бедан“ Ћипико (РСА), бачки Буњевци (Reić/Vačlija), *bājan* (Perušić I 36).

• Нејасно.

Viñja 1:33 изводи далматороманским посредством од гр. βαλός „мали“. Лома 2000:605 помишља на варијанту од *vājan* (в. **вај**), при чему би *б-* било остатак декомпонованог префикса *об-*, који Skok 3:560 претпоставља у *обој*, *бдј* interj. „авај, тешко!“, *обојмекнуџи* поред *ајмекаџи* од (*в*)*ај ме!*. За нејасно *бајан* код Марулића уп. RJA s.v.

бајат *bājati*, *-а*, *-о* adj. „који није свеж, устајао“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), *bājati* и фиг. „болестан, нерасположен“ Рожаје (Hadžić), *bājati* „устајао“ Лесковац (Митровић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *bājati* indecl. Призрен (Чемерићи), *bājati*ан, *-џна*, *-џно* (РСА); *bājati* f. „бајата риба; хронично задебљање ткива“: Боквица се узима, ... кад има бајат од какве боље (т. ј. кад иза какве боље остане она тврдина) Вареш (РСА), „старудија, бајата роба“: Џма̄ ма̄ло бајати ист.-бос. Ере (Реметић), *bājati*лук m. „оно што није свеж; устајала храна“, „устајалост“ Мостар, *bājati*бос̄ f. „id.“, *bājati*ило n. ЦГ, *bājati*и, *-аша* m. „бајат хлеб“ Бања Лука; деноминали *bājati*иџи (*се*) impf. „постајати бајат, кварити се“ (РСА), Војв. (РСГВ), *забајати*иџи pf. „id.“ (Škaljić), *објати*иџи „id.“; постати хроничан, застарети (о рани); отврднути, огрубети“ БиХ (РСА), *обајати*иџи Призрен (Чемерићи), *обајати*иџи *се* refl. Косово (Елезовић II), *убајати*иџи *се* (Вук); такође *бдјати* ЦГ, *бдјати*иџи *се* impf. ib. (РСА). — Од 1809. *бајати*ни (Михајловић).

• Од тур. *bayat* „id.“, ар. порекла (Skok 1:93; Škaljić 113). Балкански турцизам, уп. мак. *bajati*, буг. *бајат*, арум. *băiate*, алб. *baját*, нгр. *μπαγιάτικος*.

За порекло тур. речи в. Tietze 1:295; Eren 44. Женски род и *и-*основа именице *бајати* вероватно према домаћим образовањима **својат**, **гојат**, уп. **суват**, **издат** (поводом *својати* Skok 1:72 говори о поименичењу придева на *-атъ*, *-ата*, *-ато*, али за то нема примера).

бајати *bājati*, *-јем* рег. и *-јам* impf. intr. „изговарати враџбине, вршити пропатне магијске радње, прорицати“, књиж. и „причати бајке, преувеличавати“, ретко tr. ~ *воду* „омађијати“ (Вук 1818; РСА), „говорити, држати предиду, саветовати“ ист.-бос. Ере (Реметић), *bājati* „причати тихо и неразумљиво (о детету); причати шапатом као да се дозивају духови; зевати“ Загарач (Ћупићи), *bājati*ње n. „врачање; болест као последица врача-

ња“: добио си бајање, дођи да те обајем Херц., поствербали **бај**, *bája* f. „урок, чини“ Буковица; друге изведенице **бајка**¹, *bàjāč*, *-áča* m. „онај који баје“, *бајачица* f. „жена која се бави бајањем“ Скопска ЦГ, *бајало* m. „бајач (в.)“ ⇒ презиме *Бајаловић*, *бајалац* „id.“ Херц. (РСА), *бајалица* f./m. „бајачица, бајач (в.)“ НП (Вук 1818), НПосл Вук, Његош, f. и „**басма**“, презиме *Бајалица* (РСА), *бајалица* „бајачица (в.)“ Тимок (Динић I), *бајалуша* „id.“ Војв., *бајавица* „**басма**“ Херц., *бајар*, *-ára* m. „бајач (в.)“, *бајара* f. „бајачица (в.)“, *бајарица* „id.“ Слав. (РСА), *бајарица* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бајаница* Књажевац; деминутив *бајкаџи* impf. „бајати“, такође „причати бајке“ Дрниш (РСА). — Стсрп. ЛИ **Балалџ** XIV в. (Грковић М. 1986:27), од XVI в. *бајати*: Гди је Чирче вражала ... и гди је бајала Ветранић (РЈА).

• Од псл. **bajati*, *bajq*; уп. мак. *баам*, дијал. *бајам*, буг. *бая*, слн. *bajati*, стчеш. *báti*, чеш. дијал. (мор.) *bajat'*, пољ. *bajać*, дљуж. *bajaś*, гљуж. *baś*, струс. **блџти**, рус. дијал. *баять*, стукр. *баяти*, укр. *баяти* (ЭССЯ 1:138–139; SP 1:182).

Псл. глагол изводи се из пие. корена **bhā-* < **bheH₂-* „говорити“; од ие. паралела најближе стоји лат. *fāri* са презентом проширеним суфиксом *-je-for* < **fāiōr* према првобитнијем атематском образовању у гр. φῆμι, дор. φῆμί „id.“, јерм. *bay* (уп. LIV 69), одраженом и у неким слов. именским изведеницама (в. **басна**, **баство**). Књиж. значење „причати бајке“ развило се (највећим делом) под чеш. утицајем (уп. s.v. **бајка**¹), под којим је у XIX в. скован и низ (пуристичких и песничких) неологизама: придеви *бајан*, *-јна*, *-јно* (уп. ЭССЯ 1:141 s.v. **бајџџь*), *бајдовић* итд., где *бај-* стоји за гр. μῦθος, лат. *fabula*, *бајослован* „митолошки“ (уп. Maretić 1924:2). Уп. и **бајити**.

бајача *бајача* f. бот. „врста јесење крушке“ Босна (РСА).

• Нејасно.

Извесна сазвучност постоји са називима за крушку *бакљача*, *баџљача* и сл., в. **баква**². Уп. такође *бачар* m. „врста крупне јесење крушке“ Врање (Златановић).

бајбало *бајбало* n. „причало“ Лесковац (Митровић).

• Нејасно; уп. рус. *байболá* „id.“.

За руску реч уп. Фасмер 1:112 s.v. *балаболитъ*, где је изводи од редуликоване ономаатопејске основе **bolbol-* дисимилацијом или укрштањем са *баять*, в. **бајати**. Уп. и *бамбало* m. „лармација“ Блендија код Сокобање (РСА), *бумбало* „добош“ s.v. **бубањ**.

бајберек *бајберек* m. „врста веза“: Бајберек, босанска пошавна техника, гдје се забоци правилним редом мијењају, на посве засебан начин. Везе се шарено, особито око Бањалуке, Сарајева и по Херцеговини (РСА).

• Позајмљеница из непознатог, вероватно оријенталног извора, уп. рум. *baibarác* „врста капута“, рус. *байберек* / *бамберек* / *банберек* „чврста тканина од свиле и броката“, пољ. *bajborak* „врста свилене тканине“.

Фасмер 1:107 пореди чагатајски *bäräk* „врста дебелог сукна“, такође тур. *barak*, уп. **барак**¹, за први део тур. *bay* „богат“, али одговарајућа сложеница није посведочена у тур. језицима, а варијантност облика пре указује на дисимилацију од **barbarak* (или сл.).

бајбок *бајбок* т. шатр. „затвор“ (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), *бајбук*, -ука „id.“ Вршац (РСГВ), *бајбук* Каменица код Ниша (Јовановић В.), „неуредна просторија у којој живи пастир“ Лозан (Јоцић), *бајбокана* f. „затвор“ (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), *бајбукана* Васојевићи (Боричић), *бајбукана* Каменица код Ниша (Јовановић В.).

• Од нем. *Beiwach(te)* „бивак“ (Skok 1:93).

Истог крајњег порекла као **бивак**.

бајдати *бајдати*, -ам impf. „говорити којешта“ Врање, *бајдало* п. „онај који говори којешта“ ib. (РСА), надимак *Бајда* ib. (Златановић).

• Свакако у вези са чеш. дијал. (мор.) *bajdat* „брбљати“ (Machek 42 s.v. *báje*), *zbajdat* „измислити“, пољ. дијал. *bajdać* „брбљати“, књиж. *bajdurzyć* „id.; бунцати“ (Brückner 11 s.v. *baj*; Sławski 1:25 s.v. *bajdurzyć*), укр. дијал. *бајдати* „говорити глупости“ (ЕСУМ 1:116).

Вероватно од псл. **bajati* > **бајати**, **bajiti* > **бајити**, по образовању деноминал од **bajьda* (уп. **vorъьda*, стсл. **вѣрѣѣда**) > пољ. *bajda* „бајка, измишљотина“, т. „брбљивац“, *bajdka* dem., укр. *бајдига* у изразу *бајдиги плести* „брбљати“ (Sławski, ЕСУМ I.сс.). Друга би реч била укр. *бајда* „ленштина“, рус. *бајдуга* „безбрижан човек“ итд. (Фасмер 1:107; ЕСУМ 1:115 s.v. *бајда*³). Sadnik/Aitzetmüller 116–117 § 123 претпостављају да је реч *bajda* из пољског ушла у чешки и истсл. језике. В. и **бајбало**.

бајити *бајити*, -им impf. „зевати; изговарати отегнуто као зевајући“: Припита Марко бајећи, као кроза зубе Љубиша, „спавати“: Баји, буји, моје чедо драго (РСА), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Reić/Vačlija), *бајкити* „id.“ Војв. (РСГВ), *бајкало* т. „спавалица, чмавало“ Војв., презиме *Бајкаловић* (РСА). — Стрп. ЛИ **Биславъ** XIV в. (Даничић 3:553).

• Вероватно од псл. **bajiti*; уп. слч. *bajit' (si)* „измишљати“, чеш. *bájiti*, пољ. дијал. *baić* „говорити“, рус. дијал. *баитъ* „говорити, разговарати, приповедати; мамити“ (SP 1:182; ЭССЯ 1:140) у вези са **бајати**.

Пие. глаг. корен **bhā-* специјализовао се у слов. језицима за монотono изговарање магијских формула и казивање фантастичних садржаја. У првом значењу сва три примера су из истог писца, Ст. Митрова Љубише, у адвербијално употребље-

ном прилогу времена садашњег *бајећи*. Императив *бају!* у формули за успављивање деце изворно у значењу „буди поспан, зевај“, но свакако укрштено са *ѡајуиши* као обликом тепања од *спати*, *сѡаваиши* и *бујити* „спавати“ (уп. *буји*, *ѡају*). Именица *бајкало* семантички спада овамо, творбено под *бајкаиши* „бајати, причати бајке“, в. **бајати**, за значење уп. тамо пример из Загарача. Уп. и **бајукати**. Стсрп. ЛИ може се читати и *Баји-слав* (1. члан од *бајиши*) и *Бај-слав* (од атематског **ba-ti*, в. **бајати**).

Бајице *Бајице* f. pl. село у ЦГ код Цетиња, етник *Бајица* m. — 1485: меда ловтњенска и бостурска и баичка — миро марковъ от баицы; 1489: Баичикем, Баичику (баичику), Баичик, 1625: кнезь мартинъ ѡт баиць, 1667: поп расав баица (Ердељановић 1926:244).

- Нејасно.

По Ердељановићу I.с. лично име у функцији родовског, деминутив од *Бајо* као хипокористика од *Брајѡслав* (*Брајѡњег* итд.), уп. *бајо*, *бајица* и сл. као хипокористике од **брат**, ЛИ *Бајица* Слав., и као презиме Далм., Дубр. (РСА), већ у XIV в. **Баица** у Светоарханђелској хрисовуљи (Грковић М. 1986:25), *Бајица* 1550. Бачка (Пешикан ЗХРИ 345), „Бајич“ (id. 186); уп. **Брајтица** XIV в. (Грковић М. 1986:41), *Брајица* 1485. (Пешикан ЗХРИ 223). Но први помен *ѡи баицы* има облик јединине *Баица*, што би указивало да је родовско име настало од топонима (уп. презимена типа *Грабовица*), а сам топоним могао је бити пренет из околине Скадра, где је постојало село („барјак“) истог имена (Ровински и Гопчевић по Ердељановић 1926:245). У том случају *Бајица* се најлакше објашњава као арбанашки или влашки изговор словенског **Бањица*, уп. алб. *бајѧ*, рум. *baie* < **бања**¹. За алб. развој интервокалног [н] и [ј] в. Gjinari/Shkurtaј 203, где се констатује да у гегијским и прелазним говорима ови гласови у тој позицији прелазе у [ј], али да на периферији има случајева њиховог очувања.

бајка¹ *бајка* f. књиж. „прича о невероватним догађајима, фантастичним бићима, чудноватим стварима и сл.; измишљотина, невероватна прича“, рег. и „бајање, врачање“ Херц., *бајчица* dem. (РСА) — Од XVII в. *бајка* (RJA).

- Од псл. **бајѧка*; уп. мак. *бајка*, слн. *bajka*, слч. *bajka*, чеш. *bajka*, пољ. *baјka*, глуж., длуж. *baјka*, рус., укр., блр. *бајѧка* (SP 1:183; ЭССЯ 1:141).

Реч ће само у значењу „бајање“ бити народна, док је *бајка* „fabula“ књишки бохемизам, но уп. ипак *бајкаиши* „причати бајке“ Дрниш s.v. **бајати**; уп. и **бајукати**.

бајка² *бајка* f. „кратак женски чохани капутић“ Лика (РСА).

- Нејасно.

Можда од **баја**² „чохани покривач који се ставља преко седла“, в. **абајија**.

бајка³ *бајка* f. нур. „овца“ Врање (Златановић), *бајѧче* n. „мало јагње“ Лесковац (Митровић).

- Нејасно.

Можда хипокористик од **баца**, или **баљка*, уп. **баља**.

бајла *bâjla* f. „дадиља, дојиља, неговатељица“ НП (РСА), Лика, Далм. (Skok 1:92–93), *bâjliiui* impf. „старати се око детета“ Лика (Skok l.c.), ~ *се* „играти се (с дететом)“ Паг (РСА).

- Од вен. *baila* „id.“, *bailir* „дојити, хранити“ (Skok l.c.).

бајлаг *bajlāg*, *-āga* / *bajlaga* m. „спојка, закрпа; комад метала којим се две цеви спајају у једну“ Војв. (РСГВ).

- Од нем. *Beilage* „прилог; уметак у виду лимене траке између два дела машине“.

бајлемаст *bajlemastī*, *-cīa*, *-cīo* adj. „неугледан, наизглед ружан“: Чок (пуно) је ствари лијепо на око, а користи ни ђавоље. А опет чудо је ствари бајлемастих (које нијесу баш тако лијепе), а виша је од њих корист, него се и мисли БиХ (РСА).

- Нејасно.

Дефиниција значења у хапаксном примеру не мора бити поуздана, стога можда у вези са тур. *bağlata* „повезујући“, уп. **баглама**.

бајмак *bajmak* m. „коњ који при ходу заплиће коленима задњих ногу; човек у кога су ноге извијене“ Призрен (РСА), *bajmak* m. и adj. „кривоног чељаде, са ногама у ‘О’“ *ib.*, *bajmaklija* adj. indecl. „онај који има криве ноге“ *ib.* (Чемерикић).

- Вероватно у вези са тур. дијал. *taymak* „id.“ (DS 314), можда преко алб. *bajmak* „кривоног; (крава) кривог хода“ (С. Петровић, *Balkanica* 34/2004:161).

Алб. *bajmak* тумачи се из тур. *paytak*, **baytak* „кривоног“ (Boretzky 1976:20), а прелаз почетног тур. *p-* у алб. *b-* објашњава се као последица фонетске промене током процеса адаптације позајмљенице, међутим уп. и алб. *rajmak* „id.“ (Boretzky 1976:102), које је вероватније од тур. дијал. *paytak* „са телесним недостатком (о руци или ноzi)“ (DS 3415). Тур. *paytak* може се довести у везу са туркменским и татарским дијал. *paupak* које се тумачи као сложеница од *paу* „нога“ (иран. порекла) и *bağ* (исконски турске речи) (ЭСТЯ 7:18), али и са тур. *taymak* које је домаћа реч, у вези са глаголском основом **tau-* „кривити (се) у страну“ (ЭСТЯ 7:16–18), уз промену *m-* > *p-*, *b-* у оквиру турске језичке групе, уп. *tiyar* : *pınar* : *bunar* „бунар“ (Egen 332), уп. такође и **бумбашир**, **бунар**. Облици са *b-* потврђени су у карачајевско-балкарском, јакутском и татарским дијалектима (ЭСТЯ l.c.). С обзиром на то да карачајевско-балкарски језик припада кипчачкој групи зап. хунске гране турске језичке породице и да се он говори у карачајев-

ско-черкеској области, постоји могућност да су ову реч, баш у облику **bajmak*, проширили Черкези који су до 1999. године живели на Косову и Метохији. Уп. и **Бајмок**.

Бајмок *Бајмок* т. село у Бачкој, јз. од Суботице, *бајмочица* ф. „буњевачко народно коло названо према селу Бајмоку“ Бачка (РСА); такође *Бајмак* бачки Буњевци (А. Секулић, ОЈ 9/1982:122). — Од 1462 мађ. *Вауток* (ib.); XVI–XVII в. из **Блим(?)оштице** (ЗН 9704°).

- Нејасно.

Можда предосмански турцизам, уп. **бајмак**, топониме *Ваутак* у Башкирији и Узбекистану. Са друге стране, уп. мађ. *bajnok* „борац, јунак“ (од 1395), такође ЛИ (од 1215) < слов. **bojъnikъ* (EWU 69), топ. *Бојник* у Топлици.

бајован *бајован* т. „приглуп човек“ Тимок (Динић I).

- Вероватно од *баја* „Шоп“ Врање (РСА).

За *баја* као надимак Шоповима по начину међусобног ословљавања в. **брат**.

бајок *бајок* т. „стари италијански бакарни новац у вредности од 8 пара“ Лика (РСА), *бајџок* „новчић; врста новца који се зове још и патакун“ Брусје, Орлец (Vinja 1:33), Божава (Skok 1:94). — Од XVIII в. *бајок* Бела, Стулић (RJA).

- Од вен. *bagioso* „папински бакарни новац“ (Vinja, Skok I.сс.).

бајонет *бајонџи*, *-џи* т. „нож, бодез који се натиче на цев пушке и служи за борбу прса у прса“ (РСА), Војв. (РСГВ), *бајонџи* ф. „id.“ Поткозарје (Далмација), *бајонџиски* адј., *бајонџини*, *бајунџи* т. НП (РСА), Васојевићи (Боричић), Ускоци (Станић), *бајунџи* ф. Ћипико (РСА), *бајунџи* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), НП (RJA), *бајунџиши*, *-џи* т. „жандарм“ (РСА), *бајанџи*, *-џи* Војв. (РСГВ), *бајнџи* бачки Буњевци (Reić/Vačlija), *бајнџи* ф. Поткозарје (Далмација), ист.-бос. Ере, *бањџи* ib. (Реметић), *бајанџи* т. НП; такође *балунџи* С. Матавуљ, *баганџи* ф. НПр, презиме *Баганџић* (РСА); овамо вероватно и *панганџи* „id.“ (Вук). — Од 1790. *бајонџи* (Михајловић).

- Од фр. *baïonnette* „id.“, преко нем. *Bajonett* (Skok 1:94).

Фр. назив изведен је од имена града *Bayonne* у јуж. Француској, где је ово оружје произвођено од XVI в. (Kluge 83).

бајрам *бајрам* т. „муслимански празник“ (РСА), *бајрам* / *бајрам* „id.“ Босна (Skok 1:94), *бајрам* Призрен (Чемерић), *бајрамлук* „дар којим се момци и девојке даривају о бајраму“ НП (РСА), *бајрамљук* „id.“ само у свадбеној песми Призрен (Чемерић), *бајрамџи* ф. „коза одабрана за

бајрам“ БиХ, ЛИ *Бáјра* т. нур., *Бáјро* ЦГ, БиХ, *бајрамскѝ* adj., *бајрамнѝ* Мостар, *бајрамовайѝ* (im)pf. „(про)славити бајрам“; такође *ба̀рјам* т. НП, *ба̀рјамскѝ* adj., *ба̀рјамнѝ*, *ба̀рјамовайѝ* (im)pf. НП, *ба̀рјан* т. НП (РСА). — Од 1804. *бајрам* (Михајловић).

- Од тур. *bayram* „верски празник; празник уопште; славље, весеље“, *bayramlık* „оно што се односи на бајрам (одело, поклон и сл.)“ (Skok l.c.; Škaljić 114–115). Балкански турцизам, уп. мак. *бајрам*, буг. *бај̀рам*, рум. *bairám*, арум. *bairame*, нгр. *μπαϊράμι(ον)*, алб. *bayram*, *bayramllëk* (Boretzky 1976:20, 173).

Облик *ба̀рјам* показује метатезу *jp > pj* као у **барјак**. Турска реч је по једнима аутохтоног порекла, а по другима позајмљеница из неког иран. језика, за дискусију в. ЭСТЯ 2:35–36; Eren 45; Tietze 1:297.

бајта *ба̀јѝа* / *ба̀јѝа* f. „колиба; земунца“ (РСА), *ба̀јѝа* „страћара, кућа за нужни смештај“ Лика (Ајџановић), „колиба“ Банија и Кордун (Петровић Д.), Доњи Рамићи (Malbaša), „земунца; склониште“ Ливно и Дивно (Рамић), То су биле бајте о-чѐтинѐ ист.-бос. Ере, *ба̀јѝица* dem. ib. (Реметић), *ба̀јѝица* (РСА), *ба̀јѝар* т., *ба̀јѝарица* f., *ба̀јѝник* т.; деноминал (*о-*)*ба̀јѝаѝи* (Skok 1:94).

- Највероватније из фурл. *baite* „колиба“, ит. *baita*; уп. слн. *bâjta* f. „id.“, чеш. *baja* (Skok l.c.; уп. Bezlej 1:9).

Подробније о распрострањености и етимологији речи Клепикова 1982:69–71. У слов. језике непосредно је ушла из сев. Италије, док јој је крајње порекло неизвесно, а њен ареал се пружа преко Алпа и јуж. Француске (*baita*, *baite*) до Пиринеја (баск. *beiti* „id.“; *baita* „код (куће)“); даље се пореди гр. (од V в. пне.) *βαίτη* „шатор или одећа од коже; сауна“, одатле гот. *paida* „туника, кошуља“ (уп. Frisk 1:210–211; Lehmann 270); за алб. *petk* „одећа“, које неки стављају овамо као рани грецизам или прасродно, в. најскорије Orel 317. Skok l.c. указује и на хебр. *bajith* „кућа“. Поређењу са **појата** (Skok l.c.; 2:696) противи се анализа **po-jata*, уп. ЭССЯ 8:182–183 s.v. **jata*. Уп. **бајтар**.

бајтар *ба̀јѝа̀р*, *-áра* т. „посредник између купца и трговца, мешетар“, *ба̀јѝа̀риѝи* impf. „бавити се послом бајтара“ Слав. (РСА).

- Нејасно.

Најпре дисимиловано од **барѝар*, изведеног од **барат**¹. По РСА 1:253 s.v. од ар. *baytar*. Можда у вези са тур. *bayi* „продавац, трговац“. Уп. и тур. *baytar* „ветеринар“. Друго ће бити *ба̀јѝар* s.v. **бајта**.

бајтраг *ба̀јѝрāг* т. „храна“ сз. Лика, *зба̀јѝрāгаѝи* pf. „урадити нешто на брзину“ ib. (Ајџановић).

- Вероватно од нем. *Beitrag* „прилог, допринос“, *beitragen* „допринети“.

Семантички развој нејасан.

бајук *бајџук* т. „тврдица“ Босна (РСА).

- Нејасно.

По РСА 1:253 фигуративна употреба речи *бајук*, в. **баук**.

бајукати *бајџукати*, *бајџукати* impf. „причати бајке; уљуљкивати, успављивати“ (РСА).

- Од псл. дијал. **bajukati*; уп. буг. дијал. *бајокам* „говорити тихо и монононо“, рус. *бајокаць* „љуљати, успављивати, њихати“, дијал. „наговарати, умољавати“ (SP 1:182–183).

Деминутивно образовање од **baj-ati/-iti*, уп. **бајати**, **бајити**, за образовање **bъzukati* према **bъzati / *bъzěti* (Sławski 1974:50). Уп. и **бајка**¹.

бајц *бајџ* т. „мочило, раствор одређене киселине или соли у који се замаче или којим се претходно премазује предмет кад боја не може непосредно за њега да се фиксира“ (РСА), „средство за бојење дрвета“ Војв. (РСГВ), такође *бајџа* f. „бајџ (в.)“, *бајџа* „лончарска боја“ Хефеле; *бајџовати* (im)pf. „превући бајцем, потапати у бајц; пацовати, ставити месо у уље, сирће или вино да постоји пре печења“ (РСА), „бојити дрво бајцом“, *бајџаџи* „омекшавати сирову кожу“ Војв. (РСГВ). — Од 1806. *бајџ* „саламура“ (Михајловић).

- Од нем. *Beitze* „id.“; пац“ (Михајловић 1:48); уп. буг. *бајџ* „лончарска боја“.

Уп. **пац**.

†**бајшел** *бајшел* т. „утроба“ 1805. (Михајловић).

- Од нем. дијал. (аустр.) *Beuschel* „јело од телећих или јагњећих изнутрица; утроба (икра и семе мужјака) шарана“.

бак¹ *бџак* т. „зуб, вучић, млечњак“: И одрасли међу собом ће рећи: Баци или вучићи кад хоће да означе прве зубе, који детету ничу и немају за то другога израза (РСА), најчешће *бџаџи* pl. „тако жене тепајући зову зубе у мале дјеце, кад им почињу ницати (мјесто *бак* говори се и *баук*, и *баучак*, а у Боци *вучићи*)“ (Вук s.v. *бџак*).

- Нејасно.

Можда контраховано од **баук** „id.“, уп. **бучак** „id.“ (тако Skok 1:123 s.v. *bъi bъi*); или *баџи* < **badъsi* од **бадати**¹, *бадиџи* у значењу „избијати, ницати“, једнина *бак* секундарно начињена према множини уместо **бадак*. Није искључена ни могућност везе са **бацити**, уп. **бак**⁴, или са **баба**¹, уп. *бакиџа*: Крезубица бакиџа! виче се дјетету кад му се мијења зуб Љ. Ковачевић (RJA), за могући развој *бак* < **бабак* в. **бака**¹.

бак² *ба̀к, ба̀ка / ба̀ка*, множина *ба̀ци* и *ба̀кови / ба̀кови* т. „бик“ Кочић, Невесињски (РСА), Хрв. (Вук), Далм. (РЈА), Ливно и Дивно (Рапић), Пива и Дробњак (Вуковић), Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), Мрчевац код Тивта (Lipovac-Radulović I), Жумберак катол. (Skok 1:95), Лика, „снажан, умно ограничен човек“ *ib.* (Ајџановић), „играч у прстенању који игра улогу бика“ Ускоци, „старешина“ *ib.*, „снажан задригао мушкарац; снажна, похотљива жена“ *ib.* (Станић), *бак* „дебео во; ован“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *ба̀к* „бик“ Бакарац и Шкрљево (Тугиња/Šerić), *ба̀к, ба̀ка „id.“* (ЏДЛ), *барски бак* зоол. „птица *Botaurus stellaris*“ Јагодња у Котару (Hirtz II); *бачић / бачић* dem. НПосл Грахово, Лика, *бачић, -а / -ића* Житомислић, *ба̀че, -еића* п. dem., нур., *ба̀чад* f. coll. (РСА), *ба̀кѡвѣ* п. coll. ист.-бос. Ере (Реметић), *бачина* f. augm. НПосл Вук Хрв., *ба̀коња / ба̀коња* т. augm. и нур., име вољу Босна, фиг. „бик (о снажном, осином, имућном, моћном човеку)“ Пољица, Оток, НПр, Матавуљ, Бачка (РСА), *ба̀коња* Ускоци (Станић), *ба̀коња* „велики господин“ (Вук), „јак човек“ Љ. Ковачевић (РЈА), надимак *Ба̀коња* Матавуљ, *ба̀коића* „ба̀коња (в.)“ НП Краље, Босна, Банија (РСА), Ускоци ⇒ *заба̀коићии* рф. „постати бесан, осино“ *ib.* (Станић), *ба̀кош* т. „ба̀коња (в.)“ Шабац, *ба̀кин, -ића* „бик“, *бачица* f. „јуница“ Ускоци (РСА), *ба̀куља* „бикуља“ *ib.* (Станић), Лика, Банија ⇒ *ба̀куљица / ба̀куљица* dem. (?) Босна (РСА), *ба̀куљина* augm. „бак“ Ускоци (Станић); придеви *ба̀ков, ба̀ковски, ба̀ковий* „биковит“ Невесињски, НП Пољица (РСА), Хрв. (Вук), „неушкопљен (о вољу)“ Прошћење (Вујичић), Ускоци, „силан, снажан; тврд, жилав“: Џнесе ми за вѣчеру нѣкако бакѡвито мѣсо — Џмам лѹча, али је бакѡвит *ib.* (Станић), „снажан (о бик)“ Доњи Рапићи (Malbaša), „груб, простачки“ (РСА), *ба̀коваси* „горопадан, пргав, разметљив“ Војв. (РСГВ); *ба̀ковица* f. „биковита крава (у басми)“, *ба̀ковина* „кожа с врата баковита вола“, „снага, силина, сировост“ Гацко (РСА), „id.“ Лика (Ајџановић), „месо од баковита вола“ Пива (Гаговић), Ускоци (Станић), ист.-бос. Ере (Реметић), *бачевина* „месо од бика“ Ускоци (РСА), *бачуина* „id.“ *ib.* (Станић); деноминали *ба̀кѡваи* impf. „прсити се, разметати се“ ЦГ (РСА), „id.“ бити бак; понашати се осино“ Ускоци (Станић), „беснети, бити помаман“ Пива (Гаговић), *оба̀кѡви* impf. *оба̀кѡвѣ* рф. „постати бик, прерасти у бика“ Ускоци, *бачи* impf. „побеђивати снагом; господарити“ Буковица (РСА), „правити се важан“ Пакрац (грађа ЕРСЈ), *бачи* п. „рупа на ледини коју су бикови ископали и где обично бучу и боду се“ Ускоци (Станић); овамо можда и *оба̀кави* impf. *-им* рф. „отврднути, постати тврд као кожа од бика“: кожа ми је на дланима од посла обакавила Далм. (РЈА; РСА). — Од 1595. *бак* Вранчић, Ка двима бисним баком ју везаше *id.* 1606. (РЈА).

• Највероватније од зап.-јсл. **bъкъ* поред псл. **byкъ* > **бик**¹ (Skok 1:95); уп. слн. дијал. *bâk, bâk, bôk, bôk, bëk* „бик“ (Bezljaj 1:20), в. даље **бучати, бучати се, пчела**.

Тако још Verneker 112; SP 1:473; Bezljaj l.c.; Куркина 1992:87–88; другачије, између осталих, Фасмер 1:258; Sadnik/Aitzetmüller 194 § 157b; Трубачев 1960:42, који с.-х. *бак* изводе преко далм.-ром. *buák* „бик“ од лат. *vacca* „крава“. За орнитоним *барски бак* уп. синониме и паралеле с.в. **бик**¹. За значење „ован“ уп. слн. *bâk, bâka, bakàn* „id.“ (Pleteršnik, уп. SP l.c.). Значења „тврдо, отврднути (о кожи)“ могла би ићи и под **бак**³, такође *бакòвић* у примени на луч, в. тамо. Придев *бâк, -а, -о* „огроман, велик“ Тиват (Lipovac-Radulović I, без примера!), могао би се заснивати на метафори „попут бика“, али није довољно потврђен. Није јасно спада ли овамо *бáчкоња* т. име волу Поцерица, презиме *Бáчкоња* Саничка жупа, Унац, *бáчуља* f. име крави (обично мањој и доброј) Поцерица, Банат, име кокошки Шапчанин (РСА), или треба поћи од хоронима *Бачка*, в. **Бач**. Чак. *бâк, -а* т. „прасац“ Брусје (Dulčići) исто је што и чак. *бâх* т. „свиња“ (ČDL), уп. Skok 1:92 s.v. *bahàn*; Влајић-Поповић 2002:248. Узвик *бâка-бâка* Доњи Рамићи (Malbaša) заправо је турцизам „гледај!“ али напомена да се употребљава кад се два вола боду указује на укрштање са *бак* „бик“; друкчије Влајић-Поповић 2002:229. Упркос Скоку (1:146 s.v. *bičje*) овамо не спада *баковина* бот. „*Viburnum lantana; Salix vitellina*“, в. **беква**.

бак³ *бâк, бâка* т. „део дрвета између коре и сржи, белика“: Вићи онај бор у литици ... У средини је срце, око срца луч, око луча бак, око бака кора ЦГ (РСА), Ускоци, „слабо дрво“ *ib.* (Станић), „натруло сено по крајевима стога“ Кучи (РСА), *бáчуља* f. „белика“: на дрвету (особито растову и церову) до коре, од прилике с три прста дебело. Бакуља је бјеља од правог дрвета и прије иструли од њега (Вук 1818; РСА), „id.“ Златибор (Миловановић), Ускоци (Станић), „бели и скоро увели део стабла; остарела, отрула трава или сено“ Пива ⇒ *бáчуљити* *impf.* „трулити (о дрвима, трави, сену)“, *о-по-бакуљити* *pf. ib.* (Гаговић), *бакуљар* т. „инсект *Notoxus Geoffr.*“ (RJA); *бáковица* f. „белика; луч“ Ускоци (Станић), *баковина* „белика“ Плитвице, ЦГ (РСА), Ускоци (Станић), „бели и скоро увели део стабла; остарела, отрула трава или сено“ Пива (Гаговић), *бáковина* „белика“ Прошћење (Вујичић), *бакòвина* „спољни део дрвета, слабијег квалитета“ ист.-бос. Ере, *бакòвија* „id.“ *ib.* (Реметић); *обаковити, обаковим* *pf.* „претворити се у бак, белику“ Ускоци, *фиг.* „отврднути, стврднути се“ *ib.* (РСА; Станић), „постати гњио, угњити, иструлити по површини (о сену, слами)“: Угњило сијено по крајевима стога се зове „бак“, „обаковило је“ Кучи (РСА), Ускоци (РСА; Станић); овамо вероватно и придев *бакòвић, -а, -о* „неједнак по дебљини, испупчен“: На овом мјесту остао је обруч баковит, т. ј. дебљи, надигнут Србија (РСА; RJA), „који нема лепог мириса, који заудару (о пићу)“ Дучаловићи (РСА), баковито вино Србија (RJA), глагол *забакòвић, -им* *pf.* „јачо се запрљати, запустити се, запустити“

ти нешто“: Мòрāм се кúпат, забакòвїо сам вїшē — Шта ти је овā кāзан овāкò забакòвїо? Васојевићи (СТИЈОВИЋ); и са -о-: бòковина f. „белика“ Кучи (РСА).

• Недовољно јасно.

Skok 1:97 s.v. *bàkulja* без етимологије. С.-х. реч има могуће слов. паралеле, на основу којих О. Н. Трубочев у ЭССЯ 1:142–143 реконструира посл. **bakuľ'a* / **bakľ'a*; значењем се подудара рус. дијал. *баклúша* f. „белика на дрвету“ (СРНГ), но иста реч и друге изведенице од основе *бакл-* у рус. дијалектима: *баклá, баклán, баклáшка, баклúша* и сл. у значењима „гљива на брези од које се прави труд; наслага од гљива на брези од које се прави чај; тврда округла кврга на стаблу брезе од које се праве посуде“ и сл. (СГРС) тешко се могу одвојити од облика *ба́ка* у истим и сличним значењима, које Фасмер 1:108 и Аникин 2000:111 изводе из пермског извора (коми *baka, buka*). Можда ту ипак треба допустити укрштање стране основе **bak-* са слов. **bakľ-* / **bakul-*, будући да неки од облика наведених у ЭССЯ I.c. показују значење „израслина“, уп. још блр. дијал. *бақу́ла, боқу́ла* f. „израслина (на дрвету, на телу и сл.)“ (ТС). Семантички развој могао би се заснивати на чињеници да гљива труд изазива труљење дрвета на којем расте: део дрвета испод ње губи еластичност, отврдњава, постаје крт и лако се лomi. Евантуална веза са **бок** (превој дужења **ǫ > a*; у том случају вокализам кучког облика *боковина* могао би одражавати изворну *ǫ*-базу) могла би полазити и од семантике нечег испупченог, *избоченог*, али и од ознаке за *бочни*, тј. спољни слој дрвета. У прилог првој могућности говори *баковий обрuch*, уп. у сев.-рус. говори *мачина / бочина* „задебљање, кврга на стаблу дрвета; велики стомак“ (СГРС). Sadnik/Aitzetmüller 194–195 § 157c с.-х. придев у овом значењу изводе од **bьk-* „надимати (се)“, уп. **баква**¹, **баква**². Сазвучност са мађ. заст. *bak* „врбова веза и сл.“ могла би се заснивати на истоветној употреби белике и врбовог прућа за плетење корпи и сл., али слн. *bakul(j)ica* „корпа од прућа“ не да се одвојити од **беква**, в. **бакља**², уп. и **бак**⁴, **баква**¹. Са друге стране, може се за с.-х. реч помишљати на исто (романско) порекло као **бакља**¹, преко значења „слој дрвета који се користи за луч“, уп. тамо *вакља* „грабово иверје које се пали место луча“, овде *баковића* у оба значења, даље *бјелика* „луч са мало смоле“ Прошћење (Вујичић), *бјелика* „део боровог дрвета са мање смоле“ Стара ЦГ (Пешикан). Значење *обаковийи* „отврднути“ могло би бити од **бак**² „бик“, в. тамо *обаковийи*, али *баковийи* луч пре овамо, уп. горенаведени опис слојева боровог дрвета; *баковийи* вино вероватно по задаху трулежи, као и *забаковио* „јакò запрљан“, уп. можда слч. дијал. *bak* m. „мрља, флека“, дечје (и у чеш.) *bakaný, bekaný* adj. „прљав“ итд. (SSN; уп. Machek 42–43), глуж. *bakač* „прљати, вршити нужду“ (Schuster-Šewc 14).

бак⁴ *ба̀к* m. „штап, прут, шиба“: Држи жèну под ба̀к ји. Бока (Lipovac-Radulović I); *ба̀к, ба̀ка* „лукова прорашљика; батурица, прорашљика у чаплијеза“ Ускоци (Станић), „лук“ ист.-бос. Ере, *бакòвїње* n. coll. ib., *бакòвїи* adj. „који је са много прорашљика (о луку)“ ib. (Реметић), Ускоци (Станић).

- Недовољно јасно; вероватно у вези са италијанизмом **бакета**¹ у истим значењима и на истом терену.

Можда од другог (сродног) ит. предлошка *bacchio* „штап“ (Lipovac-Radulović I 22), или скраћено на домаћем терену од *бак-еџа*, в. **бакета**¹ (Vinja 1:33). Мање вероватном чини се, с обзиром на ареал, могућност да се реч у значењу лукове про-рашљике схвати као поствербал од **bak-* (> **бачити**, **бацити**), у значењу „пуштати из себе (изданке)“, уп. *бацајџи листи* о биљци мразовцу, *избацајџи џруће* о врби (РСА), **бачма** поред *бачва* „бик у лука“ и *бачка* „id., цваст рогоза“, такође **бацел**, можда и рус. дијал. *бачина* / *бочина* „перо лука; штап, мотка; стабло, грана која лежи на земљи“ (СГРС), но ту је могућа и реконструкција **бъ/одъ/ьчина* у вези са **бости**. Веза са **бик**² била би могућа под претпоставком алтернације њ / у или њ / и, али в. тамо. Коначно, с обзиром на значење „прут, шибџа“, треба указати на могућу везу **бак**³ „белика“ са називима за врбу, врбово пруже, предмете исплетене од њега, в. и **бакља**².

бак⁵ *баџ* „кочијашево седиште“ в. **бок**³.

бака¹ *баџа* / *баџа* f. „баква, обележено место (обично црта, рупа, камен и др.) као полазна тачка у разним играма, такмичењу, двобоју“ Ужице, околина Сплита (РСА), *баџа* „место са којег се баца камен у игри“ Прошћење (Вујичић), „место са кога се изводи нека игра; место где се дели мегдан“ Ускоци (Станић); такође *баџ*, *баџа* m. „камен у који се гађа у разним играма, мета“ Пољница, Котари (РСА), „песак којим се туче по кованом новцу кад се игра на бак“ Сумартин (Novaković), *баџ*, -а „врста старинске игре с новчићима који се стављају у јаницу у земљи и по њима се удара облим каменом“ Селца (Vuković), *баџ*, -џ „камен у који се гађа у разним играма“ Вргада (Jurišić), *баџ*, *баџа* „id.; камен подупирач поклопца у клопци за птице“ (ČDL), овамо можда и *баџић* m. „купица од 4–5 бресквиних семенки у децјој игри, *куџић*“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić).

- Нејасно.

Вероватно од *баџка* „id.“, в. **баба**¹², облик *бак* од **бабак*, *баџка* > *бака*, множина **баџци* > *баџи*, номинатив-акузатив *бак* према косим падежима. Или поствербал од **бацити**, *бачиџи* (корен **bak-* / **bok-*), уп. још **бак**³, **бак**⁴, за сличну дилему **бак**¹.

бака² *баџа* m. „војник који служи у пешадији, пешадинац“ Варош у Слав., Ј. Игњатовић, Сремац, Шеноа, Крлежа (РСА), Војв. (РСГВ), *бака* „id.“ (РНККЈ), *баџасџи* adj. „који је као бака, припрост, груб“ Војв. (РСГВ), такође *бакџезер* m. „пешадинац“ (РСА).

- Од мађ. *baka* „id.“ (Hadrovics 126).

Мађ. реч нема општеприхваћене етимологије; тумачи се као регресивно образовање од мађ. *bakancsos* „id.“ > **баканчош** (Hadrovics l.c.), или пре од мађ. *boka* „чла-

нак на нози, руци“, затим и „врста обуће“, са метонимијским развојем значења „дубока ципела на пертлање“ → „пешадинац“ (EWU 71). Облик *бакезер* је настао под утицајем немачких позајмљеница, као *фурвезер* „возар, припадник возарске јединице“ Балски < нем. *Fuhrweser* (Klaić), одатле и мађ. *furvézer* из војничког жаргона (Hadravics I.c), уп. *bakeza* „војничина; простак“ у говору осјечких Немаца (Petrović V.). Уп. и слч. дијал. заст. *bakár* „пешадинац“ (SSN). Погрешно Skok 1:94–95 s.v. *bàk!*: од тур. *bak, baka* > **бака³**, или у вези са *baca(laureus)*.

бака³ *ба̀ка* interj. за чуђење, вајкање „гле!“ (Вук 1818), „id.; ено, нуто, чудо“: *Ба̀ка, ба̀ка шокачког закона! И ви сте ми нек’ва вјера и закон! Кочић, Доситеј* (РСА), *ба̀ка-ба̀ка* „id.“ НП мусл. (Škaljić); *ба̀к* НП мусл. (РСА), НПосл Вук (РЈА). — Од XVIII в. *бак!* Ј. Рајић (РЈА).

- Од тур. *baka* 3. sg. opt. и/ли *bak* 2. sg. imp. од *bakmak* „гледати“ (Skok 1:94–95; Škaljić 115).

Из турског и мађ. *baka* „гле!“ (Skok I.c.). Реч *bakmak* је општетурска (ЭСТЯ 2:38–40; Tietze 1:264–265), уп. **бакалум** и ***бакарити**. Веза са рус. дијал. *ба́ка* „око“, пољ. *baka* „id.“, *baczyć*, укр. *ба́чити*, блр. *ба́чыць* „видети“ могућа је само ако се одбаци идиоглотска етимологија овог глагола (**ob-ačiti*, у вези са **око!**?), и узме да је и он позајмљен из истог турског извора (уп. Фасмер 1:108; ЕСУМ 1:154–155; ЭСБМ 1:337–338; Sławski 1:24; SP 1:174–175).

бакавела *бакàвела* f. „старудија“: „Што си ми дао ту бакавелу, дај овамо што-год оштрије“, — рекла једна жена, кад су јој дали стар, туп нож Војв. (РСА).

- Нејасан хапакс.

Уп. можда **бекута**.

бакалар *бакàлāр, -āра* m. „врста морске рибе *Gadus morrhua* која се осушена доноси из Норвешке“ (РСА), *бакалāр* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бакалāр, -āрā* Хрв. приморје, Раб, Божава (Skok 1:95), *бакалāр* Вргада (Jurišić), *бакалōр, -лōрā* Брусје (Dulčići); изведенице *бакалāрић* dem. И. Типико, *бакалāрчина* f. augm. Бос. Грахово, *бакалāрев/-ов* adj.; такође *бакàлāр* m. „бакалар“ Попово Поље, Бока, Херц., ЦГ (РСА), Дубр., *бакалāрић* dem. ib., *бакàјāр* ib. (Бојанић/Тривунац), *бакајāр* Потомје (Skok I.c.), *бакајāрић* dem. Дубр. (Бојанић/Тривунац); *бакàлāј, -āја* „бакалар“: Свака риба вода а бакалај војвода Бока (РСА), *бакàлај* сз. Бока (Musić), *бакалāј* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), надимак *Бакалāи* Вргада (Jurišić), *бакàл, -āла* m. (?) „id.“: Море има своје ... бакале (РСА).

- Од ит. *baccalaro, baccalà* „id.“ (Skok I.c. s.v. *bakàlāј*); уп. слн. *bakalá, bakalár*, алб. *bakaláro*, нгр. *μπακαλιόρος* > арум. *bacal’eár*.

Облици са финалним *-ј* од *baccalà*, вен. *bacalà* (за адаптацију уп. **белaj**), или можда, као и нгр. *βακάλαος*, директно од шп. *bacalao* (уп. *Ἀνδριώτης* 46). У крајњој

линији иберороманска изведеница (порт. *bacalhão*) од лат. *baculum* „штап“, на коју се своди и хол. *bakeljauw* > *kabeljauw*, одакле нем. *Kabeljau*, фр. *cabillaud*, енгл. *cabilau* итд. (Kluge 457); друкчије Skok l.c., по коме шпанска реч потиче од фламанске односно холандске. Номинатив *бакал* не потврђује се једнозначно примером наведеним у РСА (могао би гласити и **бакала* f., као директан одраз краћег ит. предлошка), али се тамо за насловни облик упућује на још два извора, без примера; уп. и *бакалџ* „(сушени) бакалар“ Орбанићи у Истри (Kalsbeek). Није јасно спада ли овамо *збакалариџи*, *-џариџ* рф. шаљ. „припремити, зготовити јело (са алузијом на бакалар)“ (?): Ђе ћемо ми ово [патке] бако сварити и збакаларити? БВ 1893:187 (РСА).

бакалас *бакālās*, *-āsa* т. „качамак“: „Мамула“ ... „качамак“ или „бакалас“. Кад узаври вода, посоли се, па се у њу сипа мало по мало кукурузна брашна и меша оклагијом Срем (РСА).

• Нејасно.

Поред потврде из Срема (Ђ. Шкарић, СЕЗБ 54:63) РСА даје и другу из Борјановићеве збирке која садржи речи такође из Срема, али и из Босне, Херцеговине и Хрватске. Уп. **баклијати**.

бакал(ин) *бакāл*, *-āла/-а* т. „трговац на мало колонијалном робом, намирницама“ (РСА), *бакāl* „id.“ (Вук 1818), Војв. (РСГВ), *бакал* Призрен (Чемерикић), *бакалин*, *бакали* рл. (РСА), *бакалин* Призрен (Чемерикић) ⇒ *бакалинка* f. „бакалка (в.)“, *бакалинов* адј., *бакалинскѝ* (РСА), *бакāлка* f. „бакалинова жена; жена бакалин“ (Вук 1818; РСА), *бакалка* Призрен (Чемерикић), *бакāлница* „бакалска радња“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), *бакāлница* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:508), *бакалница* Призрен (Чемерикић), *бакāлчиџ* т. дем., „трговац који има малу бакалницу“, презиме *Бакалчиџ*, *бакāлџ*, *-āџа* „трговчиџ, ђифта“ (РСА), Бачка (Вук), *бакāлство* п. „бакалски посао“ (РСА), придеви *бакалов* (Вук 1818; РСА), *бакалов* (РСА), *бакāлскѝ* (Вук 1818; РСА); *бакāлџија* т. заст. „бакал(ин)“ (РСА), *бакалџија* Призрен (Чемерикић) ⇒ *бакāлџиџка* f. заст. „бакалка“ (РСА), *бакалџиниџа* „бакалска радња“ Призрен (Чемерикић), *бакāлук* т. „бакалска роба; бакалство“ (РСА), *бакалук* „id.“; бакалска радња (Škaljić), *бакāлџк* „бакалска роба; бакалско звање“ Косово (Елезовић II 497), *бакалџк* Призрен (Чемерикић), *бакалџк* „бакалска роба“ Лесковац (Митровић), „id.“; новчани издатак, расход, трошак“: Ја њмам голџм бакалџк у куџу Јабланица ⇒ *бакалџчан*, *-чна*, *-чно* адј. „који изискује трошкове, издатке“: моја куџа је бакалџчна иџ. (Жугић), *бакалџа* f. „бакалска роба“ (Škaljić); (полу)сложеница *бакāл-баџа* / *бакāлбаџа* истор. „старешина бакалског еснафа“; деноминали *бакāлиџи*, *бакāлџм* impf. „бавити се бакалским послом“, *бакāлисатиџи*, *-џиџм* „id.“ (РСА). — Од 1702. *бакал* (Михајловић).

- Од тур. *bakkal* „id.“, *bakkallık*, *bakkaliye*, ар. порекла (Skok 1:95; Škaljić 115). Балкански турцизам, уп. мак. *бакал(ин)*, *бакаллак*, буг. *бакалин*, *бакалија*, *бакалџк*, рум. *băcál*, арум. *băcál*, *băcálíke*, алб. *bakáll*, *bakallëk*, нгр. *μπακάλης*.

Тур. реч је ушла и у друге источноевропске језике: рус., блр. *бакалѐя* „мешовита роба“, укр. *бакáлія*, пољ. *bakalie*. За њено порекло в. Tietze 1:267. Полусложеница *бакал-баши* заснива се на тур. предлошку *bakkal başı*, уп. и молд. заст. *ba-cál-báșă*. Облик *бакалџија* вероватно домаћа творба. Значење *бакáлиџи* (im)pf. „не (у)радити добро, упропастити; рећи, говорити нешто лоше о неком“ Војв. (РСГВ) вероватно укрштањем са *баџалиџи*, в. **батал**; уп. и *бакал* фиг. „скитња, дангуба“: иде по селу у бакал, *бакáлиџи* „разговарати“ Дуга Реса и Карловац (Regušić I 36, 69). Није јасно спада ли овамо *бакалиџи* „бити с неким у добрим односима“ Кордун (грађа ЕРСЈ).

бакалум *бакáлум* као узречица „да видимо, да размислимо“: У хаџије је вазда бакалум: никад ти неће сигурно обећати, већ увијек: да видимо, да размислимо, нека мало причека Мостар (РСА), *interj.* „id.“, такође *бакáлум* (Škaljić), *бакалџм* „id.“ Пирот (Живковић).

- Од тур. *bakalım* „id.“ 1. pl. opt. од *baktak* (Škaljić 115). Балкански турцизам, уп. мак. *бакалам*, *бакалџм*, *бакалум* (Јашар-Настева 112, 179), буг. разг. *бакалџм* узв. који означава подсећање, подстицање или ишчекивање (ПРОДД), алб. *bakallëm* (Boretzky 1976:20).

Уп. **бака**³ и ***бакарити**.

бакам *ба̀кам* т. „црвена или каква друга боја за улепшавање лица (претежно биљног порекла)“ НП Вук (РСА), „руменило за лице, ружичастоцрвена боја која се добија из дрвета *Caesalpinia sappan*“ (Škaljić), *бакам* „биљка потајница, *Lathraea squamaria*“, „црвени сандал, *Pterocarpus santalinus*“ БиХ, *бакам боја* „боја добијена од самлевоног дрвета *Caesalpinia bahamensis*“, *бакам боја џурска* „боја добијена од самлевоног сржног дела кампеш-дрвета“ (Симоновић), *мòр бакáм* „боја слична боји варзила“ Косово (Елезовић II 497), *мор бакџм* Призрен (Чемериџић); и као придев *бакáм indecl.* „непостојан о боји; несолидан (о квалитету робе)“ Косово (Елезовић I), *бакџм* „несолидан“: Немòј сьг да правимо бакџм рабòту Лесковац (Митровић), *бакáми* „боје као бакам, румен“ (Škaljić); деноминал *ба̀камити* (*се*) impf. „бојити (се) бакамом“ НП, БиХ, *из-/на-ба̀камити* (*се*) pf. (РСА).

- Од тур. *bakam*, *bakkam* „кампеш-дрво; непостојана боја“, ар. порекла (Skok 1:95; Škaljić 115). Балкански турцизам, уп. мак. *бакам* „варзило,

Caesalpinia brasiliensis“, буг. заст. дијал. *бакам* „id.“, рум. *băcân*, арум. *băcânte*, алб. *bakëm, bakám*, нгр. *μλακάνι*.

Уп. и Sadnik/Aitzetmüller 228–229 § 178. Тур. реч је ушла и у источнословенске језике: рус., укр., блр. *бакан*; за њено порекло в. Tietze 1:267. Придевско значење „непостојан, несолидан“ развило се из „лоша, непостојана боја за тканину“, уп. буг. дијал. *бакам* „id.“ Тетевен (СБНУ 31:238). За *мор бакам / бакъм* в. **мор**.

бакан *бăкăн, -ăна* т. „вика, дрека, граја“ сз. Бока (Music), обично пл. „id.“: По свѹ нѡћ чинѹ бакане Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бакан* Лепетане код Тивта (В. Томановић, ЈФ 14:116), *бакан* Корчула (Vinja 1:33), *баканѡи* impf. „лармати, викати у смеху и весељу“ Дубр. (Бојанић/Тривунац).

• Од вен. *basan* „id.“, уп. ит. *bassano* (Vinja l.c.; уп. Music 129).

Глагол *баканѡи* може бити с.-х. деноминална творба, али и непосредан рефлекс вен. *basanar* „гласно викати, правити много буке“ (Voeglio).

баканак *баканăк* т. „папак код двокопитара“ Косово, *баганăк* „id.“ ib. (Елезовић I); овамо и *бакан* „овчја нога од колена наниже“ Бачка (РСА).

• Од тур. *bakanak* „id.“ (РСА 1:255), дијал. и *baĝanak* (DS 474).

Тур. дијал. *baĝanak* је у зап. румелијском могло гласити **baganak*, што би био непосредни етимон срп. облика са -з-. За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:43–45; Tietze 1:265. Škaljić 115 има само облик *бакан*, који је могао настати одбацивањем -ак схваћеног као домаћи деминутивни суфикс.

баканчош *бăкăнчош* т. „војник који служи у пешадији, пешадинац, бака“ Ј. Игњатовић, Даница 1866 (РСА), Војв. (РСГВ), *бăкăнчош* „id.“, реј. „неотесан човек, војничина, простак“ XIX в. (РСА), „пустосват, непозвани сват“: Поред званично позваних у сватове, у младожењину кућу на дан венчања окупи се и доста непозваног света који дођу да гледају сватове и сватовско весеље. Такве учеснике на свадбама називају „баканцоши“ (северна Бачка) или „пустосвати“ (РСГВ, без акц.).

• Од мађ. *bakancsos* „id.“ (Hadrovics 126–127); уп. слч. дијал. *bagančoš, bokajčoš* „онај који стално носи само једне баканце“ (SSN).

У основи је мађ. *bakancs*, и само позајмљено као **баканца**; Hadrovics l.c. не искључује с.-х. образовање одатле суфиксом -ош, али сматра да је преузеће из мађарске војничке терминологије вероватније, с обзиром на хронологију и врсту реалије, а нарочито имајући у виду то што варијанте са *ђ* и *ц*, карактеристичне за реч **баканца**, овде изостају. Уп. и **бака**?

баканца *бăкăнца* f. „тешка војничка ципела, цокула“ Србија XIX в., А. Цесарец (РСА), Лика (Ајцановић), „id.“; грубо израђена, тешка зимска ципела“ Војв. (РСГВ), „велика, тешка ципела“ Ваљево, Београд (грађа ЕРСЈ),

Ускоци (Станић), *бакáнц 'а* „id.“ Гола (Večepaj/Lončarić), такође *бакāнча / бакāнђа* „војничка ципела“ Крлежа (РСА), *бақанђа* „велика и тешка ципела“ Селца (Vuković), *бокáнч 'а* Свиница (Томић I), *бокāнце* pl. Војв., такође *бокōнце* ib. (РСГВ); овамо можда и *бакана* f. „врста просте чизме“ Бачки Брег (РСА).

• Од мађ. *bakancs*, старијег *bokancs* „id.“ (Hadrovics 126); уп. рум. *bocánc*, слч. (дијал.) *bakanča, bokañča* (SSN), чеш. *bakanče* (Machek 41b), пољ. дијал. *bokancze*, укр. дијал. *бакáнчи, бокáнчи* (ЕСУМ 1:108).

Уп. и Sadnik/Aitzetmüller 227–228 § 175. Мађ. реч је вероватно домаћа изведеница од мађ. *boka* „чланак, глежањ“, уп. **бака**¹; прелаз мађаризма у *a*-основе као у **анта**, **битанга**. Hadrovics l.c. код Крлеже препознаје т. pl. *баканчи*, уп. слч. *bakanč* (SSN); уп. и *бакāнци, баканāци* т. pl., само у примеру из НЗАг: Опанци баканци, бака-деветарица, на море очли [отишли], с мора дошли па се нису подерали (саонице) Бачка (РСА), где је очито наслањање на *ојанци*. Варијанте са *-ца, -ђа* настале су на с.-х. терену (Hadrovics l.c.). Уп. **баканчош**.

бакар *бакар*, *-кра*, заст. и *-кара* т. „метал тамноцрвене боје, мѐд, *cuprum*“, „бакарни новац; разни предмети од бакра; посуђе од бакра“, рег. и „варак од бакра“: Облијепе лице бакарном [жене у Млещима] Љубиша (РСА), *бакар*, *-кра* (Вук 1818), *бакар* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *бакър, -љра / -кра* Призрен (Чемерикић), *бакър* Лесковац (Митровић), *бакр* ји. Србија (А. Белић, СДЗБ 1:124), *бакро* п. ист.-бос. Ере (Реметић); *бакара* f. „суд од бакра“, *бакарица* dem. (РСА), *бакáруша* „меденица, бакарно звоно које се везује о врат стоци“ Срем (Вук; РСА), Војв. (РСГВ), „новчић од бакра“ (РСА), Војв., „прва, најјача ракија која потече приликом печења (не користи се за пиће)“ ib. (РСГВ), *бакаруша* „бакарни новчић“ Црна Река (Марковић I), *бакáрџв, -џва* т. „бакарни новчић који се ставља у чесницу“ Н. Милошево, *бакаров* „мала погача направљена од остатака теста које се нахвлатило на посуду за мешење“ Војв. (РСГВ), *бакрџиш, -џиша* „бакарни новац“, *бакруџишина* f. реј. „(старо) бакарно посуђе“ БиХ, *бакáрџија* т. „занатлија који израђује ствари од бакра“ (РСА), *бакрџија* (Skok 1:96), *бакрџија* Пирот (Живковић), *бакрџински* adj. Сарајево (РСА), *бакрџр* т. „бакарџија“ Стулић (РЈА); придеви **бакрен**, *бакáран / бакáран, -рна, -рно* „који је од бакра; који има у себи бакра; који је боје бакра“ (РСА), *бакáран* Вршац (РСГВ), *бақанран* Косово (Елезовић I), *бакáран* Црна Река (Марковић II), *бакърън* Призрен (Чемерикић) ⇒ *бакáрница* f. заст. „ливница, топионица бакра“, *бакарнаст* adj. „који личи на бакар“, *бакараст* „id.“, *бакарст*, *бакрџв / бакрџв* „бакаран“ Хрв. Крајина, *бакрџиш* „који садржи бакра“ (РСА), *бакарљив, -џива, -џиво* „који није одавно калајисан (о посуђу)“ Косово (Елезовић II 497), *бакрљив* „id.“ Врање (РСА), *бакърљив, -џива, -џиво*

Призрен (Чемерикић), *бакарски* „који је од бакра“ Сврљиг, *ба̀кри* indecl. „бакаран“ НП, *бак̀рли* indecl. „id.“ (РСА) ⇒ *бак̀рлија* f. „стреман, узенгија, бакрачлија“ НП Вук (Вук; РСА), „боја слична боји зарђалог бакра“, *бак̀рли* Бос. (РСА), сложени придев *бак̀рсуз* „некалајисан, бакарни суд или суд са кога је калај опао“ (Škaljić); деноминали *ба̀кариџи се* impf. „добијати, имати бакарну боју, црвенети се“, *ба̀криџи / ба̀криџи* „превлачити танким слојем бакра“ Никшић, *заба̀криџи* pf. „затровати се од бакарног суда“, ~ *се* „добити бакарну боју“ (РСА), *заба̀криџи се* „изгубити калајну превлаку (о бакарном суду)“ Пива (Гаговић), *оба̀криџи (се)* „побакрити (неки суд и сл.); учинити да бакар продре негде (нпр. у јело у бакарном суду)“ ЦГ, „примити у себе једињења бакра (о јелу у бакарном суду)“, „отровати се јелом из бакарног посуђа“ Врање (РСА), ~ *се*: *оба̀крило се* јело (Вук); *ба̀кароваџи, -ујѣм* (im)pf. „ба̀криџи (в.)“, *бак̀рисаџи, -иџѣм (се)* impf. „id.“ НПОсл Вук, „оксидирати (о некалајисаном бакарном посуђу)“ ЦГ (РСА), *ба̀карисаџи* impf. „имати укус на бакар“ Војв. (РСГВ), *на-/о-/џо-ба̀карисаџи (се)* pf. (РСА; РМС), *бак̀р̀исаџи, -иџѣм (им)pf.* „ба̀криџи (в.)“; друге изведенице *ба̀кра* f. „бакрач“ Цетина, И. Типико, НЗаг (РСА), Дуга Реса и Карловац (Perušić I 36), Лика (Skok l.c.), *бакра* „кована бакарна посуда за кување на отвореној ватри“ Дрвар (Јовичић), *ба̀крица / ба̀крица* dem. Доситеј, Д. Шимуновић (РСА), *ба̀крица* Ускоци (Станић), **бакрач**. — Од 1682. *бакар* (Михајловић).

• Од тур. *bakır* „id.“, *bakırclı, bakırlı, bakırsız* (Skok 1:96; Škaljić 115, 116, 117). Балкански турцизам, уп. мак. *бакар, бакарлија* adj. indecl., *бакарџија*, буг. *бак̀р, бак̀рдрџија*, арум. *băcîre*, алб. *bakër, bakërxi*, нгр. *м̀пак̀ри, м̀пак̀рт̀џџ*.

Из српско-хрватског слн. *báker, -kra* као књижевна позајмљеница XIX в. (Bezljaj 1:9); уп. још укр. *бак̀ир* „(бакарни) котао“ (ЕСУМ 1:120). За дискусију о пореклу тур. речи — домаћем или иранском — в. ЭСТЯ 2:45–47; Tietze 1:266 и уп. **багар**. У српско-хрватском тур. *л* изједначено је са непостојаним *а* као рефлексом полугласа; деklinација *бакар, бакара* заснива се на придеву *бакаран* m., *бакарна* f., где је постојано *а* пред *р* резултат уједначавања основе (фонетски би било **бакран, бакарна*). Није јасно спада ли овамо *заба̀криџи* pf. „преварити, обманути, изиграти“ Ускоци (Станић), *заба̀криџи* „подвалити некоме“: Ово̀г̃а̀ п̀та си ми га̀ до̀бро за̀ба̀крѝо Васијевић (Стијовић). Уп. и **бакрачлија**.

***бакарити** *ба̀карим* impf. „уважавати“: Кој ти ба̀кари ста̀рога и др̀тавога Врање (Златановић), *ба̀кари* 3. sg. „id.“ Ни́кој га̀ не ба̀кари Пирот (Златковић V).

• Вероватно од тур. *baktak, bakar-* „гледати, бринути се“; уп. мак. разг. *бакари* „обраћати пажњу, уважавати, фермати“: ич не ме бакари, буг. дијал. зап. *бак̀аря* „id.“ (обично са одрицањем): Не го бакари за нищо.

Јсл. облици вероватно полазе од тур. аорисне основе једнаке 3. sg. *bakar*; уп. и Menges 1969–70:67, који исправља БЕР 1:27, где се као тур. етимон наводи *ba-kar(am)* 1. sg. praes. За порекло тур. речи в. **бака**², уп. и **бакалум**. Није јасно спада ли овамо *ба̀ка̋ћ*, само у изразу: *ни у бакаћ!* „ни помисао о бризи и одговорности“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀клија).

бакати *ба̀ка̋ти* impf. „подригивати“ Пељешац (Vinja 1:33–34), *ба̀ка̋ти* „id.“ Орбанићи у Истри (Kalsbeek); *за̀ба̀кнуйи се*, *за̀ба̀кнѐм се* pf. „посустати, остати без снаге“ Зоруновац, „запети у говору (од треме, страха), уплашити се“ *ib.*, Параћин, „запустити се (о особи)“ Тимок (РСА), *за̀ба̀кне се* 3. sg. „оглупавити, збунити се“: *Колко сви̋ ви̋чу на њѐга, до̀бро се и не за̀ба̀кне* Црна Река, *за̀ба̀кнуйи* „заглупљен, збуњен“ *ib.* (Марковић I), *за̀ба̀кнем се* „занети се, заборавити се“ Лужница (Ћирић), „застати у говору; помести се; не ићи од руке“ Тимок (Динић I), *за̀ба̀кне се* 3. sg. „заинатити се, узјогунити се; сплести се“ Бучум и Бели Поток (Богдановић I), *за̀ба̀кне се* „заинатити се, не кренути из места“ Лозан (Јоцић), *за̀ба̀кнуйе се* impf. „муцати; не функционисати добро, заглављивати се (о направи)“ Тимок (Динић III), *за̀ба̀кнуйв* adj. „који се ‘укопа’ па не креће (о коњу)“ Лозан (Јоцић); *уб̀ба̀кнем се* pf. „помести се; узјогунити се“ Јабланица (Жугић), „збунити се“ Лесковац, *уб̀ба̀кнуйв* adj. „збуњив“ *ib.* (Митровић).

• Вероватно од псл. дијал. **ба̀кати*, **ба̀кноти*, ономатопејског порекла; уп. буг. дијал. *ба̀кам* impf., *ба̀кна* pf. „рушити, (пре)сећи; извирати с прекиди-ма (о извору)“, ~ *са* „пасти; разболети се; умрети“ Радовене код Враца (БД 9:231), *за̀ба̀квам се*, *за̀ба̀кна се* „замуцкивати; давити се од плача“ Ботевград, Тетевен, Габаре, Бела Слатина (БЕР 1:568); *за̀ба̀квам (са)*, *за̀ба̀кна (са)* „id.“; загрицнути се; задавити (се); пасти у несвест“ прен. „остати без речи; збунити се; замуцкивати“ Радовене код Враца (БД 9:247), *за̀ба̀кна са* „id.“ Ботевград (БД 1:190), *за̀ба̀квам се* „задавити се“ Мраморен код Враца (БЕР 1:572), „заборавити у тренутку услед велике збуњености или страха“ Доброславци код Софије, *за̀ба̀к`инам се* *ib.* (БД 2:79).

БЕР I.с. тумачи буг. облике као ономатопеје; Влајић-Поповић 2002:230, 239, 258 своди источносрбијанске примере на ономатопејски корен **ба̀х-* који је у **бухати**, **бахтати**; Vinja 1:33–34 изводи облик са Пељешца, као далм. реликт или преко неког ит. дијалекта, од лат. *vac(u)are* „бучно (ис)празнити“.

баква¹ *ба̀ква* f. „дрвени суд за воду, вино и ракију“: Даље су ковачке алатке: ... баква или коританце у коме стоји вода с квасилицом Расина, *ба̀квица* dem. (РСА), Шумадија (Вук), Ускоци (Станић), „суд у који иде ракија која се пече“ Драгачево (Ђукановић II), „суд за воду“ Чумић (Грковић), *ба̀кви-ча̀р* m. „коморција који на товарном коњу носи баквице“ (РСА).

- Вероватно од познолат. *bassa* „посуда за воду“ (Skok 1:97 s.v. *bàkvica*).

У велику породицу ове лат. речи и њених изведеница у европским језицима спадају, између осталог, нем. *Vack* (в. **бакла**¹), стрп. **вачиль** „котлић“ < ит. *baccile*, **вачинь** „id.“ < ит. *bacino* = фр. *bassin* „базен“, нем. *Becken* „здела“ итд. < влат. *baccinus* (Skok l.c., уп. Kluge 81, 99). Регуларан развој стране геминате у групу прост консонант + *v* (уп. **бачва**, **котва**, **летва**, **смоква**), указује на рано доба преузећа, изостанак прелаза *ǣ* > *o* (уп. **бокара**) на продужени изговор влат. *a* под нагласком. Овамо можда назив за корњачу *Emys orbicularis* L. **баквача** Далм. (Hirtz I), због сличности оклопа са дрвеном посудом (Skok l.c.), уп. *чанчара* s.v. **чанак**. Ипак не треба искључити везу са **бакља**² „дебела шиба“, **бак**³ „белика“ (од тог слоја дрвета такође су прављене посуде). Sadnik/Aitzetmüller 194–195 § 157c изводе од домаћег корена **bъk-* са вишим превојем у *букайши* „бујати“, *буча* (в. **боца**²) итд., уп. и **баква**².

баква² *бàква* f. „врста крушке крупна и сочна плода“: Виш куће ти баква крушка, | Убила ти брата пушка НП, *бàквача* „id.“ (РСА), *бàквача* Сумартин (Novaković), *баквача*: плод [је] у дну узак, а према врху бива све шири и шири. Зреле су — бар код нас — око половине септембра и слатке су, особито кад се устоје неколико дана — топе се у устима (М. Медић, ЛМС 139:89–90), *бàквача* Макарска (РСА; РЈА), *бàкљача* (РСА).

- Недовољно јасно.

Тешко одвојиво од синонимног **батва**, *баџвача*, при чему хронологија потврда даје првенство облицима са *-џв-*, а горе наведени Медићев опис говорио би у прилог вези са **bъtv-ѣti* „гњити“. Уколико је *-к-* ипак првобитно, можда од **бавка* < **бајка* < **бавъка*, уп. слн. *bábica* „врста крушака“ (ЭССЯ 1:109), чеш. дијал. *babice* „id.“ (SP 1:170), даље можда буг. *баба* „крупан самоникли јагодаст плод“ (ЭССЯ 1:106), за гласовни развој **баба**¹². Уп. и **баба**¹⁶. Sadnik/Aitzetmüller 194–195 § 157c изводе од истог корена **bъk-* „надимати“ као и **баква**¹. Skok 1:91 s.v. *bagulina* за облик *бакљача* из Макарске помишља на ром. порекло у вези са лат. *baculus* „штап“, уп. **багулин**, **бакета**¹.

баква³ „белег у игри“ в. **баба**¹².

баква⁴ „наковањ“ в. **баба**⁴.

баква⁵ „свитак предива“ в. **бапка**¹.

баква⁶ „стари новчић“ в. **баба**⁵.

баквачити *бàквачийи* impf. „пушити“: Јошко, ти баш мѠраш у соби бàквачит нà тѠ лулѠтину?! бачки Буњевци (Реић/ВаѠлија).

- Нејасно.

Можда у вези са **багов** (**багвачийи* од **багвач* „пушач“).

бакелати *бакѐлаѝи*, *-ām* impf. реј. „јести“: Бакелај то док нијеси добио ћутек Дурмитор (РСА), Пива (Гаговић), Ускоци, „помало радити“ *ib.* (Станић), *набакѐлаѝи се* pf. „најести се“ Пива (Гаговић), „*id.*; препити“ Ускоци (Станић), *набакѐлисѝи*, *-шиѝм* (im)pf. „јести, најести се“ Пива (Гаговић); *бакѐлѝиѝиѝе* n. реј. „изелица“ Ускоци (Станић).

- Вероватно изведеница експресивним префиксом *ба-* од **келаѝи*, непалатализованог облика од **кељати** (Петровић 1998:179).

Облик *кѐлаѝи* „јести, кусати“ потврђен је на истом терену. За творбени тип в. Бјелетић 2006:90–99. За *багѐлаѝи* „јести“ поред „једва, немоћно ићи, преплитати корак“ в. **бага**¹, за значење *бакѐлаѝи* „помало радити“ уп. на истом терену *гѐлаѝи* (*се*) „лагано ићи, ићи клатећи се; храматити; нешто споро радити“ Ускоци (Станић), в. **гелјати** (уп. Петровић *l.c.*).

бакењак *бакењѝак* m. „извор воде каптиране помоћу дасака“ Васојевићи (Боричић).

- Нејасно.

У начелу би се могло помишљати на далм.-ром. (са изостанком палатализације!) рефлекс влат. *baccinus* > нем. *Becken*, фр. *bassin*, ит. *bacino* > стерп. **бачинь** Дубр., уп. **баква**¹, али је реч недовољно посведочена.

бакета¹ *бакѐѝа* f. „штап“: Старом Јоку сребрну бакету НП Рисан (Вук), „*id.*, палица“: Као спољашњи знак власти општинског капетана био је штап или бакета Бока (РСА), сз. Бока (Music), „глава на штапу; чворуга, гука (на глави или за вратом)“ Лика (РСА), *бакѐѝа* „шиба, прут; штап председника општине“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „железна шипка кишобрана“ Вргада (Jurčić), „прут; *бакѐѝина* (в.)“ (ČDL), *бакѐѝа* „танки комад дрвета за огрев“ Орлец (Houtzagers), *бакѐѝа* „прут“, „цветно стабло црног лука [и других биљака]“: Ако цивула избачи прут за сјеменку звала се бакета — Чопљан баца бакете и на вр’ њих бијеле ружице Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *бакѐѝиѝа* dem. Врчевић, *бакѐѝѝар*, *-ѝара* m. „сватовски часник који носи бакету, буцу као обележје, ‘буѝар’“ приморско-лички Буњевци (РСА); деноминал *бакѐѝѝаѝ* impf. „делити ‘сарделе’ [тј. пацке] по длановима (казна у школи)“ Корчула (Vinja 1:34), (*из-*)*бакѐѝѝаѝ* (im)pf. „(ис)гући“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), (*из-*)*бакѐѝѝаѝ* Будва и Паштровићи (ead. II), *избакѐѝѝаѝ* pf. „истући тепих да би се из њега истресла прашина“ Дубр. (Бојанић/Тривунац); такође *бакѐѝѝун*, *-ѝуна* m. „мотка пободена у земљу“ (РСА), *бакѐѝѝина* f. „прутић који се премаже лепком и служи за хватање птица“ сз. Бока (Music), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бакѐѝѝина* „*id.*“ Вис (Roki), „*id.*; прут“ (ČDL) ⇒ (*на-*)*бакѐѝѝинѝаѝ* (im)pf. „мазати палице лепљивом смолом за лов птица“ Вис, *разбакѐѝѝинѝаѝ* pf. „скинути ба-

кетине“ *ib.* (Roki), *бакеџиџи* *m.* „штапић намазан лепком за лов птица“ Комижа (Mardešić-Centin), у изразу *џасџи на бакеџиџи* „ухватити се на лепак; дати се преварити“ Вис (Vinja l.c.). — У XVI в. *бакиџа* „штап, прут, палица“ Марулић (RJA).

- Од вен. *bacheta, bachelina* „id.“, уп. ит. *bacchetta, bacchettare* (Vinja l.c.; уп. Skok 1:91 s.v. *bagulina*; Musić 129; Lipovac-Radulović I 22).

Истог крајњег порекла као **багулин** (Vinja, Skok l.c.). Уп. **бак**⁴. Развој значења „штап (са задебљањем на крају)“ → „задебљање, кврга (на батини)“ као код синонима **буца**¹. Sadnik/Aitzetmüller 194–195 § 157c изводе *бакеџа* „гука“ од **бџк-* „надимати“, уп. **баква**¹, **баква**². Овамо вероватно *бакеџаџи* „говорити којешта“ ЦГ, *бакеџоваџи*, *-џуџем* „id.“ Невесињски (РСА), са развојем значења као код **лупати**, *лупеџаџи*, уп. **бакетати**.

бакета² *бакеџа m./f.* „онај који има раван табан, дустабанлија“ Лика (РСА).

- Нејасно.

бакетати *бакеџаџи, -џм impf.* „прести на препуном вретену“ Лика (РСА).

- Нејасно.

Веза са **бакета**¹ била би могућа ако се пође од **„поштапати се“*, али глагол није посведочен у том значењу; уп. тамо и *бакеџаџи(и)* „ударати штапом; лупетати“. Или од **бакеџаџи* < **бахтати** „лупати; ићи тешким ходом“. Уп. и **бакоџа**. За семантички распон „несигурно ићи; говорити којешта; прести“ в. **баврљати**.

бакивара *бакивара f.* „погрдна реч за жену“: каже се за неку неуредну женетину која се увијек маје око огњишта Банија, НПр, *бакивџорија* „id.“ Хрв. Крајина (РСА).

- Нејасно.

Ако се пође од краћег облика, наизглед сложеница са другим делом **варити**, први део можда у вези са **бџкь / *бџкь* „креч; отворено огњиште“, уп. **бакула**², но очекивао би се везивни вокал *-о-*, а не *-и-* (**баковара*); гласовни лик упућује пре на експресивно и релативно скорашње постање; уп., са истог терена, **бакета**², **бакетати**.

бакија *бакија f.* „оно што је остављено, напуштено, што није више у моди“ у изразу *сџара бакија* Кључ, „стари општински комун, неподељена општинска шума“ Ресава (РСА), *бакија* „претекли, стари неисплаћени дуг“ Косово (Елезовић I), у изразу *осџавиџи на бакију* „оставити на милост и немилост“ ЦГ (РСА), *осџаџи на бакију* „остати сам“ Љуботињ (грађа ЕРСЈ).

- Од тур. *baki, bakiye, bakiye* „остатак“, ар. порекла (Skok 1:96; Škaljić 116). Балкански турцизам, уп. буг. *бакија*, обично *pl. бакии* разг. „ненапла-

ћени стари дугови“, дијал. *бѣкиш* „непотребне, сувишне ствари; несређе-ни рачуни“ Хасково (БД 5:63), алб. *bakí* „обавеза“.

За порекло тур. речи в. Tietze 1:267. Уп. **бекаја**, **Бекија**. Овамо можда и *бакија* „брига, мука“: Има неку бакију Тимок (РСА), заправо *,„неизмирена обавеза“, евентуално укрштено са *бакшаши се*, уп. **бахтати**.

бакити *ба̀киѝ*, *-ѝн* рф. „пољубити (тако се каже детету)“: Ба̀ки ма̀мицу, па а̀ј-де нѝнат! Дубр. (Бојанић/Тривунац).

• Вероватно у вези са чак. *бакнуѝ* „пољубити“ Црес (Skok 1:85 s.v. *bàca-ti*), мак. *бакне* „id.“, буг. *ба̀кам*, *ба̀кна*.

Облици *бакиѝ* inf., *баки!* impf. не могу бити стари, али треба имати у виду да је посреди реч тепања. Извођење од ит. *baciare* (тако Бојанић/Тривунац 36) не чини се фонетски могуће. Уп. **бакнути**.

бакица *ба̀кица* f. „кржљаво ћуре“ Банија (РСА).

• Нејасно.

Можда деминутив од **баба**¹, метафора заснована на смежураној кожи ћурке; или од основе **бѣб-*/**биб-* која је у **биба**¹, *ба̀бац* „ћуран“, онда изворно **ба̀кица*.

бакла¹ *ба̀кла* f. „дрвени суд за воду, вино и ракију“ Бољевац (РСА), *ба̀кла* „id.“ Црна Река (Марковић I), *ба̀кље*, *ба̀кља̀* pl. „судови у којима се носи млеко на магарцу“ Србија (РЈА), *ба̀клица* dem. Хомоље, Сврљиг (РСА), *ба̀клица* Црна Река (Марковић II), *ба̀клица* „буклија“, фиг. реј. „глупа глава“ Пирот (Златковић III), *ба̀кличка* ib. (Живковић).

• Изворно јсл. **бѣкла* од сргр. *μποῦκλα* „дрвени суд за вино“. Балкански грецизам, уп. цсл. **вѣклица**, буг. *ба̀къл*, *ба̀кље*, *ба̀клица* (Skok 1:232 s.v. *viklja*; уп. БЕР 1:98).

Грчка реч изводи се од лат. *buccula*, деминутива од *bucca* „образ“ (метафора за бокасту посуду). Из истог извора је позајмљен облик **буклија**, али доцније, с обзиром на изостанак развоја *u > њ*. Није јасан вокализам мак. *ба̀клица* „чутура, буклија“. Можда је на јсл. терену дошло до укрштања рефлекаса лат. *bucca*, *buccula* и **bacca*, **baccula*, в. **баква**¹. Уп. и рус., укр. дијал., блр. *ба̀клага* „дрвена посуда са уским грлом, чутура“, укр. дијал. *ба̀клаг* „id.“, што већина изводи из тат. *ba-klak* „посуда за воду“ (Фасмер 1:110; ЕСУМ 1:120; ЭСБМ 1:283–284), док Шанский 2:15–16 допушта да се ради о домаћим изведеницама од етимолошки нејасне основе *бакл-* у рус. дијал. *ба̀клуша* „id.“, *ба̀клан* „трупца, клада“ и сл., укр. *ба̀клó*, *ба̀кла*. Sadnik/Aitzetmüller 379 § 287 сумњају у страну порекло, помишљајући, с обзиром на однос с.-х. у (*буклија*) и буг. њ према мак. *a*, на корен **бѣк-* као назализовану варијанту од *бѣк-* (в. **баква**¹). Bezlaј 1:9 пореди слн. дијал. (ист.-штајерски) *bàkulica* „корпа, котарица“ (али уп. id. 1:16 s.v. *béka*, где варијанту *bàkúl(j)ica* „кошара од прућа“ тумачи друкчије, в. **бакља**²).

бакла² *bākla* f. „боб, *Vicia faba*“ Косово (Елезовић I), *bākla* „id.“ Призрен (Чемерикић), *бакља* (Симоновић).

- Од тур. *bakla* „id.“, ар. порекла (Skok 1:96; Škaljić 116). Балкански турцизам, уп. мак. *бакла*, буг. *бакла*, арум. *băclă*, алб. *baklla*, *baklë* (Boretzky 1976:21).

За порекло тур. речи в. Tietze 1:267.

баклава *baklava* f. „врста пите“ (Вук 1818), „слатка пита од ораха (или бадема) и шећера (или меда)“ БиХ, презиме *Баклава*, *баклава* БиХ (РСА), Бјелопавлићи (Ћупић), Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), Нашице (Sekereš III), *баклава* Призрен (Чемерикић); (полу)сложенице *ђул-баклава* „баклава изрезана на ђулове“ НП (Вук), *ђулбаклава* „id.“, *џандар-баклава* „врста баклаве у облику пуњене ролне“, *кајмак-баклава* „баклава надевена кајмаком“, *севдиџан-баклава* „врста баклаве, џансевдија“ (Škaljić), у изразу *шећерли* ~ „баклава преливена сирупом од шећера“ НП (РСА).

- Од тур. *baklava* „id.“ (Skok 1:96; Škaljić 116). Балкански турцизам, уп. мак. *баклава*, буг. *баклава*, рум. *baclavă*, арум. *băclăvâie*, *băclăvă*, алб. тоск. *bakllavá*, гег. *bakllavë*, нгр. *μπακλαβάς*.

И називи за разне врсте баклаве имају тур. предлошке, уп. тур. *gül baklava*, *cendere baklavası*, *kaymak baklava* (Škaljić 254, 233, 384). Крајње порекло тур. речи није извесно, в. Egen 34; Tietze 1:268. Из балк. језика распрострањено у друге европске језике, уп. слн. *baklava*, рус. *баклава*, енгл. *baklava*, *baklava*.

баклијати *baklijaṭi*, *-ām* impf. „брзо мешати какву течност“ Лика (РСА).

- Нејасно.

Уп. можда **бакљати**, *барлијаṭи* (в. **барлати**), **бакалас**.

бакља¹ *bāklja* f. „комад смоластог дрвета са запаљеним врхом, буктиња“ (РСА), Војв. (РСГВ), Загарач (Ћупић), *бакла* „id.“, *бакља* (РНККЈ), *бакљаја* Рожаје (Hadžić), *bākļāri*, *-ā* m. pl. „вечерња свечаност уочи Ивањдана на којој момци и девојке пале бакље“ Слав., *бакља́рац*, *-рца* „бакља“ *ib.*, *bākļāi*, *-āi* „дрво које служи за бакљу“ *ib.*, „*бакљоноша* (в.)“, *бакља́да* f. „бакља“ (РСА), „свечана вечерња поворка у којој се носе бакље“; сложеница *бакљоноша* m. „онај који носи бакљу“ (РСА), Војв. (РСГВ). — Од XVIII в. *бакља* зап. лексикографи (RJA).

- Од влат. *facla* < лат. *facula* „буктиња“ (Skok 1:96), са *b-* само још у слн. *bākla*.

Лат. реч је деминутив од *fax*, *facis* „id.“. С.-х. облик на *b-* не одражава непосредно влат. предлошак (очекивало би се **џокла*); уп. кајк. *басуљ*, слн. *bažol* s.v. **пасуљ**. Bezlaј 1:9 претпоставља посредство срвнем. *vackel*, но не може се искључити ни

неки непотврђен ром. предлогак на *b-, можда укрштен са *baculus* „штап“, или укрштање са неком домаћом речју сличног гласовног лика и блиског значења, уп. **бакља²**. Чак. *fâgla* Водице и слн. дијал. *fagla* Нотрањско су од ст.-фурл. **fagle*, одакле фурл. *fale* (Skok I.c.). Реч показује *f-* и у другим европским језицима, у које се ширила посредством грчког (сргр. *φάκλα*, *φάκλιον* dem.) или немачког (још ствнем. *faccala*, срвнем. *vackel* [в. горе], нвнем. *Fackel*), уп. буг. *факлија*, рум. *fâchie*, *fâclie*, стчеш. *fakle*, дијал. *fakule*, слч. *fakl'a*, пољ. *wachla*, дијал. *fakla*, рус., укр. *факел*, мађ. *fáklya*. Из мађарског с.-х. дијал. *вџкља* „иверје од грабовине које се пали уместо луча“ Барања (Вук; РСА). Није јасно спада ли овамо хапакс *фџкља* „некакав накит на калпаку“: Један калпак, девет челенака, | И десета факља окована, | Из ње су му до три пера златна, | Што јунака бију по плећима НП (Вук 1818), НП БиХ (РЈА), такође *вџка*: А на главу калпак и челенке, | А покрај њих валку позлаћену НП (Вук; РСА). Skok I.c. види ту метафору буктиње, изводећи други облик метатезом из првог. За суфикс у *бакљада* уп. ит. *fiaccolata*. Хапаксни облик *бџкља* Сарајлија (РСА), ако је реалан, можда наслоњен на *букљаџи*, в. **буктати**.

бакља² *бџкља f.* „дебљи прут за оплитање“: Тезгере су две ручице, које у средини доле имаду овелик трбу; извртане су на три, четири миста, а у вртлосине се забију ведрићи и оплету дебелим шибамма или бакљама Оток код Винковаца (РСА).

- Нејасно; уп. слн. *bakúl(j)ica* „корпа плетена од прућа“.

Из контекста једине потврде није јасно да ли је *бакља* локални синоним за „дебела шибма“ или алтернативни материјал за оплитање. У оба случаја могућа се чини веза са **бак³**, *бакуља* „белика, меки слој дрвета испод коре“, будући да је и тај материјал служио у исту сврху (в. тамо). Слн. реч тешко је одвојива од синонима *бекџиља*, *бекџиља* „корпа сплетена од бекових шибљика“ Лашко, који се јасно везује за *béka* = с.-х. *бека*, **беква**, но њено *-a-* ствара проблем ако се усвоји етимологија која тај фитоним изводи преко **bek(v)a* од ром. **vinca* (уп. Skok I:133–134 s.v. *be-ka*; Bezlaј 1:16 s.v. *béka*). Уп. још мађ. заст. *bak* „гужва, врбова веза; омча“ (EWU 70), можда и рус. дијал. *бачки* pl. „решетка сплетена од врбовог прућа и постављена на саонице за превоз сена“ (СГРС).

бакљати *бџкљаџи*, *-ām* impf. „брбљати, лупетати“: Не слушај што бакља дите Далм., ~ се „вртети се, превртати се, бацати се“: Бакљати се у постељи *ib.*, „бактати се“: Када тко матер од много дјече упита шта ради, она одговори: ништа, у вијек се са дјецом бакљам Лика, „комешати се у стисци (о стоки)“ Босна (РСА), *бакљаџи се* „мучити се с неким или нечим“ Кордун (грађа ЕРСЈ), *збакљаџи* pf. „урадити на брзину; одлучити на брзину“ Буковица (РСА); такође *бакљаџи* impf. „некако обављати посао“ Жумберак катол. (Skok I:96).

- Вероватно варијанта од *бакџаџи* (*се*), в. **бахтати**.

Уп. Sadnik/Aitzetmüller 118 § 123b; Влајић-Поповић 2002:233, 265; за творбу уп. *букљаџи* поред **буктати**. У значењу „бацкати се“ и сл. постоје, међутим, и могућности алоглотске етимологије, уп., с једне стране, лат. *vacillare*, влат. *bacillare* „id.“ (одакле, са сличним семантичким развојем, **бациљати**, **вачелати**), а с друге стране нвнем. *wackeln* „клатити се, климати се, махати, млатарати, клецати, тетурати се“, које се објашњава као итератив од срвнем. *wacken* „id.“ (Kluge 967), можда и нем. *fackeln* „лелујати се, подрхтавати; оклевати, нећкати се; (свашта) причати“, које се изводи од *Fackel* „букиња“ као метафора немирног, лелујавог пламена (Kluge 270), уп. **бакља**¹. Skok l.c. пореди фурл. *bagolâ* „покретати тамо-амо“, даље вен. *balegar*, истрором. *baligare*, од лат. *ballare*. Уп. и **баклијати**.

бакмајстор „наредник у војсци“ в. **вактмајстор**.

бакнути *ба̀кнуйи*, -нѐм рф. „задесити, снаћи (о срећи)“: Ти мислиш да изеш моје имање, ама неће да те бакне, ако ја будем жив Левач, Тупижница (РСА).

- Недовољно јасно; уп. буг. дијал. разг. *ба̀кне ме* 3. sg. „успети, имати среће“ Трн, „id.“: Нема да те ба̀кне, ич не си прај устата — Нема да те ба̀кну за велигдн опњнци, ако тѝа су ти ск’инети Брезница, Нече а ме ба̀кне та̀а ра̀бота Самоков (Л. Димитрова-Тодорова, БЕ 34/4/1984:346).

Источносрбијанско-западнобугарска изолекса. Најпре **бакџнуйи* „посрећити се“, уп. *ба̀кѝ* Шумадија, в. **бахт**. Друкчије Димитрова-Тодорова l.c.: од буг. *ба̀кам*, *ба̀кна* „љубити“ преко ***, „додирнути, помиловати“. Није јасно спада ли овамо с.-х. заст. *бакнуйи* „захватити, добити“: А. Дао му је отац пе(т) тисућ дуката, тако их он и трафегга овди у Риму з галантинами сињорами. Б. За вјеру божју, је ли га гдје печу да и ми што годи бакнемо уза њ? М. Држић, XVI в. (RJA).

баков *баков* m. „буца од липовог дрвета којом рибари ударају моруне и јесетре да их онесвесте“ Д. Милановац (РСА), *ба̀ковац* „справа за убијање риба“: баковац — стари рибари имали су кијак којим су тукли рибу велику по глави, да се смете (Мићајловић/Vuković), „мотка за извлачење мреже, шегрт; направа за причвршћивање чамаца“ Војв. (id.; РСГВ).

- Нејасно.

Будући да се ради о меком дрвету чији удар треба само да онесвести рибу, није искључена веза са **бак**³, *баковина* „спољашњи меки слој дрвета“, уп. тамо и мађ. *bak* (ареал и -ов допуштају хунгаризам). Влајић-Поповић 2002:226 помишља на корен **бџх-* „ударати“.

баковит „неједнак по дебљини, испупчен; који заудара (о пићу)“ в. **бак**³.

баколити *ба̀колиѝи*, -ѝм impf. „обилазити око нечега зазирући“: Баколи око њега као ђаво око крста ЦГ (РСА).

- Декомпоновано од *о-ба̀колиѝи* < **обџ-koliti* (Лома 2000:603).

На истом терену потврђен је и недекомпоновани облик *об̀а̀колѝи́и* рф. „навалити на некога (са неким захтевом и сл.), закупити, спопасти, салетети“ ЦГ, одатле итератив *об̀а̀ка̀ља̀и́и*, *об̀а̀ка̀ља̀м* имрф. „кретати се око нечега, обилазити“ (РСА). Уп. даље варијанту са губљењем полугласа у *о̀й̀колѝи́и* и са његовим дужењем у *обѝколѝи́и* (и буг. *обѝко̀ля̀* БЕР 4:742 д.), псеудојек. *об̀јѐколѝи́и* Рисан (Лома I.с., уп. Skok 2:533 и в. **колити**²), за декомпозицију **барити** итд.

бакочити се *бак̀о̀чи́и́и се*, *ба̀к̀о̀чи́м се* имрф. „забављати се са женама“ Матавуљ, „правити се важан, кочоперити се“ id., „опирати се“ Далм., овамо можда и презимена *Ба̀коч* Бока, *Ба̀к̀о̀чевић* ib., Кучи (РСА).

- Недовољно јасно.

Skok 1:96–97 помишља на изведеницу од **бак**² „бик“, али додаје да је творба нејасна. Сва значења могу се одиста свести на понашање неушкопљеног мужјака остављеног за приплод; **бакоч* поред *бак* није потврђено, али уп. *хакоч* (*акоч*, *јакоч*) поред **хак**. Мање је вероватна веза са **кочити** (тако Лома 2000:612: пре са експресивним *ба-* него од **об̀ко̀љ̀џ̀ити се*), уп. ипак *к̀о̀чи́и́и се* „правити се важан, кочоперити се“ (Бјелетић 2006:93).

бакоџа *бакоџа* f. „рашље на мотовилу“ Забрђе код Бијелине (РСА).

- Нејасно.

Уп. **бакетати**.

бакош *ба̀кош* m. „онај који прави уље од олаја“ Бачка (РСА).

- Нејасно.

Уп. можда мађ. *bakol* „трти, набијати конопљу“.

бакрач *ба̀кр̑а̑ч*, *-áча* m. „котао (обично бакарни) доле шири, а горе ужи“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), Прошћење (Вујичић), презиме *Ба̀кр̑а̑ч* (РСА), *ба̀кр̑а̑ч* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), „посуда за мужу; посуда за кување млека у пољу“ Криви Вир (Ракић), *ба̀кр̑а̑ч* Лесковац (Митровић), *ба̀кр̑а̑ч* Призрен (Чемерићић), *ба̀кр̑а̑ч* (РНККЈ), *ба̀кр̑а̑ч* Тибужде (А. Белић, СДЗБ 1:124), у изразу *какви бакрачи* „којешта (за изражавање одбијања или презира)“ (РСА), Војв. (РСГВ), деминутиви *ба̀кр̑а̑чић* (Вук 1818; РСА), *ба̀кр̑а̑чац* Стулић (РЈА), *ба̀кр̑а̑че*, *-еџа* n. (РСА), *ба̀кр̑а̑че* *-еџа* / *-џа* Вршац (РСГВ), *ба̀кр̑а̑че* Криви Вир (Ракић), *ба̀кр̑а̑че* Црна Река (Марковић II), *ба̀кр̑а̑че́нце* / *ба̀кр̑а̑че́нце*, *-еџа* Сврљиг, аугментатив *ба̀кр̑а̑чина* f.; радна именица *ба̀кр̑а̑ча̑р*, *-áра* m. „онај који прави, поправља или продаје бакраче“ (РСА), *ба̀кр̑а̑ча̑р* Левач (Р. Симић I.с.), *ба̀кр̑а̑ча̑р* „id.“, одатле *ба̀кр̑а̑ча̑рка* f. „бакрачарева жена“ Црна Река (Марковић II), *ба̀кр̑а̑ча̑рница* „радионица или продавница бакрача“ Сврљиг, *ба̀кр̑а̑ча̑рство* n. „бакрачарски занат“, *ба̀кр̑а̑ча̑рлук* m. „id.“ Сврљиг; придеви *ба̀*

кращарѣв/-ѡв, бакрачарскѣ, бакрачинскѣ Сарајево; такође *бакрач, -ача* т. „бакрач“ Далм., БиХ (РСА). — Од XVII в. *бакрач* зап. лексикографи (RJA), 1708. (Михајловић).

- Од тур. *bakraç* „id.“ (Skok 1:96 s.v. *bàkar*; Škaljić 116). Балкански турцизам, уп. буг. *бакрач*, арум. *bărcăce*, алб. *bakrác*, нгр. *μπακράτσι*.

Из српско-хрватског слн. *bakrač*, мађ. *bogrács* поред *bagráts* и сл. (EWU 116–117; MNyTESz 1:323), одатле повратном позајмицом (тип **астал**) *багрѣч / бѡгрѣч, -ача* „бакрач“ Војв. (РСГВ); за озвучење *k > g* на мађ. терену уп. укр. дијал. *бѡгрѣч* поред *бакрач* (ЕСУМ 1:120, 221), кајк. *багазија* поред **богасија** (Hadrovics 124–125; EWU 67–68). За етимон тур. речи в. **бакар**, уп. и **бакрачлија**.

бакрачлија *бакрачлија* f. „стрепен, узенгија“ (Вук 1818), НП Вук „id.“ (?):

Пак удари ђога бакрачлијом *ib.*, Домановић (РСА), Прошћење (Вујичић), презиме *Бакрачлија* (РСА), *бакрачлије* pl. „узенгија“ Кривошије (Суботић), *бакрачлија* Васојевићи (Боричић), *бакрачлија* ЦГ, *бакрачија* Дубр., полусложеница *казан-бакрачлија* „велика узенгија“ НП (РСА); овамо можда и презиме *Бакрачлић* (РСА; RJA).

- Вероватно од *бакарлија* „id.“, дословно „бакарна (узенгија)“ в. **бакар**, уз накнадно наслањање на **бакрач**.

Skok 1:96 s.v. *bàkar* упућује за *-ач-* на *бакрач*; Škaljić 116–117 тумачи као тур. *bakraç-li*, објашњавајући семантички развој тиме што су бакрачлије велике и налик на бакрач (?). За полусложеницу *казан-бакрачлија* уп. *казан-узенгија* „id.“ НП (РСА), *казан-узенђија* НП од тур. *kazan-üzengi*, у аугментативном значењу „велика као **казан**“ (Škaljić 404); уп. и **узенгија**. У данашњој коњичкој терминологији *бакрачлија* значи „мамуза“; могуће је да се неке употребе речи у РСА, укључујући и оне из НП (в. горенаведени пример) свде на то значење.

бакрен *бакрѣн / бакрѣн, -а, -о* adj. „бакаран; који личи на бакар“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), *бакрѣн, -ѣна, -ѣно* Косово (Елезовић I), *бакрѣница* f. „котао“ Далм. (RJA), *бакрѣнче, -ѣша* п. „бакарни суд облика као ћаса или маштрафа“ Косово (Елезовић I), *бакрѣњаџ, -џа* т. „новчић од бакра“ (РСА), Војв., „сваки предмет израђен од бакра“ *ib.*, „бакрач“ *ib.* (РСГВ), „id.“ Ускоци (Станић), у атрибутској служби уз именице м. р. „бакарни“: *балчак* ~ НП, *бакрѣњара* f. обично у атрибутској служби уз именице ж. р. „бакрена“ НП Оток, Слав. (РСА), *бакрѣњача* „id.“: н.п. пушка, т.ј. окована рђавим сребром, као бакром Котор (Вук), НП (РСА), *бакрѣњач* т. „бакрени котао“ Ускоци (Станић), *бакрѣнасѣ / бакрѣнасѣ* adj. „који садржи бакар; који личи на бакар“ (РСА).

- Изведеница од основе турцизма **бакар** суфиксом *-ен* према домаћем синониму *м(ј)еден*, в. **мед**².

Ово новообразовање потиснуло је стерп. придев **мѣдѣнь**; пада у очи да је и тамо и овде рефлекс „јата“ у суфиксу доследно екавски у свим говорима (код **меденица** и у корену).

баксем *бѣксем* adv. „тобож, бајаги“ Ужице (РСА), *бѣксѣм* „id.“ Драгачево (Ђукановић II), *бѣксим*, *бѣксум* (РСА); такође *кобѣксем* „id.“ Ваљево (усмено А. Л.). — Од XVIII в. *баксум* М. А. Рељковић (РЈА).

• Недовољно јасно.

Можда од тур. *bakasm* 2. sg. opt. „кад би видео; да је да видиш“ (С. Ђинђић, АФФ 11/1974:116–117). РСА 1:262 даје као етимон тур. *baksin* „нека види!“ (sic!); Skok 1:97, који реч има само из Рељковића и изричито каже да није имао потврде из данашњег народног говора, полази од ар. *mahsen* „чисто, просто, управо“. Облик *кобаксем* хибридна сложеница са **као**, уп. *кобајаги* поред **бајаги**.

баксуз *бѣксуз* m. „човек зле среће; човек који некоме доноси несрећу; несрећа, недаћа“, adj. indecl. „несрећан; који доноси несрећу“ (РСА), Војв. (РСГВ), Бјелопавлићи, *бѣксуз* „id.“ ib. (Ђупић), *баксуз* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *баксуз* Лесковац (Митровић), *баксуз(ин)* „својеглав човек, онај који се свему и без разлога одупире“ Пирот (Златковић III); аугментативи *бѣксузина* f. реј. Дучаловићи (РСА), *бѣксузѝна* Левач (Р. Симић l.c.), *бѣксузѣѝнина* Дучаловићи, *бѣксузичина* ib., *бѣксушчина* / *бѣксушчина*, *бѣксушѝнина* / *бѣксушѝнина* (РСА), *бѣксушѝнина* Црна Река (Марковић II); придеви *бѣксузан*, *-зна*, *-зно* „несрећан, злосрећан“ (РСА), Војв. (РСГВ), „који доноси несрећу, кобан“ ЦГ (РСА), *баксузан* Левач (Р. Симић l.c.), *бѣксузан* Лесковац (Митровић) ⇒ *бѣксузѝк* m. „човек који некоме доноси несрећу“ ЦГ (РСА), *баксузѝк* „човек који нема среће“ Лесковац (Митровић), *бѣксузѝница* f. „баксузна жена“ НП, *бѣксуѝњаѝк* m. ЦГ, *бѣксуѝњаѝка* = *бѣксуѝњаѝча* f. ib., *бѣксуѝкѝ*, *бѣксуѝљив* Тимок (РСА), *бѣксуѝљив* Црна Река (Марковић I), *бѣксузасѝ* „несрећан, злосрећан (обично за појачавање уз реч баксуз)“ (РСА), *бѣксузѣс*, *-ѝа*, *-ѝо* „ћудљивога понашања, склон пркосу“ Пирот (Златковић III), *бѣксузѝли* indecl. „баксузан“ Злакуса, „id.“ Пива, и као adv. ib., *бѣксузѝлук* m. „несрећа, недаћа“ Дучаловићи, Сврљиг, „особина некога да себи или другоме доноси несрећу“ (РСА), *бѣксузѝлук* Левач (Р. Симић l.c.), *бѣксузѝѝк* Лесковац (Митровић); деноминали *бѣксузѝѝи* impf. „чинити да се нешто поквари, осујети; доносити неуспех, несрећу“ Дучаловићи, *обѣксузѝѝи* pf. „унесрећити (некога, нешто)“, „постати баксуз“ БиХ, *бѣксузѝраѝѝи*, *-ѝѝѝраѝѝ* (im)pf. „доносити (предвиђати) неуспех, несрећу“ (РСА), Војв. (РСГВ); такође *бахѝсуз* m. НП БиХ (РСА), *бѣкѝсуз* Петловача (грађа ЕРСЈ), *бѣкѝсуз* ЦГ, Крушевац, Ниш, *бѣкѝсузан*, *-сна*, *-сно* adj. ЦГ, *бѣкѝсуз* indecl. (РСА), *бѣкѝсуз* m. Рожаје, *бахѝсуѝче* n. ib. (Hadžić), *бахѝсу-*

злук т. (Škaljić); *басузан*, -зна, -зно adj., *басузница* f., *басуџњѧк* т., *басазан*, -зна, -зно adj., *басажњѧк* т., све ЦГ (РСА), *баџѧз* Међурово (А. Белић, СДЗБ 1:75), *беџѧз* adj. indecl. „одвратан, баксуз“ Лесковац (Митровић).

- Од тур. *bahtsız* „id.“, *bahtsızlık* (Skok 1:92 s.v. *bàht*; Škaljić 117). Балкански турцизам, уп. мак. *баксуз*, *баксузлак*, буг. дијал. *баксџин* Ихтиман (БД 3:37), алб. *baksëz* (Boretzky 1976:21).

Тур. реч је изведеница помоћу суфикса *-sız* од *baht* „срећа“ (Skok l.c.), уп. **бахт**. Консонантна група *-кс-* настала је испадањем *ih* у групи од три сугласника: *-xihc-* > *-xc-* > *-кс-* (Skok l.c.).

бактати в. бахтати

бакула¹ *ба̀кула* f. „врста инсекта, руса, *Pryllodromia Germanica*“ сз. Бока (Musić), „буба, црв у храни“, рл. фиг. „мушице“ Шибеник, Трогир (Vinja 1:34), „бабура слична пауку, живи на влажним местима, тело јој је као део стоноге“ Молат (Skok 1:91), „жохар, бубашваба“, и фиг. „необично мишљење, фикс-идеја“, *јемѧи ба̀куле у глѧви* „имати чудне идеје“ Селца (Vuković), *ба̀кула* „жохар, буба шваба“, у изразу *ба̀куле у глову* „бубе у глави“ Вис (Roki); *ба̀куо* / *ба̀кул* т. „жохар“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *ба̀кул* „*Gryllus domesticus*“ Истра (Nemanić I 388), *ба̀кул* „тврдоглаво мишљење које нема шансе бити измењено“ Селца (Vuković); овамо можда и *бакуре* f. рл. „буба, црв у храни“ Иж (Vinja l.c.).

- Од вен. *bàcolo* „id.“ (Skok l.c. s.v. *bagulīna*; Vinja l.c. s.v. *bakùk*).

Вен. реч је посведочена у тршћанском говору (Skok l.c.); уп. ит. *baco* „ларва; црв (у воћу, брашну); цревна глиста“, в. **бага**².

бакула² *ба̀кула* f. „иловача за лонце“ Банија (РСА).

- Нејасно.

С обзиром на то да се ради о сировини за лонце који се пеку, уп. можда стрп.-цсл. **бѧкѧ** „креч“, слн. дијал. *bèk* „отворено огњиште, ватра која се пали изван куће, на којој ујесен суше плодове или лан“, уп. горе **бакивара**. Уп. можда и *баклемина* „неспретан човек, већи растом и незграпних покрета, неотесанко“ Кордун (грађа ЕРСЈ).

бакурела *бак̀урела* f. „жена ниског раста“, *бак̀урелица* dem., *бак̀урело* т. „човек ниског раста“ Дубр. (Бојанић/Тривунац).

- Нејасно.

Можда *, „бубица“, од **бакула**¹ изведено ит. деминутивним суфиксом *-ella* са дисимилацијом *l – l > r – l*.

бакчов *б`акч`ов*, -`ова т. „врста птице“: То су високи онако ко роде, *б`аки`ов*, -`ова „id.“: Највише галеб једе [рибу], бакшови ови, гем, чапља Војв. (РСГВ).

- Од мађ. *bakcsó* „ноћна чапља, *Nycticorax nycticorax*“ (Mihajlović/Vuković 10).

За развој гласа -в иза мађ. завршног дугог о в. Hadrovics 48 и уп. ардов, ашов.

бакшиш *б`акиши* т. књиж. и дијал. „оно што се даје преко утврђене цене, напојница“ (РСА), Слав. Подравина (Sekereš V), Војв. (РСГВ), Ускоци, „дар, поклон, награда за услуге, заслуге“ *ib.* (Станић), НП Вук, „мито“ (РСА), *б`акиши* „напојница“ Косово (Елезовић I), Селца (Vuković), Слав. Подравина (Sekereš V), „част гребенаљама за њихове услуге, најчешће воће и ораси“ Рибник код Кључа (грађа ЕРСЈ), *б`акиши* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *б`акиши* „напојница; први дар младе“ Лесковац (Митровић), *б`акиши* Призрен (Чемерикић), такође *б`аши* БиХ (РСА), *б`акшиш*, *б`акшић* Војв. (РСГВ), *б`акишионица* f. „бакшиш“ Босна; деноминали *б`акшиши* (im)pf. „да(ва)ти бакшиш“ Војв., *об`акишичии* pf. „дати бакшиш, обдарити (некога нечим)“ НП (РСА).

- Од тур. (заст., дијал.) *bakşış* „id.“ Призрен (Jusuf), Битољ (DS 495) поред *bahşış*, перс. порекла (уп. Skok 1:97; Škaljić 117). Балкански турцизам, уп. мак. *б`акиши*, буг. *б`акиши*, рум. *bacşış*, арум. *băhčîşe* f., алб. *bakçish*, *bakshish*, *bashish*, нгр. *μπαξίσι*, *μπαχτισίσι* (ЛКНЕ).

Турска реч је посредно прешла и у друге европске језике, уп. слн. *bákšiš*, мађ. *bak-sis*, рус. *б`акиши*, *бахчиш*, укр. *б`акиши*, чеш., слч. *bakšiš*, слч. *bakčiš* (HSSJ), пољ. *bakszysz*, фр. *bakchich*, енгл. *baksheesh*, нем. *Bakschisch*. За порекло тур. речи в. Stachowski 1998:33–34; Tietze 1:264. Једино се облик *б`ашиши* изводи из савременог тур. облика са -*hş*-, остали облици претпостављају варијанту са -*kş*-, која је одиста потврђена у тур. говорима Призрена и Битоља; могло би се помислити да је тамо настала под јсл. утицајем, али тур. потврде из XVIII в. (в. Stachowski 1998:33) указују да се она најпре одиграла у турској језичкој средини.

бал „плес“ в. **балати**².

бала¹ *б`ала* f. „слина, слуз“, рег. и „пена на устима“ НП БиХ (РСА), „слуз; пена на устима“ Загарач (Ћупићи), „сперма; коњска болест сакагија“ (РСА), „слуз, кијавица, сакагија“ Војв. (РСГВ), *б`але* pl. „слине“ (Вук 1818), *б`алица* dem. Босна, *балетина* augm., *б`алац*, *б`алца* т. „слина“ Буњевци, *б`алоња* „слинавко; во који много бали“, *б`алоша* „id.“, *б`алеша* реј. „слинавко, незрела особа“ Слав., *б`алеш* зоол. „гргеч, *Percа fluviatilis*“ Сисак, *б`алћ* „незрела особа“; хипокористици *б`ала* / *б`ало* ЦГ, БиХ, *б`але* Банија, *б`алча* Алексинац, *б`алчо* Злакуса, *б`алюра* f. „нос“ НЗаг, *б`алџега* „сли-

на“ Зоруновац, *баласурѝн*, -а́на т. „човек који је увек балав“ Дучаловићи; *ба̀лиѝи* impf. intr. „пуштати бале; плакати, јадиковати“, рег. и „сипати (о киши)“ Злакуса (РСА), *ба̀лиѝи* „њушкати; знојити се“ Ускоци (Станић), тр. „квасити пљувачком“ (РСА), *ба̀лиѝ* „слином квасити нешто; бесмислено брбљати; пенити (о сапуњу)“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *за-/из-/о-/у-балиѝи* pf.; *ба̀ленче* п. „дете, дериште“ Лика ⇒ *ба̀ленча̀д* f. coll. (РСА); *балињаѝи* impf. „ромињати“ Златибор (Миловановић), „испуштати течност на ватри (за дрво)“ (РСА), *бал'еѝаѝ* „балити“ Гораждевац (Букумирић II), *балушаѝи* „пенушати (о водотоку)“ Невесињски (РСА), *балушаѝ* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *забалусаѝи* pf. „почети пуштати слину“ Крагујевац; придев *ба̀лав*, -а, -о „слинав“, одатле *балава* f. зоол. „бели греч, *Acerina Schraetzer*“ Чазма, *ба̀лавосѝ* f. abstr., такође „сакагија; болест пијавица; болест вина и млека“, *балáвко* т., *ба̀ла̀вка* f., *ба̀ла̀вче* п., *ба̀лавча̀д* f. coll. погрдни називи за слинаве, незреле особе, *ба̀лавац* т. „id.“, зоол. „бели греч“ Земун, „бодљикави греч, *Acerina cernua*“ Србија, „обични грегорац, *Gasterosteus aculeatus*“ Вук, „пољски пуж голаћ, *Limax agrestis*“, „коњска болест сакагија; болест папака код говеда“ Пољица, Босна, *балавчина* f. augm., реј., *ба̀лавица*, рег. и „дуготрајна киша“ Злакуса, зоол. „слингурa, *Vlennius sanguinolentus*“ Сплит, *балавуша* f. реј. Банат, *ба̀ла̀вша* т. реј. Банија, Лика, *ба̀лавња̀к* зоол. „пуж голаћ, *Limax agrestis*“, *балавѝѝлук* „недозрелост“, деноминали *за-/из-/о-балáвиѝи* (РСА).

• Вероватно у вези са рум. *bale* pl. „пена, слине“ (Miklosich 6; Skok 1:124; уп. и Gămulescu 1983:41–42).

Skok I.c. напомиње да „iznenaduje što je posuđenica iz rumunjskoga postala samo u hrv.-srp. orćenita ne samo na istoku nego i na zapadu, a ne nalazi se u bugarskom“. Рум. реч тумачи се као множина од **ba* < ром. **baba*, одакле срлат. и ит. *bava* „слина“ (Skok I.c.). Алтернативно објашњење из слов. језичких средстава предлаже Лома 2000:605, полазећи од **obъxaliti* (*se*) „упрљати“ (в. **халити**) > *обалиѝи*, одакле би декомпозицијом настало *балиѝи* а одатле као поствербал *бала*. Облик из Зоруновца можда укрштен са **балега**. У глаголу (*за-*)*балусаѝи* -ус- се може схватити као експресивни суфикс (уп. *дрм-ус-аѝи* < **дрмати**), но није искључено да се ради од деноминалу од **балo-ус* „слинавих бркова“, за други члан уп. **Бјелеуша**. Уп. **балабан**¹, **балавадија**, **балавурда**, **балати**³, **балавац**, **балаћ**².

бала² *ба̀ла* f. „дења̀к, свежањ“ ЦГ (Вук; РСА), Војв. (РСГВ), „id.; велика и груба врећа“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), „караван са трговачком робом“ НП (РСА), фиг. „тежина кривице, терет“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „лопта, кугла“ (Skok 1:97), *ба̀ла* „свежањ“ Брусје (Vinja 1:34), *ба̀лица* det. (РСА), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „везан снопић (купуса, бли-тве)“ ⇒ *ба̀личица*, *ба̀личина* augm. Дубр. (Бојанић/Тривунац); деноминал *ба-*

лайти impf. „боћати се“ Молат (Skok 1:98); и са -о-: *бѡла* „дењак“ НП Корчула (РСА). — Од XVI в. *бала* (RJA), стсрп. *разбалати* „размотати (о роби)“: *кто се вѡвѣте силѡмѣ разѡвафивѣ или разбалавѣ* XIV в. Душанов законик (Даничић).

• Вероватно од ит. *balla* „свежањ“ (Skok 1:97–98; Vinja l.c.); уп. слн. *bála* „невестинска спрема“, заст. „свежањ робе“.

Ит. реч изводи се преко фр. *balle* од старофраначког *balā* „лопта“ (Skok, Vinja l.c.). Алб. *ballë* за које Skok l.c. упућује на исти ит. извор, у значењу „чело“ домаћа је реч, а у значењу „марама за главу“ могло би спадати овамо, уп. *буља* „завежљај, гомила прљавог рубља“ Банат и в. *булити се*. Лома 2000:605, нап. 2 указује на могућност словенског порекла, поредећи чеш. *obal, zabal* „омот, паковање“, *baliti* „об-/за-мотавати, упакивати“, које се тумачи декомпозицијом од *obaliti* < **ob-valiti* (Vaillant 4:192, уп. *ваљати*). За значење „лопта, кугла“ уп. *балота*. Skok 1:98 ставља овамо и *набалайти се* „најести се“ ЦГ (Вук). Деноминал *балирати*, *балирам* „правити свежњеве, бале сена и сл.“ Војв. (РСГВ) из немачког или по нем. моделу.

балабан¹ *балѡбан* m. погрдан назив за петла: Иш кокоте балабане НП (Вук), „крупан петао“ ЦГ, зоол. „букавац, *Botaurus stellaris*“, „ован са два велика рога и два парошка“ ЦГ (РСА), „незналица, глуп човек“ Бјелопавлићи (Ћупић), презиме *Балѡбан* (РСА), *балабан* „врста петла; велики комад нечега“ Лесковац (Митровић), „крупан и снажан човек; најкрупнији ован у стаду“ Врање (Златановић), *балабан* „несразмерно висок, кракат човек, живинче, птица и сл.“ Косово (Елезовић I), такође *балѡбан* „крупан петао“ НП БиХ, *булѡбан*, *-ана* „велики камен; крупан кукурузни клип; крупно, угојено лице; крупан мужјак код неких птица“ Заглавак (РСА).

• Од тур. *balaban* „птица буквавац, водени бик, јастреб кокошар; снажан, дебео, голем“, перс. порекла (Škaljić 117–118). Балкански турцизам, уп. мак. *балабан* „крупан, развијен мушкарац“ (Јашар-Настева 53), буг. *балабан* „нешто велико“, рум. *balabán* „врста сокола“.

Skok 1:98 не наводи тур. реч, већ само перс. етимон *balābān* „птица буквавац, водени бик“, и даље упућује на *балван* (уп. нарочито облик и значење „велики камен“ из Заглавка), *пеливан*. По РСА 1:265 овамо и *балѡбан* / *блѡбан* „чунак за ткање“ НЗаг, са варијантом *балѡмбай*. За порекло тур. *balaban* в. ЭСТЯ 2:49–51; Tietze 1:269; тур. орнитоним је ушао и у источнословенске језике: рус., укр. *балабан* (Фасмер 1:111; друкчије, али мало убедљиво, О. П. Карпенко, СОЕ 2003:58–60). Уп. *барабан*.

балабан² *балѡбан* m. „назеб, кијавица“ (Вук 1818; РСА), Војв., *балабанчина* f. augm. ib., *балабанчији* impf. „имати кијавицу“ ib. (РСГВ), такође *ба-*

лабањ т. „сакагија, заразна коњска болест“ (РСА), *балабџањ*, *-џања* „id.“ Вршац (РСГВ).

- Нејасно.

Можда преобличено од **балгам** према другом турцизму **балабан**¹, уз додатно на-слањање на домаћу реч **бала**¹, уп. тамо *балавац* „сакагија“, као и нем. назив исте болести *Rotzkrankheit* од *Rotz* „слине“. Уп. и **барабаш**.

-балабачити *избалабачиџ се*, *-им се* рф. „истурити се тако како се не пристоји“ Косово (Елезовић I).

- Вероватно од *бачиџи*, **бацити** са експресивним *бала-* (Бјелетић 2006:98–99).

Уп. *избачиџи се* „истурити се, надићи се“ Ускоци (Станић), *избачиџи* „истурити, избочити неки део тела“ (РСА). За образовање уп. **балабучити**, **-баламутити**, **балабушина**. Семантика овог експресивног образовања поткрепљује изворну везу између **бацити**, *бачиџи* и **бок**, (*из-*)*бачиџи се*). Друкчије, и неубедљиво, Елезовић I 220 s.v.: од тур. *bana bak* „гледај ме“.

балабучити *балабучиџи*, *балабучиџ имрф.* „кркати, (на)јести се изобиља“ Вasoјевићи (Боричић).

- Изведеница експресивним префиксом *бала-* од *бучиџи*, **буцати**.

Поред основног значења „кидати, растурати (и сл.)“, за прост глагол је у ЦГ посведочено и „халапљиво јести“. За образовање уп. **-балабачити**.

балабушина *балабушина* f. „месо и кожа између слабина и ребара“ Србија, презиме *Балабушић* (РСА), такође без *-ла-*: *бабушина* „id.“ (Вук 1818; РСА), *бабушина* „млитаво, слабо месо, обично са слабина; мек, млитав стомак; болесна особа“ Ускоци (Станић), *бабушинаст* adj., без *ба-*: *лабуша* „балабушина (в.)“ Ужице, ЦГ, *лабушина*: Што ће ми ово кад је сама лабушина — вели домаћица мужу кад донесе мршаво и жилаво месо (РСА), *ламбушина* Ваљево (усмено А.Л.), са *й-*: *йабушина* Срем (Вук).

- Можда од псл. **balabux-* „чвор(уга), задебљање, израштај и сл.“; уп. укр. *балабух* „грумен, грудвица; врста хлеччића“, дијал. „који на телу има чворуге, израштаје“, и као ЛИ, полес. *балабушка* „пупољак“.

За укр. речи в. О. П. Карпенко, СОЕ 2003:59. Жилаво месо било би означено као „чворновато, неуједначене структуре“. Ни формална ни семантичка реконструкција нису извесне, уп. даље, с једне стране, облике као рус. дијал. *балабешка* „задебљање на пастирском штапу; плод кромпира са семењем који израста на стаблу после цветања“ (СРНГ), укр. дијал. *болбашок*, *бул’башка*, *булбашка* „пупољак, окце; заметак листа, цвета или изданка“ (Карпенко l.c.; уп. **бабушка**¹), а с друге стране значење разних врста хлеба и пецива: пољ. *balabuch*, *balabuszek*, укр. *балабух*, *балабуха*, *балабушка*, *балабушок*, *балабџи*, рус. *балабуша*, *бал-*

бушка, *балáбка*, која указују на изворну семантику нарастања, надимања, какву претпоставља и Карпенко, али његова даља формална анализа (в. ниже) није убедљива, већ и с обзиром на с.-х. материјал. У облику *йабушина* може се издвојити префиксално *йа-*, што омогућава анализу **ba-bux-* као редуликоване основе глагола **бухати**, док би се варијанта **ba-la-bux-* објашњавала даљом експресивизацијом речи путем уметања новог експресивног преверба, за тај морфолошки поступак уп. Бјелетић 2006:383–384. Од анализе **bala-bux-* полазе и Sadnik/Aitzetmüller 124 § 125, претпостављајући да компонента *бала-* означава „нешто округло, обло“. Слично ЭСБМ 1:286 s.v. *балáбуха*: **bal(a)-* „нешто округло“ или ономатопеја + **bux-* „надимати се“. Уп. и укр. *бѣльбухи* (*бѣльбахи*, *бѣльбехи*) „утроба, изнутрице“ поред *тѣльбухи*, псл. **trъ-buxъ* > **трбух**. При оваквој анализи, могло би се помишљати и на псл. **boln-* у рус. дијал. *бóлонь* / *болóнь* „слој меса непосредно испод коже, код животиња; танко, мршаво месо“ итд. (SP 1:307–308 s.v. **bolna* 1): **boln-bux-* > **бламбух-* могло се упростити у *ла(м)буш-ина*, **блалушина* > *балабушина* (са наслањањем на експресивно *бала-*), чак *бáмбух* т. „желудац у говечега“, погрд. „трбоња, трбушато чељаде“, *бамбушић* dem. (Nemanić; уп. ОС 9), уп. и *избáмбасиши* rf. „истурити (обично трбух)“ Темнић, Избамбасно трбушину као аковче Левач, ~ *се* „лећи, испружити се“ ib. (РСА). Друкчија анализа у ЭССЯ 3:116–117 s.v. **bъlbuxa* / **bъlbaха*, где се укр. *бѣльбухи*, заједно са горенаведеним називима за чворуге, израштаје, колаче, затим за клобуке, мехуре на води (уп. **бобук**), своди на ономатопеју **bъlbati* „нејасно говорити“, а *-иха* (*-аха*) тумаче као суфикси. Слично Карпенко l.c. издваја основу **bolb-* / **bъlb-*, изводећи је од ие. корена **b(h)el-* „надути се“. Без решења ЕСУМ 1:122 s.v. *балáбух*: „не сасвим јасно; можда експресивна творевина“. Уп. и **бабушка**². Овамо можда и *бушинав* adj. „мршав, кржљав, жгољав“ Дучаловићи (РСА), али в. **буша**¹.

балавадија *балавàдија* f. coll. „неозбилни млади људи, дечурлија“ Шабач (РСА), Војв. (РСГВ), *балàвāнда* f. „id.“, *балавàндер* т. „слинавко, балавац“ (РСА), Војв. (РСГВ), *балàвāндра* т./f. „id.“ Бачка, *балавандèрија* f. coll., *балавàндерскī* adj., *-ски* adv., *балавèндер* т. (РСА), *балавундèрија* f. coll. „дечурлија“ Војв. (РСГВ), *балавàрдија* „id.“ Банат (РСА).

- Свакако у вези са **бала**¹, детаљи нејасни.

Облик без *-н-*, ако је примаран, може се схватити као колектив **балавад* f. = *балавачад*, проширен суфиксом *-ија*, уп. *Србàдија* s.v. **Србин**. Поједини облици указују на могуће укрштање са **балавурда**.

балавара *балàвара* f. „врста сабље“: Иза кука полеће му рука, | А у руци балавара крива НП (РСА).

- Нејасан хапакс.

Уп. *балавор* = **блавор** (сабља са орнаментом змаја?). Или можда у некој вези са **пала**, *йалош* (?).

балавац *бàлавац* т. бот. „дремовац, *Leucosjum aestivum*“ (РСА).

- Нејасно.

Биљка је налик на висибабу и често дели име са њом (в. **дремовац**). У европским језицима најчешће се означава по белој боји свога цвета: гр. λευκοίον досл. „бела љубичица“, дански *hvid blomte* досл. „бели цвет“, енгл. *snowflake* досл. „снежна пахуља“, фр. *nivéole* досл. „снежница“, пољ. *śnieżyca*, чеш. *bledule* итд., ређе по његовом звонастом облику (ит. *campanella*, шп. *campanilla*, хол. *Zomerklokje* итд.). Стога се сме помишљати да је овде *бал-* < **bəl-* „бео“, уп. **балека**. Не види се семантичка веза са **бала**¹; уп. *балавац*, **балаћ**² као називе за врсту пасуља.

балавурда *балàвурда* f. „балавац, слинавко“, coll. „неозбиљни млади људи, дечурлија“ Банат, ЦГ (РСА), *балавурда* m./f. „детињаста, незрела одрасла особа“ Вршац (РСГВ), coll. Загарач (Ћупићи), *балавурда* f. „брзоплета особа, неозбиљан човек“ Лесковац (Митровић), *балавурдија* coll. „id.“ (РСА), *балавурдија* Загарач (Ћупићи), *балавурдија* „лош свет, олош“ Пирот (Живковић), такође *балафурда* Загарач (Ћупићи), *балорда* m. „балавац, слинавко“ Херц., презиме *Балорда*; и без -д-: *балавура* m./f. „балава особа“ Осиек, f. „балава овца“ Поцерина, „мршава овца“ Тамнава, фиг. „немоћно, слабо створење“ ib., „цепна марамица“, *балàура* m./f. „балава особа“ зап. Србија, *балàвор* m. „балавац, слинавко“ Војв., *балàвора* f. „балавуша“ ib., *балаврка* m. „балавац, слинавко“ Темнић, „блесавко“ Левач (РСА).

- Недовољно јасно.

Вероватно у вези са **бала**¹, али образовање није јасно; уп. *балавардија* поред **балавадија** и *алавурда*, -*вурдија*, -*фурдија* и сл. поред **алабурда**¹; облици без -д- као да су се укрестили са **блавор** (и сл.).

балаликати *балалíкаџи*, *балàлíкàм* impf. „брчкати руком“ Тимок (РСА; акц., инф.?), *балалíкам* „id.“ ib. (Станојевић), *балалíка* 3. sg. „брчкати по води (чорбастом јелу), претурати тражећи нешто“ Пирот, *балалíкав* adj. „с особином да претура, брчка и сл.“ ib. (грађа РСА), *йребалалíка* pf. 3. sg. „претурити (некоме) све да би се нашло нешто драгоцено и приграбило“ ib. (Златковић III).

- Нејасно.

Можда, са експресивним префиксом **bala-*, од корена који је у **ликнути**, „ударити“. Уп. на истом терену, али са другом семантиком, сазвучно ***алаликати**. Уп. међутим и буг. *балакам* „брчкати по води“, које БЕР 1:28 тумачи као ономагопелу у вези са рус. *балáкaть* „брбљати, лупетати“, укр. *балáкати* „id.“.

-баламутити *збаламу̀џиџи* pf. „отаљати посао“ Загарач (Ј. Влајић-Поповић, ЗбМСФЛ 29/2/1986:165), симплекс само кајк. *баламу̀џиџи* impf. „обмањивати, заслепљивати“ Озаљ, *збаламу̀џиџи* pf. „брбљајући при-

крити истину, обманути“ *ib.* (Теѝак), *баламѝшаѝи* impf. „брбљати“ Махићно (S. Теѝак, HDZb 5:181); *баламуѝа* m. / f. „ништа човек“ Загарач, „блебетало“ Грахово (J. Влајић-Поповић I.c.), *баламуѝа* „циркусарија, којештарија“ Прибић (S. Теѝак I.c.), *баламуѝина* „безвезњак који свашта прича, глупан“ Бјелопавлићи (J. Влајић-Поповић I.c.), *баламуѝина* „онај који је глуп, смушен, неодговоран“: Ону баламутину нијесу шћели примити ни у војни стан — Каква ли се све баламутина скупила на сијело, сакрили пресвети Пива (Гаговић).

• Од псл. **balaṃṃtiti*, **balaṃṃṡ* / **balaṃṃṡa*; уп. слч. *balamutit'* „уносити смутњу, ширити гласине“, *balamuta* f. „смутња, неред“, чеш. *balamutiti* „обмањивати“, дијал. „лагати“, *balamut'a* m. „варалица“, пољ. *balamucic'*, дијал. *balamucic'* „мутити; доводи у заблуду“, *balamut* m. (заст., дијал. и *balamut*) „женскар; неозбиљан човек, смутљивац“, рус. дијал. *баламу-туть* „мутити (бистру воду); уносити раздор“, *баламут* m. „немиран човек, смутљивац“, стукр. *баламутити* „мутити, чинити нејасним“, укр. *баламутити* „id., узнемиравати, сметати у послу“, *баламут* m. „смутљивац; заводник; врач, надрилекар“, блр. *баламуѝиць* „мутити воду; доводити у забуну“.

В. ЭССЯ 1:145–147, SP 1:185 без с.-х. материјала, на који су први указали J. Влајић-Поповић I.c. и Вогуš 1989:16. Псл. глагол обично се тумачи као сложеница са другим делом **ṃṃtiti* > **мутити**, док се иницијална компонента *bala-* различито објашњава: као експресивни префикс (J. Knobloch, уп. ЭСБМ 1:288; најскорије Бјелетић 2006:301–302), као ономатопеја (Фасмер 1:113; ЭССЯ 1:146–147), у вези са лат. *fāllere* „обмањивати“, гр. φηλός „лажан“ (J. Petr, уп. Verneker 1:40), од ие. корена **bhā-* „говорити“ (SP 1:185, уп. **бајати**). Овој идиофлотској конкурише алоглотска етимологија, која полази не од глагола, већ од именице, изводећи је из монг. *balamut* „самовољан, дрзак; безуман; ветропир, шаљивац“ (Miklosich, Korsch, Sławski 1:26), под претпоставком да је реч у западнословенске језике ушла из источнословенских и да је у пољском преобликована према *ṃcic'* < **ṃṃtiti*, што у светлу њеног присуства на словенском југу изгледа мање вероватно. Уп. још **паламудити** и варијанте **каламутити**, слч. *galamut'it'* = *balamutit'* итд., на које указује већ Machek 43, в. и Бјелетић I.c.

балантија *баланѝиѝа* f. „ноћна стража коју врше сељаци наизменице бесплатно“, *баланѝиѝаѝи*, *-ѝа* m. „сељак на ноћној стражи“ Дубица на Уни (РСА).

• Нејасно.

Можда од нем. *Wache halten* „држати стражу“, за б- уп. **боктер** < *Wachter*, *бакмај-сѝор* s.v. **вактмајстор** < *Wachtmeister*, **шилѝбок**, *шилѝбоѝи* < *Schildwacht*. Или можда од лат. *vigilantia* „бдење“, уп. **бигла**. Уп. и *балансираѝи* „беспослен тумарати“ Лика (РСА) s.v. **баланца**.

балантић *бал̀анџић* m. „маљица за клеповање чипака“ (РСА).

- Нејасно.

Дефиниција значења у РСА 1:267 није прецизна; извор је РЈА са примером *баланџић чипкарски*; реч први бележи Вук 1818, преведећи са „Klörpel, tudicula“; нем. *Klörpel* значи „маљ“, али и „дрвена игла за плетење чипака“. Уп. можда тур. *bağlantı* „веза“.

баланца *бал̀анџа* f. „теразије, кантар“ Пољица (РСА), Брач, *бал̀анџа* Пераст (Skok 1:186), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бал̀анџа* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бал̀анџа* „кантарско јаје“ СН 1884 (РСА), *баланџа* „вага“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *бал̀анџа* Рожаје (Hadžić), *баланџин*, *-џина* m. „ждрепчаник, део на колима за који се закаче штрање“, *баланџун*, *-џуна* „теразије, кантар“ Слав. (РСА), Дубр., *баланџунић* dem. ib. (Бојанић/Тривунац), *баланџањница* f. „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *баланџеџа* ји. Бока (Lipovac-Radulović I); *баланџеџа* pl. „мале теразије“ ЦГ (РСА).

- Од млет. *balanza* „id.“ (Skok 1:186).

Старија позајмљеница (из далматороманског?) је **боланџа**, другим путевима **паланџа**. Глагол *баланџираџи*, *баланџирам* Војв. (РСГВ), *баланџираџи*, *баланџираџи*, *баланџоваџи* impf. „одржавати равнотежу“ Слав., *баланџоваџи* „id.“ (РСА) преко немачког *balancieren*, *balansieren*, *balanzieren*, а именица *баланџа* m. „равнотежа“ непосредно из фр. *balance* (РСА). У значењу „ићи којекуда, тумарати беспослен“ *баланџираџи* Лика, *баланџираџи* Банија (РСА) можда укрштено од *баланџаџи* „бунцати“ Сумартин (Novaković), в. Бјелетић 2006:127, уп. и Skok 1:99 где заст. *баланџање* (XVIII в.) везује са **баљезгати**. Уп. и **бунцати**.

баланџана *бал̀анџана* f. „модри патлиџан, Solanum melongena“ Дубр. (РСА; Бојанић/Тривунац), сз. Бока (Musić), *баланџан* m. „id.“, *баланџана* f. Пераст (Skok 1:99), сз. Бока (Musić), *баланџана* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бол̀анџана* сз. Бока (Musić), *џаланџана* (Skok I.c.), *бал̀анџа* (РСА).

- Од ит. *melanzana* „id.“ (Skok I.c.).

Истог крајњег порекла као **баџиџан**, **патлиџан** < тур. *patlıcan* < перс. *bâdîngân* (Skok I.c.), али се почетно *b-* с.-х. облика тешко може објаснити персијским етимоном; пре треба претпоставити романски извор у којем није била извршена промена *b-* > *m-*, која се објашњава укрштањем са ит. *melo* „јабука“ (уп. Skok I.c.). Уп. и REW 876.

балати¹ *бал̀ати*, *бал̀ам* impf. „ловити рибу пређом“ Д. Милановац, *бал̀ало* n. „врпца којом је привезано весло за чун приликом риболова“ ib., *бал̀ачки* adj. (РСА).

- Нејасно.

Уп. рум. *a (se) bălăci* „пљескати, пљускати по води, праћакати се“. Или можда декомпоновано од **об(х)алаџи* „тражити унаоколо“, уп. **алати**, али и **алат²** „уже којим се везују лађе, чамци“. Веза са гр. βάλλειν „бацати“ семантички је примањлива, али проблематична ареално и фонетски (очувано [b]). Овамо неће спадаати *балег* т. „врста рибарске мреже“ Истра (РСА), јер је за њу једини извор Skok 1933:68, по коме је то италијанска реч, од галолатинске *bulga*, нем. *Balg*.

балати² *балаџи*, *-ām* impf. „играти, плесати“ Херц., Матавуљ, ЦГ (РСА), *балаџи* „id.“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *балаџи* сз. Бока (Music), *балаџи* ји. Бока (Lipovac-Radulović I); *бао*, *бала* т. „игра, плес“ Дубр., *бал* „id.“ ib. (Skok 1:99), књиж. „игранка“, рег. и „свађа, туча, русвај“ Војв. (РСА), *баљ* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), сз. Бока (Music); *балски* adj., *бални* (РСА). — Од 1778. *бал* (Михајловић).

- Од ит. *ballare, ballo* „id.“ (Skok 1:99–100), различитим путевима.

У Приморју непосредно из италијанског, у Војводини из француског преко немачког (фр. *bal* > нем. *Ball*). Ром. реч је поствербал од познатолатинског глагола *ballare*, гр. порекла (Skok l.c.).

балати³ *балаџи*, *балам* impf. „наклапати“: Уста балају, а паре посао обављају НПосл, *балаџи*, *балам* / *балаџи* „балежгати“ Гружа, *балаџало* т. „балежгало“: Балетало је онај који прича којекакве ситнице на досадан начин Дучаловићи, *балаџилица* f. „id.“ ib. (РСА).

- Недовољно јасно.

Можда од **бала¹**, в. тамо *балаџи* „брбљати“ Дубр., или од псл. **bal-* „говорити (неразумљиво, којешта)“ (тако SP 1:184–185, где се с.-х. *балаџи* ставља под **bal(a)kati* / **bal(a)xati*). Уп. још **бала¹**, **балахати**, **балекасти**.

Балатин *Балаџин*, *-ина* т. језеро у јз. Мађарској, *Балаџино језеро* п. id. НП (Вук; РСА).

- Од ст.-мађ. *Balatín*, данас *Balaton*, слов. порекла.

Из мађарског и нем. *Platten(see)*. Ст.-мађ. назив посведочен је од 1055, уп. Kiss 80; он рефлектује панонскословенско име језера **Blatъno*, посредно посведочено стсл. ктетиком **БЛАТЬНСКЪ** код Црнорисца Храбра; у IX в. ту је столовао кнез Коцел, чија се резиденција звала **Blatъnъ gradъ*, у преводу нем. *Mosapurc*, лат. *urbis Paludarum* (Schramm 1981:324–326, тамо и о античком имену језера *Pelso*). Облик *Балаџино Језеро* (РСА) учена је реституција слов. имена; *балаџинац* назив за врсту шарана Војв. (РСГВ) заснива се на новијем мађ. облику.

балатура *балаџура* / *балаџура* f. „галерија, веранда, трем (у цркви или кући)“ Раб, Шеноа (РСА), Лика (Skok 1:100), *балаџур*, *-ура* т. „id.“ Дубр.,

balāīōp, -ópa Хрв. (РСА), *balādūr* Пераст (Skok 1:99), *balādур* сз. Бока (Musić), *baladūr* ји. Бока (Lipovac-Radulović I).

- Од далм.-ром *balator*, вен. *balador* „балкон“ (Vinja 1:35; Skok 1:99–100 s.v. *bàlati*).

балаћ¹ *bālāh*, -áha м. „бајач“ Буковица (РСА).

- Нејасно; можда архаизам у вези са цел. **баловати** „лечити“, стсл. **оубаловати**, **балъство** „лек, лечење“, **валии** „исцелитељ“, ст.-слн. (Брижински листићи) *bali* „id.“, укр. дијал. *бáла* „врач, чаробњак“.

Најпре с.-х. образовање од **бали* = стсл. **валии**, ст.-слн. *bali*, које се осећало као придев, па је поименичено на -*аћ*, уп. *голаћ* од *голи*, *белаћ* од *бели*, *глуваћ* од *глухи* итд., за тип в. Skok 1:7. Или можда изворно **балач** (в.). Псл. **bal-* (SP 1:188) или **badl-* (ЭССЯ 1:147–150), од корена **bhā-* у псл. **bati*, *bajq* (уп. **бајати**, **балати**³, **бахорити**¹), мање вероватно у вези са **bolъ*, **bolěti* > **болети** као назив за врача који лечи *болесѣи* (тако Z. Gořab по SP I.c.). Уп. још **балаћити се**, **балахати**.

балаћ² *bālāh*, -áha м. „врста пасуља“ Банија, *бáлавац* „id.“ Калничко Горје (РСА).

- Нејасно.

Можда од **бала**¹, због слузавости (?).

балаћити се *balāhīīi se*, *bālāhīm se* impf. „разметати се, прсити се“ Р. Кошутин, *балаћко* м. „разметљивац, хвалисавац; неуредан човек“ Војв. (РСА).

- Нејасно.

Можда од **балахати** „id.“, са заменом суфикса, или деноминал од **балаћ¹** „врач“ са развојем значења у „разметљивац“. За значење „неуредан човек“ могло би се помишљати и на **бала**¹, посебно ако је ово од **obxaliti*, уп. и **оала**.

балаустра *balauštra* f. „преграда пред олтаром у катол. цркви“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *balauštráda* „ограда од стубића на балкону, степеницама и сл.“ Прчањ (Skok 1:100), *baluštráda* „id.“ књиж., *baluštráīia* (РСА), *baluštráīia* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *baluštráīiica* dem. (ib.); такође *balisštráda*, *balānsštra*, *balansštráīia* (РСА).

- Од ит. *balaustra* „стуб у огради“ (Lipovac-Radulović I 23–24).

Ит. реч своди се на лат. *balaustum* а долази и проширена суфиксом *-ata* > вен. *-ada* (Skok I.c.).

балахати *balāxāīi*, -ām impf. „разметати се, прсити се“ Дубр., „расипати, улудо трошити“ Херц., *balāxāње* п.: Кад је харач, нек је и балахање *ib*.

(РСА); овамо вероватно и *баласати* impf. „лутати, тумарати; нагађати, наклапати“ Дрвар (Јовичић).

- Вероватно изведеница експресивним префиксом **ba-* од **laxati*; уп. слч. *balachat'* „лагати, обмањивати; бунцати“.

Уп. **лахати** и тамо нарочито потврде *laxati*, *laxan* „многа ходати и обилазити“: *Laxo san ko bez glavě tamō ŷmo nē bi li našō dneġa čovjeka, nalaxati se* „находати се и наобилазити“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), за значење уп. *laxati* „преувеличавати“ Хвар (РСА). В. и **балаћити се**. Друкчије SP 1:185, који с.-х. реч заједно са горенаведеним слч. глаголом и ст.-длуж. *balchas', -am* „хвалити се, брбљати“ своди на псл. **bal(a)chati* поред **bal(a)kati* у вези са **бајати**, **балаћ**¹ итд. Уп. још **балаћи**³, **-баламутити**.

балач *balāč, -āča* т. бот. „нека трава из породице Liliaceae којом се лечи говеђа куга“ (РСА).

- Нејасно.

С обзиром на лековита својства, уп. **балаћ**¹.

Балачко *Balacko* т. ЛИ НП (Вук I 29^о, стих 602 и д.); надимак према епској песми (РСА).

- Нејасно.

С обзиром на име одговарајућег лика (отмичар невесте са демонским атрибутима: вишеглавост, олујни и огњени дах) у варијантама исте песме *Белавер* можда хипокористик од *балавор*, **блавор**, за *Милавер* уп. тамо *мулавар* и сл., за значење пре свега рум. *bălaur* „змај“. Уп. Лома 2002:73 и д. Није јасно спада ли овамо *Балачка* име делу села Голе Главе у ваљевској Тамнави (усмено А.Л.), можда пре мађ. облик од *Влашка*, уп. мађ. *balaska* „секирица“ < слч. *valaška* „пастирска секира“ од *valach* „овчар“ (EWU 73–74; уп. **влах**).

балван *balvan* т. „велики дирек као греда“ (Вук 1818), „дебло, трупац“, фиг. „глуп, неотесан човек“; рег. и „греда за прелаз преко воде“ Таково, Дучаловићи, „праг између железничких шина“ Крлежа, „коњичка препона за прескакање“ Призрен, „велики комад (камена и сл.)“ Далм., „плоча“, „поплочани уздигнути део поред олтара у цркви“ Срем, Хрв., „избрежак између редова лозе у винограду, банак“ Бачка, заст. књиж. „дрвени идол, кумир“, „дебели каиш на лађи“, *balvančič dem.*, *balvanina f. augm.* Книн, *balvana / balvaňa f.* „дебела и велика жена“ Лика, *balvanāš, -āša* т. „онај који сече балване и ради с њима“, *balvanuša f.* „она која клечи на балвану (у цркви)“ Оток, *balvanīštie n.* „место где се приликом сече шуме гомилају и скупљају балвани“ (РСА), *balvanīštie „id.“* Рожаје (Надџић), *balvanскѝ adj.*; такође *бѝлван* т. Пољица, *бѝвāн* „комад камена, камевица“ БиХ, *бѝвāница f.* „id.“ *ib.*, *бѝван* т. „балван, глупак“ ЦГ (РСА), *бѝ-*

ван, *б̄ав̄ана* „чворновато и криво дрво“ Косово (Елезовић I), *б̄аван* „балван; уздигнута земља између редова винове лозе или око кукуруза“ Вршац (РСГВ), *Б̄аван̄ӣӣӣе* / *Б̄аван̄ӣӣӣе* п. село у јужном Банату; *бав̄аница* f. „каменица“ Далм. (РСА), *б̄лван* m. „велики комад камена“ Каменица код Ниша, *б̄лванче* n. dem. ib. (Јовановић В.), *б̄б̄ан*, *-ана* m. „камен“: Од куд бих се над’о погачи од туд ме допаде бобан НПосл Даничић (РСА), *бав̄ан* „испупчење, избочина“ Трешњево (Пешикан). — Стрп. ЛИ (надимак) **Твр̄до̄не Бал’ван̄** XIV в. Метохија (ДХ 87, 171), топ. **Бол’ван̄** XV в. Живот деспота Стефана, данас *Бован* код Алексинца.

• Општесловенска реч неизвесног крајњег порекла; уп. стсл. **БАЛ’ВАНЪ** „дебло, стуб, кип“, мак. *балван* „трупац“, буг. *балван* „id.; камен, стена; глупак“, дијал. *булван* „груда блата“, *булван* „хрпа земље око корена винове лозе; дебло“, слн. *balvân / bolvân* „идол; стена; брвно“, слч. *balvan* „идол; велики камен, стена; велика хрпа снега, леда, земље; камен међаш“, *bolvan* „беспосличар“, чеш. *balvan* „велики камен, гомила нечега“, стчеш. и „велика грудa соли“, дијал. и „крупко дима“, пољ. *balwan* „идол; снежна фигура; глупак; велики пенушав морски талас“, стпољ. и „велики комад камене соли, руде, леда; неотесанац“, струс. **БЪЛ’ВАНЪ, БОЛВАНЪ, БАЛ’ВАНЪ, БЛАВАНЪ** „стуб, брвно, клата; идол; грудa соли; глупак“, рус. *болван* „неотесанац, глупак; грубо отесан комад дрвета; дрвени калуп за шешире у облику главе“, укр. *бовван* „идол“, дијал. *бóвван* „велики, округлао камен“, блр. *болван* „дрвени стуб; глупак; идол“, из словенског мађ. *bálvány* (од 1055) „идол, кип; стуб, мотка; сплав; огроман“, рум. *bolován / bolohan / bolocán* „стена; велики комад, грудa соли“, деноминал *bolohani* „набујати“, лит. *bulvõnas* „идол“, *balvõnas* „id.; страшило; калуп; глупак“, лет. *bulvāns* „пуњена птица као ловачки мамац“ (SP 1:187–188; ЭССЯ 3:121–122; Skok 1:103).

Свакако не домаћа реч, него познопрасловенска позајмљеница, што произлази већ из немогућности да се све упоређене форме сведу на један праоблик: могуће су најмање три реконструкције: **bal’vanъ*, **bol’vanъ* и **bъl’vanъ*. Та шароликост облика одражена је и на српском тлу, уп. горенаведене стрп. помене и облик из Каменице. Међу с.-х. облицима поред оних са очекиваним развојем *л* на крају слога (*ал / ол > о*, дијал. и *аа > а*) има и таквих где је тај прелаз изостао, који се најпре могу објаснити утицајем цсл. језика. Облици *бобан*, *бабан* настали су асимилацијом, уп. *блабор* < **блавор**. Овамо вероватно и *Бобани*, *Бб̄б̄ан̄* област у Херцеговини, првобитно (подругљив) родовски надимак, уп. презимена *Бован*, *Бовановић* (РСА). Ороним **Болован̄** XIV в. Метохија, и данас *Болован* (Пешикан 1986:19) биће повратна позајмљеница из румунског. Чини се да је изворно реч означавала грубе камене (свакако и дрвене) кипове које су степски номади поди-зали на гробовима својих истакнутих ратника; од те претпоставке полазе и две

највероватније етимологије: од сттур. *balbal* „надгробни споменик“ посведоченог на орхонским натписима, са дисимилацијама $l-l > l-n$ и $b-b > b-v$, или од перс. *pāhlāvān* „јунак“ посредством турских језика, уп. тур. *pehlivan* „атлета“ (> **пеливан**), казашки *palvan, balvan* „јунак“ итд. Перс. реч своди се на стперс. *Parḡava-* „Парђани“, име ратоборног племена чији су предводници 247. пне. обновили Персијско царство и њиме владали пет наредних векова; из исте перс. речи изводи се и тур. *balaban* „крупан, дебео; велики“ (в. **балабан**¹), које (као повратна позајмљеница из турског) постоји и у модерном персијском (Horn 76). Преглед дискусије дају SP, ЭССЯ I.с., уп. и ЭСТЯ 2:49–51 s.v. *балабан*; тамо и мање вероватне етимолошке комбинације; уп. и Шульгач 1996. Уп. још Hadrovics 128; EWU 76.

балгам *б̄алгам* т. „слуз, шлајм“ Врање (РСА), *б̄алгам / б̄алг̄ѐм* „id.“ Косово (Елезовић I), *б̄алг̄ѐм* Призрен (Чемерикић), *б̄алган* Мостар, Ужице (РСА).

- Од тур. *balgam* „id.“ (Škaljić 118). Балкански турцизам, уп. мак. *балг̄ѐм* (Јашар-Настева 184), буг. *балг̄ѐмъ*, алб. *ballgam, ballgëm* (Boretzky 1976:21).

Skok 1:101 не наводи тур. етимон. Тур. реч изводи се преко арапског из гр. φλέγμα (Tietze 1:271).

балдакин *балд̄ак̄ин, -ина* т. „кров, небница“ (РСА), сз. Бока (Musić), Дубр., *балдак̄инић* dem. ib. (Бојанић/Тривунац); такође *балд̄ак̄ин* „кров, надстрешница од тканине над престолом, олтаром, постељом“ Ћипико, ЦГ (РСА), *балдах̄ин* ји. Бока (Lipovac-Radulović I). — Од XVII в. *балдакин* (RJA).

- Од ит. *baldacchino* „id.“ (Skok 1:100).

Облик са -х- вероватно новија позајмљеница преко нем. *Baldachin*. Ит. реч изведена је од *Baldacco* „Багдад“, по месту производње (Skok I.с.; Kluge 45).

балдисати *балдиса̄ти, -иш̄ѐм* pf. „изнемоћи, посустати, клонути“ књиж., Србија (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), *балд̄иса̄ти* „id.“ Васојевићи (Боричић), *балд̄ишем* Лесковац (Митровић), Лужница (Ћирић), Тимок (Станојевић), Црна Река (Марковић I), рег. и *балд̄иса̄ти* Ниш, *бај̄алдиса̄ти* Пирот (РСА), *бај̄алд̄ишем* Призрен (Чемерикић), *бај̄андиса̄ти* Врање (РСА), „изгубити памет, помахнитати“ Ускоци (Станић), *ба̄илдиса̄ти се* refl. „онесвестити се; занети се или балдисати“ НП, НПр БиХ (РСА), *бај̄илдиса̄ти се* „id.“, *бај̄илсиса̄ти се* (Škaljić), *ба̄илсиса̄ти се* НП, НПр, БиХ; овамо можда и *ба̄здиса̄ти* „балдисати“ М. Пожаревац (РСА).

- Од тур. *bayıldı* (дијал. **bayıldı*) 3. sg. pf. од *bayılmak* „id.“ (Škaljić 113 s.v. *бај̄ил(д)иса̄ти се*). Балкански турцизам, уп. мак. дијал. *балдиса, бај̄алдис(у)а* (Budziszewska 1983:23), буг. *баялд̄ис(в)ам*, дијал. *бал̄д̄исувам*

Родопи, *балдисвам* Странца (ead. l.c.), алб. *bajëlldis, bajalldis* (Boretzky 1976:20).

За порекло тур. речи в. Tietze 1:296. *Баздисаџи* можда укрштено са *баздисаџи* = *боздисати* „покварити“.

†**Балдовин** стрп. **Бальдовинь** ЛИ XIV в. Дубр., Метохија (Даничић; Грковић М. 1986:25–26), одатле презиме *Бадовинац, -нца, Бадовинци, -инџа* т. рл. село у Мачви, поред Дрине (РСА), **Бадовинци / Бадовиньц** Крушевски поменик (ГлСУД 42:123); село у Хрватској, у близини Жумберка (РСА).

- Од нем. владарског имена *Baldwin*, раширено путем крсташких ратова; уп. мак. топ. *Балдовенци* (Грковић М. 1986 l.c.).

Вероватно романским посредством.

балдуза *балдуза* f. „свастика“ БиХ (РСА), *балдаза* „id.“ Врање (РСА), *баљдеза* Мрковићи (Л. Вујовић, СДЗБ 18:81), *балдџа* Врање (Златановић), *бьлдџа* Лесковац (Митровић), *балџџа* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *балгаза* Запаље, Пирот, Лесковац, такође „снаха“ Бабушница (РСА), *балгџа* „свастика“ Пирот (Живковић), *бьлгџа* „id.“ ib. (Златковић II), *бьлгџа* Лесковац, *бьлгџ* т. „пашеног“ ib. (Митровић).

- Од тур. *baldız* „id.“ (Škaljić 118; Кнежевић 27); уп. мак. *балдаза* (Јашар-Настева 88), буг. *балдџа*.

Уп. и Mollova 1982:44; Вјетић 1995:206. Реч *baldız* је општетурска (ЭСТЯ 2:53–54; Eren 36; Tietze 1:270). Облик *балдаза* из Врања вероватно је у РСА s.v. „нормализован“ од *-џа* ib. (в. горе). Промена *д > г* у *балгаза* и сл. можда дисимилијом према з.

балега *балега* f. „говеђи, коњски, овчји измет“ (Вук 1818), „id.“ Ужице; фиг. „нечовек, рђа“ ЦГ (РСА), *балежица* dem. (Вук), ЦГ (РСА), *балешка* Црна Река (Марковић I), *балешџина* augm. ЦГ, *балегав* adj. „умазан балегом“, *балеган* т. „животиња која често балега“ Банија, фиг. „нечовек, рђа“ ЦГ, *балегар, -ара* „мастор који израђује опеке од балеге за огрев“, „чистач нужника“, „инсект говноваљ, *Geotrupes stercorarius*“, *балегара* f. „ђубриште“ Банат, „говноваљ“, бот. „врста бундеве“ Осијек (РСА), *балегара* f. зоол. „котрљан (инсект који полаже јаја у балегу), *Scarabaeus sacer*“ Црна Река (Марковић I), *балегарка* зоол. „бела пастирица, *Motacilla alba*“, *балегача* т. (?) „врста женске пунђе“: Та је саставита од више плетеница, а зове се балегача, јер је слична балеги Оток, *балегџи, -џа* т. „котрљан“, *балегоња* т. погрдно о човеку ЦГ, *балегоџа* „id.“ ib., *балегуља* f. о жени ib., *балегуша* „id.“, ib.; деноминали *балегџи (се)* impf. „избацивати измет (о животињама)“, фиг. „балезгати“ С. Куленовић, Цетиње (РСА), Потко-

зарје (Далмација), Лика (Ајдановић), *из-/ио-балѣгаџи (се)* pf. (РСА; РМС), *балѣгнуџи*, *бѣлѣжџи* impf. ЦГ, „мазати балегом“ Банија, фиг. „невешто радити“ Лика, „баљезгати“ Никшић, ~ *се* „избацивати балегу“ ЦГ, *избалѣжџи (се)*; такође *бѣлѣга* f. „балега“ Дучаловићи (РСА), Златибор (Миловановић), *бѣлѣжџица* dem. Дучаловићи (РСА), *балѣгаџи* impf. „причати о одвратним, мучним стварима“ Златибор (Миловановић), *балѣгаџи* „баљезгати“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *избалѣгаџи се* pf. Ускоци (Станић), *бѣлѣжџи* impf. „избацивати балегу“ (РСА), Ускоци, „причати којешта“ *ib.* (Станић), *балѣгаџи* „баљезгати“ Далм. (РСА), *балѣгаџи / балѣгаџи* „id.“ Брусје (Dulčići), *балѣгара* f. „размућена сточна балега за заливање“, такође *бѣлѣга* „балега“ Дубр., Истра, *бѣлог* m. „id.“, *балѣжџи* dem., *бѣлѣжџи* impf. „избацивати измет (о животињама)“ (РСА), Стулић (RJA), *бѣлѣга* f. „измет“ Лика (Skok 1:100), са метатезом: *галебина* augm. Вук, Имотски (Skok l.c.). — Од XVII в. *балега* (RJA).

- Нејасно; уп. рум. *bălega* / *-igă*, алб. *balëgë*, *balgë* > *bajgë*, *bagël*.

Skok 1:100–101 помишља на илиротрачки остатак, али не предлаже етимологију. Мишљења се разилазе у погледу домаћег или словенског порекла алб. речи, в. Orel 14, који сам реконструира протоалб. **balgā* приклањајући се Оштировом везивању са гр. βόλβιτον „кравља балега“ < **bolgu-*, но фонетска историја и етимологија гр. речи далеко су од извесности (уп. Frisk 1:249 s.v. βόλβιτον; Chantraine 1:184 s.v. βόλιτον). Лома 2000:605 полази од облика *бѣлѣга* и тумачи декомпозицијом из **(о)балега* < **обѣлѣга* / **обѣлѣга* „материјал за облагање, балежсење, зидова или усева“, у том случају рум. и алб. облик потицали би из српског. Није искључена веза са **бала**¹, уп. тамо облик *балега*. За пренесено значење „причати којешта (и сл.)“ в. **баљезгати**.

балеј *бѣлѣј* m. „врста вина“ Неготинска Крајина (РСА), топ. *Бѣлѣј* m. брдо крај Неготина: Вино роди на Балеју М. Ђ. Милићевић (RJA), *балѣјац*, *-јац* „балеј (в.)“ Неготинска Крајина (РСА).

- Вероватно од рум. *bălai* „светао, светлих власи, плав“, (*роатѣ*) *bălaie* „врста белог грожђа“.

Рум. придев са варијантом *balan* изводи се из слов. **bēlanъ* (Tiktin 1:296–297; Skok 1:152). Уп. можда у истом крају **балуца**. У зап. Бугарској код Михајловграда има село *Балѣј*, које се помиње већ у тур. попису 1560. (Бојанић 1975:102), по С. Гацовић: *Етимологија несловенских основа у ојконимији Видинског санџака XV и XVI века*, Зајечар 1993, 57 од влашког ЛИ *Балеј*. Уп. **баља**.

балека *балека* f. зоол. „риба *Alburnus bipunctatus*“ Свилајнац (РСА).

- Вероватно од **bēlъka* „бела риба“.

Уп. *белка* „*Alburnus bipunctatus*“ Зајечар (РСА), в. **белка**; вокализам *балека* објашњавао би се влашким (румунским) посредством, уп. **балеј**.

балекати *балѐкаџи*, *балѐкџам* / *балечѐм* impf. „срамотити, брукати“ Мостар, ~ *се* „id.“ *ib.*, Далм., „ругати се, спрдати се“, *балечийи* „срамотити, брукати“ Дубр. (РСА), *балечийи се* „ругати се“ (К. Kosor, *Filologija* 9:41); *бѐлѐк* m. „шала, ругање; брука, срамота, ругло“ Далм., Херц., фиг. „чељаде коме се ругају“ Далм.; такође *бѐлијек* m., *балијѐкаџи (се)*, *бѐлијек* m., *балијкаџи (се)*; *бѐлѐк* m. „брука, срамота, ругло“ Лика; израз *узџи кога на белек* „шалити се, подсмевати се, ругати се“ Добросело, *болѐчийи се* impf. „id.“ БиХ (РСА). — Од XVI в. *балијѐкаџи* (РЈА).

- Нејасно.

Бјелетић 2006:259–261 изводи, уз резерву, експресивним префиксима **ba-* / **bo-* од псл. **lęćiti* „кривити“, уп. -лечити, претпостављајући семантички развој преко „кезити се, кривелити се“. Уп. и пољ. дијал. *oblek* „оговарање, пањкање, клевета“, *obleki* m. pl. „недостаци, мане, пороци“, које се у ЭССЯ 31:10 своди на **obvelkъ* „одело“ (?); за *об-* / *ба-* уп. *облега* / *балѐга*. Skok 1:101 пореди (чак?) *балакаџи* „брбљати, говорити којешта“: Имај очи за моћ плакат, ал не језик за балакат Каванџин, 2. пол. XVII в. (РЈА), напомињући да се римује са *џлакаџи*, слично SP 1:185 s.v. **bal(a)kati*, в. *балахати*, уп. и *балати*³. По ЭССЯ 1:145 од ономатопејске основе **bala-*, уп. -*баламутити*.

баленка *балѐнка* f. „врста белог грождја“ Срем, *балѐнџа* „id.“ Шид, *балѐнџа* Фрушка гора; и са *в-*: *вѐлѐнка* Срем, *вѐлѐнџа* *ib.* 1868. (РСА).

- Од мађ. *bálinka* „id.“ (Skok 1:101).

Скок претпоставља слов. порекло мађ. речи, поредећи је са *бјелијџанка* „врста крушке“ Ужичка нахија (Вук); он не објашњава облик на *-нџа*, који бележи већ Прокопије Болић у своме спису *Совершенъ винодџлацъ*, Будим 1816, I 52, нити варијанте на *в-* (РСА).

балетати „наклапати“ в. *балати*³.

балешка *бѐлѐшка* f. зоол. „лишка, *Fulica atra*“ Скадарско Језеро, *бѐлѐшка* „id.“ *ib.*, *бѐлџошка* ЦГ, *бѐлѐшка* *ib.* (РСА).

- Вероватно у вези са *баља* (Skok 1:103); уп. алб. *balúkë* „id.“, *baliskë* „баласта коза“.

Птица је црна са белом мрљом на челу (Skok l.c.).

балија *бѐлија* m./f. „муслимански сељак који живи примитивним, старинским животом“ БиХ, Далм. (РСА), НП БиХ (РЈА), „погрдан назив за босанско-херцеговачког муслимана“ (Вук 1818); „id.“; назив за обесног, неотесаног човека“ Херц., Височка нахија (РСА), *балијџџина* augm. (Вук 1818), *бѐлијче* n. dem. „балијско дете; млад балија“ Пољица (РСА), НП БиХ (РЈА), *бѐлијчић* m. „id.“ Бос. Грахово, *бѐлијчџд* f. coll. Ј. Веселино-

вић, НП БиХ, *бáло* т. нур. НП, *балинкуша* ф. реј. „жена балија“ И. Андрић, *балијесница* т./ф. „балија“ С. Куленовић, *балилук* т. „начин живота, навике балија“, погрдан назив за муслимане Бос. Грахово, „део вароши где станују балије“ *ib.*, презиме *Балијаши* Зета и Љешкополе; придев *балински* / *бали(j)ски*; прилог *бали(j)ски*, деноминал *балијаши* *impf.* „понашати се простачки, обесно, самовољно“ Бос. Грахово (РСА). — Од XVIII в. *балија* (РЈА).

- Нејасно.

Škaljić 118 апелатив изводи од ЛИ *Балија*, *Бали* < тур. *Bāli*, ар. порекла, у апелативном значењу „старица“, указујући да се етничко име *Балије* у ужем смислу односи на муслимански живаљ у Херцеговини око Подвележи и Габеле, по Дубравама и око Стоца. Skok 2:55 изводи из *касабалија* „становник касабџе“, указујући на другом месту (2:499) на аналоган развој значења у *наџија* „простота, фукара“ Прчањ < **нахија**.

балин *балин*, *-ина* т. „зрно сачме; куршум“ Кучи, Лика (РСА), „*id.*“ сз. Бока (Musić), „ситно оловно зрно за ловачку пушку“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *балин* „сачма пушчаног ловачког метка, сачма у експлозивном средству (бомби и сл.)“ Загарач (Ћупићи), „зрно сачме“ ји. Бока, *балини* рл. „врста тестенине“ *ib.* (Lipovac-Radulović I), *балина* ф. „пушчано зрно“ Корчула (Vinja 1:34), *балина* „сачма“ Пољица (РСА).

- Од ит.-гршћ. *ballino* „пушчано зрно; сачма“ (Vinja l.c. s.v. *bāla*; Skok 1:98 s.v. *bāla*).

Уп. **бала**², **балота**.

балина *балина* ф. зоол. „кит, *Balaena mysticetus*“; такође „фижбајн, пластична материја (обично од рибље кости)“ Пољица (РСА), *балина* „*id.*“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *балина* „кит“ Брусје (ČDL), *балџена* „*id.*“ Б. Ђаја (РСА), *балџена* ји. Бока (Lipovac-Radulović I).

- Од ит. (вен.) *balena* „*id.*“ (Skok 1:101; Vinja 1:36).

бал кабаги *бал кабаги* ф. indecl. „врста тикве дугуљастог облика црвенкасте коре споља, има и доста шећера“ Призрен (Чемерицић), *бџкавак*, *-вка* т. „*id.*“ БиХ (Smailović 1967:47).

- Од тур. дијал. *balkabağı* (**balkabagi*) „врста дугуљасте тикве“ (DS 507). Балкански турцизам, уп. мак. *балкабак*, *балка* (Јашар-Настева 45), буг. *бџка*, алб. *ballkabak* (Boretzky 1976:21).

Уп. Smailović l.c. Тур. реч је неодређени изафет од *bal* „мед“ и *kabak* „тиква“ (Tietze 1:268–269); *bal* је потврђено скоро у свим турским језицима и сматра се старом позајмљеницом, по једнима из ие. језика, сродном са срп. *мед* (ЭСТЯ

2:47), по другима из неког од далекоисточних језика, кинеског или јапанског, за дискусију в. Egen 34–35, уп. и Tietze l.c.; за *kabak* в. **кабак**.

Балкан *Балкѝн*, *-ѝна* т. планина у Бугарској; полуострво на југоистоку Европе, *Балкѝнија* f. „Балканско полуострво“, „балкански народи“; етник *Балкѝнац* т., и као апелатив *балкѝнац* „сиров, неуглађен човек“, *Балкѝнка* f., *Балкѝнкиња*, *Балкѝнче* п., dem., хур., презиме *Балкѝновић*; *балкѝнција* т. „становник из области планине Балкана“, *балкѝнка* f. „врста овце“, „врста кола“, *бѝлкѝнка* „id.“ (РСА).

- Од тур. *Balkan*, назива за планински ланац у данашњој Бугарској и ист. Србији, слов. *Сѝара ѝланина* (Skok 1:101).

Тур. *balkan* „висок и шумовит планински ланац“ највероватније је општетурска реч, у вези са дијал. *balkan* „блато; тршчар“ (Egen 36–37; Tietze 1:272). Одатле буг. *балкѝн* „планина“, уп. и мађ. *balkán, balkány* „блатно место, блато“, рус. *балкан* „долина, шумовито поље између планина; подножје планине“ (Egen l.c.). У српском је реч народна само као име планине, а као назив за цело Балканско полуострво учен је термин новијег постања. Античко име Αἴμος, *Haemus* очувало се у буг. *Им (планина)*, уп. G. Schramm, LB 28/1984/3:59–69; id. 1997:233–237.

балкон *балкѝн*, *-ѝна* т. „истурена и ограђена мања тераса на спрату“, *балкѝнић* т. dem., *балкѝнчић*, *балкѝнски* adj., такође *балкѝн*, *-ѝна* НП Буковица, *баркѝн*, *-ѝна* Паг (РСА).

- Од ит. *balcone* „id.“ (Skok 1:101).

Облик са *-р-* од вен. *barcon* (id. ib.).

балон в. **балун**.

балота *балѝѝа* f. „куглица, лопта; грудва“ НПосл Вук, Пољница (РСА), сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац), „пушчано или топовско зрно“ НП, Пољница (РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), „id.; олово којим се гата“ сз. Бока (Musić), *балѝѝа* „лопта“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *балѝѝе* pl. „врста трешања“ Лепетане (Skok 1:98), *балѝѝи* т. pl. „јаја, тестиси“ Орлец (Vinja 1:34); *балѝѝица* f. dem. Пољница (РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *балѝѝица* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *балѝѝаѝи се* impf. „лоптати се“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *балѝѝаѝи се* „id.“; такође *бѝѝѝа* „пушчано зрно“ Заострог, *бѝѝѝа* „id.“ (РСА). — Од XVI в. *балѝѝа* (RJA).

- Од ит. (вен.) *ballotta* „лопта, кугла; метак, зрно“ (Skok l.c. s.v. *bàla*; уп. Vinja l.c. s.v. *bàla*).

Глагол *балѝѝаѝи се* био би по Скоку l.c. с.-х. деноминал, али уп. ит. *ballottare* „лоптати се“. Уп. **бала**², **балин**.

балсам *бáлсам* m. „миришљава смеша од смоле и етарских уља од разних биљака (из тропских предела), често у употреби за прављење разних мелема у апотекарству“ (Вук 1818; РСА), *бáлсам* „id.“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), Косово (Елезовић I); *балсáмичан*, -чна, -чно adj.; *балсамíраџи* (im)pf. „нарочитим поступком и посебним средствима (за)штитити леш од распадања“, *балсáмисаџи* „id.“, *бáлсамоваџи* (РСА), *балсáмаџи* pf. Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бáсамаџи* НПр (РСА); такође *балсѓм* Призрен (Чемерикић), *бáлсум* „терпентин“ Сремац, *балсумíраџи* (im)pf. И. Гарашанин; и са -з-: *бáлзам*, *бáлзамоваџи*, *балзáмисаџи*, *балзамíраџи*, *балзáмичан* (РСА). — Од XVI в. *балсам*, у XV в. једном *басан*: Дриво од басана (RJA).

- Од ит. *balsamo* „id.“, гр. порекла (Skok 1:102).

Ит. реч потиче од лат. *balsamum* „id.“, а ово од гр. βάλσαμον (Skok l.c.; DELI 108). Млађи облик са -з- по нем. изговору. Реч је претежно књижевна; за *бáсамаџи*, *басан* уп. хебр. *bāšām*, ар. *bašām*, одакле се, уз фонетске тешкоће, изводи гр. реч (Frisk 1:217; Chantraine 1:163; Masson 77–78).

балсара *бáлсара* f. „болест на лишћу винове лозе, пламењача, *Peronospora Schleideni*“ Пирот, „пламењача на жити, *Russinia graminis*“ ib.; такође „киша при којој се развија болест балсара“ ib. (РСА), „болест на црном луку и аршлами“ (Симоновић).

- Од тур. (дијал.) *balsara*, *basara* „id.“ (DS 540–541, 545); уп. мак. *балсара* (Симоновић), буг. *балсара*.

Уп. Škaljić 118. Тур. реч тумачи се као деноминал од *basurmak*, каузатива од *basmak* „притиснути“ (Tietze 1:286), в. **басма²**, **бастисати**, уп. **басра**.

балта *бáлта* f. „(убојна) секира“ НП (Вук; РСА), *бáлта* „id.“ Тимок (Динић I), израз *ни у балџу* „не марити, не хајати“ НПосл Вук (РСА), *ни у бáлџију* „id.“: Ја збòрим а он њч ни у бáлџију не узџма Косово (Елезовић I), презимена *Бáлта*, *Бáлџић* / *Бáлџић*, *Бáлџић*; *бáлџица* f. dem.; „метлица на трсци или кукурузу“ Банат, *бáлџиче* n. dem. „секирица“ Тупижница (РСА), *бáлџарче* „id.“ Тимок (Динић I), *бáлџарина* f. „такса за сечење шума“, „сечење шума, горосеча“ Ужице, *бáлџаџија* m. „дрвосеча; онај који руководи извођењем фигура у колу држећи у руци балту“, *бáлџалук* „шума одређена за сечу“ Босна, *бáлџалик* „id.“ (РСА); *бáлџаџи* impf. „ударати балтом, сећи, тесати“ (Вук; РСА), Војв. (РСГВ). — Од XVI в. *балџа* (RJA).

- Од тур. *balta* „id.“, *baltaci*, *baltalik* (Skok 1:102; Škaljić 118). Балкански турцизам, уп. мак. *балџа*, *балџија*, буг. *балџија*, *балтадџија*, рум. *baltác*, *báltác*, *baltág*, *baltagiu*, нгр. *μπαλτός*.

Тур. реч је продрла и у неке друге источно- и средњеевропске језике: слн. *bâlta*, мађ. *balta* (> пољ. *balta*, слч. *balta*, EWU 76), рус. *балта́*, укр. *балта́*, *ба́лта*, блр. *ба́лта* (< пољ., ЭСБМ 1:297); за њено порекло в. Tietze 1:273–274; Eren 37–38; ЭСТЯ 7:100–102.

балук¹ *ба́лук* т. заст. „риба“ Љубиша (РСА), бот. „рибља трава, рибљи отров, плод индијске повијуше *Anamirta cocculus* који се употребљава за тровање инсеката, риба и мањих птица“ (Вук 1818; РСА), Ужице (РСА), Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), деноминал *ба́лучиџи* / *ба́лучиџи* *imprf.* „ловити рибу балуком“ Пољица; *балљџија* т. „риболовац“ НП, Ђердап, *балљџија*, *балљџиџица* f. „рибарница“, презимена *Балљџић*, *Балљџић* (РСА).

• Од тур. дијал. *baluk* „id.“ (DS 512) поред *balık*, *balıkçı* (уп. Skok 1:102–103; Škaljić 119); уп. буг. *балљк*.

Тур. реч је ушла и у неке севернословенске језике: пољ. *bałyk*, рус. *ба́лык*, укр. *ба-лик*, блр. *ба́лык* (Фасмер 1:119; ЕСУМ 1:127; ЭСБМ 1:297); за њено порекло в. ЭСТЯ 2:59–60; Eren 36; Tietze 1:271. Уп. **балук²**, **балукјаг**, **балукот**.

балук² *ба́лук* т. „врста веза, шаре; клеча“ Ресава, Дучаловићи, Љубиша, „вунена тканина нарочите врсте ткања коју девојке спремају за удају“ Шумадија (РСА), Васојевићи (Боричић), *ба́лук* „боја; бојење у разним бојама, шарама (торбе, разних простирача и сл.); обојена тканина или плетиво; вез; опшивање рубља“ Ускоци (Станић), *ба́лук* „нарочита врста шаре на опрегачама и другим везеним предметима“ Косово (Елезовић I); такође у изразима *на балук* „ткање са више брда и чункова за сваку боју“ Ивањица, *доћи (изићи)* ~ „стасати за удају“ НП; деноминали *ба́лучиџи* / *ба́лучиџи* *imprf.* „шарати балуком, клечати“ Ресава, Параћин, Левач и Темнић, Никшић (РСА), *ба́лучиџи* „бојити, шарати ткање или плетиво; опшивати торбу или врећу повразом“, ~ *се* „добро примати боју“ Ускоци (Станић), *балљчиџи* „на нарочит начин вести“ Косово, *балљчен*, *-на*, *-но* *adj. ib.* (Елезовић I); Васојевићи (Боричић), *балљчаџи* „шарати балуком“ Дучаловићи (РСА), *ба́лучан*, *-а*, *-о* Прошћење (Вујичић), *балљчаница* f. „торба од балученог ткања“ Комарница (РСА); и са *-г*: *ба́луг* т., *ба́лужиџи* *imprf.* Ускоци (Станић).

• Недовољно јасно.

Даничић изводи од тур. *balık* „риба“ > **балук¹**, полазећи од поређења шаре са рибарском мрежом (RJA 1:167); уп. тур. *balık kılıçığı* „врста унакрсног бода“, досл. „рибља кост“ (TSS), можда и буг. *белљшки* „врста везених шара на одећи“ (ПРОДД; СБНУ 38:103). Skok 1:102 одбацује ту везу у корист поређења са алб. *balukë* „неки украс у ткању“. Уп. алб. *balluke* „коврча на челу, пони; врста моти-

ке“, за чије порекло в. Meyer 25; Demiraj 88–89. Значење и акценат у Ускоцима могли би бити од стегнутог **бајалук**.

балукјаг *bālū̀kjaḡ* т. „рибље уље“ Рожаје (Hadžić), *балџк-ја̀ги* indecl. „id.“ Косово (Елезовић I), *ба̀лџк-ја̀ги* Призрен (Чемерикић).

- Од тур. *balık yağı* „id.“, дијал. **balık yaḡi* (уп. Škaljić 119).

Тур. реч је неодређени изафет од *balık* „риба“ (в. **балук**¹) и *yaḡ* „уље“ (в. **јаг**). Škaljić l.c. има само облик *балукјаг*, Skok 1:102–103 s.v. *baluška* без непосредног етимона.

балукот *bālū̀koṭī* т. бот. „рибља трава, ребљи отров, Anamirta cocculus“ Подриње (РСА), *забалукотииии се* рф. „омамити се ребљом травом“ (Škaljić); такође *ба̀лукаӣ* т. (Вук 1818), *ба̀лукаӣ* (РСА), *балџк-о̀ӣи* indecl. Косово (Елезовић I), *ба̀лџк-о̀ӣи* Призрен (Чемерикић), *бал̀окоӣ* Слав., *бал̀окоӣӣӣӣ* impf. „тровати рибу балокотом“ ib., *ба̀лагоӣ* т. ЦГ, *ба̀љу-каӣ* (РСА).

- Од тур. *balık otu* „id.“, дијал. **balık oti* (уп. Škaljić 119). Балкански турцизам, уп. буг. *балџкџ-оту*, алб. *ballkót*.

Skok 1:102–103 s.v. *baluška* без непосредног етимона. Тур. *balık otu* је неодређени изафет од *balık* „риба“ (в. **балук**¹) и *ot* „трава“ (в. **отлукана**). Облик *бал̀умо̄ӣ* у РСА из БВ 1887, 2 могао би бити и грешка.

балун *bālū̀n*, *-уна* т. рег. „балон, лопта; мехур од сапунице“, „кила у мошницама“ Пољица (РСА), „дечија играчка“ сз. Бока (Musić), „врста округле врше“ Цавтат (Vinja 1:34), *балū̀n* „гумени балон, лопта; украс за јелку“, фиг. „дебела особа“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „незрела смоква“ Корчула (Skok 1:98), *балū̀n* „беоњача“ Брусје, „округли бокобран на броду“ Сењ (Vinja l.c.), *балū̀нић* dem. Дубр. (Бојанић/Тривунац), *балū̀нчић*, *балū̀ница* f. „врста шљиве“ Лика, *балū̀нача* „рана смоква“ Дубр. (РСА), Конавли (Kašić); књиж. *бал̀он* т. такође „лопта; већа стаклена бокаста боца за течност (обично оплетена прућем); бешика, крушка од гуме или свиле“, *бал̀онче* / *бал̀онче* n. dem., *бал̀ончић* т. (РСА), *бал̀онћин* Дубр. (Бојанић/Тривунац). — Од XVII в. *балун* (RJA).

- Од вен. *balon* „id.“ (Voerzio), ит. *ballone* (Skok 1: 97–98 s.v. *bàla*; Vinja l.c. s.v. *bàla*; уп. DEI 417).

балунчин *bālū̀nčīn* т. зоол. „бела чапља, *Herodias alba*“ Дубр. (РСА), такође *бал̀ончин* „id.“ (Skok 1:98), *балунчик* (Адамовић 1970:63).

- Од тур. *balıkçın* „чапља“ (Адамовић 1970:63–64).

Тур. реч изведена је од *balık* „риба“, в. **балу̀к**¹ (Адамовић I.c.; Tietze 1:272). Другачије Skok I.c. s.v. *bàla*, који наводи ит. *balloncino*, што међутим значи „балон, лопта“ (уп. **балу̀н**, **бала**²).

балу̀р *балу̀р* м. бот. „коровска биљка дивљи сирак, *Sorghum halepense*“ Тимок (Динић II), *ба̀љу̀р* „id.“ Ниш (РЈА), *белу̀р* Тимок (Динић II).

- Нејасно.

Облици *белу̀р*, *бѐљуш* „*Andropogon*“ ји. Србија (РСА), *бѐља* „*Holcus*“ Хомоље (Симоновић), буг. *балу̀р* поред *белу̀р* „врста траве“ (по ПРОДД из турског), рум. *bălăur*, *bălur*, *bălură* „мразовац, *Colchicum autumnale*“ (Tiktin 1:297, без решења) указују на могуће порекло од **beľь* > **бео** и евентуалну повратну позајмицу из румунског, уп. **балека**. Међутим, дивљи сирак не карактерише бела боја (као ни мразовац, уп. **балу̀шка**).

балу̀ца *балу̀ца* ф. „добро црно крајинско вино“ Неготинска Крајина, *балу̀ца̀н*, *-ана* м. „id.“ (РСА).

- Вероватно из румунског, уп. рум. *băluț* „плав (о коси)“, *băluța* „врста игре у колу“.

Рум. речи имају у основи слов. **beľь* > **бео**. Уп. Gămulescu 1983:72–73; в. **балеј**.

балу̀шка *балу̀шка* ф. бот. назив за више различитих врста биљака: „лук“ Далм. (Šulek), „вилин лук, *Muscari comosum*“ Херц. (Pichler 5), Ријека (Šulek), „мразовац, *Colchicum autumnale*, *C. latifolium*“ Далм. (РСА), „жуто тичије млеко, *Gagea*, *G. arvensis*; *Tofieldia*“ (Симоновић), ~ *вела* / *мала* „*Muscari comosum*“ Истра; *балу̀чка* „*Bulbo vomitorio*, никсица, *Scilla*“, „*Scilla minor*“ Дубр. (Šulek), „пупа, *Allium vineale*“ (Вук, РСА), „змијин лук, *Allium scordoprasum*“ Ловра (РСГВ), „*Muscari comosum*“ Херц. (Pichler I.c.), „*Gagea*“ (Симоновић), ~ *велика* „*Scilla maior*“ Далм., ~ *мања* „*Scilla minor*“, ~ *црљена* „*Bulbus esculentus*“, ~ *црна* „*moly*, *Allium Chamae-Moly*“, ~ *дивја* „*Colchicum*“, ~ *џасја* „*Bulbo vomitorio*, *Muscari comosum*“, *ба̀љушка* „*Allium pallens*“ (Šulek), „*Muscari comosum*“ Ријека (Šulek; РСА), „*Colchicum latifolium*“ Дубр., „*Gagea arvensis*“ (Šulek); *ба̀ључка* „зеленкада, *Narcissus pseudonarcissus*“ Босна (Šulek; РСА); овамо и *болу̀шка* „*Colchicum latifolium*“ (Симоновић), *балошка* „*Gagea minima*“ Далм., *балоша* „id.“ ив., *ба̀ло̀ћа* „птичје млеко, *Ornithogalum*“, *ба̀ло̀ће* п. „жути пасји лук, *Gagea lutea*“ (РСА).

- Недовољно јасно.

Вероватно хаплоглијом од *бабалу̀шка* „жута лужарка, *Sternbergia lutea*“, уп. буг. *балу̀чка* „луковица“ (ПРОДД), *балу̀шка* „*Allium ascalonicum*; *Ornithogalum collinum*, *O. parboreense*“ поред *бабалу̀чки* „*Ornithogalum parboreense*“, *лу̀чка* „*Ornithogalum refractum*“ (МББР), из словенског рум. (*bă*)*lușcă* „*Ornithogalum*“ (М. Đokić,

Balkanica 34/2004:194–197, уп. **боболуска**). У том случају *-чк- < -шк-* (могућ је и обратни развој). Другачије Skok 1:102 (румунско, од основе *bâl < слов. běľъ*, в. **бео**, за повратну позајмицу уп. **балека**, или од турцизма **балук¹**), БЕР 1:109; Tiktin 1:299. Овамо можда и *биљушка* „висибаба“ Истра (РСА).

Балчак *б̂алчак* т. „држак у сабље, јатагана, мача, копља, буздована, гусала“ НП, НПосл, *б̂арчак* НП (РСА); такође без *-к*: *б̂алча* f. НП Вук (РСА). — Од XVIII в. *балчак*, такође *балчаг*, *балџак* НП (РЈА; Skok 1:100).

• Од тур. (и дијал.) *balçak*, *barçak* „id.“ (Skok 1.c.; Škaljić 118).

Облик *б̂алча* са декомпозицијом завршног гласа схваћеног као домаћи суфикс, уп., са прелазом *л* у *о*, рег. заст. **баоча**. За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:52–53; Tietze 1:270.

Балша *Б̂алша* т. заст. ЛИ (РСА), *Б̂алшиова* / *Б̂аошева* / *Б̂аишова* *Градина* f. зидине града више Скадарског језера (Вук; РСА), *Б̂аишова* *градина* „id.“, презиме *Б̂аошић* (РСА), топ. *Баошић(и)* Бока (ИМ). — Стрп. XIV–XV в. **Бальша**, **Баоша** т. ЛИ, придев **Балшинь**, презиме **Балшкикь** (Даничић), топ. **Баошле** п. 1351. „Баошићи“ (Шкриванић 1959:40).

• Нејасно.

Можда исто што и слов. *Вěľša* од **бео**, у влашком изговору (Skok 1:497, уп. Грковић М. 1986:26), или хипокористик од **Балдовин**, тип *Никиша* од *Никола(ј)*. Овамо вероватно и ЛИ *Б̂аишо* ЦГ, презиме *Б̂аишовић* / *Б̂аишовић* (РСА), под претпоставком дијал. прелаза *ал > ā*. *Баошье* вероватно *ј*-посесив у средњем роду од *Балша*, са епентетским *л* између *ш* и *ј* (Skok 2:668, који пореди *П̂ишиће* од **Pivъsk-je*, уп. **Пива**).

Баль *Б̂аль* т. планина у ЦГ (РСА), *Б̂аль* планина у сз. Босни (Вук; РСА).

• Нејасно.

Можда у вези са *баль*, **баља** по изгледу планине (шумовита са чистином, „белином“ при врху?), но планина источно од Андријевице изгледа да се у XIV в. помиње као *Бьхьнь*: *оу Бьхьнь, оть Бьхьня оу планиноу Стльбицоу* у међама села Добра Ријека на Лиму (РЈА s.v. *Ваһај*; Шкриванић 1959:41), што би значило да је *Б̂аль* настало одатле преко *Бахањ*, *-хья*. За могуће случајеве *-(а)њ > -(а)љ* уп. Skok 1:31.

баља *б̂аља* f. „белега, овећа пега спреда на глави код стоке“ ЦГ (РСА), „белег на челу животиње, обично бео или црн“ Загарац (Ћупићи), Прошћење (Вујичић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Ускоци (Станић), и о човеку: Од рођења има баљу на челу — Истукосе га и направише му велику баљу поре носа Пива (Гаговић), „мрља, пега“ Стара ЦГ (Пешикан), „повећа рана на видном месту“ Ускоци (Станић), *б̂аља* / *б̂аља* назив за *бальасту* (в.) животињу (о кози, овци, крави) Крушевац, Ужице, ЦГ (РСА), Рожаје (Надџић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Стара ЦГ (Пешикан), Ускоци (Станић), *б̂аља* „id.“ Лозан

(Јочић), *баљача*, *баљеша* ЦГ, *баљуша* ib., Косово (РСА), Прошћење (Вујичић), ист.-бос. Ере (Реметић), фиг. и „задњица; глупа, неразумна особа“ Ускоци (Станић), *баљуша* „баљаста животиња“ Косово (Елезовић I), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Загарач (Ћупићи), *баљуша* Кривошије (Суботић), *бал љуша* Гораждевац, *баљ'ка* ib. (Букумирић II), *баљџка* ЦГ, *баљ* m. „id. (о коњу, волу, јарцу, псу)“ Призрен, Вучитрн, *баљко* „id.“ Левач, Доброљупци (РСА), *баљ'ко* Гораждевац (Букумирић II), *баљџв* ЦГ (РСА), Прошћење (Вујичић), такође „приглуп мушкарац“ Ускоци (Станић), *баљџв* / *баљџв* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *баљџња* ЦГ (РСА), *баљџња* ⇒ *баљџница* dem. Ускоци (Станић), *баљ'џња* Гораждевац (Букумирић II), *баљџија* Грбал (Вук; РСА), ЦГ, *баљџиш* (РСА), Ускоци (Станић), рег. и „главар, старешина (назван иронично по грбу на капи)“ ЦГ, *баљџиш* „баљаста животиња (мужјак)“ Обади, Гружа и Надибар (РСА), *баљџиш* „id.“, фиг. „невешт, сметен (о човеку)“ Косово (Елезовић I), *бал'џиш* „баљаст пас“ Гораждевац (Букумирић II), *баљеша* „баљаста животиња“, *баљушићан* (РСА), *баљушан* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *баљушићан* Загарач (Ћупићи), *бал'ушићан* Гораждевац (Букумирић II), *баљушко* фиг. и „глупак“ Ускоци (Станић), *баљен* ЦГ, Босна (РСА), Прошћење (Вујичић), фиг. и „плав човек“, „неразуман, глуп човек“ ⇒ *баљеновић* „глупо мушко дете, глупаков син“, *баљаска* f. „видна рана“ све Ускоци (Станић); придеви *баљав* „који има баљу“ (Вук; РСА), *баљав* „id.“; изразито плав (о човеку)“ Ускоци (Станић), *баљати* „баљав (в.)“ ЦГ, *баљаси* „id.“ ЦГ, Гружа (РСА), *баљас*, *-сија*, *-стио* „белоглав“ Мрче (Радић), *баљас*, *-сија*, *-стио* Загарач (Ћупићи), Прошћење (Вујичић), Рожаје (Надџић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Стара ЦГ (Пешикан), Ускоци (Станић), *баљџшас*, *-сија*, *-стио* Косово (Елезовић I), *баљушићас*, *-сија*, *-стио* Ускоци (Станић), *баљушићас*, *-сија*, *-стио* Васојевићи (СТИЈОВИЋ); сложеница *баљџкаја* m. иронично „главар, старешина“ ЦГ; овамо и *баљџиш* m. „баљаст коњ“ ib., *баљџв* „баљаст пас“ ib., *баљџија* „баљџија (в.)“ Лика, *баљџишица* dem., нур. ib. (РСА).

- Карпатско-балкански сточарски термин; уп. мак. дијал. *балеш* „животиња са пегом“ (Budziszewska 1983), буг. *балџан* „светлосив во или биво са белом пегом на челу“, рум. *bal*, *bala*, *bale*, *balan* итд. називи за домаће животиње беле, светле боје, *bălaie* „овца са белом мрљом на челу“, арум. *bale* „id.“, *bal'и* „коњ или во са звездом на челу“, алб. *bal*, *balash* „id.“, нгр. *μπάλος*, даље укр. дијал. *балџија* „крава беле боје; домаћа животиња сивкасто-жуте боје“, *балџан* „id.; бео во, коњ, пас“ итд.

В. Клепикова 1974:63–65, где је наведен и други материјал; уп. Skok 1:103–104. У српском и грчком позајмица из румунског и/ли албанског, не много рана, с обзиром на изостанак слов. промене $\check{a} > o$ и грчке $b > v$. Нгр. реч не представља ди-

ректну континуанту облика βαλιός „шарен, са звездом на челу (о коњу)“ посведоченог још од Хомера (Ахилејев коњ Βαλιός), који је и сам морао бити позајмљен из неког ие. језика са **bh > *b* (старомакедонског, трачког или илирског), јер му одговара изворно грчки φαλιός. Термин је распрострањен и изван Балкана: гот. **bala-* (Βάλαν-φάλιον Proc. Bella V 18, 6), енгл. дијал. *ball* „коњ са белом пегом“, стфр. (из галског?) *baille* (Skok l.c.; Pokorny 119); етимолошки је сродан са псл. *běľь > бео*, али неће бити у праву они који у алб. и рум. речима виде позајмице из словенског, као Mayer 25 и у новије време В. Э. Орел, *Этимология* 1983:133–134; Orel 15 (*bal* протоалбанско, *balash / balosh* из словенског). Уп. још Клепикова l.c.; Станишић 1995:67–68; А. N. Athanassakis, *Glotta* 88/2002:1–11. Тешко се може говорити и о псл. варијанти корена **bal-* поред **běl-* (тако Sadnik/Aitzetmüller 128 § 129c). Део горенаведених примера би ипак могао рефлектовати рум. изговор слов. **běľь*, тако се укр. дијал. *balán* у ЕСУМ 1:124 тумачи као повратна позајмљеница из румунског, а буг. дијал. *balán* у БЕР 1:28 као непосредан рефлекс псл. **bělantь* (?). Овамо можда и стсрп. (влашко) ЛИ **Балань** (Грковић М. 1986:25). Рус. *бáля, бáлька* „овца, јагње“ Фасмер 1:119 изводи из угрофинског (коми *bal'a* „id.“), док се за блр. *балё* „id.“ у ЭСБМ 1:293 помишља да би могло бити и ономотопеја, или у вези са основом *бал-* (*балаб-*) у називима пецива (в. **балабушина**). Уп. још **балеј, балуца, баљан, Баљевац, бајка**³.

баљан *баљан* т. „онај који се истиче ваљаношћу или јачином“ ЦГ, *баљоша* „id.“: На оног баљоту не кидисава се тако лако *ib*. (РСА).

• Нејасно.

Није искључен посебан семантички развој основе **баља**, уп. међу њеним дериватима значење „главар, старешина“, за семантички развој уп. **бак**². Или можда у вези са *ваљан*, **ваљати**; однос *b-* / *v-* да се објаснити, ако је та реч италијанизам, романским *v > b*, а ако је домаћа, декомпозицијом од **ob-(v)al-*.

Баљевац *Баљевац* место на Ибру (ИМ) ⇒ *Баљевачка Коџина* у долини Ибра (РСА), село у шумадијској Колубари (П. Ж. Петровић, СЕЗБ 59:103), код Бихаћа (ИМ).

• Нејасно.

Најпре од ЛИ **Бал(о)*, уп. мак. *Бал(о)*, такође топ. *Балев Дол* код Димитровграда (ИМ), од етимолошки проблематичне основе *бал-* у стсрп. ЛИ **Бали** итд. (Грковић М. 1986:26, уп. **баља**). Није искључено ни **Ba(d)lǝj-ev-* од **ba(d)lǝjь* „врач“ у функцији ЛИ, уп. **балаћ**¹.

баљезгати *баљезгаџи*, *-ам* имрф. „говори којешта, што не приличи“ БиХ (РСА), Војв (РСГВ), Прошћење (Вујичић), Пива (Гаговић), Доњи Рамићи (Malbaša), *за-/из-/на-баљезгаџи* рф. (РСА), *баљезгаџи* имрф. Гружа (Стевовић), Ускоци (Станић), *баљезгаџи* Вршац (РСГВ), *баљезгаџи* бачки Буњевци (Рејс/Ваћлија), Вasoјевићи (Стијовић; Боричић), *баљезгаџи* Трогир, *баљезгаџи* *ib*. (Geić/Slade-Šilović II), Загарач (Ћупићи), *баљезгаџи* Ста-

ра ЦГ (Пешикан), *баљезгам* Лесковац (Митровић), Јабланица (Жугић), *балезгаџи* „id.“, *баљизгаџи*, ~ се „мазити се“ Тимок (РСА), *баљизга* 3. sg. „говорити којешта“ ib. (Динић I), Пирот (Златковић III), *баљузгаџи* „id.“ (РСА), Пива (Гаговић), Ускоци, *баљузгаџи* ib. (Станић), Пива и Дробњак (Вуковић), *баљузгам* Јабланица (Жугић), *баљуцакаџи* Трешњево; *бељезгаџи* Книн (РСА), *забељузгам* рф. Лесковац (Митровић), *брљезгаџи* impf. (РСА), *брљезга* 3. sg. Пирот (Златковић III); такође *бљазгаџи*; изведенице *балезгач* m. / *балезгача* f. ЦГ, *балезгача* ⇒ *балезгачина* augm., *балезгачеџина* Дучаловићи, *балезгдв* m. ЦГ, *балезгоња* ib., *балезгоња* Дучаловићи (РСА), *балезган* Пива (Гаговић), *балезгало* n. Ускоци, *балезгало* ib. (Станић), Србија, књиж. (РСА), Футог (РСГВ), Трогир, *балезгало* ib. (Geić/Slade-Šilović II), *балезгало* Дучаловићи, *баљизгало* Тимок, *бељезгало* Книн, *балезгалица* f. ЦГ (РСА), *балезгалица* Ускоци (Станић), *балезгалица* Дучаловићи, *баљуцакалица* Трешњево, *балезгуља* ЦГ, *балезгавац* m. / *балезгавица* f. ib., *бељезга* m. Книн, *блзгарџија* f. „глупост, бесмислица, брбљарије“ (РСА).

- Недовољно јасно.

Можда од *балегаџи*, *баљегаџи*, *баљгаџи* „говорити глупости (и сл.)“ (в. **балег**), са експресивном заменом *г > зг*, уп. *бавезгаџи* поред *бавезгаџи* (в. **баведати**), или од основе **љезг-* са експресивним префиксом *ба-*, уп. *џе-љезгаџи* „свашта причати“ Прошћење, *љузгџиџи* „говорити којешта, баљезгати“ Васојевићи, рус. дијал. *лезга* „брбљивац, досадна причалица, гунђало“ (в. Бјелетић 2006:67). Друкчије ЭССЯ 2:139, где се већина горенаведених облика изводи од псл. **bl'uzgati*, в. **бљузгати**; уп. и SP 1:184–185 s.v. **bal(a)kati* : **bal(a)chati*.

баљемез *баљемез* m. „старински топ већег калибра“ (Вук 1818), НП Вук, фиг. „висок и развијен човек“ ЦГ (РСА), Прошћење (Вујичић), „богаташ“ ист.-бос. Ере (Реметић), „оно што је велико, големо, крупно“: Саједоше сијено од четерес пласта, то је баљемез — Јесенас су заклали неколике овце и једног вола, то је била силесија, баљемез, и до поста су све то свићкали Пива, „тврдоглав, глуп, примитиван човек“ ib. (Гаговић), Бјелопавлићи (Ћупић), „дебела и јака батина; велики, дебео трупац, балван“, фиг. и „дебела змија; дебео црв; дебела, крупна особа (обично о девојци или невести)“, иронично „силник, моћник“ Ускоци (Станић), *баљемез* „крупна и незграпна, уз то приглупа мушка особа“ Загарац (Ћупићи), *баљемез* „старински топ; топ великог калибра; велики јунак, чувен човек; иронична порука човеку да је неко и нешто“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ; БОРЧИЋ), „батина, трупац; крупна особа“ Ускоци (Станић), *баљумез* заст. „старински топ“ Његош, *бељемез* „имућан човек, велики газда“ Левач (РСА), *белемез* „глупак, пу-

стахија“ Дрвар (Јовичић); *баљемѝѝ* impf. „причати несувисло; шалити се грубо“ Загарач (Ћупићи).

- Од тур. *balyemez* „старински велики топ“ (Skok 1:104; Škaljić 119).

Тур. реч је позајмљеница из неутврђеног извора; изводе је од ит. *palla e mezzo*, од нем. *Faule Metze*, од нгр. *μπαλαρός* < вен. *bala ramada*. Најмање вероватна је народна етимологија од тур. *bal yemez* досл. „који не једе мед“ (Egen 38; Tietze 1:274; Škaljić l.c.; Н. J. Kissling, ZB 2/1964:84). Значење „глуп, тврдоглав, неотесан“ развило се под утицајем другог турцизма **билмес**. Нејасан је (можда искварен) облик *бономез* „велики топ“ НП Богишић (RJA).

бам interj. в. **бум**.

бамбадава *бамбада̀ва̄* adv. „бадава, бесплатно“ (Вук 1818), *бамбада̀ва̄* / *ба̀мбада̀ва̄* „id.“ (РСА), *ба̀мбада̀ва* Васојевићи (Боричић), *ба̀мбада̀ва* Загарач (Ћупићи), *бамбадава* Војв., Вршац (РСГВ), *бамбада̀ва* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *бамбада̀ва* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *банбада̀ва̄* / *ба̀нбада̀ва̄* (РСА), *ба̀нбада̀ва* Ускоци (Станић), *ба̀нбада̀ва* Доњи Рамићи (Malbaša), *банбада̀ва* Прошћење (Вујичић), *ба̀нбада̀ва* / *ба̀нбада̀ва̄д* / *забамбада̀ва̄д* бачки Буњевци (Reić/Vačlija), такође *ба̀мбадиха̀ва* Рожаје (Hadžić), *ба̀мбадијава* Призрен (Чемерикић), *бамбадја̀ва̄* ЦГ, *банбадја̀ва̄* (РСА), *банбадија̀в* Црна Река (Марковић II); *бамбађав̄* Јабланица (Жугић), *ба̀мбађав̄* / *ба̀мбађав̄* Лесковац (Митровић), *банбађева̀* Пирот (Живковић); *ба̀збада̀ва̄*, *ба̀збадија̀ва*, *ба̀збадија̀ве̄* све ЦГ (РСА), *ба̀збадија̀ве̄* Загарач (Ћупићи).

- Од тур. *bambedava* „id.“ (Skok 1:87; Škaljić 119; Sadnik/Aitzetmüller 104–105 § 112); уп. мак. *бамбадијава*, *банбадијава*, *банбадијала* (Јашар-Настева 242, 119), *бамбадијала*; буг. дијал. *ба̀м ба̀диха̀ва̀* Елен (БД 7:10), *бам-бадев̄* Плевен (БД 6:157), *бамбадл'ева̀* Ихтиман (БД 3:37).

Тур. реч је апсолутни суперлатив од *bedava*, в. **бадава**, уп. и **бамбашка**. За варијанте на *-ихава*, *-ијава* и сл. уп. тур. *badihava*, *badiyahava* s.v. **бадава**.

бамбак *ба̀мбак* m. „мали, подебео, крутуљаст човек“ Пожега, „глупак“ Левач, (обично pl.) „јалова главица белог лука“ Дворска (РСА), деноминал (*y*) *ба̀мбачиѝ* се: Удедавчио се, убамбачио се бијели лук, сами бамбаци (тј. није приметно чена) — Све је то старина (вели за гушавца) па се бамбачи *ib*. (грађа РСА); овамо свакако *ба̀мбекасѝ* adj. „набијен, једар“ ЦГ (РСА), можда и *ба̀мбасѝ* „будаласт, глупав“ Буњевци (РСА; Reić/Vačlija).

- Вероватно у вези са **бамбула**, са изворном семантиком * „нешто лоптасто, мехур, израштај“.

У примени на јалову главицу белог лука право значење је „грудва“, што се види из глаголских значења *убамбачиџи се, удедавичиџи се* у наведеном примеру, уп. *дѣдавак / дѣдавац* т. „громулица у качамаку“ Јасеница (РСА). Овамо вероватно, пре него под **бомбак** „врста женског накита“, и *бѣмбѣк* т. „подебео, омален човек или во, притом насртљив“ Ужице, Подриње, Подунавље (РСА). Буњевачки придев могао би бити и из мађ. *bamba* „глуп“ (уп. Hadrovics 128; Machek 44, који одатле изводи слч. *bambuch* „глупак“, чеш. *bambula*, али в. **бамбула**). Уп. и **бамбрек**.

бамбарац *бамбѣрац, -рѣа* т. „бео округласт или дугуљаст кромпир“ Ускоци (РСА; Станић), придеви *бѣмбѣрскѣ, бамбѣрчѣв* иб. (Станић).

• Вероватно назализована варијанта од **баварац* поред *ба(в)ерац* „баварац, кромпир пореклом из Баварске“ Хрв. (Вук), в. **Бабур**.

Или можда од имена нем. града у Франачкој (данас у Баварској) *Vamberg*, одакле је пољ. *bamber* „врста кромпира“, *Vamber* подруг. „Немац; Шваба“ (SJP).

бамбат *бѣмбѣи, -а, -о* adj. „укочен, мртав“: Тако ме сјутра бамбата не нашли! НПосл Вук, Заноћио је здраво, а освануо је бамбат ЦГ (РСА), *бѣмбѣи* „мртав, цркао, крепао“ Ускоци (Станић), *бѣмбѣјати* indecl. „који је на самрти“ (sic!): Она баба ће бамбѣјат Прошћење (Вујичић), *бѣмбојати* „веома болестан“: Бѣмбојат сам, једва ноге држив Лесковац (Митровић); такође *бѣмбѣи, -а, -о* (понекад indecl.) „укочен, мртав“: Да бог да бумбат освануо Комарница (РСА), *бѣмбѣи / бѣмбѣи* „id.“ Пива (Гаговић), *бѣмбовѣи* indecl. „без свести, у бунилу“: Море, Марко ти лежи бумбоват Крагујевац (РСА); овамо можда и *бамбѣриџи* pf. „сручити се, пасти од умора; изнемоћи, ослабити од старости“ Васојевићи (Стијовић).

• Нејасно.

Можда тур. апсолутни суперлатив *bam-bayat* „сасвим устајао“. Није јасно спада ли овамо *бамбѣи / бембѣи* adj. „излапео од старости, детињаств, луцкаст“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), уп. Vinja 1:36 s.v. *bambät* „сенилан, подетињио“ (без убикације) где само упућује на *vämpit* (при чему тај облик уопште није самостална одредница, већ је смештен 3:298–299 s.v. *vämpat* и то са другачијим акцентом: *вамѣиџи* „хлапити“). Пример из Прошћења као да није придев, него глагол. Облици на *бумб-* могли би бити плод секундарне ономотопејизације; за *бамбѣриџи* уп. *на-у-бамбрѣчиџи се* „укочити се; умрети“ s.v. **бамбрек**.

бамбашка *бамбѣашка* adv. „башка, посебно, одвојено“ (РСА), *бамбѣашка / бѣмбѣашка* „id.“; потпуно сам, сасвим одвојено“: Бамбѣашка направио кућу Ускоци, и као непроменљиви придев „изврстан, одличан“: Џзѣ сам жѣну бѣмбѣашка иб. (Станић), *банбѣашка* adv. „башка“ Херц. (РСА), *бѣн-бѣашка* „id.“ Ускоци (Станић).

- Од тур. *bambaşka* „id.“ (Skok 1:119 s.v. *bàška*; Škaljić 119); уп. мак. *бамбашка* (Јашар-Настева 119), буг. *бамбашка*.

Тур. реч је апсолутни суперлатив од *baška*, в. **башка**. Уп. и **бамбадава**.

бамбрек *бамбрѣк* т. „мали, подебео, крутуљаст човек“ ЦГ (РСА), „пуно, једро а ониско чељаде, угојена особа; такво живинче“ Ускоци (Станић), „здепаст, омањи, крут човек“ Прошћење (Вујичић), „крупно и дебело чељаде, набијена, гломазна и здепаста особа; некаква замишљена дебела животиња, којој се од дебљине не виде удови; нешто крупно“ Загарац (Ћупићи), *бамбрекѣс*, *-ѣсѣа*, *-ѣсѣо* адј. „дебелушан, једар; ускогруд“ Ускоци (Станић), деноминали *набамбрѣчиѣи* рф. вулг. „учинити трудном“ (РСА), *набамбрѣчиѣи се* „угојити се, одебљати; надути се; прејести се; укочити се, укрутити се; умрети“, фиг. „наљути се“ Ускоци, *убамбрѣчиѣи се* „набамбрѣчиѣи се (в.)“ *ib.* (Станић), *убамбрѣчиѣи се* „угојити се, одебљати; прејести се; укочити се (од хладноће, болести)“ Загарац (Ћупићи), такође *убембрѣчиѣи се* „id.“; стати негде и не помицати се, укипити се“ Васојевићи (Стијовић).

- Вероватно у вези са *брѣчиѣи*, в. **брекнути**.

На истом терену (*y*)*брѣчиѣи* (*се*) долази са сличном семантиком: „укрутити се, укочити се, надути се (од претераног јела)“ и сл.; *бамбрек* би у том случају могао бити поствербал. Почетни слог *бам-* може се објаснити експресивном редупликацијом и назализацијом глаг. корена, уп. *бамбух* s.v. **балабушина**, или је посреди укрштање са *бамб-* у **бамбак**, **бамбула**. У делу значења као да се укрестило и са **бамбат**. Није јасно спадају ли овамо облици *бамбрѣк* т. „дете (у загонечи)“, *бамбурак* „id.“: Паде бабуљак, уграби га бамбурак и спреми у љешину НЗаг (РСА). Овамо можда и *бамбрѣѣк* „напредно, једро мушко дете“ Ускоци (Станић). Уп. Бјелетић 2006:97–98.

бамбула *бамбула* т. „неотесан и незграпан човек“: Тај Шоп и *бамбула* неје за овуј господску кућу, надимак *Бамбула* Врање (Златановић).

- Нејасно; уп. чеш. *bambula* погрд. „трбоња“, пол. *bambula* „незграпан, приглуп човек“, рус., укр., блр. *бамбула* „id.“, такође буг. дијал. *бѣмбал*, *бѣмбалин* „глулак“ Севлијево (БД 5:12) поред *бамбало* „грудва земље или блата“ (ПРОДД).

Уп. даље лит. *bat̃balas* „трбоња“, у вези са *bátmba* „пупак“ и лет. *bat̃ba* (*bit̃ba*) „кугла“, швед. *bamb* „трбух“, норв. *bembel* „пупак“. С обзиром на ове паралеле, пре псл. **bqb-* „нешто округло“ (в. **бубла**, **бубуљица** итд.), са експресивном конзервацијом или реституцијом назала, него **bob-* „id.“ са секундарном назализацијом (тако Sadnik/Aitzetmüller 165 § 146b). Уп. и ЭСБМ 1:300 s.v. *бамбула*; ЕСУМ 1:131 s.vv. *бамбула*, *бамбуљка*. Семантички развој: „трбух“ → „трбоња“ → „дебелко, трапавко, неотесанко, глулак“ потврђен је у разним слов. језицима.

Уп. **бамбак**, **бамбрек**. Овамо можда и *барбула* т. „снажан човек велике главе и пуна лица“ Левач и Темнић (РСА).

бамбурач *бамбур̄ач*, *-áча* т. „врста морског пужа са дугачком увојитом љуштуром, *Turritella communis*“, *бумбáрак*, *-рка* „id.“, *бумбур̄ак*, *-рка*, *брамбур̄ач*, *-áча* „рак самац, *Euragurus Bernhardus*“ (РСА).

• Вероватно дисимилована варијанта од **гамбор** (Vinja 1986/2:127; Vinja 1:167–168 s.v. *gamburâk*).

Vinja l.сс. претпоставља укрштање са **рак** и указује на паралелизам ових и других сазвучних облика (*бамбур̄ак*, *бумбур̄ак*, *брумборак*) са *гамбур̄ача*, *гамбур̄ак* и сл. Будући да су све то називи за рака самца, настањеног у напуштеној кућици пужа, дефиниција насловног облика одреднице није сасвим прецизна. Иначе, тај се пуж зове још и *џужева игла* (Vinja 1986/2:133). По томе је он сличан другој врсти, *Trochocochelea*, која се зове и *шилјак*, најчешће *огрц*, али и *бумбуљак*, *брумбуљак* (што би било најсличније нашим потврдама), где Vinja 1986/2:141 помишља на изведеницу од гр. ῥόμβος „*gunder Gegenstand*“.

бамја *бãмја* f. „биљка *Hibiscus esculentus*, чији се махунасти плод употребљава као поврће“, *бãмја* „id.“, *бãмља*, *бãмња* све БиХ (РСА), *бãмња* Косово (Елезовић I), *бамња* Призрен (Чемерикић), *бãбња* Србија (РСА), *бãбња* Пирот (Живковић), *бãбња* „као зелена паприка, и кува се за јело“ Београд (Вук).

• Од тур. *batya* „id.“ (Skok 1:104; Škaljić 119–120). Балкански турцизам, уп. мак. *бамја* (Јашар-Настева 45), *бамња*, дијал. *бамла* Кукуш (Пеев 1988), Егејска Македонија (Пеев), буг. *бãмја*, *бãмја*, *бãбња*, рум. *batã*, алб. *batje*, *batjë*, *bãte* (Boretzky 1976:21), нгр. *μτãμã*.

За порекло тур. речи в. Tietze 1:275. Позајмљена је и у источнословенске језике: рус. *бãмја* (Фасмер 1:120), укр. *бãмја* (ЕСУМ 1:132), уп. и Sadnik/Aitzetmüller 234 § 186. Облик *бобња* можда наслоњен на **боб**.

бан *бãн*, *бãна* / *бãна* т. множина *бãнови* / *бãнови* поред *бãни* / *бãни* „стара владарска и великашка титула у Хрватској, Босни, Дубровнику“ (Вук 1818; РСА; РЈА), рег. и „угледна особа“ ЦГ, Дубр. (Вук; РСА; РЈА), „крупан, стасит човек“ ЦГ (РСА), *бãн*, *-а* множина *бãно(в)и* „извршилац казне у игри ‘Поклопиша’“ Врака (Марковић Б.), *Бãн* ЛИ Србија, презиме (РЈА), *бãн* од мила у обраћању млађима Тимок (Станојевић), мушком детету Призрен (Чемерикић), чак. *бãн* „бан“ Брусје (Dulčić), *бãн*, *бãнã* „id.“ (ЏДЛ); изведенице *бãнић* dem., „банов син“, „стари новац *бановац* (в.)“ Приморје (РСА), презиме *Бãнић* / *Бãнић* (РЈА), *бãнче*, *-éтиа* п. од мила мушком детету Призрен (Чемерикић), *бãнина* т. augm. „угледна особа“ ⇒ *бãнинати се* impf. „хвалисати се својим пореклом“ ЦГ (РСА), *бãнстиво* п. abstr.

„власт и достојанство бана“ (Вук; РСА), „област под влашћу бана“, *банија* f. „id.“; власт и достојанство бана“, *Банија* име области ⇒ етник *Банијац*, *-јца* m. (РСА), Поткозарје, *Банијка* *ibid.* (Далмација), ктетик *банијски* (РСА), *баница* f. „банова жена“ (Вук 1818; РСА), „угледна и уважавана жена“ ЦГ, НП (Вук; РСА), „новац *бановац* (в.)“ Приморје, Пољица (РСА), *баница* „id.“ Водице (Skok 1:104), *баница* „id.“ Брусје (Dulčići), *баница* од мила женском детету Призрен (Чемерикић), *Баница* планина код Пожеге НП; вода у Лици (Вук) ⇒ *баничина* „добра, поштована жена“ ЦГ, *баничин* adj. (РСА), *Баничина* f. планина и село у Шумадији (РСА; РЈА); придеви †*бањ(и)* (в. доле) ⇒ топ. *Бања Лука* Срем, Бачка, поред *Банија Лука* (Вук 1818), *Бањ двор*, *Бандо*, *Бандола*, *Банбрдо* (Skok 1.c.), *бански*, *банов* / *банов* (Вук; РСА) ⇒ топоними *Банова Јаруга*, *Баново Пдље* (РСА), *бановић* / *бановић* m. „банов син“ (Вук 1818; РСА), „човек угледна рода“, презиме *Бановић* / *Бановић*, и НП, *Бановићи* pl. место у Босни; *бановац* / *бановац*, *-овца* „заступник бана; присталица бана; војник некадашње хрватске банске регименте“, и као епитет *бановац Секул* НП, „стари хрватски новац“, етник и презиме *Бановац* / *Бановац* (РСА), топоним *Бановци* pl. ⇒ ктетик *бановачки*, *Бановачко* *Брдо*, *Бановачки Пошток* (РЈА), презиме *Бановачки* (РСА), *бановица* / *бановица* f. „банова жена“ НП (Вук 1818; РСА), „новац *бановац* (в.)“, етник *Бановка*, *Банијка* (в.)“, *бановче* n. „баново дете“ (РСА), *бановина* f. „област под влашћу бана“ (Вук 1818), *бановина* / *бановина* „id.“, „земља, држава; становништво једне земље или области“ НП Вук ⇒ *бановински* / *бановински* adj., *бановски* / *бановски* adj., adv. „као бан, господски“ ЦГ, Бачка, *бановство* n. abstr. „чојство, господство, отменост“ ЦГ; деноминали *забанићи* (се) „направити баном“, „постати баном“ БиХ (РСА), „id.“ Ускоци (Станић), *обанићи* pf. „прогласити некога баном“ БиХ, *обанити* „учинити банским, господским“ НП (РСА); *бановаћи* impf. „бити бан“ (Вук; РСА), фиг. „живети као бан, уживати“, *збановаћи* pf. „почети бановати“, *набановаћи* се „дуго бановати; провести дуго времена као главар; најуначити се“ ЦГ (РСА). — Од XII в. стсрп. **бань** m. „бан“, **бань** adj. „банов“: **диѣкъ бань**, **повеловь бановь** (Даничић).

- Предосмански турцизам, од сттур. *bajan* „високо војно звање код Авара“ (Skok 1:105); уп. мак. *бан*, стбуг. **делань бань** натпис, X в., буг. *бан* „титула; стоти део леја“, „бакарни новчић, мангура“, заст. дијал. „особа у доброј материјалној ситуацији“ НП, *баня се* „разметати се“ НП, слн. *bân* „banus, dux, dominus; префект, губернатор“, чеш. *bán* „краљев намесник у Хрватској“ (PSJČ), слч. *bán* (HSSJ), пољ. *ban*, стпољ. „шилинг, филер“, струс. *бань* мађ. титула 1114, даље мађ. *bán* „врста титуле; командант по-

граничне тврђаве; господин“ (уп. **Баноштор**), рум. *ban* „титула; (ковани) новац, најмањи новчић, стоти део леја“.

Skok l.c.; Sadnik/Aitzetmüller 234 § 187; Вукурџић 2004:167–168. Реч се најраније јавља код Хрвата, у неконтрахованом лику *бојан*, *боан* (код Порфиригенита око 950. βοείνος, βοίνος); овај други облик показује испадање интервокалског *-j-*, које је отворило пут даљој контракцији типа **појас** > *йās*, посведоченој већ у следећем столећу: срлат. *banus* XI в. (Маџурагић 25–26), уп. Skok l.c.; Loma 2000:90; за могућност да је нестегнути лик одражен у јужнословенској и староруској антропонији в. **Бојан**. Старохрватска титула се тумачи као одраз двојне поделе власти у аварском каганату; из српско-хрватског ушла је у друге словенске језике (за словеначки уп. Bezljaj 1:10–11); извор мађ. облика могао је бити панонкословенски; румунски се изводи из мађарског (Skok l.c.; EWU 77; Tiktin 1:274; друкчије Cioganescu 65). Срп. дијал. *бањ* м.: Тò кòшта лèј и педèсет бањи Радимња (Томић II) је повратна позајмљеница из румунског. Значење „врста новца“ објашњава се метонимијом (Skok, Tiktin l.c.). Аварска титула изводи се од општегурског *bāu* „богат; богаташ, властелин, господин; богатство; дворанин, кнез; супруг“, које има паралеле и у монголском *bayō* „богат; богаташ“ (ЭСТЯ 2:27–29), *bajan* „богат“. Најчешће се тумачи као аутохтона (id. ib.; Clauson 384), али се помишља и на њено иранско порекло у вези са срперс. *bg* [bau] „господин“ < стиран. *baga-*, уп. **бог**, **богат** (Snoj 30). Тур. *ban* „властелинска титула хришћанских владара на Балкану“ је позајмљеница из балканских језика (Tietze 1:275). Овамо спада и **банат**, али не као домаћа изведеница, већ као новији латинизам; такође *бāнāлнī* адј. „бански“, *банāлац*, *-лица* м. заст. „војник некадашње хрватске банске регименте, бановац“ (РСА), *банāлицī(a)* „id.“ (РЈА; РСА), посведочени од краја XVIII в. (Михајловић; РЈА) од нлат. *banalis* (LLMAI). Уп. **банити (се)**, **Бањска**.

банак *бāнак*, *-нка* м., множина *бāнци* и *бāнкови* „озидано узвишење око пећи које служи за седење или лежање“ Војв. (Вук; РСА; РСГВ), Ваљево (РЈА), „запећак; озидани део поред огњишта на коме се кува; постоље за оранију, зидано или начињено од металног бурета; цокна; преграда у чулу“ Војв. (РСГВ), „тезга; клупа“ Конавли (Кашић), „истурени део зида у кући који служи као полица“ Херц., „одмориште на степеницама“ (РСА), „степеник“ Војв. (РСГВ), „брдашце“ Крагујевац, „зараван на брду“ Херц., ЦГ (РСА), Пива, „део тавана испод којег нема подрума (избе)“ *ib.* (Гаговић), „нагнута земља између редова у винограду, бразда у њиви и дуж канала“ Дучаловићи (РСА), Шабац (РЈА), Љештанско (Тешић), „ред посађеног поврћа у леји“ Стубал код Александровца (грађа ЕРСЈ), „отврдли, окорели горњи слој земље (?)“: После кйше се уватио бāнак, па мōрамо кòпати. — Између леја твр̄д бāнак кò од бетона Војв. (РСГВ), „слој камења у бунару; слој седиментних стена и др. наслага; спруд“ (РСА), „подлокана обала“ Војв. (РСГВ), „артиљеријски грудобран“ (РСА), *йīйāр* ~ „начин окопавања винограда“ Војв., *бāнак*, *бāнка* „клуба око пећи; озидани део

огњишта на коме се кува“ *ibid.*, *ба̀нак* „цокна“ *ibid.*, *ба̀нок* „клуба око пећи“ Бачка (РСГВ), *ба̀нак*, *ба̀нка* т., множина *ба̀нци* и *ба̀нкови* „тезга у занатској радионици, трговачкој радњи, кафани“, „клуба“ Пољица (РСА), „ђачка клуба; занатска тезга“ Прошћење (Вујичић), Лика (РЈА), Дубр., „фонд новца у неким хазардним играма“ *ibid.* (Бојанић/Тривунац), Пива, „ђачка клуба“ *ib.* (Гаговић), „клубица у чамцу; преграда од дасака која служи за појачавање чуна“ Дубр., Подриње, Смедерево, „народни самоуправни суд; општинска управа“ Паштровићи (РСА), *ба̀нак*, *ба̀нка* „клуба (у цркви, школи, крчми); попречна даска на броду; коцкарски улог; подводни гребен“ Далм. (Vinja 1:36), *ба̀нак*, *-нка* „тезга; клуба“ Конавли (Kašić [поред *ба̀нак* *ib.*, в. горе!]), сз. Бока (Musić), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „*id.*“; подводна стена у плићаку“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šepić), *ба̀нак* „*id.*“; спруд“ Далм. (Vidović), „клуба (у школи, барци); (занатска) тезга; банка“: Метну се паре на банак и иде интерес Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), „новчани улог у коцки; столарска клуба“ Дрвар (Јовичић), чак. *ба̀нак*, *ба̀нка* „банка; клуба; греда преко унутрашњости брода; каменита греда у мору“ Брусје (Dulčići), *ба̀нек* „клуба“ Орлец (Houtzagers); деминутив *ба̀нчић* БиХ (РСА); деноминал *ба̀нчићи* *impf.* „правити банак у винограду; одгртати виноград“ Шабац (РСА; РЈА), поствербал (?) *за̀банак*, *-а̀нка* т. „мања зараван, плато“ Херц.; такође *ба̀њак*, *-ња* „клуба уз пећ“ Слав. Посавина (РСА), „део зидане пећи у који је уграђена перна“ Лика (Ајдановић), *ба̀њак* „уздигнути део пећи за хлеб“ Дуга Реса и Карловац (Perušić I 39), *ба̀њак* „клуба око огњишта“ (Vinja l.c.), кајк. *ба̀њек* „зидно узвишење код пећи“ Подравске Сесвете (Maresić); *ба̀наг*, *ба̀нга* Трогир (Vinja l.c.). — Од XVI в. *банак* „сто царинички“ Н. Рањина, „клуба у цркви“ Марулић (РЈА), 1775. *банак* „суд“: Како сам се закleo моме банку и крајини Рисан (Mažuranić).

• Од ит., вен. *banco* „клуба; тезга; радни сто; новац уложен у коцкање; слој стена и минерала; спруд; банка“ (Skok 1:105; Vinja 1:36); уп. буг. дијал. *ба̀нек*, *-ека* „клуба око пећи“, *ба̀нече* „мало истурена цокла на кући“ рум. Банат (ТБД 4:38), арум. *ба̀нгу* „клуба“, *ба̀нсу* „*id.*“, сто, тезга“, нгр. (μ)πλάκος „клуба; тезга; клуба у чамцу; пешчани спруд; банка у игри карата“, алб. *banák* „банка, шанк“, *bango f.* „клуба, мењачница, налоњ“ (Meyer 26).

Ит. реч је рана, вероватно још влат. позајмљеница из германског *bank* у основном значењу „клуба“ (Skok l.c.; DEI 422, 423; DELI 111); уп. срлат. *bancho*, *banc(h)us*, *banzus* „клуба; веслачка клуба; мењачница; судбени сто, суд“ XIII–XV в. (LLMAI), *bancus* „суд“ Сењ 1388. (Mažuranić s.v. *banchus*). Распрострањеност и хронологија већине с.-х. потврда указују на ит. или вен. извор, но део њих могао

би се непосредно сводити на нем. *Bank* „клуба; занатска тезга; спруд, гребен; земљано постоље за топ; грудобран; слој стена и наслага, слог“ (в. Schneeweis 8; Striedter-Temps 102), уп. RJA 1:170 где Даничић чини — проблематичан — покушај да се италијанизам и германизам разграниче на основу с.-х. акценатских варијаната; пре је то могуће на основу географије (уп., из немачког, слч. дијал. *bank* „занатска тезга“ SSN), и семантике; Striedter-Temps l.c. у вези са значењем „земља између два реда у винограду“ упућује на бав.-аустр. *Bank* „плугом избачена земља“; за „банак на пећи“ уп. нем. сложеницу *Ofenbank* „id.“. За облик *банкаџа* f. „велика клуба у цркви“ Дубр. (РСА) и за значење „суд“ из Паштровића и Боке уп. †**банкада**, за „банка, штедионица“ в. **банка**; паралелизам облика мушког одн. средњег и женског рода јавља се и у румунском: рум. *bancă* „клуба“, из немачког или италијанског, поред *banca de nisip* „пешчани слој, спруд“ из француског (Tiktin 1:274), у бугарском: *банка* „клуба; спруд; јато риба“ и источнословенском: рус. *банка* „вслачка клуба; пешчани спруд“, поред дијал. *банок*, *-нка* m. у овом другом значењу (СРНГ; уп. Фасмер 1:120; ЕСУМ 1:134). Алб. *banák* вероватно преко српског, *bango* преко новогрчког (Џабеј 2:153, 154–155). У финалну сугласничку групу с.-х. облика уметнуто је непостојано *-а-* као нпр. у *конаџи*, *конџа* „рачун“ < ит. *conto* (Лировас-Radulović I 170), уз наслањање на домаћи суфикс *-ак* < *-*ъкъ*, уп. *ганак*, *ганка* „ходник, пролаз“ < нем. *Gang* „id.“ (Striedter-Temps 128); таквом декомпозицијом издвојена је основа *бан-*, одатле *бањаџи* adj. „који има банак“: *бањаџа* *џећка* Војв. (РСГВ). Уп. **банац**², **банчити**.

банат *банџи*, *-џа* m. „земља или област којом управља бан“, рег. и „јако утврђена тамница“ Далм. (РСА; RJA), *Банџи* део Панонске низије између Мориша, Тисе, Дунава и Ердеља, придев и ктетик *банџиски* (Вук 1818; РСА), *банџиски* / *банџиски*, *банџици* / *банџици* Војв. (РСГВ), етник *Банџанин* (Вук 1818; РСА), *Банџанка* f., *банџанка* „врста народног кола“, *Банџиуша*, *Банџуша*, *Банџанче* n., ктетик *банџански* (РСА). — Од краја XVIII в. *банџи* (RJA; Михајловић).

• Од срлат., нлат. *banātus* m. „част, дужност бана; покрајина под управом бана, бановина“ (LLMAI), изведеног од **бан**, срлат. *ban(n)us* m., *bannum* n. (id.), уп. мађ. *Bánát*, одатле рум. *banát* „земља којом управља бан; провинција на југозападу земље“: *Banatul Craiovei*, *Banatul (Timișoarei, Severinului)*, дијал. *Bănat* (уп. Skok 1:104 s.v. *bân*, 1:72 s.v. *-ăț*; Tiktin 1:274).

Значење „утврђена тамница“ није јасно; уп. итал. *bagno* „купатило; затвор“ (DEI 406), у Призрену *бања* „id.“, в. **бања**¹, жарг. *бања* „id.“ (Андрић; Sabljak). Облик *банџисџа* „војник некадашње граничарске банске пуковније, бановац“ (Skok 1:105) укрштањем са *баналисџа* „id.“, в. **бан**.

банати¹ *банџи*, *банџам* impf. „говорити бесмислице, брбљати, бенетати“ (Вук 1818), Војв., *набанџи* „id.“; постављати загонетке“, *набанало* n./m. „брбљивац“ Срем; *банџиџи*, *банџеџем* impf. „говорити бесмислице, бр-

бљати“ М. Пожаревац, *банéтшало* п. „онај који говори бесмислице, брбља“ *ibid.*, Злакуса (РСА).

• Нејасно.

Можда истог порекла као **банати**², са семантичким развојем „лупетати“ ← „лупати, ударати“, даље у вези са **бахтати**, **банути** (тако већ Sadnik/Aitzetmüller 79 § 106с), уп. **бантати**, **бандати**¹. Или можда у вези са **бајати**, **басма**¹ (уп. значење „загонетати“). Облик **бенетати** вероватно је истог порекла, само наслоњен на турцизам **бена**.

банати² *бáнаџи*, *бáнāм* *impf.* „у игри банања ударати свој штап о бадало“ Банат (РСА), ~ *се* „играти се игре банања“, *бáнāње* п. „врста игре штаповима“, *зabáнаџи* *pf.* „бацити штап тако да одскочи, да се одбије“: забанао штап па ме ударио Бачка (Вук 1818; РСА), *зabануџи*, -*нем* „замахнути (у дечјој игри банање)“: Цар [играч] „забане“, замахне свој штап али тако да удари о трљин штап и да одскочи што даље Војв. (РСГВ); *бáнāч*, -*áча* т. „онај који се бана“ Срем; *бáна* ф. „обележено место као полазна тачка у игри“ Златибор (РСА), „рупа за кликере“ Чачак (грађа ЕРСЈ); *бáнкāње* п. „банање (в.)“ М. Пожаревац, *бáнка* ф. „прут у дечјој игри банкања“ *ibid.*; *бáндаџи* *impf.* „*банаџи* (в.)“ Банат (РСА).

• Нејасно.

Можда у вези са **банути** „(гласно) ударити“, или, ако се допусти прелаз *м* > *б*-, *зabануџи* = *зamanуџи*, в. **махати**, или од **ба(д)нуџи* „убости“, уп. назив места где се при банању удара крајем штапа *бадало*, за декомпозицију чак. *ганати*, слн. *gá-nati* „одгонетати“ од **ga(d)nōti* (Skok 1:550; Варбот 1984:145; уп. **гонетати**), *бáндаџи* метатезом од **баднаџи*, уп. **бандоглав**. У том случају овамо би спадало и *бáнаџи се*, *бáнам се impf.* „ходати на штулама; губити равнотежу у ходу, посргати“ Војв., *зabанати се pf.* „изгубити равнотежу у ходу“ *ib.* (РСГВ), уп. и кајк. *бáнāц* т. „богаљ“ Озаљ (Теџак), *набадаџи* за ознаку несигурног хода, в. **бадати**². Није искључена ни веза са *џобáнаџи се* „побити се, потући се“ Лика (РЈА), које има паралеле у чеш. *báně*, *baň* „шамар, ударац песницом“, *báňati* „шамарати“ (Sadnik/Aitzetmüller 83–84 § 107b), пољ. дијал. *báňa*, *baňa* „чворуга од ударца“ (SP 1:189), рус. дијал. *бáнитъ* „ударати, сећи“, блр. дијал. *бáня* „батине“ (id. 190–191); северни словенски облици своде се на **ban'ati*, **ban'iti* од **ban'a* „купатило“ (в. **бања**¹), у изворном значењу „купати (се)“, а пренос значења тумачи се обичајем да се купачи у сауни шибају метлицама (id. *ib.*); на југу такав обичај не постоји, а и очекивала би се форма **бањаџи*; уп. *набањаџи се*, -*њам се pf.* „претоварити се (храном)“ ЦГ (Вук), за семантику „ударати“ → „товити; јести“ Влајић-Поповић 1993; ead. 2002:247–249.

банац¹ *бáнац*, -*нца* т. „поворка, гомила“: За њим иду деца, цео банац Косово (РСА), *бáнац* „голема пратња, буљук“: А за њим идê бáнац, свакојаки људи *ibid.* (Елезовић I).

- Нејасно.

Пример из РСА такође потиче из Елезовићеве збирке речи из Вучитрна. Можда иста реч као **банац²**, у метонимијској употреби за масу људи која попуни целу ширину пута, *цео банац*. Skok 1:106 без етимологије (помишља на везу са **банчити**).

банац² *бáнац, -нца* м. „велики широк пут“ Ускоци (РСА), „широк, утабан, леп пут“: Није направио, јадна, пџт, нò бáнац! — Ћбио се бáнац прекò нашè њйвè — Ћбили ми бáнац прò ливадè *ibid.* (Станић), „утабана пртина у снегу“ Прошћење (Вујичић); *бáнак, -нка* „путељак кроз траву“: Идите преко банка, немојте преко траве Рожаје (Hadžić).

- Нејасно.

Израз *убийи банац* „утабати стазу“ указује на могућу везу са **банати²**, ако је ту основно значење „ударати“. За облик из Рожаја уп. **банак** у значењу нагрнуте земље између бразда у њиви и сл. Ако се пође од значења „широк, добар пут“ можда универбизовано од *бáнски љуи* „калдрмисани пут“ Сјеница (грађа ЕРСЈ), уп. за семантику *царски друм*. Тешко може бити у вези са нем. *Vahn*, с обзиром на ареал (самостално та реч није посведочена као с.-х. германизам, уп. **баново**).

банбаља *бáнбаља* ф. „врста велике морске шкољке“ Дубр. (РСА; RJA).

- Нејасно.

Skok 1:105, који наводи као извор RJA а пише *bànbala*, само упућује на REW 922 где се под ономатопејом *bamb(al)* налазе значења која се свде на љуљање (звона, љуљашке и сл.); Vinja 1986/2:176 и 1:36–37 s.v. *bànbala* ограничава се на констатацију да је посреди афективна творба.

бангав *бáнгав, -а, -о* адј. „који је дебелих стопала или натечених ногу, па тешко иде, храмље (о човеку, коњу)“ Оток (РСА), Војв. (РСГВ), *бáнгав, -áва, -áво* „id.“ Призрен (Чемерикић), *бáнгавац, -áвца* м. „који је бангав“ Банија, *бáнгавица* ф. „која је бангава; спора, сплетена“ *ibid.*, *бангáвуша* „id.“ Бачка, *бангáвко* м. „бангавац (в.)“, *бáнгáвче, -ейа* п. „бангаво дете“ Бачка, Банија, *бáнгáвиша* м. „бангавац (в.)“ Банија, *бангáвурда* augm., реј. Бачка, *бáнгавóсти, -оси* ф. *abstr.*, *бáнгавиџи, -џм / бангáвиџи, бангáвџм* *impf.* „постајати бангав“ Гружа, *обангáв(ј)еџи / обангав(ј)еџи, обангáвиџи* (РСА) / *обангавиџи* *pf.* (Вук; РСА); хипокористици *бáнга* м. „бангавац (в.)“ Банат (РСА), *бáнга* Призрен (Чемерикић), *бáнгија* Купиновац, *бáнђија* Мачва, деноминал *бáнгаџи* *impf.* „храмати, шепати“ Ср. Каменица (РСА), *бáнгаџи* „id.“ Војв. (РСГВ), *добáнгаџи, -áм / добáнгаџи, дòбáнгáм* *pf.* „доћи храмљући“ *ibid.*, *бангéлаџи* *impf.* „храмати, ићи споро, вући се“ Гружа (РСА); такође *бáнгáв* адј. „хром“ Ваљево (усмено А. Л.), *бангáјив* „бангав; равних табана“ Војв. (РСГВ), *бангáјив* „бангав“ Чумић

(Грковић), *бањгав* „id.“ (РСА), *бањгџв* „неспретан, несигуран на ногама; неуредан“ Банија и Кордун (Петровић Д.), *бањав* „бангав“ (РСА).

• Вероватно назализована варијанта од *багав* „који болује од баге, хром“ (в. **бага**¹), можда укрштена са ромским *rango / bango* „хром, крив и сл.“; уп. буг. дијал. *бангò* т. „хром (тј. љаво)“, поред *панго* епитет за љавола (Младенов), „ђаво“ (Геров), *бангџа* „хром човек“ (ПРОДД), дијал. *бангиа* „хром“ (М. Москов, БЕ 44/4/1995:320).

У прилог извођењу од *багав* сведочи формални и творбени паралелизам облика са -г- и -нг- у *гегџи* : *генгаџи* : *гењаџи*, *гигав* : *гингав* (ОС 6–7; Петровић 1998:180–181). Контаминацију овог придева са ромским *bango* претпоставља Москов ор. cit., док Miklosich 7; Verneker 42; Skok 1:89 s.v. *bàgav*; Младенов 16, 410 полазе од ромске речи; за њене фонетске варијанте и значења в. Wolf 51; Москов ор. cit.; обично се она изводи од стинд. *pañgú-*. Варијанта на б- могла је настати под утицајем речи са сличном основном семантиком ромски *beng* „ђаво“, уп. **бенга**; за могуће укрштање са турцизмом **бејгир** в. **бенгир**, ОС 8 s.v. *bagur*. Помишљало се и на прасродство стинд. речи са српско-хрватском и са лит. *spangùs* „разрок“, које је већ из формалних разлога искључено, уп. Maunhofer, KEWA 2:185. F. Bezljaj, Jezik in slovstvo 19/1–2/1973–1974:19 претпоставља постојање домаће основе **бага*, **багав* на коју су утицали тур. *bağa* и ромско *rango*.

банда¹ *бáнда* f. „разбојничка дружина; група особа с истом маном, пороком“ (РСА), Војв. (РСГВ), Прошћење (Вујичић), обично у вокативу „појединац из такве групе, бандит“, „збор свирача (најчешће блех-музика); војна музика“ (РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Косово (Елезовић I), Војв. (РСГВ), рег. и „група пољопривредних радника“ *ibid.* (РСА; РСГВ), „већи број, група“ *ibid.* (РСА), „комплет звона“ *ibid.* (РСГВ), *бáнда* „труба“ Црна Река (Марковић I), „оркестар“ Свиница (Томић I), *бáнде* само pl. „блех-музика“ Тимок (Динић I), чак *бóнда* „лимена музика; група“ Вис (Roki), *банда* „група разбојника; збор свирача“ сз. Бока (Music), *бáндица* dem.; *бáндџи*, -*áша* т. „бандистџи (в.)“ Бачка (РСА), „вођа групе музичара“ *ibid.* (РСГВ), „вођа жетелаца“ (РСА), „први косац; вођа групе радника на вршалици“ Војв. (РСГВ), *бáндџишица* f. „жена која везује у снопове оно што пожње вођа жетелаца“ (РСА), „жена која руковеда за првим косцем“ Војв. (РСГВ), *бáндаџија* т. „бандистџи (в.)“ Ниш (РСА), *бáндаџија* „онај који свира у бас (у блех-музици)“ Црна Река (Марковић II), *бáндаџија* Призрен (Чемерићи), *бáндистџи* „члан музичке банде, музикант“ (РСА), *бáндистџи* Гола (Večenaj/Lončarić), *бáндистџа* (РСА), Војв. (РСГВ), *бáндистџи*ка f. „жена бандист(а); бандистова жена“, *бáндистџов* adj., *бáндистџи* „који се односи на банду или на бандисту“ (РСА); полусложеница *јагер-бáнда* „група ловаца“ Војв. (РСГВ), сложе-

ница *бандигазда* т. „вођа групе пољопривредних радника“ *ibid.* (РСА), „вођа групе радника на вршалици“ *ibid.*, *бандигазда* Ђала (РСГВ). — Од 1791. *банда* у значењу „лоповска дружина“, од 1793. „војна музика“ (Михајловић).

• У крајњој линији од фр. *bande* „чета“, различитим посредствима.

У Приморју преко ит. *banda* „чета, одред; дружина, банда; (блех-)оркестар“, *bandista* „свирач у блех-оркестру“, другде преко нем. *Bande* „чета (војника), дружина (глумаца, свирача, разбојника)“, делом и посредством мађ. *banda* „циганска капела; група“, *bandagazda* „вођа групе“ (Skok 1:106 s.v. *bãnd*; уп. Musić 130; Lipovac-Radulović I 25; Schneeweis 119; Hadrovics 128–129; Sadnik/Aitzetmüller 235–236 § 189), можда и тур. *banda, bandacı* (дијал. **bandacı*) „свирач“ > *бандашица*, буг. *бандаџија* „id.“ (уп. Škaljić 120). Овај интернационални галицизам, који је ушао и у друге балканске и европске језике (уп. рум., арум. *bândă*, алб. *bândë*, нгр. *μπάντα*, слч., чеш., пољ. *banda*, рус., укр., блр. *банда* итд.), старопровансалска је реч германског порекла, од germ. **banda* „(бојни) знак, застава као обележје одреда“ (в. *бандеријум* s.v. **бандера**), одатле „група људи окупљена под истом заставом, чета“ (Kluge 87; Dauzat/Dubois/Mitterand 71; REW 929; DEI 424; DELI 111; Bloch/Wartburg 54; Picoche 51), семантички развој као у **барјак**. Уп. и **банда**². Није јасно спада ли овамо прилог *бандарски* „заједљиво, шеретски“, са јединим примером из мемоара Јагодинца Стефана-Стевче Михаиловића (1804–1888): стискао уста, па мало бандарски вели (РСА); *бандашица* можда укрштањем са нем. (*Garben*)*band* „веза за сноп“.

банда² *банда* f. „страна“ НП, југозападни крајеви (Вук), НП Вук, ЦГ (РСА), Лика (Ајџановић), Конавли (Kašić), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Прошћење (Вујичић), Рожаје (Hadžić), Дубр., Цавтаг, Потомје, Рачишће, Раб, Мљет, Водице, Истра (Skok 1:106), Корчула (Московљевић), Ускоци, „туђина“: *Їма ли ко са банде* *ib.*, coll. „страни људи“ *ib.* (Станић), *банда* „страна“ Конавли (Kašić), сз. Бока (Musić), „id.“; бок“: *Болі ме испод банде* Дубр. (Бојанић/Тривунац), Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), чак. *банда* „страна“ Орлец (Houtzagers), *банда* Вргада (Jurišić), *бонда* Брач, *бонда* Хвар (ČDL), „id.“; бок“ Брусје, *Мло бонда* део села у Брусју (Dulčići), топ. *Вела бонда* *ib.*, Хвар ⇒ етник *Велобанџанин* т., *Велобанка* f. (Skok I.c.); израз *на своју банду* „на своју руку“ Дучаловићи (РСА), *банда-банда* „најјаче љуљање брода с једне на другу страну“ (Vidović); прилози *набанду* „на страну, по страни, посебно, одвојено“ Ускоци, *побанди* „id.“, *збанде* / *збанде*, *сбанде* „са стране; избебуха“ *ib.* (Станић), *збанде* / *збанде* „у страну; са стране, искоса“ ЦГ (РСА), *збанде* „са стране“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), чак. *збонде* „id.“, на страну, бочно“ (ČDL), *убанду* „у страну“ Загарач (Ћупићи), такође *бандачкџе* / *бандачкџе*, *бандичкџе* „бочно, поребарке“ ЦГ, *збандачкџе* „у страну; са стране, искоса“ НП

Вук, *збãндачки* *ibid.*, *збãндичкѣ*, *збãндочкѣ*, изведенице *бãндача* f. „бочна даска на кревету“ ЦГ (РСА), *бãндица* „id.“ Стара ЦГ (Пешикан), *бãнденица* „страна кревета“ Омишаљ (Vinja 1:37), *бандѣница* „бочна даска кревета“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *бандѣница* „бочна гредица на разбоју у коју је углављено вратило“ Пољица (РСА), чак. *бõндиница* „бочна даска на кревету“ Драчевица (ČDL); деноминал *бãндиџи се* *impf.* „окретати се у страну, кривити се“, *зãбãндиџи pf.* „завести, скренути“ НПр Вук, *избãндиџи (се)* „искривити (се), извитоперити (се)“ ЦГ, *набãндиџи се* „id.“ *ib.*, *одбãндиџи* „скренути с правога пута“ *ib.*, ~ *се* „одвојити се“ *ib.*, *одбанђеник*, *-ика* m. „самовољан човек“ *ib.*, *одбанђеница* f. „самовољна жена“ *ib.* (РСА). — Од XV–XVI в. *банда* Ветранић, Хекторовић (RJA).

• Од ит. (вен.) *banda* „страна; бок (лађе)“ (Skok l.c. s.v. *bãnd*; Vinja l.c.). Балкански италијанизам, уп. алб. дијал. *bëndë* (Meyer 25), нгр. (μ)πάντα.

Ит. (вен.) реч истог је крајњег порекла као **банда**¹, од стпрованс. *banda* „страна“ ← „застава“ (DELI 111; DEI 424; уп. Skok l.c.). За прилошку употребу речи уп. **алабанда**. Уп. и *набандиџи* s.v. **бандати**². Облици *одбандиџи*, *одбанђеник*, *-ица* можда укрштени са **бандити**.

бандавила *бандавила* f. „затвор, хапс“ ЦГ (РСА), *бандавила* „id.“: Отишћеш ти мене у бандавиљу Рожаје (Hadžić).

• Нејасно.

Можда у вези са ромским *band-*: *band(j)àva*, *pañdava*, *phãñdav* „везати, бацити у окове, закључати, затворити“ (Wolf 50), *phandav* „затворити, ухапсити“, *phandavan* „држати затворено“ (Uhlík s.v. *zatvorim*); уп. буг. жарг. *pañdiz* „затвор“ (К. Костов, ИИБЕЗ 4/1956:419), *pañdi* „id.“ из гр.-ромског варијетета (I. Sechidou, *Romani Studies* 15/1/2005:76). За завршетак *-èla* уп. нпр. жарг. *маравèла* „гуча“ од ромског *marav* „ударити, убити“ (OC 53 s.v. *maraiu*), *куравèла* „coitus“ (Шипка 101), и гр.-ромске речи *κουραβέλα* „id.“, *πρασσαβέλα* „лаж“, *τσο(υ)ρέλα* „крађа“ настале поименичавањем ромских облика 3. sg. презента на *-èla* (M. A. Triandaphyllidis, *KZ* 52/1924:10, 14, 17, 35; уп. Sechidou, *op. cit.* 71). Uhlík 1954:25 изводи шатр. *ñenduñex* „затвор“ из гурбетског *phandipe* „id.“ < *phandav*.

бандалир *бандãлир*, *-ира* m. заст. „ремен или трака преко рамена (за фишеклије, реденик, добош или мач)“, *бандãлијер* „id.“, *бандãльѣр*, *-ѣра* „id.“ Шеноа (РСА), „трака, лента“ *ibid.* (Klaić). — XVII–XVIII в. *ñанїїалер* „кајас“ Белостенец (RJA), 1754. *ñанїїалир* (Михајловић).

• Од нем. *Bandelier* „id.“ или од фр. *bandoulière* „id.“; уп. чеш. заст. *bandalír*, *-elír*, пољ. дијал. *bandolery*, ређе *bandoljer*, рус. *бандульѣра*, *бандалѣр* m., рум. *banduliéřã*.

По РСА 1:284 и Klaiću 143 извор је ит. *bandoliera* f. „id.“, уп. *бандољѣра* f. „повезача“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I). Облик на *ñ-* одражава застарели нем. изго-

вор *Pantalier*, в. Hadrovics 401, који допушта посредство мађ. језика, где је реч забележена још 1607. Уп. чеш. *pantalír*, слч. *pantalier*, рус. *панталер*, рум. *pantelire*, за *й-* / *б-* у германизмима **паор**, **пантљика** и в. Striedter-Temps 48 § 53. По Скоку, овамо би, са метатезом, спадало стсрп. **ПАНЪТАФЕЛЛ** „кајас“ 1466. (Даничић) у попису ствари херцега Стјепана похрањених у Дубровнику (Skok 1:151 s.v. *binda*).

бандар *банд̄ар*, *-ára* т. „греч, *Perca fluviatilis*“ Слав., Бачка (РСА), Срем (Вук), Стулић (RJA), *банд̄ар*, *-а/-ára* Војв. (РСГВ), *банд̄ар* / *банд̄ар* Слав. Подравина (Sekereš V), *бандар* Д. Милановац, Вел. Морава (Mihajlović/Vuković), Слав., *бандар бодљиви* Апшевци на Босуту, *бандара* f. „id.“ Осијек, *бандариче* п. Разбојиште на Вуки, *бандарић* т. dem. Доњи Карловци (Hirtz III), *бандарчић* dem. Војв., *бандарчина* augm. ib. (РСГВ); *банд̄ер*, *-éra* „id.“ (РСА), *бандер* Ковин (Mihajlović/Vuković); *банд̄аш*, *-аша* „id.“ (РСА), *бандаш* Београд (Mihajlović/Vuković), Дунав код Бановаца, *бандал* „id.“ Мрсуња код Слободнице (Hirtz III).

- Нејасно.

Изглед ове рибе карактерише до седам тамних попречних пруга са обе стране тела, те се вероватним чини извођење од нем. *Band* „трака“ (Hirtz III 29), **Bander* > с.-х. *бандер* > *бандар*, *бандал*, *бандаш* (замена страног суфикса домаћим), али нем. предлогак није посведочен (немачки се риба зове *Barsch*). Мађ. локални назив у Баји *bandár* који наводи Skok 1:106 свакако је из српско-хрватског. Skok I.с. не даје етимологију, већ само пореди са **бандоглав**.

бандати¹ *банд̄ати*, *-ām* impf. intr. „бунцати“ Буковица, Лика, „говорити којешта“ Пирот (РСА), *банд̄ати* „id.; лупати“: Ко то тол’ико банда на врата? Рожаје (Hadžić), *банд̄ати*, *-ām* tr. „уништавати, млатити род мотком или кад јак ветар уништава род и младе гране“, *з-/о-банд̄ати* pf. Васојевићи (Боричић), *банд̄ати* impf. „булазнити“ Сплит (Radišić), *забанд̄ати* (се) pf. „занети се, запричати се“ (РСА), *забанд̄ати* „закупити“: Забанд̄ао нешто да ми прѣча Косово (Елезовић I), *забанд̄ам* се „занети се, забавити се нечим“ Лесковац (Митровић), *банд̄ало* п. „онај који говори којешта“ Врање, *банд̄ак* т. „бунило“ Зеница, Бања Лука, *банд̄ило* п. „id.“ (РСА), Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), *банд̄алук* т. Пољница; *банд̄арати* impf. „говорити којешта“ Параћин (РСА), *банд̄арати* „id.“ Васојевићи (Боричић), *банд̄арати* „id.“ Рожаје (Hadžić), *ѣребанд̄арати*, *-ам* pf. „нешто на брзину завршити“: Покосио сам брзо, пребанд̄ар̄ао Мрче (Радић); *забанд̄арати* се, *забанд̄арим* се „задржати се, забавити се“; *банд̄орити*, *банд̄орим* impf. „говорити којешта“ Врање (РСА), *банд̄орим* „брбљати“ ibid. (Златановић), *забанд̄орити* се pf. „задржати се негде превише (запричати се, заседети се и сл.)“ Момина Клисура (РСА).

- Нејасно.

Изворно можда *„лупати“ → „лупетати“, уп. **банати**¹ и **банати**²; или „застрањивати“, уп. **бандати**², тамо посебно значење „лагати“. Облици проширени на *-(o)r*-могу бити ономатопејског постања, уп. узвик *ѡандара-бандара!* у значењу „причаш којешта“, но они имају паралеле у другим језицима: мак. *бандори* „брбљати“, пол. *bańdurzyć* „блебетати; лагати, измишљати“, арум. *bãndurédzǔ* „брбљати“ поред *bĩndurédzǔ* „замуцкивати, мрмљати“. Уп. *андарати* „говорити којешта“ s.v. **андара**. Семантички стоји по страни *бандариѡи*, *-ãрим* „наговарати некога, сугерисати некоме“: *Нашта, тї мѣне бандãриш Нуштар код Винковаца (грађа ЕРСЈ). Не може се искључити ни реконструкција *бландаѡи, уп. *бланиѡи = бантати* и слч. дијал. *bl'andat'* „лупетати“. Значење *бãндило* т. „прљаво, нечисто место, нечистоћа“ Ускоци поред хомонима „бунило“ *ibid.* (Станић) тешко да спада овамо. За експресивне варијанте *бандркаѡи*, **бандрљати** в. тамо. За облик *бãнзати / бãнзати* *impf.* „несувисло говорити, бунцати“ Трогир (Geiç/Slade-Šilović II), *бãнзãње* п. „бунило“ Пољица (РСА) Бјелетић 2006:127 указује на разне могућности тумачења: од **базати**, уп. **банзати**, или укрштањем са *банзати* XVI в. „објављивати, оглашавати“ < срлат. *bannizare*, ит. *bandizzare*, вен. *bandizàr* „id.“ (уп. Skok 1:106 s.v. *bãnd*; Vinja 1:37 s.v. *bãnzat*), или хапологијом од *бãлãнзати* „бунцати, особито у врућници“ Сумартин (Novaković).

бандати² *бãндаѡи, -ãм impf.* „вући на страну, застрањивати“ Пива (Гаговић), *бãндаѡи* „врлудати; тумарати“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бãндаѡи* „поводити се, скретати у страну“ Стара ЦГ (Пешикан), *зãбãндаѡи, -ãм pf.* „залутати, скренути у страну“ ЦГ „увредљиво занемарити некога“ Дубр. (РСА), *зãбãндаѡи* „id.; гурнути у проласку нешто или некога“ *ib.* (Бојанић/Тривунац), „запустити“ Чилипи (Skok 1:106), *зãбãндаѡи* „заметнути“ ји. Бока, *зãбãндãн, -а, -о adj.* „неуредан; забораван; заметнут, заборављен“ *ib.* (Лировас-Radulović I), *зãбãндãвати impf.* „запостављати некога; у проласку или у ходу ударати у нешто или некога“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *зãбãндаѡи pf.* „погодити, ударити, убости са стране; промашити“ Невесињски, „скренути, застранити“ ЦГ „слагати; изврдати“ *ib.*, Невесињски (РСА), Ускоци „сколити са свих страна“ *ib.* (Станић), *зãбãндаѡи* „ошамутити некога“: *Зãндãш ме кòлико гòворїш Дубр., зãндãн* „смушен, ошамућен“ *ib.* (Бојанић/Тривунац), *зãбãндаѡи* „накривити“ Будва и Паштровићи (Лировас-Radulović II), „id. (о броду)“ Сењ, Муо, фиг. „скренути са правог пута“ Сутиван (Vidović s.v. *žbandat se*), *зãбãндан, -а, -о adj.* „накривљен“ Будва и Паштровићи (Лировас-Radulović II), *зãбãндãвати, зãбãндãвãм / зãбãндајем impf.* „гађати, ударати, убадати са стране“ Невесињски, „скретати у страну, заносити“ ЦГ „говорити без реда, смушено; износити неистину; изврдавати (речима или поступцима)“ *ib.*, Невесињски (РСА), *изãбãндаѡи (се) pf.* „нагнути се на бок“ Вис, *изãбãндãн adj.* (или *pf. pf. pass.*) *ib.*, *изãбãндãвати (се) impf.* „нагињати се на бок“, у изразу *из-*

бандѡвѡй рѡцѡма „извртати смисао речи“ *ib.*, *избандѡјѣн* *adj.* (или *pt. pf. pass.*) „нагнут на бок“ *ib.* (Roki; акц.?), такође *жбандѡй* „накривити се; скренути с правца“ *сз.* Бока (Musić), *жбандѡйи се* „нагнути се (о броду)“ Вргада (Jurišić), *жбандѡй* „накривити (о предмету, о човеку)“ *ји.* Бока (Lipovac-Radulović I), *жбандѡй се* „нагнути се на једну страну (о броду или човеку)“ Сали, Сплит, Кућиште, *ижбандѡй се* „накривити се (о броду)“ Сутиван, *жбандѡй* „*id.*“ Комижа (Vidović), *жбѡндѡн* *pt. pf. pass. сз.* Бока (Musić), Далм. (РСА), *жбѡндѡн* *ји.* Бока (Lipovac-Radulović I).

• У крајњој линији од ит. *sbandare* „скренути с пута (и фиг.); склизнути, кривудати; нагнути се, нагињати се (о броду); нагињати ка нечему“ (Musić 157; Lipovac-Radulović I 382; Vidović 508), *уп. вен. sbandarse* „*id.*“ (Vogel 605).

Основни с.-х. облик је *жбандѡйи (се) / збандѡйи (се)*, реинтерпретиран као *с-бандѡйи се, (и)з-бандѡйи се* и укрштен са домаћим изведеницама од **банда**² „страна“ < ит. *banda* „*id.*“, одакле се изводи и ит. глагол у основном значењу „застрани“ (DELI 1133). За значења „слудити, слагати и сл.“ *уп. бандати*¹; *одбандѡйи* „решити се нечега“ *в. под бандати*. Значење *зѡбандѡй(и)* *pf.* „увредљиво занемарити“, *зѡбандѡн* итд. вероватно укрштањем са **абандонати**. Дефиниција значења *набѡндѡйи се* *pf.* „скупити се, окупити се“: На околних грохотех набандале су се жени и гледају према њиховој куће (РСА) неће бити добра, у светлу примера *набѡндѡй* *pf.* „накривити, нагнути“ *ји.* Бока (Lipovac-Radulović I), „натакнути, поставити“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), набандѡла се на сѡд и гљѡда ки пасива *ibid.* (*id. s.v. набандѡвѡй се impf.* „навиривати“; посреди би могла бити домаћа изведеница од прилога *на банду*, *уп. банда*²). Није јасно спадају ли овамо облици и значења *разѡбѡндѡм се* *pf.* „упутити се некуд брзим, жустрим кораком притом млатарајући рукама“ Јабланица (Жугић), *бандѡсѡй impf.* „млатарати рукама, клатити главом и уопште се на улици понашати разѡѡцѡно“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бандѡкѡйи (-ѡкѡйи), бѡндѡчѡм (-ѡкѡм)* „поступати како не треба у неком послу; ићи поштапајући се; викати, галамити“, ~ *се* „правити се важан, гордити се“ Ускоци (Станић), *бандѡлѡкѡйи, -ѡчѡм* „скитати, лутати“ Нуштар код Винковаца (грађа ЕРСЈ). *Уп. и бандрљѡти.*

бандѡра *бандѡра / бѡндѡра f.* „висок дрвени или гвоздени стуб (обично као носач жица електричне или телефонске мреже)“, „застава“, „мотка за обележавање пута“ Крајиште и Власина (РСА), *бандѡра* „стуб (електрични, телефонски и сл.)“ Војв. (РСГВ), *бандѡра* „мотка на којој је застава“ Косово (Елезовић I), „застава“ Бакарац и Шкрљево (Turina /Šerić), Сењ (Vinja 1:37), *бандѡре pl.* „направа за сушење рибарских мрежа; коље пободено у земљу, на које се учврсти мрежа престо“ Војв. (РСГВ), *бѡндиѡјѡра / бандиѡјѡра* „стуб“ ЦГ, „застава“ НП Вук (РСА), *бѡндиѡјѡра* НП, Приморје (Вук), *бандиѡјѡра* Дубр. (Бојанић/Тривунац), Пераст, Цавтат, Мљет

(Skok 1:106), *бандијера* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бандјера* сз. Бока (Musić), *бандѝра* Корчула (РСА), *бандѝра* Божава (Skok l.c.), Вргада (Jurjišić), Брусје (ČDL), *бандѝра* Сусак (Hamm/Hraste/Guberina), *бандѝрица* dem. (РСА), *бандијѝрица* „заставица као декор на свечаностима“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бандѝрица* dem. Пољица, *бандѝрски* adj.; *бандѝраш*, *-ѝша* m. „онај који носи заставу, заставник“, *бандијѝраш*, *-ѝша* „онај који је под заштитом нечије заставе“ Високо, *бандѝраш*, *-ѝша* „онај који носи заставу на свадби“ (РСА), *бандѝрач* „заставник у ‘Компањији’“ Жрново (Vinja l.c.), *бандѝраш* impf. „лепршати (о одећи, тканини, вешу)“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бандѝраш* „вијорити се (о застави)“ Корчула (РСА), *бандѝраш* „id.“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), „махати; украсити (нпр. кућу) крпицама; поставити (у поље кукуруза нпр.) траке од крпица, папира за плашење птица и зечева“ Орлец (Houtzagers); такође *бандијерна* f. „стуб (за истицање заставе)“ Дробњаци (РСА), *Бандѝернѝ* име више врхова, брда по Главама, Сињавини и другде Ускоци (Станић), *бандѝр*, *-ѝра* m. „мотка (као дрвна грађа)“ (РСА). — Од XVI в. *бандијера* Ветранић, од XVII в. *бандијерна* Дивковић, *бандѝра*, *бандѝра* Белостенец (RJA).

• Од ит. (вен.) *bandiera* „застава, барјак“ (Skok 1:106 s.v. *bänd*; Vinja 1:37).

Ит. (вен.) реч је од прованс. *ban(d)iera* < *banda* (DESF 1:153; уп. DELI 111–112; DEI 425), в. **банда**¹, уп. и **банда**². Ушла је и у друге балканске (мак. *бандѝра*, буг. *бандѝра*, рум. *bandiera*, арум. *banderă*, нгр. (μ)παντιέρα, алб. *bandjerë*, тур. *bandera*, *bandira*) и словенске језике (слн. *bandëra*, слч. *bandëra*, пољ. *bandera*, рус. *банд(и)ѝра*, укр., блр. *бандѝра*, блр. *бандзѝра*), итд., уп. Sadnik/Aitzetmüller 235 § 188, који истичу да се значење „стуб“ развило метонимијом од изворног „застава“ → „стуб за заставу“ на словенском тлу. Дубровачко *имбандѝраш* pf. „окитити заставама“, *имбандѝраш* impf. < ит. *imbandierare* „id.“ (Бојанић/Тривунац 136). Облици са *-ѝ* и *-и-* заснивају се на идентификацији групе *-(и)ѝ-* као рефлекса словенског јата. Буг. значење „пирамида на врху брда“ подсећа на *бандѝвѝн*, *-ѝна* m. „id.“ Ускоци, ороним *Бандѝвѝн*, *-ѝна* Сињавина; у истом говору иста реч значи и „нерадник, ленштина“ (Станић). Уп. и заст. *бандѝријум* „застава пуковска“ 1791. (Михајловић), „одред војске“ (РСА) мађ. посредством од срлат. *banderium* (Sadnik/Aitzetmüller 235 § 188).

бандижати *бандѝжаш*и, *-ѝм* impf. intr. „одметати се, бежати од школе“ Лика (РСА; RJA), *бандѝжаш* pf. „одметнути се“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *бандѝжа* f. „скитња; бежање од школе“ Лика (РСА; RJA), Госпић (Skok 1:106), *бандѝжѝн* pt. pf. pass. „онај који се одметнуо од власти“ Бока (Вук; РСА), *бандѝжѝрац*, *-рѝца* m. „id.“ Лика; такође *бандѝжѝш*и, *-ѝм* „бандѝжаши (в.)“ Далм. (РСА). — Од XVI в. *бандѝжаш*и pf. tr. „прогнати“ (RJA), *бандѝжан* pt. pf. pass. (Mažuranić s.v. *band*), XVIII в. *бандѝжаш*и „id.“ Белостенец, Јамбрешић (RJA).

- Од вен. *bandizar* „послати у изгнанство, прогнати“, стит. *bandeggiare*; уп. слн. *bantižati* „id.“ (Skok l.c. s.v. *bànd*; уп. Bezljaj 1:11).

Истога крајњег порекла као **бандити**, за колебање *нд / нїи* уп. тамо *банїїїїи*; Skok l.c. претпоставља укрштање са *банїа*, в. **бантовати**. Стулићево *банїисаїи* „заплени“; насупрот Даничићу и Скоку који читају *банїижаїи* (RJA s.v.; Skok l.c.), семантички спада под **бандити**. Уп. и укр. дијал. *бантáжити* „тући, кажњавати“ (ЕСУМ 1:135).

бандити *бандиї се* рф. „одметнути се“: Бандио се пош’о је у Спас Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II s.v. *бандижаїи*), *бањен* адј. „који се одметнуо од власти“ Сињ (Вук; РСА), *бањенїк* т. „одметник, хајдук“ Матавуљ; такође *бањїїїи*, *-їм* рф. „прогнати“ (РСА), *бањїїї се* „отићи, одалечити се“: бантила се на село сз. Бока (Musić), *бањенїк* т. „одметник, хајдук“ НП Вук, *бањїїїи* рф. „одредити висину пореза, оглобити“ Далм. и Херц., *обанђење* п. „порез, глоба“ *ibid.*, поствербал (?) *бањїа* ф. „глоба“ (РСА), чак., кајк. *бањїа* „id.“ (Skok l.c.). — Од XVI в. *бандиїи* рф. „изгнати, прогнати“ (RJA), „id.; огласити, клицати“ (Mažuranić), од XVII в. *обанїїїи* „прогнати, оглобити“, *обанђен* „прогнан“ Микаља (RJA), од XVIII–XIX в. *банїїїи* „конфисковати“, *банїисаїи* „id.“ (Stulli), *банїа* „глоба“ Бела, Стулић (RJA).

- Од ит. *bandire* „прогнати“ (Skok 1:106 s.v. *bànd*; Vinja 1:37; Musić 130).

Ит. реч потиче, као и фр. *bannir* „id.“, од старофраначке **bannjan* „id.“, која је сама деноминал од ствнем. *ban, bannes* „забрана под претњом казне“, уп. срлат. *ban(n)ire, bandire, batnire* и сл. „прогнати; оглашавати“, *ban(n)um, batnum, bandus* и сл. „(новчана) казна; објава; прогонство“ (LLMAI). У италијанском је дошло до укрштања ове породице са *banda* (тако Kluge 88 s.v. *Bandit*, 89 s.v. *Bann*, уп. **банда**¹, **банда**²) или до чисто фонетског развоја *nn > nd*, те именица гласи *bando* „проглас, објава; прогон, изгнанство“, одатле у стхрв. правним споменицима од XIII в. *банд* т. „осуда која може бити и на плаћање у новцу; глоба“ Закон винодолски, Пољички статут итд. (RJA; Mažuranić; уп. Skok l.c.); преко средњовековног латинитета реч је ушла и у пољски и украјински, в. Sadnik/Aitzetmüller 236 § 189a. За *нд > нїи* уп. *банїижаїи* s.v. **бандижати**. Облици (*о-*)*банїїїи*, *банїа* вероватно укрштањем са хунгаризмом **бантовати**.

бандов *бандѡв, -ѡва* т. „украсни поруб дуж ивице тканине којим се, истовремено, постиже жељена дужина одеће и сл.“ Војв. (РСГВ).

- Свакако од нем. *Bande* „руб, крајак, ивица“

Можда мађ. посредством на шта указује суфикс *-ѡв*, уп. **аков**, **ашов**.

бандоглав *бандѡглав, -а, -о* адј. „настран, тврдоглав“ (РСА), Војв. (РСГВ), Прошење, „који је крупне ћошкасте главе“ *ibid.* (Вујичић), „су-

луд, приглуп, ђакнут“ Србија, Хрв. (РСА), *бандоглав* „тврдоглав; глуп“ Црна Река (Марковић II), *ба̀ндоглав* m. „тврдоглав човек; глупак, будала“ ЦГ, *бандо̀главац*, *-а̀вца* „настран, тврдоглав човек“ ib. (РСА), *бандогла̀вац* „id.“ Загарач (Ђупићи), Вршац (РСГВ), *бандогла̀вац* „id.“; глупак“ Црна Река (Марковић II), *бандо̀главица* m./f. „бандоглава особа“ ЦГ, *бандогла̀виш*, *-а̀ша* m. „id.“ (РСА), *бандогла̀воња* реј. „id.“ Јабланица (Жугић), *бандогла̀вко* „id.“ (РСА), Војв. (РСГВ), *бандогла̀вко* реј. „id.“ Јабланица, *бандогла̀вка* f. реј. ibid. (Жугић), *бандо̀главиле* m. „id.“; мушкарац или мужјак велике главе“ Ускоци (Станић), *бандогла̀виле* „бандоглавац“ Загарач (Ђупићи), *бандо̀главџи*, *-џи* f. abstr., *бандогла̀вџи* n. abstr. Гружа; *бандо̀главџи* adj. „бандоглав“ (РСА), *бандогла̀вес*, *-џи*, *-џи* „id.“ Јабланица, *бандогла̀весџи* adv. ib. (Жугић), *бандо̀главски* adj. Гружа, *бандо̀главски* adv. ibid., *бандо̀главо*; *бандо̀главиши* impf. „бити бандоглав; поступати самовољно“ ЦГ (РСА), *бандогла̀виши*, *-џи* „id.“ Војв. (РСГВ), *забандо̀главиши* pf. Ускоци (Станић).

- Нејасно.

Уп. са сазвучним другим делом и истом семантиком *задрибанда*, *задриглав*. Могло би се помишљати и на првобитно **бадњеглав / бадњоглав* „са главом попут бадња“, даље са метатезом *дњ > нд*, где би *бадањ* истовремено био метафора за велику и за шупљу главу — а, будући да је дрво симбол тврдоће, и за тврдоглавост; уп. презиме *Бањеглав* Лика и Крбава, Поуње, Срем (РСА); за упрошћење групе *дњ* уп. *бањак* „бадњак“ s.v. *бадњи*. Веза са *бандати*¹ се из семантичких разлога не чини превише вероватном. Skok 1:106 пореди са ихтионимом *бандар*. Уп. још *бундо̀глав* m. „онај који има округлу главу“ Пива, *бундо̀главџи*, *-џи*, *-џи* ibid. (Гаговић), можда укрштено са *бундева*.

бандркољ *бандркџ* m., *бандркџе* n. coll. „патрљци“: Онај-бандркџ дај крмку. — Неће да једу бандркџе ист.-бос. Ере (Реметић).

- Нејасно.

Можда плод експресивизације распрострањенијег синонима *бадрљ*, или његовог укрштања са старом речју псл. **дрькољ* (SP 5:33–34) или **дрькољ* (ЭССЯ 5:139–140) „комад дрвета, мотка, батина и сл.“, за коју, међутим, нема савремених с.-х. потврда; пред њом би се *бан-* могло схватити и као експресивни префикс, уп. *бамбух* s.v. *балабушина*.

бандрљати *бандрљати*, *бандрљам* / *бандрљати*, *-ам* impf. „базати“ НПр (РСА), „тетурати (о пијаном човеку)“ Слав. (грађа ЕРСЈ), „говорити којешта“ Параћин, „брбљати“ Жупа (РСА), *бандрља* 3. sg. „id.“, гуњати“: Боље ти је да радиш, да не бандрљаш. — Ћути, не бандрљај ми туј Црна Река (Марковић I), *набандрљати* pf. „случајно наићи, набасати (на некога, нешто)“ Драгачево; такође *бандркаши*, *бандрчџ* impf. „говорити којешта“ Гружа

(РСА), *бандр̄ка̄ӣ*, *бандр̄чем* „зјапити празан, неупотребљив (о дућану)“ Косово (Елезовић I).

- Нејасно.

Свакако експресивно образовање, било са префиксом *ба(н)*- од *дрљати*, *дркати* (Влајић-Поповић 2002:156; Бјелетић 2006:369), или суфиксално проширење од *бандати*², *бандарайи* и сл.; уп. *андрљати*. На могућу везу са *бантати* указивали би облици *банџр̄ља̄ӣ* „брбљати; лупетати“ Гружа (РСА), *банџр̄ља̄* 3. sg. „говори ти којешта“ Тимок (Динић I), *банџр̄ља̄* „id.“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), уп. међутим и *батрљати*. Облик *набандр̄ља̄ӣ* Влајић-Поповић 2002:263 смешта у породицу глагола *банути*.

бандук *бандук* m. „средњи подупирач који служи у поткопу за појачање крајњих подупирача“ (РСА).

- Нејасно.

Можда варијанта од *бондрук*.

бандур *бандур*, *-ура* m. „пандур, стражар“ Херц., Дубр. (РСА), *бандур*, *-ур̄а̄* „id.“ (ČDL), презиме *Бандур* Херц., Дубр. (РСА), *Бандури* Дубр. (Skok 1:107). — Од XVII–XVIII в. *бандур* „војник пешак“ Палмотић, Качић (RJA).

- Вероватно од хунгаризма *пандур* наслањањем на ит. *bandire* > *бандити* (Skok l.c.; Hadrovics 400); уп. мађ. дијал. *bandur* (EWU 1108 s.v. *pandúr*), слч. заст. *bandúr* (SSN), чеш. *bandur* „припадник хрватских нерегуларних пешака у Угарској“ (PSJČ).

банзати *банзатӣ* impf. „скитати“ Пирот (РСА), *банзатӣ* „id.“ Чумић (Грковић), *банзам*, такође *бансам* Пирот (Живковић), *банзџв*, *-џва* m. реј. „глупан, тикван“ Зајечар, Врање, „овчарски пас који се проскитао“ Пирот (РСА), *банзџв* „скитница, нерадник; глупак“ *ibid.* (Живковић), „глупак; крупан, јак човек“ Каменица код Ниша, *банзџв* „id.“ *ibid.* (Јовановић В.), „(дебели) нерадник“ Пирот (Златковић III), „скитница, нерадник; глупак“ *ibid.* (Живковић), „готован, нерадник; неугледан, трапав човек“ Лесковац (Митровић), „неосетљив и силов човек; лењивац“ Врање (Златановић), „неотесанко, грубијан; глупак“ Црна Река (Марковић I), *банзџвчина* augm. Врање, *банза* реј. „глупан“ *ibid.* (РСА), *банза* „id.“; крупан, јак човек“ Каменица код Ниша, *банза* „id.“ *ibid.* (Јовановић В.), „неосетљив и силов човек; лењивац“ Врање (Златановић), „напредно дете; крупан, једар човек; трапав човек“ Лесковац (Митровић), такође *банзџв* „глупан, тикван“ Јабланица (Жугић).

- Вероватно варијанта од *базати* (Бјелетић 2006:127).

Уп. још *банзаџи* s.v. **бандати**¹, а можда и **бандати**² (романско $d > z$?). Бјелетић I.c. допушта да је *банзаџи* настало хаплогогизмом од *баланзаџи*, уп. **баланца**.

банити¹ *ба̀ниџи* impf. „радити, градити; ударати, тући и сл.“, ~ *букџиџи* „окопавати кукуруз“ (Грђић-Бјелокосић 590; Шћепановић/Ђукановић 141), „радити; сећи“, *за̀баниџи орманљџику* pf. „посећи дрво“ (Аноним 90, 94), *на̀баниџи* „израдити, начинити“, ~ *жа̀ру / жа̀ру* „наложити ватру“ (Грђић-Бјелокосић 591; Аноним 93; Шћепановић/Ђукановић 144), *наба̀ниџи, наба̀ниџ* „наложити, потпалити (ватру)“ (РСА), *ра̀збаниџи* „разбити“ (Аноним 93; Шћепановић/Ђукановић 145), *за̀баниџи* „скинути“ (Шћепановић/Ђукановић 143), *убаниџи / убаниџи* „убити“ (Грђић-Бјелокосић 591; Аноним 94; Шћепановић/Ђукановић 147), ~ *креку* „заклати кокош“ (Шћепановић/Ђукановић 147), *убануџи* „тући“, *забањаваџи* impf. „закопавати“ (Аноним 94), *набањаваџи* „градити“ (Грђић-Бјелокосић 591; Аноним 93; Шћепановић/Ђукановић 144); изведенице *ба̀неж* m. „(г)радња, рад, посао“ (Грђић-Бјелокосић 590; Аноним 90; Шћепановић/Ђукановић 141), *ба̀њеж / ба̀њеж* „id.“ (Аноним 90), *бањаџ* „мајстор“ ⇒ *бањаџки* adj. „мајсторски“ (ibid.; Шћепановић/Ђукановић 141), *бањаџки, банаџки* „дунђерски (о ТЈ зидара Осаћана)“ (РСА), *Бањаџка f.* „Босна“, *ба̀налиџа / бана̀налиџа* „четка“ (Аноним 90), „рука“ (ibid.; Грђић-Бјелокосић 590; Шћепановић/Ђукановић 141), *ба̀налиџа* „id.“ (Аноним 90; Шћепановић/Ђукановић 141), „мајсторица“ (Аноним 90), *бана̀лаџки* adj. „дунђерски (о ТЈ зидара Осаћана)“, *бањаџи, бањаџ* impf. „говорити банаџким језиком“, *ба̀наџи, бањаџ* „id.“ (РСА) — све из ТЈ зидара из Осата у ист. Босни.

• Вероватно од алб. гег. *bân* „(на)правити, (у)радити“ (Станишић 1995:107).

Уп. и К. Халими, ГЛЕМ 17/1954:81, 82; Аноним 1955:89. Од другог облика истога алб. глагола *bëra*, 1.sg. aog. од *běj* изводи се буг. *бџрам* „радити“ ТЈ зидара Брацигово, Пештера, *бџрам* „id., градити“ Мрачник, Карлово (Каџори et al., СЕ 9/1/1984:35; БЕР 1:100). Другачије о придеву *банаџки* Skok 1:105: од алб. *banoj* „живети, становати“, о *бањаџи* С. Тројановић, СЕЗБ 45/1930:301: сродно са **банити**¹.

банити² *ба̀ниџи* impf. „стајати; чекати“ Карашевци (РСГВ), *баниџ, бенџ, бњниџ* „id.“: Цол дан (дњ, ден) сам банџел (банџел) прит облукам [прозором] ibid., *на-/џри-баниџ* pf.: Треба да прибаниџ ма̀лко док стигнеш на рет ibid. (грађа ЕРСЈ).

• Нејасно.

Можда **бџдџни* „бдети“, поствербал од **бџдџнџ*, в. **баџни**, *баџниџи* „стражарити“ s.v. **баџња**. Уп. и **банџити**.

банити (се) *бáниѝи се* impf. „понашати се као господар; разметати се; поносити се“ ЦГ (Вук; РСА), *бáниѝ се* „хвалити се нечим, разметати се“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *забáниѝи* pf. „раскомотити се; надмено се понашати“: Помакни се, шта си ту забанио Прошћење (Вујичић), „засести; удобно сести“: Тй забáнила, а òткоси òстадошѣ непòплáшћени. — Забáниò се у стòлицу Ускоци (РСА; Станић), *забáњиѝи* „id.“: Он кадòђе [= кад дође], забáњи од мрáка дò мрака, па не ùмије да òдѣ ib., *убáниѝи се* „почети се понашати као бан, погордити се“ ib. (Станић); такође *бáнаѝи се* impf. „бочити се“: Гдје би се ја, женска глава, сама толиком кућом банала Врховине (РСА). — Од XVI в. *баниѝи се* „поносити се; разметати се“ Ветранић, М. Држић (RJA).

- Нејасно; уп. буг. *бáна се* „разметати се“: Не ся хвали, не ся бани | Кралпа Марка да убиешѣ НП (Геро).

Тешко одвојиво од деноминала (*за-/о-*)*баниѝи* од **бан**, али та веза може бити секундарна, како то просуђују Sadnik/Aitzetmüller 83 § 107b, поредећи са чеш. *bániti* „испучити се, надути се“, глуж. *banić* „id.“, пољ. дијал. *zbanieć*, које изводе од **bańa* „округао суд“ (уп. **бања²**, **бањка**), али помишљају и на везу са *буниѝи се*, **буна**. Уп. и чеш. дијал. (лашки) *banit* „лагати, хвалити се“, које Machek 46 s.v. *bańkat* изводи од *taniti* са заменом лабијала. У значењу „засести“ могло је доћи до укрштања са **банак**.

баница¹ *бáница* f. „гибаница, врста пите (обично са сиром)“ Лужница и Нишава, јуж. Србија (РСА), *бáница* „id.“ Лужница (Ћирић), Лесковац (Митровић), Врање (Златановић), Јабланица (Жугић), *бáница* „крофна, гурабија, колач“ Свиница (Томић I), *бáничка* dem., хур. Јабланица (Жугић), *баничáр* m. „љубитељ гибаница“ Врање (Златановић), Јабланица, *баничáрка* f. „она која воли да једе баницу“ ibid. (Жугић).

- Од јсл. дијал. **gъban(ъn)ica*; уп. мак. *баница*, дијал. *гъбáјнца* (К. Пеев, MJ 21/1970:132), буг. *бáница* (ЭССЯ 7:187; SP 8:319; уп. БЕР 1:31).

Почетна група *гб-* упростила се након испадања слабог полугласника. Посреди је јужнословенска изведеница суфиксом **-ica* или **-ъnica* (мак. дијал. *-ајнца* < **-аъnica*?) од **gъbanъ*, пасивног партиципа глагола **gъbati* (ЭССЯ, SP l.с.), са другим суфиксом уп. мак. дијал. *баник* „гибаница“, слч. дијал. *banik* „врста колача са различитим надевом“ (SSN), укр. дијал. (карп.) *бáник* „пирог са сиром“ (ЕСУМ 1:134; Э. Балецкий, *Studia Slavica* 10/1–2/1964) итд. Паралелно образовање са превојем итератива **gybati* је **гибаница**. Погрешно Skok 1:577 s.v. *-gnuti*: од *гибаница* са аферезом *ги-*.

баница² *бáница* f. „врста пшенице голог класа“ Далм. (РСА; RJA), „врста крушке“ Хрв., *бáница* „врста крупне пшенице“ Книн (РСА).

- Нејасно.

Skok 1:104 ставља под **бан**, али се не види семантичка мотивација (порекло са подручја под *банском* управом, уп. **бановина** „врста јабуке“?). Веза са синонимним **брица** „врста пшенице без осја у класу“, на истом терену (Книн), али и шире (Ниш, Пирот) била би могућа преко **брница*, чак. **барница*, уп. мак. дијал. *бирница* „просо“ од **брьница* (БЕР 1:49; SP 1:465; уп. **бар**¹), али нема објашњења за испадање *p*. Као назив за врсту крушке, *баница* се може поредити са чеш. *baňka* „врста крушке“, длуж. *baňawa* „id; бундева“ (Sadnik/Aitzetmüller 83–84 § 107b, који претпостављају семантику нечег надуведеног, испупченог, уп. **банити (се)**), буг. дијал. *бањки* f. pl. „врста крушке која зри крајем августа“ (Геров).

банка *ба́нка* / *ба́нка* f. „новчани завод; зграда, просторије у којима је смештен новчани завод; новчаница или метални новац од десет динара; новчаница уопште; уложени новац при коцкању“ (РСА), *ба́нка* „банка; новац од десет / стотину ситнијих јединица“ Војв. (РСГВ), „банкнота“ (Вук 1818), „десетодинарка“ Прошћење (Вујичић), *ба́нка* „id.“ Црна Река (Марковић I), *ба́нка* „банка“ Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реић/Вацлија), чак. *ба́нка* (ČDL), *ба́ња* „новчаница уопште“ Лика; *ба́нчица* dem. „новчаница“, придеви *ба́нкин*, *ба́нчин*, *ба́нко̀вни*; *ба́нкџ*, *-џа* m. „власник банке; онај који се бави новчаним пословима“, „онај који држи банку при коцкању“ Београд / Шабац (РСА), *ба́нкџ*, *-џа* / *ба́нкџ*, *-џа* Војв. (РСГВ), *ба́нка̀рац*, *-рац* „чиновник банке“ (РСА), Војв. (РСГВ), *ба́нкџ̀ница* f. „зграда у којој је банка“, „коцкарница“ Војв., *ба́нка̀рство* n. „банкарски послови; сви новчани заводи“ (РСА), деноминал *ба́нка̀риши* impf. „бавити се банкарским послом“ Војв. (РСГВ); *ба́нкџ*, *-џа* m. „банкар“, „онај који држи банку при коцкању“ Војв. (РСА), *ба́нкџ* „id.“ ibid. (РСГВ), *ба́нкџ* „богат човек, човек који има своју банку“ Косово (Елезовић II 497), „продавац за тезгом; играч који држи банку“ Вис (Роки); *ба́нџџ*, *-џа* jи. Србија; *ба́нџџ* (РСА), *ба́нџџџ*, *-џа* „банкар; онај који држи банак у игри на срећу“ Дубр. (Бојанић/Тривунац); *ба́нџџ*, *-џа* Крлежа (РСА). — Од 1787. *банка* „новчани завод“, од 1802. „новчаница“ (Михајловић).

• Од ит. *banca* „банка“ (Skok 1:105), *banchiere* „банкар; онај који држи банку у хазардној игри“, делом преко нем. *Bank*, уп. и *Bank halten / auflegen* „држати банку (у игри)“, *Bankier*.

Ит. реч је интернационализам који је ушао у све европске језике. Њено значење развило се од „клуба, тезга“ преко „сто за којим се мења новац“ (уп. DELI 110–111; Kluge 88). Облик *ба́нк* m. „карташки улог“ Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Реић/Вацлија) верно предаје облик нем. речи *die Bank*, f. уз промену рода. Није јасно *ба́нг* „банка“ бачки Буњевци (Реић/Вацлија), јер пример наведен s.v.: *Ўно* сам *новце* *у бангу* указује на **банга*. Иначе је значење „клуба“ остало у српско-хрватском везано за маскулиnum **банак** (уп. тамо значења „банка; карташки улог“), са изузетком лађарског термина *банка* „попречна даска у чамцу на којој се седи“

Тамиш (Mihajlović/Vuković), уп. рус., укр. *ба́нка* „id.“ < нем. *Bank*, хол. *bank* (Фасмер 1:120; ЕСУМ 1:134), буг. *ба́нка* „id.“, нгр. *μπάγκα* „клу́па“ < ит. *banca* (Филипова-Байрова 75). Спорно је порекло значења „новчаница“: М. Павловић, НЈ 7/2–3/1940:60, Striedter-Temps 102 и Schneeweis 90 полазе од **банкнота** < нем. *Banknote*; Hadrovics 129 од мађ. *bankó* „id.“ као скраћења од *bankó-cédula* (одатле, или пре непосредно од нем. *Bankozettel*, с.-х. заст. *банко-цедуља* [Михајловић]); уп. слч. *banka* „новчаница, банкнота“ (HSSJ), рум. заст. *bancă* „id.“ (Cioganescu 65); буг. дијал. *ба́нка* „id.“ у рум. Банату из српско-хрватског (С. Стойков, ТБД 4:38). Уп. још *бање*, *бања* рл. шаљ. „банке (новчанице)“: Бање — тако се у шали тепа банкама Војв., *ба́ндара* f. шаљ. „десетица, банка“ (РСА), „id.“ Војв. (РСГВ). Значење *банкѐр* „продавац за тезгом“ са Виса спада пре под **банак**, уп. ит. заст. *banchiere* „id.“ (Zingarelli). Уп. и †**банкада**, **банкет**, **банкина**, **банкрот**.

†**банкада** *банкáда* f. заст. „народни самоуправни суд; општинска управа“ Топла код Херцег-Новог XVIII в., Паштровићи (РСА), *банкáда* „id.“ *ibid.* (Skok 1:105), *банкада* „седница, паштровски збор“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).

- Од вен. *bancàda* „скуп људи који седе на истој клупи“ (Skok I.c.; Lipovac-Radulović II 25; уп. Voerig 60).

Основно значење вен. *bancàda* = ит. *bancata* је „клу́па“, уп. *банкаџа* s.v. **банак**, тамо и *банак* „некадашње веће у Паштровићима“, *банка* некадашњи назив за одборнике у Пољцима (РСА). Семантички развој ишао је путем „клу́па, сто“ → „судије, већници које седе за столом“ → „суд“.

банкет *ба̀нкѐџ*, *-ѐџа* m. књиж. „свечан обед, гозба у нечију част“ (РСА), Војв. (РСГВ), вој. „степеник у стрељачком заклону“, „редови сложене цигле припремљене за печење“ Расина (РСА), „id.“ Брасина код М. Зворника, Петловача (грађа ЕРСЈ), „препрека на коњичким такмичењима начињена од земље“ сев. Србија (РСА), *ба̀нкѐџ* „id.“ Вршац (РСГВ), *ба̀нкеџ* „клу́пица“ сз. Бока (Musić), *ба̀нкѐџ* „клу́па у парку или врту; гозба“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *ба̀нкеџ* „id.“, „попечна даска на броду“ Будва и Паштровићи (ead. II), „id.“ Сали, Сутиван (Vidović), „ограда за дете“ Сплит (Radišić), *ба̀нкѐџ* „већи број редова осушених тугли“ Лесковац (Митровић), *ба̀нџѐџ* „id.“ Тимок (Динић I); овамо и *ба̀нкѐџа* / *ба̀нкѐџа* f. „гомила, хрпа дуга (дасака)“ (РСА). — Од краја XVIII в. *ба̀нкеџ* „гозба у нечију част; степеник у стрељачком заклону“ (Михајловић).

- Од ит. *banchetto* „клу́пица; тезга путујућег трговца; гозба, банкет“; у Приморју непосредно из италијанског, на истоку нем., фр. и рус. посредством.

Основно значење ит. речи је „клупица“, деминутив од *banco* > **банак** (DELI 110); за лађарски термин уп. вен. *bancheto* „id.“, *bancheta* „id.“, клупа у барци“, *banchete* „даске на које веслачи ослањају стопала“ (Vidović 13; уп. Воерио 60); значења „стрелјачко постоље; ред цигли“ и у другим језицима: буг. *banket*, пољ. *bankiet(a)* итд. Уп. и **банкина**.

банкина *банкина* f. књиж. „проширени, заштитни део насипа који оивичава пут и спречава одроњавање; редови сложене цигле“ (РСА), „усеклина у стени попут степеница; камена степеница за силазак у убао“ Бањани (грађа ЕРСЈ), *банкина* „обала за пристајање“ Корчула, „грета при дну стрехе“ Блато (Vinja 1:36), *банкина* „главна грета“: Банкина је грета на зид, и она држи све грете од шљеме на ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „камене плоче на огради на којима се седи; пруд“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerrić), „насип, кеј, лукобран; уздигнути део складишног простора; степеник уз зид подрума на који се наслањају бачве“ Вис (Roki), „ограда на веранди“ Орбанићи у Истри, *банкин* m. „id.“ *ibid.* (Kalsbeek).

• Од ит. *banchina* „кеј, мол; водоравна грета постављена ради ојачања или подупирања зида итд.“, вен. „насип; постоље за стуб моста“.

Уп. Vinja l.c.; Lipovac-Radulović I 25; Vidović 13. Ит. реч је деминутив од *banca* „клуба“ (DELI 110, в. **банак**, **банка**), који је, слично као и *banchetto* > **банкет**, попримио разна техничка значења.

банкнота *банкнота* / *банкнота* f. књиж. „папирни новац, новчаница“, рег. и *банканота* „id.“ Полица (РСА), *банканота* Вргада (Jurišić), *банканота* m. (ČDL). — Од 1816. *банкнота* (Михајловић).

• Од нем. *Banknote* „id.“ (Striedter-Temps 102; Schneeweis 90).

Нем. реч је од енгл. *bank-note* „id.“ (од краја XVII в.). Посреди је интернационални англицизам, уп. мак. *банкнота*, буг. *банкнота*, пољ. *banknot*, рум. *banconotă*, нгр. (μ)παγκνότα, алб. *bankënotë*, итд. Уп. Kluge 88; DELI 111. Облик *банканота* у Приморју преко ит. *banconota* „id.“, уп. и фурл. *banconota* (DESF 151).

банкрот *банкрот*, *-ота* m. „падање под стечај, економски крах; онај који је банкрутирао“ (РСА), Војв. (РСГВ), „пропалица, банкротер“ *ibid.* (Вук 1818), adj. indecl. „пропао, настрадао“ Ускоци (Станић), *банкрот* m. Војв., *банкрот*, *-ота* Вршац (РСГВ), такође *банкрот*, *-ота* „онај који је банкрутирао“; *банкротџер*, *-џера* „id.“ ⇒ *банкротџерски* adj., *банкротџица* f. „жена банкрот“, *банкротџица* реј. „жена банкрота“ Бачка, *банкротина* m. augm. Дучаловићи, *банкротство* / *банкротство* n. abstr., фиг. „пропаст; пад“, *банкротлук* m. „банкротство“; придеви *банкротов*, *банкротни*, *банкротски*; *банкроташти*, *-ашти* (im)pf. „падати, пасти под стечај“ Матавуљ, *банкроташти*, *-ашти* „id.“ (РСА), *банкроташти* „id.“ (Вук 1818;

РСА), Војв. (РСГВ), фиг. „пропасти“, *банкротирац*, *-рца* т. „банкротер“ (РСА). — Од друге пол. XVIII в. *банк(е)рој*, *банк(е)ројирајти*, *банкротисиво* (Михајловић).

- Од нем. *Bank(e)rott* „id.“, *bank(e)rottieren* (Schneeweis 91; Striedter-Temps 103), *Bankrotter*.

Интернационални германизам, уп. мак. *банкрот*, буг. *банкрот*, заст. *банкрот*, слн. *bankrôt*, чеш. *bankrot*, пољ. *bankrut*, рус., укр., блр. *банкрот*, *банкрот*, рум. *banrută* f. итд. Skok 1:728 s.v. *-irati* изводи *банкрот* т., adj. indecl. (пример је из говора жумберачких католика из фр. *banqueroute*; одатле свакако застарели облици *банкруј*, *банкрујисиво* (Михајловић 54). Нем. и фр. реч своде се на ит. *banca rotta* „сломљена банка“ (Kluge 89; Dauzat/Dubois/Mitterand 72), уп. **банка**.

бановац *бáновац* / *бáновац*, *-овца* т. бот. „пелинђул, *Artemisia annua*“ В. Пелагић (РСА).

- Нејасно.

За извођење од **бан** не види се семантичка мотивација. Како *Artemisia annua* не спада у барске биљке, слабом се чини могућност реконструкције **багновац* од псл. **bagno* / **bagнь* „блато, мочвара“ и везе са називима разних биљака, посебно *Ledum palustre*, у сев. словенским језицима (уп. пољ. дијал. *bagán(ek)*, рус. дијал. *багón*, књиж. *багуљник* итд., в. ЭССЯ 1:124–129; SP 1:177–178).

бановина *бáновина* / *бáновина* f. „врста слатке јабуке“ Слав. Посавина (РСА).

- Нејасно.

Можда историјски мотивисано (Славонијом су некад управљали *банови*), или пре само преосмишљено према **бан**, уп. *банбаница* f. „врста јабуке“ Самобор (РЈА), такође **баница**² у значењу „врста крушке“. Уп. могуће значење **банути** „набрекнути, бујати, цветати и сл.“.

баново *бáново* п. „железничка станица“ Ср. Каменица катол., Бос. Крајина, Хрв. (РСА), *баноф* т. заст. Ђурђеvec (Piškorec 85), *бањџф* Пригорје (Schneeweis 88).

- Од нем. *Bahnhof* „id.“ (Schneeweis l.c.; РСА 1:292).

Уп. пољ. *banhof*, дијал. *banof* „id.“. Хрв. књижевно *колдовор* (одатле слн. *kolodvôr*) је књиж. полукалк нем. речи, али истоветна сложеница постоји и у српском народном језику, рег. *кòловџор* „ограђени простор у сеоском дворишту“ ваљ. Тамнава (РСА). Значење *баново* п. „банска управа, седиште банске или локалне управе“ Дрвар поред *Баново* горњи део града Дрвара — подручје између железничке станице, фабрике целулозе, *Зокила* и *Шийада* *ibid.* (Јовичић) вероватно укрштено са **бан**.

Баноштор *Бáноштор* т. село у Срему на Дунаву (РСА).

- Од мађ. *Bán Monostor* „Банов манастир“ (Skok 1:105).

Хаплогологија -анмоно- > -ано-. Место је понело име по манастиру који је ту око 1150. подигао угарски бан српског порекла Белуш, 1198: *Monast. S. Stephani protomartyris situm in loco qui dicitur Keu* (мађ. *kő* „камен“), 1309: *Bani monasterium*; 1476: *de Banmonostra* (Csánki 231, 234).

бантати *б̄ан̄џаџи* impf. „бунцати“ Пирот, „говорити којешта, лупетати“ Зоруновац (РСА), *б̄ан̄џа* 3. sg. „галамити, викати; правити неред“ Топли Дол код Пирота, Калетинац код Гадиног Хана (Г. П. Клепикова, ЈФ 56/1–2:518), „говорити недолично“ Пирот (Златковић III), *б̄ан̄џам* „брбљати“ Лесковац (Митровић), *заб̄ан̄џаџи* pf. „забасати, залутати“ (Вук; РСА), *заб̄ан̄џам се* „занети се, забавити се нечим“ Лесковац (Митровић), *наб̄ан̄џаџи* „случајно наићи, набасати (на некога, на нешто)“, ~ *се* „накупити се, наслагати се, нахватати се, налепити се“ Војв. (РСА); *џреб̄ан̄џаџи* „прерасти (о прелому кости)“: Сломилa је крава ногу и никако да пребанта Пива (Гаговић), *џб̄ан̄џаџи* „наговорити, навести, лукаво, преваром придобити некога за нешто, обрлатити“ Буковица, Банија, „слагати, преварити (некога)“ Банија; *џб̄ан̄џориџи* „обанџаџи (в.)“ *ibid.*, *џдб̄ан̄џаџи* „решити се бриге, невоље и сл., растеретити се“ Темнић, „немати у сећању, заборавити“: Он мисли да *џдб̄ан̄џа* Левач, *џдб̄ан̄џаџи* „растеретити се“ *ib.* (РСА); такође *б̄џн̄џа* 3. sg. impf. „говорити којешта, бунцати; гатати, нагађати“ Тимок, *заб̄џн̄џа (се)* pf. „почети говорити којешта; запричати се; замајати се“ *ibid.* (Динић I); овамо можда *банџиваџи се* „ослободити се, отарасити се“ НПр Осијек, *збанџиваџи*, *збанџивџам* impf. „одвраћати некога, скретати нечију пажњу, нечији интерес на друге ствари“ Лика; *набанџураџи (се)* pf. „нанети, налепити неку жиђу масу у дебљем слоју; нахватати се, налепити се, прионути о нешто у дебљем слоју; обући, натрпати на себе много одеће“ Бачка (РСА).

- Нејасно; уп. мак. дијал. *банџа* „говорити бесмислице, лупати“, *банџори* „id.“ Велес (Reiter).

У разним значењима можда различитог порекла, али је тешко раздвојити их. У значењима „бунцати; занети се“ могло би најпре бити интензив на *-џаџи* од **банати**¹, уп. тамо *бан-џаџи*, али је очит и паралелизам са (такође нејасним) **бандати**¹, уп. тамо *бандориџи* образовано као мак. *банџори*. Није искључена ни веза са **банда**², **бандати**² (уп. *засџраниџи*, *скренуџи* у значењу менталног поремећаја); на исту везу указује и дублета *џдб̄ан̄џаџи* „решити се (нечега)“ ← *, „ставити на страну“ (?); са друге стране, *џдб̄ан̄џаџи* би се могло објаснити и полазећи од хунгаризма **бантовати**, *банџа* „досада“, но ни једна ни друга претпоставка не објашњава облик без проверба *банџиваџи*. Клепикова l.c. *б̄ан̄џа* „галамити“ означава као хунгаризам, без етимона. Уп., међутим, облике са -л-: *бл̄ан̄џа* 3. sg. =

bāntīa „говорити недолично“ Пирот (Златковић III), *bāntīam* „говорити бесмислице“ *ibid.* (Живковић), „причати неповезано, без смисла“ Лужница (Тирић), *bāntīav* *adj.* „приглуп, незаинтересован; брбљив“ Пирот (Златковић III), који упућују на *bānav* „немаран, нехатан, флегматичан“ *ib.* (РСА), буг. дијал. *bānav* „који говори и ради споро; расејан, немаран“ (БЕР 1:54), **банути се**, **блентав**. За *набантїаїи* „наїћи“ в. Влајић-Поповић 2002:263. По страни стоји семантика нагомилавања, лепљења, зарастања; за *набантїаїи се* в. *ibid.* 59; *набантїураїи* Бјелетић 2006:364 пореди, уз резерву, са **батурати**.

бантовати *bāntїоваїи* / *bāntїоваїи*, -ујѐм (*im*)*pf.* „узнемирити, узнемиравати“ НП, Буковица, Слав. (РСА), *bāntїоваїи* „досађивати; вређати“ Лика (Skok 1:108), „оговарати, оптуживати“ Поткозарје (Далмација), *бантїоваїи* „узнемиравати“ Озаљ (Težak), *бантїоваїи* „боловати“ Војв. (РСГВ), „узнемиравати, малтретирати“ Кордун (грађа ЕРСЈ), „досађивати; вређати“ Жумберак катол. (Skok I.c.), *bāntїоваїи* „задиркивати, досађивати, сметати“ Дуга Реса и Карловац (Perušić I 39), *bāntїоваїи* „id.“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *бантїуваїи* „узнемиравати“ Гола (Večenaj/Lončarić), *їзбāntїоваїи* *pf.* „узнемирити, омести“ Бос. Грахово (РСА), *збантїоваїи* „id., повредити кога физички или морално; збунити; оштетити“ (РЈА); *bāntїа* *f.* „досађивање, узнемиравање“ Банија, „неприлика“ (РСА), „id.“ Жумберак катол., чак., кајк. (Skok I.c.); деноминали *bāntїаїи* (*im*)*pf.* „узнемирити“ Михаљевићи крај Оштарја (Perušić IV 74), „досађивати“ Нуштар код Винковаца (грађа ЕРСЈ), *обāntїиїи* *pf.* „озловољити некога неким поступком“ Дубр. (Бојанић/Тривунац). — Стрп. 1430. **БАНТЪОВАТИ: ДА НАШЉМЪ ЦЕТЕ НЕ ЧИНИ И ДА ИХЪ НЕ БАНТЪИЕ** (Даничић, в. доле), од XVI в. *бантїа* „досада, неприлика“ (Hadrovics 130).

• Од мађ. *bánt* „узнемиравати, злостављати; досађивати; тиштати (о болести)“ (Skok 1:108; Hadrovics 130–131). Источноевропски хунгаризам, уп. буг. дијал. *бантувам* Трансилванија, слн. *bantováti*, *bantúvati*, слч. *bantovat'*, чеш. дијал. *bantovat'*, пољ. заст. и дијал. *bantować*, стукр. *бантовати*, укр. дијал. *бантува́ти*, рум. *a bîntui*.

Skok I.c. полази од именице *бантїа*, коју Hadrovics I.c. сматра регресивном творбом од глагола; у значењу „глоба“ као да је код ње дошло до укрштања са италијанизмом *бантїиїи* поред **бандити**, в. тамо. Интерпретација стрп. примера код Даничића „bandire, proscibere, multam imponere“ заснива се на погрешном везивању за *бантїиїи*, смисао одредбе је пре „да нашим не чини штете ни сметње“, уп. у сличним одредбама стрп. **забава** „impedimentum“, **забавити** „impedire“: **ДА ИМ НЕ** (није) **ЗАБАВЕ** — **ДА ХОДЕ** (дубровачки трговци) **СВОБОДНО**, **А НИКТО ДА ИМЪ НЕ ЗАБАВИ НИЦА** (Даничић 1:349–350). Уп. **бантати**. По страни стоје значења *bāntїоваїи* „почињати ‘истрагу’ издалека, ‘испипавати’ неку тајну“ Банија и Кордун (Петровић

Д.), *банићоваџи* impf. „саветовати, упућивати на исправан пут“: Отац га је љвијек банићово шта вала радит Лакат код Невесиња (грађа ЕРСЈ).

банути *бануџи*, *банић* pf. „изненада доћи, наићи“ (Вук 1818; РСА), Војв. (РСГВ), „набасати (на некога или нешто)“, „нагло, изненада отићи; тумарнути, тркнути“ Бачка (РСА), *бануџи* „(изненада) доћи“ Ускоци (Станић), *бануџи* „лупити, ударити“: Бану нџом, прѣврну ведрицу сас млѣко, „неочекивано доћи, наићи“: Ако бани нека молава, неко врѣме Косово (Елезовић I), *банић* „id.“ Лесковац, *банић* „id.“; ударити, лупити“ ib. (Митровић), Призрен (Чемерићи), *банић*, *банић* „изненада доћи“ бачки Буђевци (Рић/Ваћлија); такође са -х-: *банићуџи*, *банић* „id.“ (Вук; РСА), *банићуџи* Рожаје (Надџић), чак. *банићуџи* = *банићуџи*, -нен Брусје (Дуљчић); са -к-: *банићуџи*, -нѣм (РСА), *банићуџи*, -ем „снажно ударити песницом“ Војв. (РСГВ); са префиксима *дѣбануџи* „банути, доћи“ Пива (Гаговић), *нѣбануџи* „id.“ НПр. Слав., „навалити, насрнути, напасти“ НП, *нѣбанићуџи* (РСА), „љути-то узвикнути, издерати се“ (Вук; РСА), чак. *нѣбанићуџи* „набасати“ Брусје (Дуљчић), *убанићуџи* „ући нагло, изненада“: Убану унутра ка вртоглав Лика (RJA s.v. *ubahnuti*), *нѣбанићуџи* „наићи, створити се негде, банути“ Слав., *банићуџи*, *банићуџи* impf. „изненада долазити, појављивати се“ (РСА), *банићуџи*, *банићуџи* „долазити, пристизати“ Ускоци (Станић). — Од XVII в. *банићуџи* „ударити чим о што“, од XVIII в. и *банићуџи* „доћи бахатом се огласивши, нагло, изненада“ (RJA).

• Од псл. **банићуџи*, уп. слн. *nabáhniti* „банути“, чеш. дијал. мор. *bechnút* „бацити, пасти“, лашки *bechnut'* „ударити“, пољ. дијал. *bechnać* „id.“, укр. *банићуџи* „тешко пасти, јако ударити“ (Skok 1:91; SP 1:463 s.v. *банићуџи*).

С.-х. глагол је у ЭССЯ 1:135 стављен под **банићуџи* заједно са слч. дијал. *банићуџи* „шумно ударити“, рус. дијал. *банићуџи* „пасти“, укр. *банићуџи* „испалити, гурнути“, блр. *банићуџи*, али се указује да се с.-х. примери могу сводити и на **банић-*; уп. Влајић-Поповић 2002:219–224. Слична дилема код заст. *банићуџи* impf. „лупати ногама“ (од XVI в., зап. лексикографи), чак. *банићуџи* „тапшати рукама“ Брусје (Дуљчић), уп., с једне стране, пољ. дијал. *банићуџи* impf. „лити (о киши)“, чеш. дијал. *банићуџи* „лупати, пуцати“, укр. *банићуџи* „лити; јако ударити“, блр. *банићуџи* „плуштати, лити; похлепно јести“, полес. *банићуџи* „ударити у бубањ“ (SP 1.c.), а с друге рус. дијал. *банићуџи*, чеш. дијал. *банићуџи*, слч. *банићуџи* све „лупати“ (SP 1:180 s.v. *банићуџи* 1). У примеру из НП: Ранилице банилице, | Рано ли си банула, | Сватко те бере, за свакога ниси, | Тко те бере радо драгог види Госпић (РСА), глагол *банићуџи* са изведеницом *банилице* f. „цвет бреберина“ као да показује значење „нићи, развити се, расцветати се“, коме доста блиско стоји чеш. дијал. мор. *банићуџи* „бубрити, бујати, отицати, надимати се“, уп. за ту семантику код истог корена у српско-хрватском Влајић-Поповић 2002:242 и в. **банићуџи**.

банчити *бѣнчиии*, -ѣм impf. „проводити време у пијанчењу“ (РСА; РЈА), „id.; викати, грдити“: цѣо дан бѣнчи нѣ децу Војв. (РСГВ), „беспосличити, луњати“ Дубица на Уни, ~ се „разметати се, башкарити се“ (РСА), Бѣнчиѡ се док је ѣмѡ, а сѣд нѣма штѣ обући Војв. (РСГВ), *бѣнчиии* „трошити немилице“ Загарач (Ћупићи), *бѣнчиии* „пијанчити“ бачки Буњевци (Реић/Ваѣлија), Дуга Реса и Карловац (Реѣић I 39), *бѣнчиии* „id.“, славити нешто уз обиље јела и пића“ Селца (Вуковић), *бѣнчиии* „бучити, узнемиравати“: Не бѣнчите дѣцу нѣк спију Озѣљ (Теѣжак), *з-/раз-бѣнчиии* pf. „пробудити дете из сна“ Жумберак катол. (Skok 1:105), *зѣбѣнчиии* „замајати, задржати“: Забанчио ме својим разговором те нисам могао свршити посао за дана Дубица на Уни, *из-/нѣ-бѣнчиии се*, *ѣрѡбѣнчиии* „налумповати (се)“ (РСА; РМС), *ѣрѡбѣнчиии* „id.“ бачки Буњевци (Реић/Ваѣлија); *бѣнчило* m. реј. „онај који банчи“ Нови Сад, *бѣнѣош* „id.“ Бачка, *бѣнѣура* ibid., *бѣнѣука* „пијаница; шљивчина“ Расина (РСА).

- Нејасно.

Можда деноминал од **банак** у значењу „излежавати се на банку, ленствовати“, или „траћити време седећи на клупи у крчми“, за значење „замајати, задржати“ уп. **банити (се)** „засести“, **банити**² „чекати“. Skok 1:105–106 с правом одбацује Даничићево извођење из мађ. *bandsa = bandsi* „разрок, шкиљав“ (уп. **банѣав**) као неуверљиво, а сам уз резерву помишља на деноминал од **банац**¹, док могућност везе са (*ра*)*збанчиии* „пробудити дете из сна“ процењује као мало вероватну, но уп. горе значења из Војводине и Озља.

банѣав *бѣнѣав*, -ѣ, -ѡ adj. „разрок, зрикав“ Бачка (РСА), Ловра (РСГВ), бачки Буњевци (Реић/Ваѣлија).

- Од мађ. *bandzsa(l)* „id.“ (уп. EWU 78).

банѣор *бѣнѣѡр*, -ѡра m. „рекла; кратка женска хаљина од цица“ Пирот (РСА; акц.?), *банѣѡр* „id.“ ibid. (Живковић).

- Нејасно; уп. буг. дијал. *банѣѡр* „женска горња одећа од сомота или другог материјала“ Софија (БД 2:69).

бањ¹ *бѣњ* m. „купање“ Далм. (РСА), „купалиште; купатило“ Бакарац и Шкрљево (Турѣна/Њерић), *бѣњ* „купање; купалиште“ ји. Бока (Липовас-Радуловић I), „id.; купатило у стану“ сз. Бока (Мусић), *бањ* „купање у мору“ Сутиван, „морско купалиште“ Сплит (Видовић), *бѣњ* „купање“ Орлец (Нутзагери), *бѡњ* „купка; купатило; када“ Вис (Роки), топ. *Бањ* село код Задра (РЈА), *Војнички бањи* сз. Бока (Мусић); *бањѣии (се)* impf. „лечити (се) топлим водом“ Жумберак катол. (Skok 1:108), *бањѣи се* „купати се“ сз. Бока (Мусић), *бањѣи се* „id.“ ји. Бока (Липовас-Радуловић I), Брусје

(ЏДЛ), *бањай̄и* (се) „id.; пландовати уз море“ Вис (Roki), *бањай̄и се* Далм., *забањай̄и* рф. „потопити брод да би му дрво набрекло“ Сутиван (Vidović), *набањал* „натопљен“ Орлец, *обањал се* ib. (Houtzagers). — Од XVII в. *бањ* М. Орбин, Микаља, *бањо* п. Кашић (RJA).

• Од ит. *bagno* „купање; купка; када“, *bagnare, bagnarsi* „купати (се)“ (Skok l.c.; Musić 130–131; Lipovac-Radulović I 26; Vidović 14); уп. нгр. *μλάνιο, μλάνιαρίζω, μλάνιάρω*, тур. *banуо*.

Италијанизам *бањай̄и се* са првобитним акцентом на пенултиме формално се разликује од *бањай̄и се* као деноминала од **бања¹** (истог крајњег порекла); Skok l.c. не повлачи ту разлику.

бањ² *бањ* т. „греде у подруму на којима леже бурад с пићем“ Шумадија (РСА).

• Нејасно.

Можда од **бадањ*, са упрошћењем *дњ > њ* у косим падежима, нпр. *бадња > бања*, уп. *бањак < бадњак* s.v. **бадњи**, за семантику уп. **бадањ¹** у значењу „бачва, каца“, тамо и *бадњача* „попречна клада (на огњишту)“. Са друге стране, уп. *бањгер* „греда на којој лежи буре“ Озаљ (Težak), можда од нем. *Weinkeller* „вински подрум“. Или можда од *бањак*, **банак**, уз одбацивање *-(a)к* схваћеног као домаћи суфикс, уп. *бањай̄а и ђџка* „пећ која има банак“ Војв. (РСГВ), мај. *banуа, banуake-тeпe* „врста сељачке пећи“ (EWU 79). Или у вези са другим елементом у **кото-бан**, *кошобањ*, *кошобања*?

бања¹ *бања* ф. „лечилиште на минералним изворима; извор топле воде“, рег. и „јавно купатило“ Расина (РСА), Косово (Елезовић I), „купатило у стану“ (РСА), сз. Бока (Musić), Васојевићи (Боричић), Конавли (Kašić), „купање, прање (обично у топлој води)“ (РСА), „купање; купалиште; купатило; када“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), „кадица, корито“ Велико Блашко (Савићеве), „кабина за пресвлачење купача“ Улцињ (РСА), *бања* „бања; купатило“ Карашевци (грађа ЕРСЈ), фиг. „затвор“ Призрен (Чемерикић), кајк. *бања* „посуда за мочење; када“ (РНККЈ); такође *бења* „бања; купатило“ Карашевци, *бња* „id.“ *ibid.* (грађа ЕРСЈ); *Бања* чест топоним (Вук; РСА; RJA) ⇒ етник *Бањанин* т., као топ. *Бањани* рл., придев *бањскӣ / бањскӣ, бањск̄а* ф. „врста народног кола“ Рудник (РСА), топ. **Бањска**; *Бањац*, *-њаца* т., *Бањка* ф. етник од *Бања* (RJA; РСА), *бањац*, *-њаца* т. „ветар из правца Сокобање“ (РСА), *бањџи* „id.“ Тимок (Динић I), *бањка* „врста народног кола“ (РСА), *бањка* „кошава која дува од Сокобање“ Алексинач (Богдановић II); „вода за купање детета; купање новорођенчета“ Лесковац (Митровић), такође *баљка* „корито за купање новорођенчета“, *бањица* дем., „место у кући или соби за прање и умивање“ БиХ, „мала ка-

да“ (РСА), Дубр. (Вук; Бојанић/Тривунац), Ускоци (Станић), топ. *Бањница* (РСА; Елезовић I); *бањбар* т. „онај који некога купа“, *бањаџија*, *бањанлиџка* f. „послужитељ(ка) у купатилу“ Врање; деноминал *бањайи* (се) impf. „купати (се), прати“, *из-на-о-бањайи* pf. (РСА), *бањайи* impf. „поливати водом возник да се лакше вуку трупци“ ⇒ *бањач*, *-аца* „поливач“ ист.-бос. Ере (Реметић), *бањайи* (се) „купати (се), прати“ Ускоци (Станић), *бањайи* (се) Загарач (Ћупићи), *бањайи* (се) Косово (Елезовић I), (*уро-*)*бањам* (im)pf. Лесковац (Митровић), *бања* 3. sg. Алексинац (Богдановић II), *бања се* Црна Река (Марковић I). — Стрп. топ. **БАЊА**, **БАЊСКИ** XIV в. (Даничић), **БАЊАТИ** (сѐ) XV–XVI в. (Катић).

• Од псл. **ban'a* „купатило, купање; када, корито; бања, топице (и сл.)“, **baniti* поред (јсл.) **ban'ati* „купати се“; уп. стсл. **БАЊА**, **БАЊАТИ**, **БАЊИТИ**, мак. *бања* f., *бања* (се) 3. sg., буг. *бања*, *бањам* (се), слн. *banja*, струс. *бања*, рус. *бања*, дијал. *бајна* „парно купатило“, *бањитъ* „прати се топлом водом, парити се“, стукр. *бања*, укр. *бања*, *бањити*, блр. дијал. *бања*; из словенског мађ. *бања*, рум. *baie* (Skok 1:108; ЭССЯ 1:151–152; SP 1:189–191; уп. EWU 79 s.v. *baња*²; Tiktin 1:268).

Псл. реч углавном се изводи од лат. *bal(i)neum* „купаоница, купатило“ (ЭССЯ, SP I.с.; ESJS 1:56, в. тамо за друга мање вероватна тумачења). У приморској топонимији посведочен је и лат. деминутив *balneolum*: *Бањол* Раб, *Бањула* / *Бањола* Бар, где се испадање првог л тумачи дисимилацијом (Skok I.с.), али се тај глас није одразио ни у **ban'a*, што упућује да се као непосредни предлогак слов. облика претпостави влат. облик без *-l-* (уп. ит. *bagno* s.v. **бањ**¹, али в. **блањати**) и то, с обзиром на слов. *a*-основу, у множини: **bania* или сл. У северним словенским језицима **ban'a* долази и у значењима рудника, окна, солане, каменолома, куполе, округле, испуцане посуде, лопте, дубоког места у реци и сл. (и мађ. *бања* „рудник“, у том значењу вероватно из словачког, EWU I.с. s.v. *baња*¹), где се може радити о семантичком развоју истог лат. етимона, али и о његовом укрштању са неким другим (домаћим) кореном, уп. **бањка**. Вокализам карашевских облика *бења*, *бѣња* у овом је значењу секундаран, али би могао бити примаран код хомонима „бућкалица“, в. **бања**². За значење „затвор“ у Призрену уп. **банат**. Реч *бања* „мокраћа“ поред *йобањайи* „мокрити“ у ТЈ грнчара, ужара и трговаца у Краљеву, Крагујевцу и Лесковцу (Милићевић 89) је поствербал, а глаголско значење је шалив помак од „полити“ (в. горе). Овамо можда и *разбањавиити се* „омлитавити“ БиХ (RJA), што Sadnik/Aitzetmüller 83 § 107b просућују као нејасно (изворно **„расквасити се“?*). За *йобанайи се* „потући се“, *набањайи се* „најести се“ в. **банати**².

бања² *бања* / *бења* / *бѣња* f. „бућкалица, качица за кајмак“: Напрот смо ч'инили сметану у бањи (бѣњи, бѣњи) Карашевци (грађа ЕРСЈ), *бења* „бућкалица“ Свиница (Томић I).

• Вероватно од псл. **bъдън'а*; уп. слч. *bodña* „мала посуда за производњу сира“, *bedña* „шкриња, каца“, пол. дијал. *bednia* „ведро, чабар“, рус. дијал. *бóдня* „id; бачвица са поклопцем“, укр. *бóдня* „бачва, каца; врста кошнице“, дијал. „каца за држање покућства; бачва за брашно“, „дрвени суд за преношење овчјег млека, бачвица“, дијал. (лемковски) *bodeňka* dem. „суд за бућкање маслаца“.

Истога порекла као **bъдън'а* > *бадња* s.v. **бадањ**¹; иначе је маскулиnum ограничен на јужнословенске, а фемининум на севернословенске језике. У карашевском говору исти (секундаран) гласовни лик попримила је псл. реч *ban'a* (в. **бања**¹). Уп. **бања**.

Бања Лука в. бан.

бањикати се *бањикаџи се, бањиче се* impf. „гласати се при парењу (о кобили)“ Бачка (РСГВ), *бањџаџи се, -џм се* „скакати тамо-амо и узнемирати друге око себе (каже се обично за децу)“ Дубица на Уни (РСА).

• Вероватно од **њикати** „рзати“ са експресивним *ба-*.

Уп. **ањикати** „подврискивати“, *хањџаџи се* „играти се, трчати имитирајући коња“ Доњи Рамићи (Malbaša).

бањина *бањина* f. „комина од маслина“ Паштровићи (РСА).

• Вероватно од стерп. **бъдњина* „оно што остаје на дну каце“, в. **бадањ**¹.

Уп. у Загарачу *бадњевџи куйџс, бадњевџа вода* (Ћупићи), у Далмацији *бадањ, бадњина* „дрвени суд за врење згњеченог грожђа“.

бања *бања* f. „суд за хватање воде“: На сваким колима на дугачком штапу забодена бања којом се вода из реке или баре захвата и биволи поливају — бањају ји. Србија (РСА).

• Вероватно од псл. **banьka*; уп. слн. *bânjka* „плитка посуда за течност“, чеш. *banьka* „трбушаст суд“, слч. *banьka* „мала посуда“, дијал. *banьka* „трбушаста глинена посуда за пијаћу воду“, глуж. *banьka* „бокалић“, укр. дијал. *бањка* „глинена посуда уска грла за течност“, уп. још са непалаталним *-п-* рус. *ба́нка* „стаклени или метални суд, поглавито ваљкастог облика“, дијал. „мало, али широко дрвено ведро за продају живе рибе; котарица“.

Псл. реч обично се тумачи као деминутив од **ban'a* (ЭССЯ 1:152–153; SP 1:188–189); контекст цитата једине потврде (Сретен Ј. Поповић, *Пушовање њо Новој Србији*, Београд 1950, стр. 440), који је горе дат потпуније него у РСА s.v., упућује на везу са *бањаџи* „поливати“, в. **бања**¹. Ипак не треба искључити друге могућности извођења: од **ban-* „пупчити се, бубрити“ (тако Sadnik/Aitzetmüller

85–86 § 107с, в. **банити (се)**), од **bъдън-* (в. **бања**²), или везу са *кошо-бањ(а)*, **кото-бан**, уп. особито рус. дијал. значење „котарица“.

бањора *бањора* f. „дечји змај“ Цетиње (РСА), *бањора*, *-ōrē* „id.“ Загарач (Ћупићи).

- Нејасно.

Уп. можда ит. *banderuola* „заставица, ветроказ“, дем. од *bandiera* > **бандера**.

Бањска *Бањска̄*, *-ē* adj. f. варош (sic!) на Косову: у маленој Бањској крај Косова НП (Вук; Вук II 44°, 3), *Бањска* име два села на Косову, друго још и *Турска Бањска*; етници *Бањшићанин* / *Бањшићанин* m., *Бањшићанка* f., *Бањскалија* m., ктетик *бањшићански*, *Бањшићанска Река* (Елезовић I). — 1316. **Село ван'ска** (Споменик 4:2).

- Придев на *-ьскъ* у ж. роду према *вьсь* „село“ или *рѣка*, од **бања**¹, или од придева *бањ* „банов“ (в. **бан**).

Кроз село Бањску протиче *Бањска Река* лева притока Ибра (РСА); она се помиње још у летописима: *ѣѣка Банска при градоу Звечани*, где је краљ Милутин подигао цркву Св. Стефана; други стерп. извор прецизира да се место прозвало тако **ѣади текоуѣиѣхъ топлѣиѣхъ вѣдѣ** (Даничић 1:25). Исто и слична имена срећу се и другде у српским (РСА s.v.) и другим слов. земљама, нпр. буг. (*село*) *Банско* код Разлога, стпољ. *Vansch* у Шлеској 1287. (Rospond 1976:9, 68); уп. стел. **БАНЬСКЪ** „бањски“, мак. *бањски*, буг. *бански*, слч. *banský*, чеш. *báňský* „рударски“, струс. **БАНЬСКЫИ**, укр. дијал. *бањский* „солански“ (ЭССЯ 1:153; SP 1:189). Ипак овде и у неким другим случајевима посреди могу бити секундарне изведенице од првобитно двочланих топонима типа *Бања Лука*, са придевом на *-јь* од **бан** у првом делу; чини се да је тако ова *Бањска* схваћена у народној епизи, која за њу везује Страхинића *бана*, а у непосредној близини Бањске је, можда на самој речници Бањској, лежало почетком XIV в. село **БАНЕ ПОЛЕ** (Споменик I.c.).

баор *баор* m. реј. „дете“: Онај баор плаче, њч не патѣше [престаје] Косово (Елезовић I; РСА).

- Од псл. **bachorъ* поред **bachurъ*; уп. глуж. *bachor* „буцмасто дете“ (ЭССЯ 1:135, 136–137), пољ. *bachor* реј. „дете“, укр. *бахур* „мало дете, кмекавац“ (id. 134), блр. *бахурок* dem. „дебело дете“.

Вероватно метонимијом од **bachorъ* „трбух“ > **бахор**, најпре због изгледа мале дече, која су обично трбушаста и буцмаста (уп. **бамбрек** и Бјелетић 2006:97–98) или можда као ознака за члана породице кога треба хранити, а који сам још не привређује; Влајић-Поповић 2002:228 претпоставља семантички развој „ударати“ → „плакати“. У сев. слов. језицима реч се укрстила са хебр. *bāchūr* „младић, нежења“, одатле значења „Јеврејче, копиле“ у пољ. *bachor* поред *bachur*, дијал. *bochor*, блр. *бахур*, *бахурок*, укр. *бахур*, *бахурь*, рус. *бахур* итд. (Sadnik/Aitzetmüller 78 § 106a).

баоча *баоча* f. „дршка на ботуру (оруђу за хватање рибе)“, *бџа* „балчак“ Дубр. (РСА), *бауча* „горњи део весла, ручка“ Војв. (РСГВ), *бауча* „рашак [врста мотовила?]“ јуж. Барања (Sekereš IX), *баучица* dem. „попречно дрвце на мотовилу“ (РСА), *бауч* m. „горњи део весла“ Војв. (РСГВ), *баучје* n. „дрвена ручка, држак (на српу)“ Оток (РСА); овамо вероватно и *збаоч* m. „балчак“: Опери ми сабљу до збаоча НП (Вук; РСА). — Од 1520. *баоча* f. „балчак“: Изе свој мач и обрати га г земљи баочомь Дубр., од XVII в. *боча* „id.“ Гундулић, зап. лексикографи (RJA).

- Вероватно од тур. *balçak*, са прелазом *л > о* и одбацивањем завршног *-(а)к* схваћеног као домаћи суфикс.

Уп. такву декомпозицију и код млађе позајмљенице из истог извора *балча* поред **балчак** (Skok 1:100). Хапаксни облик из НП *збаоч* вероватно декомпозицијом у обртима *из, с, уз, низ баоч(а) < *баљач, балча*. РСА реконструише ном. *збалач*.

бап *бап* interj. за подражавање звука, обично потмулог, при удару тупим предметом или паду, или узастопног ударања, у том случају поновљена ЦГ (РСА), *бап* / *бап* Ускоци, такође *бап* (обично поновљено) ib. (Станић), *бап* Каменица код Ниша, *бап* ib., *бап* ib. (Јовановић В.), *бап* ји. Србија, *бап*; глаголи *бап* (се) impf. „ударати (се)“ ји. Србија, ЦГ, *избап* pf. „избити, истући“ ЦГ (РСА), (*из-на-у-*)*бап* (се) (im)pf. „id.; снажно замахивати секиром, косом; тући (се)“ Ускоци (Станић), (*из-*)*бап* (се) Загарач (Ћупићи), *избап* pf. ји. Бока (Lipovac-Radulović I), такође (*из-*)*бап* 3. sg. (im)pf. Каменица код Ниша (Јовановић В.); *бап* pf. „ударити, треснути“ ЦГ, Дучаловићи (РСА), Драгачево (Ћукановић II), Златибор (Миловановић), *бап* Ускоци (Станић), *бап* Загарач (Ћупићи), *бап*, *бап*, *бап* „нѐм „бап“ (в.)“ Драгачево, Левач и Темнић, Врање, ЦГ, Жупа (РСА), *бап* такође „изненада стићи“ Загарач (Ћупићи), *бап* 3. sg. Црна Река (Марковић I), *бап* и „банути“ Лесковац (Митровић), *бап* 3. sg. и пренесено „изговорити бесмислицу“ Каменица код Ниша (Јовановић В.); *бап*, *бап* m. „ударац“ Дучаловићи (РСА).

- Вероватно од ономагопеје **бър!*; уп. мак. *бап* (се) „треснути, лупити; утрапити (се); сручити се, скљокати се“, дијал. *бап* „бацити, треснути“ Костур (БД 8:214), буг. дијал. *бап* (БД 6:12).

Варијанта од **бупити**, уп. горе *бап*. И у мак. *бап* а је вероватно од њ, јер првобитно дуго *а* није вероватно у корену овакве ономагопеје. Овамо можда и *бап* impf. „бубњати (о фуруни); нејасно говорити“ Лесковац (Митровић), али уп. ***бабњати, бубати**. В. и **бапити**.

бапити *бап* impf. „(халапљиво) јести“ ЦГ, *бап*, *бап* „id.“ ibid. (РСА), *бап* „id.“ Загарач (Ћупићи), *бап* 3. sg. „id.“ Каменица код

Ниша (Јовановић В.), *наба̀йа̀йи* рф. „дати некоме доста хране“ ЦГ, ~ *се* „најести се“ *ib.* (РСА), Врање (усмено М.Б.), „*id.*“ Ускоци (Станић), *наба̀йа̀йи се* Загарач (Ћупићи), *наб̀ѝа = наб̀ѝиће* 3. sg. „напунити до врха“, ~ *се* „најести се“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *наба̀йа̀йи се* „*id.*“ Врање (РСА), *наб̀ѝићам (се)* „*id.*; напунити“ Лесковац (Митровић); *ба̀йа̀ч, -а̀ча* т. „прождрљивац“ ЦГ (РСА).

• Вероватно метафорична примена глагола *ба̀йѝти* „ударити“, *ба̀йа̀ти* „ударати“, в. **бап**; уп. мак. дијал. *наб̀ѝкам, наб̀ѝнна* „напунити, натрпати“ Костур (БД 8:268), буг. дијал. *ба̀пкам, ба̀пнем* „пунити, товарити“ Самоков (БД 3:201–202).

За семантички развој уп. *набуба̀йи се* „најести се“ s.v. **бубати** и в. Влајић-Поповић 1993:127–128. Могло би се помишљати и на декомпозицију од **обайѝти, -а̀ти* < **обхарити, -ати* (тако Лома 2000:603, уп. **апити**), али пример из Лесковца указује на полуглас у корену, уп. и *б̀ѝла* ф. „крупна и снажна женска особа“ Врање (Златановић), Јабланица (Жугић). За варијанту **б̀ѝб- у б̀ѝба* 3. sg. „халапљиво јести“, *з-/о-б̀ѝба, наб̀ѝба* „напунити до врха“, ~ *се* „најести се“ Каменица код Ниша (Јовановић В.) уп. ***бабњати, бубати**.

бапка¹ *ба̀йка* ф. „повесмо вуне, канура“ (РСА), *ба̀йка* „пакетић смотаног памука или конца“ Гола (Vešenaј/Lončarić); овамо и *ба̀ква* „свежањ, свитак памука или другог предива“ Херц. (РСА).

• Свакако од псл. **babьka*; уп. слч. *babka* „свежањ чешљаног лана“ поред *baba* „лан или конопља намотани на преслицу“, буг. *ба̀бица* дијал. „кудеља, прегршт рђавог лана“, укр. дијал. *ба̀биѝх* „прамен слепљене вуне на овци“.

У основи је семантика снопа, уп. ***баба⁶**, или можда намотавања пређе, уп. рус. дијал. *ба̀ба* „прибор за намотавање нити“ (ЭССЯ 1:106). Ову и горенаведене речи *babka, babica* ЭССЯ 1.с., *id.* 1:108, 116 тумачи као изведенице од **baba* „баба, старица“, в. **баба¹**, слично SP 1:170. За вишеструко посведочени развој *ба̀ква* < *ба̀йка* в. **баба¹²**.

бапка² *ба̀йка* ф. „јама, рупа у земљи“ Тимок (Динић I; РСА), Бучум и Бели Поток (Богдановић I), „локва“ Пирот (Златковић I), *ба̀йчица* dem. „јамица“ Тимок (РСА; акц.!), *ба̀йчица* „кућица за сађење поврћа“: Краставице садим у редови, не у ба̀пчице *ib.* (Динић III); такође *ба̀йка* „јама, рупа“ Бучум и Бели Поток, *ба̀вка* „*id.*“ *ib.* (Богдановић I), Тимок, *ба̀вчица* dem., „рупица на образу“ *ibid.* (Динић I), мтоп. *Ба̀вчишѝе* „земљиште са више плићих а ширих удубљења“ *ibid.* (J. Динић, ОП 17:51), *ба̀вчес, -ѝа, -ѝо* adj. „који је попут јаме, удубљен, који има јаме“ *ibid.* (Динић III).

• Нејасно; уп. буг. дијал. *ба̀пка* „удубљење, јама“ Ботевград (БД 1:185), *ба̀бка* „*id.*“ Видин, чест мтоп., нпр. *Ба̀бките* Лом, Берково, можда и глуж. *babka* „удубљење на крају или на боку куваног јајета“.

Можда псл. дијал. **babьka* као деминутив од **baba*, уп. *баба* „јама у игри камена с рамена“ (где, међутим, изворна семантика земљишног удубљења није извесна, в. **баба**¹²), с друге стране и укр., блр. *ба́ба* „мочвара, каљуга“, изворно **„земљишно улегнуће“* (?). Толстой 1969:185–186 полази од семантике бубрења мочварног тла, поредећи укр. *ба́ба* „смет; лоптаст комад глине“ (уп. **баба**¹¹); слично Трубачов у ЭССЯ 1:107, од **bab-* / **rap-* „надимати се“, „каша“. БЕР 1:23 своди буг. *ба́бка* путем асимилације на деминутив *вапка* од **вапа**. Вокализам *бо́йка* биће секундаран, али уп. на истом терену **бѣблина**.

бапка³ „старински новчић“ в. **баба**⁵.

бар¹ *ба́р* m./f. „житарица из рода *Setaria*, мухар, мухарика“ Херц. (РСА), некакво врло ситно и жуто жито као просо (кажу да би се човјек у ово жито могао удавити као у воду) јз. крајеви (Вук), БиХ (РЈА), Бакарац и Шкрљево (Тугиња/Šerić), НП Истра (Ribarić), *ба́р* f. „id.“ Призрен (Чемерикић), *бијели бар* „S. glauca“, *црљени бар* „S. viridis“ (Симоновић), *ба́ров* adj., *барòвина* f. „барова слама“ Книн, *барòвица* „погача од бара“ Далм., *ба̀рòван*, -вна, -вно adj., *барòвница* f. „баровица (в.)“ Книн; такође *ба̀ра* / *ба́ра* f. „S. verticillata“, „S. glauca“ Лика, *ба́ра* „id.“ ib. (РСА), *ба̀ра* „врста проса“ Дуга Реса и Карловац (Perušić II 104), *барика* „S. viridis“ (Симоновић). — Од XVII в. *бар* зап. лексикографи, такође f.: Вари оступане бари, тер ону воду пиј, а врло разварену бар кусај Ј. Владмировић XVIII в. (РЈА).

• Од псл. **bъръ*; уп. слн. *bâr*, *bâra* / *barû* „S. italica“, *bîr*, дијал. *bêr* „*Milium effusum*“, слч. *bar* „*Setaria*“, стчеш. *ber*, *bra* / *bru* „просо, *Panicum*“, чеш. *bér*, *béru* „врста проса“, глуж. *bor*, -ра „*Setaria*“, длуж. *ber*, *bera* / *beru* „S. italica“, дијал. *bor*, -ра „id.“, (ст)пољ. *ber*, *beru* / *bru* „id.“; P. miliaceum“, струс. **воџ** „*Panicum*“, рус. дијал. *бор* „S. italica, P. miliaceum, *Milium effusum*“, укр. дијал. *бор*, *бру* „S. italica, S. glauca, S. viridis“, блр. дијал. *бор*, *бо́ру* „биљка са зрнима сличним просу“; из словенског мађ. *bor* „*Panicum*, *Setaria*“ (ЭССЯ 3:134–135; SP 1:465; Skok 1:108–109).

У с.-х. облику дошло је, као и у неким другим слов. језицима, до озвучења коренског полугласа и у слабом положају, али уп. **брица**. Крајње порекло псл. речи је неизвесно; најраспрострањеније свођење на редуковани ступањ од ие. **bher-* „оштар“ (ЭССЯ, SP I.сс.) је пука коренска етимологија; такође се пореди са ие. **bhar-es-* у лат. *far*, *farris* „врста жита“, стисл. *barr* „јечам, зрно“, гот. *bariz-eins* „јечмен“ (SP I.с.), но у слов. облику нема трага сигматској основи; пажњу привлачи и сазвучност са прасемитским **burr-* / **barr-* „зрно, пшеница“ (Гамкрелидзе/Иванов 1984:872–873, који претпостављају позајмицу из семитског у праиндоевропски, док Witczak 2003:58 допушта обратни смер); уп. још осет. ирон. *bûrxor*, дигор. *borxwar* „просо“, досл. „жуто жито“, где је први члан иран. **baura-* „жут“ (Абаев 1:271, уп. најскорије Расторгуева/Эдельман 2:151–153). Није јасно

спадају ли овамо називи (*оштира, црна*) *бара* / *бара* за оштрицу (*Carex*), као и за ситу (*Juncus*) (*РСА*); посреди су барске биљке, стога можда и од **бара**¹.

бар² *бар* / *бар* adv. „најмање, у најмању руку, макар“ НП Вук (*РСА*), *бар* (Вук 1818), Жумберак катол. (*Skok* 1:109), Сумартин (*Novaković*), *бар* Војв. (*РСГВ*), Радимња (Томић II), Брусје (*Dulčići*), Вргада (*Jurišić*), *бар* Гола (*Večenaj/Lopčarić*), *бар* (*RHKKJ*); такође *баре* Миљанов (*РСА*), НП Вук (*RJA*), *баре* Пирот (Живковић), Призрен (Чемерићи), *баре* Сумартин (*Novaković*), *барѐ* Драчевица (*ČDL*); *барем* / *барем* / *барем* НП Вук (*РСА*), *барем* (Вук 1818), чак., кајк. *барем* (*Skok* I.c.), *барем* / *барем* Војв. (*РСГВ*), *барем* Косово (Елезовић I), Радимња (Томић II), *барем* ист.-бос. Ере (Реметић), *барем* Лесковац (Митровић), Призрен (Чемерићи), Пирот, *баремка* ib. (Живковић); *барен* БиХ (*RJA*), *барен* Истра (*Ribarić*), *барен* Сумартин (*Novaković*), *барен* Драчевица, *барен* Брусје, *баренко* Драчевица, *баронко* ib. (*ČDL*); *барам* Слав. (*РСА*), *барам* Војв. (*РСГВ*), *барам* Радимња (Томић II), *барам* Тимок (Динић III), Свиница (Томић I), *барма* / *барма* (*РСА*), *бармџанку* Вргада (*Jurišić*), *баром* Жумберак катол. (*Skok* I.c.); и са *-е-*: *бере*, *берем* Косово (Елезовић I), *берем* Ниш, Лесковац (*РСА*), *берем* Врање (Златановић), Лесковац, *беремке* и „тобож, кобајаги“: Беремке он тој не знаје, но ја морам да му рекнем; такође *бар*, *баремке* ib. (Митровић); *барџ* поред *бар* adv. „ваљда, можда“ Брусје (*Dulčići*). — Од XVII в. *баре* М. Дивковић (*RJA*), XVIII в. *бар*, *барем* (*RJA*; Михајловић), од XIX в. *барен*, *барим* Ступић; у XVI в. *бари* Марулић (*RJA*).

• Од тур. *bari*, *bari(m)* „id.“, дијал. *bare(m)*, перс. порекла (уп. *Skok* 1:109; *Škaljić* 120). Балкански турцизам, уп. мак. *баре(м)*, *барим* (Јашар-Настева 231), буг. *бар*, *бар*, *барем(м)*, *барим(м)*, рум. *baret(i)*, *barim*, арум. *bare*, *bári*, *bárim*, алб. *bari*, *bare*, нгр. *мáреџ*, *мáреџоџ*, *мáре џоџ*.

Тур. варијанта *bare(m)* посведочена је у Призрену (*Jusuf* 161), где би се могла тумачити српским утицајем, али и у анадољским дијалектима (*DS* 506), тако да може бити изворна. За први помен тур. речи в. Стаховски 1967:198, за њено порекло *Stachowski* 1998:98; *Tietze* 1:281–282. У кајк. говорима позајмљено је мађ. *бар* у другом значењу „премда, ако и“ и другог порекла, од *bátor* (*Hadrovics* 131–132; уп. *EWU* 79); одатле и слч. *бар(s)* (*HSSJ*; *SSN*; друкчије *Machek* 46). Чак. *бармџанку* Вргада (*Jurišić*) укрштено са ит. *almanco* > **алманко**; тако се објашњавају и варијанте *баренко*, *бараменко* и сл. (*Vinja* 1:39), али уп. и *баремке* из Лесковца. В. и **дајбар**.

Бар *Бар* / *Бар* m. варош у ЦГ Приморју (*РСА*), *Бар* (Вук), етници *Баранин* m. (Вук; *РСА*), *Баранка* f., *Баранче* n., *Баранчица* f., *Баркиња*, *баркиња* „врста маслине (из околине Бара)“ (*РСА*), ктетик *барски* (Вук; *РСА*). — Око 1200. **градъ славънъи Баръ, въ велицѣмъ Барѣи** (Даничић).

- Од предсловенског имена града (*Anti-*)*Barium*.

Исто име *Barium* носио је у антици познатији град на супротној обали Јадрана у Апулији, данас *Бари*, с.-х. некад такође *Б̄ар* (RJA), па је овај означен као „наспрамни Бари“, грч. ἀντι- „насупротив“; у словенским устима могло се одразити првобитно име без тога додатка, али је он могао и фонетским путем отпасти: *Anti-barium* > *Љт̄бар̄ъ* > **Удбар* > *Убар* и најзад декомпозицијом у *Бар* (тако Skok 1931:490; прихвата Поповић 1958:304). Стрп. локатив **въ Бѣзи** (тек доцније **Ѣ БѣѢ**, Даничић s.v.) сведочи о првобитној палаталној промени **Varь*, *Varja*, насталој као одраз лат. *io*-основе. Пада у очи да срп. облик имена чува првобитно лат. *b-*, док ит. *Antivari* одражава млађи грчки изговор овог гласа, а алб. *Tivar* изводи се преко италијанског (Skok 1:46 s.v. *anti-*; Поповић l.c.).

бара¹ *б̄ара* f. „стајаћа вода у удубљењу земљишта; локва“; рег. и „водоплавно, подбарно земљиште“ НП Вук, Високо, Лика (РСА), Поткозарје (Далмација), „сено са таквог земљишта“ Лика (РСА), *б̄ара* „локва; влажна ливада или њива“ Црна Река (Марковић I), кајк. *бара* (RHKKJ), чест (м)топ., нпр. *Црн̄а Б̄ара* Мачва (RJA), *Б̄аре* pl. назив више села ⇒ етници *Б̄аранин*, *Б̄ар̄анка*, *Б̄ар̄анче*, *Бар̄анчица*, ктетик *б̄ар̄анск̄и*; *б̄ар̄је* n. coll., *б̄ар̄иш̄иѣ* „баровито земљиште“ (РСА), *б̄ар̄иш̄иѣ* Свинаца (Томић I), *б̄ар̄иш̄иѣ* „бара“ Лесковац (Митровић), *б̄ар̄ица* f. dem. ⇒ *б̄ар̄ичав* adj., *бар̄ичак*, -чка m. dem. Војв., *б̄ар̄ичица* f. id. Бачка, *об̄ар̄ичиѣ се* pf. „прекрити се барама (о земљишту)“ Слав. (РСА), *бар̄ка* Црна Река (Марковић I), *б̄арак*, -рка m. „подбарно земљиште“, *б̄арина* f. „баровито земљиште, рит“, „врста барске траве“, „лошије сено са подбарног земљишта“ (РСА), *б̄арина* „id.“ Бу-чум и Бели Поток (Богдановић I), „id.; мочварно земљиште“ Тимок (Динић I), *бар̄еѣина* augm., *бар̄еѣак*, -ѣка m. dem. Лика, Босна, *бар̄еѣуша* f. „барска риба“ Вуковар, *бар̄еѣан*, -ана m. „зеље са баровитог земљишта“ ⇒ *бар̄еѣанск̄и* adj. Бачка, *бар̄ечак*, -чка m. dem. Војв., *бар̄ечина* f. augm. Банат, *б̄аревѣца* „барѣште“ Оток, *б̄арчина* augm. Херц., *б̄арчуг* m. „бара“ ји. Србија, *бар̄аћов*, -ова „id.“ Слав., *бар̄ача* f. „крупна жаба“ Студеница (РСА), *барарка* „врста жабе“ Брод на Сави (Hirtz I), *б̄арѣћ*, -ѣћа m. dem. „бара“ Банат ⇒ *бар̄ићак*, -ћка dem. ibid., *бар̄еж* „бара“ ⇒ *бар̄ежар* „пуж барњак (в.)“, *бареш*, -еша „бара, баровито земљиште“ (РСА) ⇒ *барешњак* „asi-lius Leach.“ (Skok 1:109), *баруша* f. „птица или риба која живи по барама“, *барушина* augm. „баруштина“, *барушљив* adj. „баровит“ (РСА), *барушљав* Драгачево (Ђукановић II), *барушѣина* / *барушѣина* f. augm., *барушѣак*, -ака m. „(водена) сочивица, Lemna“ Слав., *барушѣика* f. „id.“ ibid., *барушѣара* „барска зељаста биљка светложутог цвета *Limnanthemum pumphoides*, копитац, локвањих“, *баруља*, и као придев f. „барска“: ~ *ѣиѣица* / *риба* / *ѣрава*, *баруѣа* augm. Мачва, „*бароѣочина* (в.)“ Тимок, „ко-

рито којим иде вода од јаза до воденице“ *ibid.* (РСА), *бару̀га* „бара“ Црна Река (Марковић II), *бару̀гва* „вир у риту“ Поморавље (РСА), *бару̀жса* „вештачко појило у пољу за животиње“ Смоквица на Корчули (Skok I.c.), *барчу̀га* *augm.* Лесковац (Митровић), „блатиште, каљуга“ Алексинац (Богдановић II), *бару̀йи́нка* „остатак воде са цеђи после искувавања рубља“, *фиг.* „устајала пијаћа вода“ Призрен (Чемерићи); *придеви* *ба̀рскӣ / ба̀рскӣ*, *бар̀овӣӣ*, *ба̀ран*, *-рна*, *-рно* (РСА), *ба̀ран* *-рна*, *-рно* *ист.-бос.* Ере (Реметић) ⇒ *ба̀рница* „мочварно земљиште“, *ба̀рњаја* „*id.*“ Врџци, *ба̀рња̄к* *m.* „барски пуж; становник баровитог предела“, *презиме* *Ба̀рња̄к*, *ба̀рња̄ча* *f.* „врста љутића *Ranunculus repens*; врста јабуке; змија белоушка“ (РСА), *барња̄ча* „врста жабе“ Остружница код Београда, Уб, Лозница, „врста змије“ (Hirtz I), *ба̀рнай̄* *adj.* Слав., *бар̀љив* „баровит; који заудара на бару (вода, сено)“ Србија (РСА), *бар̀љив* Црна Река (Марковић I) ⇒ *бар̀љивача* *f.* „биљка која расте на баровитом земљишту“ Зоруновац, *заст.* *ба̀расӣ* Хрв.; *глагол* *ба̀рӣӣи* *impf.* „правити бару проливајући воду, лагано текући, цурећи“ (РСА), *ба̀рӣӣи* „*id.*“ Ускоци, *ба̀рило* *n.* „место где вода лагано извире, бари“ *ib.* (Станић), *за̀барий̄и се* *pf.* „претворити се у бару“ ⇒ *за̀барак*, *-арка* *m.* „место, удубљење где се задржава вода; огранак веће баре или слепи рукавац реке“ Подриње, Мачва, *за̀барка* *f.* „*id.*“ Тимок, Купиновац (РСА), *й̀д̀дбар̄ӣӣ* „наквасити тло (о води); постати подбаран“ Ускоци ⇒ *й̀д̀дбарак*, *-арка* „подбарна ливада, место“ *ibid.* (Станић), *й̀д̀дба̀ран* (Вук; RJA), *й̀д̀дбаран* *ист.-бос.* Ере (Реметић), *у̀барий̄ӣ*: *Пис* мачка преко баре, | *Де* си ногу убарила (Вук), *д̀барак*, *-арка* *m.* „наплавна ливада или њива; уопште баровито место“ Ц. Луг, Бос. Грахово, Попово Поље, Злакуса, „барица, локва“, *об̀арац*, *-рца* „онај који живи поред баре“ Бачка, *д̀баркӣња* *f.* „она која живи поред баре“ *ib.*, *д̀барскӣ* *adj.* *ib.* (РСА); овамо можда и топоним *Обарска* (*Велика*, *Мала*), села код Бијељине (IM); *сложеница* *бар̀о̀йок* *m.* „мали поток у пољу“ Конавли, *бар̀о̀йочина* *f.* „вододерина“ Дубр., *вар̀о̀йочина* „*id.*“ ЦГ (РСА). — *Стерп.* **ба̀ра**: село оу Плавѣ Градѣ. а мегѣ моу ... како дѣль спада оу вадоу и како вада пристае оу Лимѣ око 1330. (ДХ 65).

• Од *псл.* дијал. **bara*; *уп.* мак. *бара* „локва“, *барий̄ӣе*, *бару̀га*, *буг.* *ба̀ра* „речица; устајала вода, локва“, *дијал.* *бару̀га*, *топ.* *Барице*, *слн.* *ба̀ра*, *ба̀р-је* „мочвара, баруштина“, *слч.* дијал., *чеш.* дијал. (мор.) *bara* „*id.*“, *слч.* *барина*, *стчеш.*, *чеш.* *bařina*, *bařena*, *bařisko*, *bařiste*, *пољ.* *bara*, *barzyna*, *дијал.* *barzena*, *каш.* *barë* „неплодна необрађена земља“, *рус.-цсл.* **ба̀ра**; из словенског *рум.* *barã*, *baricã*, *мађ.* *bara*, *нгр.* *μάρρα*, *тур.* *bara* (ЭССЯ 1:153; SP 1:191; Udolph 1979:57–58).

Осим *струс.* *бара* које је јужнославенизам (ЭССЯ 1:154) на источнословенском простору среће се само *маскулиnum* *рус.* дијал. *бар* „бара, мочвара, место неподе-

сно за обраду“, укр. дијал. „влажно место међу бреговима“ (id. 1:160), такође и као хидроним и топоним (за распрострањеност у топонимији в. Udolph 1979:58–63, који међутим не узима у обзир облике са префиксима). Реч изолована у словенској лексици (уп. ипак **бор**²), без убедљивих паралела у другим ие. језицима и општеприхваћене етимологије. Архаична изведеница **baryčь*, која једина има општесловенску распрострањеност (в. **Барич**), својим ретким суфиксом указује на поствербално постање (уп. Sławski 1974:95), а и с.-х. облици на **-ъкъ > -ак, -ина* пре ће бити поствербали него деминутиви одн. аугментативи; стога није искључено да су **bara / *barь* од **bariti*, а не обратно. Даље порекло није јасно. Како је посредни познопрасловенски дијалектизам, може се допустити да је *b-* у **bara*, **barь* секундарно, настало декомпозицијом **ob-* у облику **ob-variti > *obariti*, реанализираном као **o(b)-bariti* „овлажити, наводнити“, уп. горе *обарак = барак, обарски = барски* итд.; поствербал **barь / *bara* (уместо **obvarь / *obvara*) значио би изворно „овлажено, наводњено место“, од корена који је у осет. дигор. *warun*, ирон. *waryn* „падати (о киши, снегу, граду)“, стинд. *vār(i)-* п. „вода, киша“ итд. (уп. Абаев 4:52; Mayrhofer 2:544–545), у словенском вероватно укрштеног са породицом **врети** (уп. **врнути**), уп. исту декомпозицију у **барити**, можда и у **бор**² (за друге примере в. Лома 2000), при чему је, међутим, акцентолошки лик каузатива *бáриѝи / вáриѝи*, рус. *варѝть* (уп. **варити**) различит од *бáриѝи*, а и значење се код апофонске варијанте **var-* ограничило на врење, кување и сл. (уп. ипак слабо потврђену варијанту *извар* од **извор**, можда и горе *вароѝочина* као могућу архаизам поред *бароѝочина*). Друкчије Славски у SP 1:191, где се приклања извођењу Розвадовског од ие. корена **bher-* „нагло се кретати, врети“ (Rozwadowski 1948:25–30; Pokorny 132–133 и 143–145 и за њим LIV 81 разликују два корена, **bherh₂-* „брзо се кретати“ и **bheru-* „кључати, врети“, који нису иначе оставили трага у слов. језицима); Udolph 1979:66, који, за В. П. Шмидом, изводи **bara* итд. од ие. **bher-* „тећи, сипити“, са превојем дужења који се среће још у иран. (перс.?) *bār* „обала“, *juγ-bār* „предео богат водом“; Трубачов у ЭССЯ 1:153–155, где даје предност вези са хипотетичним илирским (?) **bara* у *Metu-barris* „међуречје Саве и Драве“ (Н. Krahe, Glotta 22/1934:125–126), **Колубара** (И. Дуриданов, LB 6/1963:102); за друга још мање вероватна тумачења в. ЭССЯ, SP 1.с.; с.-х. *обарак* у значењу „њива у низини“ је у ЭССЯ 26:92–93 протумачено као псл. **ob-ar-ъкъ*, „оно што се оборава“, са продуженим вокализмом корена који је у **орати**. Skok 1:109 изводи *барак* из алб. *berrak*, што није убедљиво при постојању префигираних варијаната *o-/ïод-/за-барак* и вероватноћи да се алб. реч своди на слов. **barь'n'akъ* (Sadnik/Aitzetmüller 157 § 142; друкчије Orel 23). У значењу „сено“ *бара* се може поредити са алб. *bar* „трава“ (спорног порекла, в. Orel 16–17), као назив за биљке оштрицу и ситу и са **бар**¹. Топоним *Обарска* Skok 2:535 и други пре њега везују са прилогом **обарски** „жестоко, искрено“ и изводе из струс. етнонима *Обри* „Авари“. Више о буг. *бара, баруга* и сродним географским терминима у другим слов. језицима в. Г. П. Клепикова [у:] *В памет на професор Стойко Стойков (1912–1969). Езиковедски изследвания*, София 1974, 595–604.

бара² *б̄ара* f. „кућица за пасуљ“ БиХ, *б̄арайи* impf. „правити баре, кућичити“ *ibid.* (РСА).

- Нејасно.

Најпре исто што и **бара¹** „влажно удубљење у земљи“: *кућица* у овом значењу је, по РСА s.v., јамица ископана у земљи за сађење одн. сејање поврћа као боб, грашак, кромпир, кукуруз, и у тој јамици је свеже копана земља влажнија него на површини, уп. тамо пример: Не може у суху земљу [кукуруз] сијати, већ у кућице зрно по зрно, а онда се по потреби залива водом. Или можда изворно „заштита семена“, декомпоновано од (заст.) *обара* „заштита“, *обарайи* „чувати, бранити“ < **ob-varati*, уп. **варати²**.

бараба *бар̄аба* m./f. „пропалица; скитница, пробисвет“ (РСА), Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), бачки Буњевци (Реи́/Ва́слија), „id.; бескућник“ Дубица на Уни, „скитница“ Лика, „човек који нема ништа већ живи од дневне зараде“ Пожега, „радник печалбар; бећар; битанга“ Бос. Грахово, *бар̄аб̄а* „човек који нема стално седиште“ Левач (грађа РСА; акц.?), *бар̄аба* „пропалица“ Вршац (РСГВ), „id.; радник који ради у шуми на сечи грађе“ Рожaje (Надџи́), *б̄араба* „пробисвет“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бар̄аба* „човек без имовине, бескућник“ Црна Река (Марковић I), *бар̄аба* „младић склон сваком злу“ Михаљевићи крај Оштарија (Pegušić IV 74), *б̄араба* „разбојник, разбојница“ Брусје (Dulčići), *бар̄аба* Вис (Roki), *бар̄аба* „раскалашан човек склон тучи и свађи; разбојник, зликовац“ Гола (Vešepaj/Lončarić), *бар̄абица* dem. Бос. Грахово, *бар̄айче* n. dem. (РСА), *бар̄айчина* m./f. augm., реј. (РСА; РСГВ), *бараб̄ейина* (Бренеселовић 2006); *бар̄абан* m. „радник са стране који много путује и проси (скитница, вандрокаш)“ Слав. Брод (грађа РСА), *бар̄абија* f. coll.; „скитња“; придев *бар̄айскӣ* (РСА) ⇒ *бар̄айишина* f. augm., реј. Тимок (Динић III), „скитња, нерад“ Пирот (Златковић III), синтагма *барабски кнез* „човек који по селима врбује раднике за изградњу путева“ Лика и Босна (J. Matl, SOF 17/1958:96), *бар̄абинскӣ* Бос. Грахово, прилози *бар̄айски*, *бар̄абински* *ibid.*; деноминали *бар̄абиши* (*се*) impf. „живети барабским животом; скитати се (обично ради зараде); мучити се радећи тешке физичке послове“: Ради негдје на некаквој „штреки“ [железничкој прузи, путу], добро зарађује и бараби, *забар̄абиши се* pf. „постати бараба“ *ibid.* (РСА), *йобар̄абиш се* „id.“ Вис (Roki); *набар̄абиши се*; *б̄арабовайи*, *-бујѐм* impf. Читав свој вијек сам барабовао по Поли и Трсту Бос. Грахово, *бар̄абисайи*, *-ишѐм (се)* Дуго му је говорила да је он сад домаћин куће, да више не може да се скита и барабише (РСА), *бараб̄ирайи*: Џзмѐ паз̄ар и ђе да бар̄аб̄ир̄а ист.-бос. Ере (Реметић), чак. *бараб̄ир̄аи* „распуштено се понашати“ Вис (Vinja 1:38), „луњати, скитати се“ Брусје (ČDL), *барабиз̄ирайи се* „поста(ја)ти бараба“ (РСА).

• Од сев.-ит. *barabba*, вен. *baraba* „распуштен, невоспитан младић, лопов; зликовац; згубидан“ (Skok 1:110), вероватно посредством нем. дијал. (аустр.-бав.) *warāwa* Корушка, *barāwa* „радник физикалац, који иде од места до места тражећи посао; скитница; пропалица“ (Бренеселовић 2006); уп. буг. разг. *бар̀аба* „путујући радник, рудар; сиромах; човек широка срца“, слн. *barāba* „ништак, скитница“, *paraba* „нешколован радник“, чеш. *baraba* „радник на градњи тунела; немаран распуштен човек, момак; скитница, пробисвет“, пољ. дијал. *baraba* „пробисвет“, укр. дијал. *бар̀аб / бар̀аба* „путујући радник, пробисвет“.

Бав.-аустр. облици заједно са мађ. *baráber* (в. **барабер**) рефлектују нем. *Baraber*, детаљније Бренеселовић 2006. Ит. реч вероватно од имена новозаветног разбојника лат. *Barabbas* < гр. Βαραββᾶς, по пореклу арамејског патронимика „син Абин“ (Skok l.c.). У Приморју можда непосредно из италијанског (млетачког), мада Skok l.c. наглашава да реч није потврђена у јадранској зони, већ само у унутрашњости, чему противрече горенаведене чак. потврде — које су, додуше, могле продрети из суседних кајкавских и штокавских говора; за тај проблем, везан и са колебањима у акценту, уп. Vinja 1:38 и сада Бренеселовић 2006. Изворно назив за италијанске надничаре на градњи путева и пруга и у каменоломима (*Sadnik/Aitzetmüller* 243 § 197); значење „радник физиолац, надничар“ развило се тек у немачком. У грађи РСА нема потврда ранијих од краја XIX в. (1899. Пожега, 1900. Дубица на Уни, Левач), што као да потврђује ширење са северозапада у доба изградње железнице. Укр. *бар̀аб(а)* „пробисвет“ по ЕСУМ 1:137 из српско-хрватског. Облик *бар̀абан* у значењу „бараба“ је образован као *клијан*, *шмокљан*, *џикван*, док у паремолошком значењу „дете“ (РСА) вероватно не спада овамо, уп. Sikimić 1996:79 § 2.9.1.

барабан *бар̀абан* т. „добош“ Лесковац (Митровић), Јабланица, *бар̀абанче* п. дем., хур. *ibid.* (Жугић); *балаб̀анче* „id.“ Пирот (Златковић IV).

• Од рус. *бар̀абан* „id.“, вероватно преко мак. *барабан*, буг. *барабан*.

Из руског и рум. *barabán(ă)*, пољ. *baraban*. Рус. реч изводи се асимилацијом од татар. *дарабан*, уп. рус. дијал. јуж. и зап. *тарабан*, укр. *тарабан* поред *барабан*, пољ. дијал. *taraban* (Фасмер 1:122–123). Уп. најскорије Бренеселовић 2006, који за чак. *бар̀абан* (и сл.) „лупа коју у католичкој цркви изводе верници на Велики петак при помену разбојника Барабе“ (в. **бараба**), „велика бука“, *џу̀ћи бар̀абана* (Vinja 1:38) поред *џараб̀ан* „лупање штаповима по клупама у цркви на Велики петак“ Вргада (Јуришић), *бар̀абанџи* „лупати, тући“ Брусје (Dulčić) итд. одбацује тур. етимологију и претпоставља домаћу слов. ономотопеју **tara(b)- / *bara(b)-* у вези са рус. *тар̀абанити* „јакo лупати“, дијал. *бар̀абан* „чегрталка која се качи на папирнатог змаја“, *бар̀абанка* „даска у коју лупа пастир да отера звери од стада или док гони стадо на пашу“, *бар̀абанити* „брзо, често лупати у звона“, *бар̀абнути* „ударити“, *бар̀абати* „причати глупости, брбљати, бунцати; плакати; потерати коње“, *бар̀абарити*, *бар̀абарити* „брбљати“, *бар̀абатися* „пробијати се, пентрати се, пузати се“ (СРНГ), но указује и на ит. рег. (сз.) *batt baraban* „лупати, ударати клупу на Велики петак“ Пави-

ја. Уп. и Vinja l.c. Облик из Пирота са *-л-* можда наслоњен на тур. *balaban* „велики добош“ (TSS), или непосредно одатле, уп. и **балабан**¹. В. и **тарапана**.

барабан(а)т *барàбан(а)ӣ, -нӣа* т. „плаћени војник; стражар, пандур“ Дубр. (РСА), *барàбанай̄, -ан̄ӣа* заст. „плаћени војник из Хрватске и Угарске“, фиг. „пробисвет“: Да је она поштена дјевџица, нè би нашла òнегà барàбанта *ibid.* (Бојанић/Тривунац), *барабанӣић* dem., придеви *барàбанӣов, барàбанӣски* Стулић (РЈА). — Од XVII в. *барабана̄и* „пандур“, у XVI–XVII в. и *драбана̄и, дробана̄и, грабана̄и* зап. писци и лексикографи (РЈА).

• Позајмљеница неизвесног изворног облика и порекла, уп. мађ. *darabant* „пешадинац, војник телесне страже“, 1439. *drabant*, такође *grabant, garabant*, рум. *dărbănaț, dorobanț*, слч. *drabant*, стчеш. *drabant* XV в., нем. *Trabant*, рановнем. *Drabant* „пешадинац“, даље чеш. *dráb*, пољ. *drab* „ветропир; нитков, разбојник“, заст. „најамни пешадинац“.

С обзиром на вокализам првог слога, вероватно преко мађарског, са асимилацијом *ð — б > б̄ — б̄* (Skok 3:487; Hadrovics 132–133). Такво тумачење слагало би се са хронологијом с.-х. потврда (Hadrovics l.c. истиче да је у дубр. лат. записима доследно *drabant*), али не и са етимологијом која рачуна са изворним *b-*, изводећи мађ. реч из имена области *brabant* у дан. Белгији и Холандији (*id. ib.*) односно из срлат. *brabantio* „војник пљачкаш, пешадинац“ (EWU 244); у том случају *d-* би било плод дисимилације. Друкчије Skok l.c., који полази од перс. *dārbān* „вратар“. Реч се ширила у доба првих хуситских ратова; у немачком из чешког *drabant* (од 1424), а одатле, наслањањем на *traben* „касати“, савремено нем. *Trabant* (Kluge 922), позајмљено у новије време као књижевна реч *тарабанӣ* „слепи следбеник неке личности или идеје“ (Skok l.c.). Заст. облици на *г-* можда укрштени са **грабити, грабанцијаш** (*id. ib.*), с обзиром на мађ. *garabant* пре са овим другим. Како сви примери из старих писаца у РЈА имају негативну конотацију, треба допустити и накондно укрштање са именом библијског разбојника *Бараба(н)*, в. **бараба**.

барабар *барàбар* adj. indecl. „раван, једнак“ (РСА), adv. „једно исто, једнако; напоредо“ (Вук 1818), НПосл Вук, Оток (РСА), Ускоци (Станић), *барàбар* Црмница (Б. Милетић, СДЗБ 9:440), Војв., *барабàр* Вршац (РСГВ), Мрче (Радић), Бјелопавлићи (Ћупић), Црмница (Милетић l.c.), *барàбар* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *барабàр* Призрен (Чемерићи), Лужница (Ћирић), Лесковац (Митровић), Пирот (Живковић), Свиница (Томић I), *барàбарè* Конавли, *барàбаруцè, барабàрке / барàбаркè* ЦГ, Дучаловићи (РСА); деноминал *барабàрӣи, -àбар̄им (се)* impf. „изједначивати, стављати у исти ред“, „одржавати равнотежу“ ист. Србија, „изједначавати се, поредити се, мерити се“ Параћин, Матавуљ, „бити у истој линији, висини“ (РСА), ~ *се* (Вук 1818), Војв. (РСГВ), *барабàрим (се)* Призрен (Чемерићи), Пирот (Живковић), ~ *се* Лесковац (Митровић), *избарабàрӣи*

rf. (РСА), *избараб̄ар̄ий̄* Косово (Елезовић I), (*из-*)*бараб̄ари* 3. sg. Црна Река (Марковић I, II), *избараб̄ари (се)* Тимок (Динић I), Призрен (Чемерићи), *збараб̄ар̄ий̄* „составити пар једнаких“ Гораждевац (Букумирић II), (*из-/ио-/у-*)*бараб̄ар̄ий̄* (*се*) Ускоци (Станић), (*у-*)*бараб̄ар̄ий̄ се* Левач (Р. Симић, СДЗб 19:509, 510); такође *бар̄ам̄^нб̄ар̄* Ускоци (Станић), *берабер* Војв. (РСГВ), *бар̄аб̄аз* Запаље (РСА), *на̄бараба* adv. „упоредо, једно поред другог“ Поткозарје (Далмација). — Стерп. **БАРАБАРУ** „aequalis“: **РАЗКОПАШЕ ГА** (град) **ЗЕМЛМЪМЪ БАРАБАРУ** летопис (Даничић), од XVII в. *барабар* adv., од XVIII *барабарий̄ се* А. Качић, Д. Обрадовић (РЈА), *избарабарий̄ се* 1786, *барабарий̄ се* 1788, *барабарий̄* 1807. (Михајловић)

- Од тур. дијал. *barabar* „id.“ (DS 523–524; Jusuf 151) поред *beraber*, перс. порекла (уп. Skok 1:110; Škaljić 120). Балкански турцизам, уп. мак. *барабар* (Јашар-Настева 119), буг. *барабар*, *барабаря се*, рум. *barabar*, *bărbărbărbă*, арум. *băra-băra*, алб. *barabăr* (Boretzky 1976:21).

Уп. и Stachowski 1965a:168. Већини с.-х. облика у основи је тур. дијал. облик са *a* — *a*, забележен у анадолским дијалектима, али и на територији бивше Југославије и у Призрену (DS; Jusuf l.сс.). За порекло тур. речи в. Stachowski 1998:35–36; Tietze 1:316. Рум. облик тумачи се из српског (Cioranescu 66).

барабаш *бар̄аб̄аи*, *-аша* m. „плућна болест код оваца“: То је болест беле цигерице. У почетку овца пати од затвора, потом од повећане температуре, најзад добије досадан, дуготрајан и сув кашаљ. ... Чобани мисле да се барабаш добија од прашљиве траве и мутних извора Шар-планина (РСА).

- Нејасно.

Једини извор је С. М. Милосављевић, Бачијање на Шар-планини, ГлСНД 3/1928:235, одакле је дат шири цитат него у РСА s.v. Уп. можда **балабан**².

барабер *бар̄аб̄ер* m. реј. „бараба“ (?): Бићеш ти туђ слуга и „барабер“ Шид; Непозната човека ... нерадо примају на преноћиште, утолико нерадије ако је путник „барабер“ или „вандрокаш“ Фрушка гора (РСА), „id.“ Бачка (РСГВ), *бараберџија* f. coll. (РСА); *бар̄аб̄ерски* adv. Војв.; деноминал *бараберџијаи*, *-шем* rf. „живети, понашати се као бараба“ *ibid.* (РСГВ).

- Вероватно од мађ. *baráber* „радник без сталног посла и пребивалишта“; уп. слч. дијал. *baráber* „радник на градњи железнице; сезонски радник; груб, необразован човек; пробисвет“, укр. дијал. *барабер* „путујући радник“ (Бренеселовић 2006).

Мађ. реч изводи се из нем. (бав.-аустр.) *baraber* (MNyTESz 1:243; EWU 80), истог крајњег порекла као **бараба**. ЕСУМ 1:137 претпоставља укрштање са нем. *Bahnarbeiter* „радник на железници“. У слов. језицима реч пре из мађарског него непосредно из немачког, с обзиром на ареал. Дефиниција значења у РСА је не-

прецизна; из примера не произлази основно значење од *бараба*, него пре „скитница, надничар (или сл.)“. Изведеница *бараберија* могла би бити и од *бараба* суфиксом апстрахованим из германизама *хохштайлер-ија*, *гуланфер-ија*, *беам-шер-ија* (тако Бренеселовић 2006).

Барајево *Барајево* n. село у Србији, на путу Београд–Лазаревац (РСА; RJA), етник *Барајевац* m., *Барајевка* f., ктетик *барајевски* (RJA); дијал. и *Барѐво*, у *Барѐву* Арнајево (Сл. Реметић, СЕЗБ 31:127). — У тур. пописима 1528/30. *Baray*, 1560. *Barayeva* (Шабановић 1964:136, 430), на аустријској карти из 1718. *Vareuwo* (Langer).

- Нејасно.

Веза са називом морске рибе чак. *барѝј* (и сл.) „*Diplodus (vulgaris, annularis)*“, срлат. *baragius* „*Sargus vulgaris*“ (1431, LLMAI; уп. Vinja 1:38, 1986/1:433–434) замислива је само под претпоставком да је посреди надимак неког досељеника са запада (за оближње село *Рваѝи* код Обреновца везује се предање о досељеницима из хрв. Приморја, уп. А. Лома, Братство 2/1998:98), но хронологија потврда даје предност неизведеном облику *Барај*, који указује на мађ. порекло (мађ. презиме **Barai*, по пореклу етник од слов. топонима **Bara*: „Баранин“), уп. у истом крају **Арнајево**.

барак¹ *барак* adj. indecl. „космат, рутав, чулав“: *барак бедевија* НП (РСА), *барак* m. „пас са дугом длаком“ НПосл Вук (Вук 1818; Вук; РСА).

- Вероватно од тур. *barak* „длакав, космат, руњав (о животињи); плишаст, чулав (о ћебету, пешкиру); врста ловачког пса“; дијал. „пас дуге длаке“ (Škaljić 120; уп. DS 524). Балкански турцизам, уп. буг. дијал. *барак* „пас са дугом длаком; космат човек“, *барачест* „рутав (о псу)“, рум. *barac* „врста пса птичара пореклом из Азије“.

Уп. БЕР 1:33; Cioreanescu 66. За порекло тур. речи в. Eren 39; Tietze 1:278 и уп. **баран**. Овамо вероватно *барак* „врста вуненог застора“ (РСА), али уп. **баракан**, као и *барак* m. „врста ловачких керова“ Рогатица (Јахић), *бараче*, *-еѝа* n. dem. „пас јазавичар“ Бос. Грахово (РСА), уп. **барак²**.

барак² *барак* m. „кепец, наказа“ Тупижница, *бараче*, *-еѝа* n. dem.: Мрш, погано и покварено бараче! ЦГ (РСА), *бараче* „немирно дете“: Смири се ти, бараче једно Прошћење (Вујичић), *бараче* „кржљаво јаре; неугледно, умишљено биће“ Дрвар (Јовичић).

- Нејасно.

Можда исто што и **барак¹**, са семантичким развојем „чулав пас“ → „мали пас“ → „кржљав човек или животиња“.

барака *барѝка* f. „зграда од дасака за привремене потребе (смештаја, складиштења, продаје итд.)“ (РСА), *барѝка* „id.“ сз. Бока (Musić), Дубр. (Боја-

нић/Тривунац), Корчула (Vinja 1:38), *барѝка* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Косово (Елезовић II 497), *барѝка* „стакленик“ Ј. Морава (Марковић Ј.), чак. *барѝка* Сусак, Иловик (Vinja I.c.), Драчевица (ЏDL), „банак у рибарској кући где се конзервира риба“ Брусје (Dulčići), кајк. *барака* (RHKKJ), *барѝкица*, -чица dem. ЦГ (РСА), *барѝкица* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *барѝкица* Сусак (Hamm/Hraste/Guberina), *барѝче*, -ѝча n. dem., *барѝчишѝе* „место где су биле бараке“ ист. Србија; *барѝки* adj. ibid., *барѝки*; *барѝкер*, -ѝр m. „закупац, власник бараке“, *барѝкера* f. „продавница при касарни“ Ниш, *барѝкерѝи* adj., *барѝкија* m. „баракер (в.)“ Ниш (РСА).

• Од шпан., катал. *barraca*, разним посредним путевима, у Приморју преко вен. *baraca* (тако Vinja 1:38–39), ит. *baracca* „провизорна дашчара“, у унутрашњости и преко нем. *Baracke* (тако Striedter-Temps 103), фр. *baraque*, *baraqueur*, можда и тур. *baraka*. Интернационални хиспанизам, уп. још мак. *барака*, буг. *барѝка*, рум. *barăcă*, арум. *barăngă*, *parăngă*, алб. *barăkë*, *barăngë*, нгр. *μπαρά(γ)κα*, *παράγκα*, слн. *barâka*, пољ. *baraka*, даље (фр. посредством) слч., пољ. *barak*, чеш. *barák*, мађ. *barakk* итд.

Реч се најраније јавља у каталонском (XIII в.) а означавала је првобитно колибе од блатног лепа са сламним кровом карактеристичне за подручје Валенције; неизвесно је порекла (Cotomines 1:667–672; Kluge 90), а ширила се по Европи у доба Тридесетогодишњег рата, као назив за војничке бараке (Kluge I.c.), али уп. већ 1542. срлат. *baraca*, *baracha* (LLMAI). Значење *барака* f. „друштво, весела дружина“: Веселу компанију ми смо звали барака Будва и Паштровићи од ит. *baracca* „банчење, теревенка“ (Lipovac-Radulović II 26).

баракан *барѝкѝн*, -ѝна m. „вунени покривач за постељу“ Дубр. (РСА), *барѝкѝн* „id.“ Корчула (Vinja 1:39), *барѝкѝн* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić); такође *барѝкин*, -ѝна Вук (РСА).

• Од вен. *baracàn* одн. ит. *barracano* „груба тканина од козје или камиље длаке“, арапског порекла (Vinja 1:39; Skok 1:110).

Реч је ушла и у друге слов. језике, уп. рус. *барѝкан*, укр. дијал. *барѝкан*, пољ. *barakan*. Истога крајњег порекла **брхан**, **порхет**. Ар. *barrakān* из персијског, за етимон в. **барак**¹, **баран**.

баракула *барѝкула* f. зоол. „морска риба ражица, *Raja miraletus*“ (РСА), *барѝкула* „id.“ сз. Бока (Musić), *барѝкула* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *барѝкула* Црес (Skok 1:110), *барѝкула* Брусје (Dulčići), „id.“; *Raja clavata*“ Комижа (ЏDL), *баракула* Дубр., Силба, Олиб, Зларин, *баракулица* dem. Јелса на Хвару, Вис (Hirtz III), *баракулаѝца* Мали Лошињ (Vinja 1:39); такође *барѝкола* (РСА).

• Од вен. *baràcola* „id.“ (Skok, Vinja I.cc.).

Skok l.c. пореди и крч.-ром. *barakolúta*; за етимон ит. речи в. Vinja l.c.; за облике и ареал уп. и Vinja 1986/2:217.

баран *баран*, *-рна* (поред *-ана*?) т. „ован“ и име овну: Ови дотјерају по велике чопоре барновах, јарцевах и крмаках — по два три барна 1846. Слав. (РСА; грађа РСА), *баран* „ован“ Нашице (Sekereš III), *баран* „id.“: Убце ра *barāni se kòd nās ne đřžū* Баумгартен (Koschat). — Од XVIII в. *баран* „ован“, мн. *барнови* J. С. Рельковић, од XVI в. *баранак*, *-нка* хур. „јагње“ Ш. Будинић (RJA).

• Вероватно од псл. (?) **baranъ* (поред **boranъ*, **beranъ*?); уп. буг. дијал. *баран* име од миља за овна, *баранкъ* f. за овцу Тројан (БД 4:190), слч., чеш. дијал. *baran* „ован“, стчеш., чеш. дијал. *beran* „id.“, длуж., (ст)пољ. *baran*, глуж. *boran*, пом. *baran*, *баран*, струс. *баранъ*, *боранъ*, рус., укр., блр. *баран*.

Уп. Skok 1:110, где се не осврће на проблем непостојаног *-а-* у другом слогу (било би секундарно, према синониму *ован*, *овна*; облик *баранак* може се сводити и на **баранък* и на **барњък*, уп. **опанак**). Реч је у значењу које је заједничко северним слов. језицима посведочена само на славонско-панонском подручју, уп. (из панонскословенског?) мађ. *барану* „јагње“ (Skok l.c.; EWU 80; Sadnik/Aitzetmüller 239–240 § 195). На ширем простору срећу се сазвучни називи за разне домаће животиње, које је тешко разлучити од породице **бараст** на једној и хунгаризма **барна** на другој страни; тако се за *баран*, *-а* (и *-рна*?) у низу извора прецизира да је назив за црно-бела јарца и име таквом јарцу, док је у другим изворима то назив за јарца и име јарцу уопште, тако у Краљама код Бихаћа (РСА); уп. даље сложеницу *бјелобаран* т. име јарцу, *боран* т. име волу Лика, *борана* f. име крави, *бароња* т. име волу, *бароња* f. име кози, ћурки, *бара* име кози (Вук; РСА), име овци, свињи, кокоши Јеловик, Босна, НПР ЦГ, *бјелобара* име кози Херц., *барница* / *барница* име кози, овци *ibid.*, *барешница* име овци; *барило* „јарац“ и име јарцу БиХ, *бареш* т. *id.*, *бареша* f. име кози Банија., Слав., *барешница* dem., *бароша* име кози Хрв. Крајина, *баруша* *id.*, *барушица* dem. Пољица, *барња* „крупан во“ (РСА). О некадашњој широј распрострањености сведочила би реч **бараница**, али в. тамо. Облик и значење *боран* „ован, бојна справа за пробијање зидова“ код Белостенца вероватно из руског, уп. RJA 1:549–550. Није јасно спадају ли овамо стерп. ЛИ **Баранъ** (**Вскчиѣ**), човек Сандаља Хранића и браће Јурјевића (Даничић), топоним **Баранъ** (**Заселиѣ**) 1316. г. Ибар (Споменик 4:2), потврђено само у пом./асс., тако да се може читати и *Баран* и *Баранъ*; у овом другом случају, можда придев **baran(ь)ъ* „овнујски, овчји“, уп. слч. *barani*, пољ. *barani*, струс. *бораниш*, *боранъ*, рус. *бараний* итд. (ЭССЯ 1:158). Псл. реч је, већ и с обзиром на свој непостојан вокализам, вероватно позајмљеница из неутврђеног извора, најпре (посредством турских језика?), од иран. **baran-* / *barn* < стиран. **var(a)n-*, уп. срперс. *varak* „ован“, нперс. *barra* „јагње“ < **varnaka-*, прасродно са стинд. *úran-* „id.“, гр. (F)αρήν, (F)αρνός (О. Н. Трубочев у ЭССЯ 1:158; в. тамо и SP 1:192 за друге покушаје тумачења).

бараница *бараница* f. „врста пројаре, која се меси на Нову годину“ Левач, Расина (РСА), *бараница* „id.“ Алексинац (Богдановић II), *бараница* „обредни хлеб за новогодишњу трпезу“ Трешњевица под Јухором (Милорадовић 2005:114), *б̄ораница* „бараница (в.)“ Алексинац, „врста пројаре замешене с машћу и избраздане ножем“ Тупижница, такође *бареница* „врста пројаре, понекад са сиром и јајима“ Крушевац (РСА), *бареница* „врста теста од пројиног или пшеничног брашна замешеног с млеком које се након печења иситни и залије масноћом“ Косово (Елезовић I), *бареница* „масна погача од пшеничног брашна, замешена кључалом водом; ломи се над невестином главом, кад она улази у кухињу“, „масна погача која се, испечена, иситни и залије масноћом; спрема се званицама на свечано сејање брашна за свадбу, у младожењиној кући сутрадан по венчању, приликом првих посета опријатељених породица, о Новој години, са сребрном паром“ Призрен (Чемерикић).

- Можда изворно назив култног хлеба намењеног здрављу овнова (в. **баран**), секундарно реинтерпретиран према трпном придеву *барен* од **барити**; уп., с једне стране, слч. дијал. *baránok* „ускршња јела (често освећена у цркви)“, такође „колач од бисквитног теста у облику јагњета“ (SSN), рус. дијал. *барán* „печиво у виду малих округлих хлепчића“, *барánко* / *барáнок* „врста переца, ђеврек“ (СРНГ), књиж. *барánка* „id.“, блр. *барáнак*, дијал. *барáник*, а с друге стране називе за печива укр. *обарíнок*, блр. *абарáнак*, пољ. *obarzanek*, *obwarzanek*.

Фасмер 1:124 полази од **obvariti*, сматрајући везу са *баран* „ован“ секундарном, а Трубачов *ibid.* примећује да вокализам рус. речи у том случају претпоставља позајмицу из белоруског; уп. и ЕСУМ 1:139 (укр. дијал. *баранок* из руског или белоруског). Овамо можда (као хипокористик?) *баруша* „колач од кукурузног брашна у који се ставља масноћа“ Лапово (грађа ЕРСЈ).

Барања *Барања* f. део Панонске низије између Дунава, Драве и хрв. границе према Мађарској (Вук; РСА), етници *Барáњац*, *-њаца* m., и као апелатив *барáњац*, *-њаца* „вино из Барање“, *Б̄арáња* f., *Барáњуша* (и реј.) Сомбор, *Барáњчица*, ктетик *б̄арањскѣ* (РСА).

- Од мађ. назива области *Varanya*, вероватно слов. порекла.

Област (жупанија) помиње се од XIII в., а град по којем је названа, *Varanyavár*, од 1150: *castrum Vorona*, данас посрбљено у *Брањин врх* код Белог Манастира (Kiss 90). Вероватно од слов. **Vorn'ь* > *Брањ* (*град*), присвојни придев на *-јь* од ЛИ *Vornъ* > *Бран* (тако се око 900. звао један српски кнез, чије име Порфирогенит пише час *Врáнос* час, са још неизвршеном ликвидном метатезом, *Вóрево* асс., уп. Loma 2000:120, 131). Слично Kiss l.c., који међутим у основи претпоставља хипокористик с.-х., буг. *Брана*.

бараст *b̄arastī*, -a, -o adj. „бео и црн по врату (овца или коза)“ Далм., *b̄ara* f. „црно-бела коза“ и име таквој животињи Далм./Херц. (РСА), „коза са шарама по лицу“ Лика (Ајџановић), *b̄аре*, -ē „id.“ БиХ, *b̄аран*, -a / -рна m. „црно-бео јарац“ и име таквој животињи БиХ, Бос. Грахово, Далм./Херц., *b̄арана* f. „црно-бела коза“ и име таквој животињи, *b̄аракастī* adj. „умрљан око уста“ БиХ (РСА).

• Нејасно.

Skok 1:115 помишља на исто порекло као **барзаст**; полазни облик би био хипокористик са окрњеном основом *b̄ара* (уп. и 1:110, где пореди и са **баран**, али се опредељује за горенаведену везу). Њему није била позната чак. варијанта *b̄erastī* adj. „који је длаке или перја прошараних белим; просед“ (РСА), *b̄erastī* „id.“, *b̄erāv* „просед“ (Vuković; ČDL), *b̄erov* adj. „сед, оседео“ (ČDL), *b̄ерац*, *b̄ерца* m. „берасти мазгов“ (РСА), *b̄ерџ*, *b̄ерџа* „сед човек“ (Vuković), *b̄ера* f. „длаке прошаране белим (о овци, кози); проседа жена“ (РСА), „бело-сиви мазгов или коњ“ (ČDL), *b̄ерица* „седа, белокоса жена“, *b̄ерийи*, *b̄ерин* „седети“ (Vuković), потврђена искључиво на Брачу, осим хипокористика *b̄ера* „седа мазга“ Брусје (Dulčići), „бераста кокош“ Пољица (РСА). Уп. Vinja 1:38 s.v. *b̄ara*¹. Sadnik/Aitzetmüller 158 § 142 указују на паралелизам са **баља**, *баљасī*. Име куји *барашница* Лика (РСА) могло би бити и од **барак**¹, **барак**².

барат¹ *b̄arait* m. „трампа, трговина“ Буковица, Пољица (РСА), *барџи* „размена“ (ČDL), *барџи* „id.“ Вис (Roki), *барџиџи* (*с ким*) impf. „имати посла, пословати“ (Вук 1818), „трговати путем трампе, размењивати“ Пољица (РСА), *барџиџи* „id.“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), чак. *барџиџи* pf. (ČDL; Dulčići), Жумберак катол. (Skok 1:110), *барџиџи* Вис (Roki), *барџиџан* „замењен за шта друго“ Трогир (Vinja 1:40), *барџиџон* „id.“ Вис (Roki), *барџиџан* m. „рибар који се из једног брода прекрца у други“ Вргада (Јуришић); кајк. *барџиџи*, *барачем* impf. „пословати, трговати“ (RHKKJ), чак. *џребарџиџи* pf. „продати старо за ново“ (Vinja l.c.) „срушити ограду и од истог је камена изнова изградити“ Орлец (Houtzagers; Vinja l.c.), *барџиџаџи* impf. „трампити“ Пољица (РСА), *барџиџаџи* „id.“ Вис (Roki), *барџиџаџи* (*се*) „измењивати се у рибарским бродовима (о посади)“ Вргада (Јуришић); *барџиџи* m. „трговац животињама“ Драчевица (ČDL), *барџиџа* „торбар“ Плашки, *барџиџа* f. „посао“ Жумберак (РСА; акц. по Skok l.c.). — Од XVII–XVIII в. *барџи* „commercium“ Белостенец (RJA).

• Од ит. *baratto* „трампа“, *barattare* „трампити“ (Skok 1:110–111; Vinja 1:40); уп. слн. *bara(n)táti* „ценкати се, трговати“, рум. *a bǎrătui* „купити, погађати се; расправљати“.

За даља тумачења ит. етимона в. Vinja l.c. Ит. *barattiere* „варалица“, срлат. *baraterius*, *baretarius*, *bareterius* „id.“, *baratteria* „превара“ заснива се на развоју зна-

чења срлат. *baratare* „заменеивати (преварно), продавати (недопуштено), утајити“ (LLMAI), уп. стхрв. *баратирсѣво* „превара“ XIV в. Крк (Mažuranić), пољ. *baraterja* „непоштена трговина“ (Sadnik/Aitzetmüller 238 § 193). Облик са Вргаде *разбаратѣи* „поразбацати, раздавати, остати без чега“ заснива се на ит. *sbarattare* „растуриити“ (Jurišić 179). Овамо можда, са хапологијом, и *убаратѣи* „дати ствар за ствар“ Брусје (Dulčić). Вероватно је по пореклу исти глагол **баратати**¹ „служити се нечим“ (в.), али не и **баратати**² „батргати се, животарити“, као ни *баратѣи* „шуровати“ (в. **барат**²), „претраживати“ (в. **барати**¹). Уп. и **бајтар**.

барат² *баратѣи* м. „пријатељ, другар“ Футог (РСГВ), *баратѣи*, *-ам* impf. заст., рег. „договарати се о неком сумњивом послу, шуровати“: Бранковић с Муратом барата Стерија, И жена је ... почела с ђаволом баратати Даница 1862. (РСА), Канда њѣ двојица нешто тајно баратају Бачка (РСГВ), *баратѣи* бачки Буњевци (Reić/Vačlija), кајк. *баратѣи*, *барачем* „дружити се, пријатељевати; полно општити“, поствербал *баратѣи* м. у изразима: *баратѣи иматѣи* (с ким) „id.“, *малойошѣени / нечѣсти / злочѣсти баратѣи* „ванбрачни полни однос“ (РНKKJ), такође *баратѣи*, *-ујем* impf. „имати посла с ким, петљати, шуровати“: Ѐштеш девојку која ти се свиђа или с којом си баратово Вршац (РСГВ), кајк. *баратѣи* (РНKKJ). — Од XVIII в. *баратѣи* „дружити се“ (?): сваки жели ш њиме баратати, већати и трговати Ђ. Рапић, *баратѣи* „друговање, полно општење“: Дивица припоштена од човјечијега одлучита баратања или ти друштва id. (RJA).

- Од мађ. *barát* „id.; монах; ближњи“, *barátkozik* „пријатељевати, дружити се“; уп. рум. заст. *bărát*, *barat* „пријатељ; католички свештеник“, слч. *barát* „монах, калуђер“.

Мађ. реч своди се на слов. **brat(r)*ъ (EWU 81), в. **брат**. За хомонимију код глагола *баратѣи* (*-ѣи* / *-ѣи*) уп. **барат**¹ (можда укрштено у кајк. *баратѣи*, али Рапићев пример за *баратѣи* је у RJA погрешно протумачен као „трговати“), **баратати**¹, **барати**¹.

барат³ *баратѣи* м. „мост испред воденог кола код воденице ‘дринке’ којим се иде са великог на мали тумбас“ Подриње (РСА), „трем пред воденицом“ Србија (RJA).

- Нејасно.

Можда у вези са романским речима *barra* „полуга“, *vara* „пречага, рачваста мотка“, чији се рефлексѣи укрштају у ром. језицима, уп. посебно значење кат. *barana* „ограда“, шп. *barand(r)a* „id.“, порт. *baranda* / *varanda* „трем“ (REW 9150), одагле преко француског или енглеског с.-х. *веранда*. Из ит. *barra* „шипка, полуга; мотка; пречага; пешчани спруд на ушћу реке“ непосредно с.-х. рег. *бара* „id.“ Далм. (РСА), на истоку рецентна и слабо потврђена позајмљеница посредством фр. *barre* или нем. *Barre*; сродно је и *барикада* < фр. *barricade* (< ит. партицип

barricata од *barricare* „преградити“, *барујера* < фр. *barrière*. Даничић, *RJA* 1:182 повезује са **барат**¹, што *Skok* 1:111 одбацује, не нудећи сам објашњење.

баратати¹ *бар̀а̀ѝа̀ѝи*, *-ам* / дијал. *бар̀а̀ћ̅м* *impf.* „служити се, руковати“, најчешће „са нечим“ (и књиж.): није знао баратати с динамитом В. Новак, тешко ми је с кућом баратат Слав., он је знао баратати и са воловима и свињама, и с пшеницом и отавом Ј. Козарац, растумачио му је како се с њима [бомбама] барата И. Самоковлија, ређе „нечим“ С. Колар, В. Петровић (РСА), *бар̀а̀ѝа̀ѝи*, *-ам*: п̀а̀зи к̀а̀ко бар̀а̀таш т̀им н̀ожом Војв. (РСГВ), „*id.*“ Ускоци (Станић), *бар̀а̀ѝа̀ѝи*: Купио је с̀ѝјачицу, па п̀овздан ок̀о н̀е шт̀о̀год бар̀ата бачки Буњевци (Реић/Вацлија), *бар̀а̀ѝа̀ѝи*: Није ѝна кр̀ива кад не з̀на бар̀ат̀т с п̀арама ји. Бока (Lipovac-Radulović I); чак. *бар̀а̀ѝа̀ѝи* *pf.* „нешто употребити нередно“ Брусје (Dulčići), „употребити, служити се“ *ibid.* (ČDL), *бар̀а̀ѝа̀ѝи* „управљати, руковати чим“ Вис, *бар̀а̀ѝо̀н* *adj.* „управљан, рукован“ *ibid.* (Roki), кајк. *бар̀а̀ѝа̀ѝи*, *барачем* „поступати; бавити се чиме; руковати; управљати; сналазити се (у чему)“ (РНККЈ), *бар̀а̀ѝа̀ѝи* Гола (Večenaj/Lončarić), *бар̀а̀ѝа̀ѝи* Вирје (Herрман), чак. *бар̀а̀ѝо̀в̀а̀ѝи* „употребљавати, служити се“ Брусје (ČDL).

• Вероватно исти глагол као *бар̀а̀ѝа̀ѝи* „размењивати се, трговати, пословати (са неким)“, в. **барат**¹.

На развој значења „имати посла са неким“ → „поступати са неким / нечим“ указује иста рекција.

баратати² *бар̀а̀ѝа̀ѝи*, *-ам* *impf. intr.* „батргати се“: Черкез, натоварен препуним врећама, баратајући по глибу, измицао Д. Радић, Што ће биједан народ! Да барата, да се отме господи, не зна из своје памети ни две унакрст Е. Кумичић (РСА), Нешта-нѝ бар̀ат̀а под-онијем-кам̀енчићом, кад — змија! *ист.-бос.* Ере (Реметић), ~ *се* „*id.*“: Очајно викао Спиро баратајући се по мочилу, и хтео да изиђе из воде, али га изукрштано снопље заврзло Д. Радић, „прометати се, животарити“: Ходимо ми по свиту, | Ћемо мало видити, | Како се свит барата НП (РСА).

• Нејасно.

Објашњиво као интензив од **барати**¹, уп. рус. дијал. *барататься* „у мраку проналазити пут пипањем“ (СРНГ), али истовремено тешко одвојиво од рус. *бар̀а̀хтаться* „праћкати се, копрцати се, бацкати се, батргати се“, укр. *бар̀а̀хт́атися* „*id.*“, блр. *бар̀о̀хтаць* „кретати се, мрдати се“, *бар̀о̀хтацьца* „мучити се, борити се“ (ЕСУМ 1:140), нејасне и очито експресивне структуре, можда у вези са **борити се** (уп. Фасмер 1:124; ЭСБМ 1:317; ЕСУМ 1.с., где се укр. глагол пореди са с.-х. *бар̀а̀ѝа̀ѝи* „чепркати“, в. **барати**¹). Чак. *забар̀а̀ѝа̀ѝи* (*се*) *pf.* „замазати се глибом или сличним“ Брусје поред *имбар̀а̀ѝа̀ѝи* (*се*) / *имбар̀а̀ѝа̀ѝи* (*се*) „упасти у блато“ *ibid.* (Dulčići) у најмању руку се укрстило са *ит. imbarazzare* „сметати“.

барати¹ *bàrati*, -ām impf. „тражити што по мраку пипајући“ Врање, „мешати се у туђе послове“ XIX в. Ј. Грујић (РСА), *bàram* „тражити“ ТЈ (?) Призрен (Чемерикић), *до-/на-bàrati* pf. „наћи, наићи (на) нешто, некога, набасати“ Врање (РСА), *набарам* дијал. и ТЈ „наћи“ Сретечка жупа (грађа ЕРСЈ), *набàрам* „id.“, набавити“ ТЈ, Призрен (Чемерикић), чак. *обарàти* „огрепсти ноктима, канцама или чим оштрим“ Вис, *обарòvàти* impf. „грепсти“ ib. (Roki); *bàрнути*, -нѐм pf. „дирнути, такнути; боцнути, закачити“ Банија, П. Кочић, Б. Ћопић (РСА), ист.-бос. Ере (Реметић), Бања Лука (Skok 1:111), *bàрнути* „дирнути; изазвати кога“ Прошћење (Вујићић), Ускоци, „огрепсти; наљутити; изопачити, унаказити; посадити“: Бàрни кòју главицу лѹка у òнѹ мѐкѹ зѐмљу ibid. (Станић), *барнем* „дирнути, пипнути“ (ТЈ?) Сретечка жупа (грађа ЕРСЈ); *барка̀ти* / *барка̀ти* (се) impf. dem. „чепкати, чачкати“ Банија, „дирати у нешто“ ibid., БиХ, „гуркати, мувати“ НП, „задиркивати се, задевати се“ (РСА), *барка̀ти*: Пет браће све један другог у задњицу барка НЗаг (Вук), *барка̀ти* „дирати“ Доњи Рамићи (Malbaša), *барка̀ти* „задиркивати“ Пива (Гаговић), Ускоци, „бости; љутити кога; стварати сплетке“ ibid. (Станић), *барка̀ти* „задиркивати“ бачки Буњевци (Reić/Vašlija), *барка̀ти* „чачкати (нос, зубе)“ Сумартин (Novaković), *избарка̀ти* pf. „задиркујући наљутити некога“ Ускоци, *барка* f. „какав оштар предмет“ ibid., *барàка̀ти*, -ām (се) impf. „дирати (се); задиркивати (се)“ ibid. (Станић), *баракну̀ти* / *баракну̀ти*, -нѐм pf. „мунути, подстаћи“ Левач, ЦГ, *барàтѝати*, -ām intr. „претурати, преметати, претраживати (по нечему); чепкати“ Ј. Веселиновић, Б. Станковић (РСА), „id.“ Војв. (РСГВ), Ускоци (Станић), „мешати се у туђе послове, вршљати“ Вл. Ђорђевић, „лупарати, клопарати“ (РСА), *барàтѝати* „претурати, чепкати“: Ниси га трѣбо пѹштит да òн сàм у нàсламу барàта бачки Буњевци (Reić/Vašlija), *из-/про-барàтѝати* pf. (РСА; РМС).

- Од јсл. **barati*; уп. мак. *бара* (се) impf. „тражити; захтевати; пипати (се); дирати; преметати, претурати“, *набара* pf. „напипати, пипајући наћи (нешто)“, *барка*, *барне*, буг. *bàram* „дирати; радити нешто“, дијал. „тражити; питати“, слн. *bàrati* „распитивати се“, без поузданих паралела у сев. слов. језицима и општеприхваћене етимологије.

Неизвесно је да ли постоји етимолошка веза или само хомонимија са **barati* у срп.-цсл. **повара̀ти** XVI в. „борити се“, струс. *барату* „id.“, стпољ. *barać* „опирати се“, пољ. дијал. *zbarać się* „избегавати“, које се тумачи као интензив од **borti* / **boriti se*, в. **борити се**; уп. још слч. *bárat* „ломити, пробадати“ (уп. ЭССЯ 1:158–159, где су сва значења обједињена под једном одредницом; SP 1:192, који раздваја *barati* 1. „борити се“ и *barati* 2. „додиривати, тражити“, мада допушта њихово заједничко порекло); в. тамо и за глуж. *wobarać*, длуж. *hobarać* „брани-

ти“, које се може изводити и од **obvarati*, уп. **варати**². Сродство са **бркати**, *бркнути* могуће је под претпоставком алтернације **bьr-* (**bьr-?*) / **bar-*, уп. и **барусити**. Није искључена ни декомпозиција од *обарати* „рушити“ (в. **орити**), премда се значења не преклапају. Облик *жб̄арка̄ити* „чачкати, дир(к)ати“ Трешњево (РСА), *жб̄арка̄ити* „задиркивати“ Ускоци (Станић), *жб̄арнӯити* pf. „забости, боцнути“ (РСА), *жб̄арнӯити* „id.“; дирнути; подстаћи (ватру); задирнути; посадити, зачепрати“ Ускоци (Станић) својим анлаутом упућује на италијанизам, уп. ит. *sbarcare* „растури, расути (хрпу, сноп нечега)“. За *бараша̄ити* „чепрати“ уп. и **баратати**². Чемериџић s.v. *оманӯчим* (*се*) у примеру: Отац му б̄ара скопака да га оманӯчи поставља питање шта ту *бараша̄и* значи (вероватно ТЈ: „тражи му девојку да га ожени“).

барати² *б̄араша̄и*, *-ām* impf. „помаљати главу изнад воде; поскакивати (о рибама)“, Дубр., Пољица, Далм., *зб̄араша̄и* pf. Неретванска крајина (РСА), *бараша̄и* impf. Муртер, Дуги Оток, „плашити рибу“ (Vinja 1:40), „помаљати се на површини (о рибама)“ Вргада (Јуришић), „id.“ *за-/ио-бараша̄и* pf. (Vinja 1.c.), (*и*ро-)бараша̄и (im)pf. Брусје (Dulčići), *бараша̄и* impf. Комижа (Mardešić-Centin, акц. по Vinja 1.c.), *иобараша̄и* (Vinja 1.c.), *иборобаша̄и* „id.“; појавити се из склоништа; најавити знак успеха“; поствербали *б̄ораша̄* f. „узмућена површина мора где се појавила риба“ Брусје (Dulčići), *б̄ораша̄*, *-a* m. „мноштво рибе која глава“ Вргада (Јуришић), *б̄ораша̄* „велик број, мноштво (рибе)“ Муртер, adv.: риба је б̄арун удрила (Vinja 1:37), *б̄ораша̄* f. „помаљање главе изнад воде (о рибама)“ Дубр. (РСА). — Од XVI–XVII в. *бар* m./f. „мноштво, сви заједно“ Марулић, *сав баром* „савколик“ Мрновић (RJA).

- Нејасно.

Можда итератив од *бораша̄и* у значењу „набирати површину мора, мрешкати“, в. **бора**. Досадашњи покушаји да се реч објасни из романских језичких средстава нису изнели на видело изгледан етимон, уп. Ђ. Даничић, RJA 1:182 (ит. *barare* „варати“, Skok 1:111 (лат. *varare* „прекорачити“), Vinja 1:40 (помишља на ром. **barra* и/ли *vara*, в. **барат**³). Именицу *бар* код Марулића и Мрновића Skok 1:109 ставља под *бар(ем)*, в. **бар**².

барашка *б̄арашка* f. „врло јак ветар, олуја“ Дубр. (РСА), Трпањ (Vinja 1:39), „свађа“ Дубр. (Бојанић/Тривунац); *барашка̄ити* impf. „доносити барашку“ *ibid.* (РСА), *барашка̄ити се* „препирати се“ Црес (Vinja 1.c.), *збарашка̄и* pf. „заметнути се (о невремену)“ Кућиште (Vidović); *бурашка* f. „нагао краткотрајан ветар“ (РСА), „велико невреме, велика бура“ сз. Бока (Musić), *бурашка* „олуја; немир, халабука“ (ČDL), *бураска* „нагао краткотрајан ветар“ (РСА), Мљет (Vinja 1.c.). — Од XVI в. *барашка* М. Држић (RJA).

- Од вен. *burrasca* / *burrasca* „id.“ (Skok 1:238); уп. алб. *barashkë* „id.“, *boráshk* „ковитлац“.

На севернијем терену Далмације распрострањена је вен. варијанта *burascada* / *borascada* > *барашкáда* „лом, покор“ НПр Далм. (РСА), *барашкáда* „свађа, препирка“ Корчула (Vinja l.c.), „гужва, пијанчење“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *барашкóда* „скандал, смутња“ Драчевица (ČDL), Брусје (Dulčići), *барашкóда* „олуја; бука“, *бурашкóда* „велико невреме с јаком буром“ Вргада (Jurišić), *барашкада* / *бурашкада* „нагла олуја“ Сали, „невреме; свађа“ Сутиван (Vidović), *бурашкóда* „пијавица“ (ČDL). Уп. Vinja 1:38, 39, који *ба-* уместо *бо-/бу-* објашњава утицајем **баруфа**, *барафљжа* „препирка, бучна свађа“. За *барашкаљи се* „препирати се“ уп. и *барожљи се* s.v. **рожити се**. За алб. *barashkë* Çabej 2:160 допушта с.-х. посредство.

барба¹ *барба* m. „ујак, стриц; капетан на броду“: Свако старији у фамељу: очин ујак, материн ујак, капетан на броду ми смо све то звали барба Будва (Lipovac-Radulović II), *бáрба* „стриц, ујак, тетак; чика, чича (у обраћању старијим лицима)“ Далм., „капетан брода“, презиме *Бáрба* Бока (РСА), *бáрба* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *бáрба* Црес (Vinja 1:40), *барба* у обраћању Брусје, *бóрба* *ibid.* (ČDL), Хвар, Вис, *бóрба* Вис (Vinja l.c.).

- Од сев.-ит., вен. *barba* „ујак, стриц; старији човек“ (Skok 1:111; Vinja l.c.). Балкански италијанизам, уп. буг. дијал. *бàрба* „домаћин, газда; хаџија; чика (при обраћању старом човеку)“ (Филипова- Байрова 75; РРОДД), нгр. *μπαρμπας*, *μπαρμπας*, алб. дијал. *bàrbë*, тур. разг. *barba*.

Ит. реч своди се на *barba* „брада“ са семантичким развојем сличним као у рум. *bàrbat*, в. †**Барбат**.

барба² *барба* f. „четвороугласт отвор у пећима за печење црепа“, *барбáва-љи* *impf.* „слагати на нарочит начин опеке у цигланама“ Црмница (РСА).

- Нејасно.

Можда конкретизација апстрактне именице **барба* од (о)б(в)ариљи > **барити**, мада није извесно да се тај глагол могао употребљавати за печење глине, в. тамо.

барбагузан *барбагузāн*, *-áна* m. реј. „буржуј, газда“: Према имућственим приликама дијелили су се обртници и трговци у Сарајеву на дунђерију и барбагузане; први одговарају данашњем пролетаријату, а други буржоазији (РСА).

- Нејасно.

Први део можда исто што и **барба¹**, уп. тамо посебно буг. значење „газда, домаћин“; уп. и †**Барбат**, *барбула* s.v. **бамбула**, **барбусан**; други део од **гуз**, или шаљиво изврнут према тој речи; уп. и *багузан*, **багузати**.

барбакан *барбакāн*, *-áна* m. књиж. „грудобран“ (РСА), чак. *барбакāн* „купа камења која дели у красу обрадиву земљу“, „насип против поплаве“ Потомје, топ. *Барбакан* Ластва (Skok 1:111).

- Од ит. *barbacane* „потпорни зид, грудобран“, ар. порекла (Skok l.c.).

Једина народна потврда са шток. подручја је топоним из ЦГ приморја; за друге облике и значења на чак. терену в. Vinja 1:41, који полази од вен. *barbacàn*. Порекло ит. речи је спорно, уп. Skok, Vinja l.сс.; DELI 114.

Барбарез *Барбàрèз*, -éза т. „Берберин, припадник народа у сев. Африци“: Од разлије су вјера и народа; има их по причи: ... Малтеза, Барбареза, Караклеза Никац, Матавуљ, презиме, *барбàрèскѝ* adj. НП Богишић (РСА). — Од XVIII в. *Барбарез* А. Качић, од XVII в. *барбарешки* (РЈА).

- Вероватно од ит. заст. *barbaro*.

У италијанском *barbaro* поред *barbero* значи „берберски коњ“, док се за Бербере употребљава облик *berbero* (уп. DELI 115, 132). *Барбар-ез* је вероватно домаћа творба по узору према *Малѝ-ез*, *Албан-ез*, где је суфикс *-ез* такође ит. порекла. Од XVII в. код зап. писаца и лексикографа посведочено је име земље у сев. Африци *Барбарија* f. (РЈА).

† **Барбат** стерп. **Бàрбàтѝ** ЛИ XIV в., оба пута у влашким катунима (Грковић М. 1986:26), *Бàрбàтѝовѝци* т. pl., *Барбàтѝовѝце* село у Топлици код Прокупља; презиме *Бербатѝ* ужичка Црна Гора (РСА), *Бербатѝовић*, *Бèрбàтѝово* / *Бербàтѝово* село код Ниша (РЈА), *бèрбàтѝовка* f. „коло из Нишког округа“, *бèрбàтѝовскà* „id.“ (РСА).

- Од рум. *bãrbat* „(одрастао) човек, мушкарац“ (Pușcariu 1943:304; Mihăilă-Scărlătoiu 1972:104; Ивић 1982:530; Gămulescu 1983:74–75; Грковић М. l.c.).

Gămulescu l.c. за назив кола пореди рум. *bãrbătesc*, *bãrbătească* adj. „енергичан, снажан; мушки“, но он може бити и по имену села у истој области. Рум. реч своди се на лат. *barbatus* „брадат“, уп. **барба**¹.

барбежа *бàрбèжa* f. „женска капа“: шамија, а под њом капа од црвене чохе, по том бијела махрама Рисан (Вук; РСА).

- Вероватно од вен. *barbisi* „залисци, зулуфи“.

Skok 1:111 s.v. *bârba* полази од ит. *barbigi* „id.“; ит. и вен. реч изводе се од лат. *barbitium* „брада“, од *barba* „id.“, уп. **барба**¹. За семантику уп. *за-/у-брадиѝи* (се), *убрадача* s.v. **брада**. Уп. и **барбета**, **бареш**.

барбета *бàрбèтa* f. „лађарско уже“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), сз. Бока (Musić), Корчула (Skok 1:111), *барбèтa* „id.“ Далм. (РСА), *барбèтѝтa* (sic!) Пераст, Божава (Skok l.c.), *барбèтѝa* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *барбèтѝa* Будва и Паштровићи, *брбèтѝa* ib. (ead. II), *б(а)рбèтѝѝн* т. dem. ји. Бока (ead. I); *барбѝѝтa* „јачи бродски коноп за вез“ Комижа (Mardešić-Centin), Брусје (ČDL).

- Од ит. *barbetta* „id.“ (Skok I.c.), односно вен., тршћ. *barbeta* (Vidović 15); уп. рум. *barbétă* „id.“.

Ит. реч потиче од фр. *barbette* „id.“; комад тканине који уоквирује лице монахиње“, које је изведеница од фр. *barbe* < лат. *barba* „брада“, уп. **барбежа**.

барбијер *барбијер*, -*ѐра* т. „берберин“ НПосл Даничић, НП (РСА), Пераст (Skok I:111), *барбијер*, -*ѐра* „id.“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *барбијѐр* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *барбјѐр* Вис (Roki), *барбѝр*, -*ѝра* НП Андрић, НП Оток, Ђалски, презиме *Барбѝр* Пакрац (РСА), *барбѝр* Бачка, *барбѝр* Помаз код Будимпеште (РСГВ), *барбѝр* Раб, Божава, Брусје, Крашић, Пригорје (Skok I.c.), Озаљ (Težak), *барбѝр* Дуга Реса и Карловац (Regušić I 36), *барбѝр* Брусје (ČDL), *барбѐр*, *барберич* Гола (Večenaj/Lončarić); *барбѝрка* f. „берберина жена“ Војв. (РСГВ), *барбѝрица* / *барбирица* „id.“; жена берберин“ (РСА), *барберѝца* „фризерка“ Гола (Večenaj/Lončarić), *барбѝрница* „берберска радња“ (РСА), Војв. (РСГВ), *барбијѐриа* „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *барбјѐрија* Вис (Roki), *барбириѝја* Брусје (ČDL); придеви *барбѝрев* / -*ов*, *барбѝрски*; деноминал *барбијѐриѝи*, *барбијѐрѝм* impf. „бријати, шишати“ Бјеловар (РСА), *барбијѐриѝи* „грдити, рибати кога“ Банија и Кордун (Петровић Д.), *барбѝриѝи* „пуштати крв“ Озаљ (Težak). — Од XVI в. *барбијер*, *барбир*, кајк. и *барбер* (RJA), 1803. *барбир* (Михајловић).

- Од ит. *barbiere* „id.“ (Skok I:111).

Ит. реч своди се на познолат. изведеницу *barbārius* од *barba* „брада“, в. **барба**¹. Широко распрострањен италијанизам, уп. на Балкану рум. *bărbier*, арум. *barbér*, нгр. *μπαρπιέρης*, даље нем. *Barbier*, *Balbier*, итд., за друге слов. језике уп. Sadnik/Aitzetmüller 244 § 199; немачким посредством и облик *барбир* на с.-х. северу (Војв., Слав.). Иста ит. реч дошла је и преко турског као **бербер(ин)**.

барбула в. **бамбула**.

барбун *барбѝн*, -*ѝна* т. зоол. „морска риба брката трља, *Mullus barbatus*“ Дубр. (Вук; РСА), сз. Бока (Music), ~ *од камена* „М. surmuletus“, ~ *од муља* „М. barbatus“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *барбѝн* „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Раб, Кртоле, Улцињ, Арбанаси (Skok I:111), *барбѝн*, -*ѝнѝ* Брусје (Dulčići), Милна (ČDL), *барбун* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Блато на Мљету (Hirtz III), *барбѝнић* dem. Дубр. (Бојанић/Тривунац); *барбѝн*, -*ѝна* Хрв. (РСА), *барбон* Паг (Hirtz III), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II). — Од XVII в. *барбун* Микаља, Стулић (RJA), 1803. *барбун* (Михајловић).

• Од вен. *barbón* „id.“; уп. буг. *барбу̀н*, *барбу̀ња*, рум. *barbún*, арум. *bǎrbúne*, алб. *barbún*, *barbúnjë*, нгр. *μπαρμπούνι*, тур. *barbunya* (Vinja 1986/1:272, 274).

Skok 1:111 полази од ит. *barbone* „брадоња“, што је и етимолошко значење вен. ихтионима, в. **барба**¹ и уп. *барбуц* т. „трља, М. *surmuletus*“ (РСА), Паг (Hirtz III), *барбуц* „брадица“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „козја брада; фиг. и у човека“ Брусје (Dulčići) итд., са ит. суф. *-uzzo*. У бугарском, румунском и албанском преко новогрчког или турског, као и рус., укр. дијал. *барбу̀н*, рус. *барбу̀ня* (Фасмер 1:125; ЕСУМ 1:138).

барбусан *барбу̀сан*, *-ána* т. „човек с великим носом“ Високо (РСА).

• Нејасно.

Уп. **барбагузан**, презиме *Барбузан*.

барбут *барбу̀т* т. „врста игре коцкама“ БиХ, „ситан новац као украс на капи“ Врање (РСА), *барбу̀т* „id. (игра и украс)“ Косово (Елезовић I, II 497), *барбу̀т*, *-у̀та* „id.“ Призрен (Чемерићи), *барбу̀че*, *-ѐта* п. дем. „новчић као украс“ Косово (Елезовић I), *барбу̀че*, *-ѐта* „id.“ Призрен (Чемерићи), *барбу̀тике* f. pl. „старе паре“ Врање (А. Белић, СДЗБ 1:390).

• Од тур. *barbut* „врста друштвене игре“ (Škaljić 120). Балкански турцизам, уп. мак. *барбу̀т* (Јашар-Настева 98), буг. *барбу̀т*, заст. „врста старе монете“, рум. *barbut* „хазардна игра“, *barbută* „стари турски сребрни новац“, алб. *barbút*, нгр. *μπαρμπούτι*.

Порекло турске речи није извесно (Tietze 1:280; Cioganescu 68); тешко од нперс. *bār-bed* „ружна добит“ (тако Škaljić l.c., који има само значење хазардне игре, не и старинског турског новца, потврђено још у румунском и бугарском).

барда „сатара“ в. **брадва**.

бардак¹ *барда̀к*, *-áка* т. заст. „земљани, бакарни, дрвени, стаклени суд за ракију, вино, воду“ (Вук 1818), Босна, Мостар, Солин, Лесковац, Рисан (РСА), Војв. (РСГВ), „крчаг од глине (најчешће за држање петролеја)“ бачки Буњевци (Reić/Vašljića), „мера за пиће“ Врање, „врста шаре на пиротском ћилиму“, „врста дечје игре“ Бос. Крајина (РСА), *барда̀к* „ардов, дрвено буре за ракију“ Доњи Рамићи (Malbaša), *барда̀к* „купа или мали крчаг за воду“ Косово (Елезовић I), *барда̀к* Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *барда̀к* „крчаг; кантар“ Ускоци (Станић), *барда̀к* „земљани суд за пиће“ Лесковац (Митровић), „id.; шара у облику бардака на пиротском ћилиму“ Пирот (Живковић); *барда̀чић* дем., *барда̀чина* f. augm. (Вук 1818; РСА), *барда̀че*, *-ѐта* п. дем. (РСА), *барда̀че* Војв. (РСГВ), *барда̀че* Косово (Елезовић I), *барда̀клија* f. „дрвени суд за вино који се носи при-

ликом позивања у сватове“ Војв. (РСГВ), *барда̀гџија* т. „онај који прави или продаје бардаке“ (Вук 1818; РСА), *барда̀џија* (РСА), *бар̀де*, *-еџа* п. хур. од *бардак* Пирот (РСА), *бар̀де* *ibid.* (Живковић), *бар̀дѐнце*, *-еџа* dem. *ibid.*; полусложеница *бар̀да̀к-лу̀џи́ка* ф. „земљани суд у облику женске фигуре“ Г. Милановац; такође *бра̀да̀к*, *-а́ка* т. „бардак“ Заплање, *бр̀да̀к*, *-а́ка* Вршац (РСА), *бр̀да̀к* Васојевићи (Боричић), *бр̀да̀к* Лесковац (Митровић). — Стрп. **БАРЪДАКЪ** XV в. (Даничић).

- Од тур. *bardak* „id.“ (Skok 1:112; Škaljić 120–121). Балкански турцизам, уп. мак. *бардак*, *бардакчија*, буг. *бар̀да̀к* поред *бр̀рд̀ук*, *бар̀дук*, рум. *bărdăc*, алб. *bard(h)ák*, нгр. *μπαρδάκι*.

Уп. још Поповић 1957:75–76. Уп. и рус. дијал. *бар̀да̀к* „глинени суд са широким отвором“ (Фасмер 1:126). За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:65–66; Eren 40; Tietze 1:280. Вокализам првог слога у *бр̀да̀к* последица је редукције у предакцентском положају (Sadnik/Aitzetmüller 245 § 200) пре него укрштања (тако Поповић 1957:96).

бардак² *бар̀да̀к*, *-а́ка* т. „врста крупне шљиве, *Prunus damascena*“ Пирот (РСА), *бар̀да̀к* „id.“ Лужница (Ћирић), Пирот (Живковић), *бар̀да̀клија* ф. (РСА), Фрушка гора (Вук), „ракија од те шљиве“ ји. Србија, *бр̀да̀клија* „врста шљиве“ Банија (РСА), *бар̀да̀ка̀ча* / *ба̀рда̀га̀ча* „id.“ Косово (Елезовић I).

- Вероватно од тур. (дијал.) *bardak*, *bardak eriği*, *bardacık*, *bardacık eriği* „дугуљаста, мирисна шљива, жуте или модре боје“ (DS 527). Балкански турцизам, уп. рум. *bărdăc*, *bărdăc* т., *bărdăcă*, *bărdăcă* ф., буг. *бар̀да̀чка* *слива*, *бар̀да̀кџи*, *бр̀ра̀дџери*, алб. *badorike*, *bardalike*, *bodorike* (Boretzky 1976:21).

Уп. Škaljić 121 s.v. *bardaklija*; Skok 1:112. Тур. реч је у вези са *bardak* „суд, крчаг“ в. **бардак¹**, уп. Tietze 1:280 s.v. *bardacık*. Уп. **бардовка**.

бардан *бар̀да̀н* т. „ован са роговима увинутим навише“: Ўвати Стојан планину, | нађе си овна́ бар̀да̀на НП Врање (Златановић).

- Нејасно.

Ако је значење исправно дато, можда уместо **бр̀дан* од *бр̀дасџи*, *бр̀дороз*, в. **бр̀торог**, или од алб. *bardh* „бео“, уп. **бардока**. Уп. можда и **баран**.

бардати *ба̀рдаџи*, *-ам* impf. „памтити“, *у̀ба̀рдаџи* pf. „упамтити“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀сџија), *бар̀дај* „чувај се!“ (?): Бардај лоло, кад си ме љубио, | Добро бардај, више се не надај! Војна граница (И. Јерковић, НЈ 4/1–2:125)

- Нејасно.

Можда истог порекла као *вардаићи* „чувати“, **варда**; Јерковићева дефиниција значења *бардај!* вероватно је под утицајем узвика *вардај!*, али контекст пре упућује на „памти!“. Развој значења преко „(са)чувати у сећању“, *б-* из **об(в)ардаићи*? Није јасно спада ли овамо *обардаићи* „занемарити, запустити (о запуштеној, похабаној згради)“ Дубица на Уни (РСА). Уп. и рус. дијал. *бардџа* = *бардовати* „разумети; слушати; послушати, покоравати се итд.“ (СРНГ), што Фасмер 1:126 просуђује као нејасно.

бардаша *бардаша* „младић склон скитњи и другим пороцима“ Дубр. (Ж. Муљачић, *Godišnjak СВИ* 2/1966:105), *бардаче*, *-еџа* т. (?) „мангуп, враголан“: Либерај се од тог бардачета — Поћерај ту бардачад Будва и Паштровићи, *бардак* „id.“ *ib.* (Lipovac-Radulović II), *бардашад* f. „дечурлија, мангупи“ ји. Бока, *бардачџад* „id.“ доњи Грбаљ (ead. I).

- Од вен. *bardassa* „мангуп“, ит. *bardasso* „id.“ (Муљачић l.c.; Vinja 1:41).

Облик *бардак* повратно изведен од *бардаче* < **бардашче* уз наслањање на турцизам **бардак**¹. Vinja l.c., који не зна за облик из Дубровника, полази од *бардашад* < вен. *bardassada*, где би суф. *-ada* био поистовећен са домаћим *-ad* f.

бардовка *бардџка* f. „врста јабуке“ Шумадија, *бардока* „врста крушке“ Коњиц (РСА).

- Нејасно.

Бардо(в)ка можда од **бардалка* < **бардарка* < тур. *bardak eriği* „врста шљива“, уп. **бардак**² и тамо, са сличним упрошћењима и дисимилацијама, алб. *bardalike* / *badorike* / *bodorike*; за пренос са шљиве на јабуке (и крушке) уп. буг. *бърдарка* „дивља јабука“ Габрово, што је по БЕР 1:101 или изведено од *бърдо* = **брдо**, или према тој домаћој речи преосмишљено од турцизма *бърдакери*. Уп. можда и рус. дијал. *бардинка* „врста ситних црвенкастих и на киселих јабука“ поред *барвинка* (СРНГ).

бардока *бардока* f. „врста овце са дугачком длаком“ Метохија (РСА), *бардџка* „врста овце са белом дугом длаком“ Гораждевац (Букумирић II), *брдџка* назив беле овце Косово (Елезовић I), „врста овце са дугом, праменастом длаком“ Рожаје (Надџић), *бардџка* „крава беле длаке“, *бардџња* т. „во беле длаке“ Гораждевац (Букумирић II), ороним и хидроним *Бардџња* Белица (Ј. Радић, ОП 16:255), *бардџи* „пас беле длаке“ Гораждевац (Букумирић II).

- Од алб. *bardhokë* „бела овца“ (I. Ајети, ГЈА 2/1965:39).

Уп. Станишић 1995:63; Џабег 2:164. Облик *бардџи* М. Букумирић, ЈФ 56/1–2/2000:163 изводи од алб. *bardhësh* „белац“; уп. међутим и *bardhësh* „плавшан; белолик“. За алб. *bardh* „бео“ в. **барзаст**, уп. и **бардуља**, **барла**.

бардуља *b̄arduља* f. бот. „једногодишња зељаста ниска биљка, *Perlis portulaca* која расте по планинским мочварним местима, млечика, пиличњак“ (РСА).

- Нејасно.

Једина потврда је у К. Црногорац, *Природна историја П. Бојаника*, Београд 1882, 165. С обзиром на назив *бела бардуља* (Симоновић 342, из истог извора), могло би бити од алб. *bardhë* „бео“, уп. **бардока**.

барек *барек* m. рег. „гмизавац који није опасан, танка змија неотровница“: Пази на ђецу да их не препане какви барек, „мршав човек са дугачким танким брцима“: Препо би се чојек усред бијела дана кад сретне оног барека Бањани (грађа ЕРСЈ), чешће *b̄arēč* „баук“: Кад мајка хоће да несташно дијете умири [каже]: „Пс! не плачи, буди мирно, појешће те бареч!“ ЦГ (РСА), Загарач (Ћупићи), Пива, фиг. „неуредна, припроста женска особа“ *ib.* (Гаговић), „инсект (обично ваш)“ ЦГ (РСА), „*id.*; змија; звер“ Загарач (Ћупићи), „вук“ Прошћење (Вујичић), израз *̄правити се бареч* „застрашивати, плашити“: Прави се бареч — као да се ко од њега плаши ЦГ (РСА); деноминал *баречити*, *баречим* *imprf.* „застрашивати, плашити кога“ Ускоци, ~ *се* „претити, натресати се“: Нек се ђн на мѐне не б̄арēч̄и в̄иш̄ē *ib.*, „прсити се, правити се важан, шепурити се“ *ib.* (Станић), ЦГ (РСА), *избаречити* *pf.* „уперити на некога страшан поглед“ Ускоци (Станић), *набаречити (се)* „појавити се изнебуха, неочекивано“: Окле набаречи она џамала? У цик зоре набаречише дрвари, „нарогушити се, накострешити се на некога“: Зна он да се набаречи на нејачег, а кад види да је тврдо подвије реп Пива (Гаговић); друге изведенице *баречина / б̄аречина* f. „баук“, „оно што мили, гмиже“ ЦГ (РСА), *баречина* „*id.*“ *ib.* (Вук), *баречина* Стара ЦГ (Пешикан), „*id.*; баук; звер“ Загарач, *баручина* „*id.*“ *ib.* (Ћупићи), такође *бар̄ч* m. „*id.*“ ЦГ (РСА), *бар̄ч* Загарач (Ћупићи); хипокористици (?) *бара* f. „оно што мили, гмиже; еуфемизам за вука“ ЦГ (РСА), „баук“ Прошћење (Вујичић), Ускоци, „страх“ *ib.*, „крупна ваш“ *ib.*, „змија“ *ib.* (Станић), *бар̄* „инсекат и сл.“ Стара ЦГ (Пешикан), деминутив *барича* „ваш“, *бар̄*, *бар̄* m. *hup.* Загарач (Ћупићи), *баро* „баук; оно што мили, гмиже“ ЦГ, одатле *бароња* *augm. ibid.* (РСА).

- Нејасно.

Уз паралелизам значења (првенствено реч за плашење деце!) присутна је и сазвучност првог слога са *б̄а̄џк*, која би указивала на могућност да се и *бар̄ч* доведе у везу са узвицима за плашење деце **ба²**, **бах¹**. У том случају, *барек* би првобитно могао бити прилог „рекавши *ба!*, тј. плашећи“, са активним партиципом претерита од **рећи** у другом делу, типа **имерек**, одакле би *баречити* „плашити“ био де-

номинал а *бареч* „страшило (за децу)“ поствербал одатле. Основа *бар-* најпре је настала хипокористичним крађењем, јер се независно од вероватности горе изнесене претпоставке анализи *бар-еч* противи необичност суфикса *-еч* у српском и другим слов. језицима. Значењем блиско стоји, али се ареално и фонетски одваја *бѐра* f. „ухолажа, *Forficula auricularia*“ Србија (РСА).

барета *барѐџа* f. „округла плитка капица без штита, беретка“ Приморје (Вук; РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), Конавли (Кашић), сз. Бока (Мушић), *барѐџа* „id.“ ји. Бока (Липовач-Radulović I), Вела Лука, Корчула (Skok 1:112), *барѐџика* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *барѐџица* dem. Истра (РСА), Дубр., *барѐџина* реј. *ibid.* (Бојанић/Тривунац), *барѐџ* m.; такође *барѐџа* f. (РСА), *барѐџа* ји. Бока (Липовач-Radulović I), Вргада (Јуришић), *бѐреџка* (РСА), *барѐџун* m. ји. Бока (Липовач-Radulović I), *барѐџун*, *барѐџунић* dem. Вргада (Јуришић), *барѐџа* f. Божава, Малинска, Башка, Раб (Skok 1.c.), Брусје (Dulčići), *бѐреџ* m. „капа католичких свештеника“ (РСА). — Од XVI в. *барѐџа* М. Држић, од XV–XVII в. *барѐџа* (РЈА).

• Од вен. *bareta* „id.“, ит. *berretta*, поред *barretta*, *baretto*.

Skok 1.c. наводи само ит. облике. Ит./вен. реч потиче, заједно са фр. *béret*, од срлат. *bereta*, *birretum* и сл., које се изводи од лат. *birrus* „кратак плашт са капуљачом“, келт. порекла (*id. ib.*). Широко распрострањен романизам, уп. буг. *барѐт(к)а*, *берѐт(к)а*, рум. *beretă*, *barétă*, алб. *barëtë*, слн. *barêtkа*, слч. *barêt(ka)*, чеш. *barêt*, пољ. *beret*, рус., укр. *берѐт*, укр. *берѐтка*, блр. *берѐт* итд.; за путеве позајмљивања в. Machek 47; Вrückner 27; ЕСУМ 1:174. С.-х. *берѐ*, *-èa* n. „француска капа“ је новија позајмљеница из француског (РСА 1:472). Skok 1.c. ставља овамо *барѐџуша* „врста дивље патке *Anas boscas*“.

баретина *барѐџина* f. „плитка округла шубара од јагњеће коже“ Заглавак (РСА), *барѐџина* „id.“ Бучум и Бели Поток (Богдановић I), Црна Река (Марковић I), Тимок (Динић I), Пирот (Живковић), *барѐџинка* dem. *ibid.* (Живковић; РСА).

• Нејасно.

С обзиром на облик (плитак, округао), можда у вези са **барета**, уп. и **барла**; с обзиром на материјал, уп. **баран** (**барѐ*, *-ѐџа* „јагње“?). Уп. и *барѐшњак*, *-áка* m. шаљ. „поцепана капа“ Зоруновац, *барушка* f. „капа од црне јагњеће коже“ Пољаница (РСА), буг. дијал. *барушка* „капа од овчје коже“, *баруџа* „id.“ Ћустендил (БД 6:139).

бареч в. **барек**.

бареш *барѐш* m. „врста тканине од сирове свиле или вуне“ Б. Ђаја; „танка, обично свилена марама коју су жене везивале око феса“ XIX в. Србија (РСА), *барѐш* „трака око косе на тепелуку“ Лесковац (Митровић), *барѐ-*

шљика f. „марама повезача од бареша“, такође *бареж* m. „врста тканине“ Е. Кумичић, „марама око феса“ Хомоље, Бољевац, *барјеш* (sic!) „id.“ Тимок (РСА).

- Од фр. *barège* „лака вунена тканина“ (RJA 1:185); уп. буг. *барџи*, *барџи* „врста танког провидног платна; танка женска марама“ (БЕР 1:34; РРОДД), рум. *bareș, barîș* „id.“.

Француска реч, која се изводи од имена града *Barèges*, ушла је и у низ других језика, уп. слн. *baréž*, чеш. *bareš*, пољ. *bareź*, рус., укр. *барџ* „врста тканине“, дијал. *барџ* / *барџи* „једнобојна марама“ (ЕСУМ 1:142). За буг. реч БЕР 1.с. претпоставља рум. посредство, рум. реч Popescu-Сiocănel (по Сioreanescu 68–69) изводи из тур. *barîș* (?). Није јасно спада ли овамо, формално и семантички, *барош* „врста од плиша на коју се ниже новац што га девојке носе око врата“ Јагодина (РСА). Уп. и *барешљак* s.v. **баретина**.

барза *бърза* f. „врста качамака“ Сокобања (РСА), „млечни производ који се добија кувањем младог несољеног сира у овчјем млеку, уз додавање кукурузног брашна, белмуш“ Криви Вир (Ракић), *бърза* „вишак воде код укуваног качамака“: Одсипеш бързу па умѣшаш качѣмак и надрѣбиш у млекѣ Лозан (Јоцић).

- Вероватно од рум. *bar(d)z* „бео“.

Уп. доле **барзаст**, за значење *беланица*, *бели љавле*, в. **белити**.

барзаст *бързастī, -а, -о* adj. „беле и црне длаке (о животињи)“ Параћин, Левач (РСА), „fulvus, као зеленкаст и црвенкаст“ Србија, Далм. (RJA; значење? — в. доле), „шарене длаке (о кози)“ Криви Вир (Ракић), *бързаст, -астīа, -астīо* „id.“ Пива (Гаговић), *бърсес, -сīа, -сīо* Врање (Златановић), *бърза* f. „барзаста коза, овца“ и име таквој животињи Слав., Јадар, Ужице (РСА), *бър(р)са* „црно-бела коза“ Врање, надимак *Бърса* m. *ibid.* (Златановић), *бързица* f. „барзаста коза, овца“ и име таквој животињи НП, *бързеша* „id.“ Слав., *бързешица* dem. (РСА), *бърсоша* „црно-бела коза“ Врање (Златановић), *бързан, -ана* m. име барзастом јарцу (РСА), *бърсан* „id.“ Врање (Златановић), *бързило* (Вук), Слав. (РСА) ⇒ топ. *Бързиловица* f. Шумадијска Колубара (RJA), 1718. *Parsilowiz* (Langer); *Бързуља* име кози: *Бързуља* је калушаста и зрнаста ист.-бос. Ере (Реметић), *бързуљић* m. „барзасто мушко прасе“ НП Бољевац, *бързуљица* f. „барзасто женско прасе“ *ibid.* (РСА).

- Вероватно из румунског; уп. рум. дијал. *barz* „сив, шарен (о животињама)“, *capră bardză* „црно-шарена коза“ Ердељ, *бързă* „рода“, арум. *bárdzu* „светао и шарен (о коњима и мазгама); име животињама такве боје“, *бързă* „бела мазга“. Балкански и карпатски румунизам, уп. мак. *барз(ав)* „бар-

заст (о кози); просед“, буг. *барз*, *барзав*, *бардз*, *бардзів*, *бардзав* „пепељастосив“, укр. дијал. *барза* „црна овца с белим грудима; црн јарац“, *барзі́й* „id.“; црн ован с белим грудима“, *бардза* „црна коза с белим грудима“, *бардзя* „id.“, *барзіста* „црна коза с белим прамењем“, *барзя* „id.“.

Skok 1:115; Клепикова 1974:68–69 (где је наведен и даљи рум. и слов. материјал). Рум. придев се сматра дачким супстратом или позајмљеницом из проталб. **bardza*- > алб. *bardhë*. Skok l.c. допушта и непосредно извођење с.-х. *барз*- из овог албанског облика, позивајући се на алб. *burr madhë* > **Бурмаз**, али би очекивани рефлекс алб. *dh* у српском ипак пре био *д* или *л*, уп. **бардока**, **барла**, а и ареал говори за рум. порекло у слов. језицима. Рум.-алб. придев прасродан је са слов. **berzъ* > **брез**¹. Даничић у RJA 1:191 изводи од ит. *verza*, рум. *varza* „зеле“; Skok l.c. с правом одбацује како то извођење, тако и саму Даничићеву дефиницију значења.

бари *ба̀ри* интерј. у обраћању овцама: Бари — каже се овци кад је при мужи немирна Крагујевац, Ужице, М. Пожаревац (РСА), Ускоци (Станић), Враћају [се овце] са: бари, где ћеш!, *ба̀р* интерј. за умиривање стоке при мужи Дробњак и Пива, НП Срем (РСА), Ваљево, Херц. (RJA), id.; за терање оваца Загарач (Ћупићи), *ба̀р*, *ба̀ре* за умиривање оваца при мужи Криви Вир (Ракић), одатле *ба̀рка̀иши* impf. „узвикивати овци: *ба̀р!*“ Пива (Гаговић), *барика̀иши* „непотребно, сувишно изговарати *бари*“ Ускоци (Станић); овамо можда и *бир*, *бир* интерј. за умиривање оваца Зоруновац, *ба̀рки* интерј. за умиривање стоке при мужи ЦГ (РСА).

• Нејасно; уп. рус. *ба̀р-ба̀р-ба̀р*, *ба̀ри-ба̀ри*, *ба̀ры-ба̀ры*, *барь-барь-барь*, *ба̀ря-ба̀ря*, *ба̀рка-ба̀рка*, *ба̀рька* (СРНГ), *бырбы́р*, укр. *бир*, *бrr*, дијал. *ба̀ра-ба̀ра*, блр. *бар-бар*, све у обраћању домаћим животињама, посебно овцама.

Уп. Фасмер 1:123; ЕСУМ 1:137; ЭСБМ 1:306. Иако се налазе на самом рубу артикулисаног говора, узвици за обраћање животињама могу, као у овом случају, показивати релативно постојан гласовни лик на широком простору и поседовати деривациони потенцијал (уп. горе *бар(у)ка̀иши*), што све указује на знатну старину. Веза између јужно- и источнословенских облика чини се несумњивом, али не повлачи нужно за собом прасловенски карактер лексеме, јер се, посебно у домену пастирске лексике, може радити и о познијем „карпатизму“; уп. рум. *bîr* узвик којим пастири подстичу или одбијају овце (Mihăilă-Scărlătoiu 1972:105, која одатле изводи с.-х. *бир!*, *бар!*). Паралеле се могу наћи и другде, уп. у подручју Алпа ит. дијал. узвик *biri*, уз низ сазвучних назива за овна (REW 1049), алб. *berr* „овца, коза“, *bari*, мн. *barinj* „пастир“ (обе речи без једнозначне етимологије, уп. Orel 21–22, 17). Аникин 2005:100 изводи рус. узвик за дозивање оваца *бар-бар-бар* из лит. *barè-barè* у истој функцији, но постојање јсл. паралела упућује пре на позајмицу у супротном смеру или на балтско-словенско прасродство. Крајњи етимон најпре би могла бити елементарна ономатопеја, која је накнадно лексикализована.

на тако да је могла лећи у основ „нормалним“ апелативима (зоонимима итд.), премда је замислив и обратан процес, уп. **баран**. Није јасно спада ли овамо, или под **бира**¹, или стоји засебно узвик за терање пса *бире!* Полимље, *бири / бири* „id.“ *ibid.* (РСА), *бири* „id.“ Косово (Елезовић I).

баризовка *бар̀изџ̀вка* f. „врста киселих јабука“ Ст. Србија (РСА).

• Нејасно; уп. можда слч. дијал. *borizovka* „врста јабука“ (SSN).

С.-х. реч забележио је почетком XX в. Борјановић са назнаком да је из Старе Србије (Македоније?); друга потврда у РСА је из Поповићевог *Ср̀иско-немачког речника* (крај XIX в.).

барикати „рикати (о бику)“ в. **борикати**.

барило *ба̀рило / ба̀рило* n. „дрвено, већином дугуљасто и плџснато буренце за разне производе, како течне (пића и уље) тако и чврсте (рибе, смокве, креч, барут, шећер, ђумур и др.)“ НПр, НП, ЦГ, Типико (Вук; РСА), „мера за запремину разне величине“ ЦГ, Пољица, Далм. (РСА), НПр (Вук 1818), *бар̀ило* Вргада (Јуришић), Жумберак катол. (Skok 1:112); такође *ба̀ријело* И. Војновић, *ба̀рјело* Матавуљ (РСА), НП (Вук), ЦГ (Skok I.c.), *ба̀р(j)ело* Конавли (Кашић), *ба̀рело* (РСА), *бар̀ело* Озринићи, Црмница (Skok I.c.), *барело* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (ead. II), *бар̀елица* f. dem. ЦГ, *ба̀рело* n. *ibid.*; *ба̀рио*, *-јела / -ила* m. НЗаг (РСА), *ба̀рио*, *-рјела* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *ба̀ријо*, *-рјела* сз. Бока (Musić), *бар̀ио*, *-ела* ји. Бока (Lipovac-Radulović I; в. доле), *ба̀рјо* НП, *ба̀рео*, *-ела*, *ба̀рил* (РСА), *ба̀рил* (Vinja 1:42), *бар̀ил*, *-и́ла* Брусје (Dulčići), *ib.*, Драчевица (ЏDL), Хвар, Брач, Раб, Бела Крајина (Skok I.c.), *бар̀ил* „врста бачве; тиква“ Дуга Реса и Карловац (Perušić II 104), *бар̀ил* Орлец (Houtzagers), *ба̀рил* Озаљ (Težak), *барил* Вирје (Herрман), „бачвица; бундева“, *бар̀ила* f. „id.“ (РНККЈ), *ба̀рила*, *ба̀рилица* dem. НП (РСА), *бар̀јел* m. Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *ба̀рјелић* dem. Дубр. (РСА), *ба̀рјелић* *ibid.* (Бојанић/Тривунац), *ба̀рилац*, *-иоца / -и́ца* Доситеј, Лика (РСА), *бар̀илац*, *-и́ца* Брусје (Dulčići), Брач (ЏDL), *бар̀илац* Крашић (Skok I.c.), *бар̀илџ̀ц* Озаљ (Težak), *барилџ̀ц* (РНККЈ) ⇒ *бар̀иоџ̀ц* (Skok I.c.), *бар̀илџ̀ц* Озаљ (Težak), *барилџ̀ц* (РНККЈ), *бар̀иоџ̀ић* (Skok I.c.), *бар̀илџ̀ић* „барилџ̀це које служи као знак за сидро и др.“ Сусак (Hamm/Hraste/Guberina), *ба̀риоџ̀е / ба̀риоџ̀е*, *-еи́а* n. dem. (Вук; РСА), *ба̀рилџ̀е / бар̀илџ̀е*, *-еи́а* Ђалски, Назор (РСА), *бар̀илџ̀е* Драчевица (ЏDL), Жумберак катол., *бар̀илџ̀е* Жумберак унијати (Skok I.c.), *ба̀рилџ̀е / бар̀илџ̀е*, *-еи́а* dem. Ђалски; *бар̀ивоџ̀ица* f. „мање барило“ ЦГ, *бар̀илџ̀иш* m. „човек који може да испије пуно барило“; овамо и *ба̀рно* „барило (в.)“ НПосл (РСА), *бар̀илоџ̀и* „буренце“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бар̀илоџ̀и* Будва (Skok I.c.), „бачвица за сољење рибе“ Ко-

мижа (Mardešić-Centin), *бар̀ило̀ийи́и dem.* Дубр. (Бојанић/Тривунац). — Од 1419. *бар̀ило* Корчула (Vinja 1:43), од 1620. *бар̀ијело* ЦГ, Бока, Паштровићи (Влајинац II).

• Од вен. *baril*, ит. *barile* „id.“ (Skok 1:112–113; Vinja 1:42–44; уп. и Porović 1957:74–75, 95–96).

Италијанизам широко распрострањен у европским језицима, уп. на Балкану буг. *бар̀ило*, алб. *barilë*, српг. βαρύλ(λ)ιον, тур. *baril* (Vinja 1.c.; уп. id., ČR 1/1989:14), у другим слов. језицима слн. дијал. *baril*, *barilec*, пољ. *baryla*, одатле укр. *бар̀ило*, блр. *бар̀ыла*, рус. дијал. (јз.) *бар̀ило* итд. (Sadnik/Aitzetmüller 246 § 203; Фасмер 1:126–127; ЕСУМ 1:143; ЭСБМ 1:320). Облик *бар̀ел* новија је позајмљеница преко енгл. *barrel* (РСА 1:304; Влајинац II 144); *бар̀ило* прилагођавањем јужно- и источнословенском типу на *-ило* < *-idlo*; *бар̀ио*, *-јела* место *-ила* аналогично према *гор̀ио*, *гор̀јела* и сл., одатле онда и ном. *бар̀јел(о)*. Облик *бар̀ио*, *-ела* из ји. Боке Vinja 1:43 поправља у *-р̀јѐла*. Глагол *избар̀ила̀ти* pf. „испребијати“ Банија и Кордун (Петровић Д.) тешко се да семантички сврстати овамо, уп. под **борикати**. За сложени ихтионим *й̀ешебар̀ила* и сл., где је први члан вен. *pesse*, ит. *pesce* „риба“, в. Vinja 3:21.

барити *бар̀и́тии*, *бар̀и́м* impf. „кувати; потапати у кључалој води“ (РСА), Војв., фиг. „постепено убеђивати некога“ *ibid.* (РСГВ), *бар̀и́и* „барити“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бар̀и* 3. sg. „прокувати“ Црна Река (Марковић I), *бар̀им* „id.“; убеђивати, наговарати“ Лесковац (Митровић), *об̀ар̀и́тии* pf. „барити“ (Вук; РСА), рег. и „учинити да биље (под утицајем сунца) увене“ Книнска крајина, шатр. „наговорити некога на нешто; задобити нечију љубав“, ~ *се* „попарити се; скувати се“ (РСА), *об̀о̀ар̀и́тии* Вргада (Јуришић), *й̀роб̀ар̀и́тии* (РМС), *й̀риб̀ари* (*се*) 3. sg. „мало (*се*) обарити“ Радимња (Томић II); *об̀ар̀ива̀тии*, *об̀ар̀у́јѐм* (*се*) impf. „кувати“ (Вук; РСА), „сушити или пећи (месо, рибу)“, *об̀ара̀тии* (*чр̀иво*) „чистити и прати црева, дроб (при клању животиња)“ Истра (Ribarić; Skok 3:623); *об̀ара* f. „обарено поврће које се једе обично у време поста“ Рисан (Вук; РСА), „обарен ситниш од свиње од којег се праве кобасице; вода у којој је то месо обарено“ (РСА), „масноћа на води у којој се кувају крвавице и шваргла на свињокољу“ бачки Буњевци (Reić/Vačlija), *об̀ара* „месо за кобасице“ (Skok 1.c.), *об̀ара* „id.“ Војв., *об̀арина* „id.“ *ibid.* (РСГВ), *об̀арина* coll. „id.“ Слав. Посавина, Сребреница (РСА), *об̀арине* pl. „id.“ Жумберак катол. (Skok 1.c.), *об̀арине* „вода у којој се нешто кувало“ Вргада (Јуришић), *об̀арак*, *-арка* m. „оно што је обарено“, *об̀арѐник*, *-ика* „обарен комад меса“ Панчево, *об̀арница* f. „врста чорбе од кобасица“ Жумберак катол., *об̀арница* „id.“ *ibid.* (РСА), „кукурузно брашно кувано у води“ Дуга Реса и Карловац (Perušić I

53); *б̄аревина* f. „велика врућина“ Војв., „куване свињске изнутрице“ *ibid.*, *б̄арейина* / *баройина* „id.“ *ibid.* (РСГВ).

• Од псл. дијал. (?) **bariti* (**barati*); уп. мак. *бари* (*ce*), слч. *obarit'* „попарити; опећи“, слн. дијал. *bárati* „попарити (заклане животиње)“, *obâra* f.

Псл. **bar-iti/-ati* изводи се од **ob-variti* декомпонованог у **o-bariti*, в. **варити**, уп. и рус. *бараток* „кључала вода“ поред *вараток* „id.“ (СРНГ). Уп. Skok 3:623b s.v. *vrèti*; Лома 2000:603; примарност облика на *об-* према оном на *б-* пројављује се већ кроз број изведеница. Овамо можда и *бареница* као назив за врсту теста, али в. горе **бараница**. Значења *ѓбара* „житка маса од укисељеног кукурузног брашна која се користи у грнчарству“, *об̄арисаѓи*, *-ишѓм* (im)pf. „потопити, потапати печену керамику у обару“, *об̄араѓи*, *ѓб̄ар̄ам* „id.“: Усијани се лонци ваде из жежнице мотком обарачом и „обарају се“ у дрвеном кориту ... Лонци се „обарају“ да буду јачи (РСА) не морају нужно спадати овамо (сама та маса се не кува!), већ можда под **варати**² „штитити“ (**ob-vara* „заштитна глазура“?), уп. **бара**², **барба**². Глагол *об̄араѓи се* „искусити, доживети неко зло“: Кад се једном обарам, не ћу више! Стон (РСА) пре под **варати**¹ („преварити се“); одатле можда и шатровачко значење „наговорити“, уз накнадно преосмишљење у духу метафоре „скувати“.

Барич *Барич* т. место на Сави узводно од Београда, код ушћа Колубаре (П. Ж. Петровић, СЕЗБ 59:113–115), 1530, 1560. село *Bariç* (Шабановић 1964:236; 432; 436); речица на којој оно лежи, десна притока Саве, данас Равеница: 1718. *Boritsch* (Öbschelwiz); некадашња тврђава на левој обали Саве наспрам данашњег Барича: 1491, 1498. (*Castrum*) *Barich* (Csánki 232); некадашње село у Срему, 1566/67. „Барич“ (Зиројевић 1984:49); некадашње село у Подунављу код Голупца, 1405. **Баричь** (ЗС 752).

• Од псл. **baručь*, хидрографског термина који се чува само у топонимији; уп. пољ. *Varucz*, хидроним и топоним на више места, рус. (укр.?) *Баричь* (SP 1:191; детаљније Udolph 1979:63).

Udolph 1979:64 даје карту распрострањености овог имена, где се види његова концентрација у Галицији и јужној Пољској (id. 65). Оно је свакако у вези са **бара**¹ (SP, Udolph l.сс.); ваља напоменути да тур. попис из 1560. уместо речице Барича/Равенице помиње *göl* „језеро“ (Шабановић 1964:433). Редак суфикс *-уць* је варијанта од *-уць* за извођење радних именица (Sławski 1974:95; уп. Udolph 1979:584 и д.); у овом случају, могло би се претпоставити значење „водоток који *бари*, чини мочварним (околно земљиште)“.

Бариша *Б̄ариша* / *Б̄ариша* т. ЛИ, презиме; звезда у сазвезђу Влашића Лика (РСА).

• Као антропоним, хипокористик од *Барѓоломеј* (Skok 1:114, в. **Вартоломеј**); као астроним нејасно.

У личкој варијанти имена Влашића долази на седмом месту: *Миле : Милеџа, Вуле : Вулеџа, Шкора : Вора, Баршиа*, које је овде, као и у другим варијантама (в. Т. Р. Ђорђевић, СЕЗБ 71:54) по правилу маркирано, јер на претходних шест места стоје три пута по два имена у пару; у двама варијантама из Шумадије и из бившег жичког среза долази *Борисав*, што може бити првобитнији облик (в. **борити се**). Са друге стране, уп. митолошко име *Бáро* т. у изреци коју су говорили деци (у време грмљавине?): Г̀рмї, л̀ампã, Бáро кãнтã! Дубр. (Бојанић/Тривунац). Уп. и **барек**, **бартула**.

барјак *барјак* т. „застава“ (Вук 1818; РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), Бјелопавлићи (Ћупић), бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), Војв., „црквени реквизит“ *ibid.* (РСГВ), „одред војске који сачињава засебну јединицу и који има своју заставу“ НП, Андрић, „племе или део племена чији чланови сачињавају засебан одред војске“ ЦГ, „врста игре са барјаком“ *ibid.*, бот. „заставица, два крунична листића на цвету лептирастих биљака, *vechillum*“, (обично pl.) „изданци на дрвету“ Далм. (РСА), зоол. „заставица, скуп чија на птичјем перу“ (РСА; Hirtz II), pl. „водена завеса добијена од јаке кише по ветру“ Пива (Гаговић), *барјак*, *-áка* „застава“ Војв. (РСГВ), фиг. „паучина“: Ёно т барјáц вїсѣ по һòшковима Велико Блашко (Савићеве), *барјак*, *-áка*, *барјак* Вршац (РСГВ), *барјак* Лесковац (Митровић), Свиница (Томић I), *барјак* „штап, окићен белим марамама, појасом, биљем и звонима, који носи поворка краљица на Ђурђевдан“ Врање (Златановић), *барјак* / *барјак* / *брејак* / *бријак* Свиница (Томић I), чак. *барјок*, *-òкà* Брусје (Dulčići), *бар(и)јак* Вргада (Јуришић), кајк. *барјак* Гола (Večenaj/Lončarić); *барјачић* dem. (Вук 1818; РСА) Дубр. (Бојанић/Тривунац), *барјачић* (РСА), *барјачић* Брусје (ЏДЛ), *барјаче* / *барјаче*, *-еџа* п. (РСА), *барјаче* Лесковац (Митровић), *барјачина* / *барјачина* f. augm./реј. Дучаловићи; остале изведенице: *барјаклија* „комета“, *барјачкиња* (обично pl.) „учесница у једној дечјој игри“ Србија (РСА), *барјачкиње* f. pl. indecl. Војв. (РСГВ), *барјачак*, *-чка* т. „нараменица на кошуљи“ Сисак, *барјачоња* т. реј. „онај који *барјачи* (в.)“ ЦГ, *барјачоша*, *-уша*, *-уља* f. „id. (о жени)“ *ibid.* (РСА), *барјачуша* зоол. „речна риба *Salmo fontinalis*“ (Hirtz III); деноминал *барјачићи*, *-им* impf. реј. „скитати се, беспосличити; предњачити у нечем недопуштеном“ ЦГ (РСА), *барјачићи* „носити барјак, предводити“ Пива, *набарјачићи* pf. ib., ~ *се* „стајати непомично, осматрати стојећи (обично са уздигнутијег места)“ *ib.*, *убарјачићи* „уперити неки предмет (према некоме, нечему)“, „ићи право и без застоја“ *ib.* (Гаговић), *убарјачићи* „подићи увис“: Спушти то дрво, што си га убарјачио Прошћење (Вујичић); придев *барјачов* (РСА), *барјачовић* т. „барјактар, онај који је први“ Пива (Гаговић), презиме *Барјачовић*; полусложенице *барјак-џамија* f.

„цамија са које се барјаком даје знак осталим цамијама у месту за истовремени почетак молитве“; такође *бајрак* (РСА), *бајрак*, *бајра̀ка* Косово (Елезовић I), *бајра̀к* „игра отимања капе са пободена штапа“ Врака (Марковић Б.), *бајрак* Призрен (Чемерикић), *бајра̀к* Лесковац (Митровић), *бајра̀чић* dem. (РСА), *бајра̀че* Призрен (Чемерикић); *бајра̀клија* (звезда) „комета“ (РСА), *бајра̀клија* „id.“ Косово (Елезовић I), *бајра̀куша* „Salmo fontinalis“ Тузла (Hirtz III), *бајра̀кли-ца̀мија* (РСА), *Бајрак(ли) цамија* Призрен (Чемерикић). — Од XVII в. *бајрак*, *барјачић*, од XVIII в. *барјак* (RJA), 1704. (Михајловић).

• Од тур. *bayrak* „застава; предводник“ (Skok 1:94; Škaljić 113–114). Балкански турцизам, уп. мак. *барјак*, *бајрак*, *бајра̀клија*, буг. *баря̀к*, *бајра̀к*, *бајра̀к*, рум. *bairác*, дијал. *bariác*, арум. *bairáke*, *bairéake*, алб. *bajrák*, *barjá́k*, нгр. *μπαράκι*.

За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:33–34; Tietze 1:297; Eren 44–45. Уп. **барјактар**.

барјактар *барјакѝѝ̄р*, *-ára* m. „онај који носи барјак“ (Вук 1818), „id.; вођа, предводник“ ЦГ, Херц., НП (РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), Војв. (РСГВ), бачки Буњевци (Reić/Vačlija), „учесник свадбе који носи барјак“ Златибор (Миловановић), Војв. (РСГВ) „старешина барјака, тј. одреда војске или (дела) племена; чин у војсци, заставник; девојка која носи барјак у обредној поворци лазарица или краљица; врста мрава“, презиме *Барјакѝѝ̄р* (РСА), *барјакѝѝ̄р*, *-ára* Вршац (РСГВ); чак. *барјакѝѝ̄р*, *-ōrā* Брусье (ČDL), кајк. *барјакѝѝ̄р* (RHKKJ); изведенице *барјакѝѝ̄рство* n. „звање и достојанство барјактара“ ЦГ, *барјакѝѝ̄рија* f. „војничка јединица којој је на челу барјактар“, *барјакѝѝ̄рица* „барјактарова жена; барјактарски грб“ ib. (РСА), *барјакѝѝ̄рица* зоол. „риба *Salvelinus fontinalis*, *Salmo fontinalis*“ (Hirtz III), *барјакѝѝ̄рка* „жена барјактар; барјактарова жена“ Срем, „барјактар у лазарицама или краљицама“ Лесковац, „морска риба *Aulopus filamentosus*“ (РСА), *барјакѝѝ̄рка* „барјактар у краљицама“ Врање (Златановић), *барјакѝѝ̄руша* „предводница, жена коловођа“, „једна од краљица“ Бајмок, „комета“ крагујевачка Јасеница, *барјакѝѝ̄рчина* m. augm., *барјакѝѝ̄рче* / *барјакѝѝ̄рче*, *-еѝ̄а* n. dem., „млад барјактар“, *барјакѝѝ̄рченце*, *-еѝ̄а* dem. Пирот, *барјо* m. нур., деноминал *барјакѝѝ̄риѝ̄и*, *-јакѝѝ̄рѝ̄м* impf. „заповедати, командовати; бити на челу, предњачити у чему“ ЦГ, ~ *се* „правити се важним“ *ibid.* (РСА); придеви *барјакѝѝ̄рскиѝ̄*, *барјакѝѝ̄рев*, *-ов* (Вук 1818; РСА) ⇒ *барјакѝѝ̄ровица* f. „барјактарова жена“, *барјакѝѝ̄ровић* m. „припадник породице барјактара“ Ђ. Јакшић, презимена *Барјакѝѝ̄ровић*, *Барјакѝѝ̄ровић*; *барјекѝѝ̄р*, *барекѝѝ̄р* (РСА), *барекѝѝ̄р*, *-ára* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *барјакѝѝ̄р* Далм. (РСА), *барјакѝѝ̄р* Каменица код

Ниша (Јовановић В.); такође *бајра̀кѝа̀р* (РСА), *бајра̀кѝа̀р* „стегоноша; старешина барјака, тј. братства (код Албанаца)“ Косово (Елезовић I), „предводник радника у окопавању кукуруза“ Гораждевац (Букумирић I), *бајра̀кѝа̀р* „старешина, заповедник барјака“ Призрен (Чемерикић), *ба̀јро*, -е нур. БиХ, *ба̀јро*, -а id. ЦГ (РСА), „пуж са избаченим бајрацима-рогови-ма“: Пустѝ бајро, рогове, на шарене ћошкове (дечја песма) Рожаје (Hadžić), презиме *Бајра̀кѝа̀ревић* (РСА); са дисимилацијом *бајакѝа̀р* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бајса̀кѝа̀р* (?) Шапчанин bis (РСА), *балакѝа̀р* „барјактар на свадби“ Дуга Реса и Карловац (Perušić II 104). — Од XVII в. *барјакѝа̀р*, *баракѝа̀р*, *бајра̀кѝа̀р* (RJA; Михајловић).

- Од тур. *bayraktar* „стегоноша, командант одређене војне формације“ (Skok 1:94; Škaljić 113–114). Балкански турцизам, уп. мак. *бајра̀кѝа̀р*, буг. *бајра̀ктар*, рум. *baraictár*, *bairactár*, арум. *bairah̀tár*, алб. *bajraktár* такође „старешина барјака; носилац барјака у сватовима“, нгр. *μπαϊρακ-τάρης*.

Тур. реч је сложеница од *bayrak* (в. **барјак**) и суф. *-dār* „онај који држи, носи“ перс. порекла (Tietze 1:297).

барка *ба̀рка* f. „већи чамац, омања лађа“ Приморје (Вук), НП, Бока, Иловик, Њипико (РСА), сз. Бока (Musić), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *ibid.*, Пераст, Божава, Цавтат, Лика катол., Раб (Skok 1:113), „затворен рибарски чамац избушенога дна и бокова за чување уловљене рибе“ северни крајеви (Вук 1818; Вук), Бачка, Србија (РСА), Војв., БиХ, Подриње, Поморавље (Mihajlović/Vuković), чак. *ба̀рка* „лађица“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *ба̀рка* Орлец (Houtzagers), *ба̀рка* такође „кост од сипе“ Вргада (Juršić), *барка* (RHKKJ), *ба̀рка* Вис (Roki), Брусје (ČDL), *ба̀рчица* dem.; „посуда од лима на сејачици кукуруза, у којој стоји семе“ (РСА), *ба̀рчица* dem. Драчевица (ČDL), *барчица* „барка за мање количине рибе или за живе мамке“ Војв. (PCGV), *ба̀ркица* „кост од сипе“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *ба̀ркина* „id.“ Вргада (Juršić); *ба̀рка̀р* m. „човек који управља барком док је остали вуку конопцем са обале“ Војв. (PCGV), *баркар* „лађар“ (RHKKJ), *ба̀рка̀рош* „*ба̀рка̀р* (в).“ Војв., *ба̀рка̀ш* „id.“ *ib.* (PCGV), *баркаш* (Vidović), *баркаѝија* „прекупац рибе“ Војв. (Mihajlović/Vuković), деноминал (? — в. доле) *ба̀рка̀иш*, -ам се impf. „возити се у барци“ (РСА). — Стерп. **ва̀рѝка** „трговачка лађа“ XV в. (Даничић).

- Од ит. *barca* „чун, лађица“ (Skok 1:113).

Романска (поред ит. и порт., шпан.) реч *barca*, стфр. *barque*, посведочена од око 200 г. н.е., изводи се преко **bārica* од гр. *βαρίς*, египатског порекла (коптски *barī* „чун“), уп. Kluge 92; раширила се у многе европске језике, уп. буг. *ба̀рка*, слн.

bârka, (ст)чеш., слч. *bárka*, пољ. *barka*, рус., укр., блр. *бáрка*; рум., арум. *barcă*, алб. *barkë*, нгр. βάρκα, тур. *barka*; нем. *Barke*, енгл. *bark, barge* итд. На Балкану се срећу и облици на *в-*: буг. *вaрка*, арум. *varcă*, алб. *varkë*, који се тумаче гр. посредством. Значења „Нојева барка“ (кајк. писци) и „затворен рибарски чамац избушенога дна и бокова за чување уловљене рибе“ била би према мађ. *bárka* (Hadrovics 73; 134, друкчије EWU 83, где се за мађ. реч и у овом другом значењу, које се среће и у слч. *bárka*, претпоставља с.-х. посредство). За значење *барчица* „посуда на сејачици“ уп. **баркета** „капсула за конач на шивахој машини“. Слабо посведочени симплекс *баркаџи* се са префиксалном изведеницом *џрибаркаџи* pf. „прекрцати (из брода у брод); пренети бродом“ Вис, *џрибаркаџи* impf. ib. (Roki) вероватно је, као и нгр. *μπαρκάρω, βαρκάρω* (Ανδριώτης 217), настао декомпозицијом **имбаркати** „укрцати“, *збаркаџи*, **жбаркати** „искрцати“ < ит. *imbarcare, sbarcare*. Бројне изведенице из поморске терминологије нису плод домаће творбе, већ се заснивају на ит. предлошцима: *баркџн* „дрвени бродић, на коме се продавало вино“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I) < ит. *barchino* dem.; *бaркџн*, -џна m. „велики чамац“ (РСА), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *баркун* „барка за спасавање посаде на једрењацима“ Цавтат (Vidović), *баркџн* Вис (Roki) < ит. *barcone* augm.; *барћела* „врста чамца“ Попово Поље (Mihajlović/Vuković) < ит. *barchella* dem.; *барканџи* m. „врста једрењака“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *барканџина* f. „id.“ (Vidović) непосредно из енгл. *barquentine* (Vinja 1:41), *бaрк* m. „врста једрењака“ Матавуљ (РСА), сз. Бока (Musić), Брусје (Dulčići), *бaрк*, *бaрка* Сењ (Vidović), *барк* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Улцињ (Vidović) од енгл. *barc* преко ит. *barco*; *баркар* вероватно домаћа изведеница према *лађар* (в. **лађа**), али уп. срлат. *barcarius* „морнар“ 1326. (LLMAI). В. још **баркариж**, **баркариол**, **баркаца**, **баркаштрамба**, **вркет**, **дезбарак**.

баркариж *баркарџж*, -а m. „отвор са стране у броду“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *Баркарџж* увалица на отоку Шкадри (Vinja 1:44), *баркарижж* „ограда палубе брода“ Сплит (Vidović), *баркарџз* „отвор с вратима у огради брода“ Комижа (Mardešić-Centin), *баркарџз* „отвор с вратима на покривеном делу брода“ Милна (ČDL), *баркариз* „ограда на дрвеном броду“ Сплит, Сутиван, „део кавобанде где доспевају лестве које воде на брод“ (Vidović), *баркарић* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *баркарић* „главна врата на партигети кроз која се улази у брод“ Кућиште (Vinja l.c.).

- Од вен. *barcarizo* „id.“; уп. нгр. *μπαρκαρούτσο* (Vinja l.c.).

За порекло вен. речи, ит. *barcarizzo*, в. срлат. *barcarius* s.v. **барка**.

баркариол *баркарџол*, -ола m. „лађар“ Цавтат, Дубр. (РСА), *баркарџол* „id.“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *баркариол* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *баркаријол* „човек који прави или поправља барке“ Будва и Паштровићи (ead. II), *баркар(и)јол* „лађар који изнајмљује барке другима, или друге путнике и сам вози“ Сплит (Vidović), *баркарџул*, -џла „рибар који пази на

мрежу“ Брусје (Dulčići), *баркарјул* „рибар у гајети“ Хвар (Vidović), *баркарџол*, -óла „лађар“ (РСА). — Од 1783. *баркаруол* (Михајловић).

- Од вен. *barcarìol, barcaròl*, ит. *barcarolo* „id.“ (Vidović 41; Sadnik/Aitzetmüller 243 § 196).

За етимологију ит./вен. речи в. **барка**.

баркаца *баркаца* f. „велика товарна лађа“ сз. Бока (Musić), *баркџа* „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *баркаца* Сутиван, *баркаса* *ibid.* (Vidović), *баркџа* Вис (Roki), *баркача* Корчула, Врбник (Vidović), *баркџа* „већи чамац“ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šepić).

- Од ит. *barcazza* „id.“, *barcaccia*, вен. *barcazza*, тршћ. *barcassa* (Vidović 40).

Реч је ушла и у низ других језика: буг. *баркџас*, слн. *barkása*, слч. *barkasa*, пољ. *barkas*, рус., укр., блр. *баркџас* из фр. *barcasse*, нем. *Barkasse*, преко шп. *barcaza* у крајњој линији из истог ит. предлошка (уп. Kluge 92; ЕСУМ 1:144); и с.-х. *баркџа* је германизам (РСА 1:310). Колебања у гласовном лику с.-х. рефлекаса одражавају ит. дијал. варијанте: у *баркача* није посреди прилагођавање домаћем суфиксалном типу, већ непосредан одраз ит. *barcaccia*, по пореклу аугментатива од *barca* > **барка**.

баркаштрамба *баркашиџрамба* f./m. „неуредна, накриво насађена особа“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *баркашиџрамба* „особа на своју руку, настрана“ Дубр. (Бојанић/Тривунац s.v. *барка*), *баркашиџрамба* „несређен човек, који штранба као нестабилна барка“ Сутиван, Кућиште, „пропалица“ (Vidović s.v. *barca*), *баркашиџрамба* m. „расипник; својеглава особа“ Вис (Roki).

- Вероватно од ит. *barca stramba* (Lipovac-Radulović I 28).

Roki 20 наводи као извор вен. *barcastramba*; уп. за први део **барка**, други би био ит. *strambo* „настран“, *strambare* „дувати час одовуд, час одонуд (о ветру); мењати смер (при једрењу)“.

баркета *баркетиа* f. „мали чамац, барчица; справа за мерење брзине брода“ (РСА), *баркетиа* „капсула за конач у шиваћој машини“ сз. Бока (Musić), *баркетиа* „id.“, „кост од сипе“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „мала барка“ Драчевица (ČDL), *баркетиа* (асс.?) „id.“ Вис, у изразу *ојрџивии баркетиу* „напакостити некоме, преварити кога; направити штету“ *ib.* (Roki), *баркетиа* „барчица“ Сплит, Брач, Цавтат, Кућиште, Вис, у изразу: *учинији кому баркетиу* „преварити некога, подвалити некоме“ Сплит (Vidović).

- Од ит. *barchetta*, вен., тршћ. *barcheta*, дем. од *barca* > **барка** (Vidović 41).

Из истог ит. извора и (ранија) позајмљеница **вркет**. За значење „кост од сипе“ уп. *бо̄џрка, ба̄ркица* „id.“ s.v. **барка**.

барла *ба̄рла* f. „шубара од неучињене овчије коже с неостриженом вуном“ Лужница и Нишава, Планински Румуни носе још и барле, шубаре са власнатом белом или враном вуном Ресава (РСА), *ба̄рла* „капа од јагњеће коже“ Лозан (Јоцић), Пирот (Живковић), Тимок (Динић I), Каменица код Ниша, *ба̄рличка* dem. ib. (Јовановић В.), *барле̄џина* augm.: барле, барлетине, качуље ... огромне шубаретине наших сељака из крајева где Власи живе (РСА), *барле̄џина* Каменица код Ниша (Јовановић В.), *барле̄џина* Пирот (Живковић).

• Нејасно; уп. буг. *ба̄рла* „id.“ (Геров).

Како се барла означава као део одеће типичан за Влахе (Румуне), уп. можда рум. *a bîrligă* „савијати у круг (о репу)“; основно значење било би „ковчав“, уп. дефиницију значења из Пирота у опозицији према **баретина** која се тамо описује као „плитка шубара од састрижене јагњеће коже“ (Живковић). Са друге стране, пада у очи сазвучност између *барла*, *барле̄џина* и *барейина*; формално гледано, оба облика могла су се развити из заједничког предлошка са геминатом *rr*, која се у једном случају упростила (што је нормалан развој како у слов. језицима, тако и у балканском романском), а у другом дисимиловала у *rl*; реч *barretina* постоји као назив традиционалне каталонске вунене капе, али није јасно којим је путевима могла долутати у планине централног Балкана. Ареал не говори у прилог ни извођењу *барл-* од алб. придева *bardhë* (в. **бардока**), премда је овај, пре свега преко антропонима, могао оставити трага на ширем простору, уп. *Ба̄рлово* n. село у Топлици, *Ба̄рло̄в*, *-ова* m. презиме, *Барловић* m. презиме Турчину: А Дурло им Барловићу виче НП Вук, *Барло̄вац*, *-ваца* презиме (РСА), *Барловци*, *-аца* село у Босни код Бањалуке (РЈА). Географија се још одлучније противи могућности везе са рус. дијал. *барлови́на* „кожа дивокозе бољег квалитета“, истсиб. *барло́й* „пролећно, избледело, лоше крзно (нпр. самура)“, дијал. *бо̄рла* „дивокоза“ (Фасмер 1:127 s.v. *барло́вий*), за шта Аникин 1997:120–121 доноси нове потврде доводећи целу породицу у везу са бурјатским *borlo-* „постајати сив“, монг. *borlo-* „id.“.

барлати *ба̄рла̄џи*, *-а̄м* impf. „претурати, брљати по нечему; скитати“: Много тај ноћу барла, могао би врага избарлати Банија, „чепркати, чачкати“ Хрв. (РСА), *барла̄џи* „газити, несигурно ходати“ Озаљ (Тежак), *изба̄рла̄џи* pf. „избости, избити (око и сл.)“ Банија, *забарла̄џи* „дирнути у нешто, уплести се“ Хрв. (РСА), *забарла̄џи* „закрчити“: Сè је забарла̀но по хџи, ~ се „заплести се, спотакнути се“ Озаљ (Тежак), *наба̄рла̄џи* „наићи на некога, на нешто“ Банија, Шушњево и Чаковец (РСА), *зба̄рла̄џи* „неукусно и нечисто приредити храну“: Зба̄рла̀ла је тӯ ӯжну да је ни свињи нè би оњушили бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀слија); *барлака̄џи* impf. „пребирати, рондати, претурати“ Дрвар (Јовичић), *барлӣја̄џи*, *-а̄м* „претурати, брљати по нечему; мешати се у што“ Војв., „баљезгати; скитати“, такође *барлӣја̄џи*,

б̄арлӣј̄ам (РСА), „брљати по таџиру“ Мушицки (RJA), Војв., „баљезгати“ *ibid.* (РСГВ), *барлӣј̄ање* п. „скитња“: да напустим ноћно барлијање и да почнем живети по правилу здравог разума 1897. (РСА), *барлија̄и* „говори-ти“ егавачки — ТЈ лопова и коцкара (ПГ л 1897:71), *барлӣјало* / *барлӣјало* п. „скитница“ Војв. (РСА), *барлӣјало* „онај ко преврће храну док једе“ *ibid.* (РСГВ), *барлӣјалица* / *барлӣјалица* f. „скитница“ *ibid.*; *барљ̄ӣја̄и*, *б̄арљ̄ӣј̄ам* / *барљ̄ӣја̄и*, -*ам* impf. „претурати, брљати по нечему“ Ј. Игњатовић, *барлӣјек̄а̄и*, *б̄арлӣјеч̄ем* „галамити“ Хрв. Крајина; овамо можда и *бај̄л̄ека̄и*, *бај̄л̄ека̄м* „виком плашити вука“ НПР (РСА).

- Експресиван глагол нејасног изворног значења и облика.

Ако се пође од семантике пипања, преметања и сл., могућом се чини веза са **барати**¹, даље можда са **бркати**, за -л- уп. **брљати**, *ӣрљ̄а̄и* поред **трти**, *ћ̄арлија̄и* поред **ћ̄ахорити**. Нејасно је да ли се -а- у првом слогу своди на посл. *а или на полугласник, уп. **бурлати**; није искључено да у неким горњим примерима стоји чак. -ар- за р; са друге стране, *барл-* је могло настати од **б̄ърл-*, што упућује на могућност дисимилације изворно редуликованог лика **б̄ърл-* / **б̄ърл-* или сл., уп. **балаликати**, ***алаликати**, **арлати**, *боролика̄и*, *бурулика̄и* s.v. **борикати**; ваља указати да се и код ових глагола преплићу семантике прављења нереди и дизања буке; за ово последње значење уп. можда и *берла̄и* impf. „викати, галамити; блејати“ Пива (Гаговић), глуж. *barlic* „брљати, трућати“ (уп. Schuster-Šewc 21). На основу упућивања у РСА, *барла̄и* би у горенаведеном примеру значило „баљезгати“, но посреди је вероватно грешка, уп. горе *ноћно барлијање*. Уп. и **баклијати**.

барна *б̄арна* т. „парип, кљузе“ Срем, Бачка (Вук 1818), т./f. „домаћа животиња (коњ, во, овца) мрке длаке“ и име таквој животињи НП Вук, Фрушка гора, Слав. (РСА), т. „црн или тамносмеђ коњ“ Војв. (РСГВ), *б̄арно* „домаћа животиња мрке боје“ Рашка (РСА), *барнеш* име вољу Вирје (Herman), *б̄арнуља* f. име крави (Вук), „крава мрке длаке“, „лоша, слаба крава“ (РСА), *барнава* име крави Вирје (Herman), придев *б̄арнаст̄и* „мрколаст, мрк“ Шабац; овамо можда (као хипокористик) и *б̄аро* т. име коњу (РСА). — Од 1740. *барнаст̄и* Белостенец, 1747. *барна* (Hadrovics), 1798. *барнаст̄и*: Оскоруша е барнаста, гнила и не купи уста (Михајловић).

- Од мађ. *barna* „мрк“ (Skok 1:113; Hadrovics 134–135); уп. слч. *barna*, *barňa* „крава или кобила мрке длаке“, *barnasty* „мркоцрвен“, *barnuša* „тамносмеђа крава“, чеш. *barnavý*, дијал. (мор.) *barna* „тамноцрвеносмеђа крава или во“, *barnavý* „тамномрк, црн“, *barnoš*, *barnoša*, *barnuša*, *barnula* „ознака или име за тамномрко говече“, рум. дијал. *bărna* „црнкастомрк“, укр. дијал. *барна* „тамносив во“, *б̄арна* „id.; црна крава“, *барнуља* „црна крава; црвено-мрка крава“, *барнавий* „мрк“, *барнастий* „id.“ (уп. Sadnik/Aitzetmüller 153 § 140b; ЕСУМ 1:145).

Мађ. реч изводи се од нем. *braun* „id.“, дијал. (Трансилванија) *broj* (EWU 84); другачије Sadnik/Aitzetmüller l.c.: од слов. **bьrn-* > слч. *brna, brnavу* „id.“ (што Mashek 67 такође изводи из срвнем. *br̃in* > нвнем. *braun*, уз напомену да је губљење *̃* необично); усвајајући за укр. речи мађ. етимологију, ЕСУМ l.c. указује и на сазвучне речи у тур. језицима: казашки *баран* „таман“, јакутски *бар̃ан* „id.“. Ареал с.-х. речи јасно указује на хунгаризам; сам мађ. придев преузет је у том својству (као индеклинабилан?) у Подравини: *б̃арна* „тамносмеђ“ Вирје (Herрман).

баро *б̃аро* m. „(одмила) дете, брат, бата, пријатељ, друг“ ЦГ (РСА).

- Нејасно.

Можда у вези са **Баровац**, или хипокористик типа *Перо* (в. **Петар**) од **бай̃р-* „брат“, уп. **Батрић**.

Баровац *Б̃аровац*, *-вца* m. „Циганин“, *Б̃аровка* f. „Циганка“, *Б̃аровче*, *-еџа* n. „Циганче“ Косово (Елезовић II 497).

- Вероватно од ромског *baro* „велики, веома добар“; уп. мак. ТЈ *б̃аравец* „Циганин“, такође и *баравец* шал. „голешаш“, *бар̃авачка* „Циганка“ Дебар, *б̃аревец* „Циганин“, *баревка* f., *баревче* n. Крушево (Ив. Д. Шишманов, СБНУ 12/1895:37, 40).

За ромско порекло мак. потврда уп. id. 37; К. Костов, ИИБЕз 4/1956:414. R. Vergard, LB 1/1959:113 иза етничке ознаке *б̃аравец* „Циганин“ претпоставља ироничну конотацију, док би из Елезовићевог објашњења s.v. излазило да је посреди еуфемизам: „Пред Циганима, да се не би сетили или да их не би увредили, употребљава се овај облик“.

барока *бар̃ока* / *бар̃ока* f. „перика, лажна коса“ (РСА), кајк. *барока* „власуља, перика“, *баровка* „id.“, *барокар* „власуљар“, *барокач* „id.“ (РНККЈ); такође *барок* m. „прамен косе на челу (код момака)“ Кордун (грађа ЕРСЈ), *бар̃оци* pl. „коса изнад чела, која се код жена не сплеће са осталом косом, шишке“ Злакуса (РСА). — Од XVII–XVIII в. *барока* Белостенец (РЈА).

- Од мађ. *baróka* „id.“ (Skok 1:643; Hadrovics 135).

Мађ. реч изводи се из бав.-аустр. *baroke* (EWU 1121 s.v. *paróka*) и истог је крајњег порекла као **перика**.

барон *бар̃он*, *-она* m. „феудални господар који је управљао поседом добивеним у власништво од владара; нижа племићка титула“ (РСА), *бар̃он*: Живи к̃ко бар̃он Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бар̃оница* f. „баронова жена или ћерка“, *баронеса* „id.“, *бар̃онија* / *бар̃онија* „феудални посед барона“, *бар̃онство* n. abstr., *бар̃она̃и*, *-а̃ија* m. „id.“, деминутиви *бар̃онић* Лика, *бар̃ончић*; хипокористик *бар̃оња* „барон“; придеви *бар̃онов*, *бар̃онски*; прилог *бар̃онски*; такође *бар̃ун*, *-уна* m. Дубр. (РСА), бачки Буњевци

(Reić/Vačlija), *барџн*, -џн̄ Брусје (ČDL), *б̄аруне* „презриво обраћање ауторитативном човеку“ *ib.* (Dulčići), *барџница* (РСА), бачки Буњевици (Reić/Vačlija), *барџнија* / *барџнија*, *барџниј*, -ија *m.* „феудални посед барона“, *барџнство*, *барџнџи*, *барџнић*, *барџнић*, *барџнић*, *барџниче*, -еџа, *барџнов* ⇒ *барџновац*, -џва *m.* „регрут“; деноминал *барџниџи*, *барџниџ се* *imprf.* „држати се као барон, изигравати отменог господина“ (РСА). — Од XVI в. *барун*, од XVII в. *барон* (RJA), 1734. (Михајловић).

- Од срлат. *baro*, -*onis*, germ. порекла (Skok 1:113).

Изворно франачка титула, ствнем. *baro* „човек, борац“ (Kluge 92–93), од ие. корена који је у **борити се**; ушла је, делом као учена реч, у већину европских језика, уп. мак. *барон*, буг. *барџн*, слн. *barôp*, слч. *barón*, чеш., пољ. *baron*, рус., укр., блр. *барџн*, рум., алб., тур. *baron*, мађ. *báró*, нгр. βαρόνος, βαρῶνος, μπαρῶνος. За слов. језике уп. Вукурџ 2004:59–63. Од с.-х. облика старији су они са -у-, непосредно из срлат. *baronet* асс. или ит. *barone*, док се они са -о- изводе преко нем. *Baron* (Schneeweis 99) или француског *baron* (Михајловић 58). Реч је у северноиталијанском попримила пејоративно значење, одатле *барџн m.* „лопов, варалица“ Хвар (ČR 5:99), „обешењак, ништарија, дангуба“ Брусје (ČDL), *барџна f.* „лоповица“ Будва, *барџноџо m.* „лопов“ (Skok l.c.), *барџноџа f.* „обесна шала“ Брусје (ČDL) < вен. *barôn* „лопов, варалица“, *baronada* „лоповлук, обешењаштво“ (Skok l.c.; Vinja 1:46–47; уп. DEJ 444), уп. нгр. μπαρῶνος „нитков, варалица“ и в. **барунати**. Облик *баро*, -а *m.* „барун, господар“ Будва и Паштровићи по Lirovac-Radulović II 28 од ит. *baro*, но та реч у италијанском значи „варалица“, а *баро* ће пре бити домаћи хипокористик од *барон* / *барун*.

барос *барџс*, -џса *m.* „велики чекић; алат за оштрење ножева“ Банат (РСГВ), *барџс*, -џса „велики чекић“ Радимња (Томић II), *барџс* „велики чаканац“ Свиница, *барџс* „велики чекић“ *ib.* (Томић II).

- Од рум. *barós* „ковачки чекић“ (Томић II 10).

За порекло рум. речи в. Tiktin 1:279 и R. Bernard, LB 1/1959:113.

бартати *барџаџи* *imprf.* „носити“ Србија (Милићевић 89), *добарџам* *pf.* „донети“ Алексинац (Ђорђевић 161), *добарџај* *impr.* „id.“, *одбарџај* „однети“ мутавције, Расина, ђалац нека ципља у чаршавињу, да добарта за три пољара брнсо „дете нека иде у чаршију да узме за три гроша сира“ грнчари, *ibid.* (Ст. М. Мијатовић, СЕЗБ 42:91, 66), *добарџаџи* „донети; доћи“: Данас је добартао дреновица „Данас је дошао владика“ Србија, *одбарџаџи* „однети; отерати“ *ibid.* (Милићевић 93), *д̄дбарџаџи* „однети са собом“ (РСА) — све ТЈ мутавција и грнчара.

- Вероватно од алб. *me bartë* „id.“ (N. Jokl по Çabej 2:158 s.v. *bār mbār*; Халими 1954:82).

Халими 1954:86 наводи још и облик *набарџаџи* „набавити, наћи“, без убикације.

бартула *bârȳула / б̄арȳула* т. реј. „онај који је неуглађен, неотесан“ Војв. (РСА), *б̄арȳол* „страшило“ Озаљ (Теџак).

- Вероватно од ЛИ *Барȳула*, *Барȳол* (в. **Вартоломеј**).

Уп. такав семантички развој у пољ. *bartek* „простак, бараба“, *bartosz* „медвед“, обоје од ЛИ *Bartłomiej* (SJP 100), ит. *bartolommeo* ретко „будалетина“ (DEI 448), за значење „страшило“ и *Baro* s.v. **Бариша**.

барули *бару̀ли* т. рл. „шара на горњишту чарапе или доколенице“ Дубр. (РСА).

- Нејасно.

Skok 1:114 помишља на далм.-ром. лексички остатак од лат. **variolus*, деминутивног придева од *varius* „шарен“, поредећи ит. *variolo*, *variole* „красте од богиња“ и претпостављајући промену *v- > b-* као и *vallum > Бол*.

барунати *бару̀на̀ти*, *-ām* имрф. „дирати, узнемиравати, задиркивати“: Прођите се влашких дјевојака, | С миром стојте, барунат’ немојте НП БиХ (РСА), у доњин Пољинин највише иду момци за дивојкан на пашу, то зову барунати (Vinja 1:46), *бару̀на̀ти* „галамити“ сз. Бока (Musić), „обесно се понашати“ (Skok 1:113), *бару̀на̀ти се* „боцкати се, играти се, задиркивати се, миловати се (о животињама)“ Нерезине, *бару̀на̀вати* „чинити несташлуке“ Трогир (Vinja 1.c.), *бару̀на̀ти* „обесно се понашати“ Будва (Skok 1.c.); овамо вероватно и *бару̀на̀ти* адј. „који је незгодне нарави, настран“ Цетиње (РСА).

- Од ит. *baronare* „обесно се понашати“ (Skok 1:113 s.v. *baron*).

За порекло ит. речи в. *барун*, **барон**. Није јасно спада ли овамо *бару̀на̀ти* имрф. „плашити некога с киме“ Лијешће, Лика (Skok 1:113–114 ставља под *barožiti* и пореди са мађ. *faragni* „сећи“).

барусати (се) *бару̀са̀ти*, *-ām се* имрф. „мрљати се, мазати се око уста и по лицу, прљати се једући“ Ускоци, *за-/у-бару̀са̀ти (се)* рф. *ib.* (Станић), *из-/за-бару̀са̀ти се* „упрљати се око уста“ Пива (Гаговић), *убару̀са̀ти се* „упрљати се, убрљати се, бити неумивен“ ист.-бос. Ере (Реметић), „упрљати се око уста“ Пива, *убару̀са̀н* адј. „мусав“: Обриши се, ето си убарусан по бради *ibid.* (Гаговић), *б̄ару̀са̀в* „умрљан око уста и по лицу, замазан; упрљан“ Ускоци, *бару̀сача* ф. „која је умазана око уста и по лицу; неуредна женска особа“ *ibid.*, *бару̀сан* т. „који је умрљан око уста и по лицу“ *ib.* (Станић), Прошћење (Вујичић), *бару̀сиан* нур. Ускоци, *бару̀са̀нче*, *-еџа* п. „ситно запуштено дете“ *ib.*, *бару̀са̀нчад* ф. coll. *ib.*; такође *убору̀са̀ти (се)* рф. „убарусати се (в.)“ *ib.*, *умару̀са̀ти се* „id.“ *ib.*, *мару̀сача* ф. „барусача (в.)“ *ib.* (Станић).

- Нејасно.

Можда истог порекла као и *барусайти се* „бити рашчупан, стршити“ (в. **барусити**), ако се пође од основне семантике „бити неуредан“. Превасходна примена на уста, браду и бркове указује на могућу сложеницу са **yc* < **osъ* „брк“, при чему би први део могао бити у вези са кореном **bъr-* (или **bъr-*, такође **bor-*, **bar-?*) у **бркати**, **брљати**; за варијанту на *м-* уп. **мрљати**.

барусити *барусийти*, *барусим* impf. „рашчупавати, разбарушивати“: Ветар шуму чешља, ветар је баруси Срем, *набарусийти* pf. (РСА), *разбарусийти* (се) (Вук 1818); *барусайти*, *-ам се* impf. „бити у неред, разбарушен, рашчупан, стршити“: Та чулава коса како се баруса, | к’о родино гњездо Змај, *барусав* adj. „рашчупан, разбарушен“: његови барусави брци још подрхтаваху Црњански, *барусавосий*, *-осийти* f. „рашчупаност, разбарушеност; неред“ id. (РСА); и са *-ш-*: *на-/раз-барушиийти* књиж. (РСА; РСМ).

- Нејасно.

Неизвесна је како фонетска реконструкција, тако и творбена анализа. Фонетски проблем састоји се у дилеми да ли је изворно *с* или *ш*; облик са *-ш-* могао је секундарно настати према трпном придеву (*раз*)*барушен*, а с друге стране *барусайти* може бити секундаран итератив уместо **барухайти* као *дисайти* од **дихати**. У овом другом случају могуће је поређење са чеш. дијал. *barouchat* „гњечити, гужвати“ (ЭССЯ 1, 160; и *rozbarúchat* Machek 47 s.v. *barúchat*¹), и даље са пољ. дијал. *barić śa*, каш.-словин. *bařec sq* „кострешити се, шепурити се“ (тако Ж. Ж. Варбот, *Этимология* 1985/1988:22, која претпоставља изведеницу суфиксом *-их-*, *-уш-* од продужене базе корена који је у **борити се**). Бјелетић 2006:92–93 разматра могућност анализе *ба-рушиийти* / *-русийти*, в. **рушити**, али предност ипак даје анализи **bar-ух-/уш-*. Ако је *-с-* првобитно, уп. **барусати** (**се**) и слн. *barúsa* „брада, руте“, *barúst* „брадат“, *barusljast* „накудран“ поред дијал. *rúse* f. pl. „бркови“, *rúst* adj., *rusa* f. sg. „врста пшенице са осјем“, чеш. дијал. *barousy* „дуге, замршене власи“ поред чеш. дијал. *parósy*, *karóse* „id.“, *rous*, pl. *rousy* „перје на птичјим или длане на коњским ногама“, где Bezlaj 1:12 види изведеницу експресивним префиксом *ba-* (у чешком и *pa-*, *ka-*; уп. id. 3:208). Лома 2000:612 допушта и декомпозицију од **obъ(tr)qsiti*, с обзиром на варијанту *русийти* (*и*) посведочену на Косову (уп. Skok 3:497), *дбарусийти лице* као еуфемизам за обљубу у народној песми (Вук).

барут *баруит* m. „експлозивна материја која служи за пуњење пушчаних и топовских метака, разбијање стена и др.“ (Вук 1818; РСА), презиме *Баруит*, придеви *баруитски* (РСА), *баруитни* (Вук 1818; РСА) ⇒ *баруитница* f. „оно у чему се носи барут (кеса, кутија, рог, тиква)“, *баруитњара* „id.“ Херц., *баруитњача* „id.“, *баруитњак* m. „семе од арпаџика“ Србија, *баруитљив* „налик на барут (о мирису, укусу)“, *баруитлика* f. „дебља хартија, од које се праве фишеци за барут“ Расина (РСА); *баруитчија* „онај који израђује или продаје барут“ Косово (Елезовић II 497), *баруџија* „id.“ БиХ, *баруџија* „id.“

Расина, презиме *Баруџија*, придеви *баруџијин*, *баруџиј(ј)ски* / *баруџиј(ј)ски*, *баруџијница* f. „радња где се прави и продаје барут“, *баруџијка* „ступа у којој се туца барут“ Расина, такође *баруџија* / *баруџија* m. „*баруџија* (в.)“ Л. Лазаревић (РСА), *Баруџија* један врх Озрена (РЈА) ⇒ *баруџијин* adj., *баруџијка* f. „баруџијина жена“ Србија (РСА); *баруџијана* „зграда у којој се израђује и чува барут, фабрика барута“ (Вук 1818; РСА), *баруџијана* „војни магацин за барут и муницију“ Косово (Елезовић I), *баруџијана* „id.“ БиХ (РСА); такође *баруџ* m. Пирот (Златковић I), *баруди* adj. indecl. „који је боје барута“ Св. Ћоровић (РСА). — Од 1708. *баруџ*, 1774. *баруџана* (Михајловић).

- Од тур. *barut*, *barud*, поред *barut* „id.“; *barutçu* „продавац барута“, *barut-hane* „барутана“, *barudî* „оловне боје“, гр. порекла (Škaljić 121; Skok 1:114). Балкански турцизам, уп. мак. *баруџ*, *баруџана*, *баруџија*, буг. *баруџ*, дијал. *бърџут* / *бърџут*’ / *бърџук*’ „семе за арпацик“ Елена (БД 7:18), *барутчија*, рум. заст. *barut*, *barutână*, арум. *bărute*, алб. *barót*, *barút*, *barut-hanë* (Boretzky 1976:22), нгр. *μπαρούτι*.

Тур. реч је од гр. *πυρίτης* (Tietze 1:184), одатле назив минерала *пирит*. Нејасно је спада ли овамо *баруџ* m. „лојни чепић, митесер“ Пива (Гаговић), Златибор (Миловановић).

баруфа *баруфа* f. „свађа, туча“ (РСА), *баруфа* „id.“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), Корчула (Vinja 1:46), *баруфа* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Вргада (Juršić), Орлец (Houtzagers), Брусје (ČDL), Орбанићи у Истри (Kalsbeek), Раб, Божава (Skok 1:114), *баруфа* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II); *баруфати* impf. „свађати се, галамити“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), „свађати се, тући се“ Брусје (ČDL), *баруфа се* 3. sg. „id.“ Орлец (Houtzagers), *побаруфати се* pf. „потући се, посвађати се“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II); *баруфани* m. „свађалица, убојица“ (РСА), *баруфани* „свађалица“ Сењ (Vinja l.c.), Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *баруфани* Орбанићи у Истри (Kalsbeek), *баруфанати*, *-анија* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *баруфони* Брусје (ČDL), *баруфани* (Vinja l.c.).

- Од вен. *barufa* „id.“, *barufar*, парт. *barufante* (Vinja 1:46); уп. нгр. *μπαρούφα*.

Skok 1:114 полази од ит. *baruffa*, *baruffare*, *baruffante*. Италијанска реч је герм. порекла, од лангобардског **biroufan* = нем. *berufen* „позвати (на суд)“.

барушница *барушница* f. бот. „жбун који расте на планинским влажним местима, а чији су плодови бљутаве, помало отровне, тамноплаве бобице, *Vaccinium uliginosum*“ (РСА).

- Нејасно.

С обзиром на опис станишта, можда од **бара**¹, уп. тамо *баруша*, *барушина*, али уп. и *баровица* „клека“ поред *боров(н)ица* „*Vaccinium myrtillus*“ s.v. **бор**¹.

барчаг *барчаг* т., *барчази* рл. „врста летње крушке“ Врање (Златановић).

- Нејасно.

Уп. **бардак**², **бардовка**, са формалне стране и **барчуг**.

барчуг *барчуг* т. „кесаста део мреже за хватање риба“ Д. Милановац (РСА).

- Нејасно.

Завршетак *-чуг* упућује на турцизам, уп. **барчаг**.

баршун *баршун*, *-уна* т. „сомот, тканина са ситним меким влакнима по површини“ (РСА), *баршун* „тканина“, „врста око шешира“ Жумберак катол. (Skok 1:114), *баршун* „id.“ Карловац (Finka/Šojat), *баршун*, *барсун* (РНККЈ); придеви *баршунаст* / *баршунаст*, *баршунов*, *баршунски* (РСА), *баршунски цвет* „*Amaranthus blitum*“ (Симоновић); *баршунак*, *-нка* т. бот. „кадилица, *Tagetes*“ (РЈА), „тратор, *Amaranthus angustifolius*“ Приморје (РСА), *баршунчић* „id.“ (Симоновић), *баршунка* f. бот. „*Lagurus ovatus*“ (РЈА). — Од XVI в. *баршун* Вараждин (Hadrovics 135–136).

- Од мађ. *bársony* „id.“ (Skok 1:114; Hadrovics l.c.); уп. слн. *baršûn*, *baržûn*, слч. *baršon*, *-ûn*, пољ. дијал. *barsziun* „доња сукња“, укр. дијал. *баршан* / *баршун* и фитоним, рум. *barşón*.

Уп. Sadnik/Aitzetmüller 430 § 321; ЕСУМ 1:146. Мађ. реч је позајмљена у доба пре досељења у Панонију из турских језика, где је иранског порекла (EWU 85), уп. †**брачин**, **ибришим**. За фитонимску употребу семантичку паралелу пружа рус. дијал. *бархатец* = *бархатка* „*Amaranthus caudatus*“ (СРНГ) од *бархат* „баршун, кадифа“ (уп. **баракан**, **брхан**, **порхет**), нем. *Sammethlume*, *-gras*.

бас¹ *бас* т. „брз људски ход“: Човјек иде на бас (хитрим кораком), а коњ на кас Далм., *набасиџи се* рф. „ићи веома брзим ходом, трчати, касати“ *ibid.*, *набасиџи*, *-а*, *-о* adj. „жесток, силовит“ *ibid.*, *набасиџе* adv. „трком, касајући“ *ibid.* (РСА).

- Нејасно.

Сви облици се свде на предлошку синтагму *на бас*. Паралелизам образовања и сличност значења између *набасиџи* и *набусиџи* указивао би на **bъs-* поред **bus-* у **бусати** (в. Влајић-Поповић 2002:232, 260). Није јасно спада ли овамо прилог *набас* adv. „пригодно, наменски, засебно“: Милијана ми је набас исплела чарапе. — Набас ми испече каву Пива (Гаговић), образован као *навласџи*, **навлаш**, који се семантички може везати и са **бах**², **баш**², али *-с* се тешко да објаснити (из старог локатива **na base?*); на исту семантику (*„особит“) био би сводљив и непроменљиви

придев **набас** „ваљан, леп“, са сличним ареалом (БиХ, Лика, Банија), премда он има северноруске паралеле које — ако су посреду домаће речи, а не позајмљенице — претпостављају посл. **bas-* (уп. ЭССЯ 1:162–163 s.v. **basъкъѣ* и 21:202 s.v. **nabasъ* и Фасмер 1:129–130 s.v. *бас* II). Skok 1:115 схвата као поствербал од *басати* „лутати; јако ударати, трудити се“, в. **басати**¹, **басати**², уп. и **басити се**. У значењу „пратња, друштво“: Ајде да ми правиш бас ... да не идем сам Лесковац (Митровић) могла би бити музичка метафора: „пратити из баса (у певању), басирати“, уп. слично *басирај* „контрати, пратити онога ко води песму“, *бас* т. „контраш, човек који прати онога ко води песму“ Велико Блашко (Савићеве).

бас² бас т. „плакање, плач“: Дошъл з-бас Каменица код Ниша (Јовановић В.).

- Нејасно.

Можда поствербал од **басати**² са развојем значења „ударати се“ → „јадиковати“ као код **бусати**, са којим би онда било и сродно, али то претпоставља -ъ- у корену, док је у Каменици *бас*, а не **бъс*. Сам Јовановић, означавајући израз као фигуративан, као да претпоставља метафоричну употребу музичког термина *бас*, уп. за сличну дилему лесковачки пример под **бас**¹.

баса *баса* f. „врста белог смока, лички сир“ далм. залеђе, Лика, Босна (РСА), Назбијала сам пуну кобетину баса Лика (РЈА), „врста сира помешаног са скорупом“ *ibid.* (Ајџановић).

- Вероватно поствербал глагола **басати**² (Влајић-Поповић 2002:266).

Уп. даље *буса*¹ „грудва сира“ s.v. **бусати**, *бубина* „сир који се при варењу тек згрздио“ Пива (Гаговић) s.v. **буба**², за сличну ономасиологију *млаћеница* од *млаћини*, в. **млат**; за помак „ударати“ → „бућкати млеко и сл.“ в. Влајић-Поповић I.c. Семантички блиско стоји слн. *basati* „набијати, газити, гњечити“, које се, међутим, објашњава као стара позајмљеница (пре 1200. г.) из срвнем. *vazzen* (= нвнем. *fassen*), в. Bezljaj 1:12–13; Snoj 33. Skok 1:115 s.v. *bása* без етимологије.

басавица *басавица* f. „зараза, помор“ Босна, „јака кијавица“ Хрв. (РСА).

- Вероватно поствербал глагола **басати**¹.

За образовање уп. *кијавица* < *кихавица* од *кихајти* > **кијати** (оно је у овом случају могло послужити и као модел), као и *бусав* adj. „сипљив, астматичан“ s.v. **бусати** (Влајић-Поповић 2002:257); за семантику уп. **пошаст** „епидемија“, *наход* „кијавица“ од **ходити**.

басамак *басамак* / *басамак*, -а / -мка т. „степеник; пречага на лествицама“ НП (РСА), *басамак* „id.“ Васојевићи (Боричић), „зараван на степенастом земљишту; зарез на обарачу; *басамаклија* (в.)“, pl. „степениште“ БиХ, Србија, Војв. (РСА), *басамак* (обично pl.) „дрвена степеница“ Поткозарје (Далмација), *басамак* f. pl. „мердевине“ Велико Блашко (Савићеве), *басамчић* т. dem. Војв.; *басамаклија* f./т. „девојка која је после удаје

старије сестре на реду да се уда; момак који је после женидбе старијег брата на реду да се жени“ Херц. (РСА); такође *бас̀амаг*, -мка т. „степеник“, *бас̀амага* f. „id.“, *бас̀анак*, -нка т., *бес̀анак*, -нка све Војв. (РСГВ). — Од XVIII в. *басамак*, -ака: док су се по онима мердивенама или ти басамаци пењали Ђ. Рапић (РЈА).

- Од тур. *basamak* „id.“ (Skok 1:115; Škaljić 121). Балкански турцизам, уп. мак. *басамак*, буг. дијал. *басам̀ак*, рум. *basamac* и „патока, шома“, алб. *basatak* и „ограда“.

У облицима *басамка* ген., *басамчић* завршно -ак поистовећено је са домаћим суфиксом -ак < *-џкъ, уп. *капак*. За метафору *басамаклија* уп. (на)џоличарка „која је на полица“ (в. *полица*). Семантика рум. речи заснива се на значењу тур. глаголског корена „притискати, гњечити“ (Tiktin 1:280), уп. *баскија*, *басма*², *басмалаисати*, *бастисати* и в. Tietze 1:285.

басамати *бас̀амати* impf. „псовати на мађарском језику“ Срем, *басам̀ега̀и* „id.“ Слав. (РСА), „многа псовати уопште“, *басам̀ега̀и* т. „онај који много псује“ Футог (РСГВ).

- Од мађ. конјунктива 1. sg. *basszam*, 3. sg. *bassza meg* од *basz* „futuо“ (Hidrovis 137).

Hidrovis l.c. пореди с.-х. *јебем ии!*

басамка *бас̀амка* f. „врста бундеве, глатка по целој површини“, *бас̀емка* „id.“ Врање (РСА), *бас̀ьмка* „врста тикве са танком и меком кором“ *ibid.* (Златановић).

- Нејасно.

Вероватно страног порекла, можда од *басма*² (за семасиологију уп. *кадифица* „врста цвећа“ од *кадифа*), или исто што и *басанка*. Није искључено ни да је посредни иста реч као *бес̀емка* (тј. *бес̀емка*) „врста винове лозе чије је грозђе без семенки“ Врање (РСА; акц.!), уз колебање вокализма у почетном слогу пред динамичким акцентом.

басанка *бас̀анка*, *бас̀ањка* f. „врста крушке“ Приморје (РСА).

- Нејасно.

Можда скраћено од *јерибасма* „сочна, крупна жута крушка [она која не пада на земљу]“. У ареалном погледу мање је вероватна веза са *басамка*. Или од **Елбасанка*, по граду Елбасану у Албанији, где Евлија Челебија у XVII в. помиње „надалеко чувене крушке које теже свака једну оку“.

басара *бас̀ара* f. „врста народног кола“: Од колских игара играју се ове: ... дурминка, басара, ресавка Пирот, такође *бос̀арка* „врста народне игре“ *ibid.*, Б. Паланка (РСА).

- Вероватно „игра из села *Басаре*“.

Уп. село тога имена код Пирота: *Басаре*, *Бѣсарѣ* ... мјештани говоре старијим акцентом *Басѣре* (РЈА). Мање је вероватна поствербална творба, уп. ипак глагол из Левча *басѣрати се* „бити неозбиљан, млатити се“ s.v. **басати**², или чак супстратно постање, уп. βασσάροι „одећа трачких бакханткиња“, Βάσσάροι „трачко (?) племе“ (за потврде в. Detschew 1957:44, за интерпретације најскорије Velkova 1986:44–46).

басати¹ *бѣсати* / *бѣсати*, -ām impf. „ићи не гледајући куда“ (Вук 1818), „id.; лутати, тумарати, потуцати се“ књиж., „корачати неспретно, трапаво“ Бачка (РСА), *до-/за-/из-/на-/у-бѣсати* поред *дѣбасати* итд. pf. (РСА; РМС), *бѣсати* impf. „ходати несигурно по мраку“ Бачка, Банат (РСГВ), *бѣсати* „ићи са напором, несигурно, трапаво“ Пива (Гаговић), „лутати“ Поткозарје (Далмација), *бѣсати* „id.“ бачки Буњевци (Реић/Ваџлија), *бѣсати* Ускоци (Станић), *бѣсати* „id.; ступати (тешким ходом)“ Васојевићи (Боричић), *зѣбасам* pf. „заглибити се“ Гораждевац (Букумирић I), *за-/на-бѣсам* „залутати; наићи“ Лесковац (Митровић); *бѣсација* m. „крупан човек“: Бѣсација, кд иде земља се тресе Каменица код Ниша (Јовановић В.); презиме *Бѣсало* Босна (РСА). — Од XVIII в.: За што инди басамо и главињамо не промисливши је л’да ово прави пут, по коме путујемо Ђ. Рапић (РЈА).

- Нејасно; уп. мак. *баса* „id.“, слн. дијал. *basati se* „селити се“, *pribasati se* „тешко се доући“.

По Влајић-Поповић 2002:260–261 значење „лутати“, као и **басати**³ „јести“, сводило би се на **басати**² „ударати“. Семантички примамљива (већ Даничић, РЈА 1:192 пореди **банути** „набасати“), ова претпоставка не налази потврду у вокализму мак. и слн. паралела, мада мак. реч може бити позајмљеница из српског, а словеначка — германизам, в. **басати**³. Ако се пође од значења „тешко, несигурно ићи“, могуће се чини деноминал са дужењем коренског вокала од **bosъ* > **бос**, али за такво архаично образовање недостају паралеле из других делова словенског света, изузев можда рус. дијал. (*с*)*бѣсать* „красти“ < *, „бос се прикрадати“ (?), које се, с друге стране, може поредити са с.-х. *басати* „ударати“ (в. **басати**²) или изводити из нем. *fassen* (као и слн. *basati*, в. **басати**³), уп. Фасмер 1:130, ЭССЯ 1:161. В. и Skok 1:115–116 (разматра уједно **басати**¹, **басати**² и **басати**³ и даје критички преглед ранијих тумачења, али не предлаже властито). Веза са **базати**, на коју Skok l.c. помишља, није вероватна, в. тамо.

басати² *басати*, -ām impf. „ударати, тући; млатити (воће); замахивати“: Стара је, али још држећа, виде л’само како баса сукњом Србија, *бѣсати се* „бактати се“ Косово, Параћин, Шумадија (РСА), „занимати се, бавити се нечим“ Драгачево (Ђукановић II), *бѣсати се* „тући се“ Косово (Елезовић I),

избасам рф. „нарадити се (копајући)“ Гораждевац (Букумирић I); овамо можда и *басарати* се импф. „бити неозбиљан, млатити се“: Немој да се басараш Левач (РСА).

- Вероватно од **bъx(ъ)sati*, интензива на *-(ъ)sa-*, од псл. корена **bъx-*, „ударати“ (Влајић-Поповић 2002:260–261).

За тип в. Slawski 1974:51–52, уп. паралелна образовања од истог корена и са сличним распоном значења **бахтати**, **бусати**, **бухати**; за семантички развој „ударати“ → „трудити се“ поред *бакџаџи се* још и *млаџиџи се* (в. **млат**). Овамо можда спада, мада је са формалне стране нејасно, *варабасати* импф. „млатити (воће)“ НПр БиХ и *басавела* f. „дебела батина“ Левач (РСА); неизвесно је да ли и *обаска се* 3. sg. „отрести се (зрневље са класа, лишће са грана)“: Ако не пожемо за два три дана, жито ће млого да ни се обаска Црна Река (Марковић I), или, заједно са *обасати* се рф. „искрзати се, похабати се (о кошуљи)“ Тимок (РСА) и *обаса* 3. sg. „подерати (о обући)“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), пре под **јасати**. У недостатку изгледнијих словенских паралела, није вероватна реконструкција у ЭССЯ 1:161 **bat-s-ati* (уп. **батати**), која претпоставља постање овог глагола у доба пре него што се у прасловенском развио глас **c* [ts] у исходу друге палатализације. За рус. дијал. *(с)басать* „(у)красти“ в. **басати**¹, за слн. *basati* „на-/з-бијати“ в. **басати**³, **баса**, за буг. *баскам*, *басна*, слн. дијал. *basati* „косити“, в. **басити се**. Skok 1:115–116 без решења.

басати³ *ба̀сати*, *ба̀шиѐм* импф. погр. „јести, ждрати“: Баши то и мучи Комарница (РСА), такође *ба̀сати*, *ба̀сѐм*: Ба̀сѐј тѹ и ђути Ускоци (Станић), гладна ђеца басају и ђуте Пива (Гаговић), *наба̀сати* рф. тр. „нахранити“ Прошћење (Вујичић), *наба̀сати*, *-ам* тр. „напунити до врха (нпр. пећ)“, ~ *се* „најести се“ Косово (Елезовић I).

- Вероватно истог порекла као **басати**² (Влајић-Поповић 2002:247; уп. Skok 1:115–116).

Влајић-Поповић l.c. реконструише и значење *„товити“ на основу назива за свињу **басуљ**. Семантички развој „ударати“ → „јести“ није усамљен; вероватно је ишао преко „набијати, трпати“, уп. горе значење „напунити пећ до врха“ и **бутати** „ударати“ поред *набуџаџи (се)* „натрпати; најести се“. Само по себи примамљиво поређење са слн. *basati* „набијати, газити, гњечити“ проблематично је због коренског вокализма (уп. ипак доле **басити се**), али и због важеће етимологије која слн. реч тумачи као стару позајмљеницу (пре 1200. г.) из срвнем. *vazzen* (> нвнем. *fassen*) (тако Bezlaј 1:12–13; Snoј 33). Skok l.c. такође за „јести“ претпоставља основно значење „ударати“, али не нуди коначно решење, уп. **басати**¹.

басач *ба̀сѐч*, *-ѐча* m. „рибарска справа за хватање риба по плитким барама“ Сисак; *ба̀сѐћ*, *-ѐћа* „id.“ затвор“ Хрв. (РСА).

- Нејасно.

Влајић-Поповић 2002:236 изводи од **басати**² у значењу *,„копати, дубити“, позивајући се на **бусач**, мада допушта и семасиологију ударања по води. Недостаје тачан опис реалије.

басаџик *бас̀аџик / бас̀аџик* т. „прорезана дашчица која се при пеглању сукна ставља на терзијску утију да би се могло ногом притискивати“ Рашина, БиХ, *бас̀аџак / бас̀аџак* „id.“ Шумадија (РСА).

- Вероватно у вези са тур. *basarik* „педала (шиваће машине)“ (РСА 1:318).

У недостатку потврде за тур. варијанту са суфиксом *-cik*, ваља допустити да је замена суфикса извршена на с.-х. језичком подручју, где се *-џик* осећа као карактеристичан завршетак турцизама. Крајњи тур. етимон је *basmak* „притискати, гњечити“ као у **басамак**, **басма**², **баскија**, **бастисати**.

басити се *б̀аси́ти се, -џм се* impf. „такмичити се, надметати се при раду (обично о косцима и жетелицама)“ Хрв., Ко се мисли басити, мам нека оставља посао, јер ја волим да се и мање уради, па добро, него много, па којекато Банија, *б̀асење* п. „журиње ко ће први пожњети свој део жита“, *б̀аса, б̀аса* узвик при том (РСА).

- Нејасно.

Није јасно да ли је у основи значење „журити“ (уп. **бас**¹), или „ударати“ → „сећи (косом, српом)“; у овом другом случају ваљало би узети рефлексивни глагол за секундаран и поћи од транзитивног **баси́ти* или **баси́ти* (са императивом **баси́* окрњеним у узвику *б̀аса?*), у крајњој линији истог порекла са **басати**². Ако се остави по страни свођење овога последњег на **бъ(x)s-* или ако се на псл. плану допусти варијантност **bas-* поред *bus-/bъs-* (тако Влајић-Поповић 2002:223), даље се може поредити слн. дијал. *basati* „косити“ Бохињ, Плашки Козјак, буг. дијал. *б̀аскам, б̀асна* „сећи“, обоје неизвесног порекла; Bezlej 1:13 ставља их заједно са слн. *razbasati se, razbašem se* „кострешити се, шепурити се“, рус. дијал. *разбаси́ться* „разметати се, шепурити се“, с.-х. **набас** „леп“ итд.; уп. за семантику слн. *kosati se* „такмичити се, мерити се (с неким?)“, *kos biti komu* „бити коме раван, једнак“, *kosanje* „такмичење“, *prekositi koga* „победити, претећи кога“ итд. (Bezlej 2:69, где у крајњој линији своди све на псл. **česati*). Друкчије ЭССЯ 1:161–163 (буг. глагол заједно са с.-х. **басати**² и **басати**¹ ставља под псл. **batsati* „ударати“, док с.-х. *набас* везује са рус. дијал. *баскóй* „леп“, уп. горе **бас**¹) и БЕР 1:35 (*б̀аскам, б̀асна* од тур. *basmak*, уп. горе **басамак**).

баскија *б̀аскија* f. „жиока“ (Вук 1818), „id., уска дуга даска као грађа“ Лепеница, крагујевачка Јасеница и Божурња, Босна, „јастук, гредица која лежи на предњој осовини код кола“ Хрв. (РСА), Војв. (РСГВ), „id.; летва за рогове на кући“ Прошћење (Вујичић), Васојевићи (Боричић), „id.“, фиг. „лења, нерадна особа“ Ускоци (Станић), „попечна летва, пречка“,

„греда која по дијагонали спаја све рогове у кровној конструкцији, **ветер-баскија**“ Војв. (РСГВ), „длето, чекић“ Врање, Херц. (РСА), *баскија* „хоризонтална летва или греда на коју се могу стављати вертикалне“ Златибор (Миловановић), *баскија* „велики гвоздени ексер, клинац“ Косово (Елезовић I), *баскија* „дебља летва за ограду“ Врање (Златановић), „id.“ Призрен, *баскиче* n. dem. ib. (Чемерићи), *баскија* f. „грубо отесана летва“ Пирот (Живковић); *баскица* dem. „мањи гвоздени ексер“ Косово (Елезовић I), *баскијара* „плевара од баскија“ Тимок, *баскијар* m. „велики ексер којим се прикивају баскије“ Сврљиг (РСА), *баскијар* „id.“, *баскијарка* f. „тесана летва“ Лесковац (Митровић), *баскијар* „баскијар (в.)“ Пирот (Живковић), *баскиљњак* m. „велики ексер“ Босна, *баскијаш* „id.“ Сврљиг, „човек који сече баскије“ Босна, „чекић“ (РСА), „клин којим је прикована баскија, носач црепа“ Војв. (РСГВ), *баскијаш* „клин“ Свиница (Томић I); деноминали *баскијаш* impf. „жиочити, прикивати баскије“, *до-/о-баскијаш* pf. „(до краја) оградити баскијама“ Херц., *забаскијаш* „покрити, оградити баскијама“ *ibid.*; ~ *се* „id.“, и фиг. „одвојити се од света“ Ускоци (РСА), *џобаскијаш* „пожиочити“ (Вук).

- Од тур. дијал. *baski* „ексер“ Призрен (Jusuf 161), поред *baski* „даска, жиока, гвоздена алатка за равнање и обликовање, грубо отесано танко стабло (обично за ограду ливада и њива) и др.“ (DS 542). Балкански турцизам, уп. мак. *баскија* „жиока“, буг. *баскија* „предмет за притискање“, алб. *baski* „летва; велики ексер; клин“.

Уп. Škaljić 121; Skok 1:116–117. За порекло тур. речи в. Tietze 1:287; крајњи етимон исти као у **басмак**, **басма**², **басмалаисати**, **бастисати**. Значење „ексер“ потврђено је само у турском призренском говору, што је можда утицај локалног срп. говора, али се може протумачити и скраћивањем синтагме *baski ekser* (*баски џксёр*) „ексер са великом главом“ (Радлов 4:1534). Значење „даска“ забележено је у анадолским дијалектима, док у савременом језику ова реч има значења „преса, притисак, принуда, штампање, тираж, поруб, кочница, набијач, отисак“. Skok и Škaljić l.сс. не наводе значење турске речи. Варијанта *баска* (РСА) заправо не постоји: погрешно је апстрахована из контрахованог локатива у (једином) примеру *обесити о баски*, за контракцију уп. горе *баскица* < **баскијица*.

баскин *баскин*, *-ина* m. „препад, изненадни претрес“, adj. indecl. „јак, жесток, брз“ Косово, *баскинли* adj. indecl. „id.“ БиХ (РСА).

- Од тур. *baskın* „препад“ (РСА 1:319); уп. и мак. *басканлак* „претрес“, буг. заст. *баскџн* „пљачкашки напад“ (ПРОДД).

Уп. још мак. *баскија* „id.“, рус. рег. *басмáч* „напад, најезда“, из узбечког (Фасмер 1:131). У крајњој линији од тур. *basmak* „упасти, банути“ (Tietze 1:287), в. **бастисати**.

баслаисати *басла̀иса̀ӣи*, *-иш̄е̄м* pf. „покрити новим лицем (материјалом) антерију или што друго“ Темнић (РСА).

- Можда упрошћено од **басмалаиса̀ӣи* „прекривати басмом“, уп. **басма**².

С обзиром на сасвим различиту семантику, посреди би била локална позајмица (или творба?) без непосредне везе са **басмалаисати** „штампати“.

басма¹ *ба̀сма* f. „мистичне речи које се изговарају при бајању“ (Вук), Србија, Босна, Хрв. (РСА), „id.; плата, награда врачари у природи“ Војв. (РСГВ), *ба̀смица* dem.; деноминали *ба̀сма̀ӣи* impf. „казивати басме, бајати, врачати“ Сврљиг, Гружа, Надибар, „лупетати“ Шумадија (РСА), *ба̀сма̀ӣи* „говорити брзо и са много речи“: Басма тај као чекрк Гружа (Стевовић), *басма̀ӣи* „бајати; ружити, псовати“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ); друге изведенице *ба̀сма̀ч* m. „бајач“, фиг. „који прича лагарије“ Сврљиг, Гружа, Надибар, *ба̀сма̀џија* „id.“ *ibid.*, *ба̀смара* f. „бајалица“, *ба̀смарица* „id.“, *басма̀рӣӣи* impf. „бајати, лечити бајањем“ Драгачево (РСА), *басма̀рӣӣи* „id.; псовати“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ).

- По пореклу иста реч као **басна**; уп. буг. дијал. *ба̀сма* поред *ба̀сна*, слн. заст. *ba̋set* поред *ba̋sen*, рум. (< јсл.) *basnǎ* поред *basnǎ* (Skok 1:115).

За буг. реч уп. Раденковић 1996:65; БД 3:38 (Ихтиман). Развој *басьн*, *-сни* / *басна* > *басма* као *й̋сьн*, *-сни* / *й̋сна* > *й̋јесма*, **песма**, асимилацијом назала према почетном лабијалу (Skok l.c.). Значење „псовати“ у Васојевићима можда укрштањем са **басамати**.

басма² *ба̀сма* f. „врста тканине са утиснутим штампаним шарам, циц“ (Вук 1818), Босна, Србија, „јачи свилени конач за вез“ Херц., „врста турског дувана“ Босна (РСА), „врста кутије за барут“ (Вук), Високо (РСА), *ба̀сма* „циц“ Косово (Елезовић I), *ба̀сма* „id.“ Лесковац (Митровић), *басма̀* Лужница (Ћирић), *ба̀смо* n. „тканина са утиснутим шарам“ Враће (Златановић), Каменица код Ниша, *басьмиц̑* dem. ib. (Јовановић В.); *ба̀сма̀џија*, *басамџија* m. „продавац басме или гајтана“ Нушић (РСА).

- Од тур. *basma* „штампана тканина“ (Skok 1:117 s.v. *baskija*; Škaljić 121–122). Балкански и источноевропски турцизам, уп. мак. *басма*, буг. *басма̀*, *басма̀ тјотјон* „врста дувана“, арум. *basnǎ*, рум. *basna*, алб. *basnë*, *basme*, *basëm*, *basna* (Boretzky 1976:22, 149); такође рус. *басма̀* „тканина од ваљане вуне или длаке“, укр. *ба̀сма* „црна свилена тканина“ (Фасмер 1:131).

Тур. реч је глаголска именица од *basmak* „штампати, притиснути“ (Tietze 1:284), в. **бастисати**, уп. и **баслаисати**, **басмалаисати**, **басамка**.

басмалаисати *басмала̀иса̀ӣи*, *-иш̄е̄м* (im)pf. „(на)штампати“ (РСА).

- Од истог крајњег етимона као **басма**², али без непосредног тур. предлошка.

Могла би бити домаћа творба по моделу *вараклаисаџи* „превући, облепити, обложити“ (РСА) од тур. *varaklamak* < *varak*, али за значење *басма* „тисак, штампа“ нема с.-х. потврда. Са друге стране, извор може бити непосведочен, али регуларно образован тур. деноминал **basma-la-mak*.

басна *басна* f. „басма“ Србија, Бања Лука, „измишљотина, лагарија“, заст. „мит“, књиж. „кратка прича с моралном поуком; предмет радње, фабула“, *басница* dem.; *басниџи* impf. „бајати“; сложени придев *баснослџван*, *-вна*, *-вно* „невероватан, фантастичан“ (РСА). — Стрп. **баснь** „fabula“: *възмоуцајуще цркъовь елвнскыими басньми* Гр. Цамблак XV в. (Даничић), *басан*, *-сни* f. Ј. Далматин, од XVII в. *басна* „carmen, басма“ Каванин, од XVIII в. у значењу „fabula“ Д. Обрадовић (RJA).

- Од псл. **basнь*; уп. стсл. **баснь**, мак. *басна*, буг. *басня*, слн. *bâsen*, чеш., слч. *báseň*, глуж. *baseň*, длуж. *bas(e)ń*, пол. *baśń*, рус. *басня*, стукр. *басня* (Skok 1:115, уп. ЭССЯ 1:161–162; SP 1:193; Sadnik/Aitzetmüller 120–121 § 123d).

Nomen actionis од **бајати**, са специјализацијом значења на изговарање религијско-магијских формула. Данашње значење „басна“ своди се на црквенословенски калк грчког *μῦθος* (*баснослџван* < стсл. **баснословьнь** према гр. *μυθολογικός*, в. Zett 138), а застарело „поезија“ (*басништво* п. 1841, *баснени* adj. „романтичарски“ 1809, уп. Михајловић 1982–1984:1–2) — на чешки пуристички неологизам. Првобитна семантика чува се у народном облику са *-м-*, в. **басма**¹; РСА не пружа ниједан пример са *-н-* који се не би могао просудити као књишки славенизам или бохемизам. Могућ изузетак представљали би облици *басан* „басма“ Тимок и *басна* „id.“ Срби Граничари (према Раденковић 1996:65).

басра *басра* f. „патогена гљивица на лишћу и плодовима из родова *Peronospora*, *Russinia*, *Vremia*, пламењача“, *басџира* „id.“ Поморавље, Смедерево, Пожаревац (РСА), Косово (Елезовић I; РСА), „болест усева, пепелница“ Гораждевац (Букумирић I), *басџира* „пламењача“ Призрен; придеви *басџиралџа* indecl. „што је нападнуто од бастре“ *ib.* (Чемерикић), *басџираџив*, *-а*, *-о* „id.“ Хомоље (РСА); такође *басара* f. „кратка топла киша иза које гране сунце“ Пирот (грађа РСА).

- Од тур. (дијал.) *basra*, *basara*, *basira* поред *balsira* „id.“ (DS 540–541, 545). Балкански турцизам, уп. мак. *басра*, *басџира*, *басара* (Јашар-Настева 54), нгр. *μλᾶστρα*.

Уп. Škaljić 118 s.v. *balsara* и Skok 1:104 s.v. *baljemez* који као тур. етимон наводе само *balsira*, односно *bal-sra*. Тур. дијал. потврде истог су порекла као етимон ре-

чи **балсара**. За облик *бастѝра* са уметнутим *ѝ* у групу *ср* уп. у Призрену *масѝраф* < *масраф* (С. Реметић, СДЗб 42/1996:438).

басрљати *басрљати* impf. „посртати, тетурати се“, „тумарати“ Дубр. (РСА), Пива (Гаговић), *забасрљати* pf. „затетурати се; занети се“ Лица (РСА), *набасрљати* „набасати, наићи случајно“ (РСА), Не види сирота баба, па набасрља на трн и сва се изгреба Пива (Гаговић), *до-/из-/од-басрљати* pf. (РСА); *басрљав*, *-а*, *-о* adj. „несигуран (о кораку)“ (РСА).

- Експресивно образовање нејасне структуре; уп. с једне стране **срљати**, а са друге **басати**¹.

Прост контаминат оба глагола, или *ба-срљати* са експресивним префиксом *ба-* (Т. В. Горячева, Этимология 1980:109; Бјелетић 2006:91–92), евентуално (*о*)*ба-срљати* са декомпозицијом **об(ь)-* > *б-* (Лома 2000:613), или *бас-р-љ-ати* као експресивно проширење од **басати**¹ (Влајић-Поповић 2002:261).

Баст *Бастѝ* m. село у Далмацији близу Макарске (IM; RJA). — Од XV в.: **село Бастъ** (RJA).

- Преко **Vьstъ* од предсловенског *Bist(on)* (Skok 2:665 s.v. *p̃ita*).

Иста предсловенска (илирска?) основа претпоставља се у називу двеју римских постаја *Bistue (Nova, Vetus)* у Босни (Skok 1950:95), са којим се може поредити савремени топоним *Бастѝача*, зидине старога града код босанског Скопља (RJA) — ако није **Бастѝашиа*, од **бастах**.

баста *бѝста* adv. „доста“ М. Ђ. Милићевић, Вј. Новак, Једна чаша масла свему свијету баста НЗаг (РСА); *бѝста* / *бѝшѝа* „id.“ (ЏДЛ).

- Од ит. *basta* „доста је“. Интернационални италијанизам, уп. буг. *бѝста*, рум. *basta*, нем. *basta*, рус. *бѝста* итд.

Ит. реч је 3. sg. praes. од *bastare* „бити довољан, доста(ја)ти“, одатле **бастати**. У варијантама горенаведене загонетке уместо *бѝста* долази *досѝа* (тако НЗаг Вук 47°).

бастадур *бастѝадѝр*, *-ѝра* m. „способан, одважан човек; прегалац“ (РСА), сз. Бока (Musić), *бастѝадѝр* „id.“ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *бастѝадур* Будва и Паштровићи (Ліровас-Radulović II), *башѝадѝр* ји. Бока (Ліровас-Radulović I); *бастѝадѝрица* f. „жена бастадур“, *бастѝадѝрка* „id.“, *бѝстадѝран*, *-рна*, *-рно* adj. „храбар; умешан“ ЦГ ⇒ *бастѝадѝрница* f., *бастѝадѝрњак* m.; *бастѝадѝрство* n. „смелост, способност“ ЦГ (РСА); и без *-ур*: *бастѝадуша*, *бастѝадиша* f. „жена бастадур“ Ускоци (Станић).

- Свакако у вези са италијанизмом **бастати**, али непосредан предложак није посведочен.

Очекивало би се вен. **bastador*, али реч може бити и домаћа креација од *бастѝаѝти* по узору на **гувернадур**, **провидур** < вен. *governador*, *provedador*. Уп. Vinja 1:47.

бастаж *бастѡѡж*, *-ѡжа* т. „носач, амалин“ Ријека, Барања, *бастѡѡжица* ф. „жена бастаж“ Ријека; деноминал *бастѡѡжити* импф. „служити као носач, послуживати“ Лика, Ријека, „старати се о некоме“: Мађија ... бастажи пасторчад Лика (РСА).

- Од вен. *bastazo / bastaso* „id.“ (Skok 1:117).

Крајње порекло као **бастах**.

бастати *бастѡѡти* импф. „смети, одважити се; бити способан“ НП, Његош, БиХ, ЦГ (РСА), то теби не баста учинити т.ј. то ти не можеш учинити (Вук 1818), „ићи од руке“ Нова Варош, ЦГ, Тамнава (РСА), све му баста, чега год се привати Гружа (Стевовић), „имати навику, обичај“ Златибор (Миловановић), *бастѡѡти* имперс. „ићи од руке; бити кадар“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), Вasoјевићи (Стијовић), *бастѡѡти* рф. „усудити се“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бастѡѡти* „id.“ бити кадар“ Будва и Паштровићи (ead. II), *бастѡѡти се* „id.“ Загарач (Ћупићи); придеви *бастѡѡан*, *-а*, *-о* (sic!) „способан, кадар“ сз. Бока (Musić), „id.“; радан, вредан“ Пива (Гаговић), *бастѡѡсти*, *-стиа*, *-стио*, *бастѡѡшан*, *-шина*, *-шино* „одважан, предузимљив, окретан“ ⇒ *бастѡѡшница* ф., *бастѡѡшност* п.; *бастѡѡшко* т. ЦГ (РСА); *бастѡѡш* „који је способан, вичан чему“ Драгачево (Ђукановић II), *бастѡѡшиа* „бастадур“, *бастѡѡшко* дем. Ускоци (Станић), *бастѡѡшилја* Загарач (Ћупићи); такође *бастѡѡшати* импф. ЦГ (РСА), *бастѡѡшати се* рф. „погордити се, понети се“ Ускоци (Станић); овамо можда и *разбастѡѡшати се* „распустити се, постати одвећ дрзак“ Пољица (Vinja 1:47). — Од XVI в. *бастѡѡши* Држић, од XVIII в. *бастѡѡши* Качић (RJA).

- Од вен. *bastar*, ит. *bastare* „бити довољан“ (Skok 1:117; Vinja 1.c.).

Ит. глагол је вероватно од грч. βαστᾶζω „носити, подносити“ (DELI 121); у том случају, с.-х. реч била би истог крајњег порекла као и именица **бастах**, са којом се накнадно укрстила у придеву *бастѡѡшан*, како то истиче Vinja 1.c. Овамо можда и *избастѡѡшати* „обрадити, одгајити“: Избашта је добро они бостан ЦГ (РСА), са развојем значења преко „учинити довољним, прикладним; довести у ред“, али в. **баштати**. Уп. и **баста**.

бастах *бастѡѡх* т. заст. и рег. „носач, амалин“ НПосл, „ранац, телећак“ Дубр., Далм. (РСА), такође *бастѡѡак*, *бастѡѡав* „носач“ (Skok 1:117); *Бастѡѡаси*, *-ѡхѡ* т. пл. село у Славонији код Пакраца (RJA), села *Бастѡѡаси* код Бања Луке, Бос. Грахова, Дрвара, Фоче, *Бастѡѡахе* код Берана, *Бастѡѡаји* код Скендер Вакуфа (IM), *Бастѡѡав*, раније *Бастѡѡах*, у Рађевини (Бојанић 1986:140), презиме *Бастѡѡашић* Пакрац (РСА), село *Бастѡѡашићи* код Какња, *Бастѡѡаховине* код Сребренице (IM); придев *бастѡѡшкѡ*; деноминали

бастаховати impf. „радити посао бастаха“, *басташиши* „id.“ (Skok l.c.). — Стерп. **бастакъ** XV в. (Даничић), **Бастџаси** село (ГлСУД 42:124).

• Свакако од (или бар у вези са) срлат. *bastasius* „носач“ Дубр., грчког порекла (Skok l.c.; Vasmer 1944:49).

У крајњој линији од гр. βαστάζω „носити“ (уп. **бастати**), с обзиром на *б-* романским посредством, свакако преко дубровачке караванске трговине. Skok l.c. пореди *бастах* према *bastasius* са хипокористиком *Влахо* према гр. Βλάσιος, али аналогија није потпуна, већ стога што у другом случају дубр. *в-* одражава средњегрчки изговор. Могло би се узети да је једнина *бастах* настала према мн. *бастаси* аналогијом према типу *орак* (некњижевно *орас*) sg. : *ораси* pl., али је питање непосредног предлошка ипак отворено. Ит. облик гласи *bastagio*, вен. *bastazo* / *bastaso*, одатле **бастаж** и, као повратна позајмљеница, нгр. βαστασός (Skok l.c.) односно βαστάζος (Vasmer l.c.). Грчки предлог ром. речи није јасан. Фасмер l.c. наводи βάσταξ (gen.?). У старогрчком је лексикографски посведочено само βαστακτής и βάστραχος асс. pl., вероватно грешком уместо *βάστακας од *βάσταξ (тако Frisk 1:225), или, с обзиром на срп. облик, *βάσταχος (?). Плурални облик у топонимији указује да се овај назив употребљавао синонимно са стерп. **поносници** за професионалне преноснике караванских товара. *Бастахе*, *Бастаји* од акузатива, *Бастах* > *Бастав* можда од генитива множине, уп. А. Лома, ЗбМСФЛ 42/1999:50. Овамо, са губитком *-х*, вероватно личка презимена *Баста*, *Бастаја* (РСА), можда и топоними *Бастаховина* неко место код Дубровника, *Басташево*, *Басташевац* место код Смедерева, *Басташина* део Рипња (РЈА), ако се пође од облика **бастах*, **бастаси* дисимилованог од *бастаси*.

баство *бастиво* п. „казивање“: По баству и причању њиховом судим да је он тај човек Бос. Крајина (РСА).

• Вероватно у вези са **бајати**; детаљи творбе нејасни.

Премда је слабо посведочена, ова реч би могла бити знатан архаизам, још посл. изведеница на *-*stvo* од глаголског корена **ba-* у основном значењу „говорити“. Посл. суфикс *-*stvo* је иначе у том свом простом виду врло оскудно посведочен; Vaillant § 942 препознаје га само у стсл. **вѣство** < **běg-stvo* „бекство“ и пориче (да ли са правом?), у чак. *мноштво* „мноштво“ (уп. **многи**); у свим осталим случајевима присутна је проширена варијанта *-bstvo*, која би овде дала **бајсѣиво*, уп. **дејство** од **dě-ti*. Подједнако архаична црта било би присуство чистог глаголског корена **ba-* као и у (свесловенској и прасловенској!) изведеници **ba-snъ* > **басна**, **басма**¹, јер је иначе у прасловенском првобитно ***bati* замењено секундарним образовањем **ba-ja-ti*. Хапаксна и позна потврда ипак намеће резерву да би посредно могло бити упрошћење неке млађе формације, **basnъstvo* или сл.

бастисати *бастисати*, *-шиѣм* рф. „уништити, покварити, погазити“ НП, ист. Србија, ЦГ (РСА), Лави би му чадор бастисали НП (Вук 1818), „навалили, насрнути“ Травник, Кад Београд Срби бастисаше, | И мене ме јадну бастисати

саше НП Лужница, „изненада упасти, банути“ ЦГ, „направити преметачину“ Врање, Банат, „испеглати“ Ниш (РСА), *басѿй̄сат̄и* „изненада напасти, извршити преметачину“ Косово (Елезовић I), *басѿй̄ишем* pf. „,id.; притиснути силом и заузети; узаптити по сили закона; притиснути“, *басѿй̄и-сујем* impf. Призрен (Чемерикић).

• Од тур. *basti*, дијал. **basti* 3. sg. perf. од *basmak* „савлада(ва)ти, (по)тлачити, (з)газити, притиснути, изненада напасти, препастити и сл.“ (уп. Skok 1:116–117; Škaljić 122). Балкански турцизам, уп. мак. *басѿй̄уса* (Јашар-Настева 111), буг. *басѿӣс(в)ам*, арум. *băstisire*, алб. *bastis, bastisje, bastis* (Boretzky 1976:22).

Тур. *basmak* је домаћа реч од општетурске основе *bas-* (ЭСТЯ 2:74–78; Tietze 1:284). Уп. и **басмалаисати**, **басамак**, **басма²**, **баслаисати**.

бастра в. басра

бастун *басѿй̄ун*, *-уна* m. „штап (за поштапање), палица“ Ниш, Пирот, Нушић (РСА), *басѿй̄ун* „,id.“ Косово (Елезовић II 497), *басѿй̄ун* Лесковац (Митровић), такође *басѿион* Призрен (Чемерикић).

• Од нгр. *μλαστόυνι* „,id.“. Балкански грецизам, уп. мак. *басѿй̄ун* (Јашар-Настева 38), буг. дијал. *бастѿун* (Филипова-Байрова 75), тур. *bastun*.

Грчка реч потиче од вен. *bastun*, отуд непосредно с.-х. **баштун**, док се рум. и тур. облик *baston* изводи из ит. *bastone* „,id.“ (БЕР 1:35; Eren 41; Tietze 1:288). Призренски облик може бити позајмљен и преко турског, како и Јашар-Настева l.c. тумачи мак. пример.

басуљ *басѿљ*, *-уља* m. „мангулац, вепар једне врсте свиња која се лако гоји“: Навадио се к’о басуљ у бундеве НПосл (Stulli; РСА), *басуља* f. „мангулица“ (Stulli; Вук; РСА), *басѿљ̄ар* m. „нагоничар, онај који тови свиње жиром у шуми“ Шид, Вук Преписка (РСА).

• Нејасно; уп. слн. *basuljes, -ljca* m., *basulja* f. „дебело свињче“.

Најпре од **басати³** у значењу *„товити“, које би се у крајњој линији сводило на „ударати“ (Влајић-Поповић 2002:249, уп. **басати²**). Суфикс *-уљ*, *-уља* долази и на глаголске корене, уп. нпр. *врѿуљ*, *йобегуља*, *смејуља* итд., а његова женска варијанта посебно је продуктивна у именима домаћих животиња (*шаруља*, *цвейуља* итд.). Skok 1:117 нема решења, само преноси Даничићево — мало вероватно — извођење од срнем. *vasel* „приплодно живинче“ (RJA 1:194). Bezljaj 1:13 просуђује порекло слн. речи као нејасно, одбацујући Маценауеру етимологију од срлат. *bassus* „дебео“.

басур *басур* m. „шуљеви, хемороиди“ Шумадија, „кожна болест лишај, ес-*zema madidans*“ (РСА).

- Од тур. *basur* „id.“, ар. порекла (Škaljić 122).

За порекло тур. речи в. Tietze 1:288.

бат¹ *ба̋и̋, ба̋и̋а* т., *ба̋и̋ови / ба̋и̋и* рl. „велики чекић, маљ, млат“, „батина, кијак, буздован, штап“ књиж., Србија (РСА), „помоћна рибарска справа за забијање штапова“ Подунавље (Mihaјlović/Vuković), „тучак, муљало“ Конавли, Далм., „звечак, клатно у звона“ Шеноа, Лика, „ударац, батине“: Триста бата по туђем хрбату не боли ништа НПосл, НП (РСА), Дјѐци се говòрило: „Биће ба̀га̋ иза вра̀та̋!“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *ба̋и̋и̋и̋ / ба̋и̋и̋и̋, -и̋и̋а* т. дем. „маљић; штапић, клатанце“ Шеноа, Назор, Крагујевац (РСА), „дрвени чекић за натуцање маслина“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), „тег за вагу“ Кордун, „штапић за плетење/везење“ Далм.; „мања цваст у облику клипа; прашник, тучак“ (РСА); *ба̋и̋а* f. „бућкалица“: ти не пијеш млаћеницу, батом бивену НП (Вук), Ускоци, *ба̋и̋и̋ца* f. „кугла на штапу“ Ријека, „кијача, тојага“ Црес (РСА), „биљке пештан, сребрна трава согуперphorus Beauv., јежевица, *Dactylis glomerata*“ (RJA), *ба̋и̋и̋ца* „барска биљка палацка“ Војв. (РСГВ), *бачуга* augm. Херц. (РСА); такође *ба̋и̋ак, -ака* т. „батина“: Клѐн̋ ме нѐкак̋им̋ ба̀так̋ом̋ по гла̀ви̋ Ускоци (Станић), *ба̋и̋а̋љка* f. „мала батина, штап“, само у изразу *а̋љку на ба̋и̋а̋љку (ди̋ћи)* „дати се у скитњу“; придеви *ба̋и̋ни̋, -а, -о* Далм./Херц., *ба̋и̋аси̋, -а, -о* „који личи на батину“ (РСА). — Од XIV в. стерп. **въть: И Па̋рижъ д̋ѣлаше кичмоу а дроӳги с(и)нь еговъ въть** Роман о Троји, у глагољској верзији *ба̋и̋* (Г. Шкриванић, НЈ 7:123), XV в. *ба̋и̋* Вранчић (RJA).

- Од псл. **batъ* (поред **bъть?*) „оруђе којим се удара“; уп. слн. *bát / bāt, bet* „мотка, дрвени чекић“, чеш. дијал. *bat* „батина“, пол. *bat* „бич; телесна казна“, рус. дијал. *bat* „батина, тучак“, укр. *bat*, блр. *bat* „бич“ (ЭССЯ 1:167; SP 1:195–196; Skok 1:120–121).

За варијанту са полугласником у корену говорили би, поред стерп. потврде, још и псл. **вътъ** „жезло“ (Miklosich), буг. дијал. *бѣт* (али в. ниже!), слн. *bèt, bāt* „батина, дрвени чекић“, као и рум. славизам *bîță* „тојага са једним дебљим крајем; грана дрвета као штап“. Она се објашњава укрштањем са псл. **bъть* „изданак, стабло“ (> бат²) и/ли варијантношћу (ономатопејског) корена **bъt- / *but-*, уп. **бута-ти, бахтати**, поред **bot- / *bat-* „ударати“, уп. **батати, ботати** (Влајић-Поповић 2005:65–66). Уп. још бат², **батог, батина**¹, **батоглав, батокљун, батоња, батоврљ, забат**. Буг. заст. *бѣт* поред *bat* „језичак на ваги“, дијал. *бѣт* „шиљак на остану; гвоздена основина воденичног кола“ спадало би овамо по ЭССЯ 1:167, 3:141 и БЕР 1:105 (где се изводи од рум. *bîță* „тојага са једним дебљим крајем“, од слов. **bъть*), али како посреди није семантика ударања, већ оштрине, бодена, пре се ради о истој речи као с.-х. **бад**¹ „шиљак на остану“, уп. и **бацати**. За *ба̋и̋* „струк цвећа“ [носи... зелену китицу и бат рузмарина] код угарских Хрвата (RJA) можда је

ипак вероватнији семантички калк према нем. *Stock* него застарело домаће значење које (засад) нема конкретних слов. паралела осим евентуалне коренске везе са рус. дијал. *бу́т(а)* „свежањ“ (СРНГ 3:311 s.v. *бу́тѣть*). Уп. још и рус. дијал. *ба́тик* „мотка задебљала на једном крају; штака; део млата који удара по сноплу; бич“ (СРНГ 2:143), за *ба́йла́лка* уп. рус. дијал. *ба́тѣлка* „дуга мотка“ (СРНГ 2:150) и *алачу́га*, али в. и *бата́ља*.

бат² *ба̀йи, ба̀йѝа* т., *ба̀йѝови / ба̀йѝи* рл. „главна (дебела) грана дрвета“ Крагујевац, „дебљи крај (гране, мотке, стабла)“ Колашин, Вј. Новак, „стабљика која носи цвет, струк биљке“, „доњи део бута, батак“ Србија, ЦГ, заст. „угљенисани врх фитиља на свећи“ Херц./Далм. (РСА), *ба̀йи, ба̀йѝѝови / ба̀йѝѝови* рл. „грана која расте директно из дебла дрвета“ Чумић (Грковић), *ба̀йѝ* „батак“ Ускоци (Станић), *ба̀йѝовина* coll. „кукуруз у клиповима“ Панчево (РСА), *ба̀йѝѝовина* „id.“ Вршац (РСГВ); *ба̀йѝѝић, -а / ба̀йѝѝић, -ића* т. dem. „младо дрво, стабло; облица“ Србија (РСА), „бадрљак (о удовима)“ (Вук; РСА), *ба̀йѝѝица* f. dem. „батак“ Пригорје, Жумберак катол., *ба̀йѝѝари́ка* „бадрљак (о стабљикама градом потучених или пожњевених усева)“ Левач, Параћин, *ба̀йѝѝу̀љица* „id. (о биљкама, људским и животињским удовима)“ Слав., *ба̀йѝѝѐљица* „бик у лука, стабло у лука“, *ба̀йѝѝу̀скера* реј. „батак“; овамо вероватно и *ба̀йѝѝу̀шка* „чиода, игла за прибадање, прибадача“, *ба̀йѝѝочка* „id.“ Конавли, *ба̀йѝѝишњица* Жумберак (РСА).

• Од псл. **bътъ* „id.“; уп. слн. *bēt* „стабљика гљиве; клип“, рус. дијал. *бот* „стабљика и лишће гомољастих биљака, струк (младог) лука; бик младог лука“ (Skok 1:120–121; ЭССЯ 3:141; SP 1:466); такође *бота* „батво кромпира“, *бото́к* „стабљика цвекле“ (СРНГ).

Заједно са гр. *φυτόν* п. „биљка, потомак, израштај, чир“, псл. реч (са варијантом **батво**) своди се на пие. глаг. придев **bhūtó-* од **bhu(H₂)-* „настајати, ницати“ > псл. **byti* (в. **бити**¹). Колектив *ба̀йѝовина* могао би се заснивати и на првобитној *и*-основи, уп. *ба̀йѝво, батло*. Између **bътъ* „оно што је изникло“ и **batъ / bътъ* „оно чиме се удара“ (> **бат**¹) тешко је доследно разграничити облике и значења у слов. језицима; такво разграничење није спроведено ни у Skok, ЭССЯ, SP l.сс. За деминутиве женског рода *ба̀йѝица, ба̀йѝу̀љица* уп. рус. дијал. *бота* f. / *бот* т. Значење „чиода“ вероватно од *** „игла са једним задебљаним крајем“, уп. *ба̀йѝвача* s.v. **батло**, али и **баченка**. У значењу „тучак у цвету“ *ба̀йѝић* не спада овамо, већ, као метафора, под **бат**¹. Варијанте од **бадњи, бадњак** са *-ѝ-* у Паштровићима: *ба̀йѝѝић, ба̀йѝѝѝак* можда наслањањем на *ба̀йѝ* „(дебела) грана, облица“. Skok 1:120 ставља тамошње *об̀а̀йѝѝѝача* f. „погача која се даје положајнику“ под *bàt* = **бат**¹, **бат**², но префикс *о-* смета да се ту пође од апелативне основе, било од *ба̀йѝ* или од *бадњак*; с обзиром на функцију положајника, није искључена веза са *об̀а̀йѝѝѝи* = **абатити** у значењу „случајно срести“; или **об̀ла̀йѝѝѝача*, од *об̀ла̀йѝѝѝна* „обланда“. *Об̀а̀йѝѝѝак* мтоп. Херц. (СЕЗб 12:476) могао би лако бити **Об̀ла̀йѝѝѝѝак*, од *об̀ла̀*

шан „блатан“, уп. *Облашња / Облашна* заселак и извор у Качеру (Јаћимовић/Петровић 2003:58). Уп. и **батак¹**, **батоња**, **бут**, **бутур(ка)**, **забат**.

бат³ *бáш* м., *бáши* / *бáшови* пл. „потмуо шум од удара ногу при ходу, топот; лупа, ударање, куцање“, *бáхáш*, *бáх(á)ша* ген. „,id.“: бахат весала у води, „(коњски) топот“ (РСА), *бакаш* „,id.“ (РЈА); фраза за *башом* (*ићи, говориши*) „угледати се на кога, поводити се, подражавати кога“ (Вук). — Од XVI в. *бахаш* м. Вранчић, поред *бахаш*, -и ф. Марулић (РЈА).

• Од псл. **bъхътъ*, поствербала од **bъхъtati* > **бахтати** (Skok 1:91 s.v. *bàh*; SP 1:464–465).

бата¹ *бáша* ф. „врста мишоловке која се састоји из две дашчице постављене под оштрим углом, између којих се ставља мамац“ Златибор (Миловановић), „дрвена мишоловка, ступица“ Драгачево (Ђукановић II), „мишоловка, ступица“ Колашин, БиХ, Дучаловићи (РСА), зап. Србија (РЈА), Прошћење (Вујичић), Рожаје (Надџић), Разапела сам бату на тавану Пива (Гаговић); „гвожђа; замка (уопште)“: Зàпō му бату Ускоци (Станић).

• Нејасно; уп. арум. *bată* „,id.“.

Можда у вези са **бат¹**, као првобитни дуал „два бата“ (уп. горе опис реалије са Златибора) или као поствербал од *бáшаши* (за „ударати“ → „пасти“ у називима за клопку уп. Влајић-Поповић 2002:182–183, 308). Скок се колеба, стављајући 1:120–121 с.-х. реч под *bàt* „маљ“ (в. **бат¹**) и изводећи арумунску из ње, док 1:122 s.v. *bàiti* претпоставља обрatan смер позајмљивања, тумачећи *bată* као поствербал од *a bate* „ударати“ < лат. *battuere*, уп. **батити**. Лома 2000:605 помишља на постање од **ob(b)xvatiti* „обухватити“, са декомпозицијом почетног *o-*.

бата² *бáша* м. „брат“, в. **брат**, **баћа**.

батак¹ *бáшак* м. „голеница у птица“ (Вук 1818), *бáшáк / бáшак*, -áка / -шáка (*бáшáци / бáшаци / бáшаци*, *бáшакови / бáшкови* пл.) „,id.“; бут у жабе“, шаљ. „нога у човека“, „бадрљак“ Херц., „врх, држак кошнице“ Фрушка гора (РСА), „,id.“: Горњи држач, такозвани батак, увек је остајао чист и обично везан канап за њега да се може обесити; у тај батак се горе завезе пруже од сибовине *ibid.*, „пчелиње задње ножице“ Војв. (РСГВ), *бáшáк* „натколени део живинске ноге“ Лозан (Јоцић); деминутиви *бáшáче* п., *бáшáчић* м. Ј. Вујић, М. Ћ. Милићевић, *бáшáчак*; *бáшáчина* ф. augm. Далм.; изведенице *бáшáкáн*, -áна м. „петао, ћуран и сл. са добрим батацима“, *бáшáкуша* ф. „кокош, ћурка добрих батака“ Срем, фиг. „жена развијених листова“ Војв., *бáшáкуша* „,id.“ Срем; деноминали *бáшáчиши* *impf.* „јести батаке“: од свих послова, најмилије ми је батачење *ibid.*; такође са префиксима: *дòбáшáк*, -а / *дòбáшáк*, -шáка „*карабáшáк* (в.)“ Бачка, *зàбáшáк* „,id.“ *ibid.*; сложеница *кàрабáшáк / кàрабáшáк / карабáшáк* „велики батак, горњи део батка“ (РСА), *карабá-*

џиак Левач (Р. Симић, СДЗБ 19:509), *карабаџиак* „део ноге код живине ближи трупу“ Лозан (Јоцић).

• Свакако од **бат**², које и само долази у истом значењу (Skok 1:120 s.v. *bät*).

Уп. апофонску варијанту *буџиак* „батак“ s.v. **бут**, са формалне стране и рус. дијал. *боток* „појединачна стабљика цвекле и сл.“ (СРНГ). У погледу образовања, вероватно деминутив на *-џкь*: **буџкь*, са устаљењем (доцније и спорадичним дужењем) непостојаног *a* суфикса најпре у ном. мн. *баџиаци* уместо ***баџици* > ***баџи* (мак. *баџиак* би у том случају био облик из сев.-мак. говора). Друкчије Skok I.c.: аугментатив на *-џк*. За семантички развој уп. енгл. *butt* „бутина, гуз“, „већи или дебљи крај нечега (нпр. свињска плећка)“, „стабљика са све кореном“, „дебљи крај или дршка алатке или оружја“, „остатак нечега“ итд., за преплитање семантике **бат**² и **бат**¹ уп. тамо *баџиак* „багина“, нем. *Keule* „буздован, мочуга; бут, батак“. Значење „држак кошнице“ објашњава се у извору сличношћу са батаком, али уп. и **батар**¹. Другог је порекла *баџиоч* / *баџиџ* „стегно од перади; клатно звона или сата“ Корчула, *баџиџ* ји. Бока, Брусје, од вен. *batocchio* „id.“ (Vinja 1:50, који овамо ставља и ихтионим *баџиоч*, в. **батоглав**), мада није искључено да се у Далмацији домаћа реч укрстила са романизмом (уп. горе *баџичина*). Овамо можда као деноминал *баџикаџи* impf. „бацакати се“ Босна: Дијете је ... једнако батакало ногама Босна (РСА), уп. *ногаџиџи се*, такође *реџиџи се* „праћакати се (о рибама)“, *забаћкаџи се* „праћакнути се“: Риба се забачкала ЦГ (РСА), ако није од **бацати**. За *џиак* „клипић, прљак у крову што држи сламу“ Слав. (РСА) в. Skok 1:121, који га изводи од **обхваџак*. *Карабаџиак* досл. „црни батак“, за први део в. **кара-**.

батак² *баџиак* т. „расипник“: Није роба крива што је газда батак НПосл, Жена ми је арсуз батак Мостар (РСА), *баџиак* / *баџиџ* „непоштењак, варалица, лупеж“ Призрен (Чемерицић), *баџиџ* „отпадна роба, рестлови“ Лесковац (Митровић); *баџиак* adj. indecl. „пропао“ Косово (Елезовић II 497–498), *баџиак* / *баџиџ* „непоштен, утајен, пропао“ Призрен (Чемерицић), *баџиџ* „лош, рђав“ Лесковац (Митровић); изведенице *баџиџаклук* т. „пропаст, распикућство“: ортаклук батаклук БиХ (РСА), *баџиџаклџк* / *баџиџаклџк* „штета“ Лесковац (Митровић), *баџиџџија* т. „расипник“, *баџиџџија* „id.“ Босна, Пирот (РСА), *баџиџџија* „који инћари или не враћа зајам; пропалица“ Косово (Елезовић II 498), *баџиџџија* „id.“ Лесковац (Митровић), Призрен, *баџиџџија* ib., *баџиџџиџа* / *баџиџџиџа* f. ib. (Чемерицић); *баџиџџиџлук* т. „баџиџџлук (в.)“ Мостар (РСА), *баџиџџиџлџк* „варање, инћар“ Косово (Елезовић II 498), *баџиџџиџлџк* / *баџиџџиџлџк* „id.“ Призрен (Чемерицић); деноминали *баџиџџиџџиџи* impf. „лењствовати“ ЦГ, *баџиџџиџџиџи* „id.“ ibid. (РСА).

• Од тур. *batak* „пропао“, *batakçi*, *batakçılık* (Skok 1:121; Škaljić 125). Балкански турцизам, уп. мак. *баџиџџиџа* „преварант, пропалица“, дијал. *ба-*

ѡакчилъци pl., бѡѡакчилак (Budziszewska 1983:25), буг. батѡк „побркани рачуни“, батакчълък, дијал. батакчѡје, батакчилък Странца (ead. l.c.), арум. batác, bătác, алб. batak (Boretzky 1976:22).

Изворно турска реч од основе глагола batmak (Tietze 1:292, уп. батисати), истог крајњег порекла као и батак³. Значење „расипник“ и сл. развило се на с.-х. терену.

батак³ бѡѡак, -ѡка m. „блато, глиб, пиштољина, подводно место“ Косово (Елезовић II 497–498), бѡѡак / бѡѡѡк „id.“, adj. indecl. „подводан, мочваран“ Призрен (Чемерикић), бѡѡок m. „место одакле вода не отиче“ Врање (РСА).

• Од тур. batak „id.“ (Skok 1:121–122). Балкански турцизам, уп. мак. бѡѡак „блато“ (Јашар-Настева 58), буг. батѡк „id.“, батаклък „мочвара“, рум. batác „id.“, алб. batak „бара“ (Boretzky 1976:22), нгр. мѡатѡкѡки „блато“.

Истог крајњег порекла као батак², уп. батлак, батисати. Семантички развој „мочвара, глиб, [низѡја]“ → „непоштењак, варалица“, до којег је дошло још у турском језику, уобичајен је и очекиван, уп. срп. алчак¹ и алчак². Škaljić и РСА немају ово значење.

батакурњача бѡѡакурњача f. „слабија ракија; патока“ Банат (РСА).

• Нејасно.

Експресивно од *ѡѡок-урњача, в. патока, или можда *бѡѡо-курњача „кукурузова ракија, кукурузара, кукурузњача“, од бат², уп. тамо бѡѡовина „кукуруз у клипу“ ibid., курити (у руском и „пећи ракију“, ЭССЯ 13:124). Уп. још бѡѡргача „јака ракија“ ibid., бѡѡргара „id.“ Бачка (РСГВ) s.v. батргати¹ — но можда пре у вези са батргати², бѡѡрга.

батал бѡѡѡл adj. indecl. „поварен, разваљен, запуштен“ (Вук 1818), „id., напуштен; рђав; килав“ Србија, БиХ; такође m. „врло велики ћилим“ Пирот, „крупан, стари ован или јарац“ ibid., Зоруновац (РСА), бѡѡѡл „id.“ Гораждевац (Букумирић I), „id.; превелик“ Косово (Елезовић I), бѡѡѡл adj. indecl. „поварен, напуштен, необрађен (о земљи), порушен, неупотребљив“ Призрен (Чемерикић), бѡѡѡл m. „терен на коме је уништена шума“ Свиница (Томић I); ѡѡи у бѡѡѡл, ѡѡѡѡѡ бѡѡѡлѡм „пропасти“ ЦГ; такође бѡѡѡлан, -лна, -лно „поварен, неупотребљив, запуштен“ ibid. (РСА), „оронуо, болестан (о човеку)“ Ускоци (Станић), бѡѡѡлав, -а, -о „запуштен“ Врање (Златановић); бѡѡѡлац m. dem. „мало напуштено место“ Србија, мтоп. Бѡѡѡлац (РЈА) ⇒ бѡѡѡлчина augm. НП Слав., кола су му права баталчина Јагодина; бѡѡѡљница f. „запуштена њива“ Слав., бѡѡѡљуша „id.“ ibid., „уседелица“ Банат (РСА), бѡѡѡлија adj. indecl. „поварен, неупотребљив, запуштен, рђав“ (Вук; РСА), НП Хрв.: ѡѡѡу баталију (РСА), m. „штогођ поварено (пушка, сат)“ (Вук 1818), „запуштена њива, пар-

лог“ Темнић, „општинско земљиште, општински пашњак“ Ресава, Левач, *баџијлија* / *баџијлија* т. „врло крупан човек“ Подриње/Подунавље, f. „порушена кућа, покварена алатка“ *ibid.*, ЦГ (РСА), *баџијлија* „id.“; изнемогло, оронуло чељаде“ Ускоци (Станић), *баџијлина* f. augm. „нешто старо, напуштено“ Војв., Далм. (РСА), *баџијљуга* „стара, неупотребљива ствар“ Качер (грађа ЕРСЈ), Златибор (Миловановић); *баџијлук* т. „квар, штета“ БиХ (РСА), *баџијлак*, -*ља* „необрађена површина која не даје прихода“ Гораждевац (Букумирић I), *баџијлија* / *баџијлија* т. „лош мајстор“; *баџијлбџ* т. „велики, гломазан предмет, човек, ципела“ Босна, Србија (РСА), *баџијал-бојлија* т., adj. indecl. „несразмерно, врло високо чељаде“ Призрен (Чемерићи), *баџијал-дџвда* „крупно тело без снаге“: Он је батал дџвда, ништа он не може да подигне Рожаје (Надџић), *баџијал-калуј* „калуп нестандартне величине“: Требају ми ципеле по батал-калупу Бегеч (РСГВ); деноминал *баџијлији* (се) (im)pf. „преста(ја)ти радити нешто: запустити, занемарити, оставити“: Море, батали се ћорава посла! Врање, Ја сам баталио дџван и више га не пушим Параћин, НП Вук, Србија, ЦГ (РСА), „покварити“: Баталићеш ми ту секиру, остави је Прошћење (Вујичић), „id.“; оканити се, оставити“, Поткозарје (Далмација), *баџијлији* „id.“ Васојевићи (Боричић), *баџијлији* „оставити, напустити“ Чумић (Грковић), *баџијлији* „id.“ Сваница (Томић I), *за-/из-/о-/раз-/у-баџијлији* pf. (РСА; РМС), *обаџијлији* pf. „похарати, оштетити, покварити, занемарити; обесхрабрити“, ~ *се* „добити брџх, окилавити се“, трпни придев *баџијљен*, -*а*, -*о* „покварен (уопште; о човеку); неверна (о жени); размажено (о детету)“ Златибор (Миловановић); такође *баџијљевати* (се), *баџијљивати* (се) impf. „баталити“ ЦГ, Србија; овамо вероватно и *баџијвалчина* т./f. „велики и трапав човек“ Левач, „нешто што је забатаљено, напуштено“ Левач и Темнић (РСА).

• Од тур. дијал. *batal* „безвредан, неупотребљив; огроман“ (DS 568), поред *battal* „покварен, уништен, напуштен“, *battalli*, ар. порекла (уп. Skok 1:122; Škaljić 125; Stachowski 1992:21). Балкански турцизам, уп. мак. *баџијал* „напуштен“, буг. *батал* „id.“, рум. *batal* „ушкопљен ован, јарац итд.“, арум. *bătalci* „крупан (стасом)“, алб. *batal* „необрађен“, нгр. *μπατάλικος* „(пре)дебео, тром, ружан“, *μπατάλιω* „гојити се; ружнети“.

У облику *баџијвалчина*, -*ијв*- може рефлектовати геминату *tt* тур. предлошка, или је посредује укрштање са *баџијво*, **батло**, уп. тамо *баџијвалак*. Овамо можда, са заменом суфикса, *баџијљ*, -*иља* т./adj. indecl. „неваљалац; неваљао“ Косово (Елезовић II 498). За порекло тур. речи в. Tietze 1:294. Облици *баџијлбџ*, *баџијал-бојлија* вероватно од тур. *bat(t)al boylu* (дијал. **boylu*) досл. „огромног стаса“, в. **бој**. Уп. **батала**.

батала *баџијала* f. „мочварно, неупотребљиво земљиште“ Конавли, *баџијалина* „id.“ Дубр. (РСА).

- Нејасно.

У истом крају *баџалина* значи и „остатак одломљене стабљике пасуља; врста трске“ (в. **батаља**), што упућује на семантику „влажно место обрасло трском“. Са друге стране, Skok 1:122 има из Дубровника реч *баџала* у значењу „дно од порта, луке“ и доводи је у везу са ит. *bàtalo / bàtolo* „основа стубова моста“, док је Vinja 1:49 s.v. *bàtalo* пореди са *баџало / баџула* „морска трава, алге на дну мора (у луци) и сл.“, од лат. *batis*, „id.“, уп. **баталаш**. Није искључена ни веза са **батал**, уп. *баџула* „мана, недостатак“: Купија је коња са батулон Трогир (Vinja 1:50, који просуђује као усамљено и нејасно).

Баталаге *Баџалаге*, -āgā f. pl. село у ваљевској Тамнави, ктетик *баџалишкѝ*, етници *Баџалажанин* m., *Баџалажѝнка* f. (РЈА). — Од 1528. *batalagæ* тур. попис (усмено Е. Миљковић).

- Нејасно.

Најближу паралелу представља име засеока у Херцеговини *Баџалаги* (sic!), недовољно посведочено (топографска секција Војногеографског завода Гацко 3). Skok 1950:108–109 пореди *Баџалаге* са *Баџалаџа* (нагласак по Б. Финка / А. Шојат, ОЈ 3–4/1973–74:31), називом двеју увала на острву Угљану — уп. и име острвца *Баџалаџа* Врграда (Јуришић) — што би по њему били *j*-посесиви од исте основе, уз које се подразумева *вала*. Vinja 1:49 пориче придевски карактер овог топонима и његову везу са *Баџалаге*, поистовећујући га са апелативом *баџалаџа* „морска трава“, који је по њему настао укрштањем двају синонимних романизама **батала** и *лаж-ина*. Међутим, како апелатив није убициран, отворена је могућност да је конструисан на основу топонима. Уп. међутим рус. дијал. *баталџа* „стабло лободе“, *баталџни* адј. „врбов“: Баталожные кусты не растут, надо их срубить, даље можда *баталџа* „рупа, рупчага на путу; јама“, *баталџа* „кост задњих (доњих) удова, кост уопште“ (СРНГ) — колико год било ризично поредити овакав етимолошки необрађен материјал географски удаљених слов. дијалеката са с.-х. претежно ономастичким потврдама. Уп. још **баталуга**, *баџалак*, можда и *Баџраге*, име селу у горњем Ибру код Тутина, **Матаруге** и в. А. Лома, Братство 2/1998:98–99. Месно предање да се село прозвало по неком Турчину „Батал-аги“ (Ј. Павловић, СЕЗБ 18:480) побија рани помен његовог имена, тек неколико година пошто је Турска са падом Београда 1521. коначно завладала тим крајевима.

баталаш *баџалѝш*, -ѝша m. „риба главоч, *Gobius lota*“ Дубр. (РСА), „главоч травуљ“, слично и *баџалица* f. „риба гера, *Smaris alcedo*“ (Vinja 1:49).

- Вероватно локална изведеница од *баџало* „талог од морске траве и алги на дну мора“, *баџула* „морска трава“ (тако Vinja l.c. s.v. *bàtalo*).

Уп. назив за исту рибу *џравуљ* (Vinja l.c.). В. и **батала**.

баталија *ба̄ӣа̄лија* f. заст. „битка, бој“ Прота Матеја, М. Ђ. Милићевић, Ђ. Јакшић, Шеноа, Ковачић, *ба̄ӣа̄лија* Жумберак католич. (Skok 1:122). — Од 1745. *ба̄ӣа̄лија* (Михајловић).

- У крајњој линији од ит. *battaglia* „id.“ (Skok 1:122–123), на истоку преко рус. (заст.) *батáлия*, уп. буг. *батàлия*, слн. *batàlija*.

Непосредно из италијанског *ба̄ӣа̄ља* XVI в. Марулић (RJA), вероватно и *ба̄ӣа̄ља* f.: а гони их батаља војника НП (РСА), где значење као да се укратило са *ба̄ӣа̄љон*, **батаљун**. Облик *ба̄ӣа̄рија* у примеру из НП: Ту се чини страшна батарија, | ... | Од Турака и Црногораца (RJA; РСА) Skok 1:122 изводи из ит. *batteria*, пандана фр. *batterie* одакле, немачким посредством, *ба̄ӣа̄рија* „основна јединица у артиљерији“. Уп. **батара**¹.

баталити в. **батал**.

баталуга *ба̄ӣа̄луга* f. „бачвица за воду“ Конавли, Далм. (РСА), *ба̄ӣа̄луга* „велика каца за пренос мошта“ Црес (Vinja 1:49); овамо можда и *ба̄ӣа̄ла̄к* m., *ба̄ӣа̄ла̄чић* dem. „мало буре са четири дршке“ *ibid.* (Houtzagers).

- Нејасно.

Vinja 1.c. s.v. *batál* пореди сицилијанско *bbataloccu* „бачвица“. Или можда рана позајмљеница (са *ǃ*, *ǃ* > *ь*, *ь* и *an* > **ǃ*) од **buttilonga* < лат. *buttis longa*, по издуженом облику (првобитног) денотата, за први део уп. **бачва**. Skok 1:245 s.v. *butruga* „id.“ помишља на домаћу изведеницу суфиксом *-уга* од стсл. **вѣтаръ** „бачва“ (такође ром. порекла, уп. **батар**¹), не нудећи за *-л-* уместо *-р-* никакво објашњење. За (магловиту) могућност везе са ит. *barile* „буре(нце)“ в. Vinja 1.c. Уп. **Баталаре**.

батаља *ба̄ӣа̄ља* f. „бадрљак, патрљак (руке, ноге, биљке)“, *ба̄ӣа̄љица* „id.“ Србија, Слав., Банат, *ба̄ӣа̄лица* „бадрљак“ (РСА), *ба̄ӣа̄лина* augm. „штапина“: Кидāј гра̄х на ситнијē, не ђстављај толикē ба̄талине! Дубр. (Бојанић/Тривунац), „барска биљка зука, *Volboschoenus maritimus*“ *ibid.* (РСА); такође *ба̄ӣа̄љь* m. „патрљак руке или ноге“ Тимок (Динић I), *ба̄ӣа̄љак*, *-љка* dem. „id.“; придеви *ба̄ӣа̄љав*, *-а*, *-о* „укрућен, уштапљен (о удовима)“: Стар сам, моје су руке батљаве Злакуса, Иде као батљав пијевац или коњ БиХ (РСА), *ба̄ӣа̄љаст*, *-а*, *-о* „сакат, поломљене руке или ноге“ Бањани (грађа ЕРСЈ); овамо вероватно и *ба̄ӣа̄љушка* f. „батур, кочањ“ Слав. (РСА).

- Вероватно у вези са **батво**, **батло** у значењу „патрљак, одсечена стабљика биљке“; творба нејасна.

Тешко је све наведене облике свести на заједнички пралик. Део примера своди се на **bat(b)l-*, уп. рус. дијал. *бательник* m. coll. „дебеле стабљике корова“, наведено у ЭССЯ 3:140 s.v. **batarь* II (< **batyl-ьникъ*?). Рус. реч може се поредити и са *ба̄ӣа̄љица* „бик у лука, лукова прорашљика“ Далм., „стабло црног лука“ (в. **бат**²), али овај облик могао би бити дисимилован од **baцeљица*, в. **бацељ**. Веза са **батво**

остварива је преко **bъtvъ-ъjъ* > *баџа(в)љ-* (тип **morvъjъ* „мрав“, *gvozdbъjъ* „(дрвени) клин“, уп. Sławski 1974:83). Са друге стране, облици *баџаља*, *баџалица*, *баџалина* указују на **bъtal-* и вероватну везу са *баџал*, -*ала* т. „тврдо дрво за грађу; облица од дрвета, ступ“ Далм. (Pačič II), за које ни Skok 1933:146 ни Vinja 1:49 не нуде прихватљиво решење; уп. још рус. дијал. *баталџка* „стабло лободе“ s.v. **Баталаге**. За придев *баџав* треба поћи од семантике *, „крњ, обогален“. Овамо свакако, са -*j-* < -*љ-*, *баџајица* / *баџајица* „патрљак руке“ НПр, Карловац, Бачка (РСА), Поткозарје (Далмација); формално и *баџаљка* „мала батина, штап“, у изразу *аљку на баџаљку* (в. **бат**¹).

батаљигати *баџаљигаџи*, -*ам* impf. „баљезгати“ Врање (РСА), *баџаљигаџам* „id.“ Лесковац (Митровић), *баџаљугаџи* Врање; *баџаљуга* т. „баљезгало“ *ibid.* (РСА).

- Нејасно.

Вероватно уметањем експресивног -*џа-* у *баљигаџи* (в. **баљезгати**), или у вези са *џаљизгаџи*, -*ам* „полако говорити којешта“ (Вук), уз експресивни префикс *ба-*; можда и експресивним укрштањем са **батати** (уп. тамо и *баџало* „лупетало“).

батаљка у изразу *аљку на баџаљку* в. **бат**¹; уп. и **алачуга**.

батаљун *баџаљун*, -*уна* т. заст. „батаљон, војна јединица састављена од две до четири чете“, *баџаљунац*, -*нца* „припадник батаљона“, *баџаљунка* f. „жена која се врзма око војске“ Војв.; такође *баџалиџон*, -*она* т., *баџалиџони*, -*а*, -*џ* adj. „батаљонски“, *баџалџон*, -*она* т., *баџалиџун*, -*уна* ⇒ *баџалиџунац*, -*нца*; књиж. *баџаљџон*, -*она* „војна јединица састављена од две до четири чете“, *баџаљџончић* dem., *баџаљџонац*, -*нца* „припадник батаљона“ (РСА). — Од 1791. *баџаљон* (Михајловић).

- Од ит. *bataglione* „id.“; облик на -*он* фр. и нем. посредством.

Уп. Skok 1:122–123. Придев *баџалиџни* из руског. Уп. *баџаља* s.v. **баталија**.

батар¹ *баџар*, -*ара* т. „већа корпа од прућа, котобањ“ Крагујевац, Јагодина, Левач, Смедерево, „кош на колима“: батар означаје једноставно лотре за вожење кукуруза ... од врбова прућа Тимок (РСА), „кошар, справа за лов рибе у плиткој води, најчешће оплетена од прућа“: Имају купаст облик, без горњег и доњег дна. Доњи је отвор шири, а горњи мањи. Батаре зову у доњем току [Мораве] још и плетари (Мићајловић/Vuković), *баџара* „већа корпа од прућа“ Јасеница, Хомоље, „кош за пилиће“, „врста кошнице од плетеног прућа“ Шумадија (РСА), „кошница у коју се скида рој са гране“ Војв. (РСГВ), „направа за хватање рибе у облику кошнице вршкар“: слепи кош за рибу — слепак Зајечар, Ресава, Хомоље (РСА), *баџара* [sic!] f. „велика округла корпа са две дршке, плетена од прућа“ Чумић (Грковић), *баџарица* dem. „корп(и)ца од прућа“ Србија, НПр (РСА), „посуда оплетена од

прућа или рогоза ... у којој се држе разне ствари“ (Mihajlović/Vuković), *ба̏й̏а̏рка* „корпа од прућа“, *ба̏й̏а̏рче* п., *ба̏й̏а̏рчица* ф. „id.“ Сврљиг, такође *ба̏й̏а̏ра* „id.“; на рупи од горњака [тј. камена на воденици] има мали кошић, батра или врањ, исплетен од лозе или од прућа Србија; *ба̏й̏ура* „корпа“ Срем, „направа од прућа за чување рибе“ Белегиш (РСА).

• Нејасно.

Вероватно треба поћи од изворног лика **b̑tar-*, чиме се отвара могућност везе са семантички блиским слн. *butarnik* „велика корпа која се носи на леђима“; однос њ : и даље се може тумачити и као апофонија у псл. корену, и као старији и млађи одраз странаго њ̑. За евентуално слов. порекло уп. рус. дијал. *ба̏тар* „сува трава“, *ба̏тарь* / *батарь* „сваки крупан коров“ (СРНГ), *батёр* „биљка *Spigaea ulmaria*, која се употребљава за бичаље“ (Даль), где би *-a-* било од **ъ* (уп. ЭССЯ 3:140 s.v. **b̑tarь* II / **b̑turь* / **b̑tyrь*); додуше, није јасно да ли је реч о употреби за саму дршку бича, или за опуту којом се бич везује за њу; у овом случају последњи рус. пример био би близак изворној семантици с.-х. речи, која се своди на плетење, оплитање и материјал који се за то користи; у крајњој линији било би од **b̑t-* > **бат²** (ЭССЯ I.c.), или можда пре од **b̑t-* / **bat-* > **бат¹**, уп. и **батур**, **ботур**, ***бутур**. Са друге стране, могућом се чини веза са стсл. **б̑тарь** „бачва“ < влат. **butarium*, срлат. *butar*, *botaria*, *buteria* (уп. ЭССЯ 3:140). Овај назив спада у велику породицу речи распрострањених у разним европским језицима, уп. овде **бадањ¹**, **бачва**, **боца**, **бутела**, чије је основно значење „суд за вино; бачва, боца“, али се оно местимце грана у „мех“ (ит. *botte*, рум. *bute* и др.), „велика корпа“ (фр. *bout*), „корпа са поклопцем“ (зап.-фр. *butigō*), „кошница“ (*bos de meušot* Лорена), в. REW 1425 s.v. *būt̃tia*, 1427 s.v. *būt̃tis*. Заједнички етимон овим речима види се у стгр. *βυτίνη* / *βυτίνη*, чије значење „боца за вино оплетена прућем“ указује на древну праксу заштите глинених посуда приликом транспорта и истовремено указује на још једну могућу семантичку спону између „бачва“ и „кошара“. Уп. и *бу̏й̏уња* „котарица; кош од прућа (за хватање риба)“ Војв. (РСА) као варијанту од **пу̏туња** (уп. РСГВ 1:159), истог крајњег порекла (уп. Skok 3:87 s.v. *p̃ūta*). Влајић-Поповић 2002:229–230 указује на формалну, а потенцијално и ономасиолошку подударност са *бу(в)ар* „врста рибарске мреже“, које изводи од **бухати**. Skok 1:122 s.v. *bātara* само наводи Даничићево нагађање (РЈА 1:207) да би посреди могао бити неки мађаризам, али сам не нуди решење. Уп. још Поповић 1953:219.

батар² *ба̏й̏а̏р*, *-а̏ра* т. „фина покривена кола; фијакер“ Војв. (РСА; РСГВ), *ба̏й̏а̏ра* ф. „id.“ М. П. Шапчанин (РСА).

• Од мађ. *batár* „id.“ (Hadrovics 137).

Мађ. реч је и сама позајмљеница, од бав. нем. *Batarde* „лагана покривена бечка кочија“ од фр. (*voiture*) *bâtarde* „бастардна кола“ (Hadrovics I.c.; EWU 86).

Батар *Ба̏й̏ар*, *-а̏ра* т. поток у Мачви: Тврде страже покрај Батра баци НП (Вук 1818), поток, један од извора Засавице (Милићевић 1876:419), отока

Дрине између Бадовинаца и Салаша црнобарског (Милутиновић/Васиљевић 105); *Баџар*, *-џара* / *-џара* (в. доле) поље уз Дрину у селима Брасини и Борини, некада турско село (Ј. Павловић, СЕЗБ 46:502–504). — 1428/9. у повељи Ђурђа Бранковића Радичу Поступовићу оу **Мачве... село Бџџар**, у тур. попису XVI в. *Баџар*, дербенд села Подине (Милутиновић/Васиљевић I.c.).

- Нејасно.

Треба разликовати мачвански *Баџар*, на који се односи податак из тур. пописа, од јужнијег подринског, који бележи већ стрп. повеља (погрешно Г. Шкриванић, ИЧ 20/1973:131 и д., за њим Милутиновић/Васиљевић I.c.). Ј. Павловић у опису Соколске нахије (СЕЗБ 46) пише на стр. 502 и д. *Баџара*, лок. *џо Баџару*, али на 330 у ... *Баџру*; могуће је да је на терену чуо обе варијанте, од којих је она са „постојаним“ *a* у другом слогу секундарна, настала апстраховањем из ктетика *Баџарско џоље* након што је село запустело, а *Баџар*, *-џара* правилно одражава средњовековни лик *Бџџар* и подудара се са мачванским хидронимом. Ако је *a* у другом слогу од полугласника, то смета вези са **батар¹**, која се са семантичког гледишта чини могућом (*„врбак“?), као и — семантички неуверљивом — поистовећењу са стсл. **вџџарџ** „бачва“ (тако Maretić 1893:21). Ако се пак пође од значења *,„старо корито реке, *сџарача*“, могло би се у оба случаја радити о романском рефлексу лат. *vetus, veteris* „стар“, за фонетски развој уп. рум. *bătrîn* < лат. *veteranus*, за присуство раних рум. трагова у топонимији овог дела Подриња **Кучлат** (в. Loma 2000:112).

батара¹ *баџара* f. „плотун“ Црмница, ЦГ (РСА), *баџара* „id.“, фраза *џурили га на баџару* „ставили га пред стрељачки вод“ Косово (Елезовић II 498).

- У крајњој линији од ит. *batteria* „артиљеријска јединица“, можда преко тур. *batarıya* „id.“ или алб. *batáre / bataré, -ja* „id.; паљба“, уп. и нгр. *μπαταρίά* „плотун“.

За порекло тур. и алб. речи в. Tietze 1:293; Meuser 29. Елезовић I.c. претпоставља тур. порекло српске речи, али не наводи тур. предложак.

батара² *баџара* f. „какав стар, ороноу предмет“: Има ту нације *баџара* Ускоци (Станић).

- Нејасно.

Реч **батар¹** стоји ареално и семантички доста далеко. Ако се пође од **bat-*, могуће слов. паралеле са пуним превојем корена и другачијим вокализмом суфикса биле би рус. дијал. *бџтор* coll. „непотребне старе ствари; смеће; туцаник, шодер“ (СРНГ), укр. *бџтиріння* „(непотребне) старудије“ (ЕСУМ 3:309). Уп. и **батур**, **Баталаге**.

батарисати *бай̀ариса̀и*, -ишѐм рф. „упропастити; пропасти“ ЦГ (РСА), *бай̀ариса̀и* „id.“ Косово (Елезовић II 498), *бай̀арѝшем / бай̀ьрѝшем* „проневерити, утајити, присвојити, упропастити“, *бай̀арису̀јем / бай̀ьрису̀јем* impf. Призрен (Чемерикић); *бай̀ериса̀и*, -ишѐм рф. „упропастити; пропасти“ БиХ, *бай̀ериса̀ва̀и* impf. „id.“, *бай̀и́риса̀и* pf. НП Босна, Херц., *бей̀ериса̀и*; такође *бекѝериса̀и* ЦГ (РСА); овамо и *ба̀и́ерма* f. „пропаст“ Босна (Škaljić).

- Од тур. *batırmak* „id.“ (Skok 1:121–122; Škaljić 126).

Тур. глагол је каузатив од *batmak*, в. **батисати**. Именица *ба̀и́ерма* од тур. скраћеног инфинитива *batırma*. Уп. даље алб. *batërdis, badërdis* „упропастити“ (Votetzky 1976:23), од тур. *batırđı* 3. sg. perf. од *batırmak*.

батати *ба̀и́а̀и*, *ба̀и́а̀м* impf. „лупати, ударати“: Божић штапом бата | Носи сува злата ... Божић, Божић бата | на обоја врата НП Вук (Вук 1818; Вук; РСА), „трупкати при ходу, ићи с напором, несигурно ходати“ НПосл Србија, Мостар, Босна, Кум обилази око њих [пчела] и лупа ногама. Пчелар пита: Ко то туда бата Србија, са својим штапом бата Б. Топић, ~ *се* индив.(?) „id.“, *до- / од-ба̀и́а̀и* pf. (РСА), *ба̀и́а̀и* pf. „умрети“ Ријека Црнојевића (грађа ЕРСЈ); поствербал *на̀ба̀и́* m. „набијена земља, набој“ Драгачево (Ђукановић II); изведенице *ба̀и́ало* m. „онај који бата [тј. иде околу, у игри зујања]“: Изаберу „бабу“ и „батала“ (у игри „зујање“) ... Баба сједи отраг, а сви остали су пчеле. Батало иде око њих Срби Граничари; „човек који говори бесмислице“ Босна; такође *Ба̀и́ало* презиме (РСА); *ба̀и́алица* f. „мућкалица (нпр. за јаја)“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II); *ба̀и́ља̀и(и)*, *ба̀и́ља̀м* impf. „гумарати, тешко се, уморно, кретати, вући се“ ист.-бос. Ере (Реметић), *на̀ба̀и́ла̀и* pf. „набасати“ Никшић, *на̀ба̀и́ља̀ва̀и се* impf. „хватати се, лепити се (нпр. снег коњу на копита)“ Фоча (РСА); такође *ба̀и́ина̀и* „говорити којешта“ (Вук; РСА), „скитати“ бачки Буњевци (Reić/Vačić), „ићи насумице, с напором“ Банија, Ресава, *доба̀и́ина̀и* pf.: Једва сам добатињао кући, тј. ослањајући се на батину или штап с тешком муком дошао Банија (РСА). — Стерп. ЛИ **Батало** 1392–1400. Босна (Даничић); од XVI в. *ба̀и́а̀и*, од XVIII в. *ба̀и́иња̀и* „лутати“ Рельковић (RJA).

- Од псл. **batati*; уп. слн. *bātati*, струс. **батати**, рус. дијал. *батать* поред *ботать* све „ударати“ (ЭССЯ 1:164–165; SP 1:194); такође слч. дијал. *batolit' sa* „гегати се, храмати; љуљати се“ (SSN).

Псл. глагол објашњава се као итератив од **botati* „id.“ (ЭССЯ, SP 1.с., в. **ботати**). Образовање и нагласак као *ма̀и́а̀и* од **мотати**; творбено и акцентолошки, неће бити деноминал од *ба̀и́* (в. **бат**¹), како то мисле Skok 1:121 и Sadnik/Aitzetmüller 72 § 105с, а ни обратно (тако Machek 48, за њим и ЭССЯ 1:167, SP 1:195–196): *а* у

псл. **bat̥* рефлектује нормалну, *e*-базу ларингалног корена **b(h)eH₂t-* (**b-* ако је лат. *battuere* „ударати“ домаћа реч, **bh-* ако је позајмљена из келтског), чија је нулска база **b(h)H₂t-* одражена у **bot-ati*, док се *â* у **batati* своди на *ō* настало секундарним дужењем при извођењу итератива. Додуше, могло је бити семантичког укрштања са **бат**¹ („ударати штапом, ићи поштапајући се“), а и са **бахтати** < **bъхъtati* (стсрп. потврде надимка *Баџало* искључују такву реконструкцију). За проблем разграничења са рефлексима ит. *battere* в. **батити**, за могућност да с.-х. *bai̯-* овде у неким случајевима рефлектује псл. **bъt-* в. **бугати**. Из синтагме *Бџиџи б̃ай̃џа* у божјићним песмама је, у новије време, паретимолошки изведен *Бџиџи-Б̃ай̃џа* као православни пандан Деда Мразу. Облик *b̃ай̃џака̃й̃џи* итератив типа *бацака̃й̃џи*, *мољака̃й̃џи*, можда наслоњен на **батак**¹, уп. и *b̃ай̃џа̃й̃џи се* „трзати се (о пушци)“ с.в. **батити**. За значење „говорити којешта“ уп. рус. *б̃ата* „брбљање“, *бат̃а́тъ* „говорити“, *бата́ра* „брбљивац“ (СРНГ), блр. *батава́ць* „говорити, брбљати“ (ЭСБМ 1:327). Код глагола *b̃ай̃џна̃й̃џи* / *b̃ай̃џња̃й̃џи* у значењима „тући“ и „скитати, тешко ићи; лупетати“ треба повићи разлику између првог, који је деноминал од **батина**¹, и другог, где се пре ради о експресивној творби од *b̃ай̃џа̃й̃џи* типа **главињати** од *глава̃й̃џи*, уп. и рус. дијал. *батина́тъ* „трчати, скакати, бити несташан“ (СРНГ). Нејасно је спада ли овамо *обаћетан*, *-џина*, *-џино* „који много скита“: Обаћетан пас, псето које се много кланча Матош, Обаћетан ... који много баврља, тумара. Говори се у Далмацији, на пр. обаћетно псето (РСА; РЈА); Skok 2:533 изводи из **опћи**. Уп. **рогобатан**.

батацнути *b̃ай̃џа̃цну̃џи*, *b̃ай̃џа̃цн̃џем* pf. „доћи изненада, нагло, неочекивано“: комити батацнуше у сре колибе ... кум Јагош батацну на врата Пива (Гаговић), узвик *b̃ай̃џа̃ц* за изражавање изненађења због неочекиване појаве, наглог доласка ЦГ (РСА), *b̃ай̃џа̃ц* adv. „одједном, изненада“ Прошћење (Вујичић); такође *b̃ай̃џара̃ц* interj. (РСА), Васојевићи (Боричић).

• Вероватно деминутивно образовање на *-а̃цну̃џи* од *b̃ай̃џи̃џи* (*се*) „наћи, сresti (*се*)“, в. **батити**.

Основни глагол присутан је у истим говорима. Потврдом глагола у Пиви превазиђено је извођење узвика преко **бахџа̃ц* од **бахтати** (тако Влајић-Поповић 2002:262–264).

баташ в. **батоглав**

батва *b̃ай̃џа* f. „врста крупне зимске крушке“ Ужице, Сарајево, *b̃ай̃џа̃ча* „,id.“: доспијева у јесен, али се не једе док не угњили Босна, врст зимских крушка, боје зелене, док се не устоје, опоре су Банија, Д. Шимуновић, Мљет (РСА), „калемљена крушка, крупан плод“ Дрвар, такође *b̃ай̃џла̃ча* „,id.“ *ibid.* (Јовичић), *b̃ай̃џла̃ча* „крупна зимска крушка“ Карловац, *b̃ай̃џло̃ча* „,id.“ Книн (РСА). — Од XVI в. *b̃ай̃џа̃ча*: Туј крушка је батвача, тургоње су сливе Ветранић; Микаља, Белостенец, Стулић, *b̃ай̃џа̃чи̃ца* dem. XVII в. Мрнавић (РЈА).

- Нејасно.

Можда од псл. (?) **bъtva*, у вези са стпољ. *botwieć*, пољ. *butwieć* „гњити“, рус. *бутвѣтъ* „id.“, *ботвѣтъ* „дебљати, дозревати, бујати“. SP 1:341 реконструираше *botěti / botvěti*, а на стр. 455 *butěti / butvěti*; ЭССЯ 2:225 само **botěti*, но вероватно је да бар неки од тамо сврстаних облика рефлектују, непосредно или посредно (уп. *боз-*, *буз-* поред **баз**), нулску базу корена, псл. **bъtvěti*, уп. ***батети**. Нејасан остаје формални однос према синонимном **баква²**, *баквача*. Није извесно спада ли овамо, као деминутив, паремиолошки хапакс *баџвица* „шипак“ НЗаг Вук (РСА), као ни *бачвара* „врста крушке“ Ваљево (РСА), уз секундарни наслон на **бачва** (изворну везу са овом речју тешко је претпоставити, упркос цсл. **БЪТЪ** „бачвица“ и могућности извођења *баџвача* дисимилацијом од **бачвача*). Skok 1:123 поистовећује са *баџва* „стабљика“ (в. **батло**), што пружа одређене формалне паралеле (поред варијанте са *-џл-* и са *-чв-* *бачва* „бик у лука“, в. **бачма**), али не и задовољавајућу мотивацију назива. Придев *баџластѝ*, *-а*, *-о* „затубаст, дебељушкаст; заобљен“ Дрвар (Јовичић) могао би спадати и овамо (в. **батло**). Уп. још **буџа** „јабука“, можда и **буџица** „плод чауре мака“.

батво в. **батло**.

батела *баџела* f. „велика чаша“ Буковица (РСА).

- Вероватно у крајњој линији од лат. *patella* „здела“.

Уп. **падела** „id.“ Лика, Далм. од вен. *padella* = ит. *patella* (в. REW 6286); од овог другога *џаџелица* dem. Лика, Истра, Врбник (Skok 2:584); *б-* нејасно, можда метатезом звучности у венецијанизму *џадела*.

***батети** само са *на-*: дијал. *набаџеѝ* 3. sg. pf. „отећи, надути се“: Нагазила га крава и сџг му нога набатџела Тимок (Динић I).

- Вероватно у вези са стсл. **џазботџти**, **-тџџ** „постати мастан, плодан“, **ботџниѝ** „бујање растиња“, мак. *ботее* „бујати“, буг. дијал. *ботеѝ* „id.“; гњити; губити здравље, слабити“, *ботѝл* „покварен, труо“, слн. *nabotěti* „надути се, удебљати“, струс. **ботџти**, **-џю** „id.“, рус. дијал. *ботѝтъ* / *ботѝтъ* „дебљати, бујати, брекнути“, укр. дијал. *ботѝти* „дебљати, јачати“ < псл. **botěti* поред **botvěti*.

Уп. SP 1:341, где се од с.-х. материјала наводи само заст. чак. *разбоџеѝти се* „постати мастан, плодан“ XVII в., уз напомену да је можда из црквенословенског. Коренски вокализам тимочког глагола могао би одражавати иначе непотврђен превој дужења **batěti*, али ће пре бити секундаран. Уп. и **батва**.

батидур *баџидур*, *-ура* m. „звекир на вратима“ Дубр. (РСА), Пераст (Skok 1:122), *баџидур* „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *баџидур* Трогир, *баџадур*, *-ура* Корчула (Vinja 1:48).

- Од вен. тршћ. *batidor* (*batador*) „id.“ (Vinja 1.c.).

Skok l.c. не даје значење речи из Пераста већ је само квалификује као радну име-ницу од ит. *battere* „ударати“, в. **батити**.

батина¹ *ба̀йина* f. „подуже, теже дрво, мочуга, тојага“ (Вук 1818; РСА), а у руке дренову батину | па он проси од врата до врата НП Вук, НПр Вук, рl. „ударци батином, телесна казна“, фиг. „мушки уд“ ЦГ, „батић, кантарско јаје“ Босна (РСА), „сулудаст човек, дедак“ (Вук; РСА); *ба̀йиница* dem. ⇒ *ба̀йиничица* „id.“ НЗаг, *ба̀йинчица* (РСА), *ба̀йинейина* augm. (РСГВ); *ба̀йинџи*, *-џиша* m. „онај који *ба̀йина* (в.)“, *ба̀йинџар*, *-џара* / *ба̀йинџар*, *-а* „id.“ Дубица на Уни, „скитница, **вучибатина** (в.)“ НП Босна (РСА), *ба̀йинара* f. „id.“ бачки Буњевци (Реiс/Ваџлија), „чобаница са батином“ Сомбор (РСА); придев *ба̀йинџас*, *-џиша*, *-џишо* „**рогобатан**, несиметричан; нескладно грађен“ Пива (Гаговић); деноминали *ба̀йинајџи* impf. „тући; кажњавати“, *ба̀йинџајџи* „тући“ (РСА). — Од XVIII в. *ба̀йина* Микаља (РЈА).

• Од псл. (дијал.) **batina* „id.“; уп. слн. (дијал.) *batina* „палица, мочуга; ударац“, чеш. дијал. *batina* „прецизан ударац“, слч. *batina* „мотка, штап“, у вези са **бат**¹, **батати** (ЭССЯ 1:165; Sadnik/Aitzetmüller 73 § 105c).

Изведеница поливалентним (и полигенетским) суфиксом *-ina*, која се у значењу оруђа може схватити као аугментатив од **batъ* / **bъtъ* > **бат**¹, а у значењу радње и њеног резултата („ударац“) као поствербал од **batiti*, в. **батити**; овај други тип је ређи, уп. **gostina* „угошћење“: **gostiti*, **rodinu* pl. „порођај“ : **roditi* (в. Sławski 1974:122), те можда није случајно што се ареал псл. дијалектизма **batina* подудара са ареалом глагола **batiti*. Фразе типа *добу(ја)џи*, *извуџи*, *изесџи* / *џоџиџи* *ба̀йине* „бити (ис)тучен“ (РСА) имају типолошке паралеле, срп. *изесџи бој* и сл. (в. Влајић-Поповић 2002:46), и општеслов. *даџи коме џруџи* и сл. „истући кога“ (ibid. 121–122). Док је глагол *ба̀йинџајџи* / *ба̀йинајџи* у значењу „тући“ деноминал од *ба̀йина*, у значењу „скитати, тумарати; говорити којешта“ и сл. пре је изведен непосредно од **батати**, в. тамо.

батина² *ба̀йина* f. „плетени ускршњи колач ‘од две струке’ који се дарује мушкарцима“ Војв. (РСГВ), *ба̀йиница* „врста обредног колача“: Матере месе деци о Ускрсу колаче (батинице) ... као кратке од теста оплетене витице Бачка, подугачак колач који се меси на Божић и на Ускрс тако да се на једном крају уплете у њ на Божић орах, а на Ускрс црвено јаје, те тај крај у ком је орах или јаје буде дебљи Срем (РСА).

• Вероватно од **батина**¹.

За исту ономасиологију уп. и новији назив за врсту пецива *џџајџи* од **штап**. Уп. ипак и *обатинџача* s.v. **бат**².

батиница *ба̀йиница* f. „покожица на врху рога у говечета, док се рог не очисти“ (Вук; РСА).

- Нејасно.

За могућност да се ради о деминутиву од **батина**¹ уп. нем. *Kolben* „клип, главица, буца, буздован, кундак итд.; први изданици нових рогова (код јелена)“. Или можда **obyténica*, уп. **тјена** „опна (на јајету)“ (в. Skok 3:476), за депрефиксацију **баколити**.

батисати *ба̋йиса̋йи*, *-ишѐм* pf. „упропастити; пропасти“ Пољаница/Клисура, ЦГ, Крушевац, Ужице (РСА), ист.-бос. Ере (Реметић), ~ *се* Сремац (РСА), „дркнути“ (Škaljić), *ба̋йиса̋йи* „умрети; преморити се“ Рожаје (Надџић), *ба̋йиса̋йи* „умрети, липсати; заћи, ишчезнути“ Косово (Елезовић I), *ба̋йишѐм* „id.; пропасти материјално и морално; потонути, утонути“ Призрен (Чемерићи), (im)pf. „(по)кварити“ Врање (Златановић), Лесковац (Митровић), ~ *се* „id.; увампити се“: Ја видим кад се чоек батише Лужница (Ћирић), „нарушити здравље, почети побољевати“ Јабланица (Жугић); *ба̋йише* (*се*) 3. sg. „покварити (*се*), упропастити (*се*)“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *ба̋йисѓва̋йи* impf. Косово (Елезовић I), *ба̋йисӳјем* Призрен (Чемерићи), Врање (Златановић), Лесковац (Митровић), Лужница (Ћирић), Јабланица (Жугић).

- Од тур. *batmak* „потопити, потонути, пропасти“ (Skok 1:121–122; Škaljić 126). Балкански турцизам, уп. мак. *ба̋йиса*, буг. *батис(в)ам*, алб. *batis*.

За суф. *-иса-* гр. порекла в. Skok 1:729. Укрштено са **битисати** у *ба̋йиса̋йи* „проћи, минути“: Што је било — било; било и батисало! Невесиње, Заглавак (РСА). Облик *ба̋йислѓк* т. „штета, лоше коришћење чега“ Пирот вероватно је домаћа творба. Рефлекси тур. *batmak* у балканским језицима можда се заснивају и на 3. sg. перфекта *battu*. Тур. глагол је општетурска реч (ЭСТЯ 2:78–80; Tietze 1:292). Уп. и **батарисати**, **бамбат**.

батити *ба̋йиш̋йи*, *-ѓм* (im)pf. „тући, ударати; ударити“ Никшић (РСА), „трефити, наћи“ Пива (Гаговић), *ба̋йиш̋йи се* „борити се“ Корчула (РСА), Истра (Skok 1:122), „трзати се (о пушци)“ ЦГ (Вук; РСА), *ба̋йиш̋йи* impf. „мутити (неку смесу); подударати се, уклапати се; терати инат“ Дубр. (Бојанић/Тривунац), *ба̋йиш̋йи* „ићи тамо-амо; тући, лупати“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).

- Нејасно; или од ит. *battere* „ударати“ (Skok l.c.) или од псл. **batiti*, уп. чеш. дијал. *batiti* „id.“, рус. дијал. *бáтúть* „id.“; одавати туп звук од удара; лагати“, слн. *nabátiti* „истући“ (SP 1:194; ЭССЯ 1:165).

Италијанско порекло је ван сумње за значење *ба̋йиш̋йи* (*се*) (im)pf. „срести, сретати некога; срести (*се*)“ Црмница, ЦГ, Цетиње, Кучи (РСА), Пива (Гаговић), *ба̋йиш̋йи* (*се*) „сударити се чело у чело“ Бјелопавлићи (Ћупић), Загарац

(Ћупићи), *набаџиџи* рф. „наићи, срести“ Јадар (РСА), за које треба поћи од ит. *abbattere*, уп. **абатити**. Црногорско *баџиџи се* „трзати се (о пушци)“ поред *баџаџи се* „id.“ иб. подсећа на *бацаџи се* у истој употреби, уп. **бацити** и *баџакаџи* „бацакати се ногама“ s.v. **батати**. Из јсл. **batiti* изводи се алб. *batis* „стискати“ (Orel 19).

батић *баџић* / *баџић*, *-ића* m. зоол. назив за разне врсте птица: „обична траварка, *Saxicola (Praticola)*“, „обична црвенрепка, *Phoenicurus phoenicurus*“, „планинска црвенрепка, *Phoenicurus ochrurus*“; ~ *беловраџи*, ~ *ковач*, ~ *црновраџи* (РСА).

• Нејасно.

Можда деминутив од **батокљун**; или секундарна варијанта од *џић*, са разбијањем иницијалне групе полугласом и евентуалним наслањањем на **џић* — што би био фонетски регуларан рефлекс од **bъtitъ* „мали бат“, доцније измењен према симплексу у *баџић*; посредни су мале птице.

батифога *баџифога* f. „кесица за кресиво“ ЦГ, Цетиње, *баџифога*, *баџи-вога* „дуванкеса“ (РСА), *баџифога* „новчаник“ сев. Метохија (М. Букумирић, ЈФ 56/1–2/2000:164).

• Од вен. *batifogo* „огњило“; уп. алб. *badifokë, badifogë* „id.“; новчаник“.

Према РСА 1:332 од ит. *battifuoco*, међутим *-g-* указује на вен. предлогак. У значењу „новчаник“ из албанског (тако већ Букумирић l.c.).

батлак *баџлак* m. „житко блато, глиб, каљуга“ НПр, Пирот, Ресава, „глиб испод стокe“ ЦГ, „траг на (блатњавом) путу“ Далм. (РСА), „подбарно земљиште“ Васојевићи (Стијовић), *баџлак*, *-џка* „глиб, пиштољина“ Косово (Елезовић I), *баџлак* / *баџљк* „id.“ Призрен (Чемерикић), *баџлак* / *баџљк* „влажно, мочварно земљиште“ Пирот (Живковић), „блато“ Лесковац (Митровић), *баџлак* „место где је велико блато“, мтоп. *Баџлак*, *Баџлачина* Врање (Златановић).

• Од тур. дијал. *batlak* „тршчар, мочварно земљиште; напуштено место“ (DS 568–569), *batlak* „блато“ Призрен (Jusuf), уп. Stachowski 1992:21. Уп. буг. дијал. *батлак* „густо, тврдо блато“ околина Софије (БД 1:242; 2:70), Самоков (БД 3:202), „мочвара“ Ихтиман (БД 3:38), „бара са прљавом и муљевитом водом“ Пирдоп (БД 4:89).

Skok 1:121–122 срп. *баџлак* изводи по закону хаплоглогије, од тур. *bataklık*; БЕР нема буг. дијал. потврде. Турска реч је девербал од *batmak*, уп. Tietze 1:292, 294, в. **батисати**. Уп. **батак**³, **батак**².

батло *баџло* n. „најнижи део стабљике кукуруза и других зељастих биљака“ Црна Река (Марковић I), *баџло* „патрљак, одсечено стабло кукуруза

које вири из земље“: Краве поеле лисје од момуриште и остало само бѣтло Тимок (Динић II), *баїла* f. „струк, стабљика кукуруза“ Зоруновац (РСА); овамо можда и *баїласї*, -а, -о „затубаст, дебељушкаст; заобљен“ Дрвар (Јовичић); такође *баїво* n. „стабљика која носи цвет; струк биљке“: Нема батва без два клипа као кравска репа Слав., *баївић* m. dem. Озаљ, *баїавце* n. „id.“, *баїванце* / *баїванце*, -еїа Слав., *баїавље* coll.; *баїва* f. „стабљика“ Балски, *беїва* Шеноа (РСА).

• Од псл. **bъtvo* n. поред **bъtva* < **bъty*, -tve f. „стабљика, стабло“, у вези са **byti* > **бити**¹ у значењу „расти“ (SP 1:466; ЭССЯ 3:142; Skok 1:123); уп. слн. *bêtva* / *bêtev*, -tve f., *bêtvo* „стабло, стабљика“, рус. *ботва*, дијал. *ботво*, *ботево* „стабљика и лишће, надземни део гомољастих биљака (кромпира, цвекле и сл.)“, *ботовка*, *ботовник* „id.“, *ботовник*, *ботовья* „id.“ (СРНГ), блр. дијал. *ботва* „id.“, *батва*, *батвіна*, *батоўкі* „цвекла; зелениш уопште; стабљика и лист зељастих биљака“ (ЭСБМ 1:328).

Прасродна и-основа у гр. *φίτυ* „клица, изданак“, ако је настало дисимилацијом од **φῶτυ* (уп. Frisk 2:1021; Chantraine 1207), са дугим коренским вокализмом као у **bydlo*, **byľь*, в. **биље**. Колектив *баїавље* = блр. *ботовье* „надземно стабло поврћа“, варијанта о-основе је **бат**². Од с.-х. облика изворнији је онај са -в-, који је међутим потврђен само на кајк. простору; -їло / -їла одатле највероватније дисимилацијом. Са -в- на шток. подручју можда *баїов-ина* „кукуруз у клипу“ Панчево, Вршац s.v. **бат**² (али в. **батаља**, тамо нарочито *бѣїљь* „патрљак руке или ноге“ Тимок), *баївача* поред *баїлача* „тољага, млатача; штап за отресање воћа“ Дрвар (Јовичић) (али в. и **батати**), *баївалак* m. „неотесана мотка, претка“ Левач (али уп. *баїаљка* s.v. **бат**¹). Овамо можда и *баївача* f. „чиода, прибадача“ Банија, уп. синонимне називе s.v. **бат**². Акценатски лик *баїло* n. „окресине, нарочито од струка кукуруза, купуса итд.“ Тимок (РСА) у светлу Динићевог записа неће бити аутентичан.

батоврљ *баїоврљь*, -врља m. рег. „онизак а дебео, дежмекаст човек“, *баїоврљак*, -ака „id.“, *баїоврљака* f., *баїоврљан* m., *баїоврљац*, *баїаврљак*, -љка; *баїоврљасї* adj., све ЦГ (РСА).

• Нејасно.

Можда од **баїовр(х)* са значењем сличним као код зоонима **батоглав** „несразмерно велике главе“ накнадно наслоњено на **врљав**. Уп. ипак и облике *баврљак* m. „гојазно, дежмекасто дете, особито мушкарче“, *їоврљак* „id.“ поред *врљак* „поодрасло дете“ Ускоци, који би можда сведочили да је испред основе *врљ-* дошло до наслојавања префикса *ба-* и *їо-* (в. Бјелетић 2006:225). Уп. и **батоня**.

батог *баїог* m. заст. „штап, батина“: поп Јово се мучи; узео батог у руке, да извуче неку скрињицу испод постеље Огулин (РСА), *баїок* „сушена риба“ По-

дунавље низводно од Пореча (Вук 1818), *ба̀шока* f. „риба (цела или сечена на каишеве) сушена на сунцу“ *ibid.*, Србија (РСА).

• Од псл. **batogъ* „штап; бич; кијак, палица“, од **batъ* (в. **бат**¹); уп. стсл. **БАТОГЪ**, доцније и **БАТОКЪ**, стчеш., чеш. *batoh*, пољ. *batog*, струс. *батогъ*, рус. *батог*, укр. *батіг* итд. (ЭССЯ 1:165–166; SP 1:195), слч. *batoh* „пастирски бич; палица за намотавање и одмотавање пређе“ (SSN).

У српском Подунављу реч је вероватно повратна позајмљеница од рум. славизма *batog, batoc* „id.“, који, уз стсл. облик, сведочи о некадашњој распрострањености псл. **batogъ* на словенском југу (Skok 1:120 само констатује присуство речи и у румунском, не прецизирајући њен однос према словенској). Једина с.-х. и јсл. потврда значења „багина“ (осим стсл. **БАТОГЪ**) потиче из списка Ф. Курелца *Runje i rahuljice*, Zagreb 1916, 29, а његов приређивач коментарише да данас (тј. на почетку XX в.) та реч „у живоме говору“ значи „суха риба, т.ј. риба суха као бат“. Псл. именица се тумачи као изведеница на *-ogъ* од *batъ* > **бат**¹ или од **batai* > **батати**; како је тај суфикс редак, помишљало се и на њено страно порекло (уп. ЭССЯ 1:166; SP l.c., Фасмер 1:134; Vaillant 4:496), међутим то није нужно, с обзиром на постојање мање-више истозначних облика од исте основе са другим суфиксима, в. s.vv. **бат**¹, **батина**¹. Уп. и нем. *Stockfisch* „id.“.

батоглав *ба̀шоглав* m. „морска риба безмек, *Uranoscopus scaber*“, *ба̀шо̀главац*, *-а̀вца* „птица руси сврчак, *Lanurus collurio*“, „морска риба брката трља, *Mullus barbatus*“, „врста црвића батурасте главе који живи у води“, *ба̀шо̀главица* f. „брката трља“, „патка ледењарка, *Clangula glaucion*“, *ба̀шо̀главка* „брката трља“; такође *ба̀шооч* m. „риба безмек“, *ба̀шоовина* f. „id.“, *ба̀шоаш* m. „главати ципал, *Mugil cephalus*“ Далм. (РСА).

• Сложеница од **бат**¹ и **глава**.

Риба *Uranoscopus scaber* има главу несразмерно велику у односу на тело. Уп. и **батокљун**, **батоврљ**, *ба̀шоураси* s.v. **батур**. Облик *ба̀шооч* по Vinja 1:50 од вен. *batochio*, мада се ту пре ради о укрштању домаће и стране речи, уп. **батак**¹. Vinja 1986/1:122 ставља овамо и *бадић* m. зоол. „морска риба безмек, *Uranoscopus scaber*“ (РСА), претпостављајући укрштање са *бадаши* „бости“, због јаких бодљи на глави рибе.

баток „сушена риба“ в. **батог**.

батокљун *ба̀шо̀кљун* m. „птица певачица *Coccythraustes coccythraustes*“, *ба̀шо̀кљун* „id.“, *ба̀шо̀кљунац* (РСА); такође *йа̀шо̀кљун* „id.“ сз. Бока (Musić).

• Сложеница од **бат**¹ и **кљун**.

Уп. **батоглав**. Варијанта са *й*- можда преко **йшо̀кљун* < **bъt-*, уп. **батић**.

батоња *ба̀йоња* т. „онај који је крупан, пуначак“ Пива (Гаговић), „силан, изванредан човек; моћан, имућан човек“ Ускоци (Станић), „човек на високом положају, буца“ Бањани (грађа ЕРСЈ).

- Вероватно аугментатив од **бата**², уп. *ба̀хоња* „id.“ *ib.* од **баћа**.

Може се помишљати и на метафору од **бат**¹ („главоња и сл.“ или „носилац штапа као знака достојанства“), или од **бат**² „израстао, угојен човек“, уп. **буца**¹ „id.“ изворно „мочуга, кврга“, као и фразу *он је Бог и ба̀шина*; за последњи случај такође рус. дијал. *батан* „надимак дебелом човеку“ (СРНГ).

Баточина *Ба̀йочина* f. варошица у Шумадији на реци Лепеници, етник *Ба̀йочинац*, *-и́нца* т., *Ба̀йочинка* f.; презиме *Ба̀йочанин* (РСА). — Од 1553. *Bathiczna*, 1571. *Batisna*, 1572. *Patachin*, 1584. *Batotschin* итд. (СЕЗБ 47:22), стсрп. **Баточина** Врднички поменик (ГлСУД 42:124), летопис s.a. 1689. (Даничић).

- Првобитно *Ба̀йична*, придев на *-ьна* у ж. роду према **vьsь* „село“, вероватно од назива за барску биљку *ба̀йица*, в. **бат**¹.

Уп. оближњи топоним *Јагодина* < *Јагодна*, како за образовање и семантику, тако и за доцнији развој **-ьна* у *-ина* (о тој појави Лома 1997:7–9). Прелаз *Ба̀йична* (са варијантом *Ба̀йишина*?) у *Ба̀йичина* даље је проузроковао дисимилаторну промену у *Ба̀йочина*, како се то може проследити кроз историјске записе (помене код старих путописаца и на картама сабрао је Т. Радивојевић, СЕЗБ 47:22–25; место се од краја XV в. помиње и у турским изворима, уп. Зиројевић 1974:151; ead. 1984:74), али шта они дају за историјат облика имена остаје до даљњег непознато.

батргати¹ *ба̀йргати* impf. intr. „посртати, тетурати се“ Србија, БиХ, чигра батрга ... кад се не врти лепо, већ помало отскаче и дрма се Војв., „копрцати се, праћакати се; сукљати (о пламену)“, tr. „дрмусати, трести“, ~ *и́йай* „врхом тако ударати о земљу да се штап мора преметати“ Бачка (РСА), intr. „лутати, ићи којекуда“, tr. „мрсити, умотавати, гужвати (пређу и сл.)“ Пива (Гаговић), „немарно, неуредно радити“ Ускоци (Станић), „трабуњати, лупетати“ Врање, ~ *се* „тетурати се и сл.“ Србија, Војв., „мешати се, плести се (у што)“ Ресава (РСА), „обадати се; копрцати се; љутити се“ Ускоци (Станић), „селити се, пресељавати се“: Стално се батргамо, час у село, час у планину Прошћење (Вујичић), „копрцати се; борити се за опстанак“ Поткозарје (Далмација), *ба̀йргати се* „id.“ Загарач (Ђупићи), *наба̀йргати* pf. „наићи, набасати, натрапати“ Пива (Гаговић), *доба̀йргати (се)* „доћи несигурним кораком“: Пред мој стан добатргаше некаква кола М. Ђ. Милићевић; *заба̀йргати се* „затетурати се; залутати, забасати“, „залетети се непромишљено“ Параћин, фиг. „заплести се, збунити се; забавити се, занети се (нечим)“, *изба̀йргати се* „изаћи посрћући“; *ба̀йргав* adj. „који се

батрга“; *баї̀ргало* т./п. „онај који се тетура“ Бачка, Врање (РСА), *баї̀ргара* f. „(лоша) ракија“: погрдно име за ракију од које се човек батрга Војв., *баї̀ргача* „ракија од ране шљиве“: опија ал не весели *ibid.* (РСА; РСГВ), и шатр. (Влајковић), „машина за сејање пшенице са назубљеним точковима“ (РСГВ); овамо вероватно и *баї̀рк* т. „скакање, ђипање, помамно играње“ Слав. (РСА).

- Нејасно; можда у вези са **тргати**.

Почетно *ба-* највероватније експресивни префикс (Т. В. Горячева, *Этимология* 1980:109, уп. Бјелетић 2006:356–357), или можда декомпоновано **обь-* (Лома 2000:613, дајући ипак предност првој могућности; уп. **батргати**²). Други виде у *баї̀рг-* (опет експресивно) проширење основе *баї̀-* у **батати** (Skok 1:121) или *баї̀р-* (Топоров 1985:502, уп. **батрити**), но и у том случају ваљало би претпоставити укрштање са (или бар семантичко наслањање на) **тргати*. Уп. **батрљати**, за значења „трабуњати, лупетати“ слч. дијал. *batorit'*, пољ. дијал. *botorzyc'*, рус. дијал. *batóritь* < **ba-toriti* (тако ЭССЯ 1:166–167), или **bat-or-iti*, даље и *боторить* „ћаскати“, *бу́торить* „лупетати, лагати, вређати, бунцати“ (СРНГ).

батргати² *баї̀ргати* impf. „кидати, ломити (класје)“ Ресава; поствербал (?) *баї̀рга* f. „бадрљак“, само у примеру: богаљи просјаци ... с истуреним батргама мјесто руку (РСА).

- Највероватније декомпоновано од **обь-тргати* > **о-баї̀ргати*.

Уп. Лома 2000:613, који ту могућност овде, за разлику од **батргати**¹, сматра вероватнијом од тезе о експресивном префиксу *ба-* те тумачи глагол у складу са значењем префикса **обь-*: „свуда унаоколо покидати / поломити класје (лишће, грање)“; резултат те радње је „огољена стабљика, бадрљак“, уп. **батрљ**.

батрити *баї̀рити*, *баї̀рим* (се) impf. „храбрити (се)“ (РСА), *обаї̀рити* pf. НП угарски Хрвати, *обаї̀риваї̀и* impf.; придев *баї̀рив*, *-а*, *-о* „храбар, срчан“ (RJA), одатле *баї̀ривџи* f. „бодрост“ (РСА), *баї̀ривац* т. „који кога бодри“, *баї̀ривник* „,id.“; деноминали *баї̀ривии* impf. (RJA; RHKKJ), *баї̀ривеї̀и* (се), *баї̀руваї̀и* (RHKKJ); (о)баї̀ривеї̀и (им)pf., *баї̀роваї̀и* impf. „(о)храбрити“ (RJA). — Од XVI в. *баї̀рити* поред *баї̀орити*, кајк. писци (RJA).

- Вероватно контаминат хунгаризма кајк. заст. *баї̀орити* „,id.“ (< мађ. *bátorít* „,id.“) и слов. **obvatriti* „распалити“; уп. слн. *bátriti*, *batriv*.

Непосредно извођење од мађ. *bátorít* „,id.“ (Skok 1:123; Bezljaj 1:13; Адамовић 1976:25 sq.; Hadrovics 137) у складу је са ареалом речи, али не објашњава на задовољавајући начин њен обичнији гласовни лик (о-)баї̀рити (Skok 1.c. тумачи га мађ. множином *bátrak* од *bátor* „храбар“); на могућност везе са рус.-цсл. **обатрџити** сљ < **ob-vatriti* (се) указује Лома 2000:605–606, уп. **ватра**. Укрштања је могло

бити и са *бадрити*, уп. **бадар**. Другачију словенску етимологију предлаже Топоров 1985:499 sq., који полази од проширене варијанте основе **bat-* у **батати**.

Батрић *Ба̀йрић* / *Ба̀йрић* m. ЛИ (РСА). — 1614. *Vatrich*, 1685. **Батрић** (Ј. Ердељановић, СЕЗБ 39:297).

- Вероватно исто име као *Бра̀йић* (Вук) < **Бра̀йрић* (Р. Бошковић, НЈ 14/1965:227).

Ба̀йрић са регресивном дисимилацијом, као *габар* поред **граб** < **grabrь*, *Бра̀йић* (већ стрп. **Бџитић**, Грковић М. 1986:41) са прогресивном, као у **брат** < **bratrь*. На староцрногорском терену упоредо са *Ба̀йрић* постојала је и ова „нормална“ варијанта имена, уп. презиме *Бра̀йићевић* (Ј. Ердељановић, СЕЗБ 39/1926:124), топ. *Бра̀йићев До* (id. 631, са причом да се најпре звао *Ба̀йрићев До*).

батрица *ба̀йрица* f. „уздигнути поплочани простор пред кућом, тераса“ 1894. Србија, књиж. „камени праг, наслага (у води)“: седрених преграда (батрица) није било ... већ је вода творећи батрице [Плитвичка] Језера начинила; „ограђена зараван или нанесена земља на стеновитом тлу и заравњена у облику терасе“ Шулек (РСА).

- Нејасно.

По РСА 1:335 од гр. βάθρον „степеница“, такође „потпора, темељ; пиједестал, постоље (лука, моста)“ што би због бетацизма подразумевало позајмицу романским/далматским посредством (као *ба̀йрич* од βάτραχος), но то је, с обзиром на ареал, мало вероватно. Или можда **obytrica* „утрто, заравњено земљиште“, од **oby-terti*, *-trь*, уп. **трти**.

батрљ *ба̀йрљ* m. „одломљени део гране“, *ба̀йрљак*, *-љка* dem. „корен биљке (или гране) преостао након одламања, сечења“, такође „осакаћен телесни уд (рука, нога прст)“; *ба̀йрља* f. „батрљ“, *ба̀йрљица* „клип кукуруза“: Палушке (батрље) заједно са комушином на њима Хомоље, Вј. Новак (РСА); „патрљак“ Војв. (РСГВ) „чврсти део пера“: свако је перо, од прилике, за половину батрљице своје обрасло паперјем Србија, *ба̀йрљика* „део кукурузне стабљике са кореном који остаје после сечења“ Врање (РСА).

- Вероватно истог порекла као *ба̀йља*к, в. **батаља**.

Основа *ба̀йрљ*- могла је настати у косим падежима од **байиваљ* < **байивља* > *ба̀йљва*, са *э* > *р*, најпре у основи косих падежа, уп. *ча̀грљ* „груда смрзнутог блата“ Шумадија (Сл. Реметић, СДЗБ 31/1985:115) поред *ча̀гаљ*, *-гља* „id.“ < тур. *cağıl* „шљунак“ (в. **чагаљ**), даље тур. *yagız* > **јагрз**, *kılıç* > **крлуч**, *kızlar agası* > *крзләр*-поред *кызлар-ага*, итд. Реч је о спорадичном позном развоју шва у „паразитско“ *р* након извршене замене полугласа, уп. **батрљати**. Са друге стране, код *ба̀йрљ* је приметно укрштање са **бадрљ** и **патрљ**.

батрљати *баџрљаџи* impf. „ићи несигурним ходом, батргати се“ НПр Лика, Босна, Срби Граничари, „чачкати, пипкати“ Слав. (РСА), „ићи које-куда и са напором“ Пива (Гаговић), „вући се, једва ићи“ Поткозарје (Далмација), ~ (*се*) „id.“; тетурати се; пузати (о малој деци); слабо радити; скакати, тандркати“ Ускоци (Станић), *баџрљаџи* „отежано ходати; живота-рити сам“ Дуга Реса и Карловац (Регишић III 110), *добаџрљаџи* pf. „доба-тргати“ (РСА), Пива (Гаговић), *забаџрљаџи* „заћи, скренути с пута“ БиХ (РСА), „поћи несигурним корацама“ Пива (Гаговић), ~ *се* „забавити се, занети се нечим“ (РСА), *збаџрљаџи* „саћи са напором“ Пива (Гаговић), *избаџрљаџи* „извући се, искобелати се“ Лика (РСА), *набаџрљаџи* „на-ћи, набасати“ (РСА), Пива (Гаговић), *убаџрљаџи* „једва ући“ Поткозарје (Далмација), Ускоци, *баџрљак* m. „онај који се при ходу гега, који тромо, неспретно иде“ ib. (Станић); такође *баџрњаџи* impf. „посртати“ Босна (РСА), *баџрњаџи се* „губити време лутајући“ Дуга Реса и Карловац (Регишић I.c.); овамо вероватно и *баџуљаџи* „ићи с напором, којекуда“ Пива (Гаговић).

- Нејасно.

Можда од **баџвљаџи* „ићи попут богаља“, уп. *баџљав*, **батаља**, за секундарно *p* в. **батрљ**. Другачије Skok 1:120–121: ономатопејизацијом од **батати**; Топоров 1985:502: варијанта од **батргати**¹. Облик *баџрљаџи* теоретски и од префикса *ба-* + **трљати** (деталније Бјелетић 2006:369). За *баџрљаџи* са уметнутим *-н-* уп. **бандрљати**.

батуда *баџуда* f. „туцаник, шодер; гомила шљунка поред пута; пут посут камењем“ Лика, *баџудираџи* (im)pf. „посути, посипати батудом“ ibid. (РСА); *баџуџа* „груби бетонски под у старинским кухињама, често само испред огњишта“ Дубр., *баџуџина* реј. „id.“ ib. (Бојанић/Тривунац); једном и *баџура* „туцаник“: нити се чује лупа кола по не убијеној сасвим батури Лика (РСА).

- Од вен. *batuda* „id.“ (Skok 1:122).

Облик са *-џ-* из италијанског. Ит.-вен. реч је поименичени партицип перфекта пасивног од *battuere* „ударати“, уп. **батити**, *баџуда* „ударац, одјек“ Потомје (Skok I.c.). Облик *баџура* вероватно са заменом страног суфикса домаћим, али уп. и рус. дијал. *бџтор* „смеће, шодер“ (СРНГ). Уп. и **батара**², **батур**.

батун *баџун*, *-уна* m. „вода која стоји на једном месту, мања од језера“ Бока (Вук), „удубина у којој се вода скупља, јажа; при извору мала локва за појење стоке“ ibid. (Skok 1:121), „блато, глиб“ ibid. (РСА), *баџун* „септичка јама“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *баџуња* f. „блато“ Куманово (РСА), *баџуња* „земља која садржи доста муља“, *боџуња* „блато, глиб“

Врање (Златановић); овамо можда и **Батоуњ** село у Босни XV в. (Даничић).

- Нејасно.

Суфикс *-ун* указује на романско порекло (ит. *-one* < лат. *-o, -onis*, уп. Skok 3:545); за основу Скок пореди чак. *bāiia* Истра, *bāiia* Пољица, Крк, од XVI в. (Марулић) „локва, јама за смеће, каљуга“, даље арум. *bată* „базен, котлина“ < рум. *baia* „блато, мочвара“ (такође алб. *baltë*, прасродно са или позајмљено из слов. **bolto* > **блато**), *palta* (и сл.) „блато“ у ит. дијалектима (Skok 1:121; 168–169). Пада у очи географска раздвојеност формално и семантички блиских облика на *-ун* и *-уња*. Веза са турцизмом **батак**², коју претпоставља Даничић (RJA 1:210), сасвим је мало вероватна.

батунић *бајџунић* м. „комадић хлеба“ Србија (РСА).

- Нејасно.

Може се формално поредити са рус. дијал. *боту́н, буту́н* „ситан лук за сејање“ од псл. **bъtunъ* (ЭССЯ 3:141, без других потврда), али значење не одговара. Skok 1:120 s.v. *băt* само наводи ову именицу у низу суфиксалних изведеница основног *бајџ* — не улазећи у то откуда *-ун-ић*, усред Србије, и само тамо. Да суфикс *-ун-* не мора бити романског порекла (од *-one*, в. **батун**), показују не само рус. примери, већ и могућност да је **бајџун* поствербал (изворно радна именица?) глагола **бајџунајџи* „сећи“; за творбу уп. слично *бајџуљајџи* s.v. **батрљати** или **батурати**, за семантику укр. *батати* „резати крупне комаде“ (ЕСУМ 1:150). Како псл. суфикс *-унъ* твори *nomina agentis* (в. Sławski 1974:134–135), формално је могуће претпоставити и развој *бајџајџи* „сећи“ → *бајџун* „секач“ → *бајџунићи* „бити секач“ → „сећи“, али то није довољно извесно.

батур *бајџур* м. „кочањ, окомак кукуруза“ Слав. (РСА), *бајџур* „шупљина; стабло, доњи део снопа“ Свиница (Томић I), *бајџурак*, *-рка* dem. „мања цваст у облику клипа“, *бајџура* f. „главица (на штапу)“ Херц., *бајџурица* dem. „мања цваст у облику клипа“, „кочањ; бадрљак“ Србија, „задебљали корен длаке“ БиХ (РСА), „семенски изданак на чапљану, *Asphodelus albus*“ Бањани (грађа ЕРСЈ), „назив за мали прст у игри чалаге“ Пива (Гаговић), „јагода“ (Skok 1:120), *бајџурка* „стабљика кукуруза“ Лесковац (Митровић), *бајџурача* augm. „дебљи крај, држак на преслици или вретену“ Краље; овамо можда и *бајџурина* „велика, дебела батина“ Бачка; придев *бајџурасџи*, *-а, -о* „задебљао, заобљен“: Батоглавац ... њеки црвић батурасте главе (РСА).

- Вероватно домаћа изведеница од **бат**².

Тако Skok l.c. о *бајџурица*; за образовање уп. Sławski 1975:26. ЭССЯ 1:140 s.v. **bъtarъ* II / **bъturъ* / *bъturъ* нема ове с.-х. потврде, већ буг. дијал. *бџтур* „пањ, дебло“ Ботевград и с.-х. *бџџур* „*Scirpus palustris*“ (XV в.), као и неколико рус. дијал.

облика са другачијим суфиксима (више о овом низу суфикса в. Ј. Влајић-Поповић SEB 3/2006). До колебања у вокализму коренског слога вероватно је дошло на домаћем терену (уп. облике на *боз-*, *буз-* s.v. **баз**), премда треба имати у виду и могућност порекла од рум. *buture* „пањ“, које се може узети за непосредан одраз сл. **bъturъ*, али и за сингуларизацију првобитне множине *but-ure* од **but* < слов. *bътъ*, уп. **бат**²; у овом другом случају посредни би била повратна позајмљеница у српски (и бугарски?) из румунског, чиме би се такође дало објаснити и колебање у вокализму коренског слога. Уп. **ботур**, **бутур(ка)**; за *баџура* „туцаник“ в. **батуда**. Облик *баџурина* „велика батина“ можда и од **бат**¹.

батурати *баџураџи*, *-ām* impf. „аљкаво, погрешно радити“: с тим се ствари-ма (сеоском имовином) батурса, ништа се не чува Слав. (РСА), „ићи несигурно, тетурати се“: Батџра ђдт кућѣ до кућѣ, нѣ би ли штѣ испрѡсию Ускоци (Станић).

• Вероватно од **батати**, са експресивним проширењем *-ур-*.

За творбу уп. *(у)маџураџи се* „(у)мазати се“ < *маџаџи* < **мазати**, *џочураџи* < **точити** „сливати се, цурити“ итд. За помак „ударати“ → „ошљарити“, в. *збиџи*, *луџеџаџи*, *забуџаваџи* (Влајић-Поповић 2002:50, 185, 233), *збуџаџи* s.v. **бубати**, све у оба значења. Формално и семантички најближе стоје *боџаџи се* „бактати се, борити се“ Гужа/Надибар, *боџањџи се* „id.“ (в. **ботати**), даље и рус. дијал. *батџуритъ* „носити, вући нешто тешко или гломазно“, *батџуритъся* „инатити се, кривеливати се“, даље и рус. дијал. *батџлитъся* „бактати се, замајавати се“ (СРНГ). Уп. и **батрљати**. Могућност творбе од експресивног *ба-* и **турати** мање је вероватна; уп. ипак Бјелетић 2006:364–365, 373.

Батут *Баџуџи* презиме Бока (РСА).

• Вероватно од ит. *battuto* „ударен, утрт, утуцан и сл.; флагелант, припадник средњовековне секте која је упражњавала самобичевање“.

Ит. реч је пасивни партицип од *battere*, *battersi* „ударати (се)“. Ако се допусти порекло бокељске породице из копненог залеђа, извор би могао бити и одговарајући рум. облик *bățut* од *a bate*, између осталог у пренесеним значењима „ушкопљен; изнурен; глуп“ (Tiktin 1:309).

баћа *баџа* m. нур. „брат“ (Вук 1818), „отац, свекар; девер; друг, чика; газда; слуга“ Војв., Слав., „брат (обично старији)“ БиХ, Дубица на Уни, Слав., Бачка, „назив за снажног или богатог човека“, такође *баџа*, *баџо* (РСА; РСГВ), *баџо* „брат“: Рѡдѣџѡ нам се љѡш љѣдан баџо Поткозарје (Далмација), и као надимак *Баџа* / *Баџа*; презимена *Баџанов*, *Баџовић* / *Баџовић*; скраћено *баџ-* „отац“ у полусложеницама типа *баџ-Фила*, *баџ-Андреја* (РСА); хипокористици *баџко* Бачка, *баџка* Деска (РСГВ), *баџан* Србија, *баџоња* „крупан и угледан човек“ ЦГ (РСА); придев *баџасџа* f. „мушкобањаста

(о жени)“ (РСГВ); овамо и чак. *бòћин*, *-ина* т. „дед“ Далм., острва, Пољица (РСА).

- Од псл. **bat'a*; уп. буг. *баца̀* „отац“, стчеш. *bát'a* „брат“, чеш. дијал. *bat'a* „старији човек (у обраћању с поштовањем)“, слч. дијал. *bát'a* „старији човек“, рус. *ба́тя* „отац; свештеник“, дијал. „кум; деда; таст“, укр. *ба́тя* „отац; свештеник“, блр. *ба́ця* „отац“ (Skok 1:86, 85, 199b; SP 1:196–197; ЭССЯ 1:164).

Прасловенски назив за старијег мушког сродника најубедљивије се тумачи као хипокористик од **bratrъ* „брат“, уп. и лит. *batis* „отац (у тепању)“ од *brólis* „брат“ (SP 1.c.). На основу с.-х. *ба́џа*, мак., буг. *ба́те* „брат“ Трубачов одваја **bat'a* од **brat(r)ъ* и веже са праие. речју за оца **pH2ter-* (Трубачев 1959:195–196; ЭССЯ 1.c.), но већ с обзиром на значење ових јсл. речи, а и на с.-х. акценат, ради се о млађим образовањима од **брат**. Готово сви слов. примери своде се на присно обраћање; тим експресивним карактером објашњава се и нерегуларан гласовни развој (очување псл. **t' < tj* у источно- и западнословенском ареалу). Облик *баћун* „гломазан, неспретан човек“ из Црмнице вероватно дугује свој суфикс укрштању са **баћун** „велики сандук“ који бележи исти извор у истом крају (Б. Милетић, СДЗБ 9:263). Из словенског мађ. *ба́џа* „чика; старији брат“, можда и *báczi* „стриц, старији човек уопште“ (в. **бача**), али уп. **бач**. Уп. и **башта**², **баштина**.

баћак *баћак* т. „пударска колибица“ Хрв. Крајина (РСА).

- Нејасно.

Можда изведеница суфиксом *-(j)ак* од **бајта**.

баћир *баћир*, *-ира* т. „врста диње“ Неретва (РСА), Дубр., Раб, Црес (Skok 1:86); такође *бећир* „id.“ БиХ, Слав., Војв. (РСА).

- Свакако у вези са вен. *baciro* „врста диње бледозеленог меса, један од варијетета *Cucumis melo*“, позајмљено непосредно одатле или из заједничког (турског?) извора.

Skok 1.c. има само примере са *-a-* из Приморја и изводи их из венецијанске (и фурланске) речи, а за ову наводи тур. етимон *bakürë*, перс. порекла; уп. и тур. *bakûre* „прво воће у сезони“ (Redhouse). Уп. Vinja 1:31–32; Воерио 54. С обзиром на ареал, с.-х. облици са *-e-* могли би бити директно из турског.

баћокати *баћокаџи*, *баћокџам* impf. „базати, скитати, луњати; беспосличити и расипати новац“ Лика, Слав. (РСА), „гацати по благу“ Банија и Кордун (Петровић Д.), „ћаскати“ Лика (Ајцановић); *баћокало* т. „скитница, беспосличар“ Банија (РСА). — Од XVIII в. *баћокаџи* „ударати, куцати, кљуцати“ (?): Преспослен завргавши сикиру на раме вас дан по шуми баћокаш М. А. Релковић (РЈА).

- Вероватно експресивна варијанта од **батати**.

Нерегуларно образовање упућује на оноματοпејску креацију. Значење у примеру из Рељковића погрешно је дефинисано у РЈА, свакако је и тамо „скитати“. Уп. и **базати**.

баћук *баћук* т. „камен ивичњак, колобран; омален дежмекаст човек“ Лика (РСА).

- Нејасно.

Можда од нем. *Beistück* „бочни део“ у различитим техничким применама.

баћун *баћун*, *-уна* т. „корито за свиње“ Сутоморе (Skok 1:97b), *баћун* „корито за прање рубља“ Грбаљ (Lipovac-Radulović I).

- Од ит. *bacino* „лавор, карлица“ (Skok I.c. s.v. *bakvica*).

Завршетак *-ун* уместо *-ин* вероватно укрштањем са *баћун* „овећа стаклена флаша“ Грбаљ < ит. *boccione* „id.“ (тако Lipovac-Radulović I 21, која и значење „корито“ ставља под исти етимон). Овамо можда и *баћун* „велики сандук“ Црмница (Б. Милетић, СДЗБ 9:263), укрштено са *бајун* (в. **баул**).

баћушкање *баћушкaње* п. „пастирска игра“ Товаришево у Бачкој (РСГВ).

- Свакако у вези са **ћушкати**.

У истом селу постоји дечија и пастирска игра *ћушкање*, нека врста хокеја на трави, у којој се (дрвени или пустени) предмет који се палицама утерује у рупе назива *ћушка*. У Банату се та игра назива *велике ћушке* (Крел 2005:133–137, који наводи и друге називе: *крмача*, *чулање* итд.). *Ба-* експресивно, или од *об-*.

бау *бау-бау* / *бау-бау* интерј. за плашење деце НП Вук; за подражавање топовске пуцњаве; такође *беу*: *беу*, *беу* курјак НПр Босна (РСА); и као именица: *Нè*, *сине*, ту *има бау бау* Косово (Елезовић I), *баубау* т. „страшило, баук“: *Ево лупа баубау, буди добар Будва и Паштровићи* (Lipovac-Radulović II); глагол *баукајти* / *баукајти*, *-чѐм* / *-кaм* импф. „викати *бау*; рикати“ НПр Вук, Слав., *баукнујти* / *баукнујти* pf. „id.“ (РСА), *баукајти* импф. *Баућè срдaћ* Рогатица (Јахић), *беукајти* (*се*) / *беукајти* (*се*) „мукати (о говедима)“ БиХ (РСА); овамо вероватно и *бабау* т. [indecl.?] „вампир“ Свиница (Томић I).

- Интернационална оноματοпеја, уп. ит. *bau bau* „id.“; подражавање псећег лавежа“ (Skok 1:123), стгр. βαύζειν „лајати“ < [baw] поред [waw] > **вау**.

Уп. и Sadnik/Aitzetmüller 337 § 267. Овамо вероватно *бавкејати* „лајати“ НП градишћански Хрвати (Skok I.c.), можда укрштено са **кевтати**; није јасно да ли и *беук*, **бехук** „застрашивање“, уп. горе варијанту *беу*, *беу*. Уп. **баук** и **бауљати**. Уп. још **бебукати**.

баук *баук* т. „страшило за децу“ (Вук 1818; РСА), „млечни зубић“ (Вук), „чмичак“ Брач, „све што мили, гмиже“ Слав. (РСА), „страшило за пти-

це“: Побѡ сам двѡ-три бѡўка у шеницу да страшїм врѡне Загарач (Ћупићи), *Бѡўк* надимак и презиме Унац, Пакрац, *баўчак*, -чка dem. поет. „мали баук“, „зубић“ Шумадија (РСА), *баўчка* / *бўчка* f. „страшило за децу“ Косово (Елезовић I), *баўчка* „id.“ Врање, *бѡучина* / *баўчина* augm., *баўклија* „бубамара“: кад пане на момка бауклија (шакабака) говори јој три пута „Бауклија, гдје је моја јауклија?“ Зеница (РСА); деноминали *баўкаїи*, *баўкнуїи* (im)pf. „застраши(ва)ти“ (Вук 1818), *баўкаїи се* impf. „правити се бауком, прерушавати се у баука (у дечјој игри)“ ЦГ, *баўчиїи се* „id.“; хипокористици *бѡјо* m. БиХ, НП Слав. (РСА), *бѡја* f. (?) (Вук 1818; РСА), *бѡца* m., такође f. „ружна, рашчупана жена слична вештици; вештица“ Мостар, НПр, *баѡакуша* „id.“ Херц. (РСА); овамо вероватно и *бѡка* m. „баук, страшило“ Рожаје (Надџић). — Од XVIII в. *баучина* „свилена буба“ (РЈА).

• Вероватно поствербал од *баукаїи*, в. **бау**.

Облик *баўљина* f. „баук“ Гружа/Надигбар, ЦГ (РСА) указује на укрштање са **бауљати**, уп. **баја**¹ „оно што гмиже, буба“ које Skok 1:123 поистовећује са хипокористиком од **баук**. Хипокористичне основе *бај-*, *бац-* могле би бити и од синонимног **барек**. Овамо можда и **баурача**. За „млечни зубић“ уп. **бак**¹. За облик *баѡакуша* уп. **баѡак**.

баул *бѡўл*, -ўла m. „кофер“ (РСА), *бѡул* „ковчег од дрвета“ Пива (Гаговић); деминутиви *баўлїн*, *баўлић*, *баўлче* ЦГ, Далм. (РСА), *баула* f. „овећи ковчег (обично за девојачку робу)“ Ливно и Дивно (Рамић), *баўлина* m. augm./реј. Дубр. (Бојанић/Тривунац); такође *бѡјўл*, -ўла ист. Херц., *бауо*, -ўла Дубр. (РСА), *бѡ(j)уо*, -ўла „дрвени сандук са спремом“ сз. Бока (Мишић), *бауо*, -ула „велики оковани путнички сандук“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *бѡ(в)ѡ* Дубр. (Бојанић/Тривунац); и са -н: *баўн* / *баўн* „скриња, кофер великих димензија“: Скриња сам у невјестачкї баўн дуње да их ђеца не изїјѡ Загарач (Ћупићи), *баўн*, -ўна „id.“ Васојевићи (Стијовић), *бѡўн*, -ўна, *бѡјўн* Херц., *бѡвўн*, -ўна Цетиње (РСА); овамо и чак. *багўл* Црес (Skok 1:123).

• Од вен. *baul*, ит. *baule* „id.“ (Skok 1.c.); уп. мак. дијал. *бауло* „шкриња“, арум. *baulă* „кофер“ (Budziszewska 1983:25), алб. *baul* „id.“.

За порекло ит. речи в. DELI 125. За облике на -н уп. **баћун**.

бауљати *баўљаїи* impf. „ићи побаучке, нарочито о малој деци кад још пузе“ Шумадија (Вук), „id.“; милети, с муком ићи (о људима и животињама)“ Србија, Босна (РСА), Пива (Гаговић), „ићи полако, прикрадајући се“ Доњи Рамићи (Malbaša), *бауљаїи* „id.“; пузати (о деци); милети (о инсектима)“ Загарач (Ћупићи); *баўлаїи* „кретати се побаучке“ Пива (Гаговић), *бўљаїи* „пузати“ Златибор (Миловановић); поствербали *бауљ* m. „који

бауља“, бауљак, -љка „id.“, бауљач, -ача „id.“; лопов“ Гружа/Надибар, бауљача f., бауљанче n. dem. „дете кад почне да бауља“ Дучаловићи (РСА), бауљина f. „животиња која мили, гмиже (буба, змија)“ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Загарач (Тупићи), бауљина „змија“ Пива (Гаговић), бауљар, -ара m. зоол. „трчуљак, врста инсекта тврдокрилца из рода *Carabidae*“; такође бауљке adv. „бауљајући“ Србија, бауљки „id.“ ЦГ (РСА), йобаучке „четвороношке“ Прошћење (Вујичић).

- Нејасно.

Постоје разне могућности анализе: *ба(х)-уљати, изведено од ономотопејског корена *бѣх- (в. **бах**¹) као *намигуљити* од **мигати** (Skok 1:92; слично Влајић-Поповић 2002:259); уп. заст. *бахати* „лупати ногама“ (в. **банути**), или *ба-(х)уљати, у вези са **хулати**, **шуљати (се)**, са експресивним префиксом ба- (тако Бјелетић 2006:93–94, која пореди псл. **хaxuliti*), или декомпозицијом од **obb-xul'ati* „унаоколо се шуљати“ (Лома 2000:613). Уп. и синонимно **бушељати**. За облике *бауљки*, *йобаучке* уп. **баук** у значењу „све што мили, гмиже“.

-баунати в. бабун

баурав баурав, -а, -о adj. „који има густо мркобело руно“; одатле хипокористик (?) баура f. „таква овца“ Ј. Суботић (РСА), „раса оваца са таквим руном, кратког тела“: најстарија домаћа овца [у Срему] била је „ревуља“, затим „баура“ (из Румуније, названа у народу још и „дигаја“) Војв. (РСГВ), „шута овца“ Бачка (Вук; РСА), такође „крмача“: Јаше тута на баури тј. сврака на крмачи НЗаг (Вук 1818); *бауретина* augm. (RJA), баурџан, -џана m. „баурав ован“ Срем (РСА); овамо можда и ороним *Баурић* у Подрињу (RJA).

- Нејасно.

Понајпре **бахурав*, у вези са **башура** < *бах*- + *-јура* и даље са **бахор**, у том случају изворно *„трбушаст“, уп. *бушав* „id.“ s.v. **буша**. Реконструкција **бѣх-ur*- дозволила би и помишљање на *„тршав“, уп. у том значењу *бушав*, *бу(х)ав* (Влајић-Поповић 2002:242–243). Алоглотска етимологија није искључена (уп. горе податак о пореклу врсте из Румуније), но извођење из рум. *bour* „тур, *Vos primigenus*“ (Skok 1:164b s.v. *bivol*) изазива семантичке недоумице (сличност овце са — одавно изумрлим! — дивљим говечетом?). Пре би се могла поредити путујућа реч перс. *bōr* „жут, рић“ > тур. *bur* „id.“ > рус. *бурый* „мрк“, пољ. *bury* „тамносив“, свуда поглавито о животињи (коњу), уп. SP 1:453; Фасмер 1:249. Хапаксна семантика „крмача“ (ако је веродостојна, будући да потиче из загонетке) базирала би се на основном значењу *„трбушаст“ ← „надувен“, уп. и **басуљ**.

баурача баурача f. „ноћна птица, сова“ Војв. (РСГВ).

- Нејасно.

Можда од ономотопеје, в. **бау**, **баук**. Уп. и **бауљача**.

бауч „горњи део весла“, в. **баоча**, **балчак**.

баучити (се) *баучиџи се* impf. intr. „мрачити се, облачити се“ НПр, Нешто се баучи са запада, тј. спрема се за кишу Банија, *набаучиџи се* pf. „навући се, превући се облацима“ Дворска, „намргодити се, заузети став за борбу“ Слав., „клекнувши ослонити се на лактове“ Злакуса, *набаучиџи* tr. „рашчупати, разбарушити (косу)“ Дворска (РСА).

- Нејасно.

По РСА 1:338 било би метафора од *баучиџи се* „плашити се узајамно“, в. **баук**; или од **бавучиџи се < *obvŭčiti se* у вези са *облачиџи се*, **облак** < **obvolkъ*, за декомпозицију *о-* уп. рус. дијал. *болок*, или **баочиџи се* = рус. дијал. *балчиться* „превлачити се облацима“, нејасног порекла (Лома 2000:606). За значење из Злакусе уп. *баучки*, *йобаучке* s.v. **бауљати**.

бафи *баџи* m. pl. „зулуфи“ сз. Бока (Music), *баџе* f. pl. „id.“ (ЏДЛ), „залисци на лицу“ Дубр. (Бојанић/Тривунац).

- Од вен. *bafi*, ит. *baffi* „бркови“ (Music 132; Vinja 1:32).

У једини ит. *baffo*, уп. презиме **Баџо** у средњовековном Котору (Даничић).

бах¹ *ба̀х* m. „вика, бука; претња, застрашивање“: удари га бахом и ршумом — не би бахом из Клисуре тврде НП (Вук), Јер је љуто утучена раја | Од турскога баха и зулума НП Вук, Слав., Сарајлија, „предзнак, наговештај“: Ни од зоре баха, ни бијелога данка Дубр. (РСА), „испразан понос“ Брусје (Dulčići), узвик за плашење: Оливера (... Драгошу иза леђа): „Бах!“; такође *ба!* он из једног цбуна на ме: „Ба!“ (РСА); прилог *изубаха* „изненада, изнебуха“ Бока (Вук), НП, Љубиша, *изубаа*, *изуба*, *изубаишиџе*, *изубаишиџе*, такође *изубе-ха*, *изубеишиџе* ЦГ (РСА); *башина* f. augm. „бука, претња“: Сачувао те Бог ... од башине Чевске и дивљине Цуцке ЦГ (Вук); деноминали *баишиџи* impf. „плашити, застрашивати“: Ни абера, они нас тиме само баше Ускоци, *забаишиџи* pf. „id.“ НП, Љубиша, ~ *се* „зачудити се, изненадити“: Он се томе забашио ЦГ, *изубаишиџи* „изненадити“: Улазећи он их је изубашио ЦГ, ~ *се* „пренеразити се“ *ibid.* М. Миљанов, *изубашан*, *-ина*, *-шно* adj. „изненадан“ *id.* (РСА). — Од XVI в. *бах* „охол човек“ (RJA).

- Поствербал од псл. **bъxati*, **bъxoti* „ударати, ударити“, в. **банути**.

Уп. Skok 1:91 (од „ономатопејског корена **bъx-*“). Овамо вероватно глагол **баши-ти (се)** и у значењима „силити се, разметати се, хвалисати се“ и сл., в. тамо, али не и у значењу „порицати“ и сл., в. **бах²**. Значење „наговештај“ можда преко **ба* бат корака (који најављује нечији долазак). Као узвик за плашење треба разликовати од **ба¹**. Облик инструментала *бахом* могао би се, у неким случајевима, сводити на (преосмишљен) прилог **bъxътъ* „сасвим, уопште“, в. **бах²**. Уп. **изнебуха**.

бах² *bāx* adv. „сасвим, потпуно“, у одричној реченици „никако, баш никако“, самостално само песнички хапакс: Гдје прољеће вјечним пупи цвијеће, | Кому ноћни Ован бах не шкоди Тице, иначе у споју *бах мах*: А како је нарав људска по себи више зла него добра, тако они пушћају бах мах злу свакому — Нити што кому кажем, нити зашто питам; него пустио бах мах уобрази ... да изазивље сукобе, борбе, љубави Павлиновић (РСА); у предлошким сложеницама *џба(х)* „сасвим, врло“ Херц. (РЈА), *убах* „свакако, управо“; „непрестано“ Истра (Skok 1:91 s.v. *bāh*), *џрџуба* „доста, прилично“ Лика (Вук), *џрџуба* „id.“ Пољица, Врчевић (РЈА), Бања Лука (Skok 1.c.); и као именица т. „порицање“, само у изразу *ударити у бах* НПр; деноминал *башишти* impf. „порицати; тајити“ књиж., Жупа (РСА), *баши*м Лужница (Ћирић), *башии*м „тајити, прикривати“ Лесковац (Митровић), Јабланица (Жугић), *баши* 3. sg. „id.“ Тимок (Динић I); *забашишти* pf. „порећи, одрећи“ (Вук; РСА), „затајити, утајити“ НП, Сокобања, *забашишти* заст. (РСА), *забаши* 3. sg. „id.“ Тимок, *џобаши* ib. (Динић I), (*џо*)*баши* побъшил дуг Бучум и Бели Поток (Богдановић I). — Од XIV в. стсрп. *бъхъ* / *бахъ* у обртима типа *ни оуъ въхъ / на въхъ* „никако“, *оудрити оуъ въхъ* „порицати“, *завъшити* pf.: *џо даа дс-бровчанинъ сръвинъ свое имание њ вефъ, ако мѡ запши сръвинъ и рече: неси ми дааь* (Даничић).

- Од посл. (?) **bъхъ*; уп. рус.-цсл. *бъхъ* „сасвим, уопште“, даље стсл. *бъхъма*, *бъхъмъ*, цсл. *боухъма* итд., стсл. *въшии* „id.“ (SP 1:464; уп. и Skok 1:91); в. **бах²**.

Реч је у руско-црквенословенском јсл. порекла и нема живих рефлекаса изван с.-х. језика, али се ипак сматра старом и пореди са швед. дијал. *bus* „id.“ (SP 1.c.; од праие. **bhus-*?). За могућност да се у модерном језику чувају, преосмишљени, одрази горенаведених стсл. прилога са -м- уп. **бах¹** и **богме**. Облик *зашишти*, који се регуларно развио, испадањем слабог полугласника, из **zabъšiti* (Skok 1.c.), није потврђен у савременом говору. За значење „тајити“ уп. и *забашишти* s.v. **башура**.

бахат *bāxatī*, -а, -о adj. књиж. „обестан, осيون, надмен“ (РСА), *баати* „охол“ ист.-бос. Ере (Реметић), *бāxatīo* adv., *бахатити се* impf. „разметати се, шепурити се“, *бахатиац*, -хаца т. „бахат човек“, *бахатилук* „бахатшост“ (в.)“, *бāxatīoсī* f. „обест, осиюност, надменост“ (РСА).

- Недовољно јасно.

Слн. *bahāt* „хвалисав“ (Pleteršnik 1:9), поред слн. *bāhati se* „хвалисати се“, длуж. *bachaś* „id.“, указивало би на посл. **bahatъ* (тако реконструирше ЭССЯ 1:134–135 укључујући, уз резерву, и чеш. *bachatý* „дебео, трбушаст“, уп. **бахор**; SP 1:180 s.v. *bachati* 2 „хвалисати се“, различито од *bachati* 1 „лупати“!) — под условом да слн. реч није позајмљена из српско-хрватског, у којем случају би се могло помишљати и на **bъхатъ* од **bъхъ* „разметљивост, осиюност“ > **бах¹**, уп. у Васојевићима

сложени придев *сило-баџиан* „охол, уображен“ < *-*bъхътънъ* s.v. **бахати**, в. Влајић-Поповић 2002:251. Уп. и **банути**, **бахорити**¹.

†бахати в. банути.

бахор *ба̀хор* т. „трбух“ Сентандреја, *ба̀ор* „бураг код преживара, шкембе“: Кад се лети закоље овца, остави се „шкембе“ („баор“) са храном у њему Левач, од извађене утробе баца се само баор (баориште или пашиште) Левач и Темнић, *ба̀орџиџиџе* п. „бураг, пашиште; унутрашња покожица бурага“ *ibid.* (РСА), *баорџиџиџе* „сточни желудац“ Гораждевац (Букумирић I), *баорџак* т. „неки део у утроби заклане животиње“ Косово (Елезовић I); придев *ба̀храјџи*, -а, -о „трбушаст“ Сентандреја (РСА).

• Од псл. **bahorъ* / **bahorъ* (поред **bahurъ*); уп. слч. *bachor* „трбух; нешто округло, надувено“, стчеш. *bachorъ*, чеш. *bachor* „(предњи) желудац код преживара; трбух код човека“, *bachorice* „врста кобасице“, поред буг. *бахур* „дебело црево“, дијал. *бахур* „округли суд са уским грлићем; надевена кобасица“ (ЭССЯ 1:136–137; SP 1:181).

Уп. Vaillant 4:650–651, од глаголског корена **bah-* у значењу „надимати се“ (SP I.c.) или „ударати“ (ЭССЯ I.c.); заправо би се прво значење сводило на друго. Овамо вероватно и **баор** „мало дете“ Косово, в. тамо. Пада у очи да је на с.-х. терену реч ограничена на подручје косовско-ресавског дијалекта, са којег је изгледа у Великој сеоби пренесена у Угарску (*ба̀храјџи* синкопом од **bahorџи*?), но за потврде из Сентандреје треба, с обзиром на значење, допустити и слч. утицај.

бахорити¹ *ба̀хорити* impf. intr. „бајати“, тр. „лечити“: Нешто ме је забољела глава | Нег’ ми зови бахорицу мајко | Да би мене младу бахорила Бока (Вук; РСА), Дубр.; поствербал (?) *ба̀хор* т. „чаробњак, вештак“, *ба̀(х)орица* f. „бајалица; биље за бахорење“ Пољица, *ба̀орица* „бајалица“ Огулин (РСА), *ба̀хорник* т. „бахор (в.)“ (RJA), *ба̀хорница* f. „бајалица; биљка чаробајка *Cirsea lutetiana*“, *ба̀орница* „бајалица“, *ба̀хорија* „чаролија“, *ба̀хорство* п. „id.“, придев *ба̀хорскџи*, -а, -о (РСА), сложеница (?) *ба̀хорџерник* т. „бахор (в.)“ (RJA). — Од XVI в. *бахорити* хрв. лексикографи (RJA).

• Од псл. **bahoriti*; уп. слн. *bahoriti* „бајати“, чеш. дијал. *bahoriti* „брбљати“, рус. дијал. *бахорить* „id.; разговарати; оговарати“ (SP 1:181).

Псл. глагол изводи се експресивним суфиксом *-or-* (уп. **говорити**) од пие. корена **bhā-* < **bheH₂-* „говорити“ (в. **бајати**), посредством (опет експресивног) коренског проширења на *-x-* које би заиста било посведочено у **bahati* „хвалити се“ (тако Skok 1:92; SP 1:180, док ЭССЯ 1:134 изводи то значење из „ударати“ и изричито одбацује везу са **bahoriti*); уп. **бахат**. Vaillant 4:651 повезује редак тип на *-oriti* са деноминалима на *-ariti* од *nomina agentis* на *-arъ* (*сџиражарџиџи* и сл.), међутим *-orъ* пре указује на *nomina actionis* ономотопејског карактера (**жубор**, **жамор**, **лахор** итд.), уп. рус. дијал. *бахоръ* „јак ветар“ (SP 1:182), слн. *bahorin* „вазду-

шни вртлог, ваздушни стуб“. Са друге стране, може се помишљати и на деноминал од **bahorъ / -orъ* „трбух“ (в. **бахор**), са изворним значењем „говорити из трбуха“: трбухозборство је техника којом се радо служе врач-шарлатани. Уп. и **бахорити**².

бахорити² *б`ахориџи* impf. „угађати некоме; пазити, мазити некога“ (?) Бахори га [оронулог старца] као мало дијете — Баба каже дјетету које се око ње умиљава: „Хоћеш да те баба бахори?“ Дубр. (РСА).

• Можда исто што и **бахорити**¹, са развојем значења „лечити (враџбинама)“ → „угађати“.

Није искључена ни независна творба од **bahati* „ударати“, уп. (*о*)*башуриџи* (*се*), *обашкаџи* (*се*) „мазити се, умиљавати“ у Васојевићима (СТИЈОВИЋ); за развој „ударати“ → „мазити“ в. Влајић-Поповић 2002:265. Уп. и **баор**.

бахт *б`ахџи* т. „срећа, судбина“ НП Босна, Зеница, Бољи је драм бахта него ђемија воска НПосл Босна (РСА), такође *б`аџи* „id.“ Србија (Вук 1818; РСА), Косово (Елезовић I), *б`аџи* Призрен (Чемериќић); ређе *б`аќиџи* Шумадија, *б`афџи* ЦГ; изведенице *б`ахџиџија* т. „срећник“ НП Босна, *б`афџиџија* „id.“ ЦГ; придеви *б`ахџиџан*, *-џина*, *-џино* „који има среће; који доноси срећу“ Босна, *б`аџиџан*, *-џина*, *-џино* „id.“ ЦГ (РСА), *безб`аџиџан*, *-џина*, *-џино* „худе среће, несрећан“ ⇒ *безб`аџиџник* т., *безб`аџиџница* ф., *безб`аџиџиче* п. „који, -а, -е нема среће“ Косово (Елезовић I), *бахџиџи*, *б`аџиџи* indecl. „срећан“ Босна, Србија (РСА), *б`еџиџи* Пива (Гаговић), *б`аџиџија* т. „срећник“ (Вук), Левач, Тимок, Хомоље ⇒ *б`аџиџиџасџи*, *-а*, *-о* adj. Лесковац (РСА), *б`аџиџина*, *-џинџе* ф. „судбина; срећа“ Драгачево (Ђукановић II), *б`аџиџив*, *-а*, *-о* adj. „срећан“ Пива (Гаговић), *б`аџиџив*, *-џива*, *-џиво* Чумић (Грковић); сложеница *неба(х)џи* „несрећа“ НПр, НП Босна, Србија ⇒ *неба(х)џиџи* adj. indecl. „који нема среће, који не доноси срећу“ Шумадија, Босна; овамо и *б`аџиџуна* ф. „срећа“ зап. Србија, *б`аќиџуна* „id.“ Ниш (РСА).

• Од тур. *baht* „id.“, *bahtli*, перс. порекла (Skok 1:92; Škaljić 112–113). Балкански турцизам, уп. мак. *б`аџиџија*, буг. заст./дијал. *бахт*, алб. *baht*, дијал. гег. *baft*.

Турска реч је од нперс. *bāxt* (Stachowski 1998:34; Tietze 1:264), прасродне са **бог**, **убог**. Облици *б`аќиџуна*, *б`аџиџуна* можда од тур. *bahtina*, dat. са посесивним суфиксом 3. sg., уп. нпр. *bahtina küsmek* „јадиковати над сопственом несрећом (досл. расрдити се на своју срећу)“. Усамљено *алабакџиџана* „случај, срећа“ Ускоци (Станић) можда од тур. **Allah bahtina*, што би значењем одговарало изразу *На божџи б`аџи* Косово (Елезовић I).

бахтати *б`ахџиџиџи*, *б`ахџиџем* / *б`аџиџиџем* impf. „ићи тешким ходом, трупкати; брекати“: за њима бахће Арбанас — Бахће дишућ, кô вијор да ломи на клисури

крељут (РСА), ~ се „*бахџаџи се* (в.)“, *бахџџи*, -*џм* „јести“: Бахтај ту и шути! Рожаје (Надџић), чешће *бахџаџи*, *бахџџм* „трескати, лупати; трупкати; брекати“ Буковица, Босна, Под грудима им лупа, бакџе, игра — Ко то бакџе око куће Банат (РСА), „газити снег“ Прошћење (Вујичић), *забахџаџи* pf.: забакташе мазге — забакта коњ у авлији (РСА), *убахџаџи* „утапати, угазити“ Ускоци (Станић), *бахџаџи се* „радити с тешкоћом, (за)маја(ва)ти се“: Ко ће да се бакџе у благу код кола (РСА), *бахџе се* 3. sg. „мајати се“ Црна Река (Марковић I), *бахџе се* „трудити се узалудно, бактати се“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *набахџаџи се* pf. „добро се најести“ Драгачево (Ђукановић II); изведеница *бахџало* m. „који јако бакџе кад хода“ Бачка; такође *бахџеџи* / *бахџеџи* / *бахџиџи*, -*џџм* impf. „лупати“: Нова тара, | Нови нити, | Вас дан бакти: | По сто лакти НП Срби Граничари, „буктети“: ватра бакти Дубица на Уни, *забахџи(је)џи* pf. „затрупкати“: Ал се чује бакат низ чардаке: | забактише чизме и папуче НП (РСА), *бахџиџи* impf. „лупати поткованим чизмама“ Доњи Рамићи (Malbaša), *бахџеџи* (?), -*џм* „застрашивати, брецати се“: Кад почне да бахти, а ти му реци: муч ЦГ, *забахџеџи* pf. „почети се издирати, натресати“ *ibid.* (РСА); овамо вероватно и *бахџаџи се* / *бахџаџи се*, -*џм се* impf.: Миливоје љвијек ва̀кџ се ба̀кџ, џн-је-во̀лијо нѐшто да мајстџрише — Милош се ба̀кџа око-сво̀га по̀сла ист.-бос. Ере (Реметић). — Од XVI в. *бахџаџи* „лупати ногама“ (RJA).

• Од псл. **бахџати* „(шумно) ударати“; уп. буг. *бахџа* „тући, ударати“, дијал. *бахџам* „,id.; ходати“, слн. *бахџати се* „мучити се“, пољ. *bachtać*, -*там* „пујдати, подбадати“, словињ. *bahȋtas*, -*џџм* „,id.“, укр. *під-бџхџати*, -*џаю* „подбости“ (SP 1:464–465; ЭССЯ 3:115; Skok 1:91).

По пореклу интензив на **-џт-* од **бах-ати* > *бахџи* (в. **банути**). За варијанту на *-џџи* SP I.c. наводи још само полеско *бахџџм* „ударати, лупати“, уп. још чак. *бахџеџи*, *бахџеџи* „ходати на врховима прстију“ Лумбарда (Skok 1:92 s.v. *bahùljati*), премда се значење не подудара; ЭССЯ 1:137 ставља с.-х. *бахџеџи* под **бахџџи*. Овамо можда *силобаџиан*, -*џна*, -*џно* адј. „осион, груб“ Пива (Гаговић), *силобаџиан* адј. „охол, уображен“ Васојевићи (Стијовић): **silo-бахџџи-џџџ* (?). Експресивна варијанта од *бахџаџи*, *бахџаџи* може бити **бакџати**. У облику *бахџаџи се* -*џк-* вероватно метатезом од *-кџ-*, али уп. и **баџокати**. Због коренског вокализма није јасно спада ли овамо мак. *бахџа* у значењу „гацати“; у значењу „брбљати“ вероватно се своди на псл. **бахџати*, в. **бат³**, **бахат**. Уп. и **буктати**.

бахуљача *бахуљача* f. „ћубаста шева, *Galerida cristata*“ Далм. (РСА), *бахуљичица* dem. „,id.“ Стулић (RJA). — Од XVII в. *бахуљача* „шева, шеврљуга“ Бела (RJA).

• Нејасно.

Можда од **бахуља*, у вези са **багља**, између осталог „ћуба“, в. тамо особито мађ. *boglya* „птичја ћуба“. Skok 1:92 изводи од *бахуљати* > **бауљати**: за шеве је карактеристично да велики део живота проводе крећући се по тлу. По Даничићу RJA 1:154 од корена **bas-* „зујати“ (семантички неуверљиво, фонетски немогуће). Уп. и **баурача** „сова“.

баца *ба̀ца* f. „овца уопште“ Пирот, назив за овцу без белега на глави Васојевићи (РСА), „ситна овца жућкасте главе“, фиг. „ситна, неугледна, кржљава женска особа“ Ускоци (Станић), *ба̀цко* m. назив за овна Ресава, Пирот, нераста (РСА), *ба̀цко* општи назив за овна Пирот (Златковић I) „приглуп човек“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бѣцко* назив за овна Лозан (Јоцић), *ба̀цак*, *-ца* „бео ован без белега на глави“ Сврљиг, *ба̀цкоња* „id.; глуп човек“ *ibid.*; *ба̀цан* „бацак (в.)“ (РСА), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ба̀цаљ* „ситан ован коме је предњи део главе жућкаст; ситан ован уопште“, фиг. „ситан, неугледан човек“ ⇒ *ба̀цаљче* n. „брдско јагње“, фиг. „ситно дете“ Ускоци (Станић); *ба̀ц* interj. за вабљење оваца Босна (РСА), *баце*, *баце* / *бац*, *бац* Лозан (Јоцић).

- Нејасно.

Уколико се *a* у коренском слогу своди на полугласник (на шта указује именица из Лозана, али не и тамошњи лик узвика), могућа је веза са *бѝца*, *бѝцко*, *бѝц!* итд. s.v. **бицати се**, уп. даље **букати се**, **бик**, **бак**². У сваком случају, вероватно је крајње ономатопејско порекло, што не мора значити да је именица изведена из узвика, а не обрнуто. Кад је реч о дозивању оваца узвиком *ба̀ц*, може се поредити и рум. *baț* „(пастирски) штап“, в. **бацелъ**, **бат**¹. Хомонимија са узвиком *бац!* од **бацати** „убадати“ биће случајна. Није јасно спада ли овамо *бр̀ца* f. „раса оваца“ Војв. (РСГВ), „ситна брдска овца“ Ускоци, Дробњак, *бр̀цаљ* m. „бацаљ (в.)“ Ускоци (РСА), са развојем секундарне вокалске ликвиде по испадању полугласника, или је посредни изведеница од **брдо**, са суфиксом према *ов-ца*.

бацати *ба̀цајати*, *-ам* impf. „помало убадати“ (Вук 1818), „пробадати, жигати“, *ба̀ц* interj. у глаголској служби „боцни“: Бац једном, бац другом, не може се више трпјети ЦГ, *ба̀цнути* pf. *ibid.* (РСА), *бѣцнем* „бости помало“ Лесковац (Митровић), Врање (Златановић), *бѣцне* 3. sg. „убости; пецнути, дирнути; посадити“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), „убости“ Тимок (Динић I), *ба̀цајати* impf. dem. ЦГ (РСА), *ба̀цкам* / *бѣцкам* / *бѐцкам* Лесковац (Митровић), Врање (Златановић), *бѣцка* 3. sg. „боцкати; садити“ Каменица код Ниша (Јовановић В.), Тимок (Динић I), *ба̀цајати* „чистити зубе“ Жумберак катол. (Skok 1:192), *ба̀цкало* m. „заједљива особа“, *ба̀цкалица* f. „id.“ ЦГ, „ланцета, справа за отварање вена“, *ба̀цка* „рилица; мала бодља“ Србија (РСА), *бѣцка* „бодља; гвоздени шиљак на врху“ Врање

(Златановић), *бацкав* adj. „бодљикав“, *бацкавица* f. „ланцета“, *бацкош* m. „бацкало (в.)“ Банат (РСА).

• Деминутив од **бости**.

Творбени тип као **трцати** од **трти**. Skok I.c. полази од продужене основе **bad-* у **бадати**¹, али доследно *ь* у говорима где се тај глас чува указује на редуковани степен глаголског корена **bьd-*, уп. и слн. *becáti* „гурати“. Уп. још **бадрцати**.

бацель *бацель* m. „стабљика зељасте биљке; батво; бадрљак“ Хрв., Книн, *бацельак*, *-љка*, „id.“, *бацельика* f. „стабљика дувана“ хрв. Крајина, *бацельаџи се* impf. „пуштати стабљике“ Книн (РСА).

• Нејасно.

Можда у вези са **бости**, за значење уп. *бадиџи*, *бадаљица* s.v. **бадати**¹, за *-ц-* **бацати**, **боца**¹, слн. *bódcati* „проницати“, али је у том случају образовање нејасно. Или (рани) романизам, у крајњој линији од лат. *bacillum* „штапић“ (одакле неологизам *ба(к)цил*), са развојем лат. [kil] > [cěl] у духу друге палатализације, уп. **бачкио** и посебно значење порт. *bacelo* „изданак винове лозе“ (REW 870). Уп. и рум. *баџ*, множина *béțe*, са чланом *bețile* „сламке, стабљике“ (у крајњој линији од слов. **bьtь*, в. **бат**²). Другог порекла биће *бацельика* f. „различак *Centaurea scabiosa*“ Го-спић (Šulek) с обзиром на синоним **васиљак**; уп. **бациљати**.

бацигати „брбљати (и сл.)“ в. **бациљати**.

бациљати *бациљаџи* impf. „марити, обраћати пажњу на ситнице, мучити се, једити се“ Бос. Грахово (РСА), *бациљаџи* „id.“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бациљаџи* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *бацилаџи* сз. Бока (Musić), Конавли (Kašić), *бацилаџи* Пољица, *бацельаџи* „бунцати (у грозници)“ Далм. (РСА), *бацельаџи* „id.“; секирати се“ Брусје, Вргада, Сплит (ČDL), *избацелаџи се* pf. „изланути, бубнути“ Вис (Vinja 1:31).

• Од вен. *bacilar* „трабуњати, булазнити“ (Skok 3:557; Vinja I.c.).

Вен. реч своди се на лат. *bacillare* „поводити се, клецати“, одакле и ит. *vacillare* „id.“; бити смушен, пометен“ > *вачелаџи* „бунцати у грозници“ Дубровник (РСА), *вачелаџи* „id.“; трабуњати“ *ibid.* (Бојанић/Тривунац). Развој значења у „бринуту“ преко „бити узнемирен“. Vinja I.c. ставља овамо *бацигаџи* impf. „брбљати; закерати; говорити ружне речи“ (РСА), *бацигаџи* „водити рачуна о нечему, бринути се“ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бацигав* adj., *бацигавац* m. „бацигав човек“ ЦГ, *бацигов* „id.“ (РСА); за значење „дувати (о ветру)“ в. **бацити**. За фитоним *бацельика* који Skok I.c. уз резерву ставља овамо в. **бацель**.

бацити *бациџи*, *-џм* / *бациџи*, *бациџм* (се) pf. „хитнути“, *з-/за-/из-/на-/над-/од-/џо-/џод-/џре-/раз-/у-/уз-бациџи*, *бацаџи*, *-џм* (се) impf., *џо-/џоз-/џо-раз-бацаџи* pf. (РСА; РМС), *бацаџње* n. „врста хватања рибе“ Стон (РСА), поствербал *добац* у изразу *на добац* „колико се може

руком добацити“ Лика (RJA), *бацалица* f. „врста рибарске мреже“, *бацаљка* „дечја играчка за бацање каменчића“ БиХ, „начин бацања пиљака у игри“, *бацач* m., *бацачица* f., *баца̄р* m. „рибарска справа“, *бацањ*, *-цања* „поскок“ Лика, „кошар, корпа без дна којом се хвата риба“ ⇒ *бацавати* impf. „ловити рибу бацњем“ Осијек, *баца̀нија* f. „чини“; *бацнути* (се) pf., *баца̀вати* impf. (РСА), *баца̀вати* Косово (Елезовић I), *баца̀кати* (се) ⇒ *баца̀кало* „који се ногама бацака; који се размеће новцем“ Војв., *баца̀кнути* (се) pf., *баца̀кнути* се; такође *ба̀чити* / *ба̀чи́ти* „бацити; родити, ојагњити, отелити и сл.“ НП Вук, ЦГ (РСА), *ба̀чи́ти* Загарач (Ђупићи), *ба̀чати* (се) impf. ЦГ ⇒ *ба̀чав* adj. „који се рита (о коњу), *ба̀чевати*, *ба̀чујем* „бацати“ НП, *ба̀чавати* „id.“ НП; овамо вероватно и *ба̀ча* f. „шљака, згура“ Вареш (РСА).

• Од псл. дијал. **baciti* (**bacati*, **bacnǫti*); уп. чеш. *baciti* „бацити; ударити“, *bácnouti* „ударити; опалити“, дијал. *bacnut* „пасти“, слч. *bacnut* „ударити; бацити, гурнути; пасти“, чеш., слч. *bacati* „бити, тући“, чеш. дијал. (мор.) *bácat* „гађати“, пољ. *bacnąć* „лупити, пасти уз слаб одјек“, рус. *ба́цать* „лупкати“, дијал. и „гађати“ (ЭССЯ 1:118–120; SP 1:174).

Варијанта **бачити** претпоставља корен **bak-*, који је највероватније превој дужења од **bok-*, уп. **бок** и тамо разна значења глагола **bočiti se* која се делом подударјају са семантичким распонем овог глагола: „ударити, гурнути; померити се у страну“: Он се баци с десна на лијево, | А мимо њег копље пролетило НП БиХ, „праћкати се“: делфини ... се бацају Крлежа, „кривудати, не ићи равномерно“: точак се баца, „кривити се, (из)бочити се“: дрво (јелово) ... не баца се и не да се савијати, „повити“: рогови у њих [волова] беху као у јелена ... а врхови беху бачени награ“ (РСА). Посебно је индикативан паралелизам код изведеница на *из-*: *избочити* (се): *избачити* се „истурити се, надићи се“ Ускоци (Станић), *изба̀чити* „нагло померити, покренути напред или у коју другу страну неки део тела, истурити; истурити, избочити“ (РСА), *изба̀чавати* се „кривити се (о косишту)“ ист.-бос. Ере (Реметић), уп. и **-балабачити**. Рефлективно и интранзитивно значење (наглог) померања у страну, кривљења (где улогу објекта има сам субјекат или део њега) чини се овде старијим од праве транзитивне употребе у којој је објекат хитац (камен и сл.). За однос **bacati* : **baknǫti* уп., са сличном основном семантиком, **лецати** према **lek-ǫti*; основу са *-c-* као резултатом друге палатализације Skok 1:85 објашњава из императива *баци*. Узвик чеш., слч. *bác!*, пољ. *bac!*, рус., укр., блр. *ба́ц!*, такође лит. *bàc!*, све ономотопеје за удар (при паду) „буп, трас! (и сл.)“ биће пре поствербалног порекла него што би глагол био из њега изведен, како се то претпоставља у SP I.c., док се у ЭССЯ I.c. реконструирше **bodьsati*, у вези са **бости**, **боцкати**. Та тумачења која нуде два прасловенска речника тешко су прихватљива већ стога, што оба остављају без објашњења облик са *ч*, од којег свакако треба поћи. Махекова претпоставка (наведена у SP I.c.) да је посреди интензив на *-sati* од **batati* „ударати“ тешко се може поткрепити постојањем варијанте *ба̀чати* се, *ба̀чавати*

се „бацити се / бацати се, трзати (о пушци)“ ЦГ, јер је ова по свој прилици настала или укрштањем са **батити, батати**, или регресивном деривацијом од *баћакати* (*се*) impf. „бацати се“ *ibid.* схваћеног као **баћ-ја-ка-ћи* (уствари < **бац-ја-ка-ћи*). Формално је могућа веза са чак. *бакнути* „(по)љубити“, мак. *баци, бакне, буг. баџам / бакам, баџна / бакна*, коју претпоставља Skok 1.с., в. **бакити**, али семантички неизвесна (изворно ономотопеја за гласан удар, додир, као **цмокнути**?). Није јасно спада ли овамо *баџгати* „дувати час с једне, час с друге стране (о ветру)“ Дубр. (РСА), с обзиром на то да исти лик долази и у другим значењима, уп. **баџљати**. В. и **кобацати (се)**.

бач *баџ, баџа* т. „старешина бачије“ Дробњак, Пирот, „учесник у бачији“ Звижд, „пастир који се на бачији брине о мужи и преради млека“ Заглавак, Крајиште и Власина (РСА), *баџ* „*id.*“ Тимок (Динић I), Пирот (Живковић), Лужница (Ђирић), Призрен (Чемерићи), „првак у нечем“: Ову годину ја сам баџ у село сас пченицу Црна Река (Марковић I), придев *бачев(ски)*; *бачевина* f. „катун; зграда у њему за мужу, прераду и чување млека“ Крајиште и Власина, „данак спахији на бачијску стоку“ Пољаница и Клисура, „место где су раније биле бачије“ (РСА), *бачевина* „млекарник“ Косово (Елезовић I), Мрче (Радић), Гораждевац (Букумирић II), *бачевина* Косово (РСА), *бачевина* „провођење времена на бачији“ Крива Феја (А. Белић, СДЗБ 1:383), *бачевийице* п. „место где су раније биле бачије“; *баџар* т. „учесник у бачији“ Хомоље, Бољевац, *баџарица* f. „жена бачарева“ Бољевац, *баџарка* „*id.*“ Хомоље, „овца или коза музара“ Тупижница, *баџило* п. „катун“ Врање, „зграда у њему за мужу, прераду и чување млека“ *ibid.*, Горња Морава и Изморник (РСА), *баџило* „стан, бачија“ Призрен (Чемерићи), *баџица /-ика* f. „бачева жена; жена која на бачији музе стоку“ Скопска ЦГ (РСА), *баџица* „*id.*“ Мрче (Радић), Гораждевац (Букумирић II), *баџина* „**бачија**, летње сточарско насеље у планини, катун“ (Вук; РСА); деноминал *бачевати, бачујем / бачевам* impf. „бити учесник у бачији, држати стоку на бачији“ Крајиште и Власина „према утврђеном реду одређено време мусти сву стоку на бачији“ Заглавак, Пирот (РСА), *бачевати* „бавити се прерадом млека“ Мрче (Радић), *бачевати* Гораждевац (Букумирић II), *бачује* 3. sg. „живети (на масној храни) на бачији; извући дебеле батине“ Пирот (Златковић II), *бачева* „мусти стоку на бачији према утврђеном реду; организовати бачију“ Тимок (Динић I), *бачувати* „учествовати у бачији; држати стоку на бачији; мусти је према утврђеном реду“ Лужница и Нишава, „бити бач“ (РСА). — Стрп. **Бачь** ЛИ XIV в. Метохија (Даничић; Грковић М. 1986:27).

• Карпатско-севернобалкански пастирски термин нејасног порекла, уп. мак., буг. *бач*, слч. *bač*, пољ. *bacz*, рум. *basiu* „старешина пастирског ста-

на“, алб. *baç* „id.“, *báxho* „id.“; бачија“, мађ. *bács* / *bacsá* / *bacsó* „овчар“ (Skok 1:85; уп. Станишић 1995:68–69).

Најпре можда, заједно са **Бач** и **бачија**, преко **боач* (уп. **бан** < *боан* < *бојан*), од сттур. (аварске?) титуле **baγači*, вероватно стиран. порекла, од истог ие. корена као **бог**, **богат**, уп. срперс. *b(a)g* „господин“, согд. ЛИ *bxč* итд.; источно- и западно-словенска реч **bogačъ* „богаташ“ могла би одражавати исти иран. предлогак, на-слоњен на слов. суфикс *-ačъ* (ЭССЯ 2:157 просуђује ову реч као исконкословенску). Уп. и значење из Црне Реке, које указује на изворну семантику богатства. Многи су у *бач* видели могућ старобалкански реликт (тако Skok I.c. трачки) не предлажући конкретан етимон. Са конкретним, али тешко прихватљивим предлогом истуипио је В. Э. Орел (СБЯ 1983:210–211, уп. и Orel 13): иако признаје алб. *baç* за славизам, он претпоставља крајње албанско порекло овог термина, полазећи од алб. *bac* „старији брат, ујак“, које своди на протоалб. **batja* сродно са слов. **bat'a* „старији брат“, в. **баћа**; при том занемарује кратак вокализам у албанском, који се не подудар са слов. *a* < ие. **ā* и презуима из ЭССЯ 1:164 извођење слов. речи из **pH₂ter-* „отац“, које би било сасвим проблематично чак и кад се она не би убедљиво тумачила као хипокористик од **brat(r)ъ* < ие. **bhrāter-* < **bhraH₂ter-* (уп. SP 1:197). Пре ће бити у праву Skok I.c. када претпоставља да је алб. *bac* позајмљено посредством грчког (нгр. *μῆλτιος* „уважени старац“ Епир) из јужнословенског. Према расположивој евиденцији, исходиште пастирског термина *бач* треба тражити не на Балкану, него на истоку, у турско-татарским или иранским језицима. Облик *бачило* претпоставља постојање глагола **бачийи*, који међутим није посведочен, уп. и мак. (?) *бачилииџе* „катун“ Кичевија, северна велешка села (РСА).

Бач *Бач*, *Бача* т. село у Бачкој, сз. од Бачке Паланке, презиме *Бачанин*, *Бачлија* id., ктетик *бачки* adj., *бачки* adv., *Бачка* f., у *Бачкој* loc. северни део Војводине између Дунава и Тисе, етник *Бачванин* т., *Бачвани* pl. ⇒ *бачвански*, презиме *Бачвански*, *Бачванче*, *-еџа* п., *Бачванка* f.; *бачванка* „врста народног кола“, етник *Бачкуља* реј., *бачкуља* име крави Поцерица, Банат, име кокошки Шапчанин (РСА). — Стерп. (**мѣсто**, **мѣга**) **Бачь** XVI–XVII в. (ГлСУД 42:124), (**земля**) **Бачька** (ibid.; Даничић).

- Од мађ. *Bács*, имена некадашњег средњовековног града на месту данашњег Бача.

Мађ. топоним помиње се од почетка XII в. (1111. *Bache*), а нешто доцнији записи омогућују да се реконструише његов развој преко **Vaacs* (1252. *Vaach*) из **Vaγacs* (око 1170. *Παγατζίου* Јован Кинам). Изводи се од сттур. титуле *baγa* преко ЛИ (Kiss 71). Пре него ЛИ могла би то бити (аварска?) варијанта исте титуле **baγači*, с обзиром на обичај, карактеристичан за номадске народе, да се за име управног средишта узима неизмењен назив управника, уп. рус. *Астрахан* од хазарског *As-tarxan* „управник (*tarxan*) Асâ (Алана)“, в. Абаев 3:277. То отвара могућност везивања са **бач**, в. тамо и за вероватно иран. порекло сттур. речи. Придев *бачки* изворно је значио припадност самом граду Бачу, но како је овај у сред-

њем веку био средиште Бачке жупаније, мађ. *Bács (vár)megye*, ктетик је у женском роду прерастао у хороним и почео се односити на целу област. У *Бачванин -в-* се објашњава рефлектовањем геминате: **Баччанин* < *Бачк-* + *-јанин* (Loma 1994:19). Skok 2:346 s.v. *Máčva* исправно изводи *Бачка* од имена жупског града *Бач*, а 1:85 од пастирског термина *бач*.

бача *бáча* / *б̂ча* т. „отац; најстарији мушки члан породице; стриц, ујак, старији брат“ Војв. (РСГВ; РСА), „свекар“ *ibid.* (Вук; РСА).

• Повратна позајмљеница од мађ. *bácsi* „чика, старији човек“ < слов. **bat'a* (в. **баћа**).

Skok 1:86 убедљиво објашњава мађ. реч из панонскословенског, но 1:85, у посебној одредници *bača*, с правом одбацујући Даничићево извођење од *бач* (RJA 1:141), за Вукову потврду из Војводине не помишља на мађаризам, нити је доводи у везу са *баћа*, већ је схвата као домаћи хипокористик од турцизма *бабо*; на исти начин мађ. реч тумачи EWU 67.

бачва *б̂чва* ф. „(велико) буре“, рег. и „вољка, гуша у птица“ Валпово, *б̂чвица* дем., *б̂чвина* аугм./реј. ЦГ, *бачвѣѣина*, *бачвѣѣак* т. дем. Левач, *б̂чвѣѣика* ф.; придеви *бачвѣѣни*, *б̂чвасѣѣ*; друге изведенице *б̂чвеш* т. „тробоња“ ЦГ, *б̂чвоња* „id.“ *ibid.*, *б̂чвара* ф. „зграда у којој се чувају бачве“ Левач и Темнић, *б̂чв̄ар* т. „онај који прави бачве“, одатле *б̂чварица* / *бачв̄арица* ф. „жена бачварева“ Лика, *б̂чв̄арка* „id.“, *б̂чв̄арче* / *бачв̄арче* п. дем.; „буре од 500 до 1000 литара“ Бољевац, *бачв̄арсѣѣво* п. „бачварски занат“, *бачв̄арија* ф. „id.“; радионица за израду бачви“, *б̂чв̄арница* „бачвара (в.)“; и без -в- *б̂чура* „стублина“ Неготинска Крајина, Кључ, *б̂чка* „врста бурета“ Шапчанин (РСА).

• Општесловенска реч неизвесног порекла, уп. цсл. **бъчъвь** ф., **бъчъва**, мак. *бочва*, *бочка*, *бочвар*, буг. *б̂чва*, дијал. *б̂чка*, *б̂чвар*, слн. *báčva* / *báčev*, *-čve*, *bečká*, *bečvár*, слч. дијал., чеш. *bečva*, заст. *bečvár*, слч. *bočka*, дијал. *bečka*, *bačka*, пол. *bezcza*, рус.-цсл. *бъчъвь*, рус. дијал. *бачówka*, струс. *б̂чька*, *бочька*, рус., укр., блр. *б̂чка*, све у значењу бурета или неке друге посуде за течност (SP 1:458–459; ЭССЯ 3:107–109).

Највероватније рана позајмљеница од влат. **būtīa* поред *būtīs* (Skok 1:86; уп. REW 1425, 1427), истог крајњег порекла као **боца**², **бутела**, **бадањ**¹, можда и **батар**¹. Слов. **бъци*, *бъчъве* заснива се на палатализованом ром. предлошку **bičča* / *būtīša*/, при чему *ī*-основа регуларно одражава словенскоме страну геминату (Loma 1994:18–20). Мање вероватно је извођење из германског предлошка ствнем. *potega*, *poteche*, срвнем. *botige*, *butche*, нвнем. *Bottich* „каца“, дијал. (бав.) *Butschen* / *Bütschen* „посуда са поклопцем“, преко лат. из гр. ἄποθήκη „спремница“, одакле и неологизам *апоѣека* (тако Kiparský 1934:231–232, прихваћено у SP

l.c., док Трубачов у ЭССЯ l.c. изражава резерву; в. тамо и за неубедљиве покушаје исконски словенске етимологије). Уп. и Poročić 1957:70–71, 88.

баченка *бачѣнка* f. „чиода, прибадача“ Лика (РСА; RJA; Ајџановић), чак. *бачѣнка* Дуга Реса и Карловац (Perušić II 104), *бóчāнка* / *бòчāнка* Васојевићи, Ускоци (РСА), *бòчка* Загарач (Ћупићи), *бòчкица* / *бòчкица* ЦГ (РСА). — Од XVIII в. хрв. Приморје, Лика (RJA).

• Нејасно.

Основа *бачен-* могла би бити трпни придев од **бацати** < **бъдъсати*, основно значење „(у-/при-)бодена (игла)“, за облике на *о-* уп. **боцкати**, **боца**¹. Skok I:120 изводи од *баџац*, *-(џ)ца* као деминутива од **бат**¹. Можда и од **баш**¹, уп. тамо *башиџа*, *баче*. Уп. још **бабљача**, *баџвача* s.v. **батло**.

бачија *бачија* f. „удруживање сточара у току лета ради заједничке испаше и муже стоке“ Млава, „летње сточарско насеље у планини, катун“ Лужница и Нишава, „зграда у катуну за мужу и прераду млека“ Врњци, „стока помешана у бачији; право бачијања“ Пирот, „млекарник“ Гружа (РСА), *бачија* Пирот (Живковић), Лозан (Јоцић), Лужница (Манић), *бачија* Призрен (Чемерикић), придев *бачӣ(j)ски*, изведенице *бачијӣштиѣ* n. „место где су раније биле бачије“ Крајиште и Власина (РСА), *бачијӣштиѣ* „id.“ Пирот (Живковић), Лужница (Манић), *бачиј̄аи* m. „учесник у бачији“, глагол *бачиј̄аӣи* impf. „бити учесник у бачији; држати стоку на бачији“ (РСА), *бачиј̄ам* „id.“; према утврђеном реду мусти одређено време сву стоку на бачији“ Пирот (Живковић), „чинити бачију“ Црна Река (Марковић II), одатле *бачиј̄ар* m. „учесник у бачији“ Хомоље (РСА), *бачиј̄ар*, *бачиј̄арѣ* pl. Пирот (Живковић), Лозан (Јоцић), Лужница (Манић), *бачиј̄арка* f. „жена бачијарева“ (РСА), *бачиј̄арка*, *бачиј̄арѣ* pl. „учесница у бачији“ Пирот (Живковић), Лозан (Јоцић), *бачиј̄арскӣ* adj. (РСА).

• Свакако у вези са **бач**, даље нејасно.

Може се схватити као колективна изведеница од *бач* суфиксом *-ија*: „скуп бачара“, али и као преоблика именице мушког рода на *-и* (уп. **sqdii* > **судија**) у значењу „старешина“ → „његово пребивалиште“, одраз истог сттур. предлошка као **бач**, **Бач**. У прилог таквом тумачењу говорио би и топоним **Бахчија** забележен у поменику некадашњег манастира Водичника под скопском Црном Гором (ГлСУД 42:124), сада вероватно *Бакиџа* у доњем Лабу (М. Пешикан, ОП 5/1984:12 чита у тур. попису из 1455. *бахсува* и разрешава „Бахшијево“), али он може одражавати и првобитно **баиџија*, за дијал. *иџ* > *хџ* уп. **башта**¹. Сазвучност са османским турцизмом *басџија* „млекарска преса на бачији“ (в. **баскија**) биће случајна.

Бачина *Бачина* f. село у Темнићу (РСА). — 1411. **Бѣдчинѣ** (ЗС 465), XVIII в. *Batschina* (Споменик 96:22).

- Нејасно.

Први помен искључује поистовећење са *бачина* = **бачија**, као и могућност свођења на **baščina* (в. **баштина**). Најпре посесив од стсрп. **бѣдѣць** „стражар“ (Лома 2003:10–11; слично већ А. Соловјев, ПКЖИФ 6/1926:184–190), образовање на *-ињи*, типа *дејѣињи*, *очињи*; у средњем роду *-иње* према *село*; у том случају, „стражарско село“. Могуће је и антропонимско постање, с обзиром на то да се исти псл. корен **bъd-* (в. **бдети**) јавља и у антропонимији (уп. **Бадивук**); у том случају *j*-посесив од ЛИ **Vъdčinъ* изведеног од хипокористика **Vъdъкъ* (*-ъко*), уп. *Миоцин* < *Милчин* од *Милко* : *Мило-мир* и сл. (Лома 1997:8). И за патронимички топоним **Бѣдчики** 1428/29. (ЗС 335), данас *Бачићи* у Топлици постоји дилема да ли му је у основи радна именица **bъdъсь* или ЛИ **Vъdъко*.

бачити в. бацити.

бачкати *бачкаѣи* (*се*) impf. „прљати (се)“ Сиринић, „брчкати се“ Црна Трава (РСА), *бачкам се* „купати се у блатњавом виру“, и са у-: *убачкам се* pf.; изведенице *бачкало* п. „блатњави вир“ Лесковац (Митровић), Врање (Златановић), „место где се свиње купају“ Алексинац (Богдановић II), *бачкалишиѣ* „блатњаво место“ Врање (Златановић), *бачкарник* т. „блато“, *бачкѡљ*, *бачкољак*, *бъчкољак* „id.“ Лесковац (Митровић).

- Нејасно.

Један у низу римованих глагола истог или сличног значења, експресивног и можда ономотопејског карактера; уп. **ачкати*³ (*бачкаѣи* можда одатле депрефиксацијом *об-*), *качкати*, *ѣачкаѣи*, *мачкаѣи*, *чачкати*.

бачкио *бачкио*, *-ијела* т. „маљ којим се набија кудеља“: до језика није бачкијела НПосл Даничић, деноминал *бачкијелаѣи* impf. „ударати бачкијелом“: бачкијела врло брез плуса id. (RJA), *башкелица* f. „пракљача“ Стон (Skok 1:85). — Од XVI в. *бачкио* М. Држић (RJA).

- Нејасно.

Можда преко далматороманског од лат. *baccillum* „штапић“, уп. одатле прованс. *bacel* „пракљача; трлица“ (REW 870). Skok 1:85–86 претпоставља да се та лат. реч или далм.-ром. рефлекс познолат. *fūsticellus* „штапић“ укрестио са домаћом речи **бат**¹ и одбацује Даничићево извођење из гр. φάσκελον „зврчка, чврга“ (RJA 1:143). Уп. **бацељ**.

бачма *бачма* f. „бик у лука“ (Вук; РСА), *бачва* Барања (Вук), *бачка* „id.“ Слав. (РСА), „батур, *Turpa latifolia*“ Војв. (РСГВ).

- Нејасно.

Вероватно у вези са *бак(а)* „id.“ ако се ово у том значењу одвоји од италијанизма (в. **бак**⁴), можда изведеница одатле ретким суфиксом **-ѣма* (уп. **кичма**¹, **кичма**², **крчма**), облици *бачва*, *бачка* у том случају били би секундарни, уз евентуално на-

слањање на **бачва**, *бачка* „буре“; против заједничког порекла са овим последњим речима, које претпоставља Skok 1:86 а за њим ЭССЯ 3:107–108, говори поред семантичких разлога и постојање облика на *-ма*. Даља веза могућа је са синонимним **бик**², под претпоставком превоја *ь/i* или *ь/y*.

бац *бац* т. књиж., заст. „наплата за пролаз или превоз преко границе, трошарина; баждарина“, *баца* f. „id.“, такође *бач* т., *бача* f.; полусложеница *бац-п̄аз̄ар*, *-ара* т. „такса на продату робу“ Босна (РСА).

- Од тур. *bac, baç* „id.“, перс. порекла (Škaljić 110).

За разлику од сложенице **баждар**, чини се да није било раширено у народу; Skok 1:126 s.v. *bāždār* наводи само буг. *бач*. За порекло тур. речи в. Tietze 1:254; Stachowski 1998:32.

баца¹ *баца* / *баца* f. „отвор на крову или у зиду куће за дим и светлост“ Билеће Рудине, Колубара и Подгорина, Ј. Веселиновић, Р. Домановић (РСА), Војв., „отвор на забату куће или штале; већи отвор на штали за избацивање смећа“ *ibid.* (РСГВ), „отвор на пекарској пећи“ Расина (РСА), „одушка на собној пећи“ Војв. (РСГВ), „рупа за дим и ваздух на ракијском казану“ Темнић, Црна Река, „отвор на лађи за топовску цев“ Мита Ракић, „дубљење у зиду, слепи прозор“ (РСА), Војв., „поклопац на чобањи; отвор у који се изгрћу гар и пепео из пећи; оџачар; уста“ *ibid.* (РСГВ), изрази *баца на кубе* Рађевина и Јадар, *баца на самар* *ibid.*, вишеградски Стари Влах; *слијеја баца* *ibid.* све: „врсте отвора на крову у народном градитељству“ (РСА), *баца* „централна, већа јамица на ледини која се користи у игри гуце“ Гораждевац (Букумирић II), *баца* „рупа, отвор“ Златибор (Миловановић), Вршац (РСГВ), Бјелопавлићи (Ћупић), Рожаје (Надџић), *баца* „димњак; отвор на крову; прозор“ Призрен (Чемерићи), изведенице *бацаца* dem. (РСА), Војв. (РСГВ), „рупица на тканини“ Братоножићи (РСА), *бацаца* Војв. (РСГВ), *бацаца* augm. *ibid.* (РСА; РСГВ) ⇒ *бацаца* / *бацаца* f. dem., *бацаца* т. *ibid.* (РСГВ), *бацаца* „мотка којом се отвара и затвара капак на баца“ Пљевља, *бацаца* f. „id.“ Поуње (РСА), Доњи Рамићи (Malbaša), сложенице *ћор-баца* „слијеја баца (в.)“, *бацаца* т. „оџачар“ Хрв.; такође *баца* f. „отвор за дим“ (РСА), *баца* „димњак на кући“ Прошћење (Вујичић).

- Од тур. *baca* „отвор за дим, светлост; камин итд.“, перс. порекла (Skok 1:88; Škaljić 110). Балкански турцизам, уп. мак. *баца* (Јашар-Настева 64), буг. *бацаца*, алб. *baxhë, baxhá*, нгр. *μλάντσας*, рум. са суфиксалним проширењем *bageacă, bajacă*.

Тур. реч је од нперс. *bāca* „велики прозор“ изворно *bācah* „прозор“, сложеница од *bād* „ветар, ваздух“ и *cāh* „место“ (Eren 31; Tietze 1:255). Облик *абаца*, који бе-

лежи РСА, могао би бити плод погрешног читања; за њега је једини извор Млада Србадија 1, Н. Сад 1870, 334, а пример гласи: Неки ... одричу се чиста ваздуха и светлости ... и непропуштају их у кућу кроз друге отворе, него само кроз абаџу; вероватно треба читати *кроза баџу*. Уп. међутим *обађа* „димњак, оцак“ Прозор (РСА). Израз *слијеја баџа* је полукалк тур. *kör basa*.

баџа² *баџа* т. „мали закржљао човек, кепец“, *баџо* ЦГ, БиХ „id.“, *баџуља* f. „мала крава“ Војв. (РСА).

- Нејасно.

По РСА 1:351 s.v. од тур. *bacaksız* „безног, кратконог“ (као хипокористик?), уп. **баџак**, али би, под претпоставком да је срп. *u/a* < тур. *ı* [ə], могло бити и варијанта од **биџа**, или је посредни најпросто хипокористик типа *Ниџо* / *Ниџа* од **Никола**; уп. *багел* s.v. **бага¹** или **барак²**. Није јасно спада ли овамо *баџо* име јарцу Слав., *баџол* т. „врста овце“ Мљет (РСА); уп. и **баџа**.

баџак *баџак* т. „нога; одрана кожа са предњих и задњих ногу; опанак од коже с говеђих ногу“ (РСА), „нога, бедро, стегно, рука“ Прошћење (Вујичић), *баџак*, *баџаџе* pl. „крак, нога; несразмерно велики корак“ Призрен (Чемерикић), *баџакли* adj. indecl. „крakat, дугих ногу“ (Škaljić), *баџаклија* f. „врста шубаре (од кожице јагњећих ногу)“, заст. и „холандски златник (на коме је насликан човек који има ноге у оклопу)“, *баџачак*, -чка т. dem., нур. (РСА).

- Од тур. *bacak* „нога“, *bacaklı* (Skok 1:88; Škaljić 111); уп. буг. *баџак*.

Порекло тур. речи није довољно јасно. Најчешће се доводи у везу са нперс. *pāsa* < *pā(y)* „нога“. За детаљну дискусију в. ЭСТЯ 2:25–26; Eren 31; Tietze 1:255. Уп. **баџа²**.

баџанак *баџанак* т. „муж женине сестре, пашеног“ БиХ (РСА), *баџанак* „id.“ Косово (Елезовић I), *баџанак* Призрен (Чемерикић), *баџаног*, *баџенџак* Босна, Далм. (RJA), *баџенак* Заглавак (РСА), *баџенџак* Пирот (Живковић), *баџенок*, *баџеног* (Škaljić), хипокористик *баџа* Заплање, Сврљић (РСА), *баџа* Тимок (Динић I), Каменица код Ниша (Јовановић В.), Лужница (Ћирић), Пирот (Златковић IV), *баџо* Далм. (РСА), *бађа* Тимок (Динић I).

- Од тур. *bacanak* „id.“ (Skok 1:88; Škaljić 111). Балкански турцизам, уп. мак. *баџанак* (Јашар-Настева 88), буг. *баџанак*, арум. *biginas*, мегленорум. *băginac*, *bădzănac*, *bădzinac* (Scurtu 1966:209), алб. *baxhanak* (Boretzky 1976:23), нгр. *μβατζανάκης*.

Тур. *bacanak* је аутохтона реч (ЭСТЯ 2:24–25; Eren 31; Tietze 1:255), истог крајњег порекла као старији (предосмански) турцизам **пашеног**.

баџор *baџor* m. „ограђен простор на коме се држи стока, тор“: До комарника је с једне стране ториште или кочак, ограђен врљикама ... Ашани га зову баџор Крајиште и Власина (РСА).

- Нејасно.

Можда, са рум. суфиксом *-or* или *-șor*, од основе која је у **бач**, **бачија**, уп. алб. *báxho* у оба значења.

баш¹ *bāsh* / *bāsh* m., *bāшеви* pl. „прамац“ (Вук; РСА), „преграда за алат у чамцу [испод прамца]“: део испод кранцла где стоји алат [је] баш или комора Сланкамен (РСГВ), *bāsh* „почасно место, прочеље за совром“ Призрен (Чемерикић); у (полу)сложеницама „главни, први“: *bāsh-àga* / *bāшага* m. „старешина агā“ Босна (РСА), НП Вук, *баш-везијер* Гундулић (РЈА), заст. *bāsh-кмећ* „председник општине“ Београд, *bāsh-кнез* „главни кнез“ Србија ⇒ *bāsh-кнештво* n. *ibid.* (РСА), НП Вук (РЈА), *bāsh-мѣсто* „главно [почасно] место“, *bāsh-мукѣар* m. „главни кмет“ НПр, Сарајево, *bāsh-мукѣарина* f. „пијачарина, трошарина“, *bāsh-чаршија* / *bāшчаршија* „главни трг“ НП, Босна, *bāsh-чāш* / *bāшчаш* m. „наредник у турској војсци“ (РСА), *bāшчаш* „id.“ Призрен (Чемерикић) ⇒ презиме *Башчаушевић*; *bāsh-бѣс* m. „повезача“ ЦГ, *bāшескија* m. „ислужени јаничар“ Босна, *bāsh-күләш* / *башкүләш* „врста пасуља“, *bāшли* adj. indecl. „главни“ НП (РСА), *bāшли-bāшьна* adv. „на своје име“: Сāг је бāшли-bāшьна отворијо ду-ћан Косово (Елезовић II 498); *bāшлија* f. „чиода, игла с главицом, прибадача“ Босна, Слав. (РСА), „женски накит са прибадачом, брош“ Поткозарје (Далмација), „клуба под прамцем“ Слав.; друге изведенице *bāче*, *-еша* n. dem. „врх ексера који се откине клештима при поткивању коња и волова“ Врање, *башуна* f. augm. „главурда“ (РСА), Поткозарје (Далмација), „id.; јагњећа главуша“ (Škaljić), придев *bāшећаст*, *-а*, *-о* „глават (о стоци)“ (РСА). — Од XVII в. *баш-везијер* Гундулић (РЈА).

- Од тур. *baş* „глава, врх“, *başlı* (Skok 1:117–118; Škaljić 122–125). Балкански турцизам, уп. мак. *баш* adj. indecl. „први, главни, првокласан“, буг. *баш* „id.; прамец“, *баш-войвода*, рум. *baş-* adj., алб. *bash* „екстракт од течности“.

За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:85–88; Eren 41–42; Tietze 1:288–289; у српско-хрватски је продрла само у својим метафоричним значењима. Облик *баче* дисимилован је од **башче*. За *башескија* уп. тур. *başeski* „најстарији у служби на двору“ (TSS), дијал. „најстарији; мушкарац који је изабран да буде главни на зимским кућним мушким састанцима“ (DS 557); и већина других полусложеница где је и други члан турцизам имају турске предлошке. Мађ. *bas* поред *basnica* „прамац“

свакако с.-х. посредством (уп. Skok 1:118). Уп. **башица**¹, **башица**², **башлук**, **баша**, **башабаш**, **башибозук**, **бирбаш**, **буљу(к)баша**, **паша**.

баш² *bāsh* adv. за истицање, појачавање исказа: „управо, заиста, стварно“: Саградише Високе Дечане | Баш Дечане више Ђаковице НП Вук, Онда чоек помисли у себи: Баш сам будала НП Вук (РСА), *b̄sh* „id.“: Е, б̄ш, нећу да му дојдем на свадбу Каменица код Ниша (Јовановић В.), за истовременост радње „управо тада“: Баш кад су сватови из цркве излазили долети међу њих НП Вук; *bash* (*u*) *da* „макар да“: Ишћераћу испод Беча Турке | Баш да би му кћери не узео НП Вук; ређе и *interj.* за изражавање одобравања, чуђења, неверице, негодовања итд. Доситеј, Веселиновић, Алексинац (РСА), *bāsh* „зар, је л’; није ваљда, не (није)“ Црна Река (Марковић I), „заправо“, *b̄sh* „id.“, *башиком*: Ја те љубим, башком да те узнем Лесковац (Митровић); такође *беш* (А. Белић, СДЗБ 1:68).

• Тешко одвојиво, са једне стране, од домаће речи **бах**², а са друге, од турцизма **баш**¹, уп. мак. *баш*, дијал. *бошћум*, буг. *баш*, слн. *baš*, рум. *baș*, алб. *bash* „управо, баш“, нгр. *μπάσ* у изразу *μπάσ καί* „да случајно не ...?“.

Реконструкција јсл. **bъšъ* поред **bъxъ* > **бах**² (Skok 1:91; SP 1:464; ЭССЯ 3:139–140; ESSJ 2:90–91; Sadnik/Aitzetmüller 254 § 212) ослања се само на стсл. инструментал *вѣшииѣ* „потпуно“, а могла би се подупрети још источносрбијанским варијантама *беш*, *бѣш*, међутим, с обзиром на хронологију (реч је забележена тек од XVI в.) и на њено присуство у осталим балк. језицима, мора се рачунати и са утицајем тур. *baş* „глава“ (посебно у обртима типа *баш он = главом он*); уп. и тур. *başabaş* „сасвим, потпуно“ s.v. **башабаш**. Škaljić 122 и БЕР 1:37 с.-х. односно буг. реч без оградe изводе из турске.

баша *bāsha* m. „главешина, поглавар, господар“ НП Босна, „каплар“ Војна Крајина, „јаничар“ Србија, Босна, НП Вук, *bāshin*, *-a*, *-o* adj. ⇒ *башиница* f. „жена баше“, *башински*, *-ā*, *-ō* adj. БиХ (РСА); *bāsha* „младожењин ујак или стриц у свадби; један од свадбених часника“: У банатским сватовима нема свадбених часника са војничким звањима као код Срба у Срему, где су познати часници „војвода“, „чауш“, „баша“ Војв. (РСГВ), *bāsha* m. „свекар“ Срем (Вук; РСА), *bāshin*, *-a*, *-o* adj. ⇒ *башиница* f. „свекрва“ Бачка, Срем (РСА), „младожењина ујна у свадби“ Војв. (РСГВ); *bāsha* m. без значења, само у поређењу са „девер“ Призрен (Чемерићи), *bāshija* „кмет“ Извор/Јаловик, *башлук* „звање, достојанство баше; башин посед“ Босна, НП *ib.*, „обест, насиље“ *ib.* (РСА); *bāshiti* (*ce*) *impf.* „називати (се) башом“ (Вук; РСА), *башовати*: Кад су прије баше башовале | Крсно име служи́т’ не дадоше НП Босна, *bāshivo* n. „права и својство баше“ Србија (РСА); такође други део сложеница, у војничким чиновима *бимбаша*, *онбаша*, *субаша*, као титула уз имена *Усеин-баша*, *Смаил-баша* Босна (Вук), или мајсторска титула

ћурчибаша, ѿерзибаша Шумадија (РСА). — Стрп. од XV в. **БАША**, **БАШЬСТВО**: **оузе царь Махмуџтоу баше башьство** (Даничић), од XVII в. *баши-ја* т. „господар“ Мрнавић (РЈА).

- Од тур. заст. и дијал. *başa* „угледна личност; великодостојник, главешина“ (Skok 1:117–118; Škaljić 122), такође „старији брат; супруг“ (DS 549); уп. буг. *башиџа* „старији брат, супруг“, алб. дијал. *basha, bashë* „девер“ (Boretzky 1976:23).

Тур. реч је или у вези са тур. *baş* „глава, главни“ (в. **баш**¹) или са тур. *paşa* (в. **па-ша**) које је неизвесног порекла (в. ЭСТЯ 2:85–88; Eren 41–42; Tietze 1:288–289). Сложенице са другим елементом *-баша* делом се заснивају на тур. предлошцима, а делом су домаће творбе са првим чланом такође турског (**џерибаша, долибаша**) или домаћег порекла (*ѿлочобаша* „највећа дугмета на токама“, *сјечинбаша* „месар“ Босна, *ѿочимбаша* „долибаша“, *џеѿобаша* „џетовођа“), уп. Skok I.c. Boretzky I.c. везује алб. *bashë* „Schwäger“ са *baxhanak* (в. **баџанак**).

башабаш *баши̇ба̇иш*, *-џша* т. „старешина (у дечјим играма)“ Л. Лазаревић, *башер* „id.“ Лужница и Нишава (РСА).

- Свакако у вези са **баша**.

Семантика не дозвољава да се за непосредан етимон узме тур. *başabaş* „сасвим, потпуно; равноправно, подједнако“; уп. Tietze 1:290.

башак *ба̇шак*, *-шка* т. „добродушан и неумешан човек, заврзан“ Рађевина (РСА).

- Нејасно.

Подударност са називом морске рибе *Blennius vulgaris* *ба̇шак*, *-шка* (в. **баб**) биће случајна, као и сазвучност са тур. *başak* „клас“ (од *baş* „глава“, в. **баш**¹). Веза са **баџа**² могућа је преко основе косих падежа: **баџак*, *-чка* > *-шка*, али се и ту значења разилазе.

башамар *баши̇ма̇р*, *-џра* т. „(велико) јато риба“ Дубр., *башамарић* dem. „id.“ *ibid.* (РСА), *башамар* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *башам̇ар* „велико мноштво [туна]“: Више башамара заједно зове се крфун Будва, Шипан (Skok 1:115 s.v. *bàs*), „јато рибе које се види на површини“ Будва (*id.* 118 s.v. *bašamar*).

- Од вен. *bassa mare* „плитка вода, осека“ (Skok I.c.).

Уп. Vinja 1:47–48 где прецизира семантички развој „плићак“ → „(мноштво) рибе у плићак“. Уп. и **башамен(а)т**, **башет**.

башамен(а)т *баши̇мен̇и̇* т. „бојадисани део при поду у собама и ходницима“ Пива (Гаговић), *башаменати̇*, *-ни̇а* „id.“, цокла; избочено подножје на спољним зидовима куће“ Потомје (Skok 1:115a), *баши̇менати̇* „id.“ ЦГ

(РСА), *башименай* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *бас̀а-мен(а)й* ЦГ (РСА); такође *абашам̀енай* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *абас̀аменай*, *бал̀саменай* Корчула, *балшам̀енай* Сали, *йашам̀енай* Вргада (Vinja 1:11).

- Од ит. *basamento* „id.“ (Skok, Vinja 1.сс.).

Ит. реч је изведена од *base* „основа“, а у с.-х. облику се укрстила са *basso* „низак“ (уп. **башет**, **башица**¹, **башамар**), чиме се објашњава с.-х. *c/ш*, уместо очекиваног *з/ж* < ит. *s* [z] (Vinja 1.с.). Облици на *a-* пре под утицајем глагола **абашати**, него од ит. *abbassamento* „снижење“.

башет *башејѝ*, *-а*, *-о* adj. „низак“ Дубр. (РСА), „id., малог раста“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *башејѝа* f. „омања жена“ ⇒ *башејѝица* dem. „буренце“ ЦГ, *башејѝан* m. „омален, пун човек; буренце“, *башејѝасиј* adj. „омален, дежмекаст“ ЦГ (РСА).

- Од ит. *bassetto* „id.“ (Skok 1:115).

Ит. облик је деминутив од *basso* „низак“, одакле непосредно чак. *bàs* adj. „низак“ (Skok 1.с.), такође *б̀асејѝан* „id.“, *б̀асахан* итд. (Vinja 1:47), уп. **башамар**, **башаме-н(а)т**, **башица**¹.

башибозук *башиб̀озук* m. „турска нерегуларна војска; недисциплинована војска уопште; припадник такве војске“ Србија, БиХ (РСА), „id.; ништарије; напуштено имање“ Ускоци (Станић), *башиб̀озук*, *-у̀ци* pl. „нередовна војска, добровољац, народна милиција“ Косово (Елезовић II 498), *башиб̀озук* „id.“ Призрен (Чемерикић); *башиб̀озучкѝ*, *-а*, *-о* adj., *башиб̀озучки* adv.; *башиб̀озуковајѝи* impf. „понашати се као *башиб̀озук*“; такође *башиб̀озлук* m. ⇒ *башиб̀озлукѝ* adj. (РСА), *башиб̀озлук* m. Призрен (Чемерикић), *баши-б̀озлук* ЦГ (РСА).

- Од тур. *başıbozuk* „id.“ (Skok 1:118 s.v. *bàš*; Škaljić 123–124). Балкански турцизам, уп. мак. *башиб̀озук*, буг. *башѝбозук*, рум. *baş(i)bozuc*, алб. *bashibozuk*, *bashibuzuk* (Boretzky 1976:22); даље такође рус. *башибузу̀к* „војник нерегуларне војске“ (Фасмер 1:138).

Тур. реч је сложеница од *baş* „глава“ (в. **баш**¹), са присвојним суф. 3. sg. *-и* и *bozuk* „покварен, растројен“ (Tietze 1:291, в. **бозук**). Облици са *-л-* настали су на срп. терену наслањањем на суфикс тур. порекла *-лук*.

башити (се) *б́ашијѝи се* impf. „разметати се; *башкарѝи се* (в.)“ Вук, Љ. Ненадовић, Херц., ЦГ (РСА), *разб́ашијѝи*, *разб́ашијѝм* pf. „раширити, раскрилити (о рукама)“ Лика, ~ *се*: Човјек се разбашео, брдо се разбашило *ibid.* (RJA); такође *баш́аријѝи се* impf. „живети безбрижно, лењствовати“: Башари се као миш по трицама Србија, *башќаријѝи се* књиж. „излежавати се, ширити се, комотити се“ Далм., Сврљиг (РСА), Поткозарје (Далмација),

„правити се важан, шепурити се“ (РСА), „id.“: Ђрбово [наследно] је кћу, па се сџд башкари како је млого врџдан Вршац (РСГВ), *башкариџ се* „излежавати се; шепурити се“ бачки Буњевци (Реџ/Ваџлија), *башкарим се* „лешкарити, одмарати се“ Лесковац (Митровић), *башкари* 3. sg. „id.“: Ништа не работи, сџмо башкари Каменица код Ниша (Јовановић В.); *разбашкариџи се* рf. „раскомотити се, распојасати се“ (РМС).

- Недовољно јасно.

Веза са *баша* (в. **баша**), од које полази Skok 1:117, вероватно је секундарна. Ако се претпостави варијантност као **јажати** / *јаџиџи*, могло би се поредити са псл. **bachati* „брбљати; разметати се, шепурити се“ (SP 1:180 s.v. *bachati* 2), мада је ту презент **bachajr*, а не ***bařr* и премда је основна семантика у сфери вербалног израза. Влајић-Поповић 2002:251, 231, 240 помишља на везу са **bъxati*, в. **банути**. Облик *башкариџи* можда се наслонио на *башкариџи се* „делити се“ (в. **башка**): деоба може значити ширење (нпр. домаћинства). Експресивизацијом од *разбашиџи* настало је *расџабаши се* 3. sg. „раскомотити се, разузурити се“ Црна Река (Марковић I), *рџџобашим се* „id.“: Рџтобашил се књо ага Тимок (Станојевић), *расџа-ра-башиџи се* Косово (Елезовић II), в. Бјелетић 2006:110–111.

башица¹ *башица* f. „дугачка камена плоча за засвођавање прозора; степеница, басамак“ ЦГ (РСА), *башица* „чврст, доста правилан, од природе необрађен камен, прикладан за грађење; велики неклесан камен за калдрмисање“ Корчула (Skok 1:117), *башица* „тесаник чија је спољашња страна остављена храпава“ Пучишћа на Брачу (ЏDL).

- Нејасно.

Пре у вези са италијанизмима **башамен(а)т**, *бас* „низак“ < ит. *basso* (Vinja 1:47; уп. Skok 1:115) него са турцизмом **баш¹**, *башлук* „грџа“ (тако Skok 1:117).

башица² *башица* f. „прва ракија, првенац“ Срем (Вук), „прве капи ракије из ракијског котла“ Поткозарје (Далмација), „патока“ Банија и Кордун (Петровић Д.), такође *башица*, *башиџица* „прва ракија“ Босна (Skok 1:117).

- Вероватно од тур. *bař* у значењу „почетак“, в. **баш¹**.

Skok 1:117 пореди алб. *bash* „екстракт од течности“, за које Boretzky 1976:22 са резервом помишља на тур. *bař* „глава“; уп. и алб. израз *bashi i rakise* „првенац, башица“. Облици *башица* < *башиџица* претпостављају непотврђено **башиџа*, са -ија према **ракија**; *башица*, упркос Скоку l.c., неће бити исто образовање (очекивало би се **башиџа*), него најпре *баш* + -ица универбизовано од **баш-ракија*.

башка *башка* adv. „посебно, одвојено“ НП Вук, М. Ненадовић, С. М. Љубиша (РСА), он живи башка од свога оца (Вук), „друго, различито“: Башка месо, башка цигерица, башка цура, башка удовица (Škaljić), „приде; настрану,

не узимајући у обзир; нарочито“ Србија, БиХ, ЦГ (РСА), „иако, мада“: Нí ме по̀читово, ба̀шка што сам га слúжила Војв. (РСГВ), ба̀шка „засебно“ Косово (Елезовић I), Загарач (Ћупићи), ба̀шка „id.“ Врање (Златановић), Призрен (Чемериќић), ба̀шка Каменица код Ниша (Јовановић В.), „id.“, adj. indecl. „посебан, особит“ Башка̀ човек је он Пирот (Живковић), ба̀шка adv. Свиница (Томић I), ба̀шкòм Јабланица (Жугић); такође са предлозима на̀башка / наба̀шка НП Босна, Слав. (РСА), на̀башка Призрен (Чемериќић), òба̀шка / оба̀шка adv., adj. indecl. „изузетан, особит, нарочит“, на̀оба̀шка adv. „посебно“ Херц. (РСА), ѝòба̀шка заст. Босна, ѝоба̀шка̀и, -а, -о adj. заст. (РЈА), ѝòба̀шке adv. Лика (Skok 1:119), на̀ѝоба̀шка / на̀ѝоба̀шка íb. (РСА); деноминали заб̀ашкам, изб̀ашкам рф. „издвојити“ Врање (Златановић), ба̀шкар̀а̀и́и́ impf. „одвајати, двојити“ Банат (РСА), ба̀шкар̀и́и́(и) „id.“ ист.-бос. Ере (Реметић), ба̀шкар̀и́ се 3. sg. „одвајати се; туђити се“ Црна Река (Марковић I); ба̀шкар̀и́а̀и́(се) impf. „издвајати, делити се, подвајати се“ ист.-бос. Ере (Реметић), ба̀шкос̀у́е се 3. sg. „издвајати се од друштва“ Тимок (Динић II); ба̀шка̀ра́ f. „засебна одаја за купање“ Босна; ба̀шка̀ли́ adj. indecl. ⇒ ба̀шка̀ли́са̀и́и́ impf. „одвајати, делити“ Златибор; ба̀шка̀луќ m. „одвојене просторије (за жене, госте итд.)“ Босна, Србија, „одвојено живљење“ Буковица, Србија (РСА), „вишак“ Бачка (РСГВ), „лична својина једног задругара (нарочито мираз)“ Косово, Босна, ба̀шка̀лаќ „id.“ Косово (РСА), ба̀шка̀л̀ќ Пирот (Живковић), ба̀шка̀л̀ќ (sic!) „издвајање свог дела у заједничком домаћинству“ íbid. (Златковић III), ба̀шкь̀л̀ќ adv. „скривено, тајно“: Нећу ја ба̀шкь̀л̀ќ, ’оћу све јавно Лесковац (Митровић), ба̀шка̀лучи́и́ dem. „ба̀шка̀ра (в.)“, ба̀шка̀лучк̀и́, -а́, -ò adj. „који се односи на башкалук“, ба̀шка̀лучки́ adv. „одељено, одвојено“, ба̀шка̀луч̀и́ја́ m. „онај који има нарочите одаје за госте“ Слав., „онај ко се нечим издваја од других (нпр. посебним мишљењем)“ Херц. (РСА), ба̀шка̀лучи́и́и́ impf. „одвајати, делити“ (Вук; РСА). Уп. и изразе свака ва̀шка оба̀шка „свако за себе, на своју страну“ (РСА), ба̀шка̀ ко̀жу́(х), а ба̀шка̀ рука̀ви́ „id.“ Војв. (РСГВ). — Од XVII в. ба̀шка (РЈА).

- Од тур. *başka* „id.“ (Skok 1:119; Škaljić 124). Балкански турцизам, уп. мак. ба̀шка adv., adj. indecl., ба̀шкар̀и́ impf. „одвајати се, радити за себе“, буг. ба̀шка̀, рум. *başca* „осим“, алб. *bashka* (Boretzky 1976:22).

Тур. *başka* је у вези са *baş* „глава“ (ЭСТЯ 2:92–93; Tietze 1:291), в. баш¹. Реч ба̀шка̀лук у значењу „доброта; ред, послушност, слога у кући“ ЦГ (РСА) као да се наслонила на алб. *bashkë* „заједно“, различитог порекла од алб. турцизма *bashka* (уп. Ogel 19). Презимена Ба̀шкало, Ба̀шкаловић Босна (РСА) можда од радне именице *ба̀шкало од ба̀шка̀и́и́. Уп. бамба̀шка, ба̀шити (се).

башкарити се в. ба̀шити (се), ба̀шка.

башлук *башлук* т. „врх муслиманског надгробног споменика у виду турбана; сам споменик“ НП БиХ, заст. „глава на стубу, капител“; „горњи крај преслице“ Ј. Суботић; „капуљача“ Србија; „оглав“ НП БиХ; „греда као подлога за моснице“ Тупижница (РСА), *башлук* / *башалук* „греда која носи настрешницу“ Бачка (РСГВ), *башљук* „преслица; горњи део преслице“ Буњевци, Слав., *башлек* „капител“ НП; *башлик* „капуљача; муслимански надгробни споменик“, *башлика* / *башљика* f. „капуљача (за умотавање око главе)“ Србија (РСА), *башљика* „id.“ Чумић (Грковић).

- Од тур. *başlık* „капа, клобук, повезача; невестинска капа, круна, венац; капуљача, кукуљица; шлем; оглав (коња); власт, управа; капител (стуба), облук на стубу итд.“ (TSS); уп. буг. заст. *башлџк* (ПРОДД).

Тур. реч је изведена од *baş* „глава“, в. **баш**¹. Облик на -ика наслањањем на домаћи суфикс и род речи *капуљача*. Није јасно спада ли овамо значењем *башлук* т. „плајваз“ ист.-бос. Ере (Реметић).

башмак *башмак* т. „врста плитке обуће, папуча, сандала“ (РСА), *башмак* „id.“ НП Косово (Елезовић I), *башмакчија* т. „обућар који прави башмаке“ (РСА).

- Од тур. дијал. *başmak* „id.“ (Skok 2:618; Škaljić 124, 512).

За порекло тур. речи в. ЭСТЯ 2:93–95; Eren 43–44; Tietze 1:292. Уп. и рус. заст. *башмак* (XVI в.), укр. *башмак*, пољ. *baczmag* (Фасмер 1:139); непоуздано буг. *башмак* (Miklosich 1:258). Уп. **пашмаг**.

башта¹ *башта* / *башта* f. „врт, градина, повртњак“, рег. и „воћњак“ Драгачево, Ваљевска Тамнава, „парк“ Цетиње (РСА), „њива у атару на којој се узгаја поврће“ Футог (РСГВ), *башта* „повртњак; њива“ Ченеј (Марић), *башта* НП, Шабац, Ћипико, *башта* / *башта* „врт, воћњак“ НП Вук, Србија, Сарајево (РСА), *башта* „башта“ Призрен (Чемерићи), *башта* Нушић (РСА), *башта* Кладањ Бошњаци (Реметић), *башта* ЦГ (РСА), *башта* Јабланица (Жугић), Каменица код Ниша (Јовановић В.), *башта* Неретва (РЈА), *башта* Србија, *башта* НП, *башта* НП Косово (РСА), *башта* gen. pl. *ibid.* (Елезовић I), *башта* НПр Банија; изведенице *башташтво* п. „место где је некад била башта“ Србија, *башташтво* „id.“ Банија; *башташтво* / *башташтво* / *башташтво* / *башташтво* f. dem., *башташтво* НП, Банат, *башташтво* / *башташтво* / *башташтво* / *башташтво* (РСА), *башташтво* Призрен, *башташтво* п. dem. *ibid.* (Чемерићи); *башташтво* f., *башташтво* п. Јабланица (Жугић), *башташтво* f. Косово (Елезовић I), *башташтво* Банија (РСА); *башташтво* „обрадиво земљиште“ Банат, Невесиње, ЦГ, Кучи, Пељешац (РСА; акц.?), „њива“ Црмница (Б. Милетић, СДЗБ 9:607), Загарач (Ћупићи), „id.“; окућница; имање, нарочито добро“ Прошћење (Вујичић), Ускоци (Станић), *башташтво* „њива у атару на

којој се узгаја поврће“: Разликују се субаше за чување њива и субаше за чување баштина (воћњака, винограда и вртова око села), *башићине* рл. „све баште на окућници између четири улице; необрађене баште“ Војв. (РСГВ); *баичина* аугм. Вук, *баичура*, *башићейина*, *башићурина*, *башићурина* Војв., *башчурина*; *башићар* т. заст. „баштован“ Ј. Стејић, 1826; „који воли да ради у башти“ Слав., *башићар* „id.“; „ратник из 1848. године коме је додељено земљиште“ Банат, презиме *Башићар* Косово, *башчарија* coll. „баштовански производи“, *башићарка* f. „гљива *Marasimus canyophylleus*, вилин клинчац“ Подриње, *башићарош* / *башићарош* т. „онај ко краде по туђим баштама“ Бачка (РСА); *башчеџија* т. „баштован; пиљар“ ⇒ *башчеџиџица* f. „продавница повртарских производа“, *башчеџиљк* т. „повртарско и пиљарско занимање“ Призрен (Чемерићи); *башчелук* „повртњак“ НП Босна, „повртарство“, ист. Србија, „воћњак“ Буњевци, *башчелук* „повртњак“ Босна (РСА), *башчелк* „повртарски производи“ Призрен (Чемерићи), *бошчовалук* „башта за поврће“ Драгачево (Ђукановић II); *башићени* adj. Србија, *башићеница* f. „данак на оно што се сеје у баштама“ ib., *башићењак* т. „дуван однегован у башти“ Мостар, *башићенство* / *башићенство* п. „баштованство“, *башићенски* adj., *башићенски* adv., *башићени* adj. Банат, *башчени* НП Вук, *башчени* НП БиХ (РСА). — Од XVIII в. *башића*, *башча* (РЈА; Михајловић).

• Од тур. *bahçe*, *bağçe* „id.“, *bahçeci*, *bahçecilik*, перс. порекла (Skok 1:118–119; Škaljić 123). Балкански турцизам, уп. мак. *бавча*, буг. *бахча*, *бафча*, арум. *bahce*, алб. *bahçë*, (дијал.) *baça*, *bašta*, *bashçe* (Boretzky 1976:22), нгр. *μπαχτζές*, *μπαξές*.

Тур. реч је од нперс. *bāğça* „id.“ (Tietze 1:260; Eren 33; Stachowski 1998:33); њен непосредан рефлекс је *бахча* > *бача*, *бавча*, *бакча*; облик *башча* плод је хиперкорекције према домаћим речима са *хч/кч/ч* од *шч* (уп. *џрахчићи*, *џракчићи*, *џрачићи* < *џрашчићи*); одатле *башића* дисимилацијом [штш] > [шт] као у домаћим речима (*кошчица* > *кошићца* и сл.); настанку облика са *-и-* могло је допринети и семантичко укрштање са **баштина**; уп. и **баштинати**. Занимљива је семантичка дистинкција *баичча* „повртњак“ : *баичица* „башта за цвеће“ Колубара (Николић Б.), слично *баића* : *баићица* Ченеј (Марић), *бакча* : *бакчица* Гружа (Стевовић). Уп. **баштован**.

башта² *башића* / *башића* т. „отац, родитељ“ Црна Река, Књажевац, Тупијница, Параћин, старијег стрица деца зову стари тате или стари башта Лужница и Нишава (РСА), *башићеве* / *башићеве* рл. Пирот (Живковић), *башићейина* аугм. „id.“ Тимок (РСА; акц.?); такође *башића* „id.“ Каменица код Ниша, *башићейина* аугм. ib. (Јовановић В.); *башићин*, *-а*, *-о* adj. „очев“ Сремац, Тимок (РСА), *башићин* „id.“ Црна Река (Марковић I); изведенице *ба-*

шићења m./f. реј. „(о некој ружној особини) исти са оцем“ *ibid.* (id. II), *башићо(ј)ћа* m. „сушти отац“ Пирот (Живковић), *башићо(ј)ћан* „id.“ Лужница (Ћирић); изр. *обући башићине ојанке* „бити бос“ Пирот (РСА). — Стерп. **вашта** „манастирски старешина испод игумана“ (Даничић).

- Од буг. *баца* „id.“, пореклом иста реч као **баћа**.

У српскословенски језик реч је ушла путем црквенословенске писмености, у источносрбијанске говоре из суседних буг. говора. У облику из нишке Каменице полугласник је секундаран.

баштати *башићати*, -ам *imprf.* шатр. „ударати“ (ПГл 1897/6:47), *избашићати* *pf.* „истући, измлатити“: Добро га је избашта ЦГ (РСА), *убашићати* шатр. „убити“: Ерић га убашто! „Бог га убио“ (Fr. Š. Кућаџ, Rad JAZU 38:39), *убашићан леваћ* „убијен човек“, *разбашићати*: *разбашићана унча* „разбијен дућан“ (ПГл 1897/4:31), *йобашићати*: *йобашићала* „потукла“ Ириг (В. Каракашевић, ЛМС 198:128), *одбашићати* „отворити“ (ПГл 1897/9:71), изведенице *башићало* п. шатр. „бубањ, звоно“ (РСА), *разбашићавци* m. pl. „кључеви“ (ПГл 1897/1:8); овамо свакако и *башићати* *pf.* шатр. „ударити“: Башни га у анту! „Удри га у главу!“ (РСА; В. Каракашевић, ЛМС 198:129).

- Вероватно варијанта од **bъxtati*, **bъxt'q*, в. **бахтати**.

Инфинитивна основа *башић-* од презентске *башић-ем* < *бахћ-ем*; *башићати* од **башићати*. В. Влајић-Поповић 2002:226, 254–255; Вучковић 2006:465–466; уп. и Сикимић 1992:276, нап. 10. Овамо можда и *башићавеле* f. pl. indecl. „туча између већег броја лица“ Н. Милошево (РСГВ), чији завршетак међутим указује на ромски извор, уп. *басавела* „дебела мотка“ s.v. **басати**². Уп. и **бастати**.

баштина *башићина* f. „све што је наслеђено од оца или предака, наслеђе, дедовина, очевина; материјална и духовна добра“ Вук, књиж. (РСА), бачки Буњевци (Reić/Vačlija), „родни крај, завичај“ (Вук), чак. *башићина* „баштина“ (ČDL); такође *башићина* „непокретно имање“ Матош (РСА), *башићинија* „очевина“ Пирот (Златковић III); *башићинић* m. „наследник“, *башићенић* „id.“, *башићинић* Дубр., *башићенић* „врло имућан човек“ Далм.; *башићиница* f. „наследница“, dem. „мало имање“, *башићинџа* / *башићинџа*, -ара m. „наследник; власник непокретног добра“ Србија, *башићинка* f. „тапија“ Драгачево, *башићинство* n. „наслеђе; непокретно имање“; деноминал *башићинићи* (im)pf. „наследити, наслеђивати“ Србија, Дубр., ЦГ, „уводити у право баштињења“ ЦГ, ~ се „утврдити право сопствености непокретног имања тапијом“ Груза, (из-) *разбашићинићи* *pf.* „лишити кога права наслеђивања“; такође *башићинићи* се *imprf.* „полагати право на

својину“ (РСА). — Од XIV в. стерп. **БАШТИНА**, **БАШТИЊЊЬ**, **БАШТИЊЊИЊЬ** (Даничић).

• Вероватно **batšćina*, поименичење на *-ina* придева **batška* „очинска (тј. земља)“, од **bat'a*, в. **баћа**; уп. србуг. **БАШТИНА**, буг. *бащина*; из јужно-словенског рум. *baștină*, арум. *bașnă*, алб. *bashinë*, нгр. $\mu\lambda\alpha\sigma\tau\acute{\iota}\nu\alpha$.

Традиционално тумачено као изведеница на *-ина* (типа $\delta(j)e\delta-ина$) од цсл. облика *башиѡа* „отац“ (Skok 1:120; ЭССЯ 1:165; SP 1:196; БЕР 1:37), против чега говори ареал речи — имајући у виду да је посреди термин обичајног права који се није ширио путем црквенословенске писмености — а такође њени ликови у чакавском, кајкавском и словеначком (кајк. заст. *бащина* Белостенец, Јамбрешић, слн. заст. *bačina* id. [RJA]), који јасно указују на **-šćina*. Уп. исти сложени суфикс (**-bšk-ina*) у термину из исте сфере *ѡлемениѡина* / *ѡлемениѡина*, а нарочито пример из Пољичког статута: Закон од племеншћинъ јестъ овој: ча јест стара башћина ... (RJA 1:200 s. v. *băștina*), као и паретимолошки облик XVII в. *бабшћина*: Мукло се не краде дидина и башћина И. Т. Мрнавић, *бабићина* Ф. Вранчић трипут (RJA), очито преосмишљен у **баба**¹ + *-иѡина* / *-иѡина* (RJA). У деминутивном значењу реч *башиѡиница* изведена је суфиксом *-ица* од именице *башиѡина*, а у значењу „наследница“ истим суфиксом од придева **batšćinъ* > стерп. **БАШТИЊЊЬ**, који поред регуларног рефлексивања као *башиѡин-* показује и дисимилацију *ни > лн > он* у *башиѡиница*, *башиѡиник* XVII–XVIII в. (RJA), уп. стерп. **ГОСТИЊЊИЦА** > **ГОСТИОНИЦА** (А. Лома, НЈ 33/1999:100–101), а такође псеудо(ј)екавски развој у *башиѡеник*; схваћен као изведен од пасивног партиципа (тип: *ѡаѡеник* од **ПАТИТИ**), овај облик можда је изродио глагол *башиѡиѡи се* — који је, додуше, могао бити и непосредно изведен од основе придева **batšckъ*. Овамо тешко да спада (*бабино*) *башиѡво* у изреци, упркос Скоку l. c., који га објашњава хаплогогим од *башиѡинѡиво* (он наводи пример из Истре по СДЗб 9:130, где заправо стоји *башиѡо* римујући се са *зашѡо*, а у варијантама заиста се јавља *башиѡво*, али и *брашино* — Ј. В.-П., усмено). РСА s. v. *башиѡина* сврстава и значење „обрадиво земљиште“ (ЦГ, Херц., Пелешац), но оно пре иде под *башиѡина* као аугментатив од **БАШТА**. Уп. **Баштинати**.

баштинати *башиѡинаѡи*, *-ѡм* impf. „добрим обрађивањем (у)чинити неплодну или слабу земљу плодном“: Баштинај земљу ако хоћеш да добро роди, *башиѡиниѡи* „id.“ ЦГ (РСА).

• Нејасно.

Најпре деноминал од *башиѡина* „обрадива земља“, в. **Башта**. Или можда у вези са — нејасним — *избашиѡиѡи* (нпр. *босѡан*) *ibid.* (в. **бастати**, **баштати**), наслоњено на **баштина**, *башиѡиниѡи* „наследити“. Мање је вероватна веза са *башиѡунаѡи* „тући штапом“, уп. **баштун**.

баштован *башиѡѡѡан*, *-ѡна* m. „онај који се бави гајењем цвећа и поврћа“ књиж., Србија, и као презиме *Башиѡѡѡан* Херц., *башиѡѡѡанка* f. „жена баштован, баштованова жена“, *башиѡѡѡана* „земљиште на којем баштовани

гаје цвеће и поврће“, *баштѡвѡнствѡ* n. abstr. „повртарство“, *баштѡвѡнлук* m. „id.“, *баштѡвѡнција* „баштован“, *баштѡвѡнциѡка* f., *баштѡвѡнцилук* m. abstr., деноминал *баштѡвѡниѡ* impf. „гајити цвеће и поврће“, *баштѡвѡнисаѡ* „id.“ Сремац; *башчѡвѡн* НП, Вук, -ка f., *башчѡвѡнција* m., -ѡка f. (РСА), *башчѡвѡнција* Призрен (Чемериѡић), *башчѡвѡниѡ* Војв., ЦГ, *башћѡвѡн*: у еднѡй башћѡи, подѡ еднѡмѡ башћѡвѡнѡмѡ Ј. Игѡтовѡић (РСА), *башчѡвѡнција* Призрен (Чемериѡић), Пирѡт, *башчѡвѡнциѡница* „башта“, *башчѡвѡнцилѡк* ib. (Живковѡић), *башчѡвѡнциѡка*, *башчѡвѡнциѡ*(j)скѡ адѡ. Врање (акц.?), *башчѡвѡнција* Св. Ранковѡић, *башчѡвѡн* (РСА), *башчѡвѡња* „башта поред реке“ Лесковѡц (Митровѡић), *башчѡвѡнција* m., -ѡнциѡка f. ib., *Башчѡвѡнциѡ* презимѡ (РСА). — XVIII в. *башћѡхански* адѡ. И. Јабланци (РЈА).

- Од тур. *bahçivan* „id.“, перс. порекла (Skok 1:118–119; Škaljić 123). Балкански турѡизам, уп. мак. *бавчѡван*, *бавчѡвѡнција*, дијал. *башчѡвѡнциѡ*(j)а (Budziszewska 1983:25), буг. *бахчѡвѡнин*, *бахчѡвѡндѡниѡ*, алб. *bahçevan*, *bahçevanxhi* (Boretzky 1976:20), нгр. *μπαχτσεβάνος*, *μπαξεβάνης*.

Тур. реч од нперс. *bāğčivān* (Tietze 1:263; Stachowski 1998:33; Eren 34), изведенице од *bāğča* „врт“, в. **башта**¹. Облицѡ на -евѡн, -ѡвѡн тачније одражавају тур. предлоѡак, ѡнај најраспрострањенији на -ѡвѡн наслонио се на турѡизме **буздѡвѡн**, **јѡргѡвѡн**.

-баштрата само са за-, у-: *зѡбаштѡраѡѡ*, -ѡм / *зѡбаштѡриѡѡ*, -ѡм pf. „прикрити, заташкати“ ЦГ, Темнић (РСА), *зѡбаштѡрѡѡ*, -ѡм Косѡво (Елезѡвић I), *зѡбаштѡрѡвѡѡ*, *зѡбаштѡрѡвѡм* impf. ЦГ (РСА), *зѡбаштѡрѡвѡѡ*, -ѡвѡм Косѡво (Елезѡвић I), *уѡбаштѡраѡѡ* се pf. „сместити се, угњѡздити се; завући се, сакрити се“ (Влајић-Пѡповић 2002:237).

- Нејасно.

Мѡжда, преко **баштраѡѡ*, у вѡзи са *зѡбашуриѡѡ* (алтернѡција **-šʔr- : -šur-?*); даље евѡтуалнѡ са **бъšiti* у *башѡѡѡ* „пѡриѡати, тајити“, буг. дијал. *бъшим* „тајити, крити“, мак. дијал. *бъши* „ћутати, не признавати“ Кумѡнѡво (ЭССЯ 3:139, где се ѡвамо ставља и рус. дијал. *башѡѡѡ* „лагати“), в. **бах**². Уп. Влајић-Пѡповић 2002:238–239, али в. и **башура**. Ако се пође од варијанте *-брашѡѡѡѡ*, мѡгло би се помѡшљѡти на **boržьkati*, *boržьčq* > *брашѡѡѡѡ*, у вѡзи са **bergtʔi* „скривати“.

баштун *башѡѡѡн*, -ѡна m. „палица, мѡтка“: кад чѡбанѡн ... изнесе бремѡ сѡна, ѡдмах побѡде баштун (палицу) и побѡје на прѡѡни пред ѡвѡма ЦГ и Херѡ. (РСА), *башѡѡѡн* „штап, палица“ сз. Бока (Musić), *башѡѡѡн* „подебљи штап“ Црмница (Б. Милѡтић, СДЗБ 9:259), *башѡѡѡн*, -ѡ „дугѡ дрѡво на проѡи јѡдрењака: између њѡга и прѡвог арбула растѡгнути су конопи ѡ којѡма висѡ троугласта јѡдра, флѡки Лѡпетѡни, *башѡѡѡн*, -ѡна „дугѡчка гвоздѡна квака којѡм се затѡвѡрају вѡрата“ ibid. (В. Томѡнѡвић, Спомѡник 105:200), *ба-*

шијун „кљун лађе“ Корчула, „термин у игри карата чивутлији“ В. Врчевих (RJA), „боја у играћим картама“ Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *башшјуњац*, *-њаца* шатр. „штап; дрво“ (Вук s.v. *гегавачки*); *башшјунајши* impf. „тући баштуном“: Баштунање не ваља ни за стоку, акамоли за људе ЦГ (РСА).

- Од вен. *bastun* „id.“.

Skok 1:120a полази од ит. *bastone*. Уп. **бастун**. У значењу „дрво на прови“ од ит. *bastone del fiocco* (Томановић l.c.).

башура *башура* f. „увијач од овчје коже или бурага којим се зими и по кишном времену обавија стопало преко чарапа“: Када се баориште скине са баора, онда се баор осуши, па се и њим зими завијају ноге и то се зове башура Темнић/Левач, У источним пределима Србије носе зими поред пастира и остали људи једну врсту кожних завијача око ногу које називају „навошти“ (навошти), башуре — претходници [чарапе] су: башуре (кожни увијачи у које се увија стопало), навошти ... ланене крпе и остало ист. Србија; овамо вероватно и *забашуриши*, *-ашуриш* pf. „скрити, прикрити, заташкати; заварати“ књиж., *забашуришати* impf., *забашуривало* п. „онај који нешто прикрива“ Банија (РСА).

- Нејасно.

Можда од **бах-јура* „(увијач) од бурага“ у вези са **бахор**, уп. *кошчура* од *коска*; ономасиологија би се могла схватити и као „оно чиме се нога обавија“ или „место где се нога (у)гура“ (в. Влајић-Поповић 2002:237–238). Уп. **-баштрати**, **бах²**.

Баш-Челик *Баи-Челик* m. „личност из истоимене народне приповетке“ НПр Вук (РСА).

- Домаћа сложеница на бази тур. *baş* „глава“ > **баш¹** и *çelik* > **челик**.

Није искључено да је ово фолклорно ЛИ преоблика старог словенског предлошка; у руским приповеткама у сличном контексту долази личност донекле сазвучног имена *Коцей*.

бденије *бденије* п. „ноћна служба у православној цркви уочи великих празника“ (РСА), Те чатише велике молитве | и држаше велика бденија | за три дана и три ноћи тавне Вук НП, И чита јој масла и бденија Његош (RJA), „обичај паљења ватре у ноћи уочи црквених празника“: По селима, на раскршћима улица и у црквеним портама ... пале се ватре и на њих налажу, у облику купе, облице дрвета као бадњак. Млађи остају на бденију Ђурђево, Тител (РСГВ); такође *бденија* f. „проклињање у цркви“: (У Маинама) 7 свештеника обуку одежде извраћене и узму у руке по свијећу окренуту наопако, па проклињу онога који је што учинио (а не зна се ко је). У Бјелопавлићима ово се зове клетвена бденија (Вук s.v. *кайрабунџ*; РСА); и без б-: *деније* п. „ноћна служба у цр-

кви“ (Вук 1818), „молитва у поводу неке животне потребе“, од свијех клеветенијех денија, најбоља су у Херцеговини денија манастира Пиве Л. Грђић (РСА), Дрнула се [душевно пореметила] од удара грома па су јој читали деније у намастиру Пиве и Острогу Пива (Гаговић), Тамнавац преко године чини многе молитве, или како он зове „бденија“ (денија). Ни кућњег прага неће поставити, ни у виноград неће ући, ни вола или коња неће у плуг ухватити, докле не приреди опште сеоско бденије; *д̀енија* f. „id.“: ништа друго [је] не може излечити, осим манастирске деније и калуђерске молитве Батут; Шапчанин, Л. Лазаревић, Св. Ђоровић; деноминал *б̀денисаџи*, *-шиџм* impf. „бдети“: Бденисао [је] по сву драгату ноћ бојжу ... и не могаше ништа смислити Ј. Веселиновић; Ст. Новаковић (РСА). — Од XIII в. стрп. **вѣдѣниѣ**: *пѣвѣваста вѣ пѣнихъ и вѣ вѣдѣнихъ* Стефан Првовенчани (Даничић; РЈА), **вѣдѣниѣ** Хиландарски кодекс (Катић).

• Од стрп.-цсл. **вѣдѣниѣ** „будност“, глаголске именице од **вѣдѣти**, в. **бдети**; уп. стсл. **вѣдѣниѣ**, мак. *бдење*, *бдение*, буг. *б̀дение*, стчеш. *bd̨enie* (Skok 1:127; Sadnik/Aitzetmüller 350–351 § 276b); из слов. и рум. *denie*, заст. *bdenie* „id.“ (Tiktin 2:28, 1:310; Skok 1.c.).

Као религиозни термин православне цркве реч је ушла у народ у црквенословенском лику и семантички се одвојила од домаћег лика *бдење* у значењу глаголске радње, тим пре што је сам глагол **бдети** у великој мери изашао из употребе.

бденисати в. **бденије**.

бдети *б̀дѣти* / јек. *б̀дјѣти* / ик. *б̀дѣти*, *б̀дѣм*, такође *б̀дѣм* / *б̀дѣјем* impf. „проводити време, нарочито ноћ, без сна“ књиж., На сунцу бдјети, а на мјесецу спати није часно ни корисно НПосл Даничић (РСА), Што по ноћи бди, а преко дан спи? (одгонетка: свећа) НЗаг Новаковић (РЈА), „пазити, бити на опрезу, чувати стражу“: [Себар] је оружан бдио око дома властелина Нушић, „стално се бринути, старати се о коме; лебдети над ким“: његов поглед бди над свим, његов ум царује Ј. Веселиновић (РСА), Војв. (РСГВ), *б̀дѣти*, *б̀дѣјем* / *б̀дѣм* impf. „id.“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀члија), *на̀бд(ј)ѣти се* pf. „дуго бдети, провести много времена без сна“ (РСА), *џре-/џро-б̀д(ј)ѣти* „провести ноћ у бдењу“ (РМС), **снабдети (се)**, *б̀дѣње* / *б̀дјѣње* / *б̀дѣјѣње* n. abstr. „неспавање; **бденије**“ (РСА), *б̀дѣње* „бдење“ бачки Буњевци (Реи́с/Ва̀члија), **бадња** f., радне именице *б̀дѣлац*, *-оца* m. „онај који бдије; који чува покојника“ ⇒ *б̀дѣлачки* adj., *б̀дѣља* f., такође „ноћна лампа која слабо светли“ (РСА), заст. *б̀дѣшељ* m. Ј. Стејић (РСА; Stulli), *на̀бдѣр*, *-ѣра* „настојник, старшина католичког манастира“, *на̀вдѣр*, *-ѣра* „човјек на служби који надзира тежаке“ Брач (Skok 1:127). — Стрп. од XII в. **вѣдѣти**: **Ти вѣдѣть о доушахъ вашихъ** Св. Сава (Даничић; РЈА), **вѣци** m. pl. „стражари“ XIV в. (А. Соловјев, ПКЈИФ 6/1926:184).

• Од псл. **bǔdēti* „id.“; уп. стсл. **ВЪДѢТИ**, **ВЪЖДЖ**, мак. *бдее*, буг. *бдя*, слн. *beděti*, *bedím*, стчеш. *bdiēti*, *pobdiēti*, чеш. *bdíti*, слч. *bdiet'*, длуж. *bźeś*, струс., рус.-цсл. **ВЪДѢТИ**, рус. заст. *бдеть* (Skok 1:127–128; ЭССЯ 3:109; SP 1:459; ESJS 89–90; Sadnik/Aitzetmüller 350–352 § 276b); из слов. и рум. *a bdenui* „бдети“ (Tiktin 1:310).

Балтословенски глагол стања са редукованим коренским вокализмом, који се своди на стари медио-пасивни перфекат „бди, пази“ ← „пробудио се“ (J. Kuryłowicz у SP 1.c.), уп. лит. *budėti* „id.“, стпрус. *budē* 3. pl. „бдију“; даље сродно стинд. *būdhyatē* „буди се; опажа“, ав. *buidyeiti* „опажа“ (SP 1.c.), све од ие. **bheudh-* „бити будан“ (ESJS 1.c.; за даље ие. везе в. LIV 82–83). Од истог корена каузатив псл. **buditi* (в. **будити**). Данас слабо присутно у народним говорима, уп. Даничић, RJA 1:217 и *бденисаѿи* s.v. **бденије**. Неки с.-х. термини су семантички калкови, уп. **бадњи**, брачко *набодар* према *invigilator* „custos“ (Skok 1.c.), *ноћобдија* према нем. *Nachtwächter* (id. 128), можда и *пробдеѿи* (од XIX в.) према нем. *durchwachen* (id. 127, са резервом); *бдиѿељ* је русизам. Уп. још **бадар**, **банити**², **Бадивук**, **Бачина**.

†**Бдињ** стрп. **Бдинь** m. град на десној обали Дунава у сз. Бугарској, „Видин“, до **Бьдини**, **вз Бздини** крај XIII в. Данило (RJA), **вдъ Бдына** крај XIV в. летописи (Даничић); данас *Видѿн*, *-ѿна* (Вук 1818; РСА), Играло коло под Видин | пусти ме, мајко, да видим НП (Вук I 265°); ктетик *видѿнскѿ* (Вук 1818), етници *Видѿнац*, *-нца* m., *Видѿнлија* (Вук 1818; РСА), *видѿнлија* f. „врста озимог црног лука дугуљасте главице *Allium fistulosum*“ Параћин, Деспотовац, Ресава, полусложеница *Видѿн-каѿија* некадашња градска капија старог Београда (РСА).

• Од имена римског града на том месту лат. *Vonōnia*, гр. Βωνωνία, келтског порекла; уп. стбуг. **Бздынѿ**: дв **Бздынѿ** или **Бзаничѿва** и **Бѿлграда** 1186–1196. (MS 2–3), буг. *Видин*, рум. *Diu* (Skok 1:127; БЕР 1:143–144; уп. Schramm 1981:401–402).

Слов. облик настао је дисимилацијом од **Вънуѿь*; слов. -у- рефлектује влат. *ū < ō* као у *Сѿлѿн < Salōna* и другим супстратним топонимима на тлу Далмације (друкчије Skok 1.c., који претпоставља познолат. развој *ō* пред *nj* преко *ū* и *y* у *i*). Исти келтски топоним забележен је и другде: у Галији (данас *Boulogne-sur-mer*), северној Италији (*Болоња*), Панонији (данас Баноштор у Срему); узима се да му је у основи реч *bona* „утемељење, насеље“ (в. најскорије Delamarre 71). Данашњи срп. и буг. облик преко турског из грчког (сргр. Βιδίνη, Βιδήνη), румунски из слов. *Vdiń* са регуларним упрошћењем почетне сугласничке групе и испадањем интервокалног *ń*, мађ. заст. *Vudin* > *Vudun* > *Bodon* (Schramm 1981:402). У данашњем језичком осећању *Видин* се доживљава као присвојни придев од женског ЛИ *Вида*, што је подстакло настанак етиолошких предања код Бугара и Срба, уп. легенду о настанку Ниша и Видина коју преноси Милићевић 1884:86–87 и буг. народни назив за видинску тврђаву *Бабини Видини кули*.

САДРЖАЈ

Извори и литература (допуне)	5
Скраћенице (допуне)	11
Речник ба ¹ — †Бдињ	13

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41'374 (038)

ЕТИМОЛОШКИ речник српског језика. Св. 2, БА–БД /
аутори Марта Бјелетић ... [и др.] ; уредник свеске Александар Лома. —
Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски
језик САНУ, 2006 (Београд : Чигоја штампа). — 289 стр. ; 24 cm

На спор. насл. стр.: Dictionnaire étymologique de la langue serbe. —
Тираж 1.000. — Библиографија: стр. 5–11.

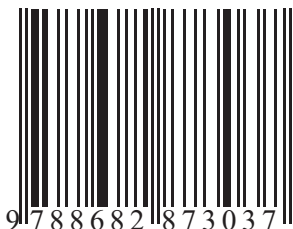
ISBN 86-82873-11-7 (Институт за српски језик САНУ)
ISBN 86-82873-03-6 (низ)

1. Ств. насл. на упор. насл. стр. 2. Бјелетић, Марта 3.
Влајић-Поповић, Јасна 4. Вучковић, Марија 5. Ђокић, Маја 6. Лома,
Александар 7. Петровић, Снежана

а) Српски језик — Речници, етимолошки

COBISS.SR-ID 133082380

ISBN 86 - 82873 - 03 - 6

ISBN 86 - 82873 - 11 - 7

